SUMANGALAVILÁSINÍ

OR

THE COMMENTARY TO THE

DÍGHANIKÁYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART II.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

දුතියො භාගො.

Vol. XIX

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

SUMANGALAVILÁSINÍ

OR

THE COMMENTARY TO THE

DÍGHANIKÁYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART II.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

දුතියො භාගො.

සයිමන් හෙවාවිතාරණමහාසයාණෙනන

චාර්ලස් අල්විස් හෙවාවිතාරණාභිධානෙන

ආඞ්ගලවෙජ්ජාචරියෙන චෙව

සිරිනාථ කුමාරදාස මුනසිංහාභිධානෙන ච

තිපිටක මුද්‍රාලයෙ මුද්දාපිතා.

බු: ව 2469.

ක්‍රි: ව 1925.

මිල රු.200/=

(තිපිටකමුද්දපනෙ එකූනවීසතිමං පොත්ථකං.)

භදන්තාචරිය බුද්ධඝොසත්ථෙරවර විරචිතා

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

දුතියො භාගො.

(තිපිටකමුද්දපනෙ එකූනවීසතිමං පොත්ථකං.)

භදන්තාචරිය බුද්ධඝොසත්ථෙරවර විරචිතා

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

දුතියො භාගො.

තිපිටක මුද්දපන සභාගාධිකාරෙන
සුභද්දාරාම පරිවෙණාධිපතිනා බොධිරුක්ඛගාමජෙන
සිරි රෙවතත්ථෙරෙන
ලිපිදෙසාදිනිරාකරණෙන
විසොධිතා.

විජ්ජොදය පරිවෙණාධිපතිනා
සිරි සුමඞ්ගලරතනසාරාභිධානෙන
ලඞ්කායං පච්ඡිමදිසාය පධානනායකත්ථෙරවරෙන
ඔසාන සුද්ධිපත්තසමොලොකනෙන
පටිග්ගහිතා.

සොගතෙන
සයිමන් හෙවාවිතාරණමහාසයාණං තනයෙන
චාර්ලස් අල්විස් හෙවාවිතාරණාභිධානෙන
ආඞ්ගලවෙජ්ජාචරියෙන චෙව
සිරිනාථ කුමාරදාස මුනසිංහාභිධානෙන ච
තිපිටක මුද්දාලයෙ මුද්දාපිතා.

බු: ව 2469.
ක්‍රි: ව 1925.

Vol. XIX

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTÁCARIYA BUDDHAGHOSA THÉRA'S

SUMANGALAVILÁSINÍ

OR

THE COMMENTARY TO THE

DÍGHANIKÁYA

OF THE

SUTTA PITAKA.

PART II.

EDITED BY

BÓRUGGAMUWE SIRI RÉVATA THÉRO;
The principal, Subhadrárdma Pirivena and
President of the Tripitaka Publications Committee.

PUBLISHED BY THE TRUSTEES

DR. CHARLES ALWIS HEWAVITARNE.
SRINATH KUMARADAS MOONESINGHE ESQ.

THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,
SARASWATI HALL, PETTAH,
COLOMBO, (CEYLON.)

Third Edition 1000

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

Noel Wijenaike
Nanda Amarasinghe
Parinda Ranasinghe

05, 03, 2008,

Somawati Hewavitarane Trust Office,

130, Maligakanda Road, Colombo-10,

SRI LANKA.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875 DIED 17TH JANUARY, 1913

සෝමාවතී හේවාවිතාරණ මැතිනිය

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)
Director of [illegible]

BORN 17TH SEPTEMBER 1864 DIED 29TH APRIL 193[illegible]

වි ඤ්ඤා ප නං.

PREFACE.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී නාම දීඝනිකායට්ඨකථා

ඉමිස්සාට්ඨකථාය සොධනම්පි යං වත්තබ්බං සියා තං සබ්බං තිපිටකමුද්දපනසභායනෙත්තාගෙධන සඞ්ඝසිරිසම්පන්නෙන තිපිටකවාගීස්සරධම්මකිත්තිසිරිදෙවමිත්තාභිධානෙන විජ්ජෝදයපරිවෙණජ්ඣක්ඛෙන සද්ධාදයාද්‍යනෙකගුණගණරත්නාකරෙන විබුධජනාලිසෙවිතපාදපඞ්කජෙන සදෙසදෙසන්තරපත්ථටසුතිම්මලකිත්තිඝොසෙන තිපිටකධම්මසාගරපාරගෙන සද්දාලඞ්කාරපාලිසීහලසක්කතභාසාසු පරමකොවිදෙන සම්බුද්ධසාසනාභිවුද්ධියා පරිච්චත්තත්තභාවෙන සුභද්දාරාමරජමහාවිහාරාධිපතිනා මමාචරියසීහෙන පධානසඞ්ඝනායකත්ථෙරවරෙන පඨමභාගමුද්දාපනෙ සම්මා වුත්තං, තස්මෙත්ථ තම්පි අලමතිපපඤ්චෙන. විත්ථාරත්ථිකෙහි ඉමස්සාට්ඨකථාය පඨමභාගො සමොලොකෙතබ්බො.

යස්මා ච මමාචරියවරස්සච්චයෙන ඉමස්ස ඔසානභාගස්ස සොධනභාරො මමායත්තො අහොසි, තස්මාහමෙත්ථ කතුස්සාහො තායෙව පටිපාටියා යථාබලං යථාධම්මං සොධෙසිං. සංසොධනෙ පනෙතස්සාපි දුතියභාගස්ස ධරමානවිජ්ජෝදයපරිවෙණාධිපතිනො **සිරිසුමඞ්ගලරතනසාරාභිධානනායකත්ථෙරවරතො** පටිලද්ධමහොපකාරං සගාරවාදරකතඤ්ඤුතාය සමනුස්සරාමි.

සොධිතායං මයා තිපිටකමුද්දපනසභායාධිස්සරෙන සුභද්දාරාමපරිවෙණාධිපතිනා දිවං ගතස්ස විජ්ජෝදයපරිවෙණාධිපතිස්ස පණ්ඩිතසිරොමණිස්ස සුතිම්මලමහාපඤ්ඤස්ස බොධිසත්තගුණාලඞ්කාරාලඞ්කතස්ස සබ්බත්ථපත්ථටවිසුද්ධකිත්තිරංසිරඤ්ජිතසීතරංසිනො **සිරිසුමඞ්ගලාභිධානස්ස** මහානායකත්ථෙරවරස්ස ච හෙට්ඨා වුත්තගුණාදයස්ස සිරිදෙවමිත්තාභිධානස්ස යතිස්සරස්ස ච සිස්සභූතෙන බොධිරුක්ඛගාමෙ **රෙවතත්ථෙරෙන**.

මම මහාපතිට්ඨාභූතා පන තෙ ථෙරුත්තමාපි සභාවධම්මවසෙන මච්චුනා ගහිතා, අහො! අම්හාදිසෙසු කා කථා? ආනිබ්බාණප්පත්තියා තෙ මෙ ආචරියපුඞ්ගවා දෙවභූතා සමානා මෙ හිතකාරිනො භවන්තු.

නිට්ඨිතා චායං බුද්ධසිරිඝනමුනිනො පරිනිබ්බාණා චතුස්සතාධිකානං ද්වින්නං වස්සසහස්සානමුපරි එකූනසත්තතිමෙ වස්සෙ මාගසිරමාසෙ පුණ්ණරසියං චන්දවාරෙති.

බොධිරුක්ඛගාමෙ- රෙවතත්ථෙරො.
BORUGGAMUWE REWATA THERO.

බු. ව. 2469 / ක්‍රි. ව. 1925 11-30.

PREFATORY NOTE.

Witb the issue of this volume thc second part of the Digha Nikaya Atthakatha, I have much pleasure in placing before the public tbe 19th of tbe series of the Simon Hewavitarne bequest.

The first part was edited by the Venerable Heyyantuduwe Siri Devamitta Nayaka Thero and published in 1918.

After his unexpected death in 1922 his distinguished pupil Boruggamuve Siri Revata Thero, the principal of the Subbadrārāma Parivena and head of the Tripitaka Publication Committee stepped into the breach and undertook the completion of the work. The learned editor is in every way qualified to do justice to the task he has undertaken and I am very thankful to him for the care and devotion he has shown in accomplishing it. I have also to express my grateful sentiments to the Principal of tbe Vidyodaya Pirivena the Venerable Kabave Siri Sumangala Ratanasāra, Pradhāna Nayaka of the Western Province for the help he bas given to the learned editor.

It is a matter of great satisfaction to me to further realise tbe noble aim of my departed brother and to be able to place before the public this part of the Sumangala Vilāsini whicb has not been printed before in Ceylon.

This year sees tbe beginning of a Buddhist Missionary Campaign started in the West by the Venerable the Anagārika H. Dbarmapāla, the Founder of the Maha-Bodhi Society, and it is my earnest prayer that those into whose hands this volume comes will extend to him a hand of belp and sympathy in his effort to disseminate the loving Doctrine of the Lord Buddha.

Tbe religious and literary revival in Ceylon, of wbich tbis series is but an outward manifestation is steadily growing apace, and both among the priesthood and the laity there is a greater desire for a critical examination of botb Pāli and Sinhalese texts.

This bas been the end aimed at in this series, and every effort has been made to achieve tbis end. The index at tbe end of this volume serves this as well as the first part of the Sumangala Vilāsini.

In conclusion I beg to express my grateful thanks to all the reverend Theros who have helped me in bringing out tbis much desired commentary.

C. A. HEWAVITARNE.

Subhagiri
Bandarawela, 2469
28. 4. 1926

ලක්ඛණ විඤ්ඤත්ති.

ABBREVIATIONS.

සි. i =සඞ්ඝරාජපරිවෙණාධිපති මඩුගල්ලේ සිද්ධත්ථථෙරතො ලද්ධං කුණ්ඩසාලනාම විහාරායතන පොත්ථකං.

සි ii.=විද්‍යෝදය පරිවෙණ පොත්ථකාලයපොත්ථකං.

සි. iii.=මඩුගල්ලේ සිද්ධත්ථථෙරතොව ලද්ධං මකුලේ තැන්නේ විහාරායතන පොත්ථකං.

ම: =මරම්මක්ඛරෙහි මුද්දිතපොත්ථකං.

E: =ආඞ්ගලීසක්ඛරෙහි මුද්දිත පොත්ථකං.

මු. පා=මුද්දිත දීඝනිකාය පාළි.

සි. මු & මු. පො=සීහලක්ඛරෙහි මුද්දිතපොත්ථකං.

සූචිපණ්ණං.

CONTENTS.

THE PALI ALPHABET.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අa ආá ඉi ඊī උu ඌū එé ඔó

CONSONANTS.

කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞṅa
චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤña
ටṭa	ඨṭha	ඩḍa	ඪḍha	ණṇa
තta	ථtha	දda	ධdha	නna
පpa	ඵpha	බba	භbha	මma

යya රra ලla වva සsa හha ළḷa අං aṇ

ක ka	කා ká	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kú	කෙ ké	කො kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khú	ඛෙ khé	ඛො khó
ගga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	ඤඤ ñña	ත්ව tva, ත්‍ර tra	ම්ඵ mpha
කඛ kkha	ඤ්හ ñha	දද dda	ම්බ, ඹ mba
ක්‍ය kya	ඤ්ච, ඦ ñca	දධ, ද්ධ ddha	ම්භ mbha
ක්‍රි kri	ඤ්ඡ ñcha	ද්‍ර dra	මම mma
ක්ව kva	ඤ්ජ ñja	ද්ව dva	ම්හ mha
ඛ්‍ය khya	ඤ්ඣ ñjha	ධ්ව dhva	යය, ය්‍ය yya
ඛ්ව khva	ටට ṭṭa	න්ත nta	ය්හ yha
ගග gga	ටඨ, ඨ ṭṭha	න්ථ ntha	ලල lla
ගඝ ggha	ඩඩ ḍḍa	න්ද nda	ල්‍ය lya
ග්‍ර gra, ඞ්ක ṇka	ඩඪ ḍḍha	න්ධ ndha	ල්හ lha
ඞ්ඛ ṅkha	ණණ ṇṇa	නන nna, න්හ nha	ව්හ wha
ඞ්ග ṅga	ණ්ට ṇṭa	පප ppa	සස ssa
ඞ්ඝ ṅgha	ණ්ඨ ṇṭha	පඵ ppha	ස්ම sma
චච cca	ණ්ඩ, ඬ ṇḍa	බබ bba	ස්ව swa
චඡ ccha	ණ්හ ṇha	බභ bbha	හ්ම hma
ජජ ija	තත tta	බ්‍ර bra	හ්ව hva
ජඣ jjha	තථ ttha	ම්ප mpa	ළ්හ ḷha

ා á ි i ී ī ු u ූ ú ෙ é ො ó

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

2. 17.

‘‘එවම්මෙ සුත’’න්ති මහාසුදස්සනසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **‘‘සබ්බරතනමයො’’**ති එත්ථ එකා ඉට්ඨකා සුවණ්ණමයා, එකා රූපිමයා,[1] එකා වෙළුරියමයා, එකා ඵලිකමයා, එකා ලොහිතඞ්කමයා, එකා මසාරගල්ලමයා, එකා සබ්බරතනමයා. අයං පාකාරො සබ්බපාකාරානං අන්තො උබ්බෙධෙන[2] සට්ඨිහත්ථො අහොසි. එකෙ පන ථෙරා– ‘‘නගරං පන[3] අන්තො ඨත්වා ඔලොකෙන්තානං දස්සනීයං වට්ටති, තස්මා සබ්බබාහිරො සට්ඨිහත්ථො, සෙසා අනුපුබ්බනීචා’’ති වදන්ති, එකෙ–බහිද්ධා[4] ඨත්වා ඔලොකෙන්තානං දස්සනීයං වට්ටති, තස්මා සබ්බඅබ්භන්තරිමො සට්ඨිහත්ථො, සෙසා අනුපුබ්බනීචාති, එකෙ–අන්තො ච බහිද්ධා[4] ච ඨත්වා ඔලොකෙන්තානං දස්සනීයං වට්ටති, තස්මා මජ්ඣෙ පාකාරො සට්ඨිහත්ථො, අන්තො ච බහිද්ධා[4] ච තයො අනුපුබ්බනීචාති.[5] **‘‘එසිකා’’**ති එසිකාථම්භා. ‘‘**තිපොරිසනිඛාතා**’’ති[6] එකං පොරිසං මජ්ඣිමපුරිසස්ස අත්තනො හත්ථෙන පඤ්චහත්ථං, තෙන තිපොරිසපරික්ඛෙපා පණ්ණරසහත්ථපරිමාණාති අත්ථො. තෙ පන කථං ඨිතාති? නගරස්ස[8] එකෙකං මහාද්වාරබාහං නිස්සාය එකෙකො. එකෙකං ඛුද්දකද්වාරබාහං නිස්සාය එකෙකො මහාද්වාරඛුද්දකද්වාරානං අන්තරා තයොති; තාලපන්තීසු සබ්බරතනමයානං තාලානං එකං[10] සොවණ්ණමයන්ති පාකාරෙ වුත්තලක්ඛණමෙව වෙදිතබ්බං. පණ්ණඵලෙසුපි එසෙව නයො. තා පන තාලපන්තියො අසීතිහත්ථා උබ්බෙධෙන විප්පකිණ්ණවාලිකෙ[11] සමතලෙ භූමිභාගෙ පාකාරන්තරෙ එකෙකා

1. ම. රූපියමයා.
2. ම. උච්චතරෙව.
3. ම. නාම.
4 ම. බහි.
5. ම. අනුපුබ්බනීචාති.
6. ම. තිපොරිසඞ්ගා. සී. I & II. තිපොරිස [නිඛාතා.
8. සී. II. නගරස්ස බාහිරපස්සෙ.
10. ම. එකං පබ්බ.
11. ම. වාලුකෙ.

හුත්වා සීතා. "වග්ගූ"ති ඡෙකො සුන්දරො. "රජනීයො"ති රඤ්ජෙතුං සමත්ථො. "ඛමනීයො"ති දිවසම්පි සුය්‍යමානො ඛමතෙව න ජිගුච්ඡති;* "මදනීයො"ති මානමදපුරිසමද ජනනො. "පඤ්චඞ්ගිකස්සා"ති ආතතං විතතං ආතතවිතතං සුසිරං ඝනන්ති ඉමෙහි පඤ්චහඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස, තත්‍ථ ආතතං නාම චම්මපරියොනද්ධෙසු භෙරියාදීසු එකතලං තුරියං, විතතං නාම උභයතලං, ආතතවිතතං නාම සබ්බසො පරියොනද්ධං, සුසිරං නාම වංසාදි, ඝනං නාම සම්මාදි. "සුවිනීතස්සා"ති ආකඩ්ඪනසිථිලකරණාදීහි සුමුච්ඡිතස්ස "සුප්පටිතාලිතස්සා"ති පමාණෙ ඨිතභාව ජානනත්‍ථං සුට්ඨු පටිතාලිතස්ස. "කුසලෙහි සමන්නාගතස්සා"ති[1] යෙ වාදෙතුං ඡෙකා කුසලා තෙහි වාදිතස්ස. "ධුත්තා"ති අක්ඛධුත්තා සුරාධුත්තා. "සොණ්ඩා"ති සුරාසොණ්ඩා. තෙ යෙව පුනප්පුනං පාතුකාමතාවසෙන පිපාසා. "පරිචාරෙසු"න්ති[2] හත්‍ථවාරපදවාරෙ ගහෙත්වා නච්චන්තා කීළිංසු[3]. "සීසං නහානස්සා"ති[4] සීසෙන සද්ධිං ගන්ධොදකෙන නහාතස්ස. "උපොසථිකස්සා"ති සමාදින්නඋපොසථඞ්ගස්ස. "උපරිපාසාදවරගතස්සා"ති පාසාදවරස්ස උපරිගතස්ස, සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා පාසාදවරස්ස උපරි මහාතලෙ සිරිගබ්භං පවිසිත්වා සීලානි ආවජ්ජන්තස්ස. තදා කිර රාජා පාතොව සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා මහාදානං දත්වා සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි සීසං නහායිත්වා[5] කතපාතරාසො සුද්ධං උත්තරාසඞ්ගං එකංසං කත්වා උපරිපාසාදස්ස සිරිසයනෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො අත්තනො දානාදිමයං පුඤ්ඤසමුදයං ආවජ්ජෙන්තො නිසීදි, අයං සබ්බචක්කවත්තීනං ධම්මතා, තෙසං තං ආවජ්ජන්තානං යෙව වුත්තප්පකාරපුඤ්ඤකම්මපච්චය උතුසමුට්ඨානං නීලමණිසඞ්ඝාතසදිසං පාචීනසමුද්දජලතලං ඡින්දමානං[6] විය ආකාසං අලඞ්කුරුමානං විය දිබ්බං චක්කරතනං පාතුභවති, තං මහාසුදස්සනස්සාපි තථෙව පාතුරහොසි, තයිදං දිබ්බානුභාවයුත්තත්තා දිබ්බන්ති වුත්තං. සහස්සං අස්ස අරානන්ති=සහස්සාරං. සහ නෙමියා සහ නාභියා චාති සනෙමිකං සනාභිකං. සබ්බෙහි ආකාරෙහි පරිපුණ්ණන්ති සබ්බාකාරපරිපූරං. තත්‍ථ චක්කඤ්ච තං රතිජනනට්ඨෙන රතනඤ්චාති=චක්කරතනං. යාය පන තං නාභියා සනාභිකන්ති වුත්තං, සා ඉන්දනීලමණිමයා හොති. මජ්ඣෙ පනස්සා රජතමයා පනාළි, යාය සුද්ධසිනිද්ධදන්තපන්තියා හසමානා විය විරොචති. මජ්ඣෙ ඡිද්දෙන විය චන්දමණ්ඩලෙන උභොසුපි බාහිරන්තෙසු රජතපට්ටෙන කතපරික්ඛෙපා හොති, තෙසු පනස්සා නාභිපනාළිපරික්ඛෙපපට්ටෙසු යුත්තට්ඨානෙසු පරිච්ඡෙදලෙඛා සුවිභත්තාව හුත්වා පඤ්ඤායන්ති. අයං තාවස්සා නාභියා සබ්බාකාර

1. සී. I & II. සුසමන්නාගතස්ස.
2. සී. I. & II පරිචාරෙසුන්ති.
3. ම. හත්‍ථං වා පාදං වා චාලෙත්වා නච්චන්තා කීළිංසු.
4. ම. නහාතස්සාති.
5. ම. නහාත්වා.
6. ම. භින්දියමානං.
* ම. V. සී. I & II. නිබ්බිජ්ජති.

පරිපූරිතා.[1] යෙහි පන තං අරෙහි සහස්සාරන්ති වුත්තං, තෙ සත්තරතනමයා, සුරියරස්මියො විය පභාසම්පන්නා හොන්ති. තෙසම්පි ඝටමණිකපරිච්ඡෙදලෙඛාදීනි සුවිභත්තානෙව[2] පඤ්ඤායන්ති. අයමස්ස අරානං සබ්බාකාරපරිපූරිතා යාය පන තං නෙමියා සනෙමිකන්ති වුත්තං, සා බාලසුරියරස්මිකලාපසිරිං අවහසමානා විය සුරත්තසුද්ධසිනිද්ධපවාළමයා හොති. සන්ධිසු පනස්සා සඤ්ඣාරාගසස්සිරිකා රත්තජම්බොනද[3]පට්ටා වට්ටපරිච්ඡෙදලෙඛා ච සුවිභත්තා පඤ්ඤායන්ති. අයමස්ස නෙමියා සබ්බාකාරපරිපූරිතා.

නෙමිමණ්ඩලපිට්ඨියං පනස්ස දසන්නං දසන්නං අරානමන්තරෙ ධමනවංසො විය අන්තො සුසිරො ඡිද්දමණ්ඩලඛචිතො වාතගාහී පවාළදණ්ඩො හොති යස්ස වාතෙරිතස්ස සුකුසලසමන්නාහතස්ස පඤ්චඞ්ගිකතූරියස්ස විය සද්දො වග්ගු ච රජනීයො ච කමනීයො ච මදනීයො ච හොති. තස්ස ඛො පන පවාළදණ්ඩස්ස උපරි සෙතච්ඡත්තං උභොසු පස්සෙසු සමොසරිතකුසුමදාමානං වෙ පන්ති හොති එවං සමොසරිතකුසුමදාමපන්තිසතවයපරිවාරසෙතච්ඡත්ත සතධාරිනා පවාළදණ්ඩසතෙන සමුපසොභිත[4]නෙමිපරික්ඛෙපස්ස චක්කස්සපි නාභිපනාළිනං අන්තො ද්වෙ සීහමුඛානි හොන්ති, යෙහි තාලක්ඛන්ධප්පමාණා පුණ්ණචන්දකිරණකලාපසස්සිරිකා තරුණරවිසමානරත්තකම්බලගෙණ්ඩුකපරියන්තා ආකාසගඞ්ගාගතිසොභං අවහසමානා[5] විය ද්වෙ මුත්තකලාපා ඔලම්බන්ති, යෙහි චක්කරතනෙන සද්ධිං ආකාසෙ සම්පරිවත්තමානෙහි තීණි චක්කානි එකතො පරිවත්තන්තානි විය ඛායන්ති, අයමස්ස සබ්බසො සබ්බාකාරපරිපූරිතා. තං පනෙතං එවං සබ්බාකාරපරිපූරං පකතියා සායමාසං භුඤ්ජිත්වා අත්තනො අත්තනො ඝරද්වාරෙ පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසීදිත්වා පවත්තකථාසල්ලාපෙසු මනුස්සෙසු වීථිචතුක්කාදීසු කීළමානෙ දාරකජනෙ නාතිඋච්චෙන නාතිනීචෙන වනසණ්ඩමත්ථකාසන්නෙන ආකාසප්පදෙසෙන උපසොභයමානං[6] විය රුක්ඛසාඛග්ගානි ද්වාදසයොජනතො පට්ඨාය සූයමානෙන මධුරස්සරෙන සත්තානං සොතානි ඔධාපයමානං යොජනතො පට්ඨාය නානප්පභාසමුදයසමුජ්ජලෙන වණ්ණෙන නයනානි සමාකඩ්ඪන්තං විය රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පුඤ්ඤානුභාවං උග්ඝොසයන්තං විය රාජධානියා අභිමුඛං ආගච්ඡති. අථස්ස චක්කරතනස්ස සද්දසවණෙනෙව 'කුතො නු ඛො කස්ස නු ඛො අයං සද්දො'ති ආවජ්ජිතහදයානං පුරත්ථිමදිසං විලොකයමානානං තෙසං මනුස්සානං අඤ්ඤතරො අඤ්ඤතරං එවමාහ–

"පස්සථ භො අච්ඡරියං, අයං පුණ්ණචන්දො පුබ්බෙ එකො උග්ගච්ඡති, අජ්ජ පන අත්තදුතියො උග්ගතො, එතං හි

1. ම. පරිපූරතා.
2. ම. සුවිභත්තා හුත්වා.
3. ජම්බුනද.
4. සී. I & II. සමුජ්ජලිත
5. සී. II. අභිභවමානා.
6. සී. I & II. පලොභයමානා.

රාජහංසමිව පුණ්ණචන්දමිව තං අපුබ්බාපරියෙන[1] ගගනතලං අභිලඞ්ඝති"ති. තමඤ්ඤො ආහ:– "කිං කථෙසි සම්ම, කුහිං නාම තයා ද්වෙ පුණ්ණචන්දා එකතො උග්ගච්ඡන්තා දිට්ඨපුබ්බා, නනු එස තපනීයරංසිධාරො[2] පිඤ්ජරකිරණො දිවාකරො උග්ගතො?"ති. තමඤ්ඤො සිතං කත්වා එවමාහ:– "කිං උම්මත්තොසි, නනු ඉදානෙව දිවාකරො අත්ථං ගතො? සො කථං ඉමං පුණ්ණචන්දං අනුබන්ධමානො උග්ගච්ඡිස්සති? අද්ධා පනෙතං අනෙකරතනප්පභාසමුදයුජ්ජලං කස්සාපි පුඤ්ඤවතො විමානං භවිස්සතී"ති. තෙ සබ්බෙපි අපසාදයන්තා[3] අඤ්ඤෙ එවමාහංසු:– "භො කිං බහුං විප්පලපථ? නෙවායං පුණ්ණචන්දො, න සූරියො, න දෙවවිමානං, න හෙතෙසං එවරූපා සිරිසම්පත්ති අත්ථි, චක්කරතනෙන පන එතෙන භවිතබ්බ"න්ති. එවං පවත්තසල්ලාපස්සෙව තස්ස ජනස්ස චන්දමණ්ඩලං ඔහාය තං චක්කරතනං අභිමුඛං හොති. තතො තෙහි කස්ස නු ඛො ඉදං නිබ්බත්තන්ති වුත්තෙ භවන්ති වත්තාරො:– "න කස්සචි අඤ්ඤස්ස, නනු අම්හාකං මහාරාජා පූරිතචක්කවත්තිවත්තො, තස්සෙතං නිබ්බත්ත"න්ති. අථ සො ච මහාජනො– යො චඤ්ඤො පස්සති, සබ්බො චක්කරතනමෙව අනුගච්ඡති. තඤ්චාපි චක්කරතනං රඤ්ඤොයෙව අත්ථාය අත්තනො ආගතභාවං ඤාපෙතුකාමං විය සත්තක්ඛත්තුං පාකාරමත්ථකෙනෙව නගරං අනුසංයායිත්වා අථ රඤ්ඤො අන්තෙපුරං පදක්ඛිණං කත්වා අන්තෙපුරස්ස උත්තරසීහපඤ්ජරසදිසෙ ඨානෙ යථා ගන්ධපුප්ඵාදීහි සුඛෙන සක්කා හොති පූජෙතුං එවං අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති. එවං ඨිතස්ස පනස්ස වාතපානච්ඡිද්දාදීහි පවිසිත්වා නානාවිරාගරතනප්පභාසමුජ්ජලං අන්තොපාසාදං අලඞ්කුරුමානං පභාසමූහං දිස්වා දස්සනත්ථාය සඤ්ජාතාභිලාසො රාජා හොති, පරිජනොපිස්ස පියවචනපාභතෙන ආගන්ත්වා තමත්ථං දීපෙති, නිවෙදෙති. අථ රාජා බලවපීතිපාමොජ්ජඵුටසරීරො පල්ලඞ්කං මොචෙත්වා උට්ඨායාසනා සීහපඤ්ජරසමීපං ගන්ත්වා තං චක්කරතනං දිස්වා සුතං ඛො පන මෙතී ආදිකං චින්තනං චින්තයති. මහාසුදස්සනස්සාපි සබ්බං තං තථෙව අහොසි. තෙන වුත්තං: "දිස්වා රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස–පෙ–සො හොති රාජා චක්කවත්තීති, අස්සං නු ඛො අහං රාජා චක්කවත්තී"ති. කිත්තාවතා චක්කවත්ති හොති? එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලමත්තම්පි චක්කරතනෙ ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පවත්තෙ. ඉදානි තස්ස පවත්තාපනත්ථං යං කාතබ්බං තං දස්සෙන්තො "අථ ඛො ආනන්දා"ති ආදිමාහ.

තත්ථ "උට්ඨායාසනා"ති නිසින්නාසනතො උට්ඨහිත්වා චක්කරතනසමීපං ගන්ත්වා "සුවණ්ණභිඞ්කාරං ගහෙත්වා"ති හත්ථිසොණ්ඩසදිසපනාළිං සුවණ්ණභිඞ්කාරං උක්ඛිපිත්වා. "අභිවදෙව රාජා මහාසුදස්සනො සබ්බං චතුරඞ්ගිනියා සෙනායා"ති සබ්බචක්කවත්තීනං හි

1. ම. V. පුබ්බාපරියෙන. 3. ම. අපසාරයන්තා. 2. සී. I. II. & ම. රංසිධරො.

උද්ධෙන අබ්භුක්කිරිත්වා "අභිවිජිනාතු භවං චක්කරතන"න්ති වචන සමනන්තරමෙව වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා චක්කරතනං පවත්තති, යස්ස පවත්තිසමකාලමෙව සො රාජා චක්කවත්ති නාම හොති, පවත්තෙ පන චක්කරතනෙ තං අනුබන්ධමානොව රාජා චක්කවත්ති යානවරං ආරුය්හ වෙහාසං අබ්භුග්ගච්ඡති, අථස්ස ඡත්තචාමරාදි හත්ථො පරිජනො චෙව අන්තෙපුරජනො ච තතො නානප්පකාර කඤ්චුකකවචාදිසන්නාහවිභූසිතෙන විවිධාභරණප්පභාසමුජ්ජලෙන සමුස්සිතධජපතාකපටිමණ්ඩිතෙන අත්තනො අත්තනො බලකායෙන සද්ධිං උප[1]රාජසෙනාපතිප්පභූතයො පි වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා රාජානමෙව පරිවාරෙන්ති. රාජයුත්තා පන ජනසංගහත්ථං නගර වීථිසු භෙරියො චරාපෙන්ති: "තාතා අම්හාකං රඤ්ඤො චක්කරතනං නිබ්බත්තං, අත්තනො අත්තනො විභවානුරූපෙන මණ්ඩිතප්පසාධිතා සන්නිපතථා"ති. මහාජනො පන පකතියා චක්කරතනසද්දෙනෙව සබ්බකිච්චානි පහාය ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය සන්නිපතිතො ච සොපි සබ්බො වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා රාජානමෙව පරිවාරෙති. යස්ස යස්ස හි රඤ්ඤා සද්ධිං ගන්තුකාමතා උප්පජ්ජති, සො සො ආකාස ගතොව හොති. එවං ද්වාදසයොජනායාමවිත්ථාරා පරිසා හොති. තත්ථ එකපුරිසොපි ඡින්නභින්නසරීරො වා කිලිට්ඨවත්ථො වා නත්ථි. සුචිපරිවාරො හි රාජා චක්කවත්ති. චක්කවත්තිපරිසා නාම විජ්ජාධර පරිසා විය ආකාසෙ ගච්ඡමානා ඉන්දනීලමණිතලෙ විප්පකිණ්ණ රතනසදිසා හොති. මහාසුදස්සනස්සාපි තථෙව අහොසි. තෙන වුත්තං: "අන්වදෙව රාජා මහාසුදස්සනො සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනා යා"ති. තං පන චක්කරතනං රුක්ඛග්ගානං උපරූපරි නාතිඋච්චෙන නාතිනීචෙන ගගනප්පදෙසෙන පවත්තති, යථා රුක්ඛානං පුප්ඵඵලපල්ලවෙහි අත්ථිකා තානි සුඛෙන ගහිතුං සක්කොන්ති, යථා ච භූමියං ඨිතා-එස රාජා, එස උපරාජා, එස සෙනාපතීති සල්ලක්ඛෙතුං සක්කොන්ති; ඨානාදීසු ච ඉරියාපථෙසු යො යෙන ඉච්ඡති, සො තෙනෙව ගච්ඡති. චිත්ත කම්මාදිසිප්පපසුතා චෙත්ථ අත්තනො අත්තනො කිච්චං කරොන්තා යෙව ගච්ඡන්ති. යථෙව හි භූමියං තථා තෙසං සබ්බකිච්චානි ආකාසෙ ඉජ්ඣන්ති. එවං චක්කවත්තිපරිසං ගහෙත්වා තං චක්ක රතනං වාමපස්සෙන සිනෙරුං පහාය මහාසමුද්දස්ස උපරිභාගෙන සට්ඨියොජනසහස්සප්පමාණං පුබ්බවිදෙහං ගච්ඡති, තත්ථ යො විනිබ්බෙධෙන ද්වාදසයොජනාය පරික්ඛෙපතො ඡත්තිංසයොජනාය පරියාය සන්නිවෙසක්ඛමො සුලභාහාරූපකරණො ඡායූදක සම්පන්නො සුචිසමතලො රමණීයො භූමිභාගො, තස්ස උපරිභාගෙ චක්කරතනං අක්ඛාහතං විය තිට්ඨති. අථ තෙන සඤ්ඤාණෙන යො

1. ම. යුව.

මහාජනො ඔතරිත්වා යථාරුචි නහානභොජනාදීනි සබ්බකිච්චානි කරොන්තො වාසං කප්පෙති. මහාසුදස්සනස්සාපි සබ්බං තථෙව අහොසි.

තෙන වුත්තං: "යස්මිං පනානන්ද පදෙසෙ චක්කරතනං පතිට්ඨාසි, තත්ථ රාජා මහාසුදස්සනො වාසං උපගඤ්ඡි සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනායා"ති. එවං වාසං උපගතෙ චක්කවත්තිම්හි යෙ තත්ථ රාජානො තෙ පරචක්කං ආගතන්ති සුත්වාපි න බලකායං සන්නිපාතෙත්වා යුද්ධසජ්ජා හොන්ති, චක්කරතනස්ස හි උප්පන්නසමනන්තරමෙව නත්ථි සො සත්තො නාම යො පච්චත්ථිකසඤ්ඤාය තං රාජානං ආරබ්භ ආවුධං උක්ඛිපිතුං විසහෙය්‍ය, අයමානුභාවො චක්කරතනස්ස.

චක්කානුභාවෙන හි තස්ස රඤ්ඤො
අරී අසෙසා දමථං උපෙන්ති,
අරින්දමං නාම නරාධිපස්ස
තෙනෙව තං වුච්චති තස්ස චක්කං.

තස්මා සබ්බෙපි තෙ රාජානො අත්තනො අත්තනො රජ්ජසිරිවිභවානුරූපං පාභතං ගහෙත්වා තං රාජානං උපගම්ම ඔනතසිරා[1] අත්තනො මොලිමණිප්පභාභිසෙකෙනස්ස පාදපූජං කරොන්තා "එහි ඛො මහාරාජා"ති ආදීහි වචනෙහි තස්ස කිංකාරපටිස්සාවිතං ආපජ්ජන්ති. මහාසුදස්සනස්සාපි තථෙව අකංසු තෙන වුත්තං: "යෙ ඛො පනානන්ද පුරත්ථිමාය දිසාය-පෙ-අනුසාස මහාරාජා"ති. තත්ථ "ස්වාගත"න්ති සුආගතං[2] එකස්මිං හි ආගතෙ සොචන්ති, ගතෙ නන්දන්ති; එකස්මිං හි ආගතෙ නන්දන්ති, ගතෙ සොචන්ති; තාදිසො ත්වං ආගමනනන්දනො, ගමනසොචනො; තස්මා තව ආගමනං ස්වාගමනන්ති වුත්තං හොති. එවං වුත්තෙ පන රාජා චක්කවත්ති නාපි එත්තකං නාම මෙ අනුවස්සං බලිං උපකප්පෙථාති වදති, නාපි අඤ්ඤස්ස භොගං අච්ඡින්දිත්වා අඤ්ඤස්ස දෙති, අත්තනො ධම්මරාජභාවස්ස අනුරූපාය පඤ්ඤාය පාණාතිපාතාදීනි උපපරික්ඛිත්වා පෙමනීයෙන මඤ්ජුනා සරෙන "පස්සථ තාතා පාණාතිපාතො නාමෙස ආසෙවිතො භාවිතො බහුලීකතො නිරයසංවත්තනිකො හොතී"ති ආදිනා නයෙන ධම්මං දෙසෙත්වා "පාණො න හන්තබ්බො"ති ආදිකං ඔවාදං දෙති. මහාසුදස්සනොපි තථෙව අකාසි. තෙන වුත්තං: "රාජා මහාසුදස්සනො එවමාහ පාණො න හන්තබ්බො-පෙ-යථාභුත්තං ච භුඤ්ජථා"ති. කිං පන සබ්බෙපි රඤ්ඤො ඔවාදං[3] ගණ්හන්තීති? බුද්ධස්සාපි තාව සබ්බෙ න ගණ්හන්ති රඤ්ඤො කිං ගණ්හිස්සන්ති තස්මා යෙ පණ්ඩිතා විභාවිනො තෙ ගණ්හන්ති සබ්බෙ පන අනුයුත්තා[4] භවන්ති තස්මා "යෙ ඛො පනානන්දා"ති ආදිමාහ.

---

1. සී. I & II. පණතසිරා.
2. සී. I & II. සුආගමනං.
3. ම. ඉමං ඔවාදං.
4. ම. අයුත්තකා.

අථ තං චක්කරතනං එවං පුබ්බවිදෙහවාසීනං ඔවාදෙ දින්නෙ කතපාතරාසෙ චක්කවත්තිබලෙ වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුරත්ථිමං මහාසමුද්දං අජ්ඣොගාහති. යථා යථා ච තං අජ්ඣොගාහති තථා තථා අගදගන්ධං ඝායිත්වා සංඛිත්තඵණො නාගරාජා විය සංඛිත්ත ඌමිවිප්ඵාරං හුත්වා ඔගච්ඡමානං මහාසමුද්දසලිලං යොජනමත්තං ඔගන්ත්වා අන්තො සමුද්දෙ[1] වෙළුරියභිත්ති විය තිට්ඨති. තංඛණංයෙව ච තස්ස රඤ්ඤො පුඤ්ඤසිරිං දට්ඨුකාමානි විය මහාසමුද්දතලෙ විප්පකිණ්ණානි නානාරතනානි තතො තතො ආගන්ත්වා තං පදෙසං පූරයන්ති. අථ සා රාජපරිසා තං නානාරතනපරිපූරං මහාසමුද්දතලං දිස්වා යථාරුචි උච්ඡඞ්ගාදීහි ආදියති, යථාරුචි ආදින්නරතනාය පන පරිසාය තං චක්කරතනං පටිනිවත්තති. පටිනිවත්තමානෙ ච තස්මිං පරිසා අග්ගතො හොති, මජ්ඣෙ රාජා, අන්තෙ චක්කරතනං. තම්පි ජලනිධි ජලං[2] පලොභියමානමිව චක්කරතනසිරියා, අසහමානමිව ච තෙන වියොගං නෙමිමණ්ඩලපරියන්තං අභිහනන්තං අභිහනන්තං නිරන්තරමෙව[3] උපගච්ඡති.

එවං රාජා චක්කවත්ති පුරත්ථිමසමුද්දපරියන්තං පුබ්බවිදෙහං අභිවිජිනිත්වා දක්ඛිණසමුද්දපරියන්තං ජම්බුදීපං විජෙතුකාමො චක්කරතනදෙසිතෙන මග්ගෙන දක්ඛිණසමුද්දාභිමුඛො ගච්ඡති. මහාසුදස්සනොපි තථෙව අගමාසි. තෙන වුත්තං: "අථ ඛො තං ආනන්ද චක්කරතනං පුරත්ථිමං සමුද්දං අජ්ඣොගාහෙත්වා පච්චුත්තරිත්වා දක්ඛිණං දිසං පවත්තතී"ති. එවං පවත්තමානස්ස පන තස්ස පවත්තන විධානං සෙනාසන්නිවෙසො පටිරාජාගමනං තෙසං අනුසාසනිප්පදානං දක්ඛිණං සමුද්දඤ්ච අජ්ඣොගාහනං සමුද්දසලිලස්ස ඔගමනං[4] රතනාදානන්ති සබ්බං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. විජිනිත්වා පන තං දසසහස්සයොජනප්පමාණං ජම්බුදීපං දක්ඛිණසමුද්දතොපි පච්චුත්තරිත්වා සත්තයොජනසහස්සප්පමාණං අපරගොයානං විජෙතුං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ගන්ත්වා තම්පි සමුද්දපරියන්තං තථෙව අභිවිජිනිත්වා පච්ඡිමසමුද්දතොපි උත්තරිත්වා අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණං උත්තරකුරුං විජෙතුං තථෙව ගන්ත්වා තම්පි සමුද්දපරියන්තං තථෙව අභිවිජිය උත්තරසමුද්දතොපි පච්චුත්තරති. එත්තාවතා රඤ්ඤා චක්කවත්තිනා චාතුරන්තාය පථවියා ආධිපච්චං අධිගතං හොති. සො එවං විජිතවිජයො අත්තනො රජ්ජසිරිසම්පත්තිං දස්සනත්ථං සපරිසො උද්ධං ගගනතලං අභිලංඝිත්වා සුවිකසිත පදුමුප්පලපුණ්ඩරීකවනවිචිත්තෙ චත්තාරො ජාතස්සරෙ විය පඤ්චසත පඤ්චසත පරිත්තදීපපරිවාරෙ චත්තාරො මහාදීපෙ ඔලොකෙත්වා චක්කරතනදෙසිතෙනෙව මග්ගෙන යථානුක්කමං අත්තනො රාජධානිං පච්චාගච්ඡති. අථ තං චක්කරතනං අන්තෙපුරද්වාරං

1. ම. සමුද්දෙ.
2. ම. තම්පි ජලං.
3. ම. අභිහරන්තමෙව.
4. ම. ඔගච්ඡමානං.

සොභයමානං විය හුත්වා තිට්ඨති, එවං පතිට්ඨිතෙ පන තස්මිං චක්කරතනෙ රාජන්තෙපුරෙ උක්කාහි වා දීපිකාහි වා කිඤ්චි කරණීයං න හොති, චක්කරතනොභාසොයෙව රත්තිං අන්ධකාරං විධමති. යෙ පනන්ධකාරත්ථිකා හොන්ති තෙසං අන්ධකාරමෙව හොති. මහාසුදස්සනස්සාපි සබ්බමෙතං තථෙව අහොසි. තෙන වුත්තං: "දක්ඛිණං සමුද්දං අජ්ඣොගහෙත්වා-පෙ-එවරූපං චක්කරතනං පාතුරහොසී"ති.

එවං පාතුභූතචක්කරතනස්සෙව චක්කවත්තිනො අමච්චා පකතිමඞ්ගලහත්ථිට්ඨානං සමසුචිභූමිභාගං කාරෙත්වා හරිචන්දනාදීහි සුරභිගන්ධෙහි[1] උපලිම්පාපෙත්වා හෙට්ඨා විචිත්තවණ්ණසුරභිකුසුමසමොකිණ්ණං උපරි සුවණ්ණතාරකානං අන්තරන්තරා සමොසරිතමනුඤ්ඤකුසුමදාමපතිමණ්ඩිතවිතානං දෙවවිමානං විය අභිසඞ්ඛරිත්වා එවරූපස්ස නාම දෙව හත්ථිරතනස්ස ආගමනං චින්තෙථා"ති වදන්ති. සො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව මහාදානං දත්වා සීලානි ච සමාදාය තං පුඤ්ඤසම්පත්තිං ආවජ්ජෙන්තො නිසීදි.

අථස්ස පුඤ්ඤානුභාවචොදිතො ඡද්දන්තකුලා වා උපොසථකුලා වා තං සක්කාරවිසෙසං අනුභවිතුකාමො තරුණරවිමණ්ඩලාභිරත්තචරණගීවාමුඛපතිමණ්ඩිතසුවිසුද්ධසෙතසරීරො සත්තප්පතිට්ඨො සුසණ්ඨිත[2] අඞ්ගපච්චඞ්ගසන්නිවෙසො විකසිතරත්තපදුමචාරුපොක්ඛරො ඉද්ධිමා යොගී විය වෙහාසගමනසමත්ථො මනොසිලාචුණ්ණරඤ්ජිත පරියන්තො විය රජතපබ්බතො හත්ථිසෙට්ඨො තස්මිං පදෙසෙ තිට්ඨති. සො ඡද්දන්තකුලා ආගච්ඡන්තො සබ්බකනිට්ඨො ආගච්ඡති උපොසථකුලා සබ්බජෙට්ඨො. පාළියං පන "උපොසථො නාගරාජා ඉච්චෙව"ච ආගතං. සචායං පූරිතචක්කවත්තිවත්තානං චක්කවත්තීනං වුත්තනයෙන චින්තයන්තානං ආගච්ඡති. මහාසුදස්සනස්ස පන සයමෙව පකතිමඞ්ගලහත්ථිට්ඨානං ආගන්ත්වා මඞ්ගලහත්ථිං අපනෙත්වා තත්ථ අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං: "පුන චපරං ආනන්ද-පෙ-නාගරාජා"ති. එවං පාතුභූතං තං හත්ථිරතනං දිස්වා හත්ථිගොපකාදයො හට්ඨතුට්ඨා වෙගෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙන්ති. රාජා තුරිතතුරිතං ආගන්ත්වා තං දිස්වා පසන්නචිත්තො 'භද්දකං වත භො හත්ථියානං සචෙ දමථං උපෙය්‍යා'ති චින්තයන්තො හත්ථං පසාරෙති. අථ සො ඝරධෙනුං වච්ඡකො විය කණ්ණෙ ඔලම්බෙත්වා සූරතභාවං දස්සෙන්තො රාජානං උපසඞ්කමති[3] රාජා තං ආරොහිතුකාමො හොති. අථස්ස පරිජනො අධිප්පායං ඤත්වා තං හත්ථිරතනං සුවණ්ණද්ධජං සුවණ්ණාලඞ්කාරං[4] හෙමජාලපටිච්ඡන්නං කත්වා උපනෙන්ති. රාජා තං අනිසීදාපෙත්වාව සත්තරතනමයාය නිස්සෙණියා ආරුය්හ ආකාසගමනනින්නචිත්තො හොති. තස්ස සහ චිත්තුප්පාදෙනෙව සො හත්ථිරාජා රාජහංසො විය ඉන්දනීලමණිප්පභා

1. ම. සුරභිගන්ධගන්ධෙහි.
2. ම. සණ්ඨිත
3. ම. V. උපසංකමි.
4. සී. I & II. සොවණ්ණද්ධජසොවණ්ණා [ලඞ්කාරං.

ජාලං නීලං ගගනතලං අභිලංඝති. තතො චක්කචාරිකායං වුත්තනයෙනෙව සකලරාජපරිසා. ඉති සපරිසො රාජා අන්තො පාතරාසෙයෙව සකලපඨවිං අනුසංයායිත්වා රාජධානිං පච්චාගච්ඡති. එවං මහිද්ධිකං[1] චක්කවත්තිනො හත්ථිරතනං හොති. මහාසුදස්සනස්සාපි තාදිසමෙව අහොසි. තෙන වුත්තං: "දිස්වා රඤ්ඤො-පෙ-පාතුරහොසී"ති. එවං පාතුභූතහත්ථිරතනස්ස පන චක්කවත්තිනො පරිසා[2] පකතිමඞ්ගලඅස්සට්ඨානං සුචි සමතලං කාරෙත්වා අලංකාරෙත්වා ච පුරිමනයෙනෙව රඤ්ඤො තස්ස ආගමනවිතක්කනත්ථං[3] උස්සාහං ජනෙන්ති. සො පුරිමනයෙනෙව කතදානමානසක්කාරො සමාදින්නසීලබ්බතො පාසාදතලෙ සුඛනිසින්නො පුඤ්ඤසම්පත්තිං සමනුස්සරති. අථස්ස පුඤ්ඤානුභාවචොදිතො සින්ධවකුලතො විජ්ජුල්ලතාවිනද්ධසරදකාලසෙතවලාහකරාසිසස්සිරිකො රත්තපාදො රත්තතුණ්ඩො චන්දප්පභාපුඤ්ජසදිසසුද්ධසිනිද්ධඝනසංහතසරීරො කාකගීවා විය ඉන්දනීලමණි විය ච කාලවණ්ණෙන සීසෙන සමන්නාගතත්තා කාලසීසො-සුට්ඨුකප්පෙත්වා ඨපිතෙහි විය මුඤ්ජසදිසෙහි සණ්හවට්ටඋජ්ජුගතිගතෙහි[4] කෙසෙහි සමන්නාගතත්තා මුඤ්ජකෙසො-වෙහාසංගමො වලාහකො නාම අස්සරාජා ආගන්ත්වා තස්මිං ඨානෙ පතිට්ඨාති. මහාසුදස්සනස්ස පනෙතය හත්ථිරතනං විය ආගතො. සෙසං සබ්බං හත්ථිරතනෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එවරූපං අස්සරතනං සන්ධාය භගවා "පුන ච පර"න්ති ආදිමාහ. එවං පාතුභූතඅස්සරතනස්ස පන රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස[5] චතුහත්ථායාමං සකටනාභිසමපරිණාහං උභොසු අන්තෙසු කණ්ණිකපරියන්තතො විනිග්ගතෙහි සුපරිසුද්ධමුත්තාකලාපෙහි කඤ්චනපදුමෙහි[6] අලංකතං චතුරාසීතිමණිසහස්සපරිවාරං තාරකාගණපරිවුතස්ස පුණ්ණචන්දස්ස සිරිං පටිපඵරමානං විය වෙපුල්ලපබ්බතතො මණිරතනං ආගච්ඡති. තස්සෙවං ආගතස්ස මුත්තාජාලකෙ ඨපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය සට්ඨිහත්ථප්පමාණං ආකාසං ආරොපිතස්ස රත්තිභාගෙ සමන්තා යොජනප්පමාණං ඔකාසං ආභා ඵරති, යාය සබ්බො සො ඔකාසො අරුණුග්ගමනවෙලාය විය සඤ්ජාතාලොකො හොති; තතො කස්සකා කසිකම්මං-වාණිජා ආපණුග්ඝාටනං-තෙ තෙ සිප්පිනො තං තං කම්මන්තං පයොජෙන්ති දිවාති මඤ්ඤමානා මහාසුදස්සනස්සාපි සබ්බං තං තථෙව අහොසි. තෙන වුත්තං: "පුන ච පරං ආනන්ද-පෙ-මණිරතනං පාතුරහොසී"ති. එවං පාතුභූතමණිරතනස්ස පන චක්කවත්තිස්ස විසයසුඛවිසෙසස්ස විසෙසකාරණං ඉත්ථිරතනං පාතුභවති, මද්දරජකුලතො වා තස්ස අග්ගමහෙසිං ආනෙන්ති, උත්තරකුරුතො වා

1. ම. එවං මහිද්ධිය.
2. ම. අමච්චා.
3. සී. II. විතක්කවිනොදනත්ථං.
4. ම. උජුපාතෙහි.
5. ම. චක්කවත්තිනො.
6. ම. එති කඤ්චනපදුමෙහි.

පුඤ්ඤානුභාවෙන සයං ආගච්ඡති, අවසෙසා පනස්සා සම්පත්ති "පුන ච පරං ආනන්ද රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස ඉත්ථිරතනං පාතුරහොසි අභිරූපා දස්සනීයා"ති ආදිනා නයෙන පාළියංයෙව ආගතා.

තත්ථ සණ්ඨානපාරිපූරියා අධිකං රූපං අස්සාති=**අභිරූපා.** දිස්සමානාව චක්ඛූනි පීනයති, තස්මා අඤ්ඤකිච්චවික්ඛෙපම්පි හිත්වාපි දට්ඨබ්බාති **දස්සනීයා.** දිස්සමානාව සොමනස්සවසෙන චිත්තං පසාදෙතීති **පාසාදිකා.** **"පරමායා"**ති එවං පාසාදාවහත්තා උත්තමාය. **"වණ්ණපොක්ඛරතායා"**ති වණ්ණසුන්දරතාය **"සමන්නාගතා"**ති උපෙතා. අභිරූපා වා යස්මා නාතිදීඝා නාතිරස්සා, දස්සනීයා යස්මා නාතිකිසා නාතිථූලා, පාසාදිකා යස්මා නාතිකාළී නාච්චොදාතා, පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතා යස්මා **අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණං. අප්පත්තා දිබ්බං වණ්ණං.** මනුස්සානං හි වණ්ණාභා බහි න නිච්ඡරති, දෙවානං අතිදූරං නිච්ඡරති. තස්සා පන ද්වාදසහත්ථප්පමාණං පදෙසං සරීරාභා ඔභාසෙති. නාතිදීඝාදීසු චස්සා පඨමයුගළෙන ආරොහසම්පත්ති, දුතියයුගළෙන පරිණාහසම්පත්ති, තතියයුගළෙන වණ්ණසම්පත්ති වුත්තා. ඡහි වාපි එතෙහි කායවිපත්තියා අභාවො. "අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණ"න්ති ඉමිනා කායසම්පත්ති වුත්තා. **"තූලපිචුනො වා කප්පාසපිචුනො වා"**ති සප්පිමණ්ඩෙ පක්ඛිපිත්වා ඨපිතස්ස සතවිහතස්ස තූලපිචුනො වා කප්පාසපිචුනො වා. **"සීතෙ"**ති රඤ්ඤො සීතකාලෙ. **"උණ්හෙ"**ති රඤ්ඤො උණ්හකාලෙ. **"චන්දනගන්ධො"**ති නිච්චකාලමෙව සුපිංසිතස්ස අභිනවස්ස චතුජාතිසමායොජිතස්ස හරිචන්දනස්ස ගන්ධො කායතො වායති **"උප්පලගන්ධො වායතී"**ති සිතකථිතකාලෙසු මුඛතො තං ඛණං විකසිතස්සෙව නීලුප්පලස්ස අතිසුරභිගන්ධො වායති. එවරූප සම්ඵස්ස ගන්ධසම්පත්ති යුත්තාය පනස්සා සරීරසම්පත්තියා අනුරූපං ආචාරං දස්සෙතුං "තං ඛො පනා"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ රාජානං දිස්වා නිසින්නාසනතො අග්ගිදඩ්ඪා විය පඨමමෙව උට්ඨාතීති **පුබ්බුට්ඨායිනී.** තස්මිං නිසින්නෙ තස්ස තාලවණ්ටෙන බීජනාදි කිච්චං කත්වා පච්ඡා නිපතති නිසීදතීති **පච්ඡානිපාතිනී.** කිං කරොමි දෙවාති වාචාය කිංකාරං පටිසාවෙතීති **කිංකාරපටිස්සාවිනී.** රඤ්ඤො මනාපමෙව චරති කරොතීති **මනාපචාරිනී.** යං රඤ්ඤො පියං තදෙව වදතීති **පියවාදිනී.** ඉදානි ස්වාස්සා ආචාරො භාවසුද්ධියාව න සාඨෙය්‍යෙනාති දස්සෙතුං "තං ඛො පනා"ති ආදිමාහ තත්ථ **"නො අතිචාරී"**ති න අතික්කමිත්වා චරති, ඨපෙත්වා රාජානං අඤ්ඤං පුරිසං චිත්තෙනපි න පත්ථෙතීති වුත්තං හොති: තත්ථ යෙ තස්සා ආදිම්හි 'අභිරූපා'ති ආදයො අන්තෙ ච 'පුබ්බුට්ඨායිනී'ති ආදයො ගුණා වුත්තා තෙ පකතිගුණා එව.

"අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණ"න්ති ආදයො පන චක්කවත්තිනො පුඤ්ඤං උපනිස්සාය චක්කරතනපාතුභාවතො පට්ඨාය පුරිමකම්මානුභාවෙන නිබ්බත්තාති වෙදිතබ්බා. අභිරූපතාදිකාපි වා චක්කරතනපාතුභාවතො පට්ඨාය සබ්බාකාරපරිපූරා ජාතා. තෙනාහ: "එවරූපං ඉත්ථිරතනං පාතුරහොසී"ති. එවං පාතුභූතඉත්ථිරතනස්ස පන රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස ධනකරණීයානං කිච්චානං යථාසුඛං පවත්තනත්ථං ගහපතිරතනං පාතුභවති. සො පකතියාව මහාභොගො මහාභොගකුලෙ ජාතො රඤ්ඤො ධනරාසිවඩ්ඪකො සෙට්ඨි ගහපති හොති. චක්කරතනානුභාවසහිතං පනස්ස කම්මවිපාකජං දිබ්බ චක්ඛුං පාතුභවති. යෙන අන්තොපථවියම්පි යොජනබ්භන්තරෙ නිධිං පස්සති, සො තං සම්පත්තිං දිස්වා තුට්ඨහදයො[1] ගන්ත්වා රාජානං ධනෙන පවාරෙත්වා සබ්බානි ධනකරණීයානි සම්පාදෙති. මහාසුදස්සනස්සාපි තථෙව සම්පාදෙසි, තෙන වුත්තං.

"පුන ච පරං ආනන්ද-පෙ-එවරූපං ගහපතිරතනං පාතුරහොසී"ති. එවං පාතුභූතගහපතිරතනස්ස පන රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස සබ්බකිච්චසංවිධානසමත්ථං පරිනායකරතනං පාතුභවති. සො රඤ්ඤො ජෙට්ඨපුත්තොව හොති. පකතියා එව සො පණ්ඩිතො ව්‍යත්තො මෙධාවී විභාවී. රඤ්ඤො පුඤ්ඤානුභාවං නිස්සාය පනස්ස අත්තනො කම්මානුභාවෙන පරචිත්තඤාණං උප්පජ්ජති, යෙන ද්වාදසයොජනාය රාජපරිසාය චිත්තාචාරං ඤත්වා රඤ්ඤො අහිතෙ ච[2] හිතෙ ච වවත්ථපෙතුං සමත්ථො හොති. සොපි තං අත්තනො ආනුභාවං දිස්වා තුට්ඨහදයො රාජානං සබ්බකිච්චානුසාසනෙන පවාරෙති. මහාසුදස්සනම්පි[3] තථෙව පවාරෙසි, තෙන වුත්තං: "පුනචපරං-පෙ-පරිනායකරතනං පාතුරහොසී"ති. තත්ථ "ඨපෙතබ්බං ඨපෙතු"න්ති තස්මිං තස්මිං ඨානන්තරෙ ඨපෙතබ්බං ඨපෙතුං. "සමවෙපාකිනියා"ති සමවිපාචනියා.[4] "ගහණියා"ති කම්මජතෙජොධාතුයා. තත්ථ යස්ස භුත්තමත්තොව ආහාරො ජීරති යස්ස වා පන පුටභත්තං විය තථෙව තිට්ඨති, උභොපෙතෙ න සමවෙපාකිනියා සමන්නාගතා, යස්ස පන පුන භත්තකාලෙ භත්තච්ඡන්දො උප්පජ්ජතෙව, අයං සමවිපාකිනියා සමන්නාගතොති. "මාපෙසි ඛො"ති න නගරෙ භෙරිඤ්චරාපෙත්වා ජනරාසිං කාරාපෙත්වා මාපෙසි. රඤ්ඤො පන සහචිත්තුප්පාදෙනෙව භූමිං භින්දිත්වා චතුරාසීතිපොක්ඛරණීසහස්සානි නිබ්බත්තිංසු. තානි සන්ධායෙතං වුත්තං. "ද්වීහි වෙදිකාහී"ති එකාය ඉට්ඨකානං පරියන්තෙයෙව පරික්ඛිත්තා, එකාය පරිවෙණපරිච්ඡෙදපරියන්තෙ. "එතදහොසී"ති කස්මා අහොසි? එකදිවසං කිර න්හාත්වා ච පිවිත්වා ච ගච්ඡන්තං මහාජනං මහාපුරිසො ඔලොකෙත්වා ඉමෙ උම්මත්තකවෙසෙනෙව ගච්ඡන්ති සචෙ එතෙසං එත්ථ පිලන්ධනපුප්ඵානි භවෙය්‍යුං

1. ම. මානසො.
2. ම. හිතාහිතෙච.
3. සී. I & II සුදස්සනස්සාපි.
4. සී. I & II සමවිපාකිණියා.

භද්දකං සියාති, අථස්ස එතං අහොසි. තත්ථ "සබ්බොතුක"න්ති පුප්ඵං නාම එකස්මිංයෙව උතුම්හි පුප්ඵති අහං පන තථා කරිස්සාමි යථා සබ්බෙසු උතූසු පුප්ඵිස්සතීති චින්තෙසි "රොපාපෙසී"ති නානාවණ්ණඋප්පලබීජාදීනි තතො තතො ආහරාපෙත්වා න රොපාපෙසි, සඞ්කප්පිතමත්තෙනෙව පනස්ස සබ්බං ඉජ්ඣි[1] තං ලොකො රඤ්ඤො රොපාපිතන්ති මඤ්ඤි, තෙන වුත්තං: "රොපාපෙසී"ති; තතො පට්ඨාය මහාජනො නානප්පකාරජලජථලජමාලං පිළන්ධිත්වා නක්ඛත්තං කීළමානො විය ගච්ඡති. අථ රාජා තතො උත්තරිම්පි ජනං සුඛසමප්පිතං කාතුකාමො "යන්නූනාහං ඉමාසං පොක්ඛරණීනං තීරෙ"ති ආදි ජනස්ස සුඛවිධානං චින්තෙත්වා සබ්බං අකාසි.

තත්ථ "නහාපෙසු"න්ති අඤ්ඤෙ සරීරං උබ්බට්ටෙසි, අඤ්ඤෙ චුණ්ණානි යොජෙසි, අඤ්ඤෙ තීරෙ නහායන්තස්ස උදකං ආහරි, අඤ්ඤෙ වත්ථානි පටිග්ගහෙසි චෙව අදාසි ච. "පට්ඨපෙසි ඛො"ති කථං පට්ඨපෙසි? ඉත්ථීනඤ්ච පුරිසානඤ්ච අනුච්ඡවිකෙ අලඞ්කාරෙ කාරෙත්වා ඉත්ථිමත්තමෙව තත්ථ පරිචාරවසෙන: සෙසං සබ්බං පරිච්චාගවසෙන ඨපෙත්වා රාජා මහාසුදස්සනො දානං දෙති තං පරිභුඤ්ජථාති භෙරිං චරාපෙසි. මහාජනො පොක්ඛරණීතීරං ආගන්ත්වා නහාත්වා වත්ථානි පරිවත්තෙත්වා නානාගන්ධවිලිත්තො පිළන්ධවිචිත්තමාලො[2] දානග්ගං ගන්ත්වා අනෙකප්පකාරෙසු යාගුභත්තඛජ්ජකෙසු අඤ්ඤවිධපානකෙසු ච යො යං ඉච්ඡති සො තං ඛාදිත්වා ච පිවිත්වා ච නානාවණ්ණානි ඛොමසුඛුමාදීනි වත්ථානි නිවාසෙත්වා සම්පත්තිං අනුභවිත්වා යෙසං කාදිසානි අත්ථි තෙ ඔහාය ගච්ඡන්ති, යෙසං නත්ථි, තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. හත්ථිඅස්සයානාදීසුපි නිසීදිත්වා ලොකං විචරිත්වා අනත්ථිකා ඔහාය-අත්ථිකා ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. වරසයනෙසුපි නිසජ්ජ සම්පත්තිං අනුභවිත්වා අනත්ථිකා ඔහාය-අත්ථිකා ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. ඉත්ථීහිපි සද්ධිං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා අනත්ථිකා ඔහාය-අත්ථිකා ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති; සත්තවිධරතනපසාධනානි ච පසාධෙත්වාපි සම්පත්තිං අනුභවිත්වා අනත්ථිකා ඔහාය-අත්ථිකා ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. තම්පි දානං උට්ඨාය සමුට්ඨාය දීයතෙව, ජම්බුදීපවාසිකානං අඤ්ඤං කම්මං නත්ථි රඤ්ඤො දානං පරිභුඤ්ජන්තාව විචරන්ති. අථ බ්‍රාහ්මණගහපතිකා චින්තෙසුං "අයං රාජා එවරූපං දානං දදමානොපි අම්හාකං තණ්ඩුලාදීනි වා ඛීරාදීනි වා දෙථාති න කිඤ්චි ආහරාපෙති. න ඛො පනම්හාකං රාජා න ආහරාපෙතීති තුණ්හීමාසිතුං පතිරූප"න්ති, තෙ බහුං සාපතෙය්‍යං සංහරිත්වා රඤ්ඤො උපනාමෙසුං, තස්මා "අථ ඛො ආනන්ද බ්‍රාහ්මණගහපතිකා"ති ආදිමාහ. "එවං සමචින්තෙසු"න්ති කස්මා එවං චින්තෙසුං? කස්සචි සරණතො අප්පං ආහතං, කස්සචි බහුං, තස්මිං පරිහරියමානෙ[3] කිං තෙවච සරණතො

1. ම. ඉජ්ඣති. 2. සී. I පිළන්ධන විලිත්තමාලො, 3. ම. පවිසංහරියමානෙ.

සුන්දරං ආගතං? න මය්හං කරොතො? තමෙව කරොතො බහුං? න මය්හන්ති එවං කලහසද්දොපි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සො මා උප්පජ්ජීත්‍ය්ති එවං සංවිදහිංසු. **"එහි ත්වං සම්මා"**ති එහි ත්වං වයස්ස. **"ධම්මං නාම පාසාද"**න්ති පාසාදස්ස නාමං ආරොපෙත්වා ච ආණාපෙසි.[1] විස්සකම්මො පන "කීවමහන්තො දෙව පාසාදො හොතූ"ති පරිපුච්ඡිත්වා "දීඝතො යොජනං විත්ථාරතො අඩ්ඪයොජනං සබ්බරතනමයොව හොතූ"ති වුත්තෙපි එවං හොතු භද්දං තව වචනන්ති තස්ස පටිස්සුණිත්වා ආම මහාරාජාති රාජානං[2] සම්පටිච්ඡාපෙත්වා මාපෙසි. තත්ථ **"එවං භද්දන්තවාති ඛො ආනන්ද"**ති එවං භද්දන්තව ඉති ඛො ආනන්ද වත්වාති අත්ථො.

"තුණ්හීභාවෙනා"ති සමණධම්මපටිපත්තිකරණකාලො මෙ භවිස්සතීති ඉච්ඡන්තො තුණ්හීභාවෙන අධිවාසෙසි. **"සාරමයො"**ති චන්දනසාරමයො. **"ඒකා වෙදිකා"**ති එත්ථ එකා වෙදිකා පාසාදස්ස උණ්හීසමත්ථකෙ අහොසි, එකා හෙට්ඨා පරික්ඛෙපමත්ථකෙ. **"දුද්දික්ඛා අහොසී"**ති දුද්දික්ඛො, පභාසම්පත්තියා දුද්දසොති අත්ථො. **"මුසතී"**ති හරති. **"ඵන්දාපෙතී"**ති නිච්චලභාවෙන පතිට්ඨාතුං න දෙති. **"විගතෙ"**ති උබ්බිග්ගෙ මෙඝවිගමෙන දූරීභූතෙති අත්ථො. **"දෙවෙ"**ති ආකාසෙ. **"මාපෙසි ඛො"**ති අහං ඉමස්මිං ඨානෙ පොක්ඛරණිං මාපෙමි, තුම්හාකං කරොථාති සික්ඛාපෙත්වා න එවං කාරෙත්වා මාපෙසි, චිත්තුප්පාදවසෙනෙව පනස්ස භූමිං භින්දිත්වා තථාරූපා පොක්ඛරණී අහොසි. **"තෙ සබ්බකාමෙහී"**ති සබ්බෙහි ඉච්ඡිතිච්ඡිතවත්ථූහි, සමණෙ සමණපරික්ඛාරෙහි බ්‍රාහ්මණෙ බ්‍රාහ්මණපරික්ඛාරෙහි සන්තප්පෙසීති.

පඤ්චමකභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

"සෙය්‍යථිද"න්ති නිපාතො. "තස්ස කතමෙස"න්ති කතමෙසං තිණ්ණන්ති අත්ථො. **"මහිද්ධිකො"**ති චිත්තුප්පාදවසෙනෙව චතුරාසීතිපොක්ඛරණීසහස්සානං නිප්ඵත්තිසඞ්ඛාතාය මහතියා ඉද්ධියා සමන්නාගතො. **"මහානුභාවො"**ති තෙසංයෙව අනුභවිතබ්බානං මහන්තතාය මහතා ආනුභාවෙන සමන්නාගතො. **"දානස්සා"**ති සම්පත්තිපරිච්චාගස්ස. **"දමස්සා"**ති ආළවකසුත්තෙ පඤ්ඤා දමොති ආගතො, ඉධ අත්තානං දමෙන්තෙන කතං[3] උපොසථකම්මං. **"සංයමස්සා"**ති සීලස්ස ඉධ ඨත්වා පනස්ස පුබ්බයොගො වෙදිතබ්බො.

රාජා කිර පුබ්බෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්ති, තෙන ච සමයෙන ධරමානකස්සපබුද්ධසාසනෙ එකො ථෙරො අරඤ්ඤෙ වාසං වසති. බොධිසත්තො අත්තනො කම්මෙන අරඤ්ඤං පවිට්ඨො

1. සී. I & II. මාපෙසි. 2. ම. ධම්මරාජානං. 3. ම. ගහනං.

ථෙරං දිස්වා උපසංකමිත්වා වන්දිත්වා ථෙරස්ස නිසජ්ජනට්ඨාන චංකමනට්ඨානානි ඔලොකෙත්වා පුච්ඡි: ඉධෙව භන්තෙ අය්‍යො වසතීති, ආම උපාසකාති සුත්වා ඉධ මයා[1] අය්‍යස්ස පණ්ණසාලං කාතුං වට්ටතීති චින්තෙත්වා අත්තනො කම්මං පහාය දබ්බසම්භාරං කොට්ටෙත්වා පණ්ණසාලං කත්වා ඡාදෙත්වා භිත්තියො මත්තිකාය ලිම්පිත්වා ද්වාරං යොජෙත්වා කට්ඨත්ථරකං[2] කත්වා කරිස්සති නු ඛො පරිභොගං න කරිස්සතීති එකමන්තෙ නිසීදි. ථෙරො අන්තොගාමතො ආගන්ත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා කට්ඨත්ථරකෙ නිසීදි. උපාසකොපි ආගන්ත්වා වන්දිත්වා සමීපෙ නිසින්නො ඵාසුකා භන්තෙ පණ්ණසාලාති පුච්ඡි, ඵාසුකා භද්දමුඛ පබ්බජිතසාරුප්පාති, වසිස්සථ භන්තෙ ඉධාති? ආම උපාසිකාති සො අධිවාසනාකාරෙනෙව වසිස්සතීති ඤත්වා නිබද්ධං මය්හං ඝරද්වාරං ආගන්තබ්බන්ති පටිජානාපෙත්වා එකං මෙ භන්තෙ වරං දෙථාති ආහ. අතික්කන්තවරා උපාසක පබ්බජිතාති. භන්තෙ යඤ්ච කප්පති යඤ්ච අනවජ්ජන්ති. වදෙහි උපාසකාති. භන්තෙ නිබද්ධවසනට්ඨානෙ නාම මනුස්සා මඞ්ගලෙ වා අමඞ්ගලෙ වා ආගමනං ඉච්ඡන්ති, අනාගච්ඡන්තස්ස[3] කුජ්ඣන්ති. තස්මා අඤ්ඤං නිමන්තිතට්ඨානං ගන්ත්වාපි මය්හං ඝරං පවිසිත්වා භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙතබ්බන්ති. ථෙරො අධිවාසෙසි. සො පණ්ණසාලාය කටසාරකං[4] පත්ථරිත්වා මඤ්චපීඨං පඤ්ඤපෙසි අපස්සෙනං නික්ඛිපි පාදකඨලිකං ඨපෙසි. පොක්ඛරණිං ඛණි, චංකමං කත්වා වාලුකං ඔකිරි. මිගෙ ආගන්ත්වා භිත්තිං ඝංසිත්වා මත්තිකං පාතෙන්තෙ දිස්වා කණ්ටකවතිං පරික්ඛිපි, පොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා උදකං ආලුළෙන්තෙ[5] දිස්වා අන්තො පාසාණෙහි චිනිත්වා බහි කණ්ටකවතිං පරික්ඛිපිත්වා අන්තො වති පරියන්තෙ තාලපන්තියො රොපෙසි මහාචංකමෙ සම්මට්ඨට්ඨානං ආලුළෙන්තෙ දිස්වා චංකමම්පි වතියා පරික්ඛිපිත්වා අන්තො වතිපරියන්තෙ තාලපන්තියො රොපෙසි. එවං ආවාසං නිට්ඨපෙත්වා ථෙරස්ස තිචීවරං පිණ්ඩපාතං ඔසධං පරිභොගභාජනං ආරකණ්ටකං පිප්ඵලිකං නඛච්ඡෙදනං සූචිං කත්තරයට්ඨිං උපාහනං උදකතුම්බං ඡත්තං දීපකපල්ලකං පත්තං ථාලකං පරිස්සාවනං ධම්මකරකං යං වා පනඤ්ඤම්පි පබ්බජිතානං පරිභොගජාතං සබ්බං අදාසි. ථෙරස්ස බොධිසත්තස්ස අදින්නපරික්ඛාරො නාම නාහොසි. සො සීලානි රක්ඛන්තො උපොසථං කරොන්තො යාවජීවං ථෙරං උපට්ඨහි. ථෙරො තත්ථෙව වසන්තො අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායි. බොධිසත්තොපි යාවතායුකං පුඤ්ඤං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්තො කුසාවතියා රාජධානියා නිබ්බත්තිත්වා මහාසුදස්සනො රාජා අහොසි.

1. ම. ඉධ එම.
2. ම. සී I & II කට්ඨත්ථරනං.
3. ම. අනාගච්ඡන්තං.
4. ම. කටසාටකං.
5. V. ම ආලුළිතංකරොන්තෙ

එවං නාතිමහන්තම්පි පුඤ්ඤං ආයතනෙ කතං
මහාවිපාකං හොතීති ඤාතබ්බං තං විභාවිනා.

“**මහාවියූහන්ති**” රජතමයං මහාකූටාගාරං තත්ථ පවිසිතුකාමො හුත්වා අගමාසි. “**එත්තාවතා කාමවිතක්කා**”ති කාමවිතක්ක තයා එත්තාවතා නිවත්තිතබ්බං, ඉතො පරං තුය්හං අභූමි ඉදං ඣානාගාරං නාම, නයිදං තයා සද්ධිං සංවසනට්ඨානන්ති එවං තයො විතක්කෙ කූටාගාරද්වාරෙයෙව නිවත්තෙසි. “**පඨමජ්ඣාන**”න්ති ආදීසු විසුං කසිණපරිකම්මකිච්චං නාම නත්ථි. නීලකසිණෙන අත්ථෙ සති නීලමණිං පිතකසිණෙන අත්ථෙ සති සුවණ්ණං ලොහිතකසිණෙන අත්ථෙ සති රත්තමණිං ඔදාතකසිණෙන අත්ථෙ සති රජතන්ති ඔලොකිත ඔලොකිතට්ඨානෙ කසිණමෙව පඤ්ඤායති “**මෙත්තාසහගතෙනා**” ආදීසු යං වත්තබ්බං තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව.

ඉති පාළියං චත්තාරි ඣානානි චත්තාරි අප්පමඤ්ඤාව වුත්තානි. මහාපුරිසො පන සබ්බාපි අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා අනුලොමපටිලොමාදිවසෙන චුද්දසහාකාරෙහි සමාපත්තියො පවිසන්තො මධුපටලං පවිට්ඨභමරො මධුරසෙන විය සමාපත්තිසුඛෙනෙව යාපෙති. “**කුසාවතී රාජධානිප්පමුඛානී**”ති කුසාවතී රාජධානී තෙසං නගරානං පමුඛා සබ්බසෙට්ඨාති අත්ථො “**ගන්ධාභිහාරෙ**”ති අභිහරිතබ්බගන්ධං. ‘වස්සසතස්සහස්සානං වස්සසතසහස්සාන’න්ති කස්මා එවං චින්තෙසි? තෙසං සද්දෙන උක්කණ්ඨිත්වා, සමාපන්නස්ස හි සද්දො කණ්ටකොති හි වුත්තං, තස්මා සද්දෙන උක්කණ්ඨිතො මහාපුරිසො. අථ කස්මා මා ආගච්ඡන්තූති න වදති? ඉදානි රාජා න පස්සතීති නිබද්ධවට්ටං[1] නලභිස්සන්ති තං තෙසං මා උපච්ඡිජ්ජිත්ථාති නවදති. “**එතදහොසී**”ති කදා එතං අහොසි? රඤ්ඤො කාලකිරියදිවසෙ, තදා කිර බහූ හි දෙවතා චින්තෙසුං රාජා අනාථකාලකිරියං මා කරෙතු ඔරොධෙහි ධීතාහි පුත්තෙහි පරිවාරිතොව කාලං කරොතූති අථ දෙවිං ආවට්ටෙත්වා තස්සා එවං චිත්තං උප්පාදෙසුං. “**තානි වත්ථානී**”ති පීතානි කිර පකතියා රඤ්ඤො මනාපානි තස්මා තානි පාරුපථාති ආහ “**එත්ථෙව දෙවි තිට්ඨා**”ති දෙවි ඉදං ඣානාගාරං නාම තුම්හෙහි සද්ධිං වසනට්ඨානං න හොති ඣානරතිවින්දනට්ඨානං මම, මා ඉධ පාවිසීති. “**එතදහොසී**”ති ලොකෙ සත්තා නාම මරණාසන්නකාලෙ අතිවිය විරොචන්ති තෙන තස්සා රඤ්ඤො විප්පසන්නින්ද්‍රියභාවං දිස්වා එතං අහොසි. තතො මා රඤ්ඤො කාලකිරියා අහොසීති තස්ස කාලකිරියං අනිච්ඡමානා සම්පත්ති ගුණමස්ස කථෙසිත්වා නිඨනාකාරං කරිස්සාමීති චින්තෙත්වා “**ඉමානි තෙ**

1. ම. වත්තා.

දෙවා''ති ආදිමාහ "තත්ථ ඡන්දං ජනෙහී''ති පෙමං උප්පාදෙහි රතිං කරොහි. "ජීවිතෙ අපෙක්ඛ''න්ති ජීවිතෙ තණ්හං[1] ආලයං කරොහීති අත්ථො.

''එවං ඛො මං ත්වං දෙවී''ති මයං ඛො දෙව ඉත්ථියො නාම පබ්බජිතානං උපචාරකථං න ජානාම, කථං වදාමි මහාරාජාති? රාජා[2] පබ්බජිතො අයන්ති මඤ්ඤමානාය දෙවියා වුත්තෙ "එවං ඛො මං ත්වං දෙවි සමුදාචරාහී''ති ආදි ආහ. "ගරහිතා''ති බුද්ධෙහි පච්චෙකබුද්ධෙහි සාවකෙහි අඤ්ඤෙහි ච පණ්ඩිතෙහි[3] බහුස්සුතෙහි ගරහිතා. කිං කාරණා? සාපෙක්ඛා කාලකිරියා හි අත්තනොයෙව ගෙහෙ යක්ඛ කුක්කුර අජ ගොණ මහිස මූසික මංකුණාදිභාවෙන නිබ්බත්තනකාරණං හොති. "අථ ඛො ආනන්ද සුභද්දා දෙවී අස්සූනි පමජ්ජිත්වා''ති දෙවී එකමන්තං ගන්ත්වා රොදිත්වා කන්දිත්වා අස්සූනි පමජ්ජිත්වා එතදවොච.

"ගහපතිස්ස වා''ති කස්මා ආහ? තෙසං කිර සොණසෙට්ඨිපුත්තාදීනං විය මහතී සම්පත්ති හොති සොණස්ස කිර සෙට්ඨිපුත්තස්ස එකා භත්තපාති වෙසතසහස්සානි අග්ඝති. ඉති තෙසං තාදිසං භත්තං භුත්තානං මුහුත්තං භත්තසම්මදො භත්තමුච්ඡා භත්තකිලමථො හොති. "යං තෙන සමයෙන අජ්ඣාවසාමී''ති යත්ථ වසාමි තං එකං එව නගරං හොති. අවසෙසෙසු පුත්තධීතාදයො චෙව දාසමනුස්සා ච වසිංසු පාසාදකූටාගාරෙසුපි එසෙව නයො. පල්ලඞ්කාදීසුපි එකංයෙව පල්ලඞ්කං සයං පරිභුඤ්ජති, සෙසා පුත්තධීතාදීනං පරිභොගා හොන්ති. ඉත්ථීසු එකාව පච්චුපට්ඨාති, සෙසා පරිවාරමත්තා හොන්ති; "පරිදහාමී''ති එකඤ්ඤෙව දුස්සයුගං නිවාසෙමි, සෙසානි පරිවාරෙත්වා විචරන්තානං අසීති සහස්සාධිකානං සොළසන්නං පුරිසසතසහස්සානං හොන්ති. "භුඤ්ජාමී''ති පරමප්පමාණෙන නාළිකොදනමත්තං භුඤ්ජාමි, සෙසං පරිවාරෙත්වා විචරන්තානං චත්තාළීසසහස්සාධිකානං අඪනතං පුරිසසතසහස්සානං හොතීති දස්සෙති. එකථාලිපාකො හි දසන්නං ජනානං පහොති. එතානි පන චතුරාසීති නගරසහස්සානි චෙව පාසාදසහස්සානි ච කූටාගාරසහස්සානි ච එකිස්සායෙව පණ්ණසාලාය නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි. චතුරාසීති පල්ලඞ්කසහස්සානි නිපජ්ජනත්ථාය දින්නමඤ්චකස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි. චතුරාසීති හත්ථිසහස්සානි අස්සසහස්සානි රථසහස්සානි නිසීදනත්ථාය දින්නපීඨස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි, චතුරාසීති මණිසහස්සානි එකදීපස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි. චතුරාසීති පොක්ඛරණිසහස්සානි එකපොක්ඛරණියා නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි, චතුරාසීති ඉත්ථි සහස්සානි පුත්තසහස්සානි ගහපති සහස්සානි පරිභොගභාජන පත්ත ථාලක ධම්මකරක[4] පරිස්සාවන

1. ම සාපෙක්ඛං.
2. සී. I රජානං.
3. ම. පබ්බජිතාහි.
4. ම ධම්මකරක.

ආරකණ්ටක පිප්ඵලක නඛච්ඡෙදන කුඤ්චිකා කණ්ණමලහරණී පාදකඨලික උපාහන ඡත්ත කත්තරයට්ඨි දානස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි. චතුරාසීතිධෙනුසහස්සානි ගොරසදානස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි චතුරාසීතිවත්ථකොටිසහස්සානි නිවාසනපාරුපනදානස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි. චතුරාසීතිථාලිපාකසහස්සානි භොජනදානස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානීති වෙදිතබ්බානි. එවං භගවා මහාසුදස්සනස්ස සම්පත්තිං ආදිතො පට්ඨාය විත්ථාරෙන කථෙත්වා සබ්බන්තං කුමාරකානං[1] පංසවාගාරකීළං විය දස්සෙන්තො පරිනිබ්බාණමඤ්චකෙ නිපන්නොව "පස්සානන්ද"ති ආදිමාහ.

තත්ථ "විපරිණතා"ති පකතිවිජහනෙන නිබ්බුතපදීපො විය අපණ්ණත්තිකභාවං[2] ගතා. "එවං අනිච්චා ඛො ආනන්ද සංඛාරා"ති එවං හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා. එත්තාවතා භගවා යථා නාම පුරිසො සතහත්ථුබ්බෙධෙ චම්පකරුක්ඛෙ නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා අභිරුහිත්වා චම්පකපුප්ඵං ආදාය නිස්සෙණිං මුඤ්චන්තො ඔතරෙය්‍ය, එවමෙව නිස්සෙණිං බන්ධන්තො විය අනෙකවස්සකොටිසතසහස්සුබ්බෙධං මහාසුදස්සනසම්පත්තිං ආරුය්හ සම්පත්තිමත්ථකෙ ඨිතං අනිච්චලක්ඛණං ආදාය නිස්සෙණිං මුඤ්චන්තො විය ඔතිණ්ණො. තෙනෙව පුබ්බෙ වසභරාජ දීඝභාණකත්ථෙරානං ලොහපාසාදස්ස පාචීනපස්සෙ අම්බලට්ඨිකායං ඉමං සුත්තං සජ්ඣායන්තානං සුත්වා කිමෙත්ථ මය්හං අය්‍යෙන එත්ථ වුත්තං අත්තනො ඛාදිතපීතට්ඨානෙ. සම්පත්තිමෙව කථෙතීති විනොදෙන්තො "එවං අනිච්චා ඛො ආනන්ද සංඛාරා"ති වුත්තකාලෙ ඉමං ඨො දිස්වා පවති ච චක්ඛුගිවක්ඛුමතා එවං වුත්තන්ති වාමහත්ථං සම්මජ්ජෙත්වා[3] දක්ඛිණහත්ථෙන අප්ඵොඨෙත්වා සාධු සාධූති තුට්ඨහදයො සාධුකාරං අදසි.

"එවං අද්ධුවා"ති එවං උදකබුබ්බුළාදයො විය ධුවභාවවිරහිතා. "එවං අනස්සාසිකා"ති එවං සුපිනකෙ පීතපානීයං විය අනුලිත්තචන්දනං විය ච අස්සාසවිරහිතා. "සරීරං නික්ඛිපෙස්සා"ති සරීරං ජහෙය්‍ය. ඉදානි අඤ්ඤස්ස සරීරස්ස නික්ඛෙපො වා පරිජානනං වා නත්ථි. කිලෙසපහීනත්තා ආනන්ද තථාගතස්සාති වදති. ඉදම්පන වත්වා පුන ථෙරං ආමන්තෙසි චක්කවත්තිනො ආනුභාවො නාම රඤ්ඤො පබ්බජිතස්ස සත්තමෙ දිවසෙ අන්තරධායති මහාසුදස්සනස්ස පන කාලකිරියතො සත්තමෙ දිවසෙ සත්තරතනපාකාරා සත්තරතනතාලා චතුරාසීති පොක්ඛරණීසහස්සානි ධම්මො පාසාදො ධම්මා පොක්ඛරණී චක්කරතනන්ති සබ්බමෙතං අන්තරධායීති. හත්ථිආදීසු පන අයං ධම්මතා: මිණායුකා සහෙව කාලං කරොන්ති. ආයුසෙසෙ සති හත්ථිරතනං උපොසථකුලං ගච්ඡති. අස්සරතනං වලාහකකුලං. මණිරතනං වෙපුල්ලපබ්බතමෙව ගච්ඡති. ඉත්ථිරතනස්සානුභාවො අන්තරධායති. ගහපති

1 මු. දරකානං.　　2 මු V. අපණ්ණත්තිකභාවං.　　3 මු V. සම්මජ්ජිත්වා.

රතනස්ස චක්ඛු පාකතිකමෙව හොති. පරිණායකරතනස්ස වෙය්‍යත්තියං නස්සති. "ඉදමවොච භගවා"ති ඉදං පාළිං ආරූළ්හඤ්ච අනාරූළ්හඤ්ච සබ්බං භගවා අවොච. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

මහාසුදස්සනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

2. 18.

"එවමෙම සුතන්"ති ජනවසභසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා: **"පරිතො පරිතො ජනපදෙසූ"**ති සමන්තා සමන්තා ජනපදෙසු. **"පරිචාරකෙ"**ති බුද්ධධම්මසංඝානං පරිචාරකෙ. **"උපපත්තීසූ"**ති ඤාණගතිපුඤ්ඤදූතං උපපත්තීසු. **"කාසිකොසලෙසූ"**ති කාසීසු ච කොසලෙසු ච, කාසිරට්ඨෙ ච කොසලරට්ඨෙ චාති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. අඞ්ගමගධ යොනකකම්බොජ අස්සක අවන්තිරට්ඨෙසු පන ඡසු න ව්‍යාකරොති. ඉමෙසං පන සොළසන්නං මහාජනපදානං පුරිමෙසු දසසුයෙව ව්‍යාකරොති. **"නාදිකියා"**ති නාදිකගාමවාසිනො. **"තෙනා"**ති තෙන අනාගාමිආදිභාවෙන. **"සුත්වා"**ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ව්‍යාකරොන්තස්ස පන භගවතො පඤ්හව්‍යාකරණං සුත්වා තෙසං අනාගාමිතාදීසු නිට්ඨං ගතා හුත්වා. තෙන අනාගාමිආදිභාවෙන අත්තමනා අහෙසුං.

අට්ඨකථාගමෙ පන **"තෙ නා"**ති තෙ නාදිකියාති වුත්තං. එතස්මිං අත්ථෙ නකාරො නිපාතමත්තං හොති. **"භගවන්තං කිත්තයමානරූපෙ"**ති "අහො බුද්ධො අහො ධම්මො අහො සඞ්ඝො අහො ධම්මො ස්වාක්ඛාතො"ති එවං කිත්තයන්තොව කාලමකාසි. **"බහුජනො පසීදෙය්‍යා"**ති අම්හාකං පිතා–මාතා–භාතා–භගිනී–පුත්තො–ධීතා–සහායකො– තෙන 'මහා සද්ධිං එකතො එකතො සයිතා තස්ස ඉදඤ්චිදඤ්ච මනාපං අකම්හ-සො කිර අනාගාමී සකදාගාමී සොතාපන්නො අහො සාධු අහො සුට්ඨූති එවං බහුජනො පසාදං ආපජ්ජෙය්‍ය. "ගති"න්ති ඤාණගතිං. **"අභිසම්පරාය"**න්ති ඤාණාභිසම්පරායමෙව. **"අද්දසා ඛො"**ති කිත්තකෙ ජනෙ අද්දසාති? චතුවීසති සතසහස්සානි. **"උපසන්තපදිස්සො"**ති[2] උපසන්තදස්සනො. **"භාතිරිවා"**ති අතිවිය භාති අතිවිය විරොචති. **"ඉන්ද්‍රියානී"**ති මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං. **"අද්දසං ඛො අහං ආනන්දා"**ති නෙව දස න වීසතිං න සතං න සහස්සං අනූනාධිකානි චතුවීසති සතසහස්සානි අද්දසන්ති ආහ. දිස්වා පන මෙ එත්තකො ජනො මං නිස්සාය දුක්ඛා පමුත්තොති බලවසොමනස්සං උප්පජ්ජි චිත්තං පසීදි චිත්තස්ස පසන්නත්තා චිත්තසමුට්ඨානං ලොහිතං පසීදි. ලොහිතස්ස පසන්නත්තා මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි පසීදිංසූති, සබ්බමිදං වත්වා "අථ ඛො ආනන්දා"ති ආදිමාහ. තත්ථ

---

1 සී. V. නාතිකියාති. 2 සී. V. උපසන්ත පතිස්සොති.

යස්මා සො භගවතො ධම්මකථං සුත්වා දසසහස්සාධිකස්ස ජනසතසහස්සස්ස ජෙට්ඨකො හුත්වා සොතාපන්නො ජාතො, තස්මා ජනවසභොතිස්ස නාමං අහොසි. **"ඉතො සත්තා"**ති ඉතො දෙවලොකතො චවිත්වා සත්ත, **"තතො සත්තා"**ති තතො මනුස්සලොකා චවිත්වා සත්ත, **"සංසාරාණි චතුද්දසා"**ති සබ්බාපි චතුද්දස ඛන්ධපටිපාටියො. **"නිවාසමභිජානාමී"**ති ජාතිවසෙන නිවාසං ජානාමි **"යත්ථ මෙ වුසිතං පුරෙ"**ති යත්ථ දෙවෙසු ච වෙස්සවණස්ස සහබ්‍යතං උපගතෙන මනුස්සෙසු ච රජ්ජං කාරෙන්තෙන ඉතො අත්තභාවතො පුරෙයෙව මයා වුසිතං, පුරෙ එවං වුසිතත්තා එව ච ඉදානි සොතාපන්නො හුත්වා තීසු වත්ථූසු බහුං පුඤ්ඤං කත්වා තස්සානුභාවෙන උපරි නිබ්බත්තිතුං සමත්ථොපි දීඝරත්තං වුසිතට්ඨානෙ නිකන්තියා බලවතාය එත්ථෙව නිබ්බත්තො. **"ආසා ච පන මෙ සන්තිට්ඨති"**ති ඉමිනාහං සොතාපන්නොම්හීති න සුත්තප්පමත්තොව හුත්වා කාලං වීතිනාමෙසිං, සකදාගාමිමග්ගත්ථාය පන මෙ විපස්සනා ආරද්ධා අජ්ජෙව අජ්ජෙව පටිවිජ්ඣිස්සාමීති එවං ස උස්සාහො විහරාමීති දස්සෙති. **"යදග්ගෙ"**ති ලට්ඨිවනුය්‍යානෙ පඨමදස්සනෙ සොතාපන්න දිවසං සන්ධාය වදති. **"තදග්ගෙ අහං භන්තෙ දීඝරත්තං අවිනිපාතො අවිනිපාතං සඤ්ජානාමී"**ති තං දිවසං ආදිං කත්වා අහං භන්තෙ පුරිමං චතුද්දස අත්තභාවසංඛාතං දීඝරත්තං අවිනිපාතො[1] ලට්ඨිවනුය්‍යානෙ සොතාපත්තිමග්ගවසෙන අධිගතං අවිනිපාතධම්මතං සඤ්ජානාමීති අත්ථො. **"අනච්ඡරිය"**න්ති අනුඅච්ඡරියං. විත්තිසමානං පුනප්පුන අච්ඡරියමෙවෙතං සං කෙනචිදෙව කරණීයෙන ගච්ඡන්තො භගවන්තං අන්තරාමග්ගෙ අද්දසං, ඉදම්පි අච්ඡරියං සං ච වෙස්සවණස්ස මහාරාජස්ස සාසං[2] පරිසායං භාසතො භගවතො දිට්ඨසදිසමෙව සම්මුඛා සුතං. **"මෙ පච්චයා"**ති අන්තරාමග්ගෙ දිට්ඨභාවො ච වෙස්සවණස්ස සම්මුඛා සුතං ආරොචෙතුකාමතාව. **"සන්නිපතිතා"**ති කස්මා සන්නිපතිතා? තෙ කිර චතූහි කාරණෙහි සන්නිපතන්ති. වස්සූපනායිකසඞ්ගහත්ථං පවාරණසංගහත්ථං ධම්මසවණත්ථං පාරිච්ඡත්තකකීළානුභවනත්ථන්ති. තත්ථ වස්සූපනායිකාති ආසාළ්හිපුණ්ණමාය ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවා සුධම්මාය දෙව සභාය සන්නිපතිත්වා මන්තෙන්ති: අසුක විහාරෙ එකො භික්ඛු වස්සූපගතො, අසුකවිහාරෙ ද්වෙ,. තයො චත්තාරො පඤ්ච දස වීසති තිංසං චත්තාරීසං පඤ්ඤාසං සතං සහස්සං භික්ඛූ වස්සූපගතා, එත්ථෙත්ථට්ඨානෙ අය්‍යානං ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොථාති. එවං වස්සූපනායික සංගහො කතො හොති, තදාපි එතෙනෙව කාරණෙන සන්නිපතිතා **"ඉදං තෙසං හොති ආසනස්මි"**න්ති ඉදං තෙසං චතුන්නං මහාරාජානං ආසනං හොති, එවං තෙසු නිසින්නෙසු අථ පච්ඡා අම්හාකං ආසනං හොති. **"යෙනත්ථෙනා"**ති

1 සී. I & II පාතො.

2 ම. V. සාසනං.

සෙන වස්සූපනායිකෙන. “**තං අත්‍ථං චින්තයිත්‍වා තං අත්‍ථං මන්තයිත්‍වා**”ති තං අරඤ්ඤවාසිනො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරක්ඛතං චින්තයිත්‍වා එත්‍ථ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරක්ඛං සුසංවිදහථාති චතූහි මහාරාජෙහි සද්ධිං මන්තෙත්‍වා; “**වුත්තවචනාපි තෙ**”ති තෙත්තිංස දෙවපුත්තා වදන්ති, මහාරාජානො වුත්තවචනා නාම, තථා තෙත්තිංස දෙවපුත්තා පච්චානුසාසන්ති, ඉතරෙ පච්චනුසිට්ඨවචනා නාම. පදවසෙපි පන “ත”ති නිපාතමත්තමෙව. “**අවිපක්කන්තා**”ති ආගතා. “**උළාරො**”ති. මහා විපුලො. “**දෙවානුභාව**”න්ති සා සා සබ්බාසං දෙවතානං වත්‍ථාලංකාරවිමානසරීරානං පභා ද්වාදස යොජනානි ඵරති මහාපුඤ්ඤානං පන සරීරප්පභා යොජනසතං ඵරති තං දෙවානං දෙවානුභාවං අතික්කමිත්‍වා. “**බ්‍රහ්මුනොහෙතං පුබ්බනිමිත්ත**”න්ති යථා සූරියස්ස උදයතො එතං පුබ්බඞ්ගමං එතං පුබ්බනිමිත්තං යදිදං අරුණුග්ගං එවමෙවං බ්‍රහ්මුනොපි එතං පුබ්බනිමිත්තන්ති දීපෙති. “**අනභිසම්භවනීයො**”ති අප්පත්තබ්බො, න තං දෙවා තාවතිංසා පස්සන්තීති අත්‍ථො. “**චක්ඛුපථස්මි**”න්ති චක්ඛුප්පසාදෙ ආපාථෙ වා. සො දෙවානං චක්ඛුස්ස ආපාථෙ සම්භවනීයො පත්තබ්බො න හොති, න ආවිභවතීති වුත්තං හොති හෙට්ඨා හෙට්ඨා හි දෙවතා උපරූපරි දෙවතානං ඔළාරිකං කත්‍වා මාපිතමෙව අත්තභාවං පස්සිතුං සක්කොන්ති. “**වෙදපටිලාභ**”න්ති තුට්ඨිපටිලාභං. “**අධුනාභිසිත්තො රජ්ජෙනා**”ති සම්පති අභිසිත්තො රජ්ජෙන, අයම්පනෙත්‍ථ දුට්ඨගාමණී අභයවත්‍ථුනා දීපෙතබ්බො, සො කිර ද්වත්තිංස දමිළරාජානො විජෙත්‍වා අනුරාධපුරෙ පත්තාභිසෙකො ලද්ධසොමනස්සෙන මාසං නිද්දං න ලභි. තතො නිද්දං න ලභාමි භන්තෙති භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආචික්ඛි. තෙන හි මහාරාජ අජ්ජ පාතොව උපොසථං අධිට්ඨාහීති. සො උපොසථං අධිට්ඨාසි සඞ්ඝො ගන්ත්‍වා චිත්තයමකං සජ්ඣායථාති අට්ඨ අභිධම්මික භික්ඛූ පෙසෙසි, තෙ ගන්ත්‍වා නිපජ්ජ ත්‍වං මහාරාජාති වත්‍වා සජ්ඣායං ආරභිංසු. රාජා සජ්ඣායං සුණන්තොව නිද්දං ඔක්කමි. තෙ රාජානං මා පබොධයිත්‍ථාති පක්කමිංසු, රාජා දුතියදිවසෙ සුරියුග්ගමනෙ පබුජ්ඣිත්‍වා ථෙරෙ අපස්සන්තො කුහිං අය්‍යාති පුච්ඡි තුම්හාකං නිද්දොක්කමනභාවං ඤත්‍වා ගතාති. නත්‍ථි භො මය්හං අය්‍යස්ස දාරකානං අජානන්ත භෙසජ්ජං නාම සාව නිද්දා භෙසජ්ජම්පි ජානන්ති සෙවාති ආහ. “**පඤ්චසිඛො**”ති පඤ්චසිඛ ගන්ධබ්බසදිසො හුත්‍වා. පඤ්චසිඛගන්ධබ්බදෙවපුත්තස්ස කිර සබ්බා දෙවතා අත්තභාවං මමායන්ති, තස්මා බ්‍රහ්මාපි තාදිසංයෙව අත්තභාවං නිම්මිනිත්‍වා පාතුරහොසි. “**පල්ලඞ්කෙන නිසීදී**”ති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්‍වා නිසීදි. “**විස්සට්ඨො**”ති සුමුත්තො අපලිබුද්ධො. “**විඤ්ඤෙය්‍යො**”ති අත්‍ථවිඤ්ඤාපකො. “**මඤ්ජූ**”ති මධුරො මුදු. “**සවනීයො**”ති සොතබ්බයුත්තො කණ්ණ

සුඛො. "බින්දූ"ති එකඝනො. "අවිසාරී"ති අවිසටො[1] අවිප්පකිණ්ණො. "ගම්භීරො"ති නාභිමූලතො පට්ඨාය ගම්භීරසමුට්ඨිතො, න ජිව්හා දන්ත ඔට්ඨ තාලුමත්තප්පහාර සමුට්ඨිතොව එවං සමුට්ඨිතො හි අමධුරොච හොති නච දූරං සාවෙති. "නින්නාදී"ති මහාමෙඝමුතිඞ්ගසද්දො[2] විය නින්නාදයුත්තො. අපි චෙත්ථ පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං පුරිමස්ස පුරිමස්ස අත්ථොයෙවාති වෙදිතබ්බා.

"යථාපරිස"න්ති යත්තකා පරිසා තත්තකමෙව විඤ්ඤාපෙති. අන්තොපරිසායමෙවස්ස සද්දො සම්පරිවත්තති න බහිද්ධා විධාවති. 'යෙ හි කෙචී'ති ආදි බහුජනහිතාය පටිපන්නභාවදස්සනත්ථං වදති. "සරණං ගතා"ති න යථා වා තථා වා සරණගතෙ සන්ධාය වදති. නිබ්බෙමතිකං ගහිතසරණෙ පන සන්ධාය වදති. "ගන්ධබ්බකායං පරිපූරෙන්තී"ති ගන්ධබ්බදෙවගණං පරිපූරෙන්ති. ඉති අම්හාකං සත්ථු ලොකෙ උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය ඡදෙවලොකා දිසුපිණ්ඩං කොට්ටෙත්වා පූරිත නාළි විය සරවනං නලවනං වියච නිරන්තරා ජාතා පාරිසාති ආහ. "යාව සුපඤ්ඤත්තා මෙ තෙන භගවතා"ති තෙන මය්හං සත්ථාරා භගවතා යාව සුපඤ්ඤත්තා සුකථිතා. "ඉද්ධිපාදා"ති එත්ථ ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධි, පතිට්ඨානට්ඨෙන පාදාති වෙදිතබ්බා.

"ඉද්ධිපහුතාය"ති ඉද්ධිපහොනකත්ථාය. "ඉද්ධිවිසවිතාය"ති ඉද්ධිවිසවනභාවාය,[3] පුනප්පුන ආසෙවනවසෙන චිණ්ණවසිතායාති වුත්තං හොති. "ඉද්ධිවිකුබ්බනතාය"ති ඉද්ධිවිකුබ්බනභාවාය නානප්පකාරතො දස්සනත්ථාය. "ඡන්ද සමාධි පධාන සංඛාරසමන්නාගත"න්ති ආදීසු ඡන්දහෙතුකො වා ඡන්දාධිපතිකො වා සමාධි ඡන්දසමාධි, කත්තුකාමතා ඡන්දං අධිපතිං කරිත්වා පටිලද්ධසමාධිස්සෙතං අධිවචනං. පධාන භූතා සංඛාරා පධාන සංඛාරා, චතුකිච්චසාධකස්ස සම්මප්පධාන විරියස්සෙතං අධිවචනං. "සමන්නාගත"න්ති ඡන්දසමාධිනා ච පධානසංඛාරෙහි ච උපෙතං. "ඉද්ධිපාද"න්ති නිප්ඵත්තිපරියායෙන වා ඉජ්ඣනට්ඨෙන වා ඉජ්ඣන්ති එතාය සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති ඉමිනාව පරියායෙන වා ඉද්ධීති සංඛං ගතානං අභිඤ්ඤාචිත්තසම්පයුත්තානං ඡන්දසමාධිපධාන සංඛාරානං අධිට්ඨානට්ඨෙන පාදභූතො සෙසචිත්තචෙතසිකරාසීති අත්ථො. වුත්තං හෙතං:- "ඉද්ධිපාදොති තථාභූතස්ස වෙදනාක්ඛන්ධො-පෙ-විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො"ති. ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. යථෙව හි ඡන්දං අධිපතිං කරිත්වා පටිලද්ධ සමාධි ඡන්දසමාධීති වුත්තො, එවං විරියං-චිත්තං-වීමංසං අධිපතිං කරිත්වා පටිලද්ධ සමාධි වීමංසා සමාධීති වුච්චති. අපිච "උපචාරජ්ඣානං පාදො[4]. පඨමජ්ඣානං ඉද්ධි. සඋපචාරං පඨ

1 ම. V. සුවිසදො.
2 ම. V. මුදිඞ්ග සද්දො.
3 ම. V. ඉද්ධිවිපජ්ජනභාවාය.
4 සී. I II. ඉද්ධිපාදො.

මජ්ඣානං පාදො දුතියජ්ඣානං ඉද්ධීති එවං පුබ්බභාගෙ පාදො අපරභාගෙ ඉද්ධීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. විත්ථාරෙන පන ඉද්ධිපාදකථා විසුද්ධිමග්ගෙ ච විභඞ්ගට්ඨකථාය ච වුත්තා. කෙචි පන-නිප්ඵන්නා ඉද්ධි, අනිප්ඵන්නො ඉද්ධිපාදොති වදන්ති, තෙසං වාදමද්දනත්ථාය අභිධම්මෙ උත්තරමූලක වාරො නාම ආගතො. "චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, ඡන්දිද්ධිපාදො විරියිද්ධිපාදො චිත්තිද්ධිපාදො වීමංසිද්ධිපාදොති, තත්ථ කතමො ඡන්දිද්ධිපාදො? ඉධ භික්ඛු යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නීය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි-පෙ-පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛා පටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං යො තස්මිං සමයෙ ඡන්දො, ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො අයං වුච්චති ඡන්දිද්ධිපාදො අවසෙසා ධම්මා ඡන්දිද්ධිපාද සම්පයුත්තා"ති. ඉමෙ පන ලොකුත්තරවසෙනෙව ආගතා ති තත්ථ රට්ඨපාලත්ථෙරො ඡන්දං ධුරං කත්වා ලොකුත්තරං ධම්මං නිබ්බත්තෙසි. සොණත්ථෙරො විරියං ධුරං කත්වා, සම්භූතත්ථෙරො චිත්තං ධුරං කත්වා, මොඝ රාජා වීමංසං ධුරං කත්වාති.

තත්ථ යථා චතූසු අමච්චපුත්තෙසු ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා රාජානං උපනිස්සාය විහරන්තෙසු එකො උපට්ඨානෙ ඡන්දජාතො රඤ්ඤො අජ්ඣාසයඤ්ච රුචිඤ්ච ඤත්වා දිවා ච රත්තො ච උපට්ඨහන්තො රාජානං ආරාධෙත්වා ඨානන්තරං පාපුණි. යථා සො, එවං ඡන්දධුරෙන ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො වෙදිතබ්බො. එකො පන-දිවසෙ දිවසෙ උපට්ඨාතුං කො සක්කොති, උප්පන්නෙ කිච්චෙ පරක්කමෙන ආරාධෙස්සාමීති කුපිතෙ පච්චන්තෙ රඤ්ඤා පහිතො පරක්කමෙන සත්තුමද්දනං කත්වා ඨානන්තරං පාපුණි. යථා සො, එවං විරියධුරෙන ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො වෙදිතබ්බො. එකො-දිවසෙ දිවසෙ උපට්ඨානම්පි උරෙන සත්ත්සර පටිච්ඡනම්පි භාරොයෙව, මන්තබලෙන ආරාධෙස්සාමීති ඛත්තවිජ්ජාය කතපරිචයත්තා මන්තසංවිධානෙන රාජානං ආරාධෙත්වා ඨානන්තරං පාපුණි. යථා සො, එවං චිත්තධුරෙන ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො වෙදිතබ්බො. අපරො-කිං ඉමෙහි උපට්ඨානාදීහි, රාජානො නාම ජාතිසම්පන්නස්ස ඨානන්තරං දෙන්ති, තාදිසස්ස දෙන්තා මය්හං දස්සන්තීති ජාතිසම්පත්තිමෙව නිස්සාය ඨානන්තරං පාපුණි. යථා සො, එවං සුපරිසුද්ධං වීමංසං නිස්සාය වීමංසාධුරෙන ලොකුත්තර ධම්ම නිබ්බත්තකො වෙදිතබ්බො.

"**අනෙකවිහිතා**"න්ති අනෙකවිධං. "**ඉද්ධිවිධා**"න්ති ඉද්ධිකොට්ඨාසං. "**සුඛස්සාධිගමාය**"ති ඣානසුඛස්ස මග්ගසුඛස්ස ඵලසුඛස්ස ච අධිගමාය. "**සංසට්ඨො**"ති සම්පයුත්තචිත්තො. "**අරිය ධම්ම**"න්ති අරියෙන භගවතා බුද්ධෙන දෙසිතං ධම්මං. "**සුණා**

ති''ති සත්ථු සම්මුඛා භික්ඛු භික්ඛුනී ආදීහි වා දෙසියමානං සුණාති. **"යොනිසො මනසි කරොතී"**ති උපායතො පථතො කාරණතො අනිච්චන්ති ආදිවසෙන මනසි කරොති. යොනිසො මනසි කාරො නාම උපායමනසිකාරො පථමනසිකාරො. "අනිච්චෙ අනිච්චන්ති දුක්ඛෙ දුක්ඛන්ති අනත්තනි අනත්තාති අසුභෙ අසුභන්ති සච්චානුලොමිකෙන වා චිත්තස්ස ආවට්ටනා අන්වාවට්ටනා ආභොගො සමන්නාහාරො මනසිකාරො, අයං වුච්චති යොනිසො මනසිකාරො"ති එවං වුත්තෙන යොනිසො මනසිකාරෙන කම්මං ආරභතීති අත්ථො. **"අසංසට්ඨො"**ති වත්ථුකාමෙහිපි කිලෙසකාමෙහිපි අසංසට්ඨො විහරති. **"උප්පජ්ජති සුඛ"**න්ති උප්පජ්ජති පඨමජ්ඣානසුඛං. **"සුඛා භිය්‍යො සොමනස්ස"**න්ති සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ඣානසුඛපච්චයා අපරාපරං සොමනස්සං උප්පජ්ජති. **"මුද"**න්ති තුට්ඨාකාරතො දුබ්බලපීති. **"පාමොජ්ජ"**න්ති බලවතරං පීති සොමනස්සං. **"පඨමො ඔකාසාධිගමො"**ති පඨමං ඣානං පඤ්චනීවරණානි වික්ඛම්භෙත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති, තස්මා පඨමො ඔකාසාධිගමොති වුත්තං. **"ඔළාරිකා"**ති එත්ථ කායවචීසංඛාරා තාව ඔළාරිකාව හොන්තු, චිත්තසංඛාරා කථං ඔළාරිකාති? අප්පහීනත්තා. කායසංඛාරා හි චතුත්ථජ්ඣානෙන පහීයන්ති, වචීසංඛාරා දුතියජ්ඣානෙන, චිත්තසංඛාරා නිරොධසමාපත්තියා, ඉති කායවචීසංඛාරෙසු පහීනෙසුපි තෙ තිට්ඨන්ති යෙවාති පහීනෙ උපාදාය අප්පහීනත්තා ඔළාරිකා නාම ජාතා. **"සුඛ"**න්ති නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස උප්පන්නං චතුත්ථජ්ඣානිකං ඵලසමාපත්තිසුඛං. **"සුඛා භිය්‍යො සොමනස්ස"**න්ති ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස අපරාපරං සොමනස්සං. **"දුතියො ඔකාසාධිගමො"**ති චතුත්ථජ්ඣානං සුඛදුක්ඛං වික්ඛම්භෙත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති, තස්මා දුතියො ඔකාසාධිගමොති වුත්තං. දුතිය තතියජ්ඣානානි පනෙත්ථ චතුත්ථෙ ගහිතෙ ගහිතානෙව හොන්තීති විසුං න වුත්තානීති.

"ඉදං කුසල"න්ති ආදීසු කුසලං නාම දසකුසලකම්මපථා. **"අකුසල"**න්ති දසඅකුසලකම්මපථා. සාවජ්ජදුකාදයොපි එතෙසං වසෙනෙව වෙදිතබ්බා. සබ්බමෙව පනෙතං කණ්හඤ්ච සුක්කඤ්ච සප්පටිභාගඤ්චාති කණ්හසුක්කසප්පටිභාගං. නිබ්බානමෙව එකං අප්පටිභාගං. **"අවිජ්ජා පහීයතී"**ති විජ්ජාපටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා පහීයති **"විජ්ජා"**ති අරහත්තමග්ගවිජ්ජා උප්පජ්ජති. **"සුඛ"**න්ති අරහත්තමග්ගසුඛඤ්චෙව[1] ඵලසුඛඤ්ච. **"සුඛා භිය්‍යො සොමනස්ස"**න්ති ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස අපරාපරං සොමනස්සං **"තතියො ඔකාසාධිගමො"**ති අරහත්තමග්ගො සබ්බකිලෙසෙ වික්ඛම්භෙත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති, තස්මා තතියො ඔකාසාධිගමොති වුත්තො. සෙසමග්ගා පන තස්මිං ගහිතෙ අනාගතා යෙවාති විසුං න වුත්තාති. ඉමෙ පන තයො

1 ම V එවං.

ඔකාසාධිගමො අට්ඨතිංසාරම්මණවසෙන විත්ථාරෙත්වා කථෙතබ්බො. කථං? සබ්බානි ආරම්මණානි විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව උපචාරවසෙන ච අප්පනාවසෙන ච වවත්ථපෙත්වා චතුවීසතියා ඨානෙසු පඨමජ්ඣානං පඨමො ඔකාසාධිගමොති කථෙතබ්බං.

තෙරසසු ඨානෙසු දුතියතතියජ්ඣානානි, පණ්ණරසසු ඨානෙසු චතුත්ථජ්ඣානඤ්ච නිරොධසමාපත්තිං පාපෙත්වා දුතියො ඔකාසාධිගමොති කථෙතබ්බං. දස උපචාරජ්ඣානානි පන මග්ගස්ස පදට්ඨානභූතානි තතියං ඔකාසාධිගමං භජන්ති. අපිච තීසු සික්ඛාසු අධිසීලසික්ඛා පඨමං ඔකාසාධිගමං භජති, අධිචිත්තසික්ඛා දුතියං, අධිපඤ්ඤාසික්ඛා තතියන්ති, එවං සික්ඛාවසෙනපි කථෙතබ්බං. සාමඤ්ඤඵලෙපි චූළසීලතො යාව පඨමජ්ඣානා පඨමො ඔකාසාධිගමො, දුතියජ්ඣානතො යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනා දුතියො, විපස්සනාතො යාව අරහත්තා තතියො ඔකාසාධිගමොති, එවං සාමඤ්ඤඵලසුත්තන්තවසෙනපි[1] කථෙතබ්බං. තීසු පන පිටකෙසුපි විනයපිටකං පඨමං ඔකාසාධිගමං භජති, සුත්තන්තපිටකං දුතියං අභිධම්මපිටකං තතියන්ති එවං පිටකවසෙනපි කථෙතබ්බං, පුබ්බෙ කිර මහාථෙරා වස්සූපනායිකාය ඉමමෙව සුත්තං පට්ඨපෙන්ති, කිං කාරණා? තීණි පිටකානි විභජිත්වා කථෙතුං ලභිස්සාමාති. තෙපිටකෙන හි සමොධානෙත්වා කථෙන්තස්ස දුක්කථිතන්ති න සක්කා වත්තුං තෙපිටකං භජාපෙත්වා කථිතමෙව ඉදං සුත්තං සුකථිතං හොතීති. **"කුසලස්සාධිගමායා"**ති මග්ගකුසලස්ස චෙව ඵලකුසලස්ස ච අධිගමත්ථාය. උභයම්පි හෙතං අනවජ්ජට්ඨෙන ඛෙමට්ඨෙන වා කුසලමෙව. තත්ථ **"සම්මා සමාධියති"**ති තස්මිං අජ්ඣත්තකායෙ සම්මාසමාහිතො එකග්ගචිත්තො හොති. **"බහිද්ධා පරකායෙ ඤාණදස්සනං අභිනිබ්බත්තෙති"**ති අත්තනො කායතො පරස්ස කායාභිමුඛං ඤාණං පෙසෙති. එස නයො සබ්බත්ථ. සබ්බත්ථෙව "සතිමා"ති පදෙන කායාදිපරිග්ගාහිකා සති "ලොකො"ති පදෙන පරිග්ගහිතකායාදයො ච ලොකො. චත්තාරොපෙතෙ සතිපට්ඨානා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතාති වෙදිතබ්බා. **"සමාධිපරික්ඛාරා"**ති එත්ථ තයො පරික්ඛාරා. "රථො සීලපරික්ඛාරො ඣානක්ඛො චක්කවිරියො"ති එත්ථ අලඞ්කාරො පරික්ඛාරො නාම "සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහි සුපරික්ඛිත්තං හොති"ති එත්ථ පරිවාරො පරික්ඛාරො නාම. "ගිලානපච්චය-පෙ-ජීවිත පරික්ඛාරා"ති එත්ථ සම්භාරො පරික්ඛාරො නාම. ඉධ පන පරිවාරො පරික්ඛාරවසෙන සත්ත සමාධිපරික්ඛාරාති වුත්තා. **"පරික්ඛාරා"**ති පරිවාරිකා[2]. **"අයං වුච්චති භො අරියො සම්මාසමාධි"**ති අයං සත්තහි රතනෙහි පරිවුතො චක්කවත්ති විය සත්තහි අඞ්ගෙහි පරිවුතො

1. සී. II. සුත්තවසෙන. 2. සී. II. පරිචාරිතා.

අරියො සම්මාසමාධීති වුච්චති. **සඋපනිසො ඉතිපීති** සඋපනිස්සයො ඉතිපි වුච්චති, සපරිවාරොයෙවාති වුත්තං හොති. "**සම්මාදිට්ඨිස්සා**"ති සම්මාදිට්ඨියං ඨිතස්ස. "**සම්මාසංකප්පො පහොතී**"ති සම්මාසංකප්පො පවත්තති. එස නයො සබ්බපදෙසු. අයං පනෙත්ථ මග්ගවසෙනාපි ඵලවසෙනාපි වෙදිතබ්බො. කථං? මග්ගසම්මාදිට්ඨියං ඨිතස්ස මග්ගසම්මාසංකප්පො පහොති-පෙ-මග්ගඤාණෙ ඨිතස්ස මග්ගවිමුත්ති පහොති, තථා ඵලසම්මාදිට්ඨියං ඨිතස්ස ඵලසම්මාසංකප්පො පහොති-පෙ-ඵලසම්මාඤාණෙ ඨිතස්ස ඵලවිමුත්ති පහොතීති. "**ස්වාක්ඛාතො**"ති ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ වණ්ණිතානි. "**අපාරුතා**"ති විවටා. "**අමතස්සා**"ති නිබ්බානස්ස. "**ද්වාරා**"ති පවෙසනමග්ගා. "**අවෙච්චප්පසාදෙනා**"ති අචලප්පසාදෙන. "**ධම්මවිනීතා**"ති ධම්මවිනියාමෙන[1] නිය්‍යාතා. "**අථායං ඉතරා පජා**"ති අනාගාමිනො සන්ධාය ආහ; අනාගාමිනො ච අත්ථීති වුත්තං හොති. "**පුඤ්ඤභාගා**"ති පුඤ්ඤකොට්ඨාසෙන නිබ්බත්තා. "**ඔත්තප්ප**"න්ති ඔත්තප්පමානො, තත්ථ කිඤ්චි නාම මුසා අස්සාති මුසාවාදභයෙන සංඛාතුං න සක්කොමි න පන මම සංඛාතුං බලං නත්ථීති දීපෙති. "**තං කිං මඤ්ඤන්ති භව**"න්ති ඉමිනා න කෙවලං වෙස්සවණං පුච්ඡති, න පනස්ස එවරූපො සත්ථා නාහොසීති වා න භවිස්සතීති වා ලද්ධි අත්ථි, සබ්බබුද්ධානං හි අභිසමයෙ විසෙසො නත්ථි. "**සකං පරිසාය**"න්ති අත්තනො පරිසායං; "**තයිදං බ්‍රහ්මචරිය**"න්ති තං ඉදං සකලං සික්ඛාත්තයබ්‍රහ්මචරියං. සෙසං උත්තානත්ථමෙව ඉමානි පන පදානි ධම්මසංගාහකත්ථෙරෙහි ඨපිතානීති.

ජනවසභසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

2. 19.

"**එවං මෙ සුත**"න්ති මහාගොවින්දසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. "**පඤ්චසිඛො**"ති පඤ්චචූළො පඤ්චකුණ්ඩලිකො.[2] සො කිර මනුස්සපථෙ පුඤ්ඤකම්මකරණකාලෙ දහරො පඤ්චචූළකදාරකකාලෙ වච්ඡපාලකජෙට්ඨකො හුත්වා අඤ්ඤෙපි දාරකෙ ගහෙත්වා බහිගාමෙ චතුමහාපථෙසු සාලං කරොන්තො පොක්ඛරණිං ඛණන්තො සෙතු බන්ධන්තො විසමං මග්ගං සමං කරොන්තො යානානං අක්ඛපටිඝාතනරුක්ඛෙ හරන්තොති එවරූපානි පුඤ්ඤානි කරොන්තො විචරිත්වා දහරොව කාලමකාසි, තස්ස සො අත්තභාවො ඉට්ඨො කන්තො මනාපො අහොසි. සො කාලං කත්වා චාතුම්මහාරාජිකදෙවලොකෙ නවුතිවස්සසතසහස්සප්පමාණං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස තිගාවුතප්පමාණො සුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසො අත්තභාවො අහොසි. සො සකටසහස්සමත්තං ආභරණං පසාධෙත්වා නවකුම්භමත්තෙන ගන්ධෙ විලිම්පෙත්වා දිබ්බ

1. ම. V. ධම්ම නියාමෙන   2. සී. I. & II. පඤ්චකුණ්ඩලිකො.

රතනවත්ථරෙ රතනසුවණ්ණකණ්ණිකං පිළන්ධිත්වා පඤ්ච කුන්තලිකෙහි[1] පිට්ඨියං වත්තමානෙහි පඤ්ච චූළකදරකපරිහාරෙනෙව විචරති, තෙන තං පඤ්චසිඛොත්වෙව ජානන්ති.

“අභික්කන්තාය රත්තියා”ති අභික්කන්තාය ඛීණාය රත්තියා, එකකොට්ඨාසං අතීතායාති අත්ථො. “අභික්කන්තවණ්ණා”ති අතිඉට්ඨකන්තමනාපවණ්ණා, පකතියාපි හි සො කන්තවණ්ණො, අලඞ්කරිත්වා ආගතත්තා පන අභික්කන්තවණ්ණො අහොසි. “කෙවලකප්ප”න්ති අනවසෙසං සමන්තතො. අනවසෙසත්ථො එත්ථ කෙවලසද්දො-“කෙවලපරිපුණ්ණ”න්ති එත්ථ විය, සමන්තතොති අත්ථො. කප්පසද්දො “කෙවලකප්පං ජෙතවන”න්ති ආදීසු විය. “ඔභාසෙත්වා”ති ආභාය ඵරිත්වා චන්දිමා විය සුරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො. “සුධම්මායං සභාය”න්ති සුධම්මාය නාම ඉත්ථියා රතනමත්තකණ්ණිකාරුක්ඛනිස්සන්දෙන නිබ්බත්ත සභායං. තස්සා කිර ඵලිකමයා භූමි, මණිමයා ආණියො, සොවණ්ණමයා ථම්භා, රජතමයා ථම්භඝටිකා ච සඞ්ඝාටා ච, පවාළමයානි වාළරූපානි, සත්තරතනමයා ගොපානසියො ච පක්ඛපාසකා ච මුඛවට්ටි ච, ඉන්දනීල ඉට්ඨකාහි ඡදනං, සොවණ්ණමයං ඡදනපිට්ඨං, රජතමයා ථූපිකා, ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච තීණි යොජනසතානි, පරික්ඛෙපතො නවයොජන සතානි, උබ්බෙධතො පඤ්චයොජන සතානි, එවරූපායං සුධම්මායං සභායං. “ධතරට්ඨො”ති ආදීසු ධතරට්ඨො ගන්ධබ්බරාජා ගන්ධබ්බදෙවතානං කොටිසතසහස්සෙන පරිවුතො කොටිසතසහස්ස සුවණ්ණමයානි ඵලකානි ච සුවණ්ණසත්තියො ච ගාහාපෙත්වා පුරත්ථිමාය දිසාය පච්ඡිමාභිමුඛො විසු දෙවලොකෙසු දෙවතා පුරක්ඛත්වා[2] නිසින්නො. විරූළ්හකො කුම්භණ්ඩරාජා කුම්භණ්ඩදෙවතානං කොටිසතසහස්සෙන පරිවුතො කොටිසතසහස්සරජතමයානි ඵලකානි ච සුවණ්ණසත්තියො ච ගාහාපෙත්වා දක්ඛිණාය දිසාය උත්තරාභිමුඛො විසු දෙවලොකෙසු දෙවතා පුරක්ඛත්වා[2] නිසින්නො, විරූපක්ඛො නාගරාජා නාගානං කොටිසතසහස්සෙන පරිවුතො කොටිසතසහස්සමණිමයානි ඵලකානි ච සුවණ්ණසත්තියො ච ගාහාපෙත්වා පච්ඡිමාය දිසාය පුරත්ථාභිමුඛො විසු දෙවලොකෙසු දෙවතා පුරක්ඛත්වා[2] නිසින්නො. වෙස්සවණො යක්ඛරාජා යක්ඛානං කොටිසතසහස්සෙන පරිවුතො කොටිසතසහස්සපවාළමයානි ඵලකානි ච සුවණ්ණසත්තියො ච ගාහාපෙත්වා උත්තරාය දිසාය දක්ඛිණාභිමුඛො විසු දෙවලොකෙසු දෙවතා පුරක්ඛත්වා[2] නිසින්නොති වෙදිතබ්බො.

“අථ පච්ඡා අම්හාකං ආසනං හොතී”ති තෙසං පච්ඡතො අම්හාකං නිසීදිතුං ඔකාසො පාපුණාති, තතො පරං පවිසිතුං වා පස්සිතුං වා න ලභාම. සන්නිපතිතකාරණං පනෙත්ථ

1. ම. V පඤ්චකුණ්ඩලිකෙහි. 2. ම. V. පුරතො කත්වා.

පුබ්බෙ වුත්තං චතුබ්බිධමෙව. තෙසු වස්සූපනායිකාසංගහො[1] විත්ථාරිතො. යථා පන වස්සූපනායිකාය එවං මහාපවාරණායපි පුණ්ණමදිවසෙ සන්නිපතිත්වා අජ්ජ කත්ථ ගන්ත්වා කස්ස සන්තිකෙ පවාරෙස්සාමාති මන්තෙන්ති, තත්ථ සක්කො දෙවානමින්දො යෙභුය්‍යෙන පියඞ්ගුදීපමහාවිහාරස්මිංයෙව පවාරෙති සෙසා දෙවතා පාරිච්ඡත්තකාදීනි දිබ්බානි පුප්ඵානි චෙව දිබ්බචන්දනචුණ්ණානි ච ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො මනාපට්ඨානමෙව ගන්ත්වා පවාරෙන්ති, එවං පවාරණා[2]සංගහත්ථාය සන්නිපතන්ති. දෙවලොකෙ පන ආසාවතී නාම ලතා අත්ථි, සා පුප්ඵිස්සතීති දෙවා වස්සසහස්සං උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, පාරිච්ඡත්තකෙ පුප්ඵමානෙ එකං වස්සං උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, තෙ තස්ස පණ්ඩුපලාසාදිභාවතො පට්ඨාය අත්තමනා හොන්ති, යථාහ: "යස්මිං භික්ඛවෙ සමයෙ දෙවානං තාවතිංසානං පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො පණ්ඩුපලාසො හොති, අත්තමනා භික්ඛවෙ දෙවා තාවතිංසා තස්මිං සමයෙ හොන්ති පණ්ඩුපලාසො දානි පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො න චිරස්සෙව සන්නපලාසො[3] භවිස්සතීති, යස්මිං භික්ඛවෙ සමයෙ දෙවානං තාවතිංසානං පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො සන්නපලාසො හොති ඛාරකජාතො හොති ජාලකජාතො හොති කුඩුමලකජාතො හොති කොකාසජාතො හොති, අත්තමනා දෙවා තාවතිංසා තස්මිං සමයෙ හොන්ති කොකාසජාතොදානි පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො නචිරස්සෙව සබ්බඵාලිඵුල්ලො භවිස්සතීති, සබ්බඵාලිඵුල්ලස්ස ඛො පන භික්ඛවෙ පාරිච්ඡත්තකස්ස කොවිළාරස්ස සමන්තා පඤ්ඤාසයොජනානි ආභා ඵුටා හොති අනුවාතං යොජනසතං ගන්ධො ගච්ඡති අයමානුභාවො පාරිච්ඡත්තකස්ස කොවිළාරස්ස, පුප්ඵිතෙ පාරිච්ඡත්තකෙ ආරොහණකිච්චං වා අංකුසං ගහෙත්වා නාමනකිච්චං වා පුප්ඵාහරණත්ථං චංගොටකකිච්චං වා නත්ථි, කන්තනකවාතො උට්ඨහිත්වා පුප්ඵානි වණ්ටතො කන්තති, සම්පටිච්ඡනකවාතො සම්පටිච්ඡති, පවෙසනකවාතො සුධම්මදෙවසභං[5] පවෙසෙති, සම්මජ්ජනකවාතො පුරාණපුප්ඵානි නීහරති, සන්ථරණකවාතො පත්තකණ්ණිකකෙසරානි හරන්තො[6] සන්ථරති, මජ්ඣට්ඨානෙ ධම්මාසනං හොති, යොජනප්පමාණො රතනපල්ලඞ්කො උපරි තියොජනෙන සෙතච්ඡත්තෙන ධාරියමානෙන, තදනන්තරං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ආසනං අත්ථරීයති, තතො තෙත්තිංසාය දෙවපුත්තානං, තතො අඤ්ඤෙසං මහෙසක්ඛමහෙසක්ඛදෙවතානං, අඤ්ඤෙසං දෙවතානං පන පුප්ඵකණ්ණිකාව ආසනං හොති, දෙවා දෙවසභං පවිසිත්වා නිසීදන්ති, තතො පුප්ඵෙහි රෙණුවට්ටි[7]

1. සී. I. සඞ්ගහොති.
2. සී. I & II. මහාපවාරණා.
3. සී. III. ජිණ්ණපලාසො
4. ම. V. කුටුප්පලකජාතො.
5. සී. II සභායං.
6. ම. V. නච්චන්තා.
7. සී. II. රෙණු.

උග්ගන්ත්වා උපරි කණ්ණිකං ආහච්ච තිට්ඨමානා දෙවතානං තිගාවුතප්පමාණං අත්තභාවං ලාඛාරසපරිකම්මසජ්ජිතං විය කරොති, තෙසං සා කීළා චතූහි මාසෙහි පරියොසානං ගච්ඡති, එවං පාරිච්ඡත්තකකොවිළාරකීළානුභවනත්ථාය සන්නිපතන්ති, මාසස්ස පන අට්ඨ දිවසෙසු[1] දෙවලොකෙ මහාධම්මසවණං ඝුස්සති,[2] සුධම්මාය දෙවසභාය සනංකුමාරො වා මහාබ්‍රහ්මා වා සක්කො වා දෙවානමින්දො ධම්මකථිකභික්ඛු වා අඤ්ඤතරො වා ධම්මකථිකො දෙවපුත්තො ධම්මකථං කථෙතීති. අට්ඨමියං පක්ඛස්ස චතුන්නං මහාරාජානං අමච්චා චාතුද්දසියං පුත්තා පණ්ණරසියං චත්තාරො මහාරාජා නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණපට්ටඤ්ච ජාතිහිඞ්ගුලකඤ්ච ගණ්හිත්වා ගාමනිගමරාජධානියො අනුවිචරන්ති, තෙසු අසුකො නාම ඉත්ථී වා පුරිසො වා බුද්ධං සරණං ගතො ධම්මං සරණං ගතො සඞ්ඝං සරණං ගතො පඤ්චසීලානි රක්ඛති මාසස්ස අට්ඨ උපොසථෙ කරොති, මාතුපට්ඨානං පිතුපට්ඨානං පූරෙති, අසුකට්ඨානෙ උප්පලහත්ථකසතෙන පුප්ඵකුම්භෙන පූජා කතා, දීපසහස්සං ආරොපිතං, අකාලධම්මසවණං කාරිතං, ඡත්තවෙදිකා මුද්දවෙදිකා[3] කුච්ඡිවෙදිකා සීහාසනං සීහසොපානං කාරිතං, තීණි සුචරිතානි පූරෙති, දස කුසලකම්මපථෙ සමාදාය වත්තතීති සුවණ්ණපට්ටෙ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ලිඛිත්වා ආහරිත්වා පඤ්චසිඛස්ස හත්ථෙ දෙන්ති, පඤ්චසිඛො මාතලිස්ස හත්ථෙ දෙති, මාතලිසඞ්ගාහකො සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො දෙති. යදා පුඤ්ඤකම්මකාරකා බහූ න හොන්ති පොත්ථකො ඛුද්දකො හොති, තං දිස්වාව දෙවා පමත්තො වත භො මහාජනො විහරති චත්තාරො අපායා පරිපූරිස්සන්ති ඡ දෙවලොකා තුච්ඡා භවිස්සන්තීති අනත්තමනා හොන්ති. සචෙ පන පොත්ථකො මහා හොති, තං දිස්වාව අප්පමත්තො වත භො මහාජනො විහරති චත්තාරො අපායා සුඤ්ඤා භවිස්සන්ති ඡ දෙවලොකා පරිපූරිස්සන්ති බුද්ධසාසනෙ පුඤ්ඤානි කරිත්වා ආගතෙ මහාපුඤ්ඤෙ පුරක්ඛත්වා නක්ඛත්තං කීළිතුං ලභිස්සාමාති අත්තමනා හොන්ති, තං පොත්ථකං ගහෙත්වා සක්කො දෙවරාජා වාචෙති, තස්ස පකතිනියාමෙන කථෙන්තස්ස සද්දො ද්වාදසයොජනානි ගණ්හාති, උච්චෙන සරෙන කථෙන්තස්ස සකලං දසයොජනසහස්සං දෙවනගරං ඡාදෙත්වා තිට්ඨති, එවං ධම්මසවණත්ථාය සන්නිපතන්ති, ඉධ පන පවාරණසඞ්ගහත්ථාය සන්නිපතිතාති වෙදිතබ්බා.

"තථාගතං නමස්සන්තා"ති නවහි කාරණෙහි තථාගතං නමස්සමානා. "ධම්මස්ස ච සුධම්මත"න්ති ස්වාක්ඛාතතාදිභෙදං ධම්මස්ස සුධම්මතං. උජුප්පටිපන්නතාදිභෙදං සඞ්ඝස්ස ච සුප්පටිපන්නතන්ති අත්ථො. "යථාභූතඤ්චා"ති යථාභූතෙන යථාසභාවෙන.

1. ම. V. අට්ඨදිවසෙ. 2. සී. II. ඝුස්සති. ම. ඝුසති.
3. ම. V. පුථුවෙදිකා.

''වණ්ණෙ''ති ගුණෙ ''පසීදාමී''ති කථෙසි. ''බහුජන හිතාය පටිපන්නො''ති කථං පටිපන්නො? දීපංකරපාදමූලෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා බුද්ධත්තාය අභිනීහරමානොපි බහුජනහිතාය පටිපන්නො නාම හොති, දානපාරමී සීලපාරමී නෙක්ඛම්මපාරමී පඤ්ඤාපාරමී විරියපාරමී ඛන්තිපාරමී සච්චපාරමී අධිට්ඨානපාරමී මෙත්තාපාරමී උපෙක්ඛාපාරමීති කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි ඉමා දස පාරමියො පූරෙන්තොපි බහුජනහිතාය පටිපන්නො, ඛන්තිවාදීතාපසකාලෙ චූළධම්මපාලකුමාරකාලෙ ඡද්දන්තනාගරාජකාලෙ භූරිදත්ත චම්පෙය්‍ය සංඛපාල නාගරාජකාලෙ මහාකපිකාලෙ ච තාදිසානි දුක්කරානි කරොන්තොපි බහුජන හිතාය පටිපන්නො, වෙස්සන්තරත්තභාවෙ ඨත්වා සත්තසතිකම්මහාදානං දත්වා සත්තසු ඨානෙසු පඨවිං කම්පෙත්වා පාරමිං කොටිං[1] ගාහෙන්තොපි බහුජනහිතාය පටිපන්නො, තතො අනන්තරෙ අත්තභාවෙ තුසිතපුරෙ යාවතායුකං තිට්ඨන්තොපි බහුජනහිතාය පටිපන්නො, තත්‍ථ පඤ්ච පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාහි යාචිතො පඤ්ච මහාවිලොකනානි විලොකෙත්වා දෙවානං සංගහත්‍ථාය පටිඤ්ඤං දත්වා තුසිතපුරතො චවිත්වා මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තොපි බහුජනහිතාය පටිපන්නො, දස මාසෙ මාතුකුච්ඡියං වසිත්වා ලුම්බිනීවනෙ මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තොපි එකූනතිංසවස්සානි අගාරං අජ්ඣාවසිත්වා මහාභිනික්ඛමණං නික්ඛමිත්වා අනොමානදීතීරෙ පබ්බජන්තොපි ඡබ්බස්සානි පධානෙන අත්තානං කිලමෙත්වා බොධිමණ්ඩං[2] ආරුය්හ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣන්තොපි සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ යාපෙන්තොපි ඉසිපතනං ආගම්ම අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තෙන්තොපි යමකපාටිහාරියං කරොන්තොපි දෙවොරොහණං කරොන්තොපි[3] බුද්ධො හුත්වා පඤ්චචත්තාළීසවස්සානි තිට්ඨන්තොපි ආයුසංඛාරං ඔස්සජන්තොපි යමකසාලානමන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායන්තොපි බහුජනහිතාය පටිපන්නො, යාවස්ස සාසනමත්තාපි ධාතුයො ධරන්ති තාව බහුජනහිතාය පටිපන්නො හොතීති වෙදිතබ්බො. සෙසපදානි එතස්සෙව වෙවචනානි. තත්‍ථ පච්ඡිමං පච්ඡිමං පුරිමස්ස පුරිමස්ස අත්‍ථො.

''නෙව අතීතංසෙ සමනුපස්සාම න පනෙතරහී''ති අතීතෙපි බුද්ධතො අඤ්ඤං න සමනුපස්සාම, අනාගතෙපි න සමනුපස්සිස්සාම, එතරහි පන අඤ්ඤස්ස සත්‍ථුනො අභාවතො යෙව අඤ්ඤත්‍ර තෙන භගවතා න සමනුපස්සාමාති අයමෙත්‍ථ අත්‍ථො. අට්ඨකථායං හි–අතීතානාගතා බුද්ධා අම්හාකං සත්‍ථාරා සදිසායෙව,

1. සී. I & II. කූටං. 2. ම. V. පල්ලඞ්කං.
3. ම. V. ඔරොහන්තොපි.

කිං සඞ්ඛා කරොථීති විචාරෙත්වා එතරහි බහුජනහිතාය පටිපන්නො සත්ථා අම්හාකං සත්ථාරං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො කොචි නත්ථි, තස්මා න පස්සාමාති කරොථීති වුත්තං. යථා ච එත්ථ එවං ඉතො පරෙසුපි පදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ස්වාක්ඛාතාදීති ච කුසලාදීති ච වුත්තට්ඨානෙව **"ගඞ්ගොදකං යමුනොදකෙනා"**ති ගඞ්ගායමුනානං සමාගමට්ඨානෙ උදකං වණ්ණෙනපි ගන්ධෙනපි රසෙනපි සංසන්දති සමෙති, **මජ්ඣගිතන** සුවණ්ණං විය එකසදිසමෙව හොති, න මහාසමුද්දඋදකෙන සංසග්ගකාලෙ විය විසදිසං, පරිසුද්ධස්ස නිබ්බානස්ස පටිපදාපි පරිසුද්ධාව, නහි දහරකාලෙ වෙජ්ජකම්මාදීනි කත්වා අනෙසනං චරිත්වා මහල්ලකකාලෙ නිබ්බානං දට්ඨුං සක්කා. නිබ්බානගාමිනී පන පටිපදා පරිසුද්ධාව වට්ටති ආකාසූපමා, යථා හි ආකාසම්පි අලග්ගං පරිසුද්ධං චන්දිමසූරියානං ආකාසෙ. ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං ගච්ඡන්තානං විය නිබ්බානං ගච්ඡන්තස්ස භික්ඛුනො පටිපදාපි කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා අබද්ධා ආකාසසමා[1] වට්ටති, සා පනෙසා තාදිසාව භගවතා පඤ්ඤත්තා කථිතා දෙසිතා. තෙන වුත්තං: "සංසන්දති නිබ්බානඤ්ච පටිපදා චා"ති. **"පටිපදන්ත"**න්ති[2] පටිපදාය ඨිතානං. **"වුසිතවත"**න්ති වුත්ථවාසානං. එතෙසං **"ලද්ධසහායො"**ති එකෙකස්ස[3] තත්ථ තත්ථ සහ අයනතො සහායො. **අදුතියො අසහායො අප්පටිමොති** ඉදං පන අසදිසට්ඨෙන වුත්තං. **"අපනුජ්ජා"**ති තෙසං මජ්ඣෙපි ඵලසමාපත්තියා විහරන්තො විනෙන්තො තෙ අපනුජ්ජ අපනුජ්ජ එවං එකාරාමතං අනුයුත්තො විහරතීති අත්ථො. **"අභිනිප්ඵන්නො ඛො පන තස්ස භගවතො ලාභො"**ති තස්ස භගවතො මහාලාභො උප්පන්නො. කදා පට්ඨාය උප්පන්නො? අභිසම්බොධිං පත්වා සත්තසත්තාහං අතික්කමිත්වා ඉසිපතනෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා අනුක්කමෙන දෙවමනුස්සදමනං කරොන්තස්ස තයො ජටිලෙ පබ්බාජෙත්වා රාජගහං ගතස්ස බිම්බිසාරදමනතො පට්ඨාය උප්පන්නො. යං සන්ධාය වුත්තං, "තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන"න්ති. සතසහස්සකප්පාධිකෙසු චතූසු අසඞ්ඛෙය්‍යෙසු උස්සන්නා පුඤ්ඤනිස්සන්ද සමුප්පන්නො ලාභසක්කාරො මහොඝො විය අජ්ඣොත්ථරමානො ආගච්ඡති.

එකස්මිං කිර සමයෙ රාජගහෙ සාවත්ථියං සාකෙතෙ කොසම්බියං බාරාණසියං භගවතො පටිපාටිභත්තං නාම උප්පන්නං. තත්ථෙකො අහං සතං විස්සජ්ජෙත්වා දානං දස්සාමීති පණ්ණං ලිඛිත්වා විහාරද්වාරෙ බන්ධි, අඤ්ඤො අහං ද්වෙ සතානි, අඤ්ඤො

1. ම. V. ආකාසූපමා. 2. ම. V. පටිපන්නානන්ති. 3. ම. V. එතෙසං.

අහං පඤ්චසතානි, අඤ්ඤෙ අහං සහස්සං, අඤ්ඤෙ අහං ද්වෙසහස්සානි, අඤ්ඤෙ අහං පඤ්ච-දස-වීසති-පඤ්ඤාසං-අඤ්ඤෙ අහං සතසහස්සං-අඤ්ඤෙ අහං ද්වෙසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා දානං දස්සාමීති පණ්ණං ලිඛිත්වා විහාරද්වාරෙ බන්ධි. ජනපදචාරිකං චරන්තම්පි ඔකාසං ලභිත්වා දානං දස්සාමීති සකටානි පූරෙත්වා මහාජනො අනුබන්ධියෙව. යථාහ: "තෙන ඛො පන සමයෙන ජානපදා මනුස්සා බහුං ලොණම්පි තෙලම්පි තණ්ඩුලම්පි ඛාදනීයම්පි භොජනීයම්පි සකටෙසු ආරොපෙත්වා භගවතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබද්ධා හොන්ති, යත්ථ පටිපාටිං ලභිස්සාම තත්ථ භත්තං කරිස්සාමා"ති. එවං අඤ්ඤත්ථාපි ඛන්ධකෙ ච විනයෙ ච බහූනි වත්ථූනි වෙදිතබ්බානි, අසදිසදානෙන පනෙස ලාභො මත්ථකං පත්තො. එකස්මිං කිර සමයෙ භගවති ජනපදචාරිකං චරිත්වා ජෙතවනං සම්පත්තෙ රාජා නිමන්තෙත්වා දානං අදාසි, දුතියදිවසෙ නාගරා අදංසු, පුන තෙසං දානතො අතිරෙකතරං රාජා, තස්ස දානතො අතිරෙකතරං නාගරාති. එවං බහූසු දිවසෙසු ගතෙසු රාජා චින්තෙසි-ඉමෙ නාගරා දිවසෙ දිවසෙ අතිරෙකතරං කරොන්ති, පුථුවිස්සරො පන රාජා නාගරෙහි දානෙ පරාජිතොති ගරහා භවිස්සතීති. අථස්ස මල්ලිකා උපායං ආචික්ඛි, සො රාජඞ්ගණෙ සාලකල්‍යාණිපදරෙහි මණ්ඩපං කාරෙත්වා තං නීලුප්පලෙහි ඡාදෙත්වා පඤ්ච ආසනසතානි පඤ්ඤපෙත්වා පඤ්ච හත්ථිසතානි ආසනානං පච්ඡාභාගෙ ඨපෙත්වා එකෙකෙන හත්ථිනා එකෙකස්ස භික්ඛුනො සෙතච්ඡත්තං ධාරාපෙසි. ද්වින්නං ද්වින්නං ආසනානං අන්තරෙ සබ්බාලඞ්කාරපතිමණ්ඩිතා එකෙකා ඛත්තියධීතා චතුජ්ජාතියගන්ධං[1] පිංසති, නිසිතං නිසිතං මජ්ඣෙ ඨානෙ ගන්ධම්මණෙහි පක්ඛිපති, තං අපරා ඛත්තියධීතා නීලුප්පලහත්ථකෙන සම්පරිවත්තෙති. එවං එකෙකස්ස භික්ඛුනො තිස්සො තිස්සො ඛත්තියධීතරො පරිවාරා, අපරා සබ්බාලඞ්කාරපතිමණ්ඩිතා ඉත්ථී තාලවණ්ටං ගහෙත්වා වීජති, අඤ්ඤා ධම්මකරකං ගහෙත්වා උදකං පරිස්සාවෙති, අඤ්ඤා පත්තතො උදකං හරති, භගවතො චත්තාරි අනග්ඝානි අහෙසුං-පාදකඨලිකා ආධාරකො අපස්සෙනඵලකං ඡත්තපාදමණීති, ඉමානි චත්තාරි අනග්ඝානි අහෙසුං. සංඝනවකස්ස දෙය්‍යධම්මො සතසහස්සං අග්ඝති. තස්මිංච දානෙ අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරො සංඝනවකො අහොසි, තස්ස ආසනසමීපෙ ආනීතො හත්ථී තං උපගන්තුං නාසක්ඛි, තතො රඤ්ඤො ආරොචෙසුං, රාජා අඤ්ඤො හත්ථී නත්ථි දුට්ඨහත්ථී පන අත්ථි ආනෙතුං න සක්කාති, සම්මාසම්බුද්ධො සංඝනවකො කතරො මහාරාජාති?[2] අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරො භගවාති, තෙනහි තං දුට්ඨහත්ථිං ආනෙත්වා ඨපෙතු මහාරාජාති. මත්තහත්ථිං[3] මණ්ඩයිත්වා ආනෙසුං, සො ථෙරස්ස තෙජෙන නාසාවාතසඤ්චාරමත්තම්පි කාතුං නාසක්ඛි, එවං

1. ම V. චතුජාති. 2. ම. V. හත්ථිං.

නිරන්තරං සත්තදිවසානි දානං දීයිත්ථ. සත්තමෙ දිවසෙ රාජා දසබලං වන්දිත්වා භගවා මය්හං ධම්මං දෙසෙථාති ආහ.

තස්සඤ්ච පරිසතිං කාලො ච ජුණ්හො චාති ද්වෙ අමච්චා හොන්ති, කාලො චින්තෙසි-නස්සති රාජකුලස්ස සන්තකං, කිත්තකාමෙතෙ එත්තකා ජනා තරිස්සන්ති, භුඤ්ජිත්වා විහාරං ගන්ත්වා නිද්දායිස්සන්තෙව, ඉදං පන එකො රාජපුරිසො ලභිත්වා කින්නාම න කරෙය්‍ය, අහො නස්සති රඤ්ඤො සන්තකන්ති. ජුණ්හො චින්තෙසි මහන්තං ඉදං රාජත්තං නාම කො අඤ්ඤො ඉදං කාතුං සක්ඛිස්සති, කිං රාජා නාම සො සො රාජත්තෙ ඨිතොපි එවරූපං දානං දාතුං න සක්කොතීති. භගවා පරිසාය අජ්ඣාසයං ඔලොකෙන්තො තෙසං චිත්තං අජ්ඣාසයං විදිත්වා සචෙ අජ්ජ ජුණ්හස්ස අජ්ඣාසයෙන ධම්මකථං කථෙමි, කාලස්ස සත්තධා මුද්ධා ඵලිස්සති, මයා ඛො පන සත්තානුද්දයතාය පාරමියො පූරිතා ජුණ්හො අඤ්ඤස්මිම්පි දිවසෙ මයි ධම්මං කථයන්තෙ මග්ගඵලං පටිවිජ්ඣිස්සති. ඉදානි පන කාලං ඔලොකෙස්සාමීති රඤ්ඤො චතුප්පදිකමෙව ගාථං අභාසි:-

“න වෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්ති
බාලා හවෙ නප්පසංසන්ති දානං,
ධීරො ච දානං අනුමොදමානො
තෙනෙව සො හොති සුඛී පරත්ථා”ති.

රාජා අනත්තමනො හුත්වා-මයා මහාදානං දින්නං, සත්ථා ච මෙ මන්දමෙව ධම්මං කථෙසි[1] නාසක්ඛිං මඤ්ඤෙ දසබලස්ස චිත්තං ගහෙතුන්ති. සො භුත්තපාතරාසො විහාරං ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා පුච්ඡි-මයා භන්තෙ මහන්තං දානං දින්නං අනුමොදනාච මෙ න මහතී කතා, කො නු ඛො මෙ භන්තෙ දොසොති?. නත්ථි මහාරාජ තව දොසො පරිසා පන අසුද්ධා, තස්මා ධම්මං න දෙසෙසින්ති. කස්මා පන භන්තෙ[2] පරිසා න සුද්ධාති? සත්ථා චිත්තං අමච්චානං පරිවිතක්කං ආරොචෙසි, රාජා කාලං පුච්ඡි එවං තාත කාලාති? එවං මහාරාජාති, මයි මම සන්තකං දදමානෙ තව කතරං ඨානං රුජ්ජති[3] න තං සක්කොමි පස්සිතුං පබ්බාජෙථ නං මම රජ්ජතොති ආහ. තතො ජුණ්හං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි එවං කිර තාත චින්තෙසීති? ආම මහාරාජාති. තව චිත්තානුරූපමෙව හොතූති තස්මිං යෙව මණ්ඩපෙ එවං පඤ්ඤත්තාසු යෙව ආසනෙසු පඤ්චභික්ඛුසතානි නිසීදාපෙත්වා තායෙව ඛත්තියධීතරො පරිචාරාපෙත්වා රාජඞ්ගණෙ ධනං ගහෙත්වා මයා දින්නසදිසමෙව සත්තදිවසානි දානං දෙහීති, සො තථා අදාසි. දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ ධම්මං මෙ භගවා දෙසෙථාති ආහ, සත්ථා

1. ම. V. කථෙති. 2. ම. V. භගවා 3. ම. V. දුස්සති.

විත්තම්පි දනාතං අනුමොදන්තං එකතො කත්වා ච මහානදියො එකොඝපුණ්ණා කුරුමානො විය මහාධම්මදෙසනං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ජුණ්හො සොතාපන්නො අහොසි. රාජා පසීදිත්වා දසබලස්ස බාහිරවත්ථුං[1] නාම අදාසි, එවං අභිනිප්ඵන්නො ඛො පන තස්ස භගවතො ලාභොති වෙදිතබ්බො.

"**අභිනිප්ඵන්නො සිලොකො**"ති වණ්ණගුණකිත්තනං. සොපි භගවතො ධම්මචක්කප්පවත්තනතො පට්ඨාය අභිනිප්ඵන්නො. තතො පට්ඨාය හි භගවතො ඛත්තියාපි වණ්ණං කථෙන්ති බ්‍රාහ්මණාපි ගහපතයොපි නාග සුපණ්ණ ගන්ධබ්බ දෙව බ්‍රහ්මානොපි, කින්ති වත්වා? ඉතිපි සො භගවාති ආදිනා,[2] අඤ්ඤතිත්ථියා හි වර රාජස්ස සහස්සං දත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං කථෙථාති උය්‍යොජෙසුං, සො සහස්සං ගහෙත්වා දසබලං පාදතලතො පට්ඨාය යාව කෙසන්තා අපලොකයමානො ලික්ඛාමත්තම්පි වජ්ජං අදිස්වා විපක්කිණ්ණවත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙ අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනවිභූසිතෙ බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තෙ සුඵුල්ලිතපාරිච්ඡත්තක තාරාගණසමුජ්ජලිතඅන්තලික්ඛවිචිත්තකුසුමසස්සිරිකනන්දනවන සදිසෙ අනවජ්ජෙ අත්තභාවෙ අවණ්ණං භාසන්තස්ස මුඛම්පි විපරිවත්තෙය්‍ය මුද්ධාපි සත්තධා ඵලෙය්‍ය අවණ්ණං වත්තුං උපායො නත්ථි වණ්ණමෙව වදිස්සාමීති පාදතලතො යාව කෙසන්තා අතිරෙකපදසහස්සෙන වණ්ණමෙව කථෙසි යමකපාටිහාරියෙ පනෙස වණ්ණො නාම මත්ථකං පත්තො, එවං අභිනිප්ඵන්නො සිලොකො. "**යාව මනොඥ ඛත්තියා**"ති ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා වෙස්සා සුද්දා නාගා සුපණ්ණා යක්ඛා අසුරා දෙවා බ්‍රහ්මානොති සබ්බෙව තෙ සම්පියායමානරූපා හට්ඨතුට්ඨා විහරන්ති. "**විගතමදො ඛො පනා**"ති එත්තකා මං ජනා සම්පියායමානරූපා විහරන්තීති න මත්තප්පමත්තො හුත්වා දවාදිවසෙන ආහාරං ආහාරෙති අඤ්ඤදත්ථු විගතමදො ඛො පන සො භගවා ආහාරං ආහාරෙති. "**යථාවාදී**"ති යථා වාචාය වදති තදනුයමෙවස්ස කායකම්මං හොති, යඤ්ච කම්මං කායෙන කරොති තදනුයමෙවස්ස වචීකම්මං හොති, කායො වා වාචං වාචා වා කායං නාතික්කමතීති, වාචා කායෙන කායො ච වාචාය සමෙති. යථාහ:

"වාමෙන සූකරො හොති දක්ඛිණෙන අජාමිගො,
සරෙන නෙලකො හොති විසාණෙන ජරග්ගවො"ති.

අයං සූකරයක්ඛො සූකරෙ දිස්වා සූකරසදිසං වාමපස්සං දස්සෙත්වා තෙ ගහෙත්වා ඛාදති, අජාමිගෙ දිස්වා තංසදිසං දක්ඛිණපස්සං දස්සෙත්වා තෙ ගහෙත්වා ඛාදති, නෙලකවච්ඡකෙ දිස්වා වච්ඡකරවං රවන්තො තෙ ගණ්හිත්වා ඛාදති, ගොණෙ

1. සී. I & II. වත්ථුං. බාහියවත්ථුං.   2. සී. I & II. ආදිනා.

දිස්වා තෙසං විසාණසදිසානි විසාණානි මාපෙත්වා තෙ දූරතොව ගොණො විය දිස්සතීති එවං උපගතෙ ගණ්හිත්වා ඛාදති. වාතභක්ඛො යථා ච ධම්මිකවායසජාතකෙ සකුණෙහි පුච්ඡිතො වායසො අහං වාතභක්ඛතාය මුඛං විවරිත්වා පාතකානඤ්ච මරණභයෙන එකෙනෙව පාදෙන ඨිතො, තස්මා තුම්හෙපි :-

"ධම්මං චරථ භද්දං වො ධම්මං චරථ ඤාතයො
ධම්මචාරී සුඛං සෙති අස්මිං ලොකෙ පරම්හි චා"ති

සකුණෙ විස්සාසං ආපාදෙසි තතො :-

"භද්දකො වතායං පක්ඛී දිජො පරමධම්මිකො
එකපාදෙන තිට්ඨන්තො ධම්මො ධම්මොති භාසතී"ති

එවං විස්සාසමාගතෙ සකුණෙ ඛාදිත්වා, තෙන තෙසං වාචා කායෙන කායො වාචාය න සමෙති, න එවං භගවතො, භගවතො පන වාචා කායෙන කායො වාචාය සමෙති යෙවාති දස්සෙති. තිණ්ණා තාරිතා විචිකිච්ඡා අස්සාති=**තිණ්ණවිචිකිච්ඡො**. කථමිදං කථමිදන්ති එවරූපා විගතා කථංකථා අස්සාති=**විගතකථංකථො**. යථා හි මහාජනො-අයං රුක්ඛො කිං රුක්ඛො නාම? අයං ගාමො අයං ජනපදො ඉදං රට්ඨං කිං රට්ඨං නාම? තස්මා නු ඛො අයං රුක්ඛො උජුකක්ඛන්ධො අයං වඞ්කක්ඛන්ධො? තස්මා කණ්ටකො කොචි උජුකො හොති කොචි වඞ්කො? පුප්ඵං කිඤ්චි සුගන්ධං කිඤ්චි දුග්ගන්ධං ඵලං කිඤ්චි මධුරං කිඤ්චි අමධුරන්ති? සකඞ්ඛොව හොති, න එවං සත්ථා, සත්ථා හි-ඉමෙසං නාමධාතූනං උස්සන්නුස්සන්නත්තා ඉදං එවං හොතීති විගතකථංකථොව. යථා ච පඨමජ්ඣානාදිලාභීනං දුතියජ්ඣානාදිසු කඞ්ඛා හොති, පච්චෙකබුද්ධානම්පි හි සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙ යථාවසන්නිට්ඨානාභාවතො වොහාරවසෙන කඞ්ඛා නාම හොතියෙව, න එවං බුද්ධස්ස, සො හි භගවා සබ්බත්ථ විගතකථංකථොති දස්සෙති. "**පරියොසිතසංකප්පො**"ති යථා කෙචි සීලමත්තෙන කෙචි විපස්සනාමත්තෙන කෙචි පඨමජ්ඣානෙන -පෙ- කෙචි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා කෙචි සොතාපත්තිභාවමත්තෙන කෙචි අරහත්තෙන කෙචි සාවකපාරමීඤාණෙන කෙචි පච්චෙකබොධිඤාණෙන පරියොසිතසංකප්පා පරිපුණ්ණමනොරථා හොන්ති, න එවං මම සත්ථා, මම පන සත්ථා සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන පරියොසිතසංකප්පොති දස්සෙති. "**අජ්ඣාසයං ආදිබ්‍රහ්මචරිය**"න්ති කාරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං, අධිකාසයෙන උත්තමනිස්සයභූතෙන ආදිබ්‍රහ්මචරියෙන පොරාණබ්‍රහ්මචරියභූතෙන ච අරියමග්ගෙන තිණ්ණවිචිකිච්ඡො විගතකථංකථො පරියොසිතසංකප්පොති අත්ථො. "පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙ

සු ච වසීභාව"න්ති හි වචනතො පරියොසිතසංකප්පතාපි භගවතො අපරිසම්භෙගතෙව නිප්ඵන්නාති. "යථරිව භගවා"ති යථා භගවා, එවං එකස්මිං ජම්බුදීපතලෙ චතුසු දිසාසු චාරිකං චරමානා අහො වත චත්තාරො ජිනා ධම්මං දෙසෙය්‍යුන්ති පච්චාසිංසමානා වදන්ති, අථාපරෙ-තීසු මණ්ඩලෙසු තිණ්ණං[1] විචරණභාවං ආකංඛමානා තයො සම්මාසම්බුද්ධාති ආහංසු. අපරෙ-දසපාරමියො නාම පූරෙත්වා චතුණ්ණං තිණ්ණං වා උප්පත්ති දුල්ලභා, සචෙ පන එකො නිබද්ධවාසං වසන්තො ධම්මං දෙසෙය්‍ය, එකො චාරිකං චරන්තො, එවම්පි ජම්බුදීපො සොභෙය්‍ය චෙව බහුඤ්ච හිතසුඛමධිගච්ඡෙය්‍යාති චින්තෙත්වා "**අහො වත මාරිසා**"ති ආහංසු. "**අට්ඨානමෙතං අනවකාසො**"ති එත්ථ ඨානං අවකාසොති[2] උභයමෙතං කාරණාධිවචනමෙව, කාරණං හි-තිට්ඨති එත්ථ තදායත්තවුත්තිතාය ඵලන්ති ඨානං, ඔකාසො විය චස්ස තං තෙන විනා අඤ්ඤස්ස අභාවතොති අවකාසො "**ය**"න්ති කාරණෙත්ථ පච්චත්තං, ඉදං වුත්තං හොති : යෙන කාරණෙන එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ බුද්ධා එකතො උප්පජ්ජෙය්‍යුං තං කාරණං නත්ථීති. එත්ථ ච :-

"යාවතා චන්දිමසූරියා පරිහරන්ති දිසා භන්ති විරොචනා
තාව සහස්සධා ලොකො එත්ථ තෙ වත්තතී වසො"ති

ගාථාය එකචක්කවාළමෙව එකා ලොකධාතු, "සහස්සී ලොකධාතු අකම්පිත්ථා"ති ආගතට්ඨානෙ චක්කවාළසහස්සං එකා ලොකධාතු, "ආකංඛමානො ආනන්ද තථාගතො තිසහස්සී මහාසහස්සී ලොකධාතුං සරෙන විඤ්ඤාපෙය්‍ය ඔභාසෙන ඵරෙය්‍යා"ති ආගතට්ඨානෙ තිසහස්සී මහාසහස්සී එකා ලොකධාතු, අයං ච දසසහස්සී ලොකධාතූති ආගතට්ඨානෙ දසචක්කවාළසහස්සානි එකා ලොකධාතු. තං සන්ධාය "**එකිස්සා ලොකධාතුයා**"ති ආහ. එත්තකං හි ජාතිඛෙත්තං නාම, තත්‍රාපි ඨපෙත්වා ඉමස්මිං චක්කවාළෙ ජම්බුදීපස්ස මජ්ඣිමදෙසං න අඤ්ඤත්ථ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, ජාතිඛෙත්තතො පන පරං බුද්ධානං උප්පත්තිට්ඨානමෙව න පඤ්ඤායති. "**යෙන යෙත්ථා**"ති යෙන පවාරණසංගහෙනෙන. "**වණ්ණෙන චෙව යසසා චා**"ති අලඞ්කාරපරිවාරෙන ච පුඤ්ඤසිරියා චාති අත්ථො. "**සාධු මහාබ්‍රහ්මෙ**"ති එත්ථ සම්පසාදනෙ සාධුසද්දො. "**සංඛාය මොදාමා**"ති ජානිත්වා මොදාම යාව දීඝරත්තං මහාපඤ්ඤො ච සො භගවාති එත්තකන්ති පරිච්ඡින්දිත්වා න සක්කා වත්තුං අථ ඛො දීඝරත්තං මහාපඤ්ඤොව සො භගවා හොති කථං තුම්හෙ මඤ්ඤථාති. අථ සක්කො තං පඤ්හං ව්‍යාකාතුකාමො "අනච්ඡරියමෙතං මාරිසා යං ඉදානි පාරමියො පූරෙත්වා බොධිපල්ලඞ්කෙ

1. ම. එකතො. 2. ම. අවකාසො.

තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං භින්දිත්වා පටිවිද්ධඅසාධාරණඤාණො සො භගවා මහාපඤ්ඤො භවෙය්‍ය කිමෙත්ථ අච්ඡරියං අපරිපක්කාය පන බොධියා පදෙසඤාණෙ ඨිතස්ස සරාගාදිකාලෙපි මහාපඤ්ඤභාවමෙව වො මාරිසා කථෙස්සාමී"ති භවපටිච්ඡන්නං කාරණං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො **"භූත පුබ්බං භො"**ති ආදිමාහ. **"පුරොහිතො"**ති සබ්බකිච්චානි අනුසාසන්තො පුරොහිතො. **"ගොවින්දො"**ති ගොවින්දියාභිසෙකෙන අභිසිත්තො, පකතියා පනස්ස අඤ්ඤදෙව නාමං අභිසිත්තකාලතො පට්ඨාය ගොවින්දොති සංඛං ගතො.

"ජොතිපාලො"ති ජොතනතො ච පාලනතො ච ජොතිපාලො. තස්ස කිර ජාතදිවසෙ සබ්බාවුධානි උජ්ජලිංසු, රාජාපි පච්චූසසමයෙ අත්තනො මඞ්ගලාවුධං පජ්ජලිතං දිස්වා භීතො අට්ඨාසි, මහාගොවින්දො පාතොව රාජුපට්ඨානං ගන්ත්වා සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡි, රාජා කුතො මෙ ආචරිය සුඛසෙය්‍යාති වත්වා තං කාරණං ආරොචෙසි, මා භායි මහාරාජ මය්හං පුත්තො ජාතො තස්සානුභාවෙන සකලනගරෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසූති ආහ රාජා- කින්නු ඛො මෙ කුමාරො පච්චත්ථිකො භවෙය්‍යාති? චින්තෙත්වා සුට්ඨුතරං භායි, කිංචින්තෙසි[1] මහාරාජාති පුට්ඨො තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං මහාගොවින්දො මා භායි මහාරාජ න සො කුමාරො තුම්හාකං දුබ්භිස්සති, සකලජම්බුදීපෙ පන තෙන සමො පඤ්ඤාය න භවිස්සති මම පුත්තස්ස වචනෙන මහාජනස්ස කංඛා ඡිජ්ජිස්සති තුම්හාකඤ්ච සබ්බකිච්චානි අනුසාසිස්සතීති සමස්සාසෙසි, රාජා තුට්ඨො කුමාරස්ස ඛීරමූලං හොතූති සහස්සං දත්වා කුමාරං මහල්ලකකාලෙ මං[2] දස්සෙථාති ආහ, කුමාරො අනුපුබ්බෙන වුද්ධිං අනුප්පත්තො, ජොතිතත්තා පනස්ස පාලනසමත්ථතාය ච ජොතිපාලොත්වෙව නාමං අකංසු තෙන වුත්තං "ජොතනතො ච පාලනතො ච ජොතිපාලො"ති.

"සම්ම වොස්සජ්ජිත්වා"ති සම්මා වොස්සජ්ජිත්වා, අයමෙව වා පාඨො. **"අලමත්ථදසතරෙ"**ති සමත්ථො පටිබලො අත්ථදසො අලමත්ථදසො, තං අලමත්ථදසං අතිසෙතීති[3] අලමත්ථදසතරො **"ජොතිපාලඤ්ඤෙව මාණවස්ස අනුසාසනියා"**ති සොපි ජොතිපාලංයෙව පුච්ඡිත්වා අනුසාසතීති දස්සෙති. **"භවමත්ථු භවන්තං ජොතිපාල"**න්ති හොතු ජොතිපාලස්ස භවො වඩ්ඪි විසෙසාධිගමො සබ්බං කල්‍යාණඤ්ඤෙව මඞ්ගලඤ්ඤෙව හොතූති අත්ථො. **"සම්මොදනීයං කථං"**න්ති අලං මහාරාජ මා චින්තයි "ධුවධම්මො එස සබ්බසත්තාන"න්ති ආදිනා නයෙන මරණපටිසංයුත්තං සොකවිනොදනං පටිසන්ථාරකථං[4] පරියොසාපෙත්වා. **"මා භවං ජොතිපාලො අනුසාසනියා පච්ච**

1. ම චින්තෙසි.
2. ම. මම.
3. ම. තිරෙතීති.
4. ම. පටිසන්ථාරකථං.

ව්‍යාහාසී"ති[1] යො පතිව්‍යාහාසි අනුසාසාති වුත්තො තාහං අනුසාසාමීති එවං තෙ මා අනුසාසතියා පච්චක්ඛාසීති අත්ථො. "අභිසම්භොසී"ති සංවිදහිත්වා පට්ඨපෙසි. "මනුස්සා එව මාසංඤූ"ති තං පිතරා මහාපඤ්ඤතරං සබ්බකිච්චානි අනුසාසන්තං සබ්බකම්මන්තෙ ච අභිසම්භොන්තං[2] දිස්වා තුට්ඨචිත්තා ගොවින්දො වත භො බ්‍රාහ්මණො මහාගොවින්දො වත භො බ්‍රාහ්මණොති එවං ආහංසු ඉදං වුත්තං හොති-ගොවින්දො වත භො බ්‍රාහ්මණො අහොසි එතස්ස පිතා අයම්පන මහාගොවින්දො වත භො බ්‍රාහ්මණොති. "යෙන තෙ ඡ ඛත්තියා"ති යෙ තෙ සහායාති වුත්තා ඡ ඛත්තියා-තෙ කිර රෙණුස්ස එකපිතිකා කනිට්ඨභාතරො-තස්මා මහාගොවින්දො අයං අභිසිත්තො එතෙසං රජ්ජසංවිභාගං කරෙය්‍ය වා න වා යන්නූනාහං තෙ පටිගච්චෙව රෙණුස්ස සන්තිකා පෙසෙත්වා පටිඤ්ඤං ගණ්හාපෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා යෙන තෙ ඡ ඛත්තියකුමාරා තෙනුපසංකමි.

"රජ්ජකත්තාරො"ති රජ්ජකාරකා අමච්චා. "මදනියා කාමා"ති මදකරා පමාදකරා කාමා, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ එස අනුස්සරිතුම්පි න සක්කුණෙය්‍ය, තස්මා ආයන්තු භොන්තො, ආගච්ඡන්තූති අත්ථො. "සරාමහං භො"ති තදා කිර මනුස්සානං සච්චවාදිකාලො හොති-තස්මා තදා මයා වුත්තං කො න දිට්ඨං කො න සුත්තන්ති අභූතං අවත්වා සරාමහං භොති ආහ. "සම්මොදනීයං කථ"න්ති කිං මහාරාජ දෙවත්තං ගතෙ රඤ්ඤෙ මා චින්තයිත්ථ ධුවධම්මො එස සබ්බසත්තානං එවංභාවිනො සංඛාරාති එවරූපං පටිසන්ථාරකථං. "සබ්බානි සකටමුඛානි පට්ඨපෙසී"ති සබ්බානි ඡ රජ්ජානි සකටමුඛානි පට්ඨපෙසි[3]. එකෙකස්ස රඤ්ඤො රජ්ජං තියොජනසතං හොති, රෙණුස්ස රඤ්ඤො රජ්ජාසරණපදෙසෙ දසගාවුතං. මජ්ඣෙ පන රෙණුස්ස රජ්ජං විතානසදිසං අහොසි, කස්මා එවං පට්ඨපෙසීති? කාලෙන කාලං රාජානං පස්සිතුං ආගච්ඡන්තා අඤ්ඤස්ස රජ්ජං අපීළෙත්වා අත්තනො අත්තනො රජ්ජපදෙසෙනෙව ආගමිස්සන්ති චෙව ගමිස්සන්ති චාති, පරරජ්ජං ඔතිණ්ණස්ස හි හත්ථං දෙථ ගොණං දෙථාති වදන්තො මනුස්සා උජ්ඣායන්ති ඉමෙ රාජානො අත්තනො අත්තනො විජිතෙන න ගච්ඡන්ති අම්හාකං පීළං කරොන්තීති අත්තනො අත්තනො විජිතෙන ගච්ඡන්තස්ස අම්හාකං සන්තිකා ඉමිනා ඉදඤ්චිදඤ්ච ලද්ධබ්බමෙවාති මනුස්සා පීළං න මඤ්ඤන්ති, ඉමමත්ථං චින්තයිත්වා මහාගොවින්දො සම්මොදමානා රාජානො චිරං රජ්ජං අනුසාසන්තූති එවං පට්ඨපෙසි.

"දන්තපුරං කලිඞ්ගානං[4] අස්සකානඤ්ච පොතනං,
මාහිස්සති[5] අවන්තීනං සොවීරානඤ්ච රොරුකං,[6]

---

1. ම. පච්චව්‍යාකාසීති. 2. ම. අභිසම්භවන්තං. 3. ම. අවඨපෙසි.
4. සී. II. කාලිඞ්ගානං 5. ම. මහෙසයං. 6. ම. රොරුකං.

මිථිලා ච විදෙහානං චම්පා අඞ්ගෙසු මාපිතා,
බාරාණසී ච කාසීනං එතෙ ගොවින්ද මාපිතා"ති.

එතානි සත්ත නගරානි මහාගොවින්දෙනෙව තෙසං රාජූනං අත්ථාය මාපිතානි.

සත්තභූ බ්‍රහ්මදත්තො ච වෙස්සභූ භරතො සහ
රෙණු ද්වෙ ච ධතරට්ඨා තදාසුං සත්ත භාරතාති.

ඉමානි තෙසං සත්තන්නම්පි නාමානි, තෙසු හි එකො සත්තභූ නාම අහොසි, එකො බ්‍රහ්මදත්තො නාම, එකො වෙස්සභූ නාම, එකො තෙනෙව සහ භරතො නාම, එකො රෙණු නාම, ද්වෙ පන ධතරට්ඨා නාම, ඉමෙ සත්ත භාරතා ජම්බුදීපතලෙ භාරත මහාරාජානො අහෙසුන්ති.

පඨමක භාණවාර වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

"උපසංකමිංසූ"ති අම්හාකං අයං ඉස්සරියසම්පත්ති න අඤ්ඤස්ස ආනුභාවෙන මහාගොවින්දස්සානුභාවෙන නිප්ඵන්නා, මහාගොවින්දො අම්හෙ සත්ත රාජානො සමග්ගෙ කත්වා ජම්බුදීපතලෙ පතිට්ඨාපෙසි, පුබ්බූපකාරිස්ස පන න සුකරා පටිකිරියා කාතුං; අම්හෙ සත්තපි ජනෙ එසොයෙව අනුසාසතු එතං යෙව සෙනාපතිඤ්ච පුරොහිතඤ්ච කරොම එවං නො වුද්ධි භවිස්සතීති චින්තයිත්වා උපසංකමිංසු. මහාගොවින්දොපි-මයා එතෙ සමග්ගා කතා, සචෙ එතෙසං අඤ්ඤො සෙනාපති පුරොහිතො ච භවිස්සති තතො අත්තනො අත්තනො සෙනාපතිපුරොහිතානං වචනං ගහෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං භින්දිස්සන්ති අධිවාසෙමි තෙසං සෙනාපතිට්ඨානඤ්ච පුරොහිතට්ඨානඤ්චාති චින්තෙත්වා එවං හොතූති පච්චස්සොසි. "සත්ත ච බ්‍රාහ්මණ මහාසාලෙ"ති අහං සබ්බට්ඨානෙසු සම්මුඛො භවෙය්‍යං වා න වා, යත්ථාහං න සම්මුඛො භවිස්සාමි තත්ථෙතෙ කත්තබ්බං කරිස්සන්තීති සත්ත අනුපුරොහිතෙ ඨපෙසි, තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං: "සත්ත ච බ්‍රාහ්මණමහාසාලෙ"ති. දිවසස්ස තික්ඛත්තුං වා සායං වා පාතො වා නහායන්තීති නහාතකා,[1] වතචරියපරියොසානෙ වා නහාතා, තතො පට්ඨාය බ්‍රාහ්මණෙහිපි සද්ධිං න ඛාදන්ති න පිවන්තීති නහාතකා.[1] "අබ්භුග්ගඤ්ඡී"ති අභිඋග්ගඤ්ඡි තදා කිර මනුස්සානං 'න බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං අමන්තෙත්වා සක්කා එවං සකලජම්බුදීපං අනුසාසිතු'න්ති නිපන්නනිසින්නට්ඨානෙ අයමෙව කථා පවත්තිත්ථ.

1. ම. නහායකා.

“න ඛො පනාහ”න්ති මහාපුරිසො කිර අයං මය්හං අභූතො වණ්ණො උප්පන්නො, වණ්ණුප්පත්ති ඛො පන න භාරියා, උප්පන්නස්ස වණ්ණස්ස රක්ඛණමෙව භාරියං, අයඤ්ච මෙ අචින්තෙත්වා අමන්තෙත්වා කරොන්තස්ස වණ්ණො උප්පන්නො, චින්තෙත්වා මන්තෙත්වා කරොන්තස්ස පන විත්ථාරිකතරො භවිස්සතීති බ්‍රහ්ම දස්සනෙ උපායං පරියෙසන්තො තං දිස්වා “සුතං ඛො පන මෙ”ති ආදිං චෙත්ථ පරිවිතක්කෙසි. **“යෙන රෙණුරාජා තෙනුපසංකමී”**ති එවං මෙ අන්තරා දට්ඨුකාමො වා සල්ලපිතුකාමො වා න භවිස්සති තතො නිප්පළිබොධො සුඛං විහරිස්සාමීති පළිබොධුපච්ඡෙදනත්ථං උපසංකමි. එස නයො සබ්බත්ථ. **“සාදිසියො”**ති සමවණ්ණා සමජාතිකා. **“නවං සන්ථාගාරං කාරෙත්වා”**ති රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨාන චඞ්කමණසම්පන්නං වස්සිකෙ චත්තාරො මාසෙ වසනක්ඛමං බහි නළපරික්ඛිත්තං විවිත්තං ආවසථං කාරෙත්වා **“කරුණජ්ඣානං ඣායී”**ති කරුණාය තිකචතුක්කජ්ඣානං ඣායි, කරුණාමුඛෙන පනෙත්ථ අවසෙසාපි තයො බ්‍රහ්මවිහාරා ගහිතාව. **“උක්කණ්ඨනපරිතස්සනා”**ති ඣානභූමියං ඨිතස්ස අනභිරති උක්කණ්ඨා වා භය පරිතස්සනා වා නත්ථි, බ්‍රහ්මනො පන ආගමනපච්චයා ආගමන තණ්හා අහූති අත්ථො. **“භය”**න්ති චිත්තුත්‍රාසභයමෙව. **“අජානන්තා”**ති අජානමානා. **“කථං ජානෙමු තං මය”**න්ති මයං කින්ති තං කථං ජානාම? අයං කත්ථ වාසිකො කිංනාමො කිංගොත්තොති ආදීනං ආකාරානං කෙනාකාරෙන තං ධාරයාමාති? අත්ථො. **“මං වෙ කුමාරං ජානන්ති”**ති මං කුමාරොති දහරොති ජානන්ති. **“බ්‍රහ්මලොකෙ”**ති සෙට්ඨලොකෙ. **“සනන්තන”**න්ති[1] චිරන්තනං[2] පොරාණකං, අහං සො පොරාණකකුමාරො සනංකුමාරො නාම බ්‍රහ්මාති දස්සෙති. **“එවං ගොවින්ද ජානාහී”**ති ගොවින්ද පණ්ඩිත එවං මං ජානාහි එවං ධාරෙහීති.

“ආසනං උදකං පජ්ජං මධුපාසඤ්ච[3] බ්‍රහ්මුනො,
අග්ඝෙ භවන්තං පුච්ඡාම අග්ඝං කුරුතු නො භව”න්ති

එත්ථ **“අග්ඝ”**න්ති අතිථිනො උපනාමෙතබ්බං වුච්චති, එතෙනෙව[4] ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තං එත්ථ නිසීදථ ඉදමුදකං පරිසුද්ධං ඉතො පානීයං පිවථ පාදෙ ධොවථ ඉදං පජ්ජං පාදානං හිතත්ථාය අභිසඞ්ඛතං තෙලං ඉතො පාදෙ මක්ඛෙථ-ඉදං මධුපාසන්ති-[3] බොධිසත්තස්ස බ්‍රහ්මචරියං න අඤ්ඤෙසං බ්‍රහ්මචරියසදිසං හොති, න සො ඉදං ස්වෙ ඉදං තතියදිවසෙ භවිස්සතීති සන්නිධිං නාම කරොති, මධුපාසං[3] නාම අලොණං අධූපනං අතක්කං උදකෙ සෙදිතසාකං, තං සන්ධායෙස ඉදං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජථාති වදන්තො

1. ම. සනන්ති.
2. ම. චිරන්තනං.
3. සී. I. මධුපාකඤ්ච.
4. සී. I & II. එතෙනෙස.

"අග්ගෙ භවන්තං පුච්ඡාමා"ති ආදිං ආහ. ඉමෙ සබ්බපි අග්ඝා බ්‍රහ්මුනො අත්ථි තෙ අග්ගෙ භවන්තං පුච්ඡාම, එවං පුච්ඡන්තානං ච අග්ඝං කුරුතු නො භවං, පතිගණ්හාතු භවං ඉදමග්ඝන්ති වුත්තං හොති කිං පනෙස ඉතො එකම්පි බ්‍රහ්මා න පරිභුඤ්ජතීති ඉදං න ජානාතීති? නො න ජානාති, ජානන්තොපි අත්තනො සන්තිකෙ ආගතො අතිථි පුච්ඡිතබ්බොති වත්තසීසෙන පුච්ඡති. අථ බො බ්‍රහ්මා-කිං නු බො පණ්ඩිතො මම පරිභොගකරණභාවං ඤත්වා පුච්ඡති? උදාහු කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා පුච්ඡතීති? සමන්නාහරන්තො වත්තසීසෙ ඨිතො පුච්ඡතීති ඤත්වා පතිගණ්හිතුං දානි මෙ වට්ටතීති **"පතිගණ්හාම තෙ අග්ඝං යං ත්වං ගොවින්ද භාසසී"**ති ආහ. "යං ත්වං ගොවින්ද භාසසි ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තං එත්ථ නිසීදථා"ති ආදි, තත්‍ර තෙ මයං ආසනෙ නිසින්නා නාම හොම, පානීයං පීතා[1] නාම හොම, පාදපි මෙ ධොතා නාම හොන්තු, තෙලෙනපි මක්ඛිතා නාම හොන්තු, උදකසාකම්පි පරිභුත්තං නාම හොතු, තයා දින්නං අධිවාසිතකාලතො පට්ඨාය යං යං ත්වං මං භාසසි තං තං මයා පතිගණ්හිතමෙව[2] හොති, තෙන වුත්තං: **"පතිගණ්හාම තෙ අග්ඝං යං ත්වං ගොවින්ද භාසසී"**ති. එවං පන අග්ඝං පතිගණ්හිත්වා පඤ්හස්ස ඔකාසං කරොන්තො **"දිට්ඨධම්ම හිතත්ථාය"**ති ආදිමාහ. **"කංඛී අකංඛිං පරවෙදියෙසූ"**ති අහං සවිචිකිච්ඡො භවන්තං පරෙන සයං අභිසඞ්ඛතත්තා පරස්ස පාකටෙසු පරවෙදියෙසු පඤ්හෙසු නිබ්බිචිකිච්ඡං. **"හිත්වා මමත්ත"**න්ති ඉදං මම ඉදං මමාති උපකරණතණ්හං වජ්ජෙත්වා **"මනුජෙසූ"**ති සත්තෙසු, මනුජෙසු යො කොචි මනුජො මමත්තං හිත්වාති අත්ථො **"එකොදිභූතො"**ති එකීභූතො එකො තිට්ඨන්තො එකො නිසීදන්තොති, වචනත්ථො පනෙත්ථ එකො උදෙති පවත්තතීති=එකොදි, තාදිසො භූතොති එකොදිභූතො. **"කරුණාධිමුත්තො"**ති කරුණජ්ඣානෙ අධිමුත්තො[3] තං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වාති අත්ථො. **"නිරාමගන්ධො"**ති විස්සගන්ධවිරහිතො. **"එත්ථ ඨිතො"**ති එතෙසු ධම්මෙසු ඨිතො ච, **"එත්ථ ච සික්ඛමානො"**ති එතෙසු ධම්මෙසු සික්ඛමානො අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පන උපරි මහාගොවින්දෙන ච බ්‍රහ්මුනා ච වුත්තොයෙව.

තත්ථ **"එතෙ අවිද්වා"**ති එතෙ ආමගන්ධෙ අහං අවිද්වා න ජානාමීති අත්ථො. **"ඉධ බ්‍රෑහි ධීරා"**ති තෙන මෙ ත්වං[4] ඉධ ධීර පණ්ඩිත බ්‍රෑහි වද. **"කෙනාවටා වාති පජා කුරූරූ"**ති කතමෙන කිලෙසාවරණෙන ආවරිතා පජා පූතිකා වායති. **"ආපායිකා"**ති

1. ම. සී. I & II. පීතා,
2. ම. පටිග්ගහිතමෙව.
3. සී. I & II. විමුත්තො.
4. ම. එත මෙ ත්වං.

අපායුපගා. **"නිවුතබ්‍රහ්මලොකා"**ති නිවුතො පිහිතො බ්‍රහ්මලොකො අස්සාති=නිවුතබ්‍රහ්මලොකා, කතමෙන කිලෙසෙන පජාය බ්‍රහ්මලොකමග්ගො[1] නිවුතො පිහිතො පටිච්ඡන්නොති පුච්ඡති. **"කොධො මොසවජ්ජං නිකති ච දුබ්භො"**ති[2] කුජ්ඣනලක්ඛණො කොධො ච පරවිසංවාදනලක්ඛණො මුසාවාදො ච සදිසං දස්සෙත්වා වඤ්චනලක්ඛණා නිකති ච මිත්තදුබ්භනලක්ඛණො දුබ්භො ච.[3] **"කදරියතා අතිමානො උසූයා"**ති ථද්ධමච්ඡරියලක්ඛණා කදරියතා ච අතික්කමිත්වා මඤ්ඤනලක්ඛණො අතිමානො ච පරසම්පත්තිඛීයනලක්ඛණා උසූයා ච. **"ඉච්ඡා විවිච්ඡා පරහෙඨනා චා"**ති තණ්හාලක්ඛණා ඉච්ඡා ච මච්ඡරියලක්ඛණා විවිච්ඡා ච විහිංසාලක්ඛණා පරවිහෙඨනා ච **"ලොභො ච දොසො ච මදො ච මොහො"**ති යත්ථ කත්ථචි ලුබ්භනලක්ඛණො ලොභො ච දුස්සනලක්ඛණො දොසො ච මජ්ජනලක්ඛණො මදො ච මුය්හනලක්ඛණො මොහො ච **"එතෙසු යුත්තා අනිරාමගන්ධා"**ති එතෙසු චුද්දසසු කිලෙසෙසු යුත්තා පජා නිරාමගන්ධා න හොන්ති සාමගන්ධා සකුණපගන්ධා පූතිගන්ධා යෙවාති වදති. **"ආපායිකා නිවුතබ්‍රහ්මලොකා"**ති එසා පන ආපායිකා චෙව හොති පටිච්ඡන්නබ්‍රහ්මලොකමග්ගා චාති දස්සෙති. ඉදං පන සුත්තං කථෙන්තෙන ආමගන්ධසුත්තෙන දීපෙත්වා කථෙතබ්බං, ආමගන්ධසුත්තම්පි ඉමිනා දීපෙත්වා කථෙතබ්බං. **"තෙ න සුනිම්මදයා"**ති තෙ ආමගන්ධා සුනිම්මදයා සුඛෙන නිම්මදෙතබ්බා පහාතබ්බා න හොන්ති, දුප්පජහාති අත්ථො. **"යස්ස දානි භවං ගොවින්දො කාලං මඤ්ඤතී"**ති යස්සා පබ්බජ්ජාය භවං ගොවින්දො කාලං මඤ්ඤති අයමෙව හොතු එවං සති මය්හම්පි තව සන්තිකෙ ආගමනං සාගමනං භවිස්සති කථිතධම්මකථා සුකථිතා භවිස්සති ත්වං නාම සකලජම්බුදීපෙ අග්ගපුරිසො දහරො පඨමවයෙ ඨිතො එවං මහන්තං නාම සම්පත්තිසිරිවිලාසං පහාය තව පබ්බජනං[4] නාම ගණ්ඩගත්ථිතො අයසං බන්ධනං ඡින්දිත්වා ගමනං විය අති උළාරං. බුද්ධනන්ති නාමෙසාති මහාපුරිසස්ස දළ්හීකම්මං කත්වා. බ්‍රහ්මා සනංකුමාරො බ්‍රහ්මලොකමෙව ගතො. මහාපුරිසොපි මම ඉතොව නික්ඛමිත්වා පබ්බජ්ජං නාම න යුත්තං, අහං රාජකුලස්ස අත්ථං අනුසාසාමි තස්මා රඤ්ඤො ආරොචෙස්සාමි සචෙ සොපි පබ්බජිස්සති සුන්දරමෙව නො චෙ පබ්බජිස්සති පුරොහිතට්ඨානං නිය්‍යාතෙත්වා[5] අහං පබ්බජිස්සාමීති චින්තෙත්වා "අථ ඛො භො මහාගොවින්දො-එත-නාහං පොරොහිච්චෙ රමෙ"ති ආදි ආහ. තත්ථ **"ත්වං පජානස්සු රජ්ජෙනා"**ති තව රජ්ජෙන ත්වමෙව ජානාහි. **"නාහං පොරොහිච්චෙ රමෙ"**ති අහං පුරොහිතභාවෙ න රමාමි උක්කණ්ඨිතොස්මි අඤ්ඤං අනුසාසකං ජාන

1. ම. බ්‍රහ්මලොකූපගො මග්ගො.
2. සී. I & II. දොසො.
3. ම. දුබ්භො ච.
4. සී. I & II. පබ්බජනං.
5. සී. නිය්‍යාදෙත්වා.

අථ රාජා ධුවං චත්තාරෙ මාසෙ පතිසල්ලීනස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහෙ භොගා මන්දා ජාතාති චින්තෙත්වා ධනෙන නිමන්තෙන්තො "සචෙ තෙ ඌනං කාමෙහි අහං පරිපූරයාමි තෙ"ති. වත්වා පුන කින්නු ඛො එස එකකො විහරන්තො කෙනචි විහිංසිතො භවෙය්‍යාති චින්තෙත්වා:-

"යො තං හිංසති වාරෙමි භූමිසෙනාපතී අහං,
ත්වං පිතාසි අහං පුත්තො මා නො ගොවින්ද පාජහී"ති-ආහ.

තස්සත්ථො- යො තං හිංසති තං වාරෙමි කෙවලං තුම්හෙ අපුත්තකාති ආචික්ඛථ අහමෙත්ථ කාතබ්බං ජානිස්සාමි "භූමිසෙනාපති අහ"න්ති, අථවා අහං පථවියා සාමි ස්වාහං ඉමං රජ්ජං තුම්හෙ යෙව පටිච්ඡාපෙස්සාමි.[1] "ත්වං පිතා අහං පුත්තො"ති ත්වං පිතිට්ඨානෙ ඨස්සසි අහං පුත්තට්ඨානෙ, සො ත්වං මම මතං හරිත්වා අත්තනො යෙව මා නො[2] ගොවින්ද පාජෙහි[3] යථා ඉච්ඡසි තථා පවත්තය අහං තව මතං යෙව අනුවත්තන්තො තයා දින්න පිණ්ඩං භුඤ්ජන්තො තං අසිචම්මහත්ථො වා උපට්ඨහිස්සාමි රථං වා තෙ පාජෙස්සාමි. "මා නො ගොවින්ද පජහී"තිපි පාඨො. තස්සත්ථො: ත්වං පිතුට්ඨානෙ තිට්ඨ අහං පුත්තට්ඨානෙ ඨස්සාමි මා නො ත්වං ගොවින්ද පජහි මා පරිච්චජීති. අථ මහාපුරිසො යං රාජා චින්තෙසි තස්ස අත්ථි අභාවං දස්සෙන්තො:

"නමත්ථි ඌනං කාමෙහි හිංසිතා මෙ න විජ්ජති,
අමනුස්ස වචො සුත්වා තස්මාහං න ගෙහෙ රමෙ"ති-ආහ.

තත්ථ "නමත්ථී"ති න මෙ අත්ථි. "ගෙහෙ"ති ගෙහෙ. අථ තං රාජා පුච්ඡති:

"අමනුස්සො කථං වණ්ණො කින්තෙ අත්ථං අභාසථ,
යං සුත්වා ජහසි නො සබ්බෙ ගෙහෙ අම්හෙ ච කෙවලෙ[4]"ති.

තත්ථ "ජහසි නො ගෙහෙ අම්හෙ ච කෙවලෙ"ති බ්‍රාහ්මණස්ස සම්පත්තිහරිතෙ ගෙහෙ සඞ්ගවසෙන අත්තනො ගෙහෙ කාරෙන්තො යං සුත්වා අම්හාකං ගෙහෙ ච කෙවලෙ[5] ච සබ්බෙ අපරිසෙසජම්බුදීපවාසිනො ජහාසීති වදති. අථස්ස ආචික්ඛන්තො මහාපුරිසො: "උපවුත්ථස්ස මෙ පුබ්බෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ "උපවුත්ථස්සා"ති චත්තාරො මාසෙ එකීභාවං උපගන්ත්වා වුත්ථස්ස. "යජ්ඤුකාමස්ස[6] මෙ සතො"ති යජිතුකාමස්ස මෙ සන්තස්ස. "අග්ගි පජ්ජලිතො ආසි කුසපත්තපරිත්ථතො"ති[7] කුසපත්තෙහි පරිත්ථතො සප්පිමධුදධිආදීනි පක්ඛිපිත්වා අග්ගිං ජලිතුමාරභො

1. ස. I & II පටිච්ඡාදෙස්සාමි ..
2. ස. I & II. අත්තනො මාමෙනා යෙව
3. ස I & II. පාචෙහි.
4. ම. අපරුස.
5. ම. සොවල්ලි.
6. ම. ඉච්ඡායාමස්ස.
7. ම. පරිත්තකො.

ආසිං, එවං අග්ගිං ජාලෙත්වා මහාජනස්ස මහාදානං දස්සාමීති එවං විනෙත්වා සීතස්ස මමාති අයමෙත්ථ අත්ථො. "සනන්තනො"ති සනංකුමාරො බ්‍රහ්මා. තතො රාජා සයම්පි පබ්බජිතුකාමො හුත්වා සද්දහාමීති ආදිමාහ. තත්ථ "කථං වණ්ණෙථ අඤ්ඤථා"ති කථං තුම්හෙ අඤ්ඤථා වත්තිස්සථ. "තෙ තං අනුවත්තිස්සාමා"ති තෙ මයම්පි තුම්හෙයෙව අනුවත්තිස්සාම 'අනුපබ්බජිස්සාමා'තිපි පාඨො[1] අනුගච්ඡිස්සාමාති[2] අත්ථො. "අකාමො"ති නික්කාමො, අනාකඞ්ඛසො. "ගොවින්දස්සානුසාසනෙ"ති තව ගොවින්දස්ස සාසනෙ. භවන්තං ගොවින්දමෙව සත්ථාරං කරිත්වා චරිස්සාමීති වදති. "යෙන තෙ ඡ ඛත්තියා තෙනුපසංකමී"ති රෙණුරාජානං සාධු මහාරාජ රජ්ජං නාම මාතරං පිතරං භාතුභගිනිආදයොපි මාරෙත්වා ගණ්හන්තෙසු සන්තෙසු එවං මහන්තං රජ්ජසිරිං පහාය පබ්බජිතුකාමෙන උළාරං මහාරාජෙන කතන්ති උපත්ථම්භෙත්වා දළ්හතරමස්ස උස්සාහං කත්වා උපසංකමි. "එවං සමචින්තෙසු"න්ති රඤ්ඤ චින්තිතත්තායමෙතෙව කදාචි බ්‍රාහ්මණස්ස භොගා පරිහීනා භවෙය්‍යුන්ති මඤ්ඤමානා සමචින්තෙසුං. "ධනෙන සික්ඛෙය්‍යාමා"ති උපලාපෙය්‍යාම සඞ්ගණ්හෙය්‍යාම. "තාවතකං ආහරීයතූ"න්ති[3] තාවතකං ආහරීයතු ගණ්හතු[4], යත්තකං ඉච්ඡථ තත්තකං ගණ්හථාති වුත්තං හොති. "භවන්තානංයෙව වාහසා"ති භවන්තෙ පච්චයං කත්වා තුම්හෙහි දින්නත්තායෙව පහූතං ජාතං[5] "සචෙ ජහථ කාමානී"ති සචෙ වත්ථුකාමෙ ච කිලෙසකාමෙ ච පරිච්චජථ. "යත්ථ සත්තො පුථුජ්ජනො"ති යෙසු කාමෙසු පුථුජ්ජනො සත්තො ලග්ගො ලග්ගිතො. "ආරභව්හො දළ්හා හොථා"ති එවං සන්තෙ විරියං ආරභථ අසිථිල පරක්කමතං අධිට්ඨාය දළ්හා භවථ. "ඛන්තිබල සමාහිතා"ති ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතා භවථාති රාජූනං උස්සාහං ජනෙති. "එස මග්ගො උජුමග්ගො"ති එස කරුණාඣානමග්ගො උජුමග්ගො නාම. "එස මග්ගො අනුත්තරො"ති එසොව බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා අසදිසමග්ගො උත්තමමග්ගො නාම. "සද්ධම්මො සබ්භි රක්ඛිතො"ති සො එවච බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙහි ච සබ්භි රක්ඛිත ධම්මො නාම ඉති කරුණාඣානස්ස වණ්ණභණනෙනාපි තෙසං අතිවත්තනත්ථාය දළ්හීකම්මමෙව කරොති. "කො ඛො පන හො ජඤ්ඤා ජීවිතාන"න්ති හො ජීවිතං නාම උදකබුබ්බුළූපමං තිණග්ගෙ උස්සාවබින්දූපමං තං ඛණං විද්ධංසනධම්මං තස්ස කො ගතිං ජානාති කිස්මිං ඛණෙ භිජ්ජිස්සති. "ගමනීයො ඛො පන සම්පරායො"ති පරලොකො පන අවස්සං ගන්තබ්බොව. තත්ථ පණ්ඩිතෙන කුලපුත්තෙන මන්තාය බොද්ධබ්බං. මන්තා වුච්චති

1. ම. අත්ථො.
2. ම අනුවජ්ජිස්සාමාතිපි පාඨො.
3. සී. I ආහරෙය්‍යතන්ති.
4. ම. ආහරියෙය්‍යතු ගණ්හියතු.
5. ම. සාපතෙය්‍යං ජාතං.

පඤ්ඤා, තාය මන්තෙතබ්බං බුජ්ඣිතබ්බං උපපරික්ඛිතබ්බං ච ජානිතබ්බන්ති අත්ථො. කරණත්ථෙ වා භුම්මං. **"මන්තාය බොද්ධබ්බ"**න්ති මන්තාය බුජ්ඣිතබ්බං, ඤාණෙන ජානිතබ්බන්ති අත්ථො. කිං බුජ්ඣිතබ්බං ජීවිතස්ස දුජ්ජානතා සම්පරායස්ස ච අවස්සං ගමනීයතා. බුජ්ඣිත්වා ච පන සබ්බපලිබොධෙ ඡින්දිත්වා කත්තබ්බං කුසලං චරිතබ්බං බ්‍රහ්මචරියං, කස්මා? යස්මා නත්ථි ජාතස්ස අමරණං. **"අප්පසද්දා ච අප්පලාභා චා"**ති සො පබ්බජ්ජා නාම අප්පයසා චෙව පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය හි රජ්ජං පහාය පබ්බජිතම්පි හෙඨෙත්වා විහෙඨෙත්වා ලාමකං අනාථං කත්වාව කථෙන්ති. අප්පලාභා ච සකලගාමං චරිත්වාපි අජ්ඣාහරණීයං දුල්ලභමෙව. ඉදම්පන බ්‍රහ්මඤ්ඤං මහෙසක්ඛඤ්ච මහායසත්තා මහාලාභඤ්ච ලාභසක්කාරසම්පන්නත්තා ච. භවං හි එතරහි සකලජම්බුදීපෙ අග්ගපුරොහිතො සබ්බත්ථ අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගභත්තං අග්ගගන්ධං අග්ගමාලං ලභතීති. **"රාජාව රඤ්ඤ"**න්ති අහං හි සො එතරහි පකතිරඤ්ඤං[1] චක්කවත්තිරාජා විය. **"බ්‍රහ්මාව බ්‍රාහ්මණාන"**න්ති බ්‍රාහ්මණානං[2] මජ්ඣෙ මහාබ්‍රහ්මසදිසො. **"දෙවතාව ගහපතිකාන"**න්ති අවසෙසගහපතීනං හි සක්කදෙවරාජසදිසො. **"චත්තාරීසා ච භරියා සාදිසියො"**ති සාදිසියො ච චත්තාරීසා භරියා, අඤ්ඤා පනස්ස තීසු වයෙසු නාටකිත්ථියො පහූතා එව[3].

"චාරිකං චරතී"ති ගාමනිගමපටිපාටියා චාරිකං චරති. ගතගතට්ඨානෙ බුද්ධකොලාහලං විය හොති. මනුස්සා මහාගොවින්දපණ්ඩිතො කිර ආගච්ඡතීති සුත්වා පුරෙතරං එව මණ්ඩපං කාරෙත්වා මග්ගං අලඞ්කාරාපෙත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා ගණ්හිත්වා එන්ති. මහාලාභසක්කාරො මහොඝො විය අජ්ඣොත්ථරන්තො උප්පජ්ජි. **"සත්තන්නං පුරොහිතස්සා"**ති සත්තන්නං රාජූනං පුරොහිතස්ස. ඉති යථා එතරහි එවරූපෙසු ඨානෙසු කිස්මිඤ්චිදෙව වා දුක්ඛෙ උප්පන්නෙ "නමො බුද්ධස්සා"ති වදන්ති, එවං තදා "නමත්ථු මහාගොවින්දස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස, නමත්ථු සත්තපුරොහිතස්සා"ති වදන්ති. "මෙත්තාසහගතෙනා"ති ආදිනා නයෙන පාළියං බ්‍රහ්මවිහාරාව ආගතා. මහාපුරිසො පන සබ්බාපි අට්ඨසමාපත්තියො ච පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙසි. **"සාවකානඤ්ච බ්‍රහ්මලොකසහබ්‍යතාය මග්ගං දෙසෙසී"**ති බ්‍රහ්මලොකෙ බ්‍රහ්මූනං සහභාවාය මග්ගං කථෙසි. **"සබ්බෙන සබ්බ"**න්ති යෙ අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙන්ති. **"යෙ න සබ්බෙන සබ්බං සාසනං ආජානිංසූ"**ති යෙ අට්ඨසු සමාපත්තීසු එකසමාපත්තිම්පි න ජනිංසු නාසක්ඛිංසු නිබ්බත්තෙතුං. **"අමොඝා"**ති සවිපාකා. **"අවඤ්ඣා"**ති න වඤ්ඣා.

1. ම. රඤ්ඤං මජ්ඣෙ. 2. ම. බ්‍රහ්මාව බ්‍රහ්මානන්ති පකතිබ්‍රහ්මානං.
3. ම. බහුකා යෙව.

‘‘සබ්බ[1] නියිතං පයවන්ති’’ති ගීතං ගන්ධබ්බකායං පසවිංසු[2]. ‘‘සඵලා’’ති අවසෙසදෙවලොකූපපත්තිහි - සාත්ථා. ‘‘සඋද්‍රයා’’ති බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා සවඩ්ඪිකා. ‘‘සරාමහ’’න්ති සරාමි අහං. පඤ්චසිඛ ඉමිනා කිර පදෙන අයං සුත්තන්තො බුද්ධභාසිතො නාම ජාතො. ‘‘න නිබ්බිදාය’’ති න වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය. ‘‘න විරාගාය’’ති න වට්ටෙ විරාගත්ථාය. ‘‘න නිරොධාය’’ති න වට්ටස්ස නිරොධත්ථාය. ‘‘න උපසමාය’’ති න වට්ටස්ස උපසමනත්ථාය. ‘‘න අභිඤ්ඤාය’’ති න වට්ටං අභිජානනත්ථාය. ‘‘න සම්බොධාය’’ති න කිලෙසනිද්දාවිගමෙන වට්ටතො පබුජ්ඣනත්ථාය. ‘‘න නිබ්බානාය’’ති න අමතමහානිබ්බානත්ථාය. ‘‘එකන්තනිබ්බිදාය’’ති එකන්තමෙව වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය. එත්ථ පන ‘‘නිබ්බිදාය’’ති විපස්සනා. ‘‘විරාගාය’’ති මග්ගො. ‘‘නිරොධාය උපසමාය’’ති නිබ්බානං. ‘‘අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය’’ති මග්ගො. ‘‘නිබ්බානාය’’ති නිබ්බානමෙව.

එකස්මිං ඨානෙ විපස්සනා තීසු මග්ගො තීසු නිබ්බානං වුත්තන්ති එවං අවත්ථානකථා වෙදිතබ්බා. පරියායෙන පන සබ්බානිපෙතානි මග්ගවෙවචනානිපි නිබ්බානවෙවචනානිපි හොන්ති යෙව. ‘‘සම්බාදිට්ඨී’’ති ආදීසු යං වත්තබ්බං තං විසුද්ධිමග්ගෙ සච්චවණ්ණනායං වුත්තමෙව. ‘‘යෙ න සබ්බසො සබ්බ’’න්ති යෙ වත්තාරොපි අරියමග්ගෙ පරිපූරෙතුං න ජානන්ති. තීණි වා ද්වෙ වා එකං වා නිබ්බත්තෙන්ති. ‘‘සබ්බෙසං යෙව ඉමෙසං කුලපුත්තාන’’න්ති බ්‍රහ්මචරියං චිණ්ණකුලපුත්තානං. අමොඝා-පෙ-සඋද්‍රයාති අරහත්තන්ති කූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

‘‘භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා’’ති භගවතො ධම්මදෙසනං චිත්තෙන සම්පටිච්ඡන්තො අභිනන්දිත්වා වාචාය පසංසන්තො අනුමොදිත්වා මහන්තං අඤ්ජලිං සිරස්මිං පතිට්ඨපෙත්වා පසන්නලාබාරසෙ නිමුජ්ජමානො විය දසබලස්ස ඡබ්බණ්ණරංසි ජාලන්තරං පවිසිත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා භගවන්තං අභිත්ථවන්තො[3] සත්ථු පුරතො අන්තරධායිත්වා අත්තනො දෙවලොකමෙව අගමාසීති.

මහාගොවින්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. 20.

එවං මෙ සුතන්ති මහාසමයසුත්තං: තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. ‘‘සක්කෙසූ’’ති අම්බට්ඨසුත්තෙ වුත්තඋප්පත්තිනයෙන ‘‘සක්‍යා වත භො කුමාරාති උදානං පටිච්ච සක්‍යා’’ති ලද්ධනාමානං රාජකුමාරානං නිවාසො එකොපි ජනපදො රූළ්හිසද්දෙන සක්කාති වුච්චති.

1. සී. සබ්බාපි නියිතං. 2. ම. පසවි. 3. ම. භගවන්තං අභිවාදෙන්තො.

තස්මිං සක්කෙසු ජනපදෙසු "මහාවනෙ"ති සඞ්ඛ්‍යාංගතෙ අපරිපිමෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධෙ මහති වනෙ. "සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහී"ති ඉදං සුත්තන්තං කථිතදිවසෙ යෙව පත්තඅරහත්තෙහි. තත්‍රායං අනුපුබ්බ[3]කථා- සාකියකොලියා කිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ච කොලියනගරස්ස ච අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙව ආවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සානි කරොන්ති. අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසිකානම්පි කම්මකරා සන්නිපතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසිනො ආහංසු "ඉදං උදකං උභතො හරියමානං න තුම්හාකං න අම්හාකං පහොස්සති අම්හාකං පන සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා"ති. කපිලවත්ථුනගරවාසිනො ආහංසු "තුම්හෙසු කොට්ඨෙසු පූරෙත්වා ඨිතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාළකහාපණෙ[4] ගහෙත්වා පච්ඡිපසිබ්බකාදිහත්ථා න සක්ඛිස්සාම තුම්හාකං ඝරද්වාරෙ විචරිතුං අම්හාකම්පි සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා"ති. න මයං දස්සාමාති, මයම්පි න දස්සාමාති එවං කථං වඩ්ඪෙත්වා එකො උට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසු. කොලියකම්මකරා වදන්ති "තුම්හෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ යෙ සොණසිඞ්ගාලාදයො විය අත්තනො භගිනීහි සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී"ති. සාකියකම්මකරාපි වදන්ති "තුම්හෙ දානි කුට්ඨිනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී"ති. තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තඅමච්චානං කථෙසුං. අමච්චා රාජකුලානං කථෙසුං. තතො සාකියා භගිනීහි සද්ධිං සංවසිතකානං[5] ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමාති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. කොලියාපි කොලරුක්ඛවාසීනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමාති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. භගවාපි රත්තියා පච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉමෙ එවං යුද්ධසජ්ජෙ නික්ඛමන්තෙ අද්දස, දිස්වා මයි ගතෙ අයං කලහො වූපසමිස්සති නු ඛො නොති උපධාරෙන්තො අහමෙත්ථ ගන්ත්වා කලහවූපසමනත්ථං තීණි ජාතකානි කථෙස්සාමි තතො කලහො වූපසමිස්සති, අථ සාමග්ගිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙත්වා අත්තදණ්ඩසුත්තන්තං දෙසෙස්සාමි, දෙසනං සුත්වා උභයනගරවාසිනොපි අඩ්ඪතියානි අඩ්ඪතියානි කුමාරසතානි දස්සන්ති අහං තෙ පබ්බාජෙස්සාමි තදා

1. ම. අපරිච්ඡින්නෙ. 2 ම. ඉමං. 3. ම. අනුපුබ්බී. 4. සී. කාළකහාපණෙ.
5. ම. සංවාසිකානං.

මහාසම්බාධො භවිස්සතීති සන්නිට්ඨානමකාසි. තස්මා ඉමෙසු යුද්ධසජ්ජෙසු තිට්ඨන්තෙසු කස්සචි අනාරොචෙත්වා සයමෙව පත්තචීවරමාදාය ගන්ත්වා ද්වින්නං සෙනානං අන්තරෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසීදි. කපිලවත්ථුවාසිනො භගවන්තං දිස්වාව අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨො සත්ථා ආගතො දිට්ඨො නු ඛො තෙන අම්හාකං කලහකරණභාවොති චින්තෙත්වා න ඛො පන සක්කා භගවති ආගතෙ අම්හෙහි පරස්ස සරීරෙ සත්ථං පාතෙතුං කොලියනගරවාසිකා අම්හෙ ඝාතෙන්තු වා පචන්තු වාති[1] ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා නිසීදිංසු, කොළියනගරවාසිනොපි තථෙව චින්තෙත්වා ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. භගවා ජානන්තොව කස්මා ආගතත්ථ මහාරාජාති පුච්ඡි. භගවා න තිත්ථකීළාය න පබ්බතකීළාය න නදීකීළාය න ගිරිදස්සනත්ථං ඉමස්මිං පන ඨානෙ සඞ්ගාමං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ආගතම්හාති. කිං නිස්සාය වො කලහො මහාරාජාති? උදකං භන්තෙති, උදකං කිං අග්ඝති මහාරාජාති? අප්පග්ඝං භන්තෙති, පථවී නාම කිං අග්ඝති මහාරාජාති? අනග්ඝා භන්තෙති, ඛත්තියා කිං අග්ඝන්තීති? ඛත්තියා නාම අනග්ඝා භන්තෙති, අප්පමූලකං උදකං නිස්සාය කිමත්ථං අනග්ඝෙ ඛත්තියෙ නාසෙථ මහාරාජාති, කලහෙ අස්සාදො නාම නත්ථි, කලහවසෙන මහාරාජ අඤ්ඤාතෙ වෙරං කත්වා එකාය රුක්ඛදෙවතාය කාළසීහෙන සද්ධිං බද්ධාඝාතො සකලම්පි ඉමං කප්පං අනුප්පත්තොයෙවාති වත්වා ඵන්දනජාතකං කථෙසි. තතො පරපත්තියෙන නාම මහාරාජ න භවිතබ්බං, පරපත්තියා හුත්වා හි එකස්ස සසකස්ස කථාය තියොජනසහස්ස විත්ථතෙ හිමවන්තෙ චතුප්පදගණා මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිනො අහෙසුං, තස්මා පරපත්තියෙන න භවිතබ්බන්ති වත්වා පථවිඋද්‍රියනජාතකං කථෙසි.

තතො කදාචි මහාරාජ දුබ්බලොපි මහාබලස්ස රන්ධං විවරං පස්සති. කදාචි මහාබලො දුබ්බලස්ස ලටුකිකාපි හි සකුණිකා හත්ථිනාගං ඝාතෙසීති වත්වා ලටුකිකජාතකං කථෙසි. එවං කලහවූපසමනත්ථාය තීණි ජාතකානි කථෙත්වා සාමග්ගිපරිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙසි සමග්ගානං හි මහාරාජ කොචි ඔතාරං නාම පස්සිතුං න සක්කොතීති වත්වා රුක්ඛධම්මජාතකං කථෙසි. තතො සමග්ගානං මහාරාජ කොචි විවරං පස්සිතුං නාසක්ඛි. යදා පන අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදමකංසු අථ නෙ නෙසාදපුත්තො ජීවිතා වොරොපෙත්වා ආදාය ගතො; විවාදෙ අස්සාදො නාම නත්ථීති වත්වා වට්ටකජාතකං කථෙසි. එවං ඉමානි පඤ්චජාතකානි කථෙත්වා අවසානෙ අත්තදණ්ඩසුත්තං කථෙසි රාජානො පසන්නා සචෙ සත්ථා නාගමිස්ස මයං සහත්ථා අඤ්ඤමඤ්ඤං යෙව වධිත්වා ලොහිතනදිං පවත්තයිස්සාම, අම්හාකං පුත්තධීතරො ගෙහද්වාරෙ

1. ම. මද්දන්තු වාති. 2. ම. ධීතරෙ.

න පස්සෙය්‍යාම, සාසන පටිසාසනම්පි නො ආහරණකො න භවිස්සති, සත්ථාරං නිස්සාය නො ජීවිතං ලද්ධං. සචෙ පන සත්ථා අගාරං අජ්ඣාවසිස්ස, ද්විසහස්සදීපපරිවාරං චතුමහාදීප රජ්ජමස්ස[1] හත්ථගතං අභවිස්ස, අතිරෙකසහස්සං ඛො පනස්ස පුත්තා අභවිස්සංසු. තතො ඛත්තියපරිවාරො යෙව අචරිස්සථ තං ඛො පනෙතස සම්පත්තිං පහාය නික්ඛමිත්වා සම්බොධිං පත්තො, ඉදානිපි ඛත්තිය පරිවාරො යෙව විචරතූති උභයනගරවාසිනො අඩ්ඪතියානි අඩ්ඪතියානි කුමාරසතානි අදංසු. භගවා තෙ පබ්බාජෙත්වා මහාවනං අගමාසි. තං තෙසං ගරුගාරවවසෙන න අත්තනො රුචියා පබ්බජිතානං අනභිරති උප්පජ්ජි. පුරාණදුතියිකාපි තෙසං අය්‍යපුත්තා උක්කණ්ඨන්තු ඝරාවාසො න සණ්ඨාතීති ආදීනි වත්වා සාසනං පෙසෙන්ති. තෙ අතිරෙකතරං උක්කණ්ඨිංසු, භගවා ආවජ්ජෙන්තො තෙසං අනභිරතභාවං ඤත්වා ඉමෙ භික්ඛූ මාදිසෙන බුද්ධෙන සද්ධිං එකතො වසන්තා උක්කණ්ඨන්ති, හන්ද නෙසං කුණාල දහස්ස වණ්ණං කථෙත්වා තත්ථ නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙමීති කුණාලදහස්ස වණ්ණං කථෙසි. තෙ තං දට්ඨුකාමා අහෙසුං, දට්ඨුකාමත්ථ භික්ඛවෙ කුණාලදහන්ති? ආම භගවාති, යදි එවං එථ ගච්ඡාමාති, ඉද්ධිමන්තානං භගවා ගමනට්ඨානං මයං කථං ගමිස්සාමාති? තුම්හෙ ගන්තුකාමා හොථ, අහං මමානුභාවෙන ගහෙත්වා ගමිස්සාමීති, සාධු භන්තෙති. අථ භගවා පඤ්ච භික්ඛුසතානි ගහෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා කුණාලදහෙ පතිට්ඨාය තෙ භික්ඛූ ආහ. භික්ඛවෙ ඉමස්මිං කුණාලදහෙ යෙසං මච්ඡානං නාමං න ජානාථ, මං පුච්ඡථාති, තෙ පුච්ඡිංසු. භගවා පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං කථෙසි. න කෙවලඤ්ච මච්ඡානං යෙව, තස්මිං වනසණ්ඩෙ රුක්ඛානම්පි පබ්බතපාදෙ දිපදචතුප්පදසකුණානම්පි නාමානි පුච්ඡාපෙත්වා කථෙසි අථ ද්වීහි සකුණෙහි මුඛතුණ්ඩකෙන ඩසිත්වා ගහිතදණ්ඩකෙ නිසින්නො කුණාලසකුණරාජා පුරතො ච පච්ඡතො ච උභොසු පස්සෙසු සකුනලසඞ්ඝ[2] පරිවුතො ආගච්ඡති. භික්ඛූ තං දිස්වා එස භන්තෙ ඉමෙසං සකුණානං රාජා භවිස්සති පරිවාරා එතෙ අස්සාති[3] මඤ්ඤාමාති. එවමෙතං[4] භික්ඛවෙ අයම්පි මම වංසො මම පවෙණීති. ඉදානි තාව මයං භන්තෙ එතෙ සකුණෙ පස්සාම යං පන භගවා අයම්පි මම වංසො මම පවෙණීති ආහ තං සොතුකාමම්හාති, සොතුකාමත්ථ භික්ඛවෙති ආම භගවාති, තෙන හි සුණාථාති තීහි ගාථාසතෙහි මණ්ඩෙත්වා[5] කුණාලජාතකං කථෙන්තො අනභිරතිං විනොදෙසි. දෙසනා පරියොසානෙ සබ්බෙපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. මග්ගෙනෙව ච තෙසං ඉද්ධිපි ආගතා, භගවා හොතු තාව එත්තකං එතෙසං

1. ම. දීපපරිවාරෙසු චතුසු මහාදීපෙසු රජ්ජං.
2. සී. I ; II. සකුණසංඝ.
3. ම. එතස්සාති.
4. ම. එවමෙව.
5. ම. මණ්ඩිත්වා.

භික්ඛූනානයි, ආකාසෙ උප්පතිත්වා මහාවනඤ්ඤෙව අගමාසි. තෙපි භික්ඛූ ගමනකාලෙ දසබලස්ස ආනුභාවෙන ගන්ත්වා ආගමනකාලෙ අත්තනො ආනුභාවෙන භගවන්තං පරිවාරෙත්වා මහාවනෙ ඔතරිංසු. භගවා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා එථ භික්ඛවෙ නිසීදථ උපරි මග්ගත්තයවජ්ඣානං වො කිලෙසානං පහාණාය කම්මට්ඨානං කථෙස්සාමීති කම්මට්ඨානං කථෙසි. භික්ඛූ චින්තයිංසු "භගවා අම්හාකං අනභිරතභාවං ඤත්වා කුණාලදහං නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙසි, තත්ථ සොතාපත්තිඵලප්පත්තානං නො ඉදානි ඉධ තිණ්ණං මග්ගානං කම්මට්ඨානං අදාසි න ඛො පනම්හෙහි සොතාපන්නා මයන්ති වීතිනාමෙතුං වට්ටති, උත්තමපුරිසසදිසෙහි නො භවිතුං වට්ටතී"ති. තෙ දසබලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා උට්ඨාය නිසීදනං පප්ඵොටෙත්වා විසුං විසුං පබ්භාරරුක්ඛමූලෙසු නිසීදිංසු. භගවා චින්තෙසි "ඉමෙ භික්ඛූ පකතියාපි අවිස්සට්ඨකම්මට්ඨානා ලද්ධූපායස්ස පන භික්ඛුනො කිලමන්තාරණං නාම නත්ථි ගච්ඡන්තාගච්ඡන්තාව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා[1] අරහත්තං පත්වා අත්තනො අත්තනො පටිලද්ධගුණං ආරොචෙස්සාමාති මම සන්තිකං ආගමිස්සන්ති එතෙසු ආගතෙසු දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිස්සන්ති මහාසමයො භවිස්සති විවිත්තෙ ඔකාසෙ මයා නිසීදිතුං වට්ටතී"ති. තතො විවිත්තෙ ඔකාසෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදි. සබ්බපඨමං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි, තතො අපරො තතො අපරොති පඤ්චසතාපි පදුමිනියං පදුමානි විය විකසිංසු. සබ්බපඨමං අරහත්තප්පත්තො භික්ඛු භගවතො ආරොචෙස්සාමීති පල්ලඞ්කං විනිබ්භුජිත්වා නිසීදනං පප්ඵොටෙත්වා උට්ඨාය දසබලාභිමුඛො අගොසි. එවං අපරොපි අපරොපීති පඤ්චසතාපි හත්ථසාලං පවිසන්තා විය පටිපාටියාව අගමිංසු. පඨමං ආගතො වන්දිත්වා නිසීදනං පඤ්ඤපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා පටිලද්ධගුණං ආරොචෙතුකාමො අත්ථි නු ඛො අඤ්ඤො කොචි නත්ථීති නිවත්තිත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො අපරම්පි අද්දස අපරම්පි අද්දස ඉති සබ්බෙපි තෙ ආගන්ත්වා එකමන්තෙ[2] නිසීදිත්වා අයං ඉමස්ස ගරායමානො න කථෙසි අයං ඉමස්ස හරායමානො න කථෙසි ඛීණාසවානං කිර වෙ ආකාරා හොන්ති අහො වත මයා පටිලද්ධගුණං සදෙවකො ලොකො ඛිප්පමෙව පටිවිජ්ඣෙය්‍යාති චිත්තං උප්පජ්ජති, පටිලද්ධභාවං පන නිධිං ලද්ධපුරිසො විය න අඤ්ඤස්ස ආරොචෙතුකාමො හොති, එවං ඔසටම්මෙන්ත[3] පන තස්මිං අරියමණ්ඩලෙ පාචීන යුගන්ධර පරික්ඛෙපතො අබ්භා මහිකා[4] ධූමො රජො රාහූති ඉමෙහි උපක්කි

1. ම. වඩ්ඪෙත්වා.
2. ම. එකමන්තං.
3. ම. ඔසීදම්මෙන්ත පන.
4. ම. මහියා.

මණ්ඩලං විය නෙමිවට්ටියං ගහෙත්වා පරිවත්තියමාන[1] රජතචක්කසස්සිරිකං පුණ්ණචන්දමණ්ඩලං උල්ලඞ්ඝිත්වා අභිලපථං[2] පටිපජ්ජති. ඉති එවරූපෙ ඛණෙ ලයෙ මුහුත්තෙ භගවා සක්කෙසු විහරති කපිලවත්ථුස්මිං මහාවනෙ මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහි. තත්‍ථ භගවාපි මහාසම්මතස්ස වංසෙ උප්පන්නො, තෙපි පඤ්චසත: භික්ඛූ මහාසම්මතස්ස කුලෙ උප්පන්නා. භගවාපි ඛත්තියගබ්භෙ ජාතො, තෙපි ඛත්තියගබ්භෙ ජාතා. භගවාපි රාජපබ්බජිතො, තෙපි රාජපබ්බජිතා. භගවාපි සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතං චක්කවත්තිරජ්ජං නිස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතො, තෙපි සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතානි රජ්ජානි නිස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතා. ඉති භගවා පරිසුද්ධෙ ඔකාසෙ පරිසුද්ධෙ රත්තිභාගෙ සයං පරිසුද්ධො පරිසුද්ධපරිවාරො වීතරාගො වීතරාගපරිවාරො වීතදොසො වීතදොසපරිවාරො වීතමොහො වීතමොහපරිවාරො නිත්තණ්හො නිත්තණ්හපරිවාරො නික්කිලෙසො නික්කිලෙසපරිවාරො සන්තො සන්තපරිවාරො දන්තො දන්තපරිවාරො මුත්තො මුත්තපරිවාරො අතිවිය විරොචතීති. වණ්ණභූමි නාමෙසා යත්තකං සක්කොති තත්තකං වත්තබ්බං ඉති ඉමෙ භික්ඛූ සන්ධාය වුත්තං "පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහී"ති. "යෙභුය්‍යෙනා"ති බහුතරා සන්නිපතිතා මන්ද න සන්නිපතිතා අසඤ්ඤී[3] අරූපාවචරදෙවතා සමාපන්නදෙවතා ච. තත්‍රායං සන්නිපාතනක්කමො:[4] මහාවනස්ස කිර සමන්තා දෙවතා වලිංසු- ආයාම භො බුද්ධදස්සනං නාම බහූපකාරං ධම්මස්සවණං බහූපකාරං භික්ඛුසඞ්ඝදස්සනං බහූපකාරං ආයාම ආයාමාති මහාසද්දං කුරුමානා ආගන්ත්වා භගවන්තං ච තං මුහුත්තං අරහත්තප්පත්ත ඛීණාසවෙ ච වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු.

එතෙනෙව උපායෙන තාසං තාසං සද්දං සුත්වා සමන්තතො අඩ්ඪගාවුත ගාවුත අඩ්ඪයොජන යොජනාදිවසෙන තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවන්තෙ නික්ඛන්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙසු නවනවුතියා දොණමුඛසතසහස්සෙසු ඡන්නවුතියා පට්ටනකොටිසතසහස්සෙසු ඡප්පණ්ණාසාය රතනාකරෙසූති සකලජම්බුදීපෙ පුබ්බවිදෙහෙ අපරගොයානෙ උත්තරකුරුම්හි ද්වීසු පරිත්තදීපසහස්සෙසූති සකලචක්කවාළෙ තතො දුතියෙ තතො තතියෙ චක්කවාළෙති එවං දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා සන්නිපතිතාති වෙදිතබ්බා. දසසහස්සචක්කවාළං හි ඉධ දස ලොකධාතුයොති අධිප්පෙතං, තෙන වුත්තං :- "දසහි ච ලොකධාතූහි දෙවතා යෙභුය්‍යෙන සන්නිපතිතා හොන්තී"ති. එවං සන්නිපතිතාහි දෙවතාහි සකලචක්කවාළගබ්භං යාව බ්‍රහ්මලොකා සූචිඝරෙ නිරන්තරං පක්ඛිත්තසූචි විය පරිපුණ්ණං හොති, තත්‍ථ බ්‍රහ්මලොකස්ස එවං

1. ම. මානං විය. 2. ම. පථෙ. 3. සී. I & II. අසඤ්ඤසත්තා. 4. ම. පාතක්කමො.

ලෙසෙහි විපලම්ඹිතානං බුද්ධුප්පාදපතිමණ්ඩිතස්ස ලොකස්ස රාමණෙය්‍යකදස්සනත්ථං පාචීනදිසාය උක්ඛිත්තරජතමයමහාආදාස උච්චාලනා වෙදිතබ්බං. ලොහපාසාදෙ කිර සත්තමකූටාගාරසමො පාසාණො බ්‍රහ්මලොකෙ ඨත්වා අධො ඛිත්තො චතූහි මාසෙහි පථවිං පාපුණාති, එවං මහන්තෙ ඔකාසෙ යථා හෙට්ඨා ඨත්වා ඛිත්තපුප්ඵානි වා ධූමො වා උපරි ගන්තුං උපරි වා ඨත්වා ඛිත්තසාසපො හෙට්ඨා ඔතරිතුං අන්තරං න ලභන්ති, එවං නිරන්තරා දෙවතා අහෙසුං. යථා ඛො පන චක්කවත්තිරඤ්ඤො නිසින්නට්ඨානං අසම්බාධං හොති ආගතාගතා මහෙසක්ඛා ඛත්තියා ඔකාසං ලභන්තියෙව, පරතො පරතො පන අතිසම්බාධං හොති. එවමෙව භගවතො නිසින්නට්ඨානං අසම්බාධං ආගතාගතා මහෙසක්ඛා දෙවතා ච බ්‍රහ්මානො ච[2] ඔකාසං ලභන්තියෙව. අපිසුදං භගවතො ආසන්නාසන්නට්ඨානෙ මහාපරිනිබ්බානෙ වුත්තනයෙනෙව වාලග්ගනිතුදන[3] මත්තෙ පදෙසෙ දසපි වීසතිම්පි තිංසම්පි දෙවතා සුඛුමෙ සුඛුමෙ අත්තභාවෙ මාපෙත්වා අට්ඨංසු සබ්බපරතො සට්ඨි සට්ඨි දෙවතා අට්ඨංසු. **"සුද්ධාවාසකායිකාන"**න්ති සුද්ධාවාසවාසීනං. සුද්ධාවාසා නාම සුද්ධානං අනාගාමිඛීණාසවානං ආවාසා පඤ්ච බ්‍රහ්මලොකා. **"එතදහොසී"**ති කස්මා අහොසි? තෙ කිර බ්‍රහ්මානො සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨිතා බ්‍රහ්මභවනං ඔලොකෙන්තා පච්ඡාභත්තෙ භත්තගෙහං විය සුඤ්ඤකං අද්දසංසු, තතො කුහිං බ්‍රහ්මානො ගතාති ආවජ්ජන්තා මහාසමාගමං ඤත්වා අයං සමාගමො මහා මයං ඔහීනා ඔහීනකානං පන ඔකාසො දුල්ලභො හොති තස්මා ගච්ඡන්තා අතුච්ඡහත්ථා හුත්වා එකෙකං ගාථං අභිසංඛරිත්වා ගච්ඡාම තාය මහාසමාගමෙ ච අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙස්සාම දසබලස්ස ච වණ්ණං භාසිස්සාමාති, ඉති තෙසං සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ආවජ්ජිතත්තා එතදහොසි.

භගවතො පුරතො පාතුරහංසූති පාළියං භගවතො සන්තිකෙ අභිමුඛට්ඨානෙයෙව ඔතිණ්ණා විය කත්වා වුත්තා, න ඛො පනෙතං එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො තෙ පන බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතායෙව ගාථා අභිසංඛරිත්වා එකො පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි, එකො දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං, එකො පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං, එකො උත්තරචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි. තතො පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණො බ්‍රහ්මා නීලකසිණං සමාපජ්ජිත්වා නීලරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං මණිවම්මං පටිමුඤ්චන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා–බුද්ධවීථි නාම කෙනචි ඔත්ථරිතුං න සක්කා–තස්මා මහතිසා බුද්ධවීථි යාව අගන්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. එක

1. ම. නිරන්තරං. 2. ම. මහාබ්‍රහ්මානො ච. 3. ම. නිතුදන.

න්තං ඨිතො ඛො අත්තනා අභිසඞ්ඛතං ගාථං අභාසි. දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණො බ්‍රහ්මාපි පීතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා සුවණ්ණ[1] පභං මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං සුවණ්ණපටං පාරුපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි[2]. පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මාපි ලොහිතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ලොහිතරංසියො මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා රත්තකම්බලෙන පරික්ඛිපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි[2] උත්තරචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මාපි ඔදාතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ඔදාතරංසියො මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං සුමනපටං පාරුපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අට්ඨාසි. පාළියම්පන "භගවතො පුරතො පාතුරහංසු. අථ ඛො තා දෙවතා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨංසූ"ති එවං එකක්ඛණෙ[3] විය පුරතො පාතුභාවො ච අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨිතභාවො ච වුත්තො. සො පන ඉමිනා අනුක්කමෙන අහොසීති එකතො කත්වා පන දස්සිතො, ගාථාභාසනං පන පාළියංපි විසුං විසුං යෙව වුත්තං.

තත්ථ "මහාසමයො"ති මහාසමූහො "පවනං"ති වුච්චති වනසණ්ඩො. උභයෙනපි භගවා ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ අජ්ජ මහාසමූහො සන්නිපතිතොති ආහ, තතො යෙසං සො සන්නිපාතො තෙ දස්සෙතුං "දෙවකායා සමාගතා"ති ආහ. තත්ථ "දෙවකායා"ති දෙවඝටා. "ආගතම්හ ඉමං ධම්මසමය"න්ති එවං සමාගතෙ දෙවකායෙ දිස්වා මයම්පි ඉමං ධම්මසමූහං ආගතා, කිං කාරණා? "දක්ඛිතායෙ අපරාජිතසඞ්ඝං" කෙනචි අපරාජිතං අජෙය්‍යං තයො මාරෙ මද්දිත්වා විජිතසංගාමං ඉමං අපරාජිතසඞ්ඝං දස්සනත්ථාය ආගතම්හාති අත්ථො. සො පන බ්‍රහ්මා ඉමං ගාථං භාසිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියංයෙව අට්ඨාසි. අථ දුතියො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ "තත්‍ර භික්ඛවො"ති තස්මිං පන සන්නිපතිතට්ඨානෙ භික්ඛූ. "සමාදහංසූ"ති[4] සමාධිනා යොජෙසුං. "චිත්තමත්තනො උජුකමකංසූ"ති අත්තනො චිත්තං සබ්බවංකකුටිලජිම්හභාවෙ හරිත්වා උජුකං අකරිංසු. "සාරථීව නෙත්තානි ගහෙත්වා"ති යථා සම්මා පවත්තෙසු[5] සින්ධවෙසු ඔධස්ත[6]පතොදො සාරථි සබ්බයොත්තානි ගහෙත්වා අචොදෙන්තො අවාරෙන්තො තිට්ඨති, එවං ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාසමන්නාගතා ගුත්තද්වාරා සබ්බෙපෙතෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ ඉන්ද්‍රියානි රක්ඛන්ති පණ්ඩිතා. එතෙ දට්ඨුං ඉධාගතම්හ භගවාති. සොපි ගන්ත්වා යථාඨානෙ යෙව අට්ඨාසි. අථ තතියො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ "ඡෙත්වා ඛීල"න්ති රාගදොසමොහඛීලං ඡින්දිත්වා. "ඡෙත්වා පලිඝ"න්ති

1. ම. පීතරංසියො සුවණ්ණපභං.
2. සී. I & II. අට්ඨාසි.
3. ම. එකක්ඛණං විය.
4. ම. සමාදහිංසූති
5. ම. සම්පවත්තෙසු.
6. ම. ඔස්සට්ඨ.

රාගදොසමොහපලිඝමෙව "**ඉන්දඛීල**"න්ති රාගදොසමොහඉන්දඛීලමෙව "**ඌහච්චමනෙජා**"ති එතෙ තණ්හාඑජාය අභාවෙන අනෙජා භික්ඛූ ඉන්දඛීලං ඌහච්ච සමූහනිත්වා "**තෙ චරන්ති**"ති චතුද්දිසාසු අප්පටිහතචාරිකං චරන්ති. "**සුද්ධා**"ති නිරුපක්කිලෙසා "**විමලා**"ති නිම්මලා. ඉදං තස්සෙව වෙවචනං. "**චක්ඛුමතා**"ති පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමන්තෙන. "**සුදන්තා**"ති චක්ඛුතොපි දන්තා සොතතොපි ඝාණතොපි ජිව්හාතොපි කායතොපි මනතොපි දන්තා. "**සුසුනාගා**"ති තරුණනාගා යෙ එවරූපෙන අනුත්තරෙන යොග්ගාචරියෙන දමිතෙ තරුණනාගෙ දස්සනාය ආගතම්හ භගවාති, සොපි ගන්ත්වා යථාඨානෙ සෙව අට්ඨාසි අථ චතුත්ථො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි තත්ථ "**ගතාසෙ**"ති නිබ්බෙමතිකසරණාගමනෙන ගතා සොපි ගන්ත්වා යථාඨානෙ සෙව අට්ඨාසි. අථ භගවා ඔලොකෙන්තො පුථුවිතලතො පට්ඨාය චක්කවාළමුඛවට්ටිපරිච්ඡෙදෙන[1] යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා දෙවතාසන්නිපාතං දිස්වා චින්තෙසි "මහා අයං දෙවතාසමාගමො භික්ඛූ පන එවං මහාදෙවතාසමාගමො"ති න ජානන්ති හන්ද නෙසං ආචික්ඛාමීති. එවං චින්තෙත්වා "අථ ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසී"ති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. තත්ථ "**එතපරමා**"ති එතං පරමං පමාණං එතෙසන්ති=එතපරමා ඉදානි බුද්ධානං පන අභාවා "යෙපි තෙ භික්ඛවෙ එතරහී"ති තතියො වාරො න වුත්තො. "**ආචික්ඛිස්සාමි භික්ඛවෙ**"ති කස්මා ආහ? දෙවතානං චිත්තකල්ලතාජනනත්ථං. දෙවතා කිර චින්තෙසුං "භගවා එවං මහන්තෙ සමාගමෙ මහෙසක්ඛානං යෙව දෙවතානං නාමගොත්තානි කථෙස්සති, අප්පෙසක්ඛානං කිං කථෙස්සතී"ති. අථ භගවා ඉමා දෙවතා කිං චින්තෙන්තීති ආවජ්ජෙන්තො මුඛෙන හත්ථං පවෙසෙත්වා හදයමංසං මද්දන්තො විය සහභණ්ඩං චොරං ගණ්හන්තො විය ච තං තාසං චිත්තාචාරං ඤත්වා දසසහස්සචක්කවාළතො ආගතාගතානං අප්පෙසක්ඛමහෙසක්ඛානං සබ්බාසම්පි දෙවතානං නාමගොත්තං කථෙස්සාමීති චින්තෙසි. බුද්ධා නාම මහන්තා එතෙ සත්තවිසෙසා, යං සදෙවකස්ස ලොකස්ස දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, න කිඤ්චි කත්ථචි නීලාදිවසෙන විභත්තරූපාරම්මණෙසු රූපාරම්මණං වා භෙරිසද්දාදිවසෙන විභත්තසද්දාරම්මණාදිසු විසුං විසුං සද්දාදිආරම්මණං වා අත්ථි යං එතෙසං ඤාණමුඛෙ ආපාථං නාගච්ඡති. යථාහ: "යං භික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස-පෙ-සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා තමහං ජානාමි තමහං පස්සාමි තමහං අබ්භඤ්ඤාසි"න්ති. එවං සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණො භගවා සබ්බාපි තා දෙවතා භබ්බාභබ්බවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අකාසි. යෙ කම්මා

1. ම. පරිච්ඡෙද.

චරණෙන ච සමන්නාගතාති ආදිනා නයෙන වුත්තා සත්තා අභබ්බා නාම, තෙ එකවිහාරෙ වසන්තාපි බුද්ධං න ඔලොකෙන්ති. විපරීතා පන භබ්බා නාම තෙ දූරෙ වසන්තාපි ගන්ත්වා සඞ්ගණ්හන්ති. තස්මා තස්මිම්පි දෙවතාසන්නිපාතෙ යෙ අභබ්බා තෙ පහාය භබ්බෙ පරිග්ගහෙසි, පරිග්ගහෙත්වා එත්තකා එත්ථ රාගචරිතා එත්තකා දොසාදිචරිතාති චරිතවසෙන[1] ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි. අථ නෙසං සප්පායං ධම්මදෙසනං උපධාරයන්තො රාගචරිතානං දෙවතානං සම්මාපරිබ්බාජනීසුත්තං කථෙස්සාමි, දොසචරිතානං කලහවිවාදසුත්තං, මොහචරිතානං මහාව්‍යූහසුත්තං, විතක්කචරිතානං චූළව්‍යූහසුත්තං, සද්ධාචරිතානං තුවටකපටිපදං, බුද්ධිචරිතානං පුරාභෙදසුත්තං කථෙස්සාමීති දෙසනං වවත්ථපෙත්වා පුන තං පරිසං මනසාකාසි අත්තජ්ඣාසයෙන නුඛො ජානෙය්‍ය පරජ්ඣාසයෙන අට්ඨුප්පත්තිකෙන පුච්ඡාවසෙනාති. තතො පුච්ඡාවසෙන ජානෙය්‍යාති ඤත්වා අත්ථි නුඛො කොචි දෙවතානං අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා චරිතවසෙන[1] පඤ්හං පුච්ඡිතුං සමත්ථොති තෙසු පඤ්චසතෙසු භික්ඛූසු එකොපි න සක්කොතීති අද්දස. තතො අසීතිමහාසාවකෙ ච අග්ගසාවකෙ ච සමන්නාහරිත්වා තෙපි න සක්කොන්තීති දිස්වා චින්තෙසි: සචෙ පච්චෙකබුද්ධො භවෙය්‍ය සක්කුණෙය්‍ය නුඛොති, සොපි න සක්කුණෙය්‍යාති ඤත්වා සක්කසුයාමාදීසු කොචි සක්කුණෙය්‍යාති සමන්නාහරි. සචෙ හි තෙසු කොචි සක්කුණෙය්‍ය තං පුච්ඡාපෙත්වා අත්තනා විස්සජ්ජෙය්‍යං[2] පන, තෙසුපි කොචි න සක්කොති. අථස්ස එතදහොසි මාදිසො බුද්ධො යෙව සක්කුණෙය්‍ය, අත්ථි පන කත්ථචි අඤ්ඤො බුද්ධොති අනන්තාසු ලොකධාතූසු අනන්තං ඤාණං පත්ථරිත්වා ඔලොකෙන්තො න අඤ්ඤං බුද්ධං අද්දස. අනච්ඡරියං චෙතං, යං ඉදානි අත්තනා සමං න පස්සෙය්‍ය, සො[3] ජාතදිවසෙපි බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං වුත්තනයෙන අත්තනා සමං අපස්සන්තො අග්ගොහමස්මි ලොකස්සාති අප්පටිවත්තියං සීහනාදං නදි. එවං අඤ්ඤං අත්තනා සමං අපස්සිත්වා චින්තෙසි "සචෙ අහං පුච්ඡිත්වා අහමෙව විස්සජ්ජෙය්‍යං එවං පෙතා දෙවතා න සක්ඛිස්සන්ති පටිවිජ්ඣිතුං; අඤ්ඤස්මිං පන බුද්ධෙ යෙව පුච්ඡන්තෙ මයි ච විස්සජ්ජෙන්තෙ අච්ඡරියං භවිස්සති සක්ඛිස්සන්ති ච දෙවතා පටිවිජ්ඣිතුං, තස්මා නිම්මිතබුද්ධං මාපෙස්සාමී"ති අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය පත්තචීවරගහණං ආලොකිතවිලොකිතං සම්මිඤ්ජිතපසාරිතඤ්ච මම සදිසං යෙව හොතූති කාමාවචරචිත්තෙන පරිකම්මං කත්වා පාචීනයුගන්ධරපරික්ඛෙපතො උල්ලඞ්ඝමානං චන්දමණ්ඩලං භින්දිත්වා නික්ඛමන්තං විය රූපාවචරචිත්තෙන අධිට්ඨාසි. දෙවසංඝො තං දිස්වා අඤ්ඤොපි නුඛො භො චන්දො

1. සී. I & II, චරියවසෙන. 2. ම. විස්සජ්ජෙය්‍ය. 3. ම. යො.

උග්ගච්ඡතීති ආහ. අථ තං චන්දං[1] ඔභාසං ආසන්නතරෙ ජාතෙ න චන්දො, පුරිසො උග්ගච්ඡතීති; පුන ආසන්නතරෙ ජාතෙ න පුරිසො, දෙවවිමානං එතන්ති; පුන ආසන්නතරෙ ජාතෙ න දෙවවිමානං, දෙවපුත්තො එසොති; පුන ආසන්නතරෙ ජාතෙ න දෙවපුත්තො, මහාබ්‍රහ්මා එසොති පුන, ආසන්නතරෙ ජාතෙ න මහාබ්‍රහ්මා, අපරොපි එසො බුද්ධො ආගච්ඡතීති ආහ. තත්ථ පුථුජ්ජනදෙවතා චින්තයුං.[2] "එකබුද්ධස්ස තාව අයං දෙවතාසන්නිපාතො ද්වින්නං කීව[3]මහන්තො භවිස්සතී"ති. අරියදෙවතා චින්තයුං. "එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ බුද්ධා නාම නත්ථි, අද්ධා භගවතා අත්තනා සදිසො අඤ්ඤො එකො බුද්ධො නිම්මිතො"ති. අථ තස්ස[4] දෙවසංඝස්ස පස්සන්තස්සෙව නිම්මිතබුද්ධො ආගන්ත්වා දසබලං අවන්දිත්වාව සම්මුඛට්ඨානෙ සමසමං කත්වා ඨපිතෙ ආසනෙ නිසීදි. භගවතොපි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි නිම්මිතස්සාපි ද්වත්තිංසාව. භගවතොපි සරීරා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමන්ති, නිම්මිතස්සාපි, භගවතො සරීරරස්මියො නිම්මිතස්ස සරීරෙ පටිහඤ්ඤන්ති. නිම්මිතස්ස සරීරරස්මියො භගවතො කායෙ පටිහඤ්ඤන්ති. තා[5] ද්වින්නම්පි බුද්ධානං සරීරතො උග්ගම්ම අකනිට්ඨභවග්ගං[6] ආහච්ච තතො පටිනිවත්තිත්වා දෙවතානං මත්ථකමත්ථකපරියන්තෙන ඔතරිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං පතිට්ඨහිංසු. සකලචක්කවාළගබ්භං සුවණ්ණමයවංසගොපානසිවිනද්ධමිව චෙතියඝරං විරොචිත්ථ. දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවතා එකචක්කවාළෙ රාසිභූතා ද්වින්නං බුද්ධානං රස්මිගබ්භන්තරං[7] පවිසිත්වා අට්ඨංසු. නිම්මිතබුද්ධො නිසීදන්තොයෙව දසබලස්ස බොධිපල්ලඞ්කෙ කිලෙසප්පහානං අභිත්ථවන්තො[8]

"පුච්ඡාමි මුනිං පහූතපඤ්ඤං
තිණ්ණං පාරගතං පරිනිබ්බුතං ඨිතත්තං,
නික්ඛම්ම ඝරා පනුජ්ජ කාමෙ
කථං භික්ඛු සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යා"ති

ගාථං අභාසි. සත්ථා දෙවතානං[9] තාව චිත්තකල්ලතාජනනත්ථං ආගතාගතානං නාමගොත්තානි කථෙස්සාමීති චින්තෙත්වා "ආචික්ඛිස්සාමි භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ.

තත්ථ **"සිලොකමනුකස්සාමී"**ති අක්ඛරපදනියමිතං[10] වචනසඞ්ඛාතං පවත්තයිස්සාමි **"යත්ථ භුම්මා තදස්සිතා"**ති යෙසු යෙසු ඨානෙසු භුම්මා දෙවතා තං තං නිස්සිතා. **"යෙ සිතා ගිරිගබ්භර"**න්ති ආදීහි එතෙසං භික්ඛූනං වණ්ණං කථෙසි[11] යෙ[12] භික්ඛූ ගිරිකුච්ඡිං නිස්සිතාති අත්ථො. **"පහිතත්තා"**ති පෙසිතත්තා. **"සමාහිතා"**ති

---

1. ම. අථ චන්දං.
2. ම. චින්තයිංසු.
3. ම. කිං ව.
4. සී. I & II. අථස්ස.
5. සී. I & II. තාව.
6. ම. භවනං.
7. ම. රස්මිගබ්භන්තරෙ.
8. ම. අභිත්ථවිත්වා.
9. ම. දෙතානං.
10. ම. නියමිතං.
11. සී. I & II. කථෙන්ති.
12. සී. I & II. යෙහි

අවික්ඛිත්තා ‘‘සුජූ’’ති බහුජනා ‘‘සීහාව සල්ලීනා’’ති සීහා විය නිලීනා එකන්තං උපගතා ‘‘ලොමහංසාභිසම්භුනො’’ති ලොමහංසං අභිභවිත්වා ඨිතා, නිබ්භයාති වුත්තං හොති. ‘‘ඔදාතමනසා සුද්ධා’’ති ඔදාතචිත්තා හුත්වා සුද්ධා ‘‘විප්පසන්නමනාවිලා’’ති විප්පසන්නා අනාවිලා ‘‘භිය්‍යො පඤ්චසතෙ ඤත්වා’’ති සම්මාසම්බුද්ධෙන සද්ධිං අතිරෙකපඤ්චසතෙ භික්ඛූ ජානිත්වා. ‘‘වනෙ කාපිලවත්ථවෙ’’ති කපිලවත්ථුසමීපම්හි ජාතෙ වනසණ්ඩෙ ‘‘තතො ආමන්තයී සත්ථා’’ති තදා ආමන්තයි. ‘‘සාවකෙ සාසනෙ රතෙ’’ති අත්තනො ධම්මදෙසනාය සවණ්ණෙන්ත ජානන්තා සාවකෙ සික්ඛත්තය සාසනෙ රතන්තා සාසනෙ රතෙ ඉදං සබ්බං ‘‘සිලොකමනුකස්සාමී’’ති වචනතො අඤ්ඤෙන වුත්තං විය කත්වා වදති.

‘‘දෙවකායා අභික්කන්තා තෙ විජානාථ භික්ඛවො’’ති තෙ දිබ්බචක්ඛුනා විජානාථාති තෙසං භික්ඛූනං දිබ්බචක්ඛුඤාණාභිනීහාරත්ථාය කථෙති ‘‘තෙ ච ආතප්පමකරුං සුත්වා බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති තෙ ච භික්ඛූ බුද්ධස්ස[1] සාසනං සුත්වා තාවදෙව තදත්ථාය විරියං කරිංසු. එවං කතමත්තායපනං යෙව තෙසං පාතුරහු ඤාණං, කීදිසං? අමනුස්සාන දස්සනං දිබ්බචක්ඛුඤාණං උප්පජ්ජි. න තං තෙහි තස්මිං ඛණෙ පරිකම්මං කත්වා උප්පාදිතං, අරියමග්ගෙනෙව හි තං නිප්ඵන්නං, අමනුස්සදස්සනත්ථං පනස්ස අභිනීහාරමත්තමෙව කතං සත්ථාපි අත්ථි තුම්හාකං ඤාණං තං නීහරිත්වා තෙ විජානාථාති ඉදමෙව සන්ධාය තෙ විජානාථ භික්ඛවොති ආහ. ‘‘අප්පෙකෙ සතමද්දක්ඛු’’න්ති තෙසු භික්ඛූසු එකච්චෙව භික්ඛූ අමනුස්සානං සතං අද්දසංසු ‘‘සහස්සං අථ සත්තති’’න්ති එකෙ සහස්සං එකෙ සත්තතිසහස්සානි. ‘‘සතං එකෙ සහස්සාන’’න්ති එකෙ සතසහස්සං අද්දසංසු ‘‘අප්පෙකෙනන්තමද්දක්ඛු’’න්ති විපුලං අද්දසංසු. සතවසෙන සහස්සවසෙන ච අපරිච්ඡින්නෙනාපි අද්දසංසූති අත්ථො. කස්මා? යස්මා ‘‘දිසා සබ්බා ඵුටා අහු’’න්ති භරිතා සම්පුණ්ණාව අහෙසුං. ‘‘තඤ්ච සබ්බං අභිඤ්ඤායා’’ති යං තෙසු එකෙකෙන දිට්ඨං තං සබ්බං ජානිත්වා ‘‘වවක්ඛිත්වාන චක්ඛුමා’’ති හත්ථතලෙ ලෙඛං විය පච්චක්ඛතොව වවත්ථපෙත්වා. පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා සත්ථා ‘‘තතො ආමන්තයී’’ති පුබ්බෙ වුත්තගාථමෙව නාමගොත්තකිත්තනත්ථාය ආහ තුම්හෙ එතෙ විජානාථ පස්සථ ඔලොකෙථ, ‘‘යෙ වො අහං කිත්තයිස්සාමී’’ති අයමෙත්ථ සම්බන්ධො. ‘‘ගිරාහී’’ති වචනෙහි. ‘‘අනුපුබ්බසො’’ති අනුපටිපාටියා. ‘‘සත්තසහස්සා යක්ඛා භුම්මා කාපිලවත්ථවා’’ති සත්තසහස්සා කාපෙත්ථ කපිලවත්ථුං නිස්සාය නිබ්බත්තා භුම්මා යක්ඛා යෙවාති වදති.

1. ම. ත. බුද්ධස්ස.

“ඉද්ධිමන්තා”ති දිබ්බිද්ධියුත්තා. “ජුතිමන්තා”ති ආනුභාවසම්පන්නා. “වණ්ණවන්තා”ති සරීරවණ්ණසම්පන්නා. “යසස්සිනො”ති පරිවාරසම්පන්නා. “මොදමානා අභික්කාමු”න්ති තුට්ඨචිත්තා ආගතා “භික්ඛූනං සමිතිං වන”න්ති ඉමං මහාවනං භික්ඛූනං සන්තිකං භික්ඛුදස්සනත්ථාය ආගතා, අථවා “සමිති”න්ති සමූහං භික්ඛූනං සමූහං දස්සනත්ථාය ආගතාතිපි අත්ථො. “ඡසහස්සා හෙමවතා යක්ඛා නානත්තවණ්ණිනො”ති ඡසහස්සා හිමවන්තපබ්බතෙ[1] නිබ්බත්තයක්ඛා තෙ ච සබ්බෙපි නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා. “සාතාගිරා තිසහස්සා”ති සාතාගිරි[2]පබ්බතෙ නිබ්බත්තයක්ඛා තිසහස්සා. “ඉච්චෙතෙ සොළසසහස්සා”ති එතෙ සබ්බෙපි සොළස සහස්සා හොන්ති. “වෙස්සාමිත්තා පඤ්චසතා”ති වෙස්සාමිත්තපබ්බතෙ නිබ්බත්තා පඤ්චසතා. “කුම්භීරො රාජගහිකො”ති රාජගහනගරෙ නිබ්බත්තකො කුම්භීරො නාම යක්ඛො “වෙපුල්ලස්ස නිවෙසන”න්ති තස්ස වෙපුල්ලපබ්බතො[3] නිවෙසනං, නිවාසට්ඨානන්ති අත්ථො. “භිය්යො නං සතසහස්සං යක්ඛානං පයිරුපාසතී”ති අතිරෙකං යක්ඛසතසහස්සං තං පයිරුපාසති “කුම්භීරො රාජගහිකො සොපාග සමිතිං වන”න්ති සොපි කුම්භීරො සපරිවාරො ඉමං වනං භික්ඛුසමිතිං දස්සනත්ථාය උපගතො[4] “පුරිමඤ්ච දිසං රාජා ධතරට්ඨො තං පසාසති” පාචීනදිසං අනුසාසති “ගන්ධබ්බානං ආධිපතී”ති චතූසුපි දිසාසු ගන්ධබ්බානං ජෙට්ඨකො, සබ්බෙ තෙ තස්ස වසෙ වත්තන්ති. “මහාරාජා යසස්සී සො”ති මහාපරිවාරො එසො මහාරාජා. “පුත්තාපි තස්ස බහවො ඉන්දනාමා මහබ්බලා”ති තස්ස ධතරට්ඨස්ස බහවො මහාබලා පුත්තා තෙ සබ්බෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො නාමධාරකා. “විරූළ්හො තං පසාසතී”ති තං දිසං විරූළ්හො[5] අනුසාසති. “පුත්තාපි තස්සා”ති තස්සාපි තාදිසා සෙව පුත්තා. පාළියම්පන “මහබ්බලා”ති ලිඛන්ති. අට්ඨකථාසු සබ්බවාරෙසු[6] ච “මහාබලා”ති පාඨො.

“පුරිමං දිසං ධතරට්ඨො දක්ඛිණෙන විරූළ්හකො,
පච්ඡිමෙන විරූපක්ඛො කුවෙරො උත්තරං දිසං.

චත්තාරො තෙ මහාරාජා සමන්තා චතුරො දිසා,
දද්දල්ලමානා අට්ඨංසු වනෙ කාපිලවත්ථවෙ”ති

ඉමා පන ගාථා සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තා, අයං පනෙත්ථ අත්ථො:- දසසහස්සෙ චක්කවාළෙ ධතරට්ඨා නාම මහාරාජානො අත්ථි, තෙ සබ්බෙපි කොටිසතසගස්ස කොටිසතසහස්ස ගන්ධබ්බ පරිවාරා ආගන්ත්වා පුරත්ථිමාය දිසාය කපිලවත්ථු මහාවනතො පට්ඨාය චක්ක

1. ම. හෙමවන්තපබ්බතෙ.
2. ම. සාතාගිර.
3. ම. පබ්බතෙ.
4. ම. ආගතො.
5. සී. I & II. විරූළ්හකො.
6. ම. සබ්බට්ඨානෙසු.

වාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතා. එවං දක්ඛිණදිසාදීසු විරූළ්හකාදයො. තෙනෙවාහ: ''සමන්තා චතුරො දිසා දද්දල්ලමානා අවට්ඨංසූ''ති. ඉදං වුත්තං හොති– සමන්තා චක්කවාළෙහි ආගන්ත්වා චතුරො දිසා පබ්බතමත්ථකෙසු අග්ගික්ඛන්ධා විය සුවණ්ණ ජලමානා ඨිතාති. තෙ පන සබ්බං කපිලවත්ථුවනමෙව සන්ධාය ආගතා තස්මා චක්කවාළං පූරෙත්වා චක්කවාළෙන සමසමා ඨිතාපි ''වනෙ කාපිලවත්ථවෙ''ති වුත්තා. ''තෙසං මායාවිනො දාසා ආගු වඤ්චනිකා සඨා''ති තෙසං මහාරාජානං කතපාපපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය මායාය යුත්තා කුටිලාචාරා දාසා අත්ථි යෙ සම්මුඛ පරම්මුඛ වඤ්චෙන්ති ලොක වඤ්චනතො ''වඤ්චනිකා''ති ච කෙරාටියසාඨෙය්‍යෙන සමන්නාගතත්තා ''සඨා''ති ච වුච්චන්ති තෙපි ආගතාති අත්ථො. ''මායා කුටෙණ්ඩු වෙටෙණ්ඩු විටූච්ච විටූඩො සහා''ති තෙ දාසා සබ්බෙපි මායා මායාකාරකා ච, නාමෙන පනෙත්ථ එකො කුටෙණ්ඩු නාම එකො වෙටෙණ්ඩු නාම, පාලිසම්පත්ත ''වෙටෙණ්ඩූ''ති ලිඛන්ති. එකො විටූච්චො නාම, එකො විටූඩො නාම. ''සහා''ති සොපි විටූඩො තෙහි සහෙව ආගතො. ''චන්දනො කාමසෙට්ඨො ච කින්නුඝණ්ඩු නිඝණ්ඩු චා''ති අපරො කින්නුඝණ්ඩු නාම. පාලිසම්පත්ත කින්නි ඝණ්ඩූති ලිඛන්ති. නිඝණ්ඩු චාති අඤ්ඤො නිඝණ්ඩු නාම, එත්තකා දාසා ඉතරෙ පන

''පනාදො ඔපමඤ්ඤො ච දෙවසූතො ච මාතලී
චිත්තසෙනො ච ගන්ධබ්බො නලො රාජ ජනෙසභො,
ආගා පඤ්චසිඛො චෙව තිම්බරූ සූරියවච්චසා''ති

ඉමෙ දෙවරාජානො. තත්ථ ''දෙවසූතො''ති දෙවසාරථි. ''චිත්තසෙනො''ති චිත්තො ච සෙනො ච=චිත්තසෙනො* ''ගන්ධබ්බො''ති අයං චිත්තසෙනො ගන්ධබ්බකායිකො, න කෙවලඤ්චායං සබ්බෙපෙතෙ පනාදාදයො ගන්ධබ්බා එව. ''නලො රාජා''ති නලකාරො දෙවපුත්තො නාමෙකො. ''ජනෙසභො''ති ජනවසභො දෙවපුත්තො. ''ආගා පඤ්චසිඛො චෙවා''ති පඤ්චසිඛො ච දෙවපුත්තො ආගතො. ''තිම්බරූ''ති තිම්බරූ නාම ගන්ධබ්බදෙවරාජා. ''සූරියවච්චසා''ති තස්සෙව ධීතා. ''එතෙ චඤ්ඤෙ ච රාජානො ගන්ධබ්බා සහ රාජුභි''ති එතෙ ච නාමවසෙන වුත්තගන්ධබ්බරාජානො අඤ්ඤෙ ච එතෙහි රාජූහි සද්ධිං බහූ ගන්ධබ්බා. ''මොදමානා අභික්කාමුං භික්ඛූනං සමිතිං වන''න්ති හට්ඨතුට්ඨචිත්තා භික්ඛුසඞ්ඝසමිතිං ඉදං වනං ආගතාති අත්ථො. ''අථාගු නාභසා නාගා වෙසාලා සහ තච්ඡකා''ති නාභසදහවාසිනො[1] ච වෙසාලිවාසිකා ච නාගා ආගතා සහ තච්ඡකාය නාගපරිසාය ආගතාති අත්ථො. ''කම්බලස්සතරා''ති කම්බලො ච අස්සතරො ච; එතෙ කිර සිනෙරුපාදෙ වසන්ති.

* චිත්තො ච සෙනො ච චිත්තසෙනො චාති තයො දෙවපුත්තා එකසෙස නයෙන එවං වුත්තා–සුත්තසඞ්ගහට්ඨකථා.

1. ම. නාභසිදහවාසිකා ච.

සුපණ්ණෙහිපි අනුද්ධරණීයා මහෙසක්ඛා නාගා. **“පායාගා සහ ඤාතියි”**ති පයාගතිත්ථවාසිනො ච සහ ඤාතිසඞ්ඝෙන ආගතා. **“යාමුනා ධතරට්ඨා චා”**ති යමුනාවාසිනො ච ධතරට්ඨකුලෙ උප්පන්නා නාගා ච. **“එරාවණො මහානාගො”**ති එරාවණො ච දෙවපුත්තො, ජාතියා නාගො න හොති, නාගවොහාරෙන පනෙස වොහරීයති **“සොපාගා”**ති සොපි ආගතො.

“යෙ නාගරාජෙ සහසා හරන්ති”ති යෙ ඉමෙ වුත්තප්පකාරෙ නාගෙ ලොභාභිභූතා සාහසං කත්වා හරන්ති ගණ්හන්ති. **“දිබ්බා දිජා පක්ඛී විසුද්ධචක්ඛූ”**ති දිබ්බානුභාවතො දිබ්බා, මාතුකුච්ඡිතො ච අණ්ඩකොසතො චාති ද්වෙ වාරෙ ජාතාති දිජා, පක්ඛයුත්තතාය පක්ඛී, යොජනසතන්තරෙපි යොජනසහස්සන්තරෙපි නාගෙ දස්සන සමත්ථචක්ඛුතාය විසුද්ධචක්ඛූ **“වෙහායසා තෙ වනමජ්ඣපත්තා”**ති තෙ ආකාසෙනෙව ඉමං මහාවනං සම්පත්තා. **“චිත්රා සුපණ්ණා ඉති තෙසං නාම”**න්ති තෙසං චිත්රා සුපණ්ණාති නාමං. **“අභයං තදා නාගරාජානමාසි සුපණ්ණතො ඛෙමමකාසි බුද්ධො”** තස්මා සබ්බෙපි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සණ්හාහි වාචාහි උපව්හයන්තා මිත්තා විය බන්ධවා විය ච සල්ලපන්තා සම්මොදමානා ආලිඞ්ගන්තා ගලෙ ගණ්හන්තා අංසකූටෙ හත්ථං ඨපෙන්තා[1] හට්ඨතුට්ඨචිත්තා; **“නාගා සුපණ්ණා සරණමගංසු බුද්ධ”**න්ති බුද්ධං යෙව තෙ සරණං ගතා.

යෙපි පුබ්බෙ **“ජිතා වජිරහත්ථෙනා”**ති ඉන්දෙන දෙවරඤ්ඤා ජිතා. **“සමුද්දං අසුරා සිතා”**ති මහාසමුද්දවාසිනො අසුරා ජිතා. සුජාතාය අසුරකඤ්ඤාය කාරණා සබ්බෙපි **භාතරො වාසවස්සෙතෙ ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො.** තෙසු: **“කාලකඤ්ජා මහාභිංසා”**ති[2] කාලකඤ්ජා ච මහන්ත භිංසන අත්තභාවෙ මාපෙත්වා ආගමිංසු. **“අසුරා දානවෙඝසා”**ති දානවෙඝසා නාම අඤ්ඤෙ ධනුග්ගහඅසුරා. **“වෙපචිත්ති සුචිත්ති ච පහාරාදො නමුචී සහා”**ති වෙපචිත්ති අසුරො සුචිත්ති අසුරො චාති එතෙ ච අසුරා[3], නමුචි ච මාරො දෙවපුත්තො එතෙහි සහෙව ආගතො. ඉමෙ අසුරා මහාසමුද්දවාසිනො, අයං පරනිම්මිතදෙවලොකවාසී කස්මා එතෙහි සහාගතොති? අවජාතිකත්තා, තෙපිහි අවජාතිකා අභබ්බා අයම්පි තාදිසො යෙව, තස්මා ධාතුසො සංසන්දමානො ආගතො. **“සතඤ්ච බලිපුත්තාන”**න්ති බලිනො මහාඅසුරස්ස පුත්තානං සතං. **“සබ්බෙ වෙරොචනාමකා”**ති සබ්බෙ අත්තනො මාතුලස්ස රාහුස්සෙව නාමධරා. **“සන්නය්හිත්වා බලිං සෙන”**න්ති[4] අත්තනො බලිසෙනං සන්නය්හිත්වා සබ්බෙ සන්නාහා හුත්වා **“රාහුභද්දමුපාගමු”**න්ති රාහුං අසුරින්දං උපසඞ්කමිංසු. **“සමයො දානි භද්දන්තෙ”**ති භද්දං තව හොතු සමයො

1. සී. I & II. ඨපෙත්වා.
2. ම. කාකඤ්චල මහාභිංසා.
3. සී. I & II. අසුර නමුචි සහාති.
4. සී I & II. බලිසෙනන්ති.

තෙ භික්ඛුසඞ්ඝදස්සනායාති අත්ථො. **"ආපො ච දෙවා පථවී ච තෙජො වායො තදාගමු"**න්ති ආපොකසිණාදීසු කම්මං කත්වා නිබ්බත්තා ආපොති ආදිනාමකා දෙවා තදා ආගමුං. **"වරුණා වාරුණා දෙවා සොමො ච යසසා සහා"**ති වරුණදෙවතා වාරුණදෙවතා සොමදෙවතාති එවංනාමකා ච දෙවා යසසා නාම දෙවෙන සහාගතාති අත්ථො. **"මෙත්තා කරුණා කායිකා"**ති මෙත්තාජ්ඣානෙ ච කරුණාජ්ඣානෙ ච පරිකම්මං කත්වා නිබ්බත්ත දෙවා. **"ආගු දෙවා යසස්සිනො"**ති එතෙපි මහායසා දෙවා ආගතා. **"දසෙතෙ දසධා කායා සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනො"**ති තෙ දසධා ඨිතා දස දෙවකායා සබ්බෙපි නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා ආගතාති අත්ථො **"වෙණ්හු ච දෙවා"**ති වෙණ්හුදෙවතා ච. **"සහලී චා"**ති සහලීදෙවතා ච. **"අසමා ච දුවෙ යමා"**ති අසමදෙවතා ච ද්වෙ යමකා දෙවතා ච. **"චන්දස්සූපනිසා දෙවා චන්දමාගු පුරක්ඛත්වා"**ති චන්දනිස්සිතකා දෙවා චන්දං පුරතො කත්වා ආගතා. තථා සුරියනිස්සිතකා දෙවා **සුරියමාගු පුරක්ඛත්වා. "නක්ඛත්තානි පුරක්ඛත්වා"**ති නක්ඛත්තනිස්සිතකාපි දෙවා නක්ඛත්තානි පුරතො කත්වා ආගතා. **"ආගු මන්දවලාහකා"**ති වාතවලාහකා අබ්භවලාහකා උණ්හවලාහකා එතෙ සබ්බෙපි වලාහකකායිකා මන්දවලාහකා නාම වුච්චන්ති, තෙපි ආගතාති අත්ථො **"වසූනං වාසවො සෙට්ඨො සක්කොපාග පුරින්දදො"**ති වසූනං දෙවතානං සෙට්ඨො වාසවො යො සක්කොති ච පුරින්දදො චාති වුච්චති සොපි ආගතො.

"දසෙතෙ දසධා කායා"ති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා. **"සබ්බෙ නානත්තවණ්ණිනො"**ති නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා. **"අථාගු සහභූ දෙවා"**ති අථ සහභූ නාම දෙවා ආගතා. **"ජලමග්ගිසිඛාරිවා"**ති අග්ගිසිඛා විය ජලන්තා, ජලමග්ගිසිඛාරිවාති ඉමානි තෙසං නාමානීතිපි වුත්තං. **"අරිට්ඨකා ච රොජා චා"**ති අරිට්ඨකදෙවා ච රොජදෙවා ච. **"උම්මාපුප්ඵනිභාසිනො"**ති උම්මාපුප්ඵදෙවා නාම එකෙ දෙවා, උම්මාපුප්ඵසදිසා හි තෙසං සරීරාභා තස්මා උම්මාපුප්ඵනිභාසිනොති වුච්චන්ති. **"වරුණා සහධම්මා චා"**ති එතෙ ච ද්වෙ ජනා. **"අච්චුතා ච අනෙජකා"**ති අච්චුතදෙවතා ච අනෙජකදෙවතා ච **"සූලෙය්‍ය රුචිරා ආගු"**ති සූලෙය්‍යා ච රුචිරා ච ආගතා. **"දසෙතෙ දසධා"**ති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා. **"ආගු වාසවනෙසිනො"**ති වාසවත වාසී දෙවා නාම ආගතා. **"සමානා මහාසමානා"**ති සමානා ච මහාසමානා ච දෙවා. **"මානුසා මානුසුත්තමා"**ති මානුසා ච මානුසුත්තමා ච. **"ඛිඩ්ඩාපදූසිකා[1] ආගු ආගු මනොපදූසිකා[1]"**ති ඛිඩ්ඩාපදූසිකා[1] මනොපදූසිකා[1] ච දෙවා ආගතා. **"අථාගු හරයො දෙවා"**ති හරිදෙවා නාම ආගතා. **"යෙ ච ලොහිතවාසිනො"**ති

1. ම. පදොසිකා.

ලොහිතවාසිනො ච ආගතා. “පාරගා මහාපාරගා”ති එතෙ ච දුවිධා ආගතා. “දසෙතෙ දසධා”ති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා. “සුක්කා කරුම්හා[1] අරුණා ආගු වෙඝනසා සහා”ති එතෙ සුක්කාදයො තයො තෙහි[2] සහ වෙඝනසා ච ආගතා. “ඔදාතගය්හා පාමොක්ඛා”ති ඔදාතගය්හා නාම පාමොක්ඛා දෙවතා ආගතා. “ආගු දෙවා විචක්ඛණා”ති විචක්ඛණා නාම දෙවා ආගතා. “සදාමත්තා හාරගජා”ති සදාමත්තා ච හාරගජා ච. “මිස්සකා ච යසස්සිනො”ති යසසම්පන්නා මිස්සකදෙවා ච. “ථනයං ආග පජ්ජුන්නො”ති පජ්ජුන්නො ච දෙවරාජා ථනයන්තො ආගතො “යො දිසා අභිවස්සතී”ති යො යං යං දිසං යාති තත්ථ තත්ථ දෙවො වස්සති. “දසෙතෙ දසධා”ති එතෙපි දස කායා දසධා ආගතා “ඛෙමියා තුසිතා යාමා”ති ඛෙමියා දෙවා ච තුසිතපුරවාසිනො ච යාමදෙවලොකවාසිනො ච. “කඨකා ච[3] යසස්සිනො”ති යසසම්පන්නා කඨකා[3]දෙවා ච. පාළියම්පන කට්ඨකා වාති ලිඛන්ති. “ලම්බීතකා ලාමසෙට්ඨා”ති ලම්බීතකා දෙවා ච ලාමසෙට්ඨා දෙවා ච. “ජොතිනාමා ච ආසවා”ති පබ්බතමත්ථකෙ කත නළග්ගික්ඛන්ධා විය ජොතමානා ජොතිදෙවා නාම අත්ථි, තෙ ච ආසවා ච දෙවා ආගතාති අත්ථො. පාළියම්පන ජාතිනාමාති ලිඛන්ති. ආසා[4] දෙවතා ඡන්දවසෙන ආසවාති වුත්තා. “නිම්මානරතිනො ආගු අථාගු පරනිම්මිතා දසෙතෙ දසධා කායා”ති එතෙපි දස දෙවකායා දසධාව ආගතා. “සට්ඨෙතෙ දෙවනිකායා”ති එතෙ ච ආපො ච දෙවාති ආදිකාති ඡ දසකා සට්ඨී දෙවනිකායා සබ්බෙපි නීලාදිවසෙනෙව නානත්තවණ්ණිනො. “නාමන්වයෙන ආගඤ්ඡු”න්ති නාමභාගෙන නාමකොට්ඨාසෙන ච ආගතා. “යෙ චඤ්ඤෙ සදිසා සහා”ති යෙ චඤ්ඤෙපි තෙහි සදිසා වණ්ණතොපි නාමතොපි එතාදිසා යෙව සෙසචක්කවාළෙසුපි දෙවා තෙපි ආගතා යෙවාති එකපදෙනෙව කලාපං විය පුටකං විය ච එකතො කත්වා සබ්බා දෙවතා නිද්දිසති. එවං දසසු ලොකධාතු සහස්සෙසු දෙවකායෙ නිද්දිසිත්වා ඉදානි යදත්ථං තෙ ආගතා තං දස්සෙන්තො “පවුත්ථජාති”න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො– පවුත්ථා විගතා ජාති අස්සාති අරියසංඝො පවුත්ථජාති නාම, තං පවුත්ථජාතිං. රාගදොසමොහඛිලානං අභාවා අඛිලං. චත්තාරො ඔඝෙ තරිත්වා ඨිතත්තා ඔඝතිණ්ණං. චතුන්නං ආසවානං අභාවෙන අනාසවං අරියසංඝඤ්ච දක්ඛෙම පස්සිස්සාම. තෙසං යෙව ඔඝානං තිණ්ණත්තා ඔඝනරං. ආගු අකරණතො නාගං. අසිතාතිගන්ති කාලකභාවාතීතං චන්දංව සිරියා විරොචමානං දසබලඤ්ච දක්ඛෙම පස්සිස්සාමාති එතදත්ථං සබ්බෙපි තෙ නාමන්වයෙන ආගඤ්ඡුං.

1. ම. කරම්භා. 2. ම. දෙවෙහි-කත්ථචි. 3. සී. I. II. III & IV. කඨකා ච. 4. සී. ආසවා.

“යෙ චඤ්ඤෙ සදිසා සහා”ති ඉද්ධි බ්‍රහ්මානො දස්සෙන්තො “සුබ්‍රහ්මා පරමත්තො චා”ති ආදිමාහ. තත්ථ සුබ්‍රහ්මාති එකො බ්‍රහ්මා පරමත්තොති එකො බ්‍රහ්මා ච පුත්තා ඉද්ධිමන්තොති එතෙ ඉද්ධිමන්තො බුද්ධස්ස භගවතො පුත්තා අරියබ්‍රහ්මානො සහෙව ආගතා. “සනංකුමාරො තිස්සො චා”ති සනංකුමාරො ච තිස්සමහාබ්‍රහ්මා ච “සොපාගා”ති සොපි ආගතො.

“සහස්සං බ්‍රහ්මලොකානං මහාබ්‍රහ්මාභිතිට්ඨති,
උපපන්නො ජුතිමන්තො භිස්මාකායො යසස්සි සො”ති

එත්ථ “සහස්සං බ්‍රහ්මලොකාන”න්ති එකඞ්ගුලියා එකසහස්සචක්කවාළෙ දසහි අඞ්ගුලීහි දසසහස්සීචක්කවාළෙ ආලොකකරණ[1] සමත්ථානං මහාබ්‍රහ්මානං සහස්සං ආගතං. “මහාබ්‍රහ්මාභිතිට්ඨතී”ති යත්ථ එකෙකො මහාබ්‍රහ්මා අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මෙ අභිභවිත්වා තිට්ඨති. “උපපන්නො”ති බ්‍රහ්මලොකෙ උපපන්නො[2] “ජුතිමන්තො”ති ආනුභාවසම්පන්නො. “භිස්මාකායො”ති මහාකායො. වීහි තීහි මාගධකෙහි ගාමක්ඛෙත්තෙහි සම්මප්පමාණො අත්තභාවො. “යසස්සි සො”ති අත්තභාවසිරිසම්පත්තියා යසෙන සමන්නාගතො. “දසෙත්ථ ඉස්සරා ආගු පච්චෙකවසවත්තිනො”ති එකස්මිං බ්‍රහ්මසහස්සෙ යෙ ච පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං වසං වත්තෙන්ති එවරූපා දස ඉස්සරා මහාබ්‍රහ්මානො ආගතා. “තෙසඤ්ච මජ්ඣතො ආගා හාරිතො පරිවාරිතො”ති තෙසං පන බ්‍රහ්මානං මජ්ඣෙ හාරිතො නාම මහාබ්‍රහ්මා සතසහස්සබ්‍රහ්මපරිවාරිතො ආගතො. “තෙ ච සබ්බෙ අභික්කන්තෙ සඉන්දෙ දෙවෙ සබ්‍රහ්මකෙ”ති තෙ සබ්බෙපි සක්කං දෙවරාජානං ජෙට්ඨකං කත්වා ආගතෙ දෙවකායෙ හරිතමහාබ්‍රහ්මානං ජෙට්ඨකං කත්වා ආගතෙ මහාබ්‍රහ්මකායෙ ච. “මාරසෙනා අභික්කාමී”ති[3] මාරසෙනා අභිගතා. “පස්ස කණ්හස්ස මන්දිය”න්ති කාළධම්මස්ස[4] මාරස්ස බාලභාවං පස්සථ. “එථ ගණ්හථ බන්ධථා”ති එවං අත්තනො පරිසං ආණාපෙති[5] “රාගෙන බද්ධමත්ථු වො”ති සබ්බා වො ඉදං දෙවමණ්ඩලං රාගෙන බද්ධං හොතු. “සමන්තා පරිවාරෙථ මා වො මුඤ්චිත්ථ කොචි න”න්ති තුම්හාකං එකොපි එතෙසු එකම්පි මා මුඤ්චි මා වො මුඤ්චෙත්වාතිපි පාඨො, එසෙවත්ථො. “ඉති තත්ථ මහාසෙනො කණ්හසෙනං අපෙසයී”ති එවං තත්ථ මහාසමයෙ මහාසෙනො මාරො මාරසෙනං පෙසෙසි. “පාණිනා තලමාහච්චා”ති හත්ථෙන පථවිතලං පහරිත්වා. “සරං කත්වාන භෙරව”න්ති මාරවිතිංසකානං දයන්තත්ථං භයානකං සරං කත්වා. “යථා පාවුස්සකො මෙඝො ථනයන්තො සවිජ්ජුකො”ති සවිජ්ජුකො පාවුස්සකො මෙඝො විය මහාගජ්ජිතං ගජ්ජන්තො. “තදා සො පච්චුදාවත්ති”ති තස්මිං සමයෙ සො

1. ම. ආලොකඵරණ. 2. ම. භීඹ්භනො. 3. ම. අභික්කාමුනාති.
4. ම. කාලකණ්ණ. 5. ම. ආණාපෙසි.

මාරෙ තං විහිංසනකං දස්සෙත්වා පටිනිවත්තෙන්තො. "සංකුද්ධො අසයං වසී"ති සුට්ඨු කුද්ධො කුපිතො කඤ්චි විසෙවිතෙත්තුං අසක්කොන්තො අසයං වසී න අත්තනො වසෙන අකාමකො හුත්වා නිවත්තෙන්තො. භගවා කිර අයං මාරො ඉමං මහාසමාගමං දිස්වා අභිසමයන්තරායං කරිස්සාමීති අන්තරන්තරෙන මාරසෙනං පෙසෙත්වා මාරවිහිංසනකං දස්සෙතීති අඤ්ඤාසි. පකති චෙසා භගවතො යත්ථ අභිසමයො න භවිස්සති තත්ථ මාරං විහිංසනකං දස්සෙන්තං න නිවාරෙති. යත්ථ පන අභිසමයො හොති තත්ථ මාරං විහිංසනකං දස්සෙන්තං වාරෙති තත්ථ යථා පරිසා නෙව මාරස්ස රූපං පස්සති න සද්දං සුණාති එවං අධිට්ඨාති, ඉමස්මිඤ්ච සමාගමෙ මහාඅභිසමයො භවිස්සති තස්මා යථා දෙවතා නෙව තස්ස රූපං පස්සන්ති න සද්දං සුණන්ති එවං අධිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං:

"තදා සො පච්චුදාවත්ති සංකුද්ධො අසයං වසී,
තඤ්ච සබ්බං අභිඤ්ඤාය වවක්ඛිත්වාන චක්ඛුමා"ති.

තං සබ්බං භගවා ජානිත්වා වවත්ථපෙත්වා ච "මාරසෙනා අභික්කන්තා තෙ විජානාථ භික්ඛවො"ති භික්ඛවෙ මාරසෙනා අභිගතා[1] තෙ තුම්හෙ අත්තනො අත්තනො අනුරූපං විජානාථ ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජථාති වදති. "ආතප්පමකරුං"න්ති ඵලසමාපත්තිං පවිසනත්ථාය විරියං ආරභිංසු. "වීතරාගෙහි පක්කාමුං"න්ති මාරො ච මාරානුචරා ච[2] වීතරාගෙහි අරියෙහි දූරතොව අපක්කමුං. "නෙසං[3] ලොමම්පි ඉඤ්ජයුං"න්ති එතෙසං වීතරාගානං ලොමම්පි න චාලයිංසු. අථ මාරො භික්ඛුසඞ්ඝං ආරබ්භ ඉමං ගාථං අභාසි:–

"සබ්බෙ විජිතසඞ්ගාමා භයාතීතා යසස්සිනො;
මොදන්ති සහ භූතෙහි සාවකා තෙ ජනෙසුතා"ති.

තත්ථ "මොදන්ති සහ භූතෙහී"ති දසබලස්ස සාසනෙ භූතෙහි යංජාතෙහි අරියෙහි සද්ධිං මොදන්ති. "ජනෙ සුතා"ති ජනෙ සුතා විස්සුතා පාකටා අභිඤ්ඤාතා. ඉදං පන මහාසමයසුත්තං නාම දෙවතානං පියං මනාපං, තස්මා මඞ්ගලං වදන්තෙන අභිනවට්ඨානෙසු ඉමමෙව සුත්තං වත්තබ්බං. දෙවතා කිර ඉමං සුත්තං සුණිස්සාමාති ඔහිතසොතා විචරන්ති. දෙසනාපරියොසානෙ පනස්ස කොටිසතසහස්ස දෙවතා අරහත්තං පත්තා, සොතාපන්නාදීනං ගණනා නත්ථි. දෙවතානඤ්චස්ස පියමනාපභාවෙ ඉදං වත්ථු: කොට[4]පබ්බත විහාරෙ කිර නාගලෙනවාරෙ නාගරුක්ඛෙ එකා දෙවධීතා වසති, එකො දහරො අන්තො ලෙනෙ ඉමං සුත්තං සජ්ඣායති, දෙවධීතා සුත්වා සුත්තපරියොසානෙ මහාසද්දෙන සාධුකාරමදාසි. කො

1. ම. අභික්කන්තා. 2. ම. මාරසෙනා ච. 3. සී. I. II & III. නසං, නෙසං.
4. ම. කොට.

එසාති? අහං භන්තෙ දෙවධීතාති, කස්මා සාධුකාරමදාසීති?. භන්තෙ
දසබලෙන මහාවනෙ නිසීදිත්වා කථිතදිවසෙ ඉමං සුත්තං සුත්වා අජ්ජ
අස්සොසිං, භගවතා කථිතතො එකක්ඛරම්පි අහාපෙත්වා සුග්ගහිතො
අයං ධම්මො තුම්හෙහීති. දසබලස්ස කථයතො සුතං තයාති?
ආම භන්තෙති, මහා කිර දෙවතාසන්නිපාතො අහොසි, ත්වං පන
කත්ථ ඨිතා සුණීති? අහං භන්තෙ මහාවනවාසිකා දෙවතාහි සද්ධිං
අට්ඨාසිං. මහෙසක්ඛාසු පන දෙවතාසු ආගච්ඡන්තීසු ජම්බුදීපෙ
ඔකාසං නාලත්ථං අථ ඉමං තම්බපණ්ණිදීපං ආගන්ත්වා ජම්බුකොල
පට්ටනෙ ඨත්වා සොතුං ආරද්ධාමහි, තත්‍රාපි මහෙසක්ඛාසු දෙවතාසු
ආගච්ඡන්තීසු අනුපුබ්බෙන පටික්කමමානා රොහනජනපදෙ
මහාගාමස්ස පිට්ඨිභාගෙ ගොඨකසමුද්දෙ[1] ගලප්පමාණං උදකං
පවිසිත්වා තත්ථ ඨිතා අස්සොසින්ති, තුය්හං ඨිතට්ඨානතො දූරෙ
සත්ථාරං පස්සසි දෙවතෙති? කිං කථෙථ භන්තෙ සත්ථා මහාවනෙ
ධම්මං දෙසෙන්තො නිරන්තරං මම්යෙව ඔලොකෙතීති මඤ්ඤ
මානා ඔත්තප්පමානා හිරීයමානා ඌමීසු නිලීයාමීති, තං දිවසං
කිර කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පත්තා, තුම්හෙපි තදා අර
හත්තං පත්තාති? නහි භන්තෙ, අනාගාමිඵලං පත්තත්ථ මඤ්ඤෙති,
නහි භන්තෙ, සකදාගාමිඵලං පත්තත්ථ මඤ්ඤෙති, නහි භන්තෙ,
තයො මග්ගෙ පත්තා දෙවතා කිර ගණනපථං අතීතා, සොතා
පන්නා ජාතත්ථ මඤ්ඤෙති, දෙවතා තං දිවසං සොතාපත්තිඵලං
පත්තත්තා ගරායමානා අපුච්ඡිතබ්බං පුච්ඡසි අය්‍යාති ආහ. තතො
නං සො භික්ඛු ආහ: සක්කා පන දෙවතෙ තව අත්තභාවං අම්හාකං
දස්සෙතුන්ති?, න සක්කා භන්තෙ සකලං කායං දස්සෙතුං, අඞ්ගුලිපබ්බ
මත්තං දස්සෙස්සාමි අය්‍යස්සාති කුඤ්චිකච්ඡිද්දෙන අඞ්ගුලිං අන්තො
ලෙනාභිමුඛං අකාසි, චන්දසහස්සසූරියසහස්සඋග්ගමනකාලො විය
අහොසි. දෙවධීතා 'අප්පමත්තා භන්තෙ හොථා'ති දහරභික්ඛුං
වන්දිත්වා අගමාසි. එවං ඉමං සුත්තං දෙවතානං පියං මනාපං
මමායන්ති නං දෙවතාති.

මහාසමයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

2. 21.

එවම්මෙ සුතන්ති සක්කපඤ්හං: තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා.
“අම්බසණ්ඩා නාම බ්‍රාහ්මණගාමො”ති සො කිර ගාමො අම්බ
සණ්ඩානං අවිදූරෙ නිවිට්ඨො, තස්මා අම්බසණ්ඩාත්වෙව වුච්චති.
“වෙදියකෙ පබ්බතෙ”ති සො කිර පබ්බතො පබ්බතපාදෙ
ජාතෙන මණිවෙදිකාසදිසෙන නීලවනසණ්ඩෙන සමන්තා
පරික්ඛිත්තො, තස්මා වෙදියපබ්බතොත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. **“ඉන්දසාල**

---

1. ම. පිට්ඨිභාගතො සමුද්දෙ.

ගුහාය''න්ති පුබ්බෙ[1] සා ද්වින්නං පබ්බතානං අන්තරෙ ගුහා, ඉන්දසාලරුක්ඛො චස්සා ද්වාරෙ, තස්මා ඉන්දසාලගුහාති සංඛං ගතා, අථ නං කුට්ටෙහි පරික්ඛිපිත්වා ද්වාරවාතපානානි යොජෙත්වා සුපරිනිට්ඨිත සුධාකම්ම මාලාකම්ම ලතාකම්මවිචිත්තං ලෙණං කත්වා භගවතො අදංසු, පුරිමවොහාරවසෙනෙව පන ඉන්දසාලගුහාත්වෙව නං සඤ්ජානන්ති, තං සන්ධාය වුත්තං "ඉන්දසාලගුහාය"න්ති. "උස්සුක්කං උදපාදී"ති ධම්මිකො උස්සාහො උප්පජ්ජි[2], තත්‍ර ච එස අභිණ්හං දස්සාවී භගවතො, න සො දෙවතාසන්නිපාතො නාම අත්ථි යත්ථායං න ආගතපුබ්බො, සක්කෙන සදිසො අප්පමාදවිහාරී දෙවපුත්තො නාම නත්ථි, අථ කස්මා බුද්ධදස්සනං අනාගතපුබ්බස්ස විය අස්ස උස්සාහො උදපාදීති?, මරණභයෙන සන්තජ්ජිතත්තා, තස්මිං කිරස්ස සමයෙ ආයු පරික්ඛීණො, සො පඤ්ච පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා පරික්ඛීණො මෙ ආයූති අඤ්ඤාසි. යෙසං ච දෙවපුත්තානං මරණනිමිත්තානි ආවිභවන්ති, තෙසු යෙ පරිත්තකෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා, තෙ කුහිං නු ඛො ඉදානි නිබ්බත්තිස්සාමාති භයං සන්තාසං ආපජ්ජන්ති. යෙ කතාභිනීහාරා බහුං පුඤ්ඤං කත්වා නිබ්බත්තා තෙ අත්තනා දින්නදානං රක්ඛිත සීලං භාවිත භාවනඤ්ච ආගම්ම උපරි උපරි දෙවලොකෙ සම්පත්තිං අනුභවිස්සාමාති න භායන්ති. සක්කො පන දෙවරාජා පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා දසයොජනසහස්සං දෙවනගරං යොජනසහස්සුබ්බෙධං වෙජයන්තං තියොජනසතිකං සුධම්මදෙවසභං යොජනසතුබ්බෙධං[3] මහාපාරිච්ඡත්තකං සට්ඨියොජනිකං පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං අඩ්ඪතිය නාටකකොටියො ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවපරිසං නන්දනවනං චිත්තලතාවනං මිස්සකවනං ඵාරුසකවනන්ති එතං සබ්බසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා නස්සති වත භො මෙ අයං සම්පත්තීති භයාභිභූතො අහොසි. තතො අත්ථි නු ඛො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ලොකපිතා මහාබ්‍රහ්මා වා යො මෙ හදයනිස්සිතං සොකසල්ලං සමුද්ධරිත්වා ඉමං සම්පත්තිං ථාවරං කරෙය්‍යාති ඔලොකෙන්තො කඤ්චි අදිස්වා පුන අද්දස: තිට්ඨාමහං මාදිසානං සතසහස්සානම්පි උප්පන්නං සොකසල්ලං සම්මාසම්බුද්ධො උද්ධරිතුං පටිබලොති. අථෙවං පරිවිතක්කෙන්තස්ස තෙන ඛො පන සමයෙන සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස උස්සුක්කං උදපාදි භගවන්තං දස්සනාය.

"**කහං නු ඛො භගවා එතරහි විහරතී**"ති කතරස්මිං ජනපදෙ කතරනගරං උපනිස්සාය කස්ස පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තො කස්ස අමතං ධම්මං දෙසයමානො විහරතීති. "**අද්දසා ඛො**"ති අද්දක්ඛි පටිවිජ්ඣි. "**මාරිසා**"ති පියවචනමෙතං, දෙවතානං පාටියෙක්කො වොහාරො. නිද්දුක්ඛාතිපි වුත්තං හොති. කස්මා පනෙස දෙවෙ ආමන්තෙසි?, සහායත්ථාය, පුබ්බෙ කිරෙස භගවති සලලඝරෙ විහරන්තෙ

1. ම. පුබ්බෙපි. 2. ම. උප්පජ්ජති. 3. ම. සහස්සුබ්බෙධං.

එකකොව දස්සනාය අගමාසි, සත්ථා අපරිපක්කං තාවස්ස ඤාණං කතිපාහං පන අතික්කමිත්වා මයි ඉන්දසාලගුහායං විහරන්තෙ පඤ්ච පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා මරණභයභීතො වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතාහි සද්ධිං උපසඞ්කමිත්වා චුද්දස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා උපෙක්ඛා පඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ අසීතියා දෙවතාසහස්සෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සතීති විදිත්වා ඔකාසං න අකාසි. සො ඉම පුබ්බෙපි එකකස්ස ගතත්තා සත්ථාරා ඔකාසො න කතො, අද්ධා මෙ නත්ථි මග්ගඵලස්ස උපනිස්සයො, එකස්ස පන උපනිස්සයෙ සති චක්කවාළපරියන්තායපි පරිසාය භගවා ධම්මං දෙසෙති යෙව, අවස්සං ඛො පන වීසු දෙවලොකෙසු කස්සචි දෙව උපනිස්සයො භවිස්සති තං සන්ධාය සත්ථා ධම්මං දෙසෙස්සති තං සුත්වා අහම්පි අත්තනො දෙමනස්සං වූපසමෙස්සාමීති විදිත්වා සහායත්ථාය ආමන්තෙසි.

“එවං භද්දන්තවාති ඛො තාවතිංසා”ති එවං හොතු මහාරාජ ගච්ඡාම භගවන්තං දස්සනාය දුල්ලභො බුද්ධුප්පාදො, භද්දං තව යො ත්වං පබ්බතකෙළිං නදීකෙළිං ගච්ඡාමාති අවත්වා අම්හෙ එවරූපෙසු ඨානෙසු නියොජෙසීති. “පච්චස්සොසුං”ති තස්ස වචනං සිරසා සම්පටිච්ඡිංසු. “පඤ්චසිඛං ගන්ධබ්බපුත්තං[1] ආමන්තෙසී”ති දෙවෙ තාව ආමන්තෙතු, ඉමං කස්මා විසුං ආමන්තෙසි?, ඔකාසකරණත්ථං, එවං කිරස්ස අහොසි: වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතා ගහෙත්වා ධූරෙත පහරන්තස්ස විය සත්ථාරං උපසංකමිතුං න යුත්තං, අයං පන පඤ්චසිඛො දසබලස්ස උපට්ඨාකො වල්ලභො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ ගන්ත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා ධම්මං සුණාති, ඉමං පුරතො පෙසෙත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා ඉමිනා කතොකාසෙන උපසංකමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමීති ඔකාසකරණත්ථං ආමන්තෙසි. “එවං භද්දන්තවා”ති සොපි එවං මහාරාජ හොතු භද්දං තව යො ත්වං මං එහි මාරිස උය්‍යානකීළාදීනි වා නටසමජ්ජාදීනි වා දස්සනාය ගච්ඡාමාති අවත්වා බුද්ධං පස්සිස්සාම ධම්මං සොස්සාමාති වදසීති දළ්හතරං උපත්ථම්භෙන්තො දෙවානමින්දස්ස වචනං පටිස්සුත්වා අනුචරියං සහචරියං එකතො ගමනං උපාගමි. තත්ථ “බෙලුවපණ්ඩු”න්ති බෙලුවපක්කං විය පණ්ඩුවණ්ණං. තස්සා කිර සොවණ්ණමයං පොක්ඛරං ඉන්දනීලමයො දණ්ඩො රජතමයා තන්තියො පවාළමයා වෙඨිකා[2] වීණාපත්තකං* ගාවුතං තන්තිබද්ධට්ඨානං ගාවුතං උපරිදණ්ඩකො ගාවුතන්ති තිගාවුතප්පමාණා වීණා, ඉති සො තං වීණං ආදාය සම්පකුඤ්ඤුසමුච්ඡනාහි මුච්ඡෙත්වා අගාතබෙහි පහරිත්වා මධුරං ගීතස්සරං නිච්ඡාරෙත්වා සෙසදෙවෙ සක්කස්ස ගමනකාලං ජානාපෙන්තො එකමන්තං අට්ඨාසි, එවං තස්ස ගීත

---

1. ම. දෙවපුත්තං. 2. ම. වෙධකා. * වීණාපත්තකා.

වාදිතසද්දෙන සන්නිපතිතෙ දෙවගණෙ. "අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො-පෙ-වෙදියකෙ පබ්බතෙ පච්චුපට්ඨාසි අතිරිව ඔභාසජාතො"ති අඤ්ඤෙසු අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු[1] එකස්සපි දෙවස්ස වා මාරස්ස වා බ්‍රහ්මුනො වා ඔභාසෙන ඔභාසජාතො හොති, තං දිවසං පන වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතානං ඔභාසෙන අතිරිව ඔභාසජාතො එකපජ්ජොතො සහස්සචන්දසුරියඋග්ගතකාලසදිසො අහොසි. "පරිතො ගාමෙසු මනුස්සා"ති සමන්තා ගාමෙසු මනුස්සා. පකතිසායමාසකාලෙ යෙව කිර ගාමමජ්ඣෙ දාරකෙසු කීළන්තෙසු තථා සක්කො අගමාසි තස්මා මනුස්සා පස්සිත්වා එවමාහංසු: නනු ච මජ්ඣිමයාමෙ දෙවතා භගවන්තං උපසංකමන්ති අයං කස්මා පඨමයාමස්සාපි පුරිමභාගෙ යෙව ආගතොති? මරණභයෙනෙව තජ්ජිතත්තා. "කිංසු නාමා"ති කින්නු නාම[2] භො එතං, කො නු ඛො අජ්ජ මහෙසක්ඛො දෙවො වා බ්‍රහ්මා වා භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡිතුං ධම්මං සොතුං උපසංකමන්තො කථංසු නාම සො භගවා[3] පඤ්හං විස්සජ්ජෙස්සති ධම්මං දෙසෙස්සති ලාභා අම්හාකං යෙසං නො එවං දෙවතානං කංඛාවිනොදකො සත්ථා අවිදූරෙ විහාරෙ වසති යෙ මයං ලභාම ථාලකභික්ඛම්පි කටච්ඡුමත්තභික්ඛම්පි දාතුන්ති සංවිග්ගා ලොමහට්ඨජාතා උද්ධග්ගලොමා හුත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසි පතිට්ඨාපෙත්වා නමස්සමානා අට්ඨංසු.

"දූරූපසංකමා"ති දුප්පයිරුපාසියා, අහං සරාගො සදොසො සමොහො, සත්ථා වීතරාගො වීතදොසො වීතමොහො තස්මා දුප්පයිරුපාසියා තථාගතා මාදිසෙන. "ඣායී"ති ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ච ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ච ඣායී. තස්මිං යෙව ඣානෙ රතාති ඣානරතා. "තදන්තරං පටිසල්ලීනා"ති තදන්තරං පටිසල්ලීනා, සම්පති පටිසල්ලීනාති වා, තස්මා න කෙවලං ඣායී ඣානරතාති දූරූපසංකමා. ඉදානිමෙව පටිසල්ලීනාතිපි දූරූපසංකමා. "පසාදෙය්‍යාසී"ති ආරාධෙය්‍යාසි, ඔකාසං මෙ කාරෙත්වා දදෙය්‍යාසීති වදති. "බෙලුව[4]පණ්ඩුවීණං ආදායා"ති නනු පුබ්බමෙව ආදින්නාති? ආදින්නා[5] මග්ගගමනවසෙන පන අංසකූටෙ ලග්ගිතා[6], ඉදානි තං වාමහත්ථෙ ඨපෙත්වා වාදනසජ්ජං කත්වා ආදියි. තෙන වුත්තං ආදායාති. "අස්සාවෙසී"ති සාවෙසි. "බුද්ධූපසංහිතා"ති බුද්ධං ආරබ්භ බුද්ධං නිස්සයං කත්වා පවත්තාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

"වන්දෙ තෙ පිතරං භද්දෙ තිම්බරුං සුරියවච්චසෙ"ති එත්ථ සුරියවච්චසාති සුරියසමානසරීරා. තස්සා කිර දෙවධීතාය පාදන්තතො රස්මි උට්ඨහිත්වා කෙසන්තං ආරොහති තස්මා බාල

1. ම. අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු.
2. ම. කිංසු නාම.
3. ම. සො භගවා.
4. සී. I & II. බෙලුපණ්ඩු.
5. ම. ආම ආදින්නා.
6. සී. ලගිතා.

සුරියමණ්ඩලසදිසා භායති, ඉති තං සුරියවච්චසාති සඤ්ජානන්ති, තං සන්ධායාහ: භද්දෙ සුරියවච්චසෙ තව පිතරං තිම්බරුං ගන්ධබ්බ දෙවරාජානං වන්දාමීති. **"යෙන ජාතාසි කල්‍යාණී"**ති යෙන කාරණභූතෙන යං තිම්බරුං දෙවරාජානං[1] නිස්සාය ත්වං ජාතා කල්‍යාණී සබ්බඞ්ගසොභනෙ[2]. **"ආනන්දජනනී මමා"**ති මය්හං පීති සොමනස්සවඩ්ඪනී. **"වාතොව සෙදතං කන්තො"**ති යථා සඤ්ජාත සෙදානං සෙදහරණත්ථං වාතො ඉට්ඨො හොති කන්තො මනාපො එවන්ති අත්ථො. **"පානීයංව පිපාසතො"**[3]ති පාතුමිච්ඡන්තස්ස පිපාසතො පිපාසාභිභූතස්ස. **"අඞ්ගීරසී"**ති අඞ්ග රස්මියො අස්සාති=අඞ්ගීරසී, තමෙව ආරබ්භ ආලපන්තො වදති. **"ධම්මො අරහතාමිවා"**ති අරහන්තානං නවලොකුත්තරධම්මො විය. **"ජිඝච්ඡතො"**ති භුඤ්ජිතුකාමස්ස ඛුදාභිභූතස්ස. **"ජලන්තමිව වාරිනා"**ති යථා කොචි ජලන්තං ජාතවෙදං[4] උදකුම්භෙන නිබ්බා පෙය්‍ය එවං තව කාරණා උප්පන්නං මම රාගපරිළාහං[5] නිබ්බා පෙහීති වදති. **"යුත්තං කිඤ්ජක්ඛරෙණුනා"**ති පදුමකෙසර රෙණුනා යුත්තං. **"නාගො ඝම්මාභිතත්තොවා"**ති ඝම්මාභිතත්ත හත්ථී විය. **"ඔගාහෙ තෙ[6] ථනූදර"**න්ති යථා සො නාගො පොක්ඛරණිං ඔගාහෙත්වා[7] පිවිත්වා අග්ගසොණ්ඩමත්තං පඤ්චදසමානං කත්වා නිමුග්ගො සුඛං සාතං වින්දති, එවං කදා නුඛො තෙ ථනූදරං ථනමෙවමජ්ඣං උදරං ඔතරිත්වා අහං සුඛං සාතං පටිලභිස්සාමීති වදති.

"අච්චංකුසොව සො නාගො ජිතමෙම තුත්තතොමරං,
කාරණං නප්පජානාමි සම්මත්තො ලක්ඛණූරුයා"ති.

තත්ථ තුත්තං වුච්චති කණ්ණමූලෙ විජ්ඣන අයකණ්ටකො[8] "තොමර"න්ති පාදෙසු[9] විජ්ඣනදණ්ඩතොමරං. "අංකුසො"ති මත්ථකෙ විජ්ඣනකකුටිලකණ්ටකො[10]. සොච නාගො පභින්නමදත්තා අච්චංකුසො හොති අංකුසං අතීතො හොති, අංකුසෙන විජ්ඣිය මානොපි වසං න ගච්ඡති, සො ජිතං මයා තුත්තතොමරං සොහං අංකුසස්සාපි වසං න ගච්ඡාමීති මදදප්පෙන කිඤ්චි කාරණං න බුජ්ඣති, යථා සො අච්චංකුසො නාගො ජිතං මෙ තුත්ත තොමරන්ති කිඤ්චි කාරණං නප්පජානාති, එවං අහම්පි ලක්ඛණ සම්පන්නඌරුතාය ලක්ඛණූරුයා සම්මත්තො පමත්තො උම්මත්තො විය කිඤ්චි කාරණං නප්පජානාමීති වදති. අථවා අච්චංකුසොව

1. සී. I & II. යං දෙවරජානං.
2. ම. සොභනා.
3. ම. පිපාසිතො.
4. සී. I & II. ජාතමෙව දහං.
5. ම. කාමරාගපරිළාහං.
6. ම. ඔගාහෙ.
7. ම. ඔගාහෙත්වා.
8. ම. අයදණ්ඩකො.
9. ම. පාදද්විසු.
10. ම. විජ්ඣනකුටිලකණ්ටකො.

නාගො අහංපි[1] සම්මත්තො ලක්ඛණූරුයා කිඤ්චි තතො විරාගකාරණං න පස්සාමි, කස්මා? යස්මා තෙන නාගෙන විය ජීතමෙව තුත්තතොමරං න කස්සචි කිඤ්චි වදතො වචනං ආදියාමි. "තාසි ගධිත[2]චිත්තාසමී"ති හන්ද ලක්ඛණූරු තයි පටිබද්ධචිත්තාසමි[3] ගධිත'චිත්තො වා ගෙධං ච අජ්ඣුපෙතචිත්තො. "චිත්තං විපරිණාමිත"න්ති පකතිං ජහිත්වා ඨිතං. "පටිගන්තුං න සක්කොමී"ති නිවත්තිතුං න සක්කොමි. "වංකඝස්තොව අම්බුජො"ති බළිසං ගිලිත්වා ඨිතමච්ඡො විය. ඝස්තො සොති[4]පි පාඨො අයමෙව අත්ථො. "වාමොරූ"ති වාමාකාරෙන සණ්ඨිතඌරු. කදලික්ඛන්ධසදිසා ඌරූති වා අත්ථො. "සජ"ති ආලිඞ්ග. "මන්දලොචනෙ[5]"ති ඉත්ථී[6] නාතිතික්ඛිණං තික්ඛායන්ති මන්දං ආලොකෙන්ති ඔලොකෙන්ති, තස්මා මන්දලොචනාති වුච්චති. "පලිස්සජ"ති සබ්බතො භාගෙන ආලිඞ්ග. "එතම්මෙ අභිපත්ථිත"න්ති එතං මයා අභිණ්හං පත්ථිතං. "අප්පකො වත මෙ සන්තො"ති පකතියාව මන්දො සමානො. "වෙල්ලිතග්ගකෙසියා"ති කෙසා මුඤ්චිත්වා පිට්ඨියං විස්සට්ඨකාලෙ පන සප්පා විය වෙල්ලන්තා[7] ගච්ඡන්ති තං අස්සාති[8] වෙල්ලිතකෙසී. තස්සා වෙල්ලිතකෙසියා. "අනෙකභාගො සම්පාදී"ති[9] අනෙකවිධො ජාතො. අනෙකභාවොති[10] වා පාඨො. "අරහන්තෙව[11] දක්ඛිණා"ති අරහත්තමග්ගි දින්නදානං විය නානප්පකාරතො පණීතා. "යං මෙ අත්ථි කතං පුඤ්ඤ"න්ති යං මයා කතං පුඤ්ඤමත්ථි. "අරහන්තෙසු තාදිසූ"ති තාදිලක්ඛණප්පත්තෙසු අරහන්තෙසු. "තයා සද්ධිං විපච්චත"න්ති තං සබ්බං තයාසද්ධිමෙව විපාකං දෙතු. "එකොදී"ති එකීභාවං ගතො. "නිපකො සතො"ති නෙපක්කං වුච්චති පඤ්ඤා තාය සමන්නාගතොති නිපකො. සතියා සමන්නාගතත්තා සතො. "අමතං මුනි ජිගිංසානො"ති යථා සො බුද්ධමුනි අමතං නිබ්බානං ජිගිංසති පරියෙසති, එවං තං අහං සූරියවච්චසෙ ජිගිංසාමි පරියෙසාමි යථා වා සො අමතං ජිගිංසානො එසන්තො ගවෙසන්තො විචරති, එවාහං තං එසන්තො[12] විචරාමීති අත්ථො.

"යථාපි මුනි නන්දෙය්‍ය පත්වා සම්බොධිමුත්තම"න්ති යථා බුද්ධමුනි බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්වා නන්දෙය්‍ය තුස්සෙය්‍ය, එවං නන්දෙය්‍යන්ති[13] එවමෙව අහම්පි තයා මිස්සීභාවං ගතො නන්දෙය්‍යං, පීතිසොමනස්ස ජාතො භවෙය්‍යන්ති වදති.

1. සී. I & II. අහං.
2. ම. ගෙධිතචිත්තො.
3. සී. I & II. චිත්තා.
4. ම. ඝසානොතිපි.
5. සී. I & II. මන්දලොචනා
6. ම. ඉත්ථියො.
7. ම. වෙල්ලන්තා.
8. සී. I & II. ගච්ඡන්තීති තං අස්සාති.
9. ම. අනෙකභාගො සමුප්පාදිතොති
10. ම. භාගොති වා.
11. ම. අරහන්තෙව.
12. ම. එසන්තො ගවෙසන්තො.
13. ම. නන්දෙය්‍යන්ති.

“නාහං භද්දෙ වරෙය්‍යාහෙ”ති අහෙති ආමන්තනං, අහෙ භද්දෙ සුරියවච්චසෙ කිං සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවරජ්ජං ගණ්හසි සුරියවච්චසන්ති එවං වරෙ දින්නෙ දෙවරජ්ජං පහාය සුරියවච්චසං ගණ්හාමීති එවං තං අහං වරෙය්‍යං ඉච්ඡෙය්‍යං ගණ්හෙය්‍යන්ති අත්ථො.

“සාලංව න චිරං ඵුල්ල”න්ති තව පිතු නගරද්වාරෙ න චිරං පුප්ඵිතො සාලො අත්ථි සො අතිවිය මනොහාරො තං න චිරං ඵුල්ල සාලං විය “පිතරං තෙ සුමෙධසෙ”ති අතිවිය සස්සිරිකං තව පිතරම්පි වන්දමානො නමස්සාමි නමො කරෙමි[1] “යෙනාසෙ තාදිසී පජ”ති යස්ස ආසි එතාදිසී ධීතා. “සංසන්දතී”ති භගවා කස්මා ගීතසද්දස්ස චෙව වීණාසද්දස්ස වණ්ණං කථෙති, කිං භගවතො තත්ථ සාරාගො අත්ථීති?, නත්ථි, ජළඹුපෙඛාය උපෙඛකො[2] භගවා එතාදිසෙසු ඨානෙසු කෙවලං ඉට්ඨානිට්ඨානි ජානාති න තත්ථ රජ්ජති. වුත්තම්පි චෙතං:-

“සංවිජ්ජති ඛො ආවුසො භගවතො චක්ඛුං. පස්සති භගවා චක්ඛුනා රූපං. භගවතො ච ඡන්දරාගො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා, සංවිජ්ජති ඛො ආවුසො භගවතො සොත”න්ති ආදි. සචෙ පන වණ්ණං න කථෙය්‍ය පඤ්චසිඛො ඔකාසො මෙ කතොති න ජානෙය්‍ය, අථ සක්කො භගවතා පඤ්චසිඛස්ස ඔකාසො න කතොති දෙවතා ගහෙත්වා තතොව පටිනිවත්තෙය්‍ය, තතො මහාජානියො භවෙය්‍ය. වණ්ණෙ පන කථිතෙ කතො භගවතා පඤ්චසිඛස්ස ඔකාසොති දෙවතාහි සද්ධිං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනාවසානෙ අසීතියා දෙවතාසහස්සෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සතීති ඤත්වා වණ්ණං කථෙසි තත්ථ “ගාථා සංයූළ්හා”ති ගාථා ගන්ථිතා[3] පිණ්ඩිතා “යෙන ඛො පනාහං භන්තෙ සමයෙනා”ති යෙන සමයෙන තස්මිං තුම්හාකං සම්බොධිපත්තිතො අට්ඨමෙ සත්තාහෙ. “භද්දා නාම සූරියවච්චසා”ති නාමෙන භද්දා සරීරසම්පත්තියා සූරියවච්චසා. “භගිනී”ති වොහාරවචනමෙතං දෙවධීතාති අත්ථො. “පරකාමිනී”ති පරං කාමෙති අභිකඞ්ඛති. “උපනච්චන්තියා”ති නච්චමානාය. සා කිර එකස්මිං සමයෙ චාතුම්මහාරාජිකදෙවෙහි සද්ධිං සක්කස්ස දෙවරාජස්ස නච්චං දස්සනත්ථාය ගතා, තස්මිං ච ඛණෙ සක්කො තථාගතස්ස අට්ඨ යථාභුච්චෙ වණ්ණෙ පයිරුදාහාසි, එවං තස්මිං දිවසෙ ගන්ත්වා නච්චන්තී අස්සොසි. “පටිසම්මොදතී”ති සංසන්දති ඛො තෙති ආදීනි වදන්තො භගවා සම්මොදති එවං පඤ්චසිඛො පටිසම්මොදති, ගාථා ච භාසන්තො පඤ්චසිඛො සම්මොදති භගවා පටිසම්මොදති. “ආමන්තසී”ති ජානාපෙසි. තස්ස කිරෙවං අහොසි: අයං

1. ම. නමො නමොති කරෙමි. 2. ම. උපෙක්ඛාය උපෙක්ඛකො. 3. ම. ගණ්ඨිතා.

පඤ්චසිඛො මයා මම කම්මෙන පෙසිතො අත්තනො කම්මං කරොති එවරූපස්ස සත්ථු සන්තිකෙ ඨත්වා කාමගුණූපසංහිතං අනනුච්ඡවිකං කරොසි කථා නාම නිල්ලජ්ජා හොන්ති කථෙන්තො කථෙන්තො විප්පකාරම්පි දස්සෙය්‍ය හන්ද තං මම කම්මං ජානාපෙමීති චින්තෙත්වා ආමන්තෙසි “එවඤ්ච පන තථාගතා”ති ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි ඨපිතං පදං[1]. “අභිවදන්තී”ති අභිවාදන සම්පටිච්ඡනෙන වඩ්ඪිවචනෙන[2] වදන්ති. “අභිවාදිතො”ති වඩ්ඪිත[3] වචනෙන වුත්තො. “උරුන්දා සමපාදී”ති[4] මහන්තා විවිත්තා අහොසි “අන්ධකාරෙ ගුහාය අන්තරධායි ආලොකො උදපාදී”ති යො පකතියා ගුහාය අන්ධකාරො සො අන්තරහිතො ආලොකො ජාතො, සබ්බමෙතං ධම්මසඞ්ගාහකානං වචනං. “චිරපටිකං[5] භන්තෙ”ති චිරතො අහං, චිරතො පට්ඨායාහං දස්සනකාමොති අත්ථො. “කෙහිචි කෙහිචි කිච්චකරණීයෙහී”ති දෙවානං ධීතා ච පුත්තා ච අඞ්කෙ නිබ්බත්තන්ති, පාදපරිචාරිකා ඉත්ථියො සයනෙ නිබ්බත්තන්ති, තාසං මණ්ඩනපසාධනකාරිකා දෙවතා සයනං පරිවාරෙත්වා නිබ්බත්තන්ති, වෙය්‍යාවච්චකරා අන්තොවිමානෙ නිබ්බත්තන්ති; එතෙසං අඩ්ඩකරණං නත්ථි, යෙ පන සීමන්තරෙ නිබ්බත්තන්ති තෙ මම සන්තකො තව සන්තකොති විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා අඩ්ඩං කරොන්තා සක්කං දෙවරාජානං පුච්ඡන්ති, සො යස්ස විමානං ආසන්නතරං තස්ස සන්තකොති[6] වදති, සචෙ ද්වෙපි සමට්ඨානෙ හොන්ති යස්ස විමානං උල්ලොකෙන්තො ඨිතො[7] තස්ස සන්තකොති වදති, සචෙ එකම්පි න උල්ලොකෙති තං උභින්නං කලහූපච්ඡෙදනත්ථං අත්තනො සන්තකං කරොති, කීළාදීනිපි කිච්චානි කරණීයානෙව, එවරූපානි කරණීයානි[8] සන්ධාය “කෙහිචි කෙහිචි කිච්චකරණීයෙහී”ති ආහ. “සලළාගාරකෙ”ති සලළමයායං ගන්ධකුටියං. “අඤ්ඤතරෙන සමාධිනා”ති තදා කිර භගවා සක්කස්සෙව අපරිපක්කගතං[9] ඤාණං විදිත්වා ඔකාසං අකාතුකාමො ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන නිසීදි, තං එස අජානන්තො “අඤ්ඤතරෙන සමාධිනා”ති ආහ.

“භුඤ්ජතී[10] ච නාමා”ති භුඤ්ජතීති තස්සා නාමං. “පරිචාරිකා”ති පාදපරිචාරිකා දෙවධීතා. සා කිර ද්වෙ ඵලානි පත්තා තෙනස්සා දෙවලොකෙ අභිරතියෙව නත්ථි, නිච්චං භගවතො උපට්ඨානං ආගන්ත්වා අඤ්ජලිං සිරසි ඨපෙත්වා භගවන්තං නමස්සමානා තිට්ඨති. “නෙමිසද්දෙන තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතො”ති

1. ම. ඨපිතවචනං.
2. සී. I & II. වඩ්ඪිතවචනෙන.
3. අභිවදිතොති වඩ්ඪිවචනෙන.
4. ම. උරුද්ද සමපාදීති.
5. ම. චිරපටිකාහං, සී. III. චිරපතිකාහං.
6. ම. සන්තකාති.
7. ම. ඔලොකෙන්තො ඨිතො
8. ම. තානි කරණීයානි.
9. ම. පාකගතං.
10. ම. භුඤ්ජති ච.

සමාපන්නො සද්දං සුණීති? නො වත රෙ වත්තබ්බෙ[1] තත්‍ර භගවා සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස? අපිවාහං ආයස්මන්තො චක්කනෙමිසද්දෙන තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතොති භණන්තීති?, තිට්ඨතු නෙමිසද්දො, සමාපන්නො නාම අන්තොසමාපත්තියං කණ්ණමූලෙ ධමමානස්ස සංඛයුගලස්සාපි[2] අසනිසන්නිපාතස්සාපි සද්දං න සුණාති, භගවා පන එත්තකං කාලං සක්කස්ස ඔකාසං න කරිස්සාමීති පරිච්ඡින්දිත්වා කාලවසෙන ඵලසමාපත්තිං සමාපන්නො, සක්කො න දානි මෙ සත්ථා ඔකාසං කරොතීති ගන්ධකුටිං පදක්ඛිණං කත්වා රථං නිවත්තෙත්වා දෙවලොකාභිමුඛං පෙසෙසි, ගන්ධකුටිපරිවෙණං රථසද්දෙන සමාහතං[3] පඤ්චඞ්ගිකං තුරියං විය අහොසි, භගවතො යථා පරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස රථසද්දෙනෙව පඨමාවජ්ජනං උප්පජ්ජි, තස්මා එවමාහ. **"සීලෙසු පරිපූරකාරිණී"**ති පඤ්චසු සීලෙසු පරිපූරකාරිණී. **"ඉත්ථිචිත්තං විරාධෙත්වා"**[4]ති ඉත්ථත්තං[5] නාම අලං ඉත්ථත්තෙන නහි ඉත්ථත්තෙ ඨත්වා චක්කවත්තිසිරිං න සක්කමාරබ්‍රහ්මසිරියො පච්චනුභවිතුං න පච්චෙකබොධිං න සම්මාසම්බොධිං අධිගන්තුං සක්කා, එවං ඉත්ථිචිත්තං විරාධෙන්තී[6] නාම. මහන්තමිදං පුරිසත්තං නාම සෙට්ඨං උත්තමං, එත්ථ ඨත්වා සක්කා එතා සම්පත්තියො පාපුණිතුන්ති එවං පන පුරිසත්තං භාවෙන්තී නාම සාධෙන්තී නාම, සාපි එවමකාසි. තෙන වුත්තං: "ඉත්ථිචිත්තං විරාධෙත්වා[7] පුරිසත්තං භාවෙත්වා"ති. **"හීනං ගන්ධබ්බකාය"**න්ති හීනං ලාමකං ගන්ධබ්බනිකායං, කස්මා පනෙතෙ පරිසුද්ධසීලාපි තත්ථ උප්පන්නාති?, පුබ්බනිකන්තියා, පුබ්බෙපි කිර තෙසං එතදෙව ච වසිතට්ඨානං තස්මා නිකන්තිවසෙන තත්ථ උප්පන්නා. **"උපට්ඨාන"**න්ති උපට්ඨානසාලං. **"පාරිචරිය"**න්ති පරිචරණභාවං. ගීතවාදිතෙහි අම්හෙ[8] පරිචරිස්සාමාති ආගච්ඡන්ති. **"පටිචොදෙසී"**ති සාරෙසි. සො කිර තෙ දිස්වා ඉමෙ දෙවපුත්තා අතිවිය විරොචන්ති අතිවණ්ණවන්තා කිං නු ඛො කම්මං කත්වා ආගතාති ආවජ්ජෙන්තො භික්ඛූ අහෙසුන්ති අද්දස, තතො භික්ඛූ හොන්තු සීලෙසු පරිපූරකාරිනොති උපධාරෙන්තො අද්දස පරිපූරිකාරිනොති, පරිපූරිකාරිනො හොන්තු අඤ්ඤො ගුණො අත්ථි නත්ථීති උපධාරෙන්තො ඣානලාභිනොති අද්දස, ඣානලාභිනො හොන්තු කුහිංවාසිනොති උපධාරෙන්තො මය්හතෙ[9] කුල්ලූපගාති අද්දස, පරිසුද්ධසීලා නාම ඡසු දෙවලොකෙසු යත්ථිච්ඡන්ති තත්ථ නිබ්බත්තන්ති, ඉමෙ පන උපරිදෙවලොකෙ ච න නිබ්බත්තා, ඣානලාභිනො නාම බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, ඉමෙ බ්‍රහ්මලොකෙ ච න නිබ්බත්තා,

---

1. ස. I.II.& III. වත්තබ්බො.
2. ස. I & II. පුවලස්සාපි.
3. ම. සමොහිතං.
4. ම. ඉත්ථිත්තං විරාජෙත්වාති.
5. ඉත්ථත්තං.
6. ම. විරාජෙන්ති.
7. ම. විරාජෙත්වා.
8. ම. අම්හෙ.
9. ම. මය්හංව.

අහං පන එතෙසං ඔවාදෙ ඨත්වා දෙවලොකස්ස සාමිකස්ස සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස පල්ලඞ්කෙ පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්තො, ඉමෙ හීනෙ ගන්ධබ්බකායෙ නිබ්බත්තා, අවසිවෙධපුග්ගලා[1] නාමෙතෙ වට්ටෙත්වා වට්ටෙත්වා ගාළ්හං විජ්ඣිතබ්බාති චින්තෙත්වා "කුතො මුඛා නාමා"ති ආදීහි වචනෙහි පටිචොදෙසි. තත්ථ "කුතො මුඛා"ති භගවති අභිමුඛෙ ධම්මං දෙසෙන්තෙ තුම්හෙ කුතො මුඛා අඤ්ඤවිහිතා ඉතො චිතොච ඔලොකයමානා උදාහු නිද්දායමානා. "දුද්දිට්ඨරූප"න්ති දුද්දිට්ඨසභාවං දට්ඨුං අයුත්තං. "සහධම්මිකෙ"ති එකස්ස සත්ථු සාසනෙ සහචිණ්ණධම්මෙ කතපුඤ්ඤෙ. "තෙසං භණත"ති තෙසං ගොපකෙන දෙවපුත්තෙන එවං වත්වා පුන අහො තුම්හෙ නිල්ලජ්ජා අහිරිකාති ආදීහි වචනෙහි පටිචොදිතානං ද්වෙ දෙවා දිට්ඨෙව ධම්මෙ සතිං පටිලභිංසු. "කායං බ්‍රහ්මපුරොහිත"න්ති තෙ කිර චින්තයිංසු තමෙහි නාම තච්චන්තෙහි ගායන්තෙහි වාදෙන්තෙහි ආගතත්වා- දෙසො නාම ලභිතබ්බො අස්ස, අයම්පන අම්හාකං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය පක්ඛිත්තලොණං උද්ධනං විය තටතටායතෙව කින්නුඛො ඉදන්ති අථ ආවජ්ජෙන්තා අත්තනො අත්තනො සමණභාවං පරිසුද්ධසීලතං ඣානලාභිතං තෙසඤ්ච කුලූපකභාවං ච දිස්වා පරිසුද්ධසීලා නාම ඡසු දෙවලොකෙසු යථාරුචිතෙ ඨානෙ නිබ්බත්තන්ති, ඣානලාභිනො බ්‍රහ්මලොකෙ, මයං උපරි දෙවලොකෙපි බ්‍රහ්මලොකෙපි නිබ්බත්තිතුං නාසක්ඛිම්හ, අම්හාකං ඔවාදෙ ඨත්වා අයං ඉත්ථිකා උපරි නිබ්බත්තා, මයං භික්ඛූ සමානා භගවති බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා හීනෙ ගන්ධබ්බකායෙ නිබ්බත්තා, තෙන නො අයං එවං නිග්ගණ්හීති[2] ඤත්වා තස්ස කථං සුණන්තාව තෙසු ද්වෙ ජනා පඨමජ්ඣානසතිං පටිලභිත්වා ඣානං පදට්ඨානං කත්වා සංඛාරෙ සම්මසන්තා අනාගාමිඵලෙ යෙව පතිට්ඨහිංසු. අථ තෙසං සො පරිත්තො කාමාවචරත්තභාවො ධාරෙතුං නාසක්ඛි, තස්මා තාවදෙව චවිත්වා බ්‍රහ්මපුරොහිතෙසු නිබ්බත්තා, සො ච තෙසං කායො තත්ථ ඨිතානංයෙව නිබ්බත්තො. තෙන වුත්තං: "තෙසං භණන්තෙ ගොපකෙන දෙවපුත්තෙන පටිචොදිතානං ද්වෙ. දෙවා දිට්ඨෙව ධම්මෙ සතිං පටිලභිංසු කායං බ්‍රහ්මපුරොහිත"න්ති තත්ථ "දිට්ඨෙව ධම්මෙ"ති තස්මිං යෙව අත්තභාවෙ ඣානසතිං පටිලභිංසු. තත්ථෙව ඨත්වා චුතා පන "කායං බ්‍රහ්මපුරොහිත"න්ති බ්‍රහ්මපුරොහිතසරීරං පටිලභිංසු එවමෙත්ථ දට්ඨබ්බො.

"එකො පන දෙවො"ති එකො දෙවපුත්තො නිකාමං ජහිතුං අසක්කොන්තො කාමෙ අජ්ඣාවසි, තත්ථෙව ආවාසිකො අහොසි. "සඛ්‍යඤ්ඤුපට්ඨායී"ති සංසඤ්ඤුව උපට්ඨායිං. "සුධම්මතායා"ති ධම්මස්ස සුන්දරභාවෙන. "තිදිවූපපන්නො"ති තිදිවෙ තිදසපුරෙව උපපන්නො. "ගන්ධබ්බකායූපගතෙ වසීනෙ"ති ගන්ධබ්බ

1. සී. I & II. අවසිවෙදි. 2. ම. නිග්ගණ්හාතීති.

කායං ආවාසිකත්තං* උපගතෙ "යෙ ච මයං පුබ්බෙ මනුස්සභූතා"ති යෙ පුබ්බෙ මනුස්සභූතා මයං අන්තමසො පාදෙන උපට්ඨහිම්හාති ඉමිනා සද්ධිං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. "පාදුපසඞ්ඛකා"ති පාදෙ උපසඞ්ගය්හ පාදධොවනපාදමක්ඛනාදිප්පදානෙන පූජෙත්වා චෙව චරිත්වා ච. "සකෙ නිවෙසනෙ"ති අත්තනො ඝරෙ. ඉමිස්සාති පදස්ස උපට්ඨහිම්හාති ඉමිනාව සම්බන්ධො. "පච්චත්තං වෙදිතබ්බා"ති අත්තනාව වෙදිතබ්බා. "අජිනානං සුභාසිතානී"ති තුම්හෙහි වුච්චමානානි බුද්ධානං භගවන්තානං සුත්වා සුභාසිතානි[1] "තුම්හෙ පන සෙට්ඨුපාසමානා"ති උත්තමං බුද්ධං භගවන්තං උපාසමානා. අනුත්තරෙ බුද්ධසාසනෙ වා "බ්‍රහ්මචරිය"න්ති සෙට්ඨචරියං. "භවතූපපත්තී"ති භවන්තානං උපපත්ති. "අගාරෙ වසතො මය්හ"න්ති ඝරමජ්ඣෙ වසන්තස්ස මය්හං. "සොජ්ජා"ති සො අජ්ජ. "ගොතමසාවකො"ති ඉධ ගොපකො ගොතමසාවකොති වුත්තො. "සමෙච්චා"ති සමාගන්ත්වා. "හන්ද විනායාම ව්‍යායමාමා"ති[2] හන්ද උය්‍යාමාම ව්‍යායමාම. "මා නො මයං පරපෙස්සා අහුම්හා"ති නොති නිපාතමත්තං. මා මයං පරස්ස පෙසනකාරකා අහුම්හාති අත්ථො. "ගොතමසාසනානී"ති ඉධ පකතියා පටිලද්ධ[3] පඨමජ්ඣානමෙව ගොතමසාසනානීති වුත්තං. තං අනුස්සරං අනුස්සරිත්වාති අත්ථො. "විත්තානී"ති පඤ්චකාමගුණිකා චිත්තානි විරජසිත්වා. "ආදීනව"න්ති වික්ඛම්භනවසෙන පඨමජ්ඣානෙන කාමෙසු ආදීනවං අද්දසංසු. සමුච්ඡෙදවසෙන තතියමග්ගෙන. "කාමසංයොජනබන්ධනානී"ති කාමසංයොජනානි ච කාමබන්ධනානි ච. "පාපිමයොගානී"ති පාපිමතො මාරස්ස යොගභූතානි බන්ධනභූතානීති අත්ථො. "දුරච්චයානී"ති දුරතික්කමානි. "සඉන්දා දෙවා සපජාපතිකා"ති ඉන්දං ජෙට්ඨකං කත්වා උපවිට්ඨා සඉන්දා, පජාපතිං දෙවරාජානං ජෙට්ඨකං කත්වා උපවිට්ඨා සපජාපතිකා. 'සභායුපවිට්ඨා'[4]ති සභායං උපවිට්ඨා, නිසින්නාති අත්ථො. "වීරා"ති සූරා. "විරාගා"ති විගතරාගා. "විරජං කරොන්තා"ති විරජං අනාගාමිමග්ගං කරොන්තා, උප්පාදෙන්තා. නාගොව සන්දානගුණානි කාමසංයොජනබන්ධනානි ජෙත්වා දෙවෙ තාවතිංසෙ අතික්කමිංසු. "සංවෙගජාතස්සා"ති ජාතසංවෙගස්ස සක්කස්ස. "කාමාභිභූ"ති දුවිධානම්පි කාමානං අභිභූ. "සතියා විහීනා"ති ඣානසති විරහිතා. "තිණ්ණං තෙස"න්ති තෙසු තිසු ජනෙසු. "අවසීනෙත්ථ[5] එකො"ති තත්ථ හීනෙ කායෙ එකො එව අවසීනො ජනො. "සම්බොධිපථානුසාරිනො"ති අනාගාමිමග්ගානුසාරිනො. "දෙවෙපි හීලෙන්තී"ති යෙ සදෙවලොකෙ

---

1. භගවන්තානං සුභාසිතානං.
2. ම. හන්දවිනායාම විනායාමාති, සී.II. හන්දවිනායාම විනායමාමාති
3. ම. පටිවිද්ධං.
4. ම. සභායපවිට්ඨාති.
5. ම. ආවසීනෙත්ථ.

* ආවාසිකා සුත්තං.

සීලෙන්තා අධො කරොන්තා උපචාරප්පත්තා සමාධිම්හි සමාහිතත්තා අත්තනො පාදපංසුං දෙවතානං මත්ථකෙ ඔකිරන්තා ආකාසෙ උප්පතිත්වා ගතා "එතාදිසී ධම්මපකාසනෙත්ථා"ති එත්ථ සාසනෙ එවරූපා ධම්මපකාසනා. යාය[1] සාවකා එතෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා හොන්ති. "න තත්ථ කඞ්ඛති කොචි සාවකො"ති තත්ථ කින්ති තෙසු සාවකෙසු කොචි එකොපි සාවකො බුද්ධාදීසු වා චාතුද්දිසභාවෙ වා න කඞ්ඛති සබ්බදිසාසු අසජ්ජමානො අගය්හමානො විහරතීති. ඉදානි භගවතො වණ්ණං කථෙන්තො:[2] "තිණ්ණොඝං විචිකිච්ඡ[3]ජිත්තං බුද්ධං නමස්සාම ජිනං ජනින්ද"න්ති ආහ. තත්ථ "විචිකිච්ඡ[3]ජිතන්ත"න්ති තිණ්ණවිචිකිච්ඡං. "ජනින්ද"න්ති සබ්බලොකුත්තමං. "යං තෙ ධම්ම"න්ති යං තව ධම්මං. "අජ්ඣගංසු තෙ"ති තෙ දෙවපුත්තා අධිගතා. "කායං බ්‍රහ්මපුරොහිත"න්ති අම්හාකං පස්සන්තානඤ්ඤෙව බ්‍රහ්මපුරොහිතසරීරං. ඉදං වුත්තං හොති: යං තව ධම්මං ඤත්වා තෙසං තිණ්ණං ජනානං තෙ එව විසෙසගූ අම්හාකං පස්සන්තානං යෙව කායං බ්‍රහ්මපුරොහිතං අධිගන්ත්වා මග්ගඵලවිසෙසං අජ්ඣගංසු, මයම්පි තස්ස ධම්මස්ස පත්තියා. "ආගතම්හාසි මාරිසා"ති ආගතම්හාසෙති ආගතම්හ සම්පත්තම්හ. "කතාවකාසා භගවතා පඤ්හං පුච්ඡෙම මාරිසා"ති සචෙ නො භගවා ඔකාසං කරෙති අථ භගවතා කතාවකාසා හුත්වා පඤ්හං මාරිස පුච්ඡෙය්‍යාමාති අත්ථො. "දීඝරත්තං විසුද්ධො අහං සඞ්කප්පො"ති චිරකාලතොප්පභුති විසුද්ධොව; කීව චිරකාලතො? අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ මගධරට්ඨෙ මචලගාමකෙ මඝ[4] මාණවකකාලතො පට්ඨාය. තදා කිරෙස එකදිවසං කාලස්සෙව වුට්ඨාය ගාමමජ්ඣෙ මනුස්සානං ගාමකම්මකරණට්ඨානං ගන්ත්වා අත්තනො ඨිතට්ඨානං පාදෙනෙව පංසුකචවරං අපනෙත්වා රමණීයං අකාසි, අඤ්ඤො ආගන්ත්වා තත්ථ අට්ඨාසි. සො තාවතකෙනෙව සතිං පටිලභිත්වා මජ්ඣෙ ගාමස්ස බලමණ්ඩලමත්තං ඨානං සොධෙත්වා වාලුකං ඔකිරිත්වා දාරූනි ආහරිත්වා සීතකාලෙ අග්ගිං කරෙති, දහරා ච මහල්ලකා ච ආගන්ත්වා තත්ථ නිසීදන්ති. අථස්ස එකදිවසං එතදහොසි: මයං නගරං ගන්ත්වා රාජරාජමහාමත්තාදයො පස්සාම, ඉමෙසුපි චන්දිමසූරියෙසු චන්දො නාම දෙවපුත්තො සූරියො නාම දෙවපුත්තොති වදන්ති, කිං නු ඛො කත්වා එතෙ එතා සම්පත්තියො අධිගතාති, තතො නාඤ්ඤං කිඤ්චි පුඤ්ඤකම්මමෙව කත්වාති චින්තෙත්වා මයාපි එවං දිබ්බ[5]සම්පත්තිදායකං පුඤ්ඤකම්මමෙව කාතබ්බන්ති චින්තෙසි. සො කාලස්සෙව වුට්ඨාය යාගුං පිවිත්වා වාසිඵරසුකුද්දාලමුසලහත්ථො චතුමහාපථං ගන්ත්වා මුසලෙන පාසාණෙ උබ්බාලෙත්වා පවට්ටෙති, යානානං අක්ඛපටිඝාතරුක්ඛෙ හරති, විසමං සමං කරොති, චතුමහාපථෙ සාලං කරෙති

1. ම. යස්ස. 2. ම. කථෙන්තා 3. ම විචිකිච්ඡා. 4 ම. මාඝ. 5. ම. [illegible]

පොක්ඛරණිං ඛණති, සෙතුං බන්ධති, එවං දිවසං කම්මං කත්වා අත්ථඞ්ගතෙ සුරියෙ ඝරං එති. තමෙනං පුච්ඡි: භො මඝ[1] ත්වං පාතොව නික්ඛමිත්වා සායං අරඤ්ඤතො එසි කිං කම්මං කරොසීති. පුඤ්ඤකම්මං කරොමි සග්ගගාමිමග්ගං සොධෙමීති. කිමිදං භො පුඤ්ඤං නාමාති, ත්වං න ජානාසීති, ආම න ජානාමීති, නගරං ගතකාලෙ දිට්ඨපුබ්බා තෙ රාජරාජමහාමත්තාදයොති, ආම දිට්ඨපුබ්බාති, පුඤ්ඤකම්මං කත්වා තෙහි තං තං ඨානං ලද්ධං, අහම්පි එවං විධසම්පත්තිදායකං කම්මං කරොමි. චන්දො නාම දෙවපුත්තො සුරියො නාම දෙවපුත්තොති සුතපුබ්බං තයාති, ආම සුතපුබ්බන්ති, එතස්ස සග්ගස්ස ගමනමග්ගං අහං සොධෙමීති, ඉධ පන පුඤ්ඤකම්මං කිං තවෙව වට්ටති අඤ්ඤස්සාපි වට්ටතීති, න කස්සචෙතං වාරිතන්ති, යදි එවං සෙව අරඤ්ඤං ගමනකාලෙ මය්හම්පි සද්දං දෙහීති. පුනදිවසෙ තං ගහෙත්වා ගතො. එවං තස්මිං ගාමෙ තෙත්තිංස[2] මනුස්ස තරුණවයා සබ්බෙ තස්සෙව අනුවත්තකා අහෙසුං. තෙ එකච්ඡන්දා හුත්වා පුඤ්ඤකම්මානි කරොන්තා විචරන්ති. යං දිසං ගච්ඡන්ති මග්ගං සමං කරොන්තා එකදිවසෙනෙව[3] කරොන්ති, පොක්ඛරණිං ඛණන්තා සාලං කරොන්තා සෙතුං බන්ධන්තා[4] එකදිවසෙනෙව නිට්ඨාපෙන්ති

අථ තෙසං ගාමජෙට්ඨකො චින්තෙසි: අහං පුබ්බෙ එතෙසු සුරං පිවන්තෙසු පාණඝාතාදීනි කරොන්තෙසු ච කහාපණාදිවසෙන චෙව දණ්ඩබලිආදිවසෙන ච ධනං ලභාමි ඉදානි ච එතෙසං පුඤ්ඤකරණකාලතො පට්ඨාය එත්තකො අයො නත්ථි හන්ද තෙ රාජකුලෙ පරිභින්දාමීති රාජානං උපසඞ්කමිත්වා චොරෙ මහාරාජ පස්සාමීති, කුහිං තාතාති?, මය්හං ගාමෙති, කිං චොරා නාම තාතාති?, රාජපරාධිකා දෙවාති, කිං ජාතිකාති?, ගහපතිකා දෙවාති, ගහපතිකා කිං කරිස්සන්තීති තයා ජානමානෙන කස්මා මය්හං න කථිතන්ති?, භයෙන මහාරාජ න කථෙසිං ඉදානි මා මය්හං දොසං කථෙය්‍යාථාති[5]. අථ රාජා අයං මහාරවං[6] රවතීති සද්දහිත්වා තෙන හි ගච්ඡ ත්වමෙව තෙ ආනෙහීති බලං දත්වා පෙසෙසි, සො ගන්ත්වා දිවසං අරඤ්ඤෙ කම්මං කත්වා සායමාසං භුඤ්ජිත්වා ගාමමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා සො කිං කම්මං කරිස්සාම කිං මග්ගං සමං කරොම පොක්ඛරණිං ඛණාම සෙතුං බන්ධාමාති මන්තයමානෙයෙව තෙ පරිවාරෙත්වා මා එත්ථ රඤ්ඤො ආණාති වත්වා බන්ධිත්වා පායාසි. අථ ඛො තෙසං ඉත්ථියො සාමිකා කිර වො රාජපරාධිකා චොරාති බද්ධා[7] නීයන්තීති සුත්වා අතිචිරෙන ඤාතා[8] එතෙ පුඤ්ඤකම්මං කරොමාති දිවසෙ දිවසෙ අරඤ්ඤෙව අච්ඡන්ති සබ්බකම්මන්තා පරිහීනා ගෙහෙ න කිඤ්චි වඩ්ඪති සුවඩ්ඪු බද්ධා සුවඩ්ඪු

1. ම. මාඝ.
2. ම. වත්තිංස.
3. ම. එකදිවසෙයෙව.
4. සී. I & II. බන්ධන්තාව.
5. ම. කථෙය්‍යාථාති.
6. ම. මය්හං මහාරවං.
7. ම. බන්ධිත්වා.
8. ම. කතා.

ගහිතාති වදිංසු, ගාමභොජකොපි තෙ නෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි, රාජා අනුපපරික්ඛිත්වා යෙව හත්ථිනා මද්දාපෙථාති ආහ, තෙසු නීයමානෙසු මඝො[1] ඉතරෙ ආහ: භො සක්ඛිස්සථ මම වචනං කාතුන්ති, තව වචනං කරොන්තා යෙව මයං ඉමං භයං පත්තා එවං සන්තෙපි තව වචනං කරොම භණ භො කිං කරොමාති, එථ භො වට්ටෙ චරන්තානං නාම නිබද්ධං[2] එතං කිං පන තුම්හෙ චොරා න චොරාති?, න චොරම්හ, ඉමස්ස ලොකස්ස සච්චකිරියා නාම අවස්සයො තස්මා සබ්බෙපි යදි අම්හෙ චොරා හත්ථී මද්දතු අථ න චොරා මා මද්දතූති සච්චකිරියං කරොථාති, තෙ තථා අකංසු, හත්ථී උපගන්තුම්පි න සක්කොති විරවන්තො පලායති, හත්ථිං තුත්ත තොමරඞ්කුසෙහි කොට්ටෙත්වාපි උපනෙතුං න සක්කොන්ති, හත්ථී උපනෙතුං න සක්කොමාති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං, තෙන හි උපරි කටෙන පටිච්ඡාදෙත්වා මද්දාපෙථාති, උපරි කටෙ දින්නෙපි දිගුණතරං[3] විරවන්තො පලායති, රාජා සුත්වා පෙසුඤ්ඤකාරකං පක්කොසාපෙත්වා ආහ:

තාත හත්ථි මද්දිතුං න ඉච්ඡතීති, ආම දෙව ජෙට්ඨකමාණවො මන්තං ජානාති මන්තස්සෙව අයමානුභාවොති, රාජා තං පක්කොසාපෙත්වා මන්තො කිර තෙ අත්ථීති පුච්ඡි, නත්ථි දෙව මය්හං මන්තො සච්චකිරියං පන මයං කරිම්හාති, යදි අම්හෙ රඤ්ඤො චොරා මද්දතු අථ න චොරා මා මද්දතූති, සච්චකිරියාය නො එස ආනුභාවොති. කිං පන තාතා තුම්හෙ කම්මං කරොථාති?, අම්හෙ දෙව මග්ගං සමං කරොම චතුමහාපථෙ සාලං කරොම පොක්ඛරණිං ඛණාම සෙතුං බන්ධාම එවරූපානි පුඤ්ඤකම්මානි කරොන්තා විචරාමාති. අයං තුම්හෙ කිමත්ථං පිසුණෙතීති?, අම්හාකං පමත්තකාලෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච ලභති අප්පමත්තකාලෙ තං නත්ථි එතෙන කාරණෙනාති. තාතා අයං හත්ථී නාම තිරච්ඡානො සොපි තුම්හාකං ගුණෙ ජානාති, අහං මනුස්සො හුත්වාපි න ජානාමි, තුම්හාකං වසනගාමං තුම්හාකං යෙව පුන අගරණීයං[4] කත්වා දෙමි, අයම්පි හත්ථී තුම්හාකං යෙව හොතු, පෙසුඤ්ඤකාරකොපි තුම්හාකං යෙව දාසො හොතු, ඉතො පට්ඨාය මය්හම්පි පුඤ්ඤකම්මං කරොථාති ධනං දත්වා විස්සජ්ජෙසි. තෙ ධනං ගහෙත්වා වාරෙන වාරෙන හත්ථිං ආරුය්හ ගච්ඡන්තා මන්තයන්ති භො පුඤ්ඤකම්මං නාම අනාගතභවත්ථාය කයිරති, අම්හාකං පන අනෙනා උදකෙ පුප්ඵිතං නීලුප්පලං විය ඉමස්මිං යෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙති, ඉදානි අතිරෙකං පුඤ්ඤං කරිස්සාම කිං කරිස්සාමාති[5] චතුමහාපථෙ ථාවරං කත්වා මහාජනස්ස විස්සමන සාලං කරොමාති, ඉත්ථීහි පන සද්ධිං අපත්තිකං කත්වා කරිස්සාම, අම්හෙසු හි චොරාති ගහෙත්වා නීයමානෙසු පි ඉත්ථීනං එකාපි

1. ම. මාඝො. 2. සී. I & II. නිබන්ධං. 3. ම. දිගුණරවං.
4. ම. කරණීයං. 5. ම. කරොමාති.

චිත්තාමත්තකම්පි අකත්වා සුවත්ථුබද්ධාති සුවත්ථුබද්ධාති[1] උට්ඨහිංසු, තස්මා තාසං පත්තිං න දස්සාමාති. තෙ අත්තනො ගෙහානි ගන්ත්වා හත්ථිනො තෙත්තිංස පිණ්ඩභත්තානි[2] දෙන්ති, තෙත්තිංස තිණමුට්ඨියො ආහරන්ති තං සබ්බං හත්ථිස්ස කුච්ඡිපූරං ජාතං, තෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා රුක්ඛෙ ඡින්දන්ති ඡින්නං ඡින්නං හත්ථී කඩ්ඪිත්වා සකටපථෙ ඨපෙති, තෙ රුක්ඛෙ තච්ඡෙත්වා සාලාය කම්මං ආරභිංසු

මඝස්ස ගෙහෙ සුජාතා සුධම්මා චිත්තා නන්දාති[3] චතස්සො භරියායො අහෙසුං, සුධම්මා වඩ්ඪකිං පුච්ඡි: තාත ඉමෙ සහායා කාලස්සෙව ගන්ත්වා සායං එන්ති කිං කම්මං කරොන්තීති, සාලං කරොන්ති අම්මාති, තාත මය්හම්පි සාලාය පත්තිං කත්වා දෙහීති, ඉත්ථීහි අපත්තිකං[4] කරොමාති එතෙ වදන්තීති, සා වඩ්ඪකිස්ස අට්ඨ කහාපණෙ දත්වා[5] තාත යෙන කෙනචි උපායෙන මය්හං පත්තිං කරොහීති සො සාධු අම්මාති වත්වා පඨමතරං[6] වාසිඵරසුං ගහෙත්වා ගාමමජ්ඣෙ ඨත්වා කිං භො අජ්ජ ඉමස්මිම්පි කාලෙ න නික්ඛමථාති උච්චාසද්දං කත්වා සබ්බෙ මග්ගං ආරූළ්හාති ඤත්වා ගච්ඡථ තාව තුම්හෙ මය්හං පපඤ්චො අත්ථීති තෙ පුරතො කත්වා අඤ්ඤං මග්ගං ආරුය්හ කණ්ණිකූපගං රුක්ඛං ඡින්දිත්වා තච්ඡෙත්වා මට්ඨං[7] කත්වා ආහරිත්වා සුධම්මාය ගෙහෙ ඨපෙසි, මයා දෙහීති වුත්තදිවසෙ නීහරිත්වා දදෙය්යාසීති, අථ නිට්ඨිතෙ දබ්බසම්භාරකම්මෙ භූමිකම්මතො පට්ඨාය චයබන්ධන ථම්භුස්සාපන සංඝාටයොජන කණ්ණිකමණ්ඩලබන්ධනෙසු කතෙසු සො වඩ්ඪකී කණ්ණිකමෙව නිසීදිත්වා චතූහි දිසාහි ගොපාණසියො උක්ඛිපිත්වා භො එකං පමුට්ඨං අත්ථීති ආහ, කිං භො පමුට්ඨං සබ්බමෙවෙතං පමුස්සතීති, ඉමා භො ගොපාණසියො කත්ථ පතිට්ඨහිස්සන්තීති කණ්ණිකා නාම ලද්ධුං වට්ටතීති, කුහිං භො ඉදානි සක්කා ලද්ධුන්ති, කුලානං ගෙහෙ සක්කා ලද්ධුන්ති ආහිණ්ඩන්තා පුච්ඡථාති. තෙ අන්තොගාමං පවිසිත්වා පුච්ඡන්තා සුධම්මාය ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ඉමස්මිං ඝරෙ කණ්ණිකා අත්ථීති පුච්ඡිංසු, සා අත්ථීති[8] ආහ, හන්ද මූලං ගණ්හාහීති, මූලං න ගණ්හාමි සචෙ මම පත්තිං කරොථ දස්සාමීති, එථ භො මාතුගාමස්ස පත්තිං න කරොම අරඤ්ඤං ගන්ත්වා රුක්ඛං ඡින්දිස්සාමාති නික්ඛමිංසු, තතො වඩ්ඪකිනා කිං තාතා ලද්ධා කණ්ණිකාති පුච්ඡිතා තම්පනං[9] ආරොචෙසුං, වඩ්ඪකී කණ්ණිකාමඤ්චෙ[10] නිසින්නොව ආකාසං උල්ලොකෙත්වා භො අජ්ජ නක්ඛත්තං සුන්දරං ඉදං අඤ්ඤං සංවච්ඡරං අතික්කමිත්වා සක්කා ලද්ධුං තුම්හෙහි ච දුක්ඛෙන ආභතා දබ්බසම්භාරා තෙ සකලසංවච්ඡරෙන ඉමස්මිං යෙව ඨානෙ පූතිකා භවිස්සන්ති දෙව

1. ම. සුබන්ධා සුබන්ධාති.
2. ම. පිණ්ඩං දෙති
3. ම සුචිත්තා සුනන්දාති.
4. අපත්තිං
5. අදසි හන්ද තාත.
6. ම. පුරෙතරං.
7 සී. I & II. වට්ටං
8. සී. I & II. එථාති.
9. ම. පුච්ඡි, තෙසු තම්පනං.
10. ම. මඤ්චෙ.

ලොකෙ නිබ්බත්තකාලෙ තස්සාපි එකස්මිං කොණෙ සාලා හොතු ආගරට්ඨ නත්ථි ආහ. සාපි යාව තෙ න පුන ආගච්ඡන්ති තාව කණ්ණිකාය හෙට්ඨිමතලෙ අයං සාලා සුධම්මා නාමාති[1] අක්ඛරානි ඡින්දාපෙත්වා අහතෙන වත්ථෙන වෙඨෙත්වා ඨපෙසි, ගාමිකා[2] ආගන්ත්වා ආහර තං කණ්ණිකං යං හොති තං හොතු තුය්හම්පි පත්තිං කරිස්සාමාති ආහංසු, සා නිගරිත්වා නානා යාව අට්ඨ වා සොළස වා ගොපානසියො න ආරොහන්ති තාව ඉමං වත්ථං මා නිබ්බෙඨයිත්ථාති වත්වා අදාසි, තෙ සාධූති ගහෙත්වා[3] ගොපානසියො ආරොපෙත්වාව වත්ථං නිබ්බෙඨෙසුං, එතො මග්ගගාමික[4]මනුස්සා උද්ධං ඔලොකෙන්තා අක්ඛරානි දිස්වා කිං භො ඉදන්ති අක්ඛරඤ්ඤුං මනුස්සං පක්කොසාපෙත්වා දස්සෙසි, සො සුධම්මා නාම අයං සාලාති ආහ, ගරට්ඨ භො මයං ආදිතො පට්ඨාය සාලං කත්වා නාමමත්තම්පි න ලභාම එසා රතනමත්තෙන කණ්ණිකාරුක්ඛෙන සාලං අත්තනො නාමෙන කාරෙතීති, වඩ්ඪකී තෙසං විරවන්තානං යෙව ගොපානසියො පවෙසෙත්වා[5] ආණිං දත්වා සාලාය කම්මං නිට්ඨාපෙසි.

සාලං තිධා විභජිංසු, එකස්මිං කොට්ඨාසෙ ඉස්සරානං වසනට්ඨානං අකංසු, එකස්මිං දුග්ගතානං, එකස්මිං ගිලානානං, තෙත්තිංස ඵලකානි[6] පඤ්ඤපෙත්වා හත්ථිස්ස සඤ්ඤං අදංසු, ආගන්තුකො ආගන්ත්වා යස්ස අත්ථතෙ ඵලකෙ නිසීදති තං ගහෙත්වා ඵලකසාමිකස්සෙව ගෙහෙ පතිට්ඨාපෙහි තස්ස පාදපරිකම්ම පිට්ඨිපරිකම්ම ඛාදනීයභොජනීයසයනානි සබ්බානි ඵලකසාමිකස්සෙව භාරා භවිස්සන්තීති හත්ථී ආගතාගතං ගහෙත්වා ඵලකසාමිකස්ස ඝරං[7] නෙති, සො තස්ස තං දිවසං කත්තබ්බං කරොති. මඝමාණවො සාලතො අවිදූරෙ ඨානෙ කොවිළාරරුක්ඛං රොපෙසි, මූලෙ චස්ස පාසාණඵලකං අත්ථරි, නන්දා නාමස්ස භරියා අවිදූරෙ පොක්ඛරණිං ඛණාපෙසි, චිත්තා මාලාවච්ඡං රොපෙසි, සබ්බජෙට්ඨිකා පන ආදාසං ගහෙත්වා අත්තභාවං මණ්ඩයමානාව විචරති, මඝො තං ආහ: භද්දෙ සුධම්මා සාලාය පත්තිකා[8] ජාතා, නන්දා පොක්ඛරණිං ඛණාපෙසි, චිත්තා මාලාවච්ඡං රොපෙසි, තව පන පුඤ්ඤකම්මං නාම නත්ථි එකං පුඤ්ඤකම්මං කරොහි භද්දෙති, සා ත්වං කස්ස කාරණා කරොසි[9] නනු තයා කතං මය්හමෙවාති වත්වා අත්තභාව මණ්ඩනමෙව අනුයුඤ්ජති, මඝො යාවතායුකං ඨත්වා තතො චවිත්වා තාවතිංසභවනෙ සක්කො හුත්වා නිබ්බත්ති, තෙපි තෙත්තිංස ගාමියා[10] මනුස්සා කාලං කත්වා තෙත්තිංසදෙවපුත්තා හුත්වා තස්සෙව සන්තිකෙ නිබ්බත්තා, සක්කස්ස වෙජයන්තො නාම පාසාදො සත්තයොජන

1. ම. අයං සුධම්මා නාමාති 4. ම. මග්ගගාමි. 7. ම. ගෙහං.
2 ම. කම්මිකා. 5. ම. ආරොපෙත්වා. 8. ම. පත්තියා.
3. ම. සම්පටිච්ඡිත්වා ගහෙත්වා. 6. සී. ජනානං තෙත්තිංසඵලකානි.
9. ම. කාරෙසි. 10 ම. ගාමිකා.

සතානි උග්ගඤ්ඡි, ධජො තීණි යොජනසතානි උග්ගඤ්ඡි, කොවිළාර රුක්ඛස්ස නිස්සන්දෙන සමන්තා[1] යොජනසතපරිමණ්ඩලො පඤ්චදස යොජනපරිණාහඛන්ධො පාරිච්ඡත්තකො නිබ්බත්ති, පාසාණඵලකස්ස නිස්සන්දෙන පාරිච්ඡත්තකමූලෙ සට්ඨියොජනිකා පණ්ඩුකම්බලසිලා නිබ්බත්ති, සුධම්මාය කණ්ණිකාරුක්ඛස්ස නිස්සන්දෙන තියොජන සතිකා සුධම්මදෙවසභා නිබ්බත්ති, නන්දාය පොක්ඛරණියා නිස්සන්දෙන පඤ්චසතයොජනා නන්දා නාම පොක්ඛරණී නිබ්බත්ති, චිත්තාය මාල වච්ඡවත්ථුනිස්සන්දෙන සට්ඨියොජනිකං චිත්තලතාවනං නාම උය්‍යානං නිබ්බත්ති.

සක්කො දෙවරාජා සුධම්මාය දෙවසභාය යොජනිකෙ සුවණ්ණ පල්ලඞ්කෙ නිසින්නො තියොජනිකෙ සෙතච්ඡත්තෙන ධාරියමානෙ තෙහි දෙවපුත්තෙහි තාහි දෙවකඤ්ඤාහි අඩ්ඪතියාහි නාටකකොටීහි ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතාහි ච පරිවාරිතො මහාසම්පත්තිං ඔලො කෙන්තො තා තිස්සො ඉත්ථියො දිස්වා ඉමා තාව පඤ්ඤායන්ති සුජාතා කුහින්ති ඔලොකෙන්තො අයං මම වචනං අකත්වා ගිරිකන්දරාය බක[2]සකුණිකා හුත්වා නිබ්බත්තාති දිස්වා දෙව ලොකතො ඔතරිත්වා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, සා දිස්වාව සඤ්ජා නිත්වා අධොමුඛා ජාතා, බාලෙ ඉදානි කිං සීසං න උක්ඛිපසි, ත්වං මම වචනං අකත්වා අත්තභාවමෙව මණ්ඩයමානා අතිනාමෙසි සුධම්මා ච නන්දා ච චිත්තා ච මම සන්තිකෙ නිබ්බත්තා[3] එහි අම්හාකං සම්පත්තිං පස්සාහි දෙවලොකං නෙත්වා නන්දාය පොක්ඛරණියා පක්ඛිපිත්වා පල්ලඞ්කෙ නිසීදි, නාටකිත්ථියො කුහිං ගතත්ථ මහාරාජාති පුච්ඡිංසු, සො අනාරොචෙතුකාමොපි තාහි නිප්පීළියමානො සුජාතාය සන්තිකන්ති ආහ, කුහිං නිබ්බත්තා මහාරාජාති?, කන්දරපාදෙති, ඉදානි කුහින්ති?, නන්දාය පොක්ඛරණියං මෙ විස්සට්ඨාති, එථ හො අම්හාකං අය්‍යං පස්සාමාති සබ්බා තත්ථ අගමංසු, සා පුබ්බෙ සබ්බ ජෙට්ඨිකා හුත්වා තා අවමඤ්ඤිත්ථ ඉදානි තාපි තං දිස්වා පස්සථ හො අම්හාකං අය්‍යාය මුඛං කාකකටච්ඡින්නතුණ්ඩසදිසන්ති ආදීනි වදන්තියො කෙළිං අකංසු, සා අතිවිය අට්ටියමානා සක්කං දෙව රාජානං ආහ: මහාරාජ ඉමානි සුවණ්ණරජතමණිවිමානානි වා නන්දා පොක්ඛරණී වා මය්හං කිං කරිස්සති ජාතභූමියෙව මහාරාජ සත්තානං සුඛා මං තත්ථෙව කන්දරපාදෙ විස්සජ්ජෙහීති, සක්කො තං තත්ථ විස්සජ්ජෙත්වා මම වචනං කරිස්සසීති ආහ, කරිස්සාමි මහා රාජාති, පඤ්චසීලානි ගණ්හිත්වා අඛණ්ඩානි කත්වා රක්ඛ කතිපාහෙන තං එතාසං ජෙට්ඨිකං කරිස්සාමීති, සා තථා අකාසි, සක්කො කතිපා හස්ස අච්චයෙන සක්කා නු ඛො සීලං රක්ඛිතුන්ති ගන්ත්වා මච්ඡරූපෙන උත්තානකො හුත්වා තස්සා පුරතො උදකපිට්ඨෙ

1. ම. තියොජනසත. 2. ම. එකා.
3. ම සුධම්මාය ච නන්දාය ච චිත්තාය ච මහාසම්පත්ති නිබ්බත්තා.

ඔසරති, සා මතමච්ඡකො භවිස්සතීති ගහෙත්වා සීසෙ අග්ගහෙසි, මච්ඡො නඞ්ගුට්ඨං චාලෙසි, ජීවති මඤ්ඤෙති උදකෙ විස්සජ්ජෙසි. සක්කො ආකාසෙ ඨත්වා සාධු සාධු රක්ඛසි සික්ඛාපදං එවන්තං රක්ඛමානං කතිපාහෙනෙව නාටිකානං ජෙට්ඨිකං කරිස්සාමීති ආහ, තස්සාපි පඤ්චවස්සසතානි ආයු අහොසි, එකදිවසම්පි උදරපූරං නාලත්ථ, සුස්සිත්වා පරිසුස්සිත්වා* මිලායමානාපි සීලං අඛණ්ඩෙත්වා කාලකතා බාරාණසියං කුම්භකාරගෙහෙ නිබ්බත්ති, සක්කො කුහිං නිබ්බත්තාති ඔලොකෙන්තො දිස්වා තතො ඉධ ආනෙතුං න සක්කා ජීවිතවුත්තිමස්සා දස්සාමීති සුවණ්ණඑළාළුකානං යානකං පූරෙත්වා මජ්ඣෙ ගාමස්ස මහල්ලකවෙසෙන නිසීදිත්වා එළාළුකානි ගණ්හථාති උක්කුට්ඨිමකාසි. සමන්තා ගාමවාසිකා ආගන්ත්වා දෙහි තාතාති ආහංසු, අහං සීලරක්ඛකානං[1] දෙමි, තුම්හෙ සීලං රක්ඛථාති, තාත මයං සීලං නාම කීදිසන්තිපි න ජානාම මූලෙන දෙහීති, සීලරක්ඛකානං[2] යෙව අහං දම්මීති ආහ. එථ රෙ කො[3] අයං එළාළුකමහල්ලකොති පබෙබ නිවත්තිංසු. සා දාරිකා පුච්ඡි: අම්මා තුම්හෙ එළාළුකත්ථාය ගතා තුච්ඡහත්ථාව ආගතාති, කොචි අම්ම එළාළුකමහල්ලකො අහං සීලං රක්ඛකානං[2] දම්මීති වදති, නූනමස්ස දාරිකා සීලං සමාදිත්වා වත්තන්තීති, මයං සීලමෙව න ජානාමාති, සා මය්හං ආනීතං භවිස්සතීති ගන්ත්වා එළාළුකං තාත දෙහීති ආහ. ත්වං සීලං රක්ඛසි අම්මාති, ආම තාත රක්ඛාමීති, ඉදං මයා තුය්හමෙව ආභතන්ති ගෙහද්වාරෙ යානකෙන සද්ධිං ඨපෙත්වා පක්කාමි. සාපි යාවජීවං සීලං රක්ඛිත්වා[4] වෙපචිත්තිඅසුරින්දස්ස ධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති, සීලනිස්සන්දෙන පාසාදිකා අහොසි, සො ධීතු විවාහමඞ්ගලං කරිස්සාමීති අසුරෙ සන්නිපාතෙසි, සක්කො කුහිං නිබ්බත්තාති ඔලොකෙන්තො අසුරභවනෙ නිබ්බත්තා අජ්ජස්සා විවාහමඞ්ගලං කරිස්සන්තීති දිස්වා ඉදානි යං කිඤ්චි කත්වා ආනෙතබ්බා මයාති අසුරවණ්ණං නිම්මිනිත්වා ආගන්ත්වා අසුරානං අන්තරෙ අට්ඨාසි. තව සාමිකං වාරෙහීති[5] තස්සා හත්ථෙ පිතා පුප්ඵදාමං අදාසි, යං ඉච්ඡසි තස්ස උපරි ඛිපාහීති, සා ඔලොකෙන්තී සක්කං දිස්වා පුබ්බසන්නිවාසෙන සඤ්ජාතසිනෙහා අයං මම සාමිකොති තස්ස උපරි දාමං ඛිපි. සො තං බාහාය ගහෙත්වා ආකාසෙ උප්පති, තස්මිං ඛණෙ අසුරා සඤ්ජානිංසු, තෙ ගණ්හථ ගණ්හථ ජරසක්කං වෙරිකො අම්හාකං න මයං එතස්ස දාරිකං දස්සාමාති අනුබන්ධිංසු. වෙපචිත්ති පුච්ඡි කෙන භවාති, ජරපක්කෙන මහාරාජාති, අවසෙසෙසු අයමෙව සෙට්ඨො, අපෙථාති ආහ. සක්කො තං නෙත්වා අඩ්ඪතියකොටියා නාටිකානං ජෙට්ඨිකට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා සක්කං වරං යාචි: මහාරාජ

1. ම. සීලං රක්ඛිතානං.
2. ම. සීලං රක්ඛිකානං.
3. ම. කොසි.
4. ම. රක්ඛිත්වා චවිත්වා
5. ම. වරෙහීති.
* සුක්ඛිත්වා.

පියං ඉමස්මිං දෙවලොකෙ මාතා වා පිතා වා භාතා වා භගිනී වා තත්ථ යත්ථ යත්ථ ගච්ඡසි තත්ථ තත්ථ මං ගහෙත්වාව ගච්ඡ මහාරාජාති, සක්කො සාධූති පටිඤ්ඤං අදාසි. එවං මචලගාමෙ මඝමාණවක කාලතො පට්ඨාය විසුද්ධභාවමස්ස සම්පස්සන්තො භගවා "දීඝරත්තං විසුද්ධො ඛො අයං යක්ඛො"[1]ති ආහ, "අත්ථසංහිත"න්ති අත්ථනිස්සිතං කාරණනිස්සිතං.

පඨමකභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

"කිං සංයොජනා"ති කිං බන්ධනා. කෙන බන්ධනෙන බද්ධා[2] හුත්වා. "පුථුකායා"ති බහුජනා. "අවෙරා"ති අප්පටිඝා. "අදණ්ඩා"ති ආවුධදණ්ඩධනදණ්ඩවිනිමුත්තා. "අසපත්තා"ති අපච්චත්ථිකා. "අව්‍යාපජ්ඣා[3]"ති විගතදොමනස්සා. "විහරෙමු අවෙරිනො"ති අහො වත කෙනචි සද්ධිං අවෙරිනො විහරෙය්‍යාම, කත්ථචි කොපං අනුප්පාදෙත්වා අච්ඡරිය ගහිතකං ජංඝසහස්සෙන සද්ධිං පරිභුඤ්ජෙය්‍යාමාති දූතං දත්වා පූජං කත්වා ච පත්ථයන්ති. "ඉති ච නෙසං[4] හොතී"ති එවං ච තෙසං අයං ච පත්ථනා හොති. "අථ ච පනා"ති එවං පත්ථනාය සතිපි. "ඉස්සා මච්ඡරිය සංයොජනා"ති පරසම්පත්තිඛීයනලක්ඛණා ඉස්සා, අත්තසම්පත්තියා පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහනලක්ඛණං මච්ඡරියං, ඉස්සා ච මච්ඡරියං ච සංයොජනං එතෙසන්ති=ඉස්සාමච්ඡරියසංයොජනා. අයමෙත්ථ සංඛෙපො, විත්ථාරතො පන ඉස්සාමච්ඡරියානි අභිධම්මෙ වුත්තානෙව, ආවාසමච්ඡරියෙන පනෙත්ථ යක්ඛො වා පෙතො වා හුත්වා තස්සෙව ආවාසස්ස සංකාරං සීසෙන උක්ඛිපිත්වා විචරති. කුලමච්ඡරියෙන තස්මිං කුලෙ අඤ්ඤෙසං දානමානාදීනි කරොන්තෙ දිස්වා භින්නං වතිදං කුලං මමාති චින්තයතො ලොහිතම්පි මුඛතො උග්ගච්ඡති කුච්ඡිවිරෙචනම්පි හොති, අන්තානිපි ඛණ්ඩාඛණ්ඩානි හුත්වා නික්ඛමන්ති, ලාභමච්ඡරියෙන සංඝස්ස වා ගණස්ස වා සන්තකෙ ලාභෙ මච්ඡරායිත්වා පුග්ගලිකපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිත්වා යක්ඛො වා පෙතො වා මහාඅජගරො වා හුත්වා නිබ්බත්තති. සරීරවණ්ණගුණවණ්ණමච්ඡරියෙන පරියත්තිධම්මමච්ඡරියෙන ච අත්තනො ච වණ්ණං වණ්ණෙති, පරෙසං වණ්ණං කිං වණ්ණො එසොති තං තං දොසං වදන්තො පරියත්තිං ච කස්සචි කිඤ්චි අදෙන්තො දුබ්බණ්ණො චෙව එළමූගො ච හොති. අපි ච ආවාසමච්ඡරියෙන ලොහගෙහෙ පච්චති. කුලමච්ඡරියෙන අප්පලාභො හොති. ලාභමච්ඡරියෙන ගූථනිරයෙ නිබ්බත්තති. වණ්ණමච්ඡරියෙන භවෙ නිබ්බත්තස්ස වණ්ණො නාම න හොති. ධම්මමච්ඡරියෙන කුක්කුළ

1. සී. II. යක්ඛො.
2. ම. කිංකෙනබන්ධනෙනබද්ධා.
3. ම. අබ්‍යාපජ්ඣා.
4. ම. ඉතිචතෙසං.

නිරයෙ නිබ්බත්තන්ති. ඉදං ච පන ඉස්සාමච්ඡෙරසංයොජනං සොතාපත්තිමග්ගෙන පහීයති. යාව තං නප්පහීයති තාවදෙව මනුස්සා අවෙරතාදීනි පත්ථයන්තාපි වෙරාදීහි න පරිමුච්චිස්සන්ති යෙව[1].

“තිණ්ණා මෙත්ථ කංඛා”ති එතස්මිං පඤ්හෙ මයා තුම්හාකං වචනං සුත්වා කංඛා තිණ්ණාති වදති, න මග්ගවසෙන ඉමං තිණ්ණකංඛතං දීපෙති. “විගතා කථංකථා”ති ඉදං කථං ඉදං කථන්ති අයම්පි කථංකථා විගතා. නිදානාදීනි වුත්තත්ථානෙව[2] “පියාප්පිය නිදානං”ති ඉස්සා පියසත්ත සඞ්ඛාරනිදානා, මච්ඡරියං අප්පිය සත්ත සංඛාර නිදානං, උභයං වා උභයනිදානං. පබ්බජිතස්ස හි සද්ධිවිහාරිකාදයො ගහට්ඨස්ස පුත්තාදයො හත්ථි අස්සාදයො වා සත්තා පියා හොන්ති කෙළායිතා මමායිතා. මුහුත්තම්පි තෙ අපස්සන්තො අධිවාසෙතුං න සක්කොති, සො අඤ්ඤං තාදිසං පියං සත්තං ලභන්තං දිස්වා ඉස්සං කරොති. ඉමිනා අම්හාකං කිඤ්චි කම්මං අත්ථි මුහුත්තං තාව තං දෙථාති තමෙව අඤ්ඤෙහි යාචිතො න සක්කා දාතුං කිලමිස්සති වා උක්කණ්ඨිස්සති වාති ආදීනි වත්වා මච්ඡරියං කරොති එවං තාව උභයම්පි පියසත්තනිදානං හොති. භික්ඛුස්ස පන පත්තචීවරාදි පරික්ඛාරජාතං ගහට්ඨස්ස වා අලංකාරාදි උපකරණං පියං හොති මනාපං, සො අඤ්ඤස්ස තාදිසං උප්පජ්ජමානං දිස්වා අහො වතස්ස එවරූපං න භවෙය්‍යාති ඉස්සං කරොති, යාචිතො වාපි මය්හෙතං තාව න පරිභුඤ්ජාමි න සක්කා දාතුන්ති මච්ඡරියං කරොති. එවං උභයම්පි පියසංඛාර නිදානං හොති. අප්පියෙ හි පන තෙ වුත්තප්පකාරෙ සත්තෙ ච සංඛාරෙ ච ලභිත්වා සචෙපිස්ස තෙ අමනාපා හොන්ති, තථාපි කිලෙසානං විපරීතවුත්තිතාය ඨපෙත්වා මං කො අඤ්ඤො එවරූපස්ස ලාභීති ඉස්සං වා කරොති, යාචිතො තාවකාලිකම්පි අදදමානො මච්ඡරියං වා කරොති, එවං උභයම්පි අප්පියසත්තසංඛාර නිදානං හොති. “ඡන්ද නිදානා”ති එත්ථ පරියෙසනා ඡන්දො පටිලාභඡන්දො පරිභොගඡන්දො සන්නිධිඡන්දො විස්සජ්ජනඡන්දොති පඤ්චවිධො ඡන්දො කතමො පරියෙසනා ඡන්දො? ඉධෙකච්චො අත්ථිකො ඡන්දජාතො රූපං පරියෙසති, සද්දං ගන්ධං රසං ඵොට්ඨබ්බං පරියෙසති. ධනං පරියෙසති, අයං පරියෙසනා ඡන්දො, කතමො පටිලාභච්ඡන්දො? ඉධෙකච්චො අත්ථිකො ඡන්දජාතො රූපං පටිලභති සද්දං ගන්ධං රසං ඵොට්ඨබ්බං පටිලභති, ධනං පටිලභති අයං පටිලාභච්ඡන්දො, කතමො පරිභොගච්ඡන්දො? ඉධෙකච්චො අත්ථිකො ඡන්දජාතො රූපං පරිභුඤ්ජති සද්දං ගන්ධං රසං ඵොට්ඨබ්බං පරිභුඤ්ජති ධනං පරිභුඤ්ජති අයං පරිභොගච්ඡන්දො කතමො සන්නිධිච්ඡන්දො? ඉධෙකච්චො අත්ථිකො ඡන්දජාතො ධන සන්නිචයං කරොති ආපදාසු භවිස්සතීති අයං සන්නිධිච්ඡන්දො කතමො විස්සජ්ජනච්ඡන්දො? ඉධෙ

1. ම. මුච්චන්තියෙව. 2. සී. I & II. වුත්තත්ථායෙව.

කච්චො අතිත්තො ඡන්දජාතො ධනං විස්සජ්ජෙති හත්ථාරොහානං අස්සාරොහානං රථිකානං ධනුග්ගහානං ඉමෙ මං රක්ඛිස්සන්ති ගොපිස්සන්ති මමායිස්සන්ති සම්පරිවාරෙස්සන්තීති අයං විස්සජ්ජනච්ඡන්දො. ඉමෙ පඤ්චපි ඡන්දා ඉධ තණ්හාමත්තකමෙව, තං සන්ධාය ඉදං වුත්තං. **"විතක්කනිදානො"**ති එත්ථ "ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො"ති එවං වුත්තො විනිච්ඡයවිතක්කො විතක්කො නාම.

"විනිච්ඡයො"ති ද්වෙ විනිච්ඡයා තණ්හාවිනිච්ඡයො ච දිට්ඨිවිනිච්ඡයො ච. අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතං තණ්හාවිනිච්ඡයො නාම. ද්වාසට්ඨිදිට්ඨියො දිට්ඨිවිනිච්ඡයො නාමාති. එවං වුත්තතණ්හාවිනිච්ඡයවසෙන හි ඉට්ඨානිට්ඨපියාප්පිය වවත්ථානං හොති තදෙව හි එකච්චස්ස ඉට්ඨං හොති, එකච්චස්ස අනිට්ඨං හොති, පච්චන්තරාජ මජ්ඣිම[1]දෙසරාජූනං ගණ්ඩුප්පාදමිගමංසාදිසු[2] විය, තස්මිං පන තණ්හාවිනිච්ඡය විනිච්ඡිතෙ පටිලද්ධවත්ථුස්මිං එත්තකං රූපස්ස භවිස්සති එත්තකං සද්දස්ස එත්තකං ගන්ධස්ස එත්තකං රසස්ස එත්තකං ඵොට්ඨබ්බස්ස භවිස්සති එත්තකං මය්හං භවිස්සති එත්තකං පරස්ස භවිස්සති එත්තකං නිදහිස්සාමි එත්තකං පරස්ස දස්සාමීති වවත්ථානං විතක්කවිනිච්ඡයො නාම හොති තෙනාහ: "ඡන්දො ඛො දෙවානමින්ද විතක්කනිදානො"ති. **"පපඤ්චසඤ්ඤාසංඛානිදානො"**ති තයො පපඤ්චා තණ්හාපපඤ්චො මානපපඤ්චො දිට්ඨිපපඤ්චොති. තත්ථ අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතං තණ්හාපපඤ්චො නාම. නවවිධො මානො මානපපඤ්චො නාම. ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො දිට්ඨිපපඤ්චො නාම. තෙසු ඉධ තණ්හාපපඤ්චො අධිප්පෙතො.

කෙනට්ඨෙන පපඤ්චො? මත්තපමත්තාකාරපාපනට්ඨෙන, පපඤ්චසම්පයුත්තා සඤ්ඤා=පපඤ්චසඤ්ඤා, සංඛා වුච්චති කොට්ඨාසො, "සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා"ති ආදිසු විය. ඉති **පපඤ්චසඤ්ඤාසංඛානිදානොති** පපඤ්චසඤ්ඤාකොට්ඨාසනිදානො විතක්කොති අත්ථො. **"පපඤ්චසඤ්ඤාසංඛා නිරොධ සාරුප්ප ගාමිනී"**න්ති එතිස්සා පපඤ්චසඤ්ඤාසංඛාය යො නිරොධො වූපසමො සො තස්ස සාරුප්පං චෙව තත්ථ ගාමිනී චාති සහ විපස්සනාය මග්ගං පුච්ඡති. අථස්ස භගවා "සොමනස්සං පහ"න්ති තිස්සො වෙදනා ආරභි. කිං පන භගවතා පුච්ඡිතං කථිතං අපුච්ඡිතං සානුසන්ධිකං අනනුසන්ධිකන්ති. පුච්ඡිතමෙව කථිතං නො අපුච්ඡිතං, සානුසන්ධිකමෙව නො අනනුසන්ධිකං. දෙවතානං හි රූපතො අරූපං පාකටතරං. අරූපෙපි වෙදනා පාකටතරා. කස්මා? දෙවතානං හි කරජකායං සුඛුමං කම්මජං බලවං කරජකායස්ස ච සුඛුමත්තා කම්මජස්ස ච බලවත්තා එකාහාරම්පි අතික්කමිත්වා න තිට්ඨන්ති උණ්හපාසාණෙ ඨපිතසප්පිපිණ්ඩො විය විලීයන්තීති සබ්බං බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. තස්මා භගවා සක්කස්ස තිස්සො වෙදනා

1. සී. I & II. මජ්ඣිමදෙස. 2. සී. I. & II. මිගමංසාදිසු.

ආරභි. දුවිධං හි කම්මට්ඨානං රූපකම්මට්ඨානඤ්ච අරූපකම්මට්ඨානඤ්ච. රූපපරිග්ගහො අරූපපරිග්ගහොතිපි එතදෙව වුච්චති. තත්ථ භගවා යස්ස රූපං පාකටං තස්ස සංඛෙපමනසිකාරවසෙන වා විත්ථාරමනසිකාරවසෙන වා චතුධාතුවවත්ථානං විත්ථාරෙන්තො රූපකම්මට්ඨානං කථෙති. යස්ස අරූපං පාකටං තස්ස අරූපකම්මට්ඨානං කථෙති, කථෙන්තො ච තස්ස වත්ථුභූතං රූපකම්මට්ඨානං දස්සෙත්වාව කථෙති, දෙවානං පන අරූපං[1] පාකටන්ති අරූපකම්මට්ඨානවසෙන වෙදනං ආරභි. තිවිධො හි අරූපකම්මට්ඨානෙ අභිනිවෙසො ඵස්සවසෙන වෙදනාවසෙන චිත්තවසෙනාති. කථං? එකච්චස්ස හි සංඛිත්තෙන වා විත්ථාරෙන වා පරිග්ගහිතෙ රූපකම්මට්ඨානෙ තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තචෙතසිකානං පඨමාභිනිපාතො තං ආරම්මණං ඵුසන්තො උප්පජ්ජමානො ඵස්සො පාකටො හොති. එකච්චස්ස තං ආරම්මණං අනුභවන්තී උප්පජ්ජමානා වෙදනා පාකටා හොති. එකච්චස්ස තං ආරම්මණං පරිග්ගහෙත්වා තං විජානන්තං උප්පජ්ජමානං විඤ්ඤාණං පාකටං හොති. තත්ථ යස්ස ඵස්සො පාකටො හොති. සොපි න කෙවලං ඵස්සොව උප්පජ්ජති තෙන සද්ධිං තදෙව ආරම්මණං අනුභවමානා වෙදනාපි උප්පජ්ජති සඤ්ජානමානා සඤ්ඤාපි චෙතයමානා චෙතනාපි විජානමානං විඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතීති. ඵස්සපඤ්චකං[2] යෙව පරිග්ගණ්හාති, යස්ස වෙදනා පාකටා හොති. සොපි න කෙවලං වෙදනාව උප්පජ්ජති තාය සද්ධිං තදෙව ආරම්මණං ඵුසමානො ඵස්සොපි උප්පජ්ජති සඤ්ජානමානා සඤ්ඤාපි චෙතයමානා චෙතනාපි විජානමානං විඤ්ඤාණම්පි උප්පජ්ජතීති ඵස්සපඤ්චකෙ යෙව පරිග්ගණ්හාති. යස්ස විඤ්ඤාණං පාකටං හොති, සොපි න කෙවලං විඤ්ඤාණමෙව උප්පජ්ජති තෙන සද්ධිං තදෙවාරම්මණං ඵුසමානො ඵස්සොපි උප්පජ්ජති අනුභවමානා වෙදනාපි සඤ්ජානමානා සඤ්ඤාපි චෙතයමානා චෙතනාපි උප්පජ්ජතීති ඵස්සපංචකෙ යෙව පරිග්ගණ්හාති. සො ඉමෙ ඵස්සපංචමකා ධම්මා කිං නිස්සිතාති උපධාරෙන්තො වත්ථු නිස්සිතාති පජානාති, වත්ථු නාම කරජකායො යං සන්ධාය වුත්තං “ඉදං ච පන මෙ විඤ්ඤාණං එත්ථ සිතං එත්ථ පටිබද්ධ”න්ති; සො අත්ථතො භූතානි චෙව උපාදාරූපානි ච එවමෙත්ථ වත්ථු රූපං ඵස්සපඤ්චමකං නාමන්ති නාමරූපමත්තමෙව පස්සති. රූපං චෙත්ථ රූපක්ඛන්ධො නාමං චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධාති පඤ්චක්ඛන්ධමත්තං හොති. නාමරූපවිනිමුත්තා හි පඤ්චක්ඛන්ධා පඤ්චක්ඛන්ධවිනිමුත්තං වා නාමරූපං නත්ථි සො ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා කිං හෙතුකාති උපපරික්ඛන්තො අවිජ්ජාදිහෙතුකාති පස්සති. තතො පච්චයො චෙව පච්චයුප්පන්නං ච ඉදං අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථි සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජමත්තමෙවාති

1. ම. අරූපකම්මට්ඨානං, 2. සී I. පඤ්චකෙයෙව & ම. පඤ්චමකෙයෙව.

සප්පච්චයනාමරූපවසෙන තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනාපටිපාටියා අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සම්මසන්තො විචරති, සො අජ්ජ අජ්ජාති පටිවෙධං ආකඞ්ඛමානො තථාරූපෙ දිවසෙ උතුසප්පායං පුග්ගලසප්පායං භොජනසප්පායං ධම්මසවණසප්පායං වා ලභිත්වා එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නොව විපස්සනං මත්ථකං පාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. එවං ඉමෙසං තිණ්ණම්පි ජනානං යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථිතං හොති. ඉධ පන භගවා අරූපකම්මට්ඨානං කථෙන්තො වෙදනා වසෙන[1] කථෙසි. ඵස්සවසෙන වා විඤ්ඤාණවසෙන වා කථියමානං න පාකටං හොති අන්ධකාරං විය ඛායති වෙදනාවසෙන පන පාකටං හොති, කස්මා? වෙදනානං උප්පත්තියා පාකටතාය, සුඛදුක්ඛවෙදනානං හි උප්පත්ති පාකටා, යදා සුඛං උප්පජ්ජති තදා සකලසරීරං ඛොභෙන්තං මද්දන්තං ඵරමානං අභිසන්දයමානං සතධොතසප්පිං ඛාදාපයන්තං විය සතපාකතෙලං මක්ඛයමානං විය ඝටසහස්සෙන පරිළාහං නිබ්බාපයමානං විය අහො සුඛං අහො සුඛන්ති වාචං නිච්ඡාරයමානමෙව උප්පජ්ජති. යදා දුක්ඛං උප්පජ්ජති තදා සකලසරීරං ඛොභෙන්තං මද්දන්තං ඵරමානං අභිසන්දයමානං තත්තං ඵාලං පවෙසන්තං විය විලීනතම්බලොහෙන ආසිඤ්චන්තං විය සුක්ඛතිණවනප්පතිම්හි අරඤ්ඤෙ දාරුඋක්කාකලාපං ඛිපමානං විය අහො දුක්ඛං අහො දුක්ඛන්ති විප්පලාපයමානමෙව උප්පජ්ජති. ඉති සුඛදුක්ඛවෙදනානං උප්පත්ති පාකටා හොති.

අදුක්ඛමසුඛා පන දුද්දීපනා අන්ධකාරා අවිභූතා, සා සුඛදුක්ඛානං අපගමෙ සාතාසාතපටික්ඛෙපවසෙන මජ්ඣත්තාකාරභූතා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනාති නයතො ගණ්හන්තස්ස පාකටා හොති. යථා කිං? යථා අන්තරා පිට්ඨිපාසාණං ආරුහිත්වා පලාතස්ස මිගස්ස අනුපදං[2] ගච්ඡන්තො මිගලුද්දකො පිට්ඨිපාසාණස්ස ඔරභාගෙපි පරභාගෙපි පදං දිස්වා මජ්ඣෙ අපස්සන්තොපි ඉතො ආරුළ්හො ඉතො ඔරුළ්හො මජ්ඣෙ පිට්ඨිපාසාණෙ ඉමිනා පදෙසෙන ගතො භවිස්සතීති නයතො ජානාති, එවං ආරුළ්හට්ඨානෙ පදං විය හි සුඛාය වෙදනාය උප්පත්ති පාකටා හොති. ඔරුළ්හට්ඨානෙ පදං විය දුක්ඛාය වෙදනාය උප්පත්ති පාකටා හොති. ඉතො ආරුය්හ ඉතො ඔරුය්හ මජ්ඣෙ එවං ගතොති නයතො ගහණං විය සුඛදුක්ඛානං අපගමෙ සාතාසාතපටික්ඛෙපවසෙන මජ්ඣත්තාකාරභූතා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනාති නයතො ගණ්හන්තස්ස පාකටා හොති, එවං භගවා පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා පච්ඡා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිවත්තෙත්වා දස්සෙසි. න කෙවලඤ්ච ඉධෙව එවං දස්සෙසි. මහාසතිපට්ඨානෙ මජ්ඣිමනිකායම්හි සතිපට්ඨානෙ චූළතණ්හාසඞ්ඛයෙ මහාතණ්හාසඞ්ඛයෙ චූළ

1. ම. ඕංසෙන.

2. සී. I & II. අනුපථං.

වෙදල්ලෙ මහාවෙදල්ලෙ රට්ඨපාලසුත්තෙ මාගණ්ඩියසුත්තෙ ධාතුවිභඞ්ගෙ ආනඤ්ජසප්පායෙ සකලෙ[1] වෙදනාසංයුත්තෙති එවං අනෙකෙසු සුත්තෙසු පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා පච්ඡා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිබ්බත්තෙත්වා දස්සෙසි යථා තෙසු එවං ඉමස්මිම්පි සක්කපඤ්හෙ පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා පච්ඡා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිබ්බත්තෙත්වා දස්සෙසි, රූපකම්මට්ඨානං පනෙත්ථ වෙදනාය ආරම්මණමත්තකංයෙව සංඛිත්තං තස්මා පාළියං[2] න ආරුළ්හං භවිස්සති. අරූපකම්මට්ඨානෙ යං තස්ස පාකටං වෙදනාවසෙන අභිනිවෙසමුඛං තමෙව දස්සෙතුං "සොමනස්සං පහං[3] දෙවානමින්ද"ති ආදිමාහ. තත්ථ "දුවිධෙනා"ති විවිධෙන ද්වීහි කොට්ඨාසෙහීති අත්ථො. "එවරූපං සොමනස්සං න සෙවිතබ්බ"න්ති එවරූපං ගෙහසිතසොමනස්සං න සෙවිතබ්බං ගෙහසිතසොමනස්සං නාම "තත්ථ කතමානි ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි? චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං පටිලාභං වා පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙව පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං, යං එවරූපං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං සොමනස්ස"න්ති එවං ඡසු ද්වාරෙසු වුත්තකාමගුණනිස්සිතං සොමනස්සං. "එවරූපං සොමනස්සං සෙවිතබ්බ"න්ති එවරූපං නෙක්ඛම්මසිතං සොමනස්සං සෙවිතබ්බං නෙක්ඛම්මසිතං සොමනස්සං නාම "තත්ථ කතමානි ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි සොමනස්සානි? රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං දිස්වා[4] විපරිණාමං විරාගං නිරොධං පුබ්බෙ චෙව රූපා එතරහි ච සබ්බෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මාති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං, යං එවරූපං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති නෙක්ඛම්මසිතං සොමනස්ස"න්ති එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා උස්සුක්කාපෙතුං සක්කොන්තස්ස උස්සුක්කිතා මෙ විපස්සනාති සොමනස්සජාතස්ස උප්පන්නං සොමනස්සං සෙවිතබ්බන්ති ඉදං නෙක්ඛම්මවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන පඨමජ්ඣානාදිවසෙන ච උප්පජ්ජනකසොමනස්සං සෙවිතබ්බං නාම. "තත්ථ යඤ්චෙ සවිතක්කං සවිචාර"න්ති තස්මිම්පි නෙක්ඛම්මසිතෙ සොමනස්සෙ යං නෙක්ඛම්මවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන පඨමජ්ඣානවසෙන ච උප්පන්නං සවිතක්කං සවිචාරං සොමනස්සන්ති ජානෙය්‍ය. "යං චෙ අවිතක්කං අවිචාර"න්ති යං පන දුතියතතියජ්ඣානවසෙන උප්පන්නං අවිතක්කං අවිචාරං සොමනස්සන්ති ජානෙය්‍ය. "යෙ අවිතක්කෙ අවිචාරෙ තෙ පණීත

1. ම. I & II. සකල
2. ම. I & II. පාළිං
3. ම. පාහං.
4. ම. විදිත්වා.

තරෙ''ති එතෙසුපි වීසු යං අවිතක්කං අවිචාරං තං පණීත තරන්ති අත්ථො. ඉමිනා කිං කථිතං හොති? චින්නං අරහත්තං කථිතං, කථං? එකො හි භික්ඛු[1] සවිතක්කසවිචාරෙ සොමනස්සෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා ඉදං සොමනස්සං කිං නිස්සිතන්ති උප ධාරෙන්තො වත්ථුනිස්සිතන්ති පජානාතීති ඵස්සපඤ්චමකෙ වුත්ත නයෙනෙව අනුක්කමෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. එකො අවි තක්කඅවිචාරෙ සොමනස්සෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා වුත්තනයෙ නෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. තත්ථ අභිනිවිට්ඨසොමනස්සෙසුපි සවි තක්කසවිචාරතො අවිතක්කඅවිචාරං පණීතතරං, සවිතක්ක සවි චාර සොමනස්ස[2] විපස්සනතොපි අවිතක්ක අවිචාර[3] විපස්සනා පණීතතරා. සවිතක්කසවිචාරසොමනස්සඵලසමාපත්තිතොපි අවි තක්කාවිචාරසොමනස්සඵලසමාපත්තියෙව පණීතතරා. තෙනාහ භගවා: "යෙ අවිතක්කෙ අවිචාරෙ තෙ පණීත තරෙ"ති. "එව රූපං දොමනස්සං න සෙවිතබ්බ"න්ති එවරූපං ගෙහසිතදොම නස්සං න සෙවිතබ්බං. ගෙහසිතදොමනස්සං නාම "තත්ථ කත මානි ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි? චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටි සංයුත්තානං අප්පටිලාභං වා අප්පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්ස රතො උප්පජ්ජති දොමනස්සං, යං එවරූපං දොමනස්සං, ඉදං වුච්චති ගෙහසිතදොමනස්ස"න්ති. එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණං නානුභවිං නානුභවිස්සාමි නානුභවාමීති විතක්කයතො උප්පන්නං කාමගුණනිස්සිතං දොමනස්සං.

"එවරූපං දොමනස්සං සෙවිතබ්බ"න්ති එවරූපං නෙක්ඛම්ම සිතං දොමනස්සං සෙවිතබ්බං. නෙක්ඛම්මසිතදොමනස්සං නාම "තත්ථ කතමානි ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි දොමනස්සානි? රූපානං ත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමං විරාගනිරොධං පුබ්බෙ චෙව රූපා එතරහිච සබ්බෙ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාම ධම්මාති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දිස්වා අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨපෙති, කුදස්සු නාම තං තදායතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමි යදරියා එතරහි ආයතනං උපසම්පජ්ජ විහරන්තීති ඉති අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසුපි පිහං උපට්ඨාපයතො උප්පජ්ජති පිහපච්චයා දොමනස්සං, යං එවරූපං දොමනස්සං ඉදං වුච්චති නෙක්ඛම්මසිතං දොමනස්ස"න්ති. එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ අනුත්තරවිමොක්ඛසංඛාතඅරියඵලධම්මෙසු පිහං උපට්ඨ පෙත්වා තදධිගමාය අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා උස්සුක්කාපෙතුං අසක්කොන්තස්ස ඉමම්පි පක්ඛං ඉමම්පි මාසං

1. ම. එකො කිර භික්ඛු. 2. I. & සොමනස්සෙ.
3. සී. I & II. අවිචාරෙ.

ඉමම්පි සංවච්ඡරං විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරියභූමිං පාපුණිතුං නාසක්ඛින්ති අනුසොචතො උප්පන්නං දොමනස්සං සෙවිතබ්බන්ති ඉදං නෙක්ඛම්මවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන පඨමජ්ඣානාදිවසෙන උප්පජ්ජනකදොමනස්සං සෙවිතබ්බං නාම.

“තත්ථ යඤ්චෙ සවිතක්කං සවිචාර”න්ති තස්මිං දුවිධෙපි දොමනස්සෙ ගෙහසිතදොමනස්සමෙව සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සං නාම. නෙක්ඛම්මවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිට්ඨානවසෙන පඨමජ්ඣානාදිවසෙන ච උප්පන්නදොමනස්සං පන අවිතක්කඅවිචාරදොමනස්සන්ති වෙදිතබ්බං. නිප්පරියායෙන පන අවිතක්කඅවිචාරදොමනස්සං නාම නත්ථි, දොමනස්සින්ද්‍රියං හි එකංසෙන අකුසලං චෙව සවිතක්කසවිචාරං ච, තස්ස පන භික්ඛුනො මඤ්ඤනාවසෙන සවිතක්කසවිචාරන්ති ච අවිතක්කඅවිචාරන්ති ච වුත්තං, තත්‍රායං නයො, ඉධ භික්ඛු දොමනස්සපච්චයභූතෙ සවිතක්කසවිචාරධම්මෙ අවිතක්කඅවිචාරධම්මෙ ච දොමනස්සපච්චයා[1] උප්පන්නෙ මග්ගඵලධම්මෙ ච අඤ්ඤෙසං පටිපත්ති දස්සනවසෙන දොමනස්සන්ති ගහෙත්වා කදා නු ඛො මෙ සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සෙ විපස්සනා පට්ඨපිතා භවිස්සති කදා අවිතක්කඅවිචාර දොමනස්සෙති ච කදා නු ඛො මෙ සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සඵලසමාපත්ති නිබ්බත්තිතා භවිස්සති කදා අවිතක්කඅවිචාරදොමනස්සඵලසමාපත්තීති චින්තෙත්වා තෙමාසිකං ඡමාසිකං නවමාසිකං වා පටිපදං ගණ්හාති, තෙමාසිකං ගහෙත්වා පඨමමාසෙ එකං යාමං ජග්ගති ද්වෙ යාමෙ නිද්දාය ඔකාසං කරොති, මජ්ඣිමමාසෙ ද්වෙ යාමෙ ජග්ගති එකං යාමං නිද්දාය ඔකාසං කරොති, පච්ඡිමමාසෙ චංකමනිසජ්ජාහෙව[2] යාපෙති එවං චෙ අරහත්තං පාපුණාති, ඉච්චෙතං කුසලං නො චෙ පාපුණාති විසෙසෙත්වා ඡමාසිකං ගණ්හාති. තත්‍රාපි ද්වෙ ද්වෙ මාසෙ වුත්තනයෙන පටිපජ්ජිත්වා අරහත්තං පාපුණිතුං අසක්කොන්තො විසෙසෙත්වා නවමාසිකං ගණ්හාති, තත්‍රාපි තයො තයො මාසෙ තථෙව පටිපජ්ජිත්වා අරහත්තං පාපුණිතුං අසක්කොන්තස්ස න ලද්ධං වත මෙ සබ්‍රහ්මචාරීහි සද්ධිං විසුද්ධි පවාරණං පවාරෙතුන්ති[3] ආවජ්ජතො දොමනස්සං උප්පජ්ජති. අස්සුධාරා පවත්තන්ති ගාමන්තපබ්භාරවාසිමහාසිවත්ථෙරස්ස විය:-

ථෙරො කිර අට්ඨාරස මහාගණෙ වාචෙති, තස්සොවාදෙ ඨත්වා තිංසසහස්සභික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසු. අථෙකො භික්ඛු මය්හං තාව අබ්භන්තරෙ ගුණා අප්පමාණා කීදිසා නු ඛො මෙ ආචරියස්ස ගුණාති ආවජ්ජෙන්තො පුථුජ්ජනභාවං දිස්වා අම්හාකං ආචරියො අඤ්ඤෙසං අවස්සයො හොති අත්තනො භවිතුං න සක්කොතීති ඔවාදමස්ස දස්සාමීති ආකාසෙන ගන්ත්වා විහාරසමීපෙ ඔතරිත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නං ආචරියං උපසංකමිත්වා වත්තං දස්සෙත්වා

1. පච්චයාඵෙ. 2 ම. නිසජ්ජායෙව. 3. සී. I & II. පවාරිතුන්ති.

එකමන්තං නිසීදි. ථෙරො කිංකාරණා ආගතොසි පිණ්ඩපාතිකාති ආහ. එකං අනුමොදනං ගණ්හිස්සාමීති ආගතොස්මි භන්තෙති, ඔකාසො න භවිස්සති ආවුසොති. විතක්කමාලකෙ ඨිතකාලෙ පුච්ඡිස්සාමි භන්තෙති, තස්මිං ඨානෙ අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්තීති, භික්ඛාචාරමග්ගෙ භන්තෙති, තත්‍රාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්තීති, දුපට්ටං නිවාසනට්ඨානෙ සඞ්ඝාටිපාරුපනට්ඨානෙ පත්ත නීහරණට්ඨානෙ ගාමෙ චරිත්වා ආසනසාලාය[1] යාගුපිතකාලෙ භන්තෙති. තත්‍ථ අට්ඨකථා ථෙරා අත්තනො කඞ්ඛං විනොදෙන්ති ආවුසොති, අන්තො ගාමතො නික්ඛමනකාලෙ පුච්ඡිස්සාමි භන්තෙති, තත්‍රාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්ති ආවුසොති. අන්තරාමග්ගෙ භන්තෙ භොජනසාලාය භත්තකිච්චපරියොසානෙ භන්තෙති, දිවාට්ඨානෙ පාදධොවනකාලෙ මුඛධොවනකාලෙ භන්තෙති, තදා අඤ්ඤෙ පුච්ඡිස්සන්තීති, තතො පට්ඨාය යාව අරුණා පතිමජ්ජන්ති ආවුසොති,[2] දන්තකට්ඨං ගහෙත්වා මුඛධොවනත්ථාය ගමනකාලෙ භන්තෙති, තදා අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්තීති, මුඛං ධොවිත්වා ආගමනකාලෙ භන්තෙති, තත්‍රාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්තීති. සෙනාසනං පවිසිත්වා නිසින්නකාලෙ භන්තෙති, තත්‍රාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්තීති, භන්තෙ නනු මුඛං ධොවිත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා තයො චත්තාරො පල්ලඞ්කෙ උණ්හා[3] පෙත්වා යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තානං ඔකාසකාලෙන භවිතබ්බං සියා මරණක්ඛණං පන ලභිස්සථ[4] භන්තෙ ඵලකසදිසත්‍ථ භන්තෙ පරස්ස අවස්සයො හොථ, අත්තනො භවිතුං න සක්කොථ, න මෙ තුම්හාකං අනුමොදනාය අත්‍ථොති ආකාසෙ උප්පතිත්වා අගමාසි. ථෙරො ඉමස්ස භික්ඛුනො පරියත්තියා කම්මං නත්‍ථි මය්හං පන අංකුසකො භවිස්සාමීති ආගතොති ඤත්වා ඉදානි ඔකාසො න භවිස්සති පච්චූසකාලෙ ගමිස්සාමීති චින්තෙත්වා පත්තචීවරං යම්පෙ කත්වා සබ්බං දිවසභාගං පඨමයාමං මජ්ඣිමං යාමඤ්ච ධම්මං වාචෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ එකස්මිං ථෙරෙ උද්දෙසං ගහෙත්වා නික්ඛන්තෙ පත්තචීවරං ගහෙත්වා තෙනෙව සද්ධිං නික්ඛන්තො. නිසින්නඅන්තෙවාසිකා ආචරියො කෙනචි පපඤ්චෙන නික්ඛන්තොති මඤ්ඤිංසු. නික්ඛන්තත්ථෙරො කොචිදෙව සහචරිය භික්ඛූති සඤ්ඤං අකාසි. ථෙරො කිර මාදිසස්ස අරහත්තං නාම කිං[5] විහතීහෙතෙව පාපුණිත්වා පච්ඡා ගමිස්සාමීති අන්තෙවාසිකානං අනාරොචෙත්වාව ආසළ්හිමාසස්ස ජුණ්හපක්ඛ තෙරසියා නික්ඛන්තො ගාමන්තපබ්භාරං ගන්ත්වා චඞ්කමං ආරුය්හ කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තො තං දිවසං අරහත්තං ගහෙතුං නාසක්ඛි. උපොසථදිවසෙ සම්පත්තෙ විහතිහෙණෙව අරහත්තං ගණ්හිස්සාමීති බහි ආගතො, ගහෙතුං පන නාසක්ඛි. තතො මාසා[6] පන තීණි දිවසානි විය යාව මහාපවාරණා තාව

1. ම. සාලායං.
2. ම. අපරිපුච්ඡන්ති.
3. ම. උසුමංගාහාපෙත්වා.
4. ම. මරණක්ඛණම්පි නලභිස්සථ.
5. ම. අරහත්තං උප්පාදෙතුං නාම කිං.
3. ම. මාසෙ.

ජ්ඣිස්සාමීති වස්සං උපගන්ත්වාපි ගහෙතුං නාසක්ඛි. පවාරණ දිවසෙ චින්තෙසි: අහං විහත්ථෙන අරහත්තං ගණ්හිස්සාමීති ආගතො තෙමාසෙනාපි නාසක්ඛිං. සබ්‍රහ්මචාරිනො පන විසුද්ධි පවාරණං පවාරෙන්තීති, තස්සෙවං චින්තයතො අස්සුධාරා පවත්ති[1]

තතො න මෙ එකස්මිං වතුහි ඉරියාපථෙහි මග්ගඵලං උප්පජ්ජිස්සති අරහත්තංඅහං අප්පත්වා නෙව මඤ්චෙ පිට්ඨිං පසා රෙස්සාමි න පාදෙ ධොවිස්සාමීති මඤ්චං උස්සාපෙත්වා ඨපෙසි. පුන අන්තොවස්සං අරහත්තං ගහෙතුං නාසක්ඛියෙව. එකූන තිංසාය පවාරණාසු අස්සුධාරා පවත්ති,[1] ගාමදාරකා ථෙරස්ස පාදෙසු ඵලිතට්ඨානානි[2] කණ්ටකෙහි සිබ්බන්ති. එවං[3] කරොන්තාපි අය්‍යස්ස මහාසිවත්ථෙරස්ස විය පාදා හොන්තූති එවං කරොන්ති, ථෙරො තිංසතිමෙ සංවච්ඡරෙ මහාපවාරණදිවසෙ ආලම්බනඵලකං නිස්සාය ඨිතො ඉදානි මෙ තිංසවස්සානි සමණධම්මං කරොන්තස්ස නාසක්ඛිං අරහත්තං පාපුණිතුං අද්ධා මෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගො වා ඵලං වා නත්ථි න මෙ ලද්ධා. සබ්‍රහ්මචාරීහි සද්ධිං විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙතුන්ති චින්තෙසි. තස්සෙවං චින්තයතොව දොමනස්සං උප්පජ්ජි, අස්සුධාරා පවත්ති, අථ අවිදූරෙ ඨානෙ එකා දෙවධීතා රොදමානා අට්ඨාසි, කො එත්ථ රොදතීති.[4] අහං භන්තෙ දෙවධීතාති, කස්මා රොදසීති? රොදන්තෙන[5] මග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙන්තෙන අහම්පි එකං වෙ මග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙස්සාමීති රොදාමි භන්තෙති.

තතො ථෙරො භො මහාසිව දෙවතාපි තයා සද්ධිං කෙළිං කරොන්ති අනුච්ඡවිකං නු ඛො තෙ එතන්ති විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං අග්ගහෙසි. සො ඉදානි නිපජ්ජිස්සාමීති සෙනාසනං පටිජග්ගිත්වා මඤ්චකං පඤ්ඤපෙත්වා උදකං පච්චුපට්ඨා පෙත්වා පාදෙ ධොවිස්සාමීති සොපානඵලකෙ නිසීදි. අන්තෙවාසිකා පිස්ස අම්හාකං ආචරියස්ස සමණධම්මං කාතුං ගතස්ස[6] තිංස වස්සානි, සක්ඛි නු ඛො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛීති ආවජ්ජ මානා අරහත්තං පත්වා පාදධොවනත්ථං නිසින්නොති දිස්වා අම්හාකං ආචරියෙ අම්හාදිසෙසු අන්තෙවාසිකෙසු තිට්ඨන්තෙසු අත්තනාව පාදෙ ධොවිස්සතීති අට්ඨානමෙතං අහං ධොවිස්සාමි අහං ධොවිස්සාමීති තිංසසහස්සාපි ආකාසෙනාගන්ත්වා වන්දිත්වා පාදෙ ධොවිස්සාම භන්තෙති ආහංසු. ආවුසො ඉදානි තිංසවස්සානි හොන්ති මම පාදානං අධොතානං, තිට්ඨථ තුම්හෙ අහමෙව ධොවිස්සාමීති, සක්කොපි ආවජ්ජෙන්තො මය්හං-අය්‍යො මහාසිවත්ථෙරො අරහත්තං පත්තො, තිංසසහස්සානං අන්තෙවාසිකානං

1. ම. පවත්තන්ති.
2. ඵාලිතට්ඨානානි.
3. ම. එවං.
4. ම. රොදසීති.
5. ම. රොදමානො.
6. ම. ගච්ඡන්තස්ස.

පාදෙ ධොවිස්සාමාති ආගතානං පාදෙ ධොවිතුං න දෙති,
මාදිසෙ පන උපට්ඨාකෙ තිට්ඨන්තෙ මය්හං අය්යා සයං පාදෙ
ධොවිස්සන්තීති අට්ඨානමෙතං, අහං ධොවිස්සාමීති සන්නිට්ඨානං කත්වා
සුජාතාය දෙවියා සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සන්තිකෙ පාතුරහොසි.

සො සුජං අසුරකඤ්ඤං පුරතො කත්වා අපෙථ භන්තෙ මාතු
ගාමොති ඔකාසං කාරෙත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා පුරතො
උක්කුටිකො නිසීදිත්වා පාදෙ ධොවිස්සාමි භන්තෙති ආහ. කොසිය
ඉදානි මෙ තිංසවස්සානි පාදානං අධොතානං දෙවතානඤ්ච පන
තියාපි මනුස්සසරීරෙ ගන්ධො නාම ජෙගුච්ඡො යොජනසතෙ
ඨිතානම්පි කණ්ඨෙ ආසත්තකුණපං විය හොති, අහමෙව
ධොවිස්සාමීති. අහමෙව භන්තෙ ධොවිස්සාමි අයං ගන්ධො නාම
න පඤ්ඤායති, තුම්හාකං පන සීලගන්ධො ඡ දෙවලොකෙ අතික්ක
මිත්වා උපරි භවග්ගං පත්වා ඨිතො, සීලගන්ධතො අඤ්ඤො උත්තරි
තරො ගන්ධො නාම නත්ථි, භන්තෙ තුම්හාකං සීලගන්ධෙනම්හි
ආගතොති වාමහත්ථෙන ගොප්ඵකසන්ධිං ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන
පාදතලං[1] පරිමජ්ජි දහරකුමාරස්සෙව පාදා අහෙසුං. සක්කො පාදෙ
ධොවිත්වා වන්දිත්වා දෙවලොකමෙව ගතො.

එවං න ලභාමි සබ්‍රහ්මචාරීහි සද්ධිං විසුද්ධිපවාරණං පවා
රෙතුන්ති ආවජ්ජන්තස්ස උප්පන්නං දොමනස්සං නිස්සාය භික්ඛුනො
මඤ්ඤනාවසෙන විපස්සනාය ආරම්මණම්පි විපස්සනාපි මග්ගොපි
ඵලම්පි සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සන්ති ච අවිතක්කඅවිචාරදොම
නස්සන්ති ච වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ එකො භික්ඛු සවිතක්ක
සවිචාරදොමනස්සෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා ඉදං දොමනස්සං කිං
නිස්සිතන්ති උපධාරෙන්තො, වත්ථු නිස්සිතන්ති පජානාතීති ඵස්ස
පඤ්චමකෙ වුත්තනයෙනෙව අනුක්කමෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨාති.
එකො අවිතක්කඅවිචාරෙ දොමනස්සෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා
වුත්තනයෙනෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. තත්ථ අභිනිවිට්ඨදොමනස්සෙ
සුපි සවිතක්කසවිචාරතො අවිතක්කඅවිචාරං පණීතතරං සවි
තක්කසවිචාරදොමනස්සෙ විපස්සනතොපි අවිතක්කඅවිචාරදොම
නස්ස විපස්සනා පණීතතරා. සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සඵලසමා
පත්තිතොපි අවිතක්කඅවිචාරදොමනස්සඵලසමාපත්තියෙව පණීත
තරා. තෙනාහ භගවා: "යෙ අවිතක්කඅවිචාරෙ තෙ[2] පණීතතරෙ"ති.
"එවරූපා උපෙක්ඛා න සෙවිතබ්බා"ති එවරූපා ගෙහසිත
උපෙක්ඛා න සෙවිතබ්බා. ගෙහසිතා උපෙක්ඛා නාම: "තත්ථ
කතමා ඡ ගෙහසිතා උපෙක්ඛා, චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති
උපෙක්ඛා බාලස්ස මූළ්හස්ස පුථුජ්ජනස්ස අනොධිජිනස්ස අවිපාක
ජිනස්ස අනාදීනවදස්සාවිනො අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස. යා එව
රූපා උපෙක්ඛා රූපං සා නාතිවත්තති, තස්මා සා උපෙක්ඛා

1. ම. සී. තලෙ. 2. සී. II & III. සෙ.

ගෙහසිතාති වුච්චතී"ති. එවං ඡසු ද්වාරෙසු[1] ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ ගුළපිණ්ඩකෙ නිලීනමක්ඛිකා විය රූපාදීනි අනතිවත්තමානා තත්ථෙව ලග්ගා ලග්ගිතා හුත්වා උප්පන්නා කාමගුණනිස්සිතා උපෙක්ඛා න සෙවිතබ්බා. **"එවරූපා උපෙක්ඛා සෙවිතබ්බා"**ති එවරූපා නෙක්ඛම්මසිතා උපෙක්ඛා සෙවිතබ්බා, නෙක්ඛම්මසිතා උපෙක්ඛා නාම. "තත්ථ කතමා ඡ නෙක්ඛම්මසිතා උපෙක්ඛා, රූපානංත්වෙව අනිච්චතං විදිත්වා විපරිණාමවිරාගනිරොධං පුබ්බෙ චෙව රූපා එතරහි ච සබ්බෙ තෙ රූපා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මාති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා, යා එවරූපා උපෙඛා රූපං සා අතිවත්තති තස්මා සා උපෙක්ඛා නෙක්ඛම්මසිතාති වුච්චතී"ති එවං ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාදිආරම්මණෙ[2] ආපාථගතෙ ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තස්ස අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තස්ස අසමපෙක්ඛනෙන අමුය්හන්තස්ස උප්පන්නා විපස්සනා ඤාණසම්පයුත්තා උපෙක්ඛා.

අපි ච වෙදනාසභාගා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාපි එත්ථ උපෙක්ඛාව. තස්මා සෙවිතබ්බාති. අයං නෙක්ඛම්මවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිට්ඨානවසෙන පඨමදුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානවසෙන ච උප්පජ්ජනක උපෙක්ඛා සෙවිතබ්බා නාම. එත්ථ[3] **"යඤ්චෙ සවිතක්කං සවිචාර"**න්ති තායපි නෙක්ඛම්මසිතඋපෙක්ඛාය යං නෙක්ඛම්මවසෙන විපස්සනාවසෙන අනුස්සතිවසෙන පඨමජ්ඣානවසෙන ච උප්පන්නං සවිතක්කං සවිචාරං උපෙක්ඛන්ති ජානෙය්‍ය. **"යඤ්චෙ අවිතක්කං අවිචාර"**න්ති යං පන දුතියජ්ඣානාදිවසෙන උප්පන්නං අවිතක්කාවිචාරං උපෙක්ඛන්ති ජානෙය්‍ය, **යෙ අවිතක්කෙ අවිචාරෙ තෙ පණීතතරෙ**ති එතාසු ද්වීසු යා අවිතක්කඅවිචාරා සා පණීතතරාති අත්ථො. ඉමිනා කිං කථිතං හොති? චිත්තං අරහත්තං කථිතං කථං? එකො භික්ඛු සවිතක්කසවිචාරූපෙක්ඛාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අයං උපෙක්ඛා කිංනිස්සිතාති උපධාරෙන්තො වත්ථුනිස්සිතාති පජානාතීති ඵස්සපඤ්චමකෙ වුත්තනයෙනෙව අනුක්කමෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. එකො අවිතක්කාවිචාරාය උපෙක්ඛාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා වුත්තනයෙනෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාති. තත්ථ අභිනිවිට්ඨඋපෙක්ඛාසුපි සවිතක්කසවිචාරතො අවිතක්කාවිචාරා පණීතතරා. සවිතක්කසවිචාරඋපෙක්ඛාය විපස්සනතොපි[4] අවිතක්කාවිචාරඋපෙක්ඛා විපස්සනා පණීතතරා. සවිතක්කසවිචාරූපෙක්ඛාඵලසමාපත්තිතොපි අවිතක්කාවිචාරූපෙක්ඛාඵලසමාපත්ති යෙව පණීතතරා. තෙනාහ භගවා: "යෙ අවිතක්කෙ අවිචාරෙ තෙ පණීතතරෙ"ති. එවං පටිපන්නො ඛො දෙවානමින්ද භික්ඛු පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛානිරොධසාරුප්පගාමිනීපටිපදං පටිපන්නො හොතීති.

1. සී. II & II. එවමෙව.
2. ම. ඉට්ඨානිට්ඨආරම්මණෙ.
3. සී. I & II. තත්ථ.
4. ම. උපෙක්ඛාවිපස්සනාතොපි

භගවා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි. සක්කො පන සොතාපත්තිඵලං පත්තො. බුද්ධානං හි අජ්ඣාසයො ලීනො න හොති, උක්කට්ඨොව හොති. එකස්සපි බහුන්නම්පි ධම්මං දෙසෙන්තා අරහත්තෙනෙව කූටං ගණ්හන්ති. සත්තා පන අත්තනො අනුරූපෙ උපනිස්සයෙ ඨිතා කෙචි සොතාපන්නා හොන්ති කෙචි සකදාගාමී කෙචි අනාගාමී, කෙචි අරහන්තො. රාජා විය හි භගවා රාජකුමාරා විය වෙනෙය්‍යා යථා හි රාජා භොජනකාලෙ අත්තනො පමාණෙන පිණ්ඩං උද්ධරිත්වා රාජකුමාරානං උපනෙති තෙ තතො අත්තනො මුඛප්පමාණෙනෙව කබලං කරොන්ති, එවං භගවා අත්තජ්ඣාසයානුරූපාය දෙසනාය අරහත්තෙනෙව කූටං ගණ්හාති වෙනෙය්‍යා අත්තනො උපනිස්සයප්පමාණෙන තතො සොතාපත්තිඵලමත්තං වා සකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තඵලමෙව වා ගණ්හන්ති, සක්කො පන සොතාපන්නො ජාතො සොතාපන්නොව හුත්වා භගවතො පුරතො එව චවිත්වා තරුණසක්කො හුත්වා නිබ්බත්ති. දෙවතානං හි චවමානානං අත්තභාවස්ස ගතගතට්ඨානං නාම න පඤ්ඤායති. දීපසිඛාගමනං විය හොති, තස්මා සෙස දෙවතා න ජානිංසු. සක්කො පන සයං චුතත්තා භගවා ච අප්පටිහතඤාණත්තාති ද්වෙව[2] ජානිංසු.

අථ ඛො සක්කො චින්තෙසි මය්හං භගවතා තීසු ඨානෙසු නිබ්බත්තිතඵලමෙව කථිතං අයං පන මග්ගො වා ඵලං වා සකුණිකාය විය[3] උප්පතිත්වා ගහෙතුං න සක්කා, ආගමනීයපුබ්බභාගපටිපදාය භවිතබ්බං හන්දාහං උපරි ඛීණාසවස්ස පුබ්බභාගපටිපදං පුච්ඡාමීති. තතො තං පුච්ඡන්තො "කථං පටිපන්නො පන මාරිසා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "පාතිමොක්ඛසංවරාය"ති උත්තමජෙට්ඨකසීලසංවරාය, කායසමාචාරං පීති ආදි සෙවිතබ්බකායසමාචාරාදිවසෙන පාතිමොක්ඛසංවරදස්සනත්ථං වුත්තං. සීලකථා ච නාමෙසා කම්මපථවසෙන වා පණ්ණත්තිවසෙන වා කථෙතබ්බා හොති. තත්ථ කම්මපථවසෙන කථෙන්තෙන අසෙවිතබ්බකායසමාචාරො නාම පාණාතිපාත අදින්නාදාන මිච්ඡාචාරෙහි කථෙතබ්බො. පණ්ණත්තිවසෙන කථෙන්තෙන කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවීතික්කමවසෙන කථෙතබ්බො. සෙවිතබ්බ[4] කායසමාචාරො හි පාණාතිපාතාදීවෙරමණීහි චෙව කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදඅවීතික්කමෙන ච කථෙතබ්බොව; අසෙවිතබ්බවචීසමාචාරො මුසාවාදාදිවචීදුච්චරිතෙන චෙව වචීද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවීතික්කමෙන ච කථෙතබ්බො. සෙවිතබ්බවචීසමාචාරො මුසාවාදාදිවෙරමණීහි චෙව වචීද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදඅවීතික්කමෙන ච කථෙතබ්බො. පරියෙසනා පන කායවාචාහි පරියෙසනායෙව, සා කාය

1. ම. ඛීනො.
2. ම. ද්වෙ ජනා.
3. සී. I & II. සකුණො විය.
4. ම. සෙවිතබ්බො.

වචීසමාචාරගහණෙන ගහිතාපි-සමානා යස්මා ආජීවට්ඨමක සීලං නාම එතස්මිං යෙව වාරවෙගෙ උපපජ්ජති, න ආකාසෙ, තස්මා ආජීවට්ඨමකසීලදස්සනත්ථං විසුං වුත්තා; තත්ථ ච සෙවිතබ්බපරියෙසනා අනරියපරියෙසනාය කථෙතබ්බා. සෙවිතබ්බපරියෙසනා අරියපරියෙසනාය, වුත්තං හෙතං: "ද්වෙමා භික්ඛවෙ පරියෙසනා අනරියා ච පරියෙසනා අරියා ච පරියෙසනා, කතමා ච භික්ඛවෙ අනරියා පරියෙසනා, ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො අත්තනා ජාතිධම්මො සමානො ජාතිධම්මං යෙව පරියෙසති, අත්තනා ජරාධම්මො සමානො ජරාධම්මඤ්ඤෙව පරියෙසති, ව්‍යාධිධම්මො, මරණධම්මො, සොකධම්මො, සංකිලෙස[1]ධම්මො සමානො සංකිලෙස[1]ධම්මඤ්ඤෙව පරියෙසති, කිඤ්ච භික්ඛවෙ ජාතිධම්මං වදෙථ, පුත්තභරියං භික්ඛවෙ ජාතිධම්මං දාසිදාසං ජාතිධම්මං අජෙළකං ජාතිධම්මං කුක්කුටසූකරං ජාතිධම්මං හත්ථිගවාස්සවළවං ජාතිධම්මං ජාතරූපරජතං ජාතිධම්මං, ජාතිධම්මා හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධයො, එත්ථායං ගථිතො මුච්ඡිතො අජ්ඣාපන්නො, අත්තනා ජාතිධම්මො සමානො ජාතිධම්මඤ්ඤෙව පරියෙසති. කිඤ්ච භික්ඛවෙ ජරාධම්මං වදෙථ. පුත්තභරියං භික්ඛවෙ-පෙ-ජරාධම්මඤ්ඤෙව පරියෙසති. කිඤ්ච භික්ඛවෙ ව්‍යාධිධම්මං වදෙථ, පුත්තභරියං භික්ඛවෙ ව්‍යාධිධම්මං දාසිදාසං ව්‍යාධිධම්මං, අජෙළකං කුක්කුටසූකරං හත්ථිගවාස්සවළවං ව්‍යාධිධම්මං, ව්‍යාධිධම්මා හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධයො එත්ථායං ගථිතො මුච්ඡිතො අජ්ඣාපන්නො අත්තනා ව්‍යාධිධම්මො සමානො ව්‍යාධිධම්මංයෙව ජරියෙසති. කිඤ්ච භික්ඛවෙ මරණධම්මං වදෙථ, පුත්තභරියං-පෙ-හත්ථිගවාස්සවළවං-පෙ-කිඤ්ච භික්ඛවෙ සොකධම්මං වදෙථ-පෙ-පුත්තභරියං-පෙ-සොකධම්මංපරියෙසති. කිඤ්ච භික්ඛවෙ සංකිලෙස[1]ධම්මං වදෙථ-පෙ-ජාතරූපරජතං සංකිලෙසධම්මං. සංකිලෙස[1]ධම්මා හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධයො, එත්ථායං ගථිතො මුච්ඡිතො අජ්ඣාපන්නො. අත්තනා සංකිලෙස[1]ධම්මො සමානො සංකිලෙස[1]ධම්මං යෙව පරියෙසති. අයං භික්ඛවෙ අනරියා පරියෙසනා" අපිච කුහනාදිවසෙන පඤ්චවිධා අගොචරවසෙන ඡබ්බිධා වෙජ්ජකම්මාදිවසෙන එකවීසතිවිධා, එවං පවත්තා සබ්බාපි අනෙසනා අනරියා පරියෙසනායෙවාති වෙදිතබ්බා. "කතමා ච භික්ඛවෙ අරියා[2]පරියෙසනා, ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො අත්තනා ජාතිධම්මො සමානො ජාතිධම්මෙ ආදීනවං විදිත්වා අජාතං අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං නිබ්බාණං පරියෙසති, අත්තනා ජරාධම්මො ව්‍යාධි මරණ සොක සංකිලෙස[1]ධම්මො සමානො සංකිලෙස[1]ධම්මෙ ආදීනවං විදිත්වා අසංකිලිට්ඨං අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං නිබ්බාණං පරියෙසති, අයං අරියා[3]පරියෙසනා" අපි ච පංචකඝනං

1. ස. I & II. සංකිලෙසික. 2. ස. I & II. අනරියපරියෙසනා
3. ස. I & II. අරියපරියෙසනා.

දිට්ඨි ච ඡ අගොචරෙ ච එකවීසතිවිධං ච අනෙසනං වජ්ජෙත්වා භික්ඛාචරියාය ධම්මෙන සමෙන පරියෙසනාපි අරියපරියෙසනායෙවාති වෙදිතබ්බා. එත්ථ ච යො යො න සෙවිතබ්බොති වුත්තො සො සො පුබ්බභාගෙ පාණාතිපාතාදීනං සමාචාරපරියෙසනපයොගකරණගමනකාලතො පට්ඨාය න සෙවිතබ්බො ච, ඉතරො ආදිතො පට්ඨාය සෙවිතබ්බො. අසක්කොන්තෙන චිත්තම්පි උප්පාදෙතබ්බං. අපි ච සංඝභෙදාදීනං අත්ථාය පරක්කමන්තානං දෙවදත්තාදීනං විය කායසමාචාරො න සෙවිතබ්බො. දිවසස්ස තික්ඛත්තුං තිණ්ණං රතනානං උපට්ඨානගමනාදිවසෙන පවත්තො ධම්මසෙනාපතිමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරාදීනං විය කායසමාචාරො සෙවිතබ්බො. ධනුග්ගහපෙසනාදිවසෙන වාචං භින්දන්තානං දෙවදත්තාදීනං විය වචීසමාචාරො න සෙවිතබ්බො, තිණ්ණං රතනානං ගුණකිත්තනාදිවසෙන පවත්තො ධම්මසෙනාපතිමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරාදීනං විය වචීසමාචාරො සෙවිතබ්බො. අනරියපරියෙසනං පරියෙසන්තානං දෙවදත්තාදීනං විය පරියෙසනා න සෙවිතබ්බා අරියපරියෙසනමෙව පරියෙසන්තානං ධම්මසෙනාපතිමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරාදීනං විය පරියෙසනා පටිසෙවිතබ්බා. ‘‘එවං පටිපන්නො ඛො’’ති එවං අසෙවිතබ්බං කායවචීසමාචාරං පරියෙසනං පහාය සෙවිතබ්බානං පාරිපූරියා පටිපන්නො දෙවානමින්ද භික්ඛු පාතිමොක්ඛසංවරාය උත්තමජෙට්ඨකසීලසංවරත්ථාය පටිපන්නො නාම හොතීති භගවා ඛීණාසවස්ස ආගමනීයපුබ්බභාගපටිපදං කථෙසි. දුතියපුච්ඡාය ‘‘ඉන්ද්‍රියසංවරායා’’ති ඉන්ද්‍රියානං පිධානාය ගුත්තද්වාරතාය සංවුතද්වාරතායාති අත්ථො. විස්සජ්ජනෙ පනස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපම්පීති ආදි සෙවිතබ්බරූපාදිවසෙන ඉන්ද්‍රියසංවරදස්සනත්ථං වුත්තං, තත්ථ ‘‘එවං වුත්තෙ’’ති හෙට්ඨා සොමනස්සාදිපඤ්හාවිස්සජ්ජනානං සුත්වා ච ඉමිනාපි එවරූපෙනෙව භවිතබ්බන්ති සඤ්ජාතපටිභානො භගවතා එවං වුත්තෙ සක්කො දෙවානමින්දො භගවන්තං එතදවො ච. “එකං ඉමස්ස ඛො අහං භන්තෙ”ති ආදිකං වචනං අවොච. භගවාපිස්ස ඔකාසං දත්වා තුණ්හී අහොසි. කථෙතුකාමොපි හි සො අත්ථං සම්පාදෙතුං න සක්කොති, අත්ථං සම්පාදෙතුං න සක්කොන්තො වා න කථෙතුකාමො හොති, න තස්ස භගවා ඔකාසං කරොති. අයං පන යස්මා කථෙතුකාමො චෙව සක්කොති ච අත්ථං සම්පාදෙතුං, තෙනස්ස භගවා ඔකාසමකාසි.

තත්ථ “එවරූපං න සෙවිතබ්බ”න්ති ආදිසු අයං සංඛෙපො, යං රූපං පස්සතො රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, තං න සෙවිතබ්බං න දට්ඨබ්බං න ඔලොකෙතබ්බන්ති අත්ථො. යං පන පස්සතො අසුභසඤ්ඤා වා සණ්ඨාති, පසාදො වා උප්පජ්ජති. අනිච්චසඤ්ඤා

පටිලාභො වා හොති, තං සෙවිතබ්බං. යං චිත්තක්ඛරං චිත්තබ්‍යඤ්ජනම්පි සද්දං සුණතො රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, එවරූපො සද්දො න සෙවිතබ්බො. යං පන අත්ථනිස්සිතං ධම්මනිස්සිතං කුම්භදාසිගීතකම්පි සුණන්තස්ස පසාදො වා උප්පජ්ජති නිබ්බිදා වා සණ්ඨාති, එවරූපො සද්දො සෙවිතබ්බො. යං ගන්ධං සායතො රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, එවරූපො ගන්ධො න සෙවිතබ්බො, යං පන ගන්ධං සායතො අසුභසඤ්ඤාදි පටිලාභො හොති, එවරූපො ගන්ධො සෙවිතබ්බො. යං රසං සායතො රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, එවරූපො රසො න සෙවිතබ්බො. යං පන රසං සායතො ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤා චෙව උප්පජ්ජති සායිතපච්චයා ච කායබලං නිස්සාය අරියභූමිං ඔක්කමිතුං සක්කොති මහාසිවත්ථෙරභාගිනෙය්‍යසිවසාමණෙරස්ස විය, පරිභුඤ්ජන්තස්සෙව වා කිලෙසක්ඛයො හොති, එවරූපො රසො සෙවිතබ්බො. යං ඵොට්ඨබ්බං ඵුසතො රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, එවරූපං ඵොට්ඨබ්බං න සෙවිතබ්බං. යං පන ඵුසතො සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං විය ආසවක්ඛයො චෙව වීරියං ච සුපග්ගහිතං පච්ඡිමා ච ජනතා දිට්ඨානුගතිං ආපාදනෙන අනුග්ගහිතා හොති, එවරූපං ඵොට්ඨබ්බං සෙවිතබ්බං. සාරිපුත්තත්ථෙරො කිර තිංස වස්සානි මඤ්චෙ පිට්ඨිං න පසාරෙසි තථා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො. මහාකස්සපත්ථෙරො ච වීසංවස්සසතං මඤ්චෙ පිට්ඨිං න පසාරෙසි. අනුරුද්ධත්ථෙරො පඤ්ච පඤ්ඤාස වස්සානි, භද්දියත්ථෙරො තිංස වස්සානි, සොණත්ථෙරො අට්ඨාරස වස්සානි, රට්ඨපාලත්ථෙරො ද්වාදස, ආනන්දත්ථෙරො පණ්ණරස, රාහුලත්ථෙරො ද්වාදස, බක්කුලත්ථෙරො අසීතිවස්සානි, නාළකත්ථෙරො යාව පරිනිබ්බාණා මඤ්චකෙ පිට්ඨිං න පසාරෙසීති. යෙ මනොවිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ සමන්නාහරන්තස්ස රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති "අහො වත යං පරෙසං පරවිත්තූපකරණං තං මමස්සා"ති ආදිනා නයෙන වා[1] අභිජ්ඣාදීනි ආපාථං ආගච්ඡන්ති, එවරූපා ධම්මා න සෙවිතබ්බා. සබ්බෙ සත්තා අවෙරා හොන්තූති එවං මෙත්තාදිවසෙන යෙ වා පන[2] තිණ්ණං ථෙරානං ධම්මා එවරූපා සෙවිතබ්බා. තයො කිර ථෙරා වස්සූපනායිකදිවසෙ "කාමවිතක්කාදයො අකුසලවිතක්කා න විතක්කෙතබ්බා"ති කතිකං අකංසු. අථ පවාරණදිවසෙ සංඝත්ථෙරො සංඝනවකං පුච්ඡි: ආවුසො ඉමස්මිං තෙමාසෙ කිත්තකෙ ඨානෙ චිත්තස්ස ධාවිතුං දින්නන්ති? න භන්තෙ පරිවෙණපරිච්ඡෙදතො බහි ධාවිතුං අදාසින්ති. දුතියං පුච්ඡි: කථං තව ආවුසොති? නිවාසගෙහතො භන්තෙ බහි ධාවිතුං න අදාසින්ති. අථ තෙපි[3] ථෙරං පුච්ඡිංසු: තුම්හාකං පන භන්තෙති? නියකජ්ඣත්තඛන්ධපංචකතො ආවුසො බහිධාවිතුං න අදාසින්ති. තුම්හෙහි භන්තෙ දුක්කරං කතන්ති. එවරූපො මනොවිඤ්ඤෙය්‍යො ධම්මො සෙවිතබ්බො.

1. සී. නයෙන වා. 2. ම. ය. වා පන. 3. ම. තෙපි.

එකන්තවාදාති එකොයෙව අන්තො වාදස්ස එතෙසං න ද්වෙධාගතවාදාති එකන්තවාදා එකංයෙව වදන්තීති පුච්ඡති. **එකන්තසීලාති** එකාචාරා. **එකන්තඡන්දාති** එකලද්ධිකා. **එකන්තඅජ්ඣොසානාති** එකපරියොසානා[1]. **අනෙකධාතු නානාධාතු ඛො දෙවානමින්ද ලොකොති** දෙවානමින්ද අයං ලොකො අනෙකජ්ඣාසයො නානජ්ඣාසයො; එකස්මිං ගන්තුකාමෙ එකො ඨාතුකාමො හොති, එකස්මිං ඨාතුකාමෙ එකො සයිතුකාමො හොති, ද්වෙ සත්තා එකජ්ඣාසයා නාම දුල්ලභා. **තස්මිං අනෙකධාතු නානාධාතුස්මිං ලොකෙ යං යදෙව ධාතුං** යං යදෙව අජ්ඣාසයං[2] **සත්තා අභිනිවිසන්ති** ගණ්හන්ති. **තං තදෙව ථාමසා පරාමසා** ථාමෙන ච පරාමාසෙන ච. **අභිනිවිස්ස වොහරන්තීති** සුට්ඨු ගණ්හිත්වා වොහරන්ති කථෙන්ති දීපෙන්ති කිත්තෙන්ති. **ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති** ඉදං අම්හාකමෙව වචනං සච්චං අඤ්ඤෙසං වචනං මොඝං තුච්ඡං නිරත්ථකන්ති. **අච්චන්තනිට්ඨාති**. අන්තො වුච්චති විනාසො, අන්තං අතීතා නිට්ඨා එතෙසන්ති=අච්චන්තනිට්ඨා, යා එතෙසං නිට්ඨා යො පරමස්සාසො නිබ්බානං තං සබ්බෙසං විනාසාතික්කන්තං නිච්චන්ති පුච්ඡති, යොගක්ඛෙමොතිපි නිබ්බානස්සෙව නාමං. අච්චන්තො යොගක්ඛෙමො එතෙසන්ති=**අච්චන්තයොගක්ඛෙමී**. සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මං අරියමග්ගං චරන්තීති=බ්‍රහ්මචාරී, අච්චන්තත්ථාය බ්‍රහ්මචාරී=**අච්චන්තබ්‍රහ්මචාරී**. පරියොසානන්තිපි නිබ්බානස්සෙව නාමං. අච්චන්තං පරියොසානං එතෙසන්ති=**අච්චන්තපරියොසානා**.

තණ්හාසංඛයවිමුත්තාති තණ්හාසංඛයොති මග්ගොපි[3] නිබ්බානම්පි. මග්ගො තණ්හං සංඛිණාති විනාසෙතීති=තණ්හාසංඛයො, නිබ්බානං, යස්මා තං ආගම්ම තණ්හා සංඛීයති විනස්සති තස්මා තණ්හාසංඛයො, තණ්හාසංඛයෙ මග්ගෙ විමුත්තා තණ්හාසංඛයෙ වා නිබ්බානෙ විමුත්තා අධිමුත්තාති=තණ්හාසංඛයවිමුත්තා. එත්තාවතා ච භගවතා චුද්දස මහාපඤ්හා ව්‍යාකතා හොන්ති. චුද්දස මහාපඤ්හා නාම- ඉස්සාමච්ඡරියං එකො පඤ්හො, පියාප්පියං එකො, ඡන්දො එකො, විතක්කො එකො, පපඤ්චො එකො, සොමනස්සං එකො, දොමනස්සං එකො, උපෙක්ඛා එකො, කායසමාචාරො එකො, වචීසමාචාරො එකො, පරියෙසනා එකො, ඉන්ද්‍රියසංවරො එකො, අනෙකධාතු එකො, අච්චන්තනිට්ඨා එකොති.

එජාති චලනට්ඨෙන තණ්හා එජාති වුච්චති. සා පීළනට්ඨෙන රොගො, අන්තො පදුස්සනට්ඨෙන ගණ්ඩො, අනුපවිසනට්ඨෙන[4] සල්ලං. **තස්මා අයං පුරිසොති** යස්මා එජා අත්තනො කතකම්මානුරූපෙන පුරිසං තත්ථ තත්ථ අභිනිබ්බත්තනත්ථාය කඩ්ඪති තස්මා

1. සී. I & II. එකන්තපරියොසානා.
2. සී III. යං යං අජ්ඣාසයං.
3. ම. මග්ගො.
4. ම. අනුපපවිට්ඨට්ඨෙන.

අයං පුරිසො තෙසං තෙසං භවානං වසෙන උච්චාවචං ආපජ්ජති, බ්‍රහ්මලොකො[1] උච්චො හොති දෙවලොකො[2] අවචො, දෙවලොකො[2] උච්චො මනුස්සලොකො[3] අවචො. මනුස්සලොකො[3] උච්චො, අපායො[4] අවචො. **යෙසාහං**[5] **භන්තෙති** යෙසු අහං භන්තෙ. සන්ධිවසෙන පනෙත්ථ යෙසාහන්ති[5] හොති. **යථාසුතං යථාපරියත්තන්ති** යථා මයා සුතො චෙව උග්ගහිතො ච. **එවං ධම්මං දෙසෙමීති** සත්තවතපදධම්මං[6] දෙසෙමීති. **නචාහං තෙසන්ති** අහං පන තෙසං සාවකො න සම්පජ්ජාමි. **අහං ඛො පන භන්තෙති** ආදිනා අත්තනො සොතාපන්නභාවං ජානාපෙති[7]. **වෙදපටිලාභන්ති** තුට්ඨිපටිලාභං. **දෙවාසුරසඞ්ගාමොති** දෙවානඤ්ච අසුරානඤ්ච සඞ්ගාමො. **සමුපබ්බූළ්හොති** සමාපන්නො තලෙන තලං පහරණාකාරප්පත්තො විය, එතෙසං කිර කදාචි මහාසමුද්දපිට්ඨෙ සංගාමො හොති, තත්ථ පන ඡෙදනභින්දනාදීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං ඝාතො නාම නත්ථි, දාරුමෙණ්ඩකයුද්ධං විය ජයපරාජයමත්තමෙව හොති; කදාචි දෙවා ජිනන්ති කදාචි අසුරා, තත්ථ යස්මිං සඞ්ගාමෙ දෙවා පුන අපච්චාගමනාය අසුරෙ ජිනිංසු, තං සන්ධාය "තස්මිං ඛො පන භන්තෙ"ති ආදිමාහ. **උභයමෙතන්ති**[8] උභයං එතං දුවිධම්පි ඔජං, තත්ථ[9] දෙවලොකෙ දෙවාව පරිභුඤ්ජිස්සන්තීති එවමස්ස ආවජ්ජන්තස්ස බලවපීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජි[10] **සදණ්ඩාවචරෙති** සදණ්ඩාවචරණො[11] දණ්ඩගහණත්ථ ගහණෙන සදිසං අහොසි. න නික්ඛිත්ත සත්ථ දණ්ඩොති දස්සෙති. **එකන්තනිබ්බිදායාති** එකන්තෙනෙව වට්ට නිබ්බිදනත්ථායාති සබ්බං මහාගොවින්දසුත්තෙ වුත්තමෙව. **පවෙදෙසීති** දීපෙසි කථෙසි. **ඉධෙවාති** ඉමස්මිංයෙව ඔකාසෙ. **දෙවභූතස්ස මෙ සතොති** දෙවස්ස මෙ සතො. **පුනරායු ච මෙ ලද්ධොති** පුන අඤ්ඤෙන කම්මවිපාකෙන මෙ ජීවිතං ලද්ධන්ති. ඉමිනා අත්තනො චුතභාවඤ්චෙව[12] උපපන්නභාවඤ්ච ආවිකරොති. **දිබ්බා කායාති** දිබ්බා අත්තභාවා. **ආයුං හිත්වා අමානුසන්ති** දිබ්බං ආයුං ජහිත්වා. **අමූළ්හො ගබ්භමෙස්සාමීති** නියතගතිකත්තා අමූළ්හො හුත්වා යත්ථ මෙ මනො රමිස්සති තත්ථෙව ඛත්තියකුලාදීසු ගබ්භං උපගච්ඡිස්සාමීති සත්තක්ඛත්තුං දෙවෙව මානුසෙ වාති ඉමමත්ථං දීපෙති. **ඤායෙන විහරිස්සාමීති** මනුස්සෙසු උප්පන්නොපි මාතරං ජීවිතා වොරොපනාදීනං අභබ්බත්තා ඤායෙන කාරණෙන සමෙන විහරිස්සාමීති අත්ථො. **සම්බොධි චෙ භවිස්සතීති** ඉදං සකදාගාමිමග්ගං සන්ධාය වදති. සචෙ සකදාගාමී භවිස්සාමීති දීපෙති.

---

1. ම. බ්‍රහ්මලොකෙ.
2. ම. දෙවලොකෙ.
3. ම. මනුස්සලොකෙ.
4. ම. අපායෙ.
5. සී. I & II. යෙසාහං, ම. යෙසමාහං.
6. ම. සත්තවතපදධම්මං,
7. ම. දස්සෙති.
8. ම. උභයමෙත්ථාති.
9. ම. එත්ථ.
10. ම උප්පජ්ජති.
11. ම. සදණ්ඩාවචරණො.
12. ම. චුතිභාවංච.

අඤ්ඤදත්‍ථු විහරිස්සාමීති අඤ්ඤදත්‍ථු අජ්ඣොත්‍ථරිතුකාමො හුත්‍වා විහරිස්සාමීති. **ස්වෙව අන්තිමො භවිස්සතීති** සො එව මෙ මනුස්සලොකෙ අන්තිමො භවිස්සතීති. **පුන දෙවො භවිස්සාමි දෙවලොකස්මිං උත්තමොති** පුන දෙවලොකස්මිං උත්තමො සක්කො දෙවානමින්දො භවිස්සාමීති වදති. **අන්තිමෙ වත්තමානම්හීති** අන්තිමෙ භවෙ වත්තමානෙ. **සො නිවාසො භවිස්සතීති** යෙ තෙ ආයුනා ච පඤ්ඤාය ච අකනිට්ඨා ජෙට්ඨකා සබ්බදෙවෙහි පණීතතරා දෙවා අවසානෙ සො මෙ නිවාසො භවිස්සති. අයං කිර තතො සක්කත්තභාවතො චුතො තස්මිං අත්තභාවෙ අනාගාමිමග්ගස්ස පටිලද්ධත්තා උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී හුත්‍වා අවිහාදීසු නිබ්බත්තන්තො[1] අවසානෙ අකනිට්ඨෙ[2] නිබ්බත්තිස්සති තං සන්ධාය එවමාහ. එස කිර අවිහෙසු කප්පසහස්සං වසිස්සති අතප්පෙසු ද්වෙ කප්පසහස්සානි, සුදස්සෙසු චත්තාරි, සුදස්සීසු අට්ඨ, අකනිට්ඨෙසු සොළසාති එකතිංස කප්පසහස්සානි බ්‍රහ්මආයුං අනුභවිස්සති. සක්කො දෙවරාජා අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති විසාඛා මහාඋපාසිකාති තයොපි හි ඉමෙ එකප්පමාණආයුකා. එවං වට්ටාභිරතසත්තා නාම එතෙහි සදිසා සුඛභාගිනො නාම නත්‍ථි. **අපරිපොසිතසඞ්කප්පොති** අනිට්ඨිතමනොරථො. **යස්සු මඤ්ඤාමි[3] සමණෙති** යෙ ච සමණෙ පවිවිත්තවිහාරිනොති මඤ්ඤාමි. **ආරාධනාති** සම්පාදනා. **විරාධනාති** අසම්පාදනා. **න සොභන්තීති[4]** සම්පාදෙත්‍වා කථෙතුං න සක්කොන්ති. **ආදිච්චබන්ධුනන්ති** ආදිච්චොපි ගොතමගොත්තො භගවාපි ගොතමගොත්තො තස්මා එවමාහ. **යං කරොමසෙති** යං පුබ්බෙ බ්‍රහ්මුනො නමක්කාරං කරොම. **සමං දෙවෙහීති** යදෙවෙහි සද්ධිං ඉතො පට්ඨාය දානි අම්හාකං බ්‍රහ්මුනො නමක්කාරකරණං නත්‍ථීති දස්සෙති. **තාමං කරොමාති** නමක්කාරං කරොම. **පරාමසිත්‍වාති** තුට්ඨචිත්තො සහායං හත්‍ථෙන හත්‍ථං පහරන්තො විය පථවිං පහරිත්‍වා සක්ඛිභාවත්‍ථාය වා පහරිත්‍වා යථා තං නිච්චලො එවමහං භගවතීති. **අජ්ඣිට්ඨපඤ්හාති** අජ්ඣෙසිතපඤ්හා පුච්ඡිතපඤ්හා. සෙසං සබ්බත්‍ථ උත්තානත්‍ථමෙවාති

සක්කපඤ්හසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

2. 22.

එවම්මෙ සුතන්ති මහාසතිපට්ඨානං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා[5]. **එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගොති** කස්මා භගවා ඉමං සුත්තමහාසි? කුරුරට්ඨවාසීනං ගම්භීරදෙසනාපටිග්ගහණසමත්‍ථතාය, කුරුරට්ඨවාසිනො කිර භික්ඛූ භික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායො

1. සී. I & II. නිබ්බත්තෙන්තො.
2. සී. I & II. අකනිට්ඨෙසු.
3. සී. I & II. යස්සමඤ්ඤාමි.
4. ම. නසම්පායන්තීති.
5. ම. තත්‍රායමනුපුබ්බපදවණ්ණනා.

උතුපච්චයාදි සම්පන්නත්තා තස්ස රට්ඨස්ස සප්පායඋතුපච්චයසෙවනෙන[1] නිච්චං කල්ලසරීරා කල්ලචිත්තාව හොන්ති. තෙ චිත්තසරීරකල්ලතාය අනුග්ගහිතපඤ්ඤාබලා ගම්භීරකථං පරිග්ගහෙතුං සමත්ථා හොන්ති. තෙන තෙසං භගවා ඉමං ගම්භීරදෙසනං පරිග්ගහණසමත්ථතං සම්පස්සන්තො එකවීසතියා ඨානෙසු කම්මට්ඨානං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා ඉදං ගම්භීරත්ථං මහාසතිපට්ඨානසුත්තමභාසි.

යථා හි පුරිසො සුවණ්ණචංකොටකං ලභිත්වා තත්ථ නානාපුප්ඵානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුවණ්ණමඤ්ජූසං වා පන ලභිත්වා සත්තරතනානි පක්ඛිපෙය්‍ය, එවං භගවා කුරුරට්ඨවාසිපරිසං ලභිත්වා ගම්භීරදෙසනං දෙසෙති. තෙනෙවෙත්ථ අඤ්ඤානිපි ගම්භීරත්ථානි, ඉමස්මිං දීඝනිකායෙ මහානිදානං-මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානං සාරොපමං රුක්ඛූපමං රට්ඨපාලං මාගන්දියං ආනෙඤ්ජසප්පායන්ති අඤ්ඤානිපි සුත්තානි දෙසෙසි. අපි ච තස්මිං ජනපදෙ චතස්සො පරිසා පකතියාව සතිපට්ඨානභාවනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති, අන්තමසො දාසකම්මකරපරිජනාපි සතිපට්ඨානපටිසංයුත්තමෙව කථං කථෙන්ති, උදකතිත්ථසුත්තකන්තනට්ඨානාදිසුපි නිරත්ථකකථා නාම නප්පවත්තති, සචෙ කාචි ඉත්ථී අම්ම ත්වං කතරසතිපට්ඨානභාවනං මනසිකරොසීති පුච්ඡිතා න කිඤ්චීති වදති තං ගරහන්ති ධාව ධිරත්ථු තව ජීවිතං ජීවමානාපි ත්වං මතසදිසාති, අථ නං මා දානි පුන එවමකාසීති ඔවදිත්වා අඤ්ඤතරං සතිපට්ඨානං උග්ගණ්හාපෙන්ති. යා පන අහං අසුකං සතිපට්ඨානං නාම මනසිකරොමීති වදති, තස්සා සාධු සාධූති සාධුකාරං දත්වා තව ජීවිතං සුජීවිතං ත්වං නාම මනුස්සත්තං පත්තා තවත්ථාය සම්මාසම්බුද්ධො උප්පන්නොති ආදීහි පසංසන්ති. න කෙවලඤ්චෙත්ථ මනුස්සජාතිකායෙව සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා. තෙ නිස්සාය විහරන්තා තිරච්ඡානගතාපි, තත්‍රිදං වත්ථු: එකො කිර නටගණො[2] සුවපොතකං ගහෙත්වා සික්ඛාපෙන්තො චරති, සො භික්ඛුණීඋපස්සයං උපනිස්සාය වසිත්වා ගමනකාලෙ සුවපොතකං පමුස්සිත්වා ගතො, තං සාමණෙරියො ගහෙත්වා පටිජග්ගිංසු. බුද්ධරක්ඛිතොති චස්ස නාමං අකරිංසු. තං එකදිවසං පුරතො නිසින්නං දිස්වා මහාථෙරී ආහ බුද්ධරක්ඛිතාති, කිං අය්‍යෙති, අත්ථි තෙ කොචි භාවනාමනසිකාරොති? නත්ථය්‍යෙති. ආවුසො පබ්බජිතානං සන්තිකෙ වසන්තෙන නාම විස්සට්ඨඅත්තභාවෙන භවිතුං න වට්ටති කොචිදෙව මනසිකාරො ඉච්ඡිතබ්බො ත්වං පන අඤ්ඤං න සක්ඛිස්සසි අට්ඨී අට්ඨීති සජ්ඣායං කරොහීති, සො ථෙරියා ඔවාදෙ ඨත්වා අට්ඨී අට්ඨීති සජ්ඣායන්තො චරති. තං එකදිවසං පාතොව තොරණග්ගෙ නිසීදිත්වා බාලාතපං තපමානං එකො සකුණො නඛපඤ්ජරෙන අග්ගහෙසි, සො කිරිකී* සද්දමකාසි, සාමණෙරියො සුත්වා අය්‍යෙ බුද්ධරක්ඛිතො සකුණෙන

1. ම. සෙවනෙන. 2. ම. නටකො. * කිරිකිරීති,

ගහිතො මෙවමෙව නානාලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා අනුබන්ධිත්වා මොචෙසුං. තං ආනෙත්වා පුරතො ඨපිතං ථෙරී ආහ: බුද්ධරක්ඛිත සකුණෙන ගහිතකාලෙ කිං චින්තෙසීති? න අය්‍යෙ අඤ්ඤං චින්තෙසිං අට්ඨිපුඤ්ජොව අට්ඨිපුඤ්ජං ගහෙත්වා ගච්ඡති කතරස්මිම්පි ඨානෙ විප්පකිරිසිස්සතීති[1] එවං අය්‍යෙ අට්ඨිපුඤ්ජමෙව චින්තෙසින්ති. සාධු සාධු බුද්ධරක්ඛිත අනාගතභවක්ඛයස්ස[2] තෙ පච්චයො භවිස්සතීති. එවං තත්ථ තිරච්ඡානගතාපි සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා. තස්මා තෙසං භගවා සතිපට්ඨානෙ බුද්ධිමෙව[3] ජනෙන්තො ඉදං සුත්තං අභාසි. තත්ථ **එකායනොති** එකමග්ගො. මග්ගස්ස හි:

"මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො අඤ්ජසං වටුමායනං,
නාවා උත්තරසෙතූ ච කුල්ලො ච භිසි සංකමො"ති

බහූනි නාමානි. ස්වායමිධ අයනනාමෙන වුත්තො, තස්මා "එකායනො භික්ඛවෙ මග්ගො"ති එත්ථ එකමග්ගො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො න ද්වෙධාපථභූතොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. අථවා එකෙන අයිතබ්බොති **එකායනො**, එකෙනාති ගණසංගණිකං පහාය වූපකට්ඨෙන[4] පවිවිත්තෙන අයිතබ්බො පටිපජ්ජිතබ්බො, අයන්ති වා එතෙනාති=අයනො, සංසාරතො නිබ්බානං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. එකස්ස අයනො=එකායනො, එකස්සාති සෙට්ඨස්ස. සබ්බසත්තසෙට්ඨො ච භගවා, තස්මා භගවතොති වුත්තං හොති. කිඤ්චාපි හි තෙන අඤ්ඤෙපි අයන්ති එවං සන්තෙපි භගවතොව සො අයනො තෙන උප්පාදිතත්තා, යථාහ: "සො හි බ්‍රාහ්මණ භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා"ති ආදි. අයතීති වා අයනො; ගච්ඡති පවත්තතීති අත්ථො. එකස්මිං අයනො එකායනො. ඉමස්මිං යෙව ධම්මවිනයෙ පවත්තති, න අඤ්ඤත්‍රාති වුත්තං හොති. යථාහ: "ඉමස්මිං ඛො සුභද්ද ධම්මවිනයෙ අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො උපලබ්භතී"ති. දෙසනාභෙදොයෙව හෙසො අත්ථතො පනෙකොව. අපිච එකං අයතීති-එකායනො, පුබ්බභාගෙ නානාමුඛභාවනානයෙන පවත්තොපි අපරභාගෙ එකං නිබ්බානමෙව ගච්ඡතීති වුත්තං හොති. යථාහ බ්‍රහ්මා සහම්පති:-

"එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී
මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී,
එතෙන මග්ගෙන අතංසු[5] පුබ්බෙ
තරිස්සන්ති යෙ යෙව[6] තරන්ති ඔඝ"න්ති.

කෙචි පන න පාරං දිගුණං යන්තීති ගාථානයෙන යස්මා එකං වාරං නිබ්බානං ගච්ඡති තස්මා එකායනොති වදන්ති, තං න යුජ්ජති. ඉමස්ස හි අත්ථස්ස සකිං අයනොති ඉමිනා බ්‍යඤ්ජනෙන

---

1. ම. විප්පකිරීයිස්සතීති.
2. සී. අනාගතභාවස්ස.
3. ම. වුද්ධිමෙව.
4. සී. විවෙකට්ඨෙන.
5. ම. තරිංසු.
6. ම. යෙචච.

භවිතබ්බං. යදි පන එතං අයනස්ස එකා ගති පවත්තතීති එවං අත්ථං යොජෙත්වා වුච්චෙය්‍ය ව්‍යඤ්ජනං යුජ්ජෙය්‍ය, අත්ථො පන උභයථාපි න යුජ්ජති. කස්මා ඉධ පුබ්බභාගමග්ගස්ස අධිප්පෙතත්තා. කායාදිචතුආරම්මණප්පවත්තො හි පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගො ඉධාධිප්පෙතො, න ලොකුත්තරො. සො ච අනෙකවාරම්පි අයති අනෙකඤ්චස්ස අයනං හොති. පුබ්බෙපි ච ඉමස්මිං පදෙ මහාථෙරානං සාකච්ඡා අහොසියෙව. තිපිටකචූළනාගත්ථෙරො පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගොති ආහ. ආචරියො පනස්ස තිපිටකචූළසුමත්ථෙරො මිස්සකමග්ගොති ආහ. පුබ්බභාගොව භන්තෙති, මිස්සකො ආවුසොති, ආචරියෙ පන පුනප්පුනං භණන්තෙ අප්පටිබාහිත්වා තුණ්හී අහොසි. පඤ්හං අවිනිච්ඡිනිත්වාව වුට්ඨහිංසු, අථාචරියත්ථෙරො නහානකොට්ඨකං ගච්ඡන්තො-මයා මිස්සකමග්ගො කථිතො, චූළනාගො පුබ්බභාගමග්ගොති ආදාය වොහරති, කො නු ඛො එත්ථ විනිච්ඡයොති සුත්තන්තං ආදිතො පට්ඨාය පරිවත්තෙන්තො "යො හි කොචි භික්ඛවෙ ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ එවං භාවෙය්‍ය සත්තවස්සානී"ති ඉමස්මිං ඨානෙ සල්ලක්ඛෙසි, ලොකුත්තරමග්ගො උප්පජ්ජිත්වා සත්තවස්සානි තිට්ඨමානො නාම නත්ථි මයා වුත්තො මිස්සකමග්ගො න ලබ්භති චූළනාගෙන දිට්ඨො පුබ්බභාගමග්ගොව ලබ්භතීති ඤත්වා අට්ඨමියං ධම්මසවණෙ ඝුට්ඨෙ අගමාසි. පොරාණකත්ථෙරා කිර පියධම්මසවණා හොන්ති, සද්දං සුත්වාව අහං පඨමං අහං පඨමන්ති එකප්පහාරෙනෙව ඔසරන්ති. තස්මිං ච දිවසෙ චූළනාගත්ථෙරස්ස වාරො, තෙන ධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා බීජනිං ගහෙත්වා පුබ්බගාථාසු වුත්තාසු ථෙරස්ස ආසනපිට්ඨියං ඨිතස්ස පන එතදහොසි, රහො නිසීදිත්වා වක්ඛාමීති, පොරාණකත්ථෙරා හි අනුසූයකා හොන්ති න අත්තනො රුචිමෙව උච්ඡුභාරං විය උක්ඛිපිත්වා[1] විචරන්ති, කාරණමෙව ගණ්හන්ති අකාරණං විස්සජ්ජෙන්ති, තස්මා ථෙරො ආවුසො චූළනාගාති ආහ, සො ආචරියස්ස විය සද්දොති ධම්මං ඨපෙත්වා කිං භන්තෙති ආහ, ආවුසො චූළනාග මයා වුත්තො මිස්සකමග්ගො න ලබ්භති තයා වුත්තො පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගොව ලබ්භතීති, ථෙරො චින්තෙසි අම්හාකං ආචරියො සබ්බපරියත්තිකො තෙපිටකො සුතබුද්ධො, එවරූපස්සාපි නාම භික්ඛුනො අයං පඤ්හො ආලුළති[2] අනාගතෙ මම නත්තාරො ඉමං පඤ්හං ආලුළිස්සන්තීති සුත්තං ගහෙත්වා ඉමං පඤ්හං නිච්චලං කරිස්සාමීති පටිසම්භිදාමග්ගතො එකායනමග්ගො වුච්චති පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගො

"මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො සච්චානං චතුරො පදා
විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමා.

1. ම. එව උක්ඛිපිත්වා. 2. ම. ආලුළෙති.

එසොව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො දස්සනස්ස විසුද්ධියා
එතං හි තුම්හෙ පටිපජ්ජථ මාරසෙනප්පමද්දනං *
එතං හි තුම්හෙ පටිපන්නා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා"ති.

සුත්තං ආහරිත්වා ඨපෙසි. **මග්ගොති** කෙනට්ඨෙන මග්ගො? නිබ්බාණගමනට්ඨෙන නිබ්බාණත්ථිකෙහි මග්ගනීයට්ඨෙන ච. **සත්තානං විසුද්ධියාති** රාගාදීහි මලෙහි අභිජ්ඣාවිසමලොභාදීහි ච උපක්කිලෙසෙහි කිලිට්ඨචිත්තානං සත්තානං විසුද්ධත්ථාය. තථා හි ඉමිනාව මග්ගෙන ඉතො සතසහස්සකප්පාධිකානං චතුන්නං අසංඛෙය්‍යානං උපරි එකස්මිංයෙව කප්පෙ නිබ්බත්තෙ තණ්හඞ්කර මෙධඞ්කර සරණඞ්කර දීපඞ්කරනාමකෙ බුද්ධෙ ආදිං කත්වා සක්‍යමුනිපරියොසානා අනෙකෙ සම්මාසම්බුද්ධා අනෙකසතපච්චෙකබුද්ධා ගණනපථං වීතිවත්තා අරියසාවකා චාති ඉමෙ සත්තා සබ්බෙ චිත්තමලං පවාහෙත්වා පරමවිසුද්ධිං පත්තා. රූපමලවසෙන පන සංකිලෙසවොදානපඤ්ඤත්තියෙව නත්ථි.

"රූපෙන සංකිලිට්ඨෙන සංකිලිස්සන්ති මානවා,
රූපෙ සුද්ධෙ විසුජ්ඣන්ති අනක්ඛාතං මහෙසිනා.
චිත්තෙන සංකිලිට්ඨෙන සංකිලිස්සන්ති මානවා,
චිත්තෙ සුද්ධෙ විසුජ්ඣන්ති ඉති වුත්තං මහෙසිනා".

යථාහ:-

"චිත්තසංකිලෙසා භික්ඛවෙ සත්තා සංකිලිස්සන්ති චිත්තවොදානා විසුජ්ඣන්තී"ති තං ච චිත්තවොදානං ඉමිනා සතිපට්ඨානමග්ගෙන හොති. තෙනාහ: සත්තානං විසුද්ධියාති. **සොකපරිද්දවානං සමතික්කමායාති** සොකස්ස ච පරිදෙවස්ස ච සමතික්කමාය පහාණායාති අත්ථො.

අයං හි මග්ගො භාවිතො සන්තතිමහාමත්තාදීනං විය ච සොකසමතික්කමාය පටාචාරාදීනං විය ච පරිදෙවසමතික්කමාය සංවත්තති. තෙනාහ: "සොකපරිද්දවානං සමතික්කමායා"ති. කිඤ්චාපි හි සන්තතිමහාමච්චො

"යං පුබ්බෙ තං විසොධෙහි පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං,
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි උපසන්තො චරිස්සසී"ති.

ඉමං ගාථං සුත්වා[1] සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තො. පටාචාරා-

"න සන්ති පුත්තා තාණාය න පිතා නපි[2] බන්ධවා,
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස නත්ථි ඤාතිසු තාණතා"ති

ඉමං ගාථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා. යස්මා පන කාය වෙදනා චිත්ත ධම්මෙසු කිඤ්චි ධම්මං අනාමසිත්වා භාවනා නාම නත්ථි තස්මා තෙපි ඉමිනාව මග්ගෙන සොකපරිදෙවෙ

1. ම. සුත්වාව. 2. ම. නාපි.

* මාරස්සෙතං පමොහනං. ධම්මපදං.

සමතික්කන්තාති වෙදිතබ්බා. දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමායාති කායිකදුක්ඛස්ස ච චෙතසිකදොමනස්සස්ස චාති ඉමෙසං ද්වින්නං අත්ථඞ්ගමාය, නිරොධායාති අත්ථො. අයං හි මග්ගො භාවිතො තිස්සත්ථෙරාදීනං විය ච දුක්ඛස්ස සක්කාදීනං විය ච දොමනස්සස්ස අත්ථඞ්ගමාය සංවත්තති. තත්‍රායං අත්ථදීපනා.

සාවත්ථියං කිර තිස්සො නාම කුටුම්බියපුත්තො චත්තාරීසං[1] හිරඤ්ඤකොටියො පහාය පබ්බජිත්වා අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ විහරති, තස්ස කනිට්ඨභාතු භරියා ගච්ඡථ නං ජීවිතා වොරොපෙථාති පඤ්චසතෙ චොරෙ පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා ථෙරං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. ථෙරො ආහ:- කස්මා ආගතත්ථ උපාසකාති. තං ජීවිතා වොරොපෙස්සාමාති, පාටිභොගං මෙ උපාසකා ගහෙත්වා අජ්ජෙකරත්තිං ජීවිතං දෙථාති. කො තෙ සමණ ඉමස්මිං ඨානෙ පාටිභොගො භවිස්සතීති. ථෙරො මහන්තං පාසාණං ගහෙත්වා ද්වෙ ඌරට්ඨීනි භින්දිත්වා වට්ටති උපාසකා පාටිභොගොති ආහ. තෙ අපක්කමිත්වා චංකමනසීසෙ අග්ගිං කත්වා නිපජ්ජිංසු. ථෙරස්ස වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා සීලං පච්චවෙක්ඛතො පරිසුද්ධං සීලං නිස්සාය පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජි. තතො අනුක්කමෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො තියාමරත්තිං සමණධම්මං කත්වා අරුණුග්ගමනෙ අරහත්තං පත්තො ඉමං උදානං උදානෙසි.

උභො පාදානි භින්දිත්වා සංයමිස්සාමි වො අහං
අට්ටියාමි හරායාමි සරාගමරණං අහං.
එවාහං චින්තයිත්වාන යථාභූතං විපස්සිසං[2]
සම්පත්තෙ අරුණුග්ගම්හි අරහත්තමපාපුණින්ති.

අපරෙපි තිංසභික්ඛූ භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤවිහාරෙ වස්සං උපගන්ත්වා "ආවුසො තියාමරත්තිං සමණධම්මොව කාතබ්බො, න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සන්තිකං ආගන්තබ්බ"න්ති වත්වා විහරිංසු. තෙසං සමණධම්මං කත්වා පච්චූසසමයෙ පචලායන්තානං එකො ව්‍යග්ඝො ආගන්ත්වා එකෙකං භික්ඛුං ගහෙත්වා ගච්ඡති න කොචි මං ව්‍යග්ඝො ගණ්හීති වාචම්පි නිච්ඡාරෙසි. එවං පඤ්චදසසු භික්ඛූසු ඛාදිතෙසු උපොසථදිවසෙ ඉතරෙ ආවුසො කුහින්ති පුච්ඡිත්වා ඤත්වා ච[3] ඉදානි ගහිතෙන ගහිතොම්හීති වත්තබ්බන්ති වත්වා විහරිංසු. අථ අඤ්ඤතරං දහරභික්ඛුං පුරිමනයෙනෙව ව්‍යග්ඝො ගණ්හි. සො ව්‍යග්ඝො භන්තෙති ආහ. භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩෙ ච උක්කායො ච ගහෙත්වා මොචෙස්සාමාති අනුබන්ධිංසු. ව්‍යග්ඝො භික්ඛූනං ආගතිං දිස්වා[4] ඡින්නතටට්ඨානං ආරුය්හ තං භික්ඛුං පාදඞ්ගුට්ඨකතො පට්ඨාය ඛාදිතුං ආරභි. ඉතරෙපි ඉදානි සප්පුරිස

1. ම. චත්තාළීස.
2. ම. විපස්සිසං, විපස්සසිං.
3. සී. I & II. ඤත්වාච.
4. සී. I & II. ආගතං දිස්වා ඡින්න

අම්හෙහි කාතබ්බං නත්ථි භික්ඛූනං විසෙසා නාම එවරූපෙ ඨානෙ පඤ්ඤායන්තීති ආහංසු. සො ව්‍යග්ඝමුඛෙ නිපන්නොව තං වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා[1] යාව ගොප්ඵකා ඛාදිතසමයෙ සොතාපන්නො හුත්වා-යාව ජණ්ණුකා ඛාදිතසමයෙ සකදාගාමී-යාව නාභියා ඛාදිතසමයෙ අනාගාමී හුත්වා-හදයරූපෙ අඛාදිතෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි.

සීලවා වත සම්පන්නො පඤ්ඤවා සුසමාහිතො,
මුහුත්තං පමාදමන්වාය ව්‍යග්ඝෙනොරුද්ධමානසො

පඤ්ජරස්මිං ගහෙත්වාන සිලාය උපනීතකො[3]
කාමං ඛාදතු මං ව්‍යග්ඝො අට්ඨියා නහාරුස්ස ච,
කිලෙසෙ ඛෙපයිස්සාමි ඵුසිස්සාමි විමුත්තියන්ති.*

අපරොපි පීතමල්ලත්ථෙරො[4] නාම ගිහිකාලෙ තීසු රජ්ජෙසු පටාකං ගහෙත්වා තම්බපණ්ණිදීපං ආගම්ම රාජානං දිස්වා රඤ්ඤා කතානුග්ගහො එකදිවසං කිලඤ්ජකාපනසාලවාරෙන[5] ගච්ඡන්තො "රූපං භික්ඛවෙ න තුම්හාකං, තං පජහථ, තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී"ති න තුම්හාක වාක්‍යං"[6] සුත්වා චින්තෙසි: නෙව කිර රූපං අත්තනො, න වෙදනාති. සො තංයෙව අංකුසං කත්වා නික්ඛමිත්වා මහාවිහාරං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා පබ්බජිතො උපසම්පන්නො ද්වෙ මාතිකා පගුණං කත්වා තිංසභික්ඛූ ගහෙත්වා ගඟරවාලිය[7] අඞ්ගණං ගන්ත්වා සමණධම්මං අකාසි. පාදෙසු අවහන්තෙසු ජණ්ණුකෙහි චංකමති, තමෙනං රත්තිං එකො මිගලුද්දකො මිගොති මඤ්ඤමානො පහරි. සත්ති විනිවිජ්ඣිත්වා ගතා. සො තං සත්තිං හරාපෙත්වා පහරණමුඛානි තිණවට්ටියා පූරාපෙත්වා පාසාණපිට්ඨියං අත්තානං නිසීදාපෙත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා උක්කාසිතසද්දෙන ආගතානං භික්ඛූනං ව්‍යාකරිත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි.

භාසිතං බුද්ධසෙට්ඨස්ස සබ්බලොකග්ගවාදිනො
න තුම්හාකං ඉදං රූපං තං ජහෙය්‍යාථ භික්ඛවො.

අනිච්චා වත සංඛාරා උප්පාදවයධම්මිනො
උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති තෙසං වූපසමො සුඛොති.

1. ම. වඩ්ඪෙන්තො.
2. ම. දුට්ඨමානසො
3. ම. උපරිකතෙ.
4. ම. පීතමල්ලත්ථෙරො.
5. සී. I & II. ලඤ්ජකාසනසාලා
6. සී. I & II. වග්ගං [වාරෙන.
7. ම. ගාරවකාරණාය.

* ඉමෙකො කායො අචෙතනො පටිලද්ධො නම්බට්ඨානමෙව මරණං හෙස්සති පදස්සනන්ති, මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථා.

අථ නං භික්ඛූ ආහංසු. සචෙ භන්තෙ සම්මාසම්බුද්ධො අරොගො අභවිස්ස අද්ධා තෙ සමුද්දමත්ථකෙන හත්ථං පසාරෙත්වා සීසං පරාමසෙය්‍යාති. එවං තාව අයං මග්ගො තිස්සත්ථෙරාදීනං විය දුක්ඛස්ස අත්ථඞ්ගමාය සංවත්තති. සක්කො පන දෙවානමින්දො අත්තනො පඤ්චවිධ පුබ්බනිමිත්තං දිස්වා මරණභයසන්තජ්ජිතො දොමනස්සජාතො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි. සො උපෙක්ඛා පඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ අසීතිසහස්සාහි දෙවතාහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි සාවස්ස උපපත්ති පුනපාකතිකාව අහොසි

සුබ්‍රහ්මාපි දෙවපුත්තො අච්ඡරාසහස්සපරිවුතො සග්ගසම්පත්තිං අනුභොති. තත්ථ පඤ්චසතා අච්ඡරායො රුක්ඛතො පුප්ඵානි ඔචිනන්තියො චවිත්වා නිරයෙ උප්පන්නා. සො කිං ඉමා චිරායන්තීති උපධාරෙන්තො තාසං නිරයෙ නිබ්බත්තභාවං දිස්වා කිත්තකං නු ඛො මම ආයූති උපපරික්ඛන්තො අත්තනො ච ආයුපරික්ඛයං විදිත්වා චවිත්වා ච තත්ථෙව නිරයෙ නිබ්බත්තනභාවං දිස්වා භීතො අතිවිය දොමනස්සජාතො හුත්වා ඉමං මෙ දොමනස්සං සත්ථා විනොදෙස්සති න අඤ්ඤොති අවසෙසා පඤ්චසතා අච්ඡරායො ගහෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡි.

නිච්චං උත්‍රස්තමිදං චිත්තං නිච්චං උබ්බිග්ගමිදං මනො.
අනුප්පන්නෙසු කිච්චෙසු අථො[1] උප්පතිතෙසු ච
සචෙ අත්ථි අනුත්‍රස්තං තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතොති.

තතො නං භගවා ආහ:

නාඤ්ඤත්‍ර බොජ්ඣඞ්ගා[2] තපසා නාඤ්ඤත්‍ර ඉන්ද්‍රියසංවරා
නාඤ්ඤත්‍ර සබ්බනිස්සග්ගා සොත්ථිං පස්සාමි පාණිනන්ති.

සො දෙසනා පරියොසානෙ පඤ්චහි අච්ඡරාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තං සම්පත්තිං ථාවරං කත්වා දෙවලොකමෙව අගමාසීති. එවමයං මග්ගො භාවිතො සක්කාදීනං විය දොමනස්සස්ස අත්ථඞ්ගමාය සංවත්තතීති වෙදිතබ්බො. ඤායස්ස අධිගමායාති ඤායො වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, තස්ස අධිගමාය පත්තියාති වුත්තං හොති. අයංහි පුබ්බභාගෙ ලොකිය සතිපට්ඨානමග්ගො භාවිතො ලොකුත්තරමග්ගස්ස අධිගමාය සංවත්තති. තෙනාහ "ඤායස්ස අධිගමායා"ති. නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති තණ්හාවානවිරහිතත්තා නිබ්බානන්ති ලද්ධනාමස්ස අමතස්ස සච්ඡිකිරියාය, අත්තපච්චක්ඛතායාති වුත්තං හොති. අයංහි මග්ගො භාවිතො අනුපුබ්බෙන නිබ්බානසච්ඡිකිරියං සාධෙති. තෙනාහ "නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායා"ති. තත්ථ කිඤ්චාපි සත්තානං විසුද්ධියාති වුත්තෙන සොකසමතික්කමාදීනි අත්ථතො සිද්ධානෙව

1. ම. සථො.   2. ම. බොජ්ඣා තපසා.

හොන්ති. ඨපෙත්වා පන සාසන යුත්තිකොවිදෙ අඤ්ඤෙසං න පාකටාති, න ච භගවා පඨමං සාසනයුත්තිකොවිදං ජනං කත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති. තත්ථ තත්ථෙව පන සුත්තන්ත තං තං අත්ථං ඤාපෙති, තස්මා ඉධ යං යං අත්ථං එකායන මග්ගො සාධෙති, තං තං පාකටං කත්වා දස්සෙන්තො "සොකපරිද්දවානං[1] සමතික්කමායා"ති ආදිමාහ.

යස්මා වා යා සත්තානං විසුද්ධි එකායනමග්ගෙන සංවත්තති සා සොකපරිද්දවානං[1] සමතික්කමෙන හොති. සොකපරිදෙවානං සමතික්කමො දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමෙන දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමො ඤායස්ස අධිගමෙන ඤායස්ස අධිගමො නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය, තස්මා ඉමම්පි කමං දස්සෙන්තො "සත්තානං විසුද්ධියා"ති වත්වා "සොකපරිද්දවානං[1] සමතික්කමායා"ති ආදිමාහ. අපිච වණ්ණභණනමෙතං එකායනමග්ගස්ස යථෙව හි භගවා "ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙ කල්‍යාණං පරියොසාන කල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමි යදිදං ඡ ඡක්කානී"ති ඡ ඡක්කදෙසනාය අට්ඨහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි. යථා ච අරියවංසදෙසනාය "චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ අරියවංසා අග්ගඤ්ඤා රත්තඤ්ඤා වංසඤ්ඤා පොරාණා අසංකිණ්ණා අසංකිණ්ණපුබ්බා න සංකීයන්ති න සංකීයිස්සන්ති අප්පටිකුට්ඨා[2] සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහී"ති නවහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි, එවං ඉමස්සාපි එකායනමග්ගස්ස සත්තානං විසුද්ධියාති ආදීහි සත්තහි පදෙහි වණ්ණං අභාසි. කස්මා ඉති චෙ? තෙසං භික්ඛූනං උස්සාහජනනත්ථං.

වණ්ණභාසනං හි සුත්වා තෙ භික්ඛූ අයං කිර මග්ගො. හදය සන්තාපභූතං සොකං-වාචාවිප්පලාපභූතං පරිදෙවං-කායිකඅසාත භූතං දුක්ඛං-චෙතසිකඅසාතභූතං දොමනස්සන්ති චත්තාරො උපද්දවෙ හරති විසුද්ධිං ඤායං නිබ්බානන්ති තයො විසෙසෙ ආවහතීති උස්සාහජාතා ඉමං ධම්මදෙසනං උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බං ධාරෙතබ්බං වාචෙතබ්බං ඉමං ච මග්ගං භාවෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති ඉති තෙසං භික්ඛූනං උස්සාහජනනත්ථං වණ්ණං අභාසි කම්බල වාණිජාදයොහි කම්බලාදීනං වණ්ණං විය. යථාහි සතසහස්සග්ඝනක පණ්ඩුකම්බල වාණිජෙන කම්බලං ගණ්හථාති උග්ඝොසිතෙපි අසුකකම්බලොති න තාව මනුස්සා ජානන්ති. කෙස කම්බලවාලකම්බලාදයොපි දුග්ගන්ධා ඛරසම්ඵස්සා කම්බලාත්වෙව වුච්චන්ති. යදා පන තෙන ගන්ධාරකො රත්තකම්බලො සුඛුමො උජ්ජලො සුඛසම්ඵස්සොති උග්ඝොසිතං හොති. තදා යෙ පහොන්ති තෙ ගණ්හන්ති. යෙ නප්පහොන්ති තෙපි දස්සනකාමා හොන්ති,

1. ම. පරිදෙවානං. 2. ම. අප්පටිකුට්ඨා, සී. I & II අප්පටික්කුට්ඨා.

එවමෙවං "එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො"ති වුත්තෙපි අසුක මග්ගොති න තාව පාකටො හොති. නානප්පකාරකා හි අනිය්‍යානිකමග්ගාපි මග්ගාත්වෙව වුච්චන්ති. "සත්තානං විසුද්ධියා"ති ආදිම්හි පන වුත්තෙ අයං කිර මග්ගො චත්තාරෙ උපද්දවෙ හරති[1] තයො විසෙසෙ ආවහතීති උස්සාහජාතා ඉමං දෙසනං උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බං වාචෙතබ්බං ධාරෙතබ්බං ඉමං ච මග්ගං භාවෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති වණ්ණං භණන්තො සත්තානං විසුද්ධියාති ආදිමාහ.

යථා ච සතසහස්සග්ඝනික පණ්ඩුකම්බලවාණිජ්ජුපමා, එවං රතන ජම්බුනදසුවණ්ණඋදකප්පසාදක මණිරතන සුවිසුද්ධ මුත්තරතන පවාලාදි[2] වාණිජ්ජුපමායො පෙත්ථ ආහරිතබ්බා.' **යදිද**න්ති නිපාතො, යෙ ඉමෙති අයමස්ස අත්ථො. **චත්තාරො**ති ගණනපරිච්ඡෙදො, තෙන න තතො හෙට්ඨා න උද්ධන්ති සතිපට්ඨාන පරිච්ඡෙදං දීපෙති. **සතිපට්ඨානා**ති තයො සතිපට්ඨානා. සතිගොචරොපි තිධා පටිපන්නෙසු සාවකෙසු සත්ථුනො පටිඝානුනය වීතිවත්තතාපි සතිපීති. "චතුන්නං භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානානං සමුදයං ච අත්ථගමඤ්ච දෙසිස්සාමි තං සුණාථ-පෙ-කො ච භික්ඛවෙ කායස්ස සමුදයො. ආහාරසමුදයා කායසමුදයො"ති ආදිසු හි සතිගොචරො **සතිපට්ඨාන**න්ති වුච්චති. තථා "කායො උපට්ඨානං, නො සති, සති[3] උපට්ඨානං චෙව සති චා"ති ආදිසු. තස්සත්ථො පතිට්ඨාති අස්මින්ති පට්ඨානං. කා පතිට්ඨාති, සති. සතියා පට්ඨානං=සතිපට්ඨානං. පධානං[4] ඨානන්ති වා පට්ඨානං. සතියා පට්ඨානං=සතිපට්ඨානං, හත්ථිට්ඨාන අස්සට්ඨානාදීනි විය. "තයො සතිපට්ඨානා" යදරියො සෙවති යදරියො සෙවමානො සත්ථා ගණමනුසාසිතුමරහතී"ති එත්ථ තිධා පටිපන්නෙසු සාවකෙසු සත්ථුනො පටිඝානුනයවීතිවත්තතා **සතිපට්ඨාන**න්ති වුත්තං. තස්සත්ථො පට්ඨපෙතබ්බතො පට්ඨානං, පවත්තයිතබ්බතොති අත්ථො. කෙන පට්ඨපෙතබ්බතොති, සතියා. සතියා පට්ඨානං= සතිපට්ඨානං. "චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලීකතා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිපූරෙන්තී"ති ආදිසු පන සතියෙව=සතිපට්ඨානන්ති වුච්චති තස්සත්ථො: පතිට්ඨාතීති පට්ඨානං. උපට්ඨාති ඔක්කන්දිත්වා පක්ඛන්දිත්වා පවත්තතීති අත්ථො. සතියෙව=සතිපට්ඨානං. අථ වා සරණට්ඨෙන සති. පට්ඨානට්ඨෙන[6] පට්ඨානං. ඉති සති ච සා පට්ඨානං චාතිපි=**සතිපට්ඨානං**.

ඉදමිධ අභිප්පෙතං, යදි එවං කස්මා සතිපට්ඨානාති බහුවචනං, සති බහුත්තා. ආරම්මණභෙදෙන හි බහුකා තා[7] සතියො. අථ **මග්ගො**ති කස්මා එකවචනං. මග්ගට්ඨෙන එකත්තා, චත්තාරොපිහි

1. ම. හරති.
2. සී I & II. රෙමපවාලාදි.
3. ම. සති පන
4. ම. පධානං.
5. සී. I & II. අතිපට්ඨානෙන.
6 ම. උපට්ඨානට්ඨෙන.
7. ම. එතා.

එත්ථ සතියො මග්ගවසෙන එකත්තං ගච්ඡන්ති. වුත්තං හෙතං. "මග්ගො"ති "කෙනට්ඨෙන මග්ගො, නිබ්බානගමනට්ඨෙන නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගනියට්ඨෙන චා"ති චතස්සොපි චෙතා අපරභාගෙ කායාදීසු ආරම්මණෙසු කිච්චං සාධයමානා නිබ්බානං ගච්ඡන්ති. ආදිතො පට්ඨාය ච නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගීයන්තීති, තස්මා චතස්සොපි එකො මග්ගොති වුච්චති. එවං ච සතිවචනානුසන්ධිනා සානුසන්ධිකාව දෙසනා හොති. "මාරසෙනප්පමද්දනං වො භික්ඛවෙ මග්ගං දෙසිස්සාමි තං සුණාථ-පෙ-කතමො ච භික්ඛවෙ මාරසෙනප්පමද්දනො මග්ගො, යදිදං සත්තබොජ්ඣඞ්ගා"ති ආදීසුවිය යථා මාරසෙනප්පමද්දනොති ච සත්තබොජ්ඣඞ්ගාති ච අත්ථතො එකං, ව්‍යඤ්ජනමෙවෙත්ථ නානං. එවං එකායනමග්ගොති ච චත්තාරො සතිපට්ඨානාති ච අත්ථතො එකං, ව්‍යඤ්ජනමෙවෙත්ථ නානං. තස්මා මග්ගට්ඨෙන එකත්තා එකවචනං. ආරම්මණභෙදෙන සති බහුත්තා බහුවචනං වෙදිතබ්බං. කස්මා පන භගවතා චත්තාරොව සතිපට්ඨානා වුත්තා අනූනා අනධිකාති. වෙනෙය්‍යහිතත්තා. තණ්හාචරිතදිට්ඨිචරිතසමථයානිකවිපස්සනායානිකෙසු හි මන්දතික්ඛවසෙන ද්වෙධා ද්වෙධා පවත්තෙසු වෙනෙය්‍යෙසු මන්දස්ස තණ්හාචරිතස්ස ඔළාරිකං කායානුපස්සා සතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො. තික්ඛස්ස සුඛුමං වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං. දිට්ඨිචරිතස්සපි මන්දස්ස නාතිප්පභෙදගතං චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස අතිප්පභෙදගතං ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, සමථයානිකස්ස ච මන්දස්ස අකිච්ඡෙන අධිගන්තබ්බනිමිත්තං පඨමං සතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස ඔළාරිකාරම්මණෙ අසණ්ඨානතො දුතියං. විපස්සනායානිකස්සපි මන්දස්ස නාතිප්පභෙදගතාරම්මණං තතියං. තික්ඛස්ස අතිප්පභෙදගතාරම්මණං චතුත්ථං. ඉති චත්තාරොව වුත්තා අනූනාඅනධිකාති. සුභසුඛනිච්චඅත්තභාවවිපල්ලාසපහානත්ථං වා. කායො හි අසුභො. තත්ථ ච සුභවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා සත්තා. තෙසං තත්ථ අසුභභාවදස්සනෙන තස්ස විපල්ලාසස්ස පහානත්ථං පඨමං සතිපට්ඨානං වුත්තං. සුඛං නිච්චං අත්තාති ගහිතෙසුපි වෙදනාදීසු වෙදනා දුක්ඛා චිත්තං අනිච්චං ධම්මා අනත්තාති තෙසු ච සුභසුඛනිච්චඅත්තවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා සත්තා. තෙසං තත්ථ දුක්ඛාදිභාවදස්සනෙන තෙසං විපල්ලාසානං පහානත්ථං සෙසානි තීණි වුත්තානීති. එවං සුභසුඛනිච්චඅත්තභාවවිපල්ලාසපහානත්ථං වා චත්තාරොව වුත්තා අනූනා අනධිකාති වෙදිතබ්බා. න කෙවලඤ්ච විපල්ලාසප්පහානත්ථමෙව, අථඛො චතුරොඝයොගාසවගන්ථඋපාදාන අගතිපහානත්ථම්පි චතුබ්බිධාහාරපරිඤ්ඤත්ථං ච චත්තාරොව වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අයං තාව පකරණ නයො. අට්ඨකථායම්පන සරණවසෙනෙව එකත්ත සමොසරණවසෙන ච එකමෙව සතිපට්ඨානං. ආරම්මණවසෙන චත්තාරොති එතදෙව වුත්තං. යථාහි චතුද්වාරෙ නගරෙ පාචීනතො ආගච්ඡන්තා පාචීනදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං

ගහෙත්වා පාචීනද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති. දක්ඛිණතො, පච්ඡිමතො, උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා උත්තරද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං සම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. නගරං විය හි නිබ්බානමහානගරං. ද්වාරං විය අට්ඨඞ්ගිකො ලොකුත්තරමග්ගො, පාචීනදිසාදයො විය කායාදයො. යථා පාචීනතො ආගච්ඡන්තා පාචීනදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා පාචීනද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං කායානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනං භාවෙත්වා කායානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති. යථා දක්ඛිණතො ආගච්ඡන්තා දක්ඛිණදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං වෙදනානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං භාවෙත්වා වෙදනානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති. යථා පච්ඡිමතො ආගච්ඡන්තා පච්ඡිමදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති එවං චිත්තානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනං භාවෙත්වා චිත්තානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති, යථා උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා උත්තරද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, එවං ධම්මානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං භාවෙත්වා ධම්මානුපස්සනාභාවනානුභාව නිබ්බත්තෙන අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති, එවං සරණවසෙන චෙව එකත්තසමොසරණවසෙන ච එකමෙව සතිපට්ඨානං ආරම්මණවසෙන චත්තාරොව වුත්තානීති වෙදිතබ්බා.

කතමෙ චත්තාරොති කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **භික්ඛවෙති** ධම්මපටිග්ගාහකපුග්ගලාලපන මෙතං. **භික්ඛූති** පටිපත්ති සම්පාදක පුග්ගල නිදස්සනමෙතං. අඤ්ඤෙපි ච දෙවා මනුස්සා පටිපත්තිං සම්පාදෙන්තියෙව. සෙට්ඨත්තා පන පටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනතො ච භික්ඛූති ආහ. භගවතොහි අනුසාසනිං සම්පටිච්ඡන්තෙසු භික්ඛු සෙට්ඨා සබ්බප්පකාරාය අනුසාසනියා භාජනභාවතො. තස්මා සෙට්ඨත්තා භික්ඛූති ආහ. තස්මිං ගහිතෙ පන සෙසා ගහිතාව හොන්ති, රාජගමනාදීසු රාජග්ගහණෙන සෙසපරිසා විය. යො ඉමං පටිපත්තිං පටිපජ්ජති, සො භික්ඛු නාම හොතීති පටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනතොපි භික්ඛූති ආහ. පටිපන්නකොහි දෙවො වා හොතු මනුස්සො වා භික්ඛූති සඞ්ඛං ගච්ඡතියෙව, යථාහ:-

අලඞ්කතො චෙපි සමං චරෙය්‍ය
සන්තො දන්තො නියතො බ්‍රහ්මචාරී,
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛූති.

ඉති කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං සම්පයොගඞ්ගඤ්චස්ස දස්සෙත්වා ඉදානි පහානඞ්ගං දස්සෙතුං "විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස"න්ති වුත්තං. තත්ථ "විනෙය්‍යා"ති තදඞ්ගවිනයෙන වා වික්ඛම්භනවිනයෙන වා විනයිත්වා. "ලොකෙ"ති තස්මිංයෙව කායෙ. කායො හි ඉධ ලුජ්ජන පලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකොති අධිප්පෙතො, යස්මා පනස්ස න කායමත්තෙයෙව අභිජ්ඣාදොමනස්සං පහීයති, වෙදනාදීසුපි පහීයතියෙව, තස්මා පංචපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකොති විභඞ්ගෙ වුත්තං, ලොකසංඛාතත්තා ච[1] තෙසං ධම්මානං අත්ථුද්ධාරනයෙනෙතං වුත්තං, යම්පනාහ: "තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙව කායො ලොකො"ති අයමෙත්ථ අත්ථො, තස්මිං ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං විනෙය්‍යාති එවං සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. යස්මා පනෙත්ථ අභිජ්ඣාගහණෙන කාමච්ඡන්දො, දොමනස්සගහණෙන ව්‍යාපාදො සඞ්ගහං ගච්ඡති. තස්මා නීවරණපරියාපන්නබලවධම්මද්වයදස්සනෙන නීවරණප්පහාණං වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං. විසෙසෙන චෙත්ථ අභිජ්ඣාවිනයෙන කායසම්පත්තිමූලකස්ස අනුරොධස්ස දොමනස්සවිනයෙන කායවිපත්තිමූලකස්ස විරොධස්ස, අභිජ්ඣාවිනයෙන ච කායෙ අභිරතියා දොමනස්සවිනයෙන කායභාවනාය අනභිරතියා, අභිජ්ඣාවිනයෙන කායෙ අභූතානං සුභසුඛභාවාදීනං පක්ඛෙපස්ස දොමනස්සවිනයෙන කායෙ භූතානං අසුභාසුඛභාවාදීනං අපනයනස්ස ච පහානං වුත්තං. තෙන යොගාවචරස්ස යොගානුභාවො යොගසමත්ථතා ච දීපිතා හොති. යොගානුභාවො හි එස යදිදං අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො අරතිරතිසහො අභූතපක්ඛෙපභූතාපනයනවිරහිතො ච[2] හොති. අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො චෙස අරතිරතිසහො අභූතං අපක්ඛිපන්තො භූතං ච අනපනෙන්තො[3] යොගසමත්ථො හොතීති.

අපරො නයො: "**කායෙ කායානුපස්සී**"ති එත්ථ අනුපස්සනාය කම්මට්ඨානං වුත්තං "**විහරතී**"ති එත්ථ වුත්තවිහාරෙන කම්මට්ඨානිකස්ස කායපරිහරණං. "**ආතාපී**"ති ආදීසු පන ආතාපෙන සම්මප්පධානං සතිසම්පජඤ්ඤෙන සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං කම්මට්ඨානපරිහරණූපායො වා, සතියා වා කායානුපස්සනාවසෙන පටිලද්ධසමථො සම්පජඤ්ඤෙන විපස්සනා, අභිජ්ඣාදොමනස්සවිනයෙන භාවනාඵලං[4] වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. විභඞ්ගෙ පන "අනුපස්සීති තත්ථ කතමා අනුපස්සනා? යා පඤ්ඤා පජානනා-පෙ-සම්මාදිට්ඨි අයං වුච්චති අනුපස්සනා, ඉමාය අනුපස්සනාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො තෙන වුච්චති අනුපස්සී"ති. "**විහරතී**"ති "ඉරියති වත්තති

1. ම. වා.
2. ම. විරහිතො ච.
3. ම. අනපනයන්තො.
4. ම. භාවනාබලං.

පාලෙති[1] යපෙති යාපෙති චරති විහරති තෙන වුච්චති විහරතී"ති. -පෙ- "**ආතාපී**"ති "තත්ථ කතමං ආතප්පං? යො චෙතසිකො විරියාරම්භො -පෙ- සම්මාවායාමො, ඉදං වුච්චති ආතප්පං, ඉමිනා ආතප්පෙන උපෙතො හොති -පෙ- සමන්නාගතො තෙන වුච්චති ආතාපී"ති. "**සම්පජානො**"ති "තත්ථ කතමං සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- සම්මාදිට්ඨි ඉදං වුච්චති සම්පජඤ්ඤං, ඉමිනා සම්පජඤ්ඤෙන උපෙතො හොති -පෙ- සමන්නාගතො; තෙන වුච්චති සම්පජානො"ති "**සතිමා**"ති "තත්ථ කතමා සති? යා සති අනුස්සති -පෙ- සම්මාසති අයං වුච්චති සති, ඉති ඉමාය සතියා උපෙතො හොති -පෙ- සමන්නාගතො, තෙන වුච්චති සතිමා"ති "**විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස**"න්ති "තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙව කායො ලොකො, පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො, අයං වුච්චති ලොකො. "තත්ථ කතමා **අභිජ්ඣා**? යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දී නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති අභිජ්ඣා; තත්ථ කතමං **දොමනස්සං**? යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතා දුක්ඛා වෙදනා ඉදං වුච්චති දොමනස්සං; ඉති අයං ච අභිජ්ඣා ඉදං ච දොමනස්සං ඉමම්හි ලොකෙ විනීතා හොන්ති පටිවිනීතා සන්තා සමිතා වූපසන්තා[2] අත්ථංගතා අබ්භත්ථංගතා[3] අප්පිතා ව්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා ව්‍යන්තීකතා, තෙන වුච්චති විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස"න්ති එවමෙතෙසං පදානං අත්ථො වුත්තො. තෙන සහ අයං අට්ඨකථානයො යථා සන්දති එවං වෙදිතබ්බො. අයං තාව කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානුද්දෙසස්ස අත්ථවණ්ණනා.

ඉදානි "වෙදනාසු -චිත්තෙ- ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති -පෙ- විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස"න්ති එත්ථ වෙදනාසු වෙදනානුපස්සීති එවමාදීසු වෙදනාදීනං පුන වචනෙ පයොජනං කායානුපස්සනාය[4] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සීති. එත්ථ පන වෙදනාති තිස්සො වෙදනා. තා ච ලොකියා එව චිත්තම්පි ලොකියං තථා ධම්මා. තෙසං විභාගො නිද්දෙසවාරෙ පාකටො භවිස්සති. කෙවලං පනිධ යථා වෙදනා අනුපස්සිතබ්බා තථා තා අනුපස්සන්තො වෙදනාසු වෙදනානුපස්සීති වෙදිතබ්බො. එස නයො චිත්තධම්මෙසුපි කථඤ්ච වෙදනා අනුපස්සිතබ්බාති? සුඛා තාව වෙදනා දුක්ඛතො දුක්ඛා සල්ලතො අදුක්ඛමසුඛා අනිච්චතො. යථාහ :-

1. ම. තරති.
2. ම. වූපසමිතා.
3. සී. I & II. අත්ථගතා අබ්භත්ථගතා.
4. ම. කායානුපස්සනාය.

"යො සුඛං දුක්ඛතො අද්ද දුක්ඛමද්දක්ඛි සල්ලතො
අදුක්ඛමසුඛං සන්තං අද්දක්ඛි තං අනිච්චතො
ස වෙ සම්මද්දසො භික්ඛු උපසන්තො චරිස්සතී"ති.

සබ්බා එව චෙතා දුක්ඛාතිපි අනුපස්සිතබ්බා; වුත්තං හෙතං :- 'යං කිඤ්චි වෙදයිතං සබ්බං තං දුක්ඛස්මින්ති වදාමී"ති. සුඛා දුක්ඛතො[1] පිච අනුපස්සිතබ්බා; යථාහ :- "සුඛා වෙදනා ඨිතිසුඛා විපරිණාම දුක්ඛා"ති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. අපිච අනිච්චාදි සත්ත අනුපස්සනාවසෙනාපි අනුපස්සිතබ්බා. සෙසං නිද්දෙසවාරෙයෙව පාකටං භවිස්සති. චිත්තධම්මෙසුපි චිත්තං තාව ආරම්මණාධිපති සහජාතභූමිකම්මවිපාකකිරියාදිනානත්තභෙදානං අනිච්චාදි අනුපස්සනානං නිද්දෙසවාරෙ ආගතසරාගාදිභෙදානං ච වසෙන අනුපස්සිතබ්බං. ධම්මා සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණානං සුඤ්ඤතා ධම්මස්ස[2] අනිච්චාදි සත්තඅනුපස්සනානං නිද්දෙසවාරෙ ආගතසන්තාසන්තාදිභෙදානං ච වසෙන අනුපස්සිතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙව. කාමඤ්චෙත්ථ යස්ස කායසඞ්ඛාතෙ ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං පහීනං තස්ස වෙදනාදිලොකෙසුපි[3] තං පහීනමෙව. නානා පුග්ගලවසෙන පන නානාචිත්තක්ඛණිකසතිපට්ඨානභාවනාවසෙන ච සබ්බත්ථ වුත්තං. යතො වා එකත්ථ පහීනං සෙසෙසුපි[4] පහීනං හොති. තෙනෙවස්ස තත්ථ පහානදස්සනත්ථම්පි එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බන්ති.

උද්දෙසවාර කථා නිට්ඨිතා.

ඉදානි සෙය්‍යථාපි නාම ඡෙකො විලීවකාරකො ථූලකිලඤ්ජසණ්හකිලඤ්ජචඞ්ගොටකපෙළාපුටාදීනි උපකරණානි කත්තුකාමො එකං මහාවෙළුං ලභිත්වා චතුධා භින්දිත්වා තතො එකෙකං වෙළුඛණ්ඩං ගහෙත්වා ඵාලෙත්වා තං තං උපකරණං කරෙය්‍ය. එවමෙව භගවා සතිපට්ඨානදෙසනාය සත්තානං අනෙකප්පකාරං විසෙසාධිගමං කත්තුකාමො එකමෙව සම්මාසතිං "චත්තාරො සතිපට්ඨානා කතමෙ චත්තාරො ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරතී"ති ආදිනා නයෙන ආරම්මණවසෙන චතුධා භින්දිත්වා තතො එකෙකං සතිපට්ඨානං ගහෙත්වා විභජන්තො "කථං ච භික්ඛවෙ"ති ආදිනා නයෙන නිද්දෙසවාරං වත්තුමාරද්ධො. තත්ථ 'කථං චා'ති ආදි විත්ථාරෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. අයම්පනෙත්ථ සංඛෙපත්ථො භික්ඛවෙ කෙන ච පකාරෙන භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරතීති එස නයො සබ්බපුච්ඡාවාරෙසු. "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛූ"ති භික්ඛවෙ ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු. අයං හෙත්ථ ඉධ සද්දො සබ්බප්පකාරකායානුපස්සනා නිබ්බත්තකස්ස පුග්ගලස්ස සන්නිස්සයභූතසාසනපරිදීපනො

1. ම. දුඛතොපි ච.
2. ම. සුඤ්ඤතධම්මස්ස.
3. ම වෙදනාදීසුපි.
4. සී. I & II. සෙසෙසු.

අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාව පටිසෙධනො ච, වුත්තං හෙතං භගවතා :- “ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො-පෙ-සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහී”ති.[1] තෙන වුත්තං ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛූති. “අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා”ති[2] ඉදමස්ස සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපනං. ඉමස්ස හි භික්ඛුනො දීඝරත්තං රූපාදීසු ආරම්මණෙසු අනුවිසටං චිත්තං කම්මට්ඨානවීථිං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති, කූටගොණයුත්තරථො විය උප්පථමෙව ධාවති, සෙය්‍යථාපි නාම ගොපො කූටධෙනුයා සබ්බං ඛීරං පිවිත්වා වඩ්ඪිතං කූටවච්ඡං දමෙතුකාමො ධෙනුතො අපනෙත්වා එකමන්තෙ මහන්තං ථම්භං නිඛණිත්වා තත්ථ යොත්තෙන බන්ධෙය්‍ය. අථස්ස සො වච්ඡො ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොන්තො තමෙව ථම්භං උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා එවමෙවං ඉමිනා භික්ඛුනා දීඝරත්තං රූපාරම්මණාදිරසපානවඩ්ඪිතං දුට්ඨචිත්තං දමෙතුකාමෙන රූපාදිආරම්මණතො අපනෙත්වා අරඤ්ඤං වා රුක්ඛමූලං වා සුඤ්ඤාගාරං වා පවිසිත්වා[3] තත්ථ සතිපට්ඨානාරම්මණත්ථම්භෙ සතියොත්තෙන බන්ධිතබ්බං. එවමස්ස තං චිත්තං ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දිත්වාපි පුබ්බෙ ආචිණ්ණ ආරම්මණං අලභමානං සතියොත්තං ඡින්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොන්තං තමෙවාරම්මණං උපචාරප්පනාවසෙන උපනිසීදති චෙව උපනිපජ්ජති ච. තෙනාහු පොරාණා :-

“යථා ථම්භෙ නිබන්ධෙය්‍ය වච්ඡං දම්මං[4] නරො ඉධ
බන්ධෙය්‍යෙවං සකං චිත්තං සතියා රම්මණෙ දළ්හ”න්ති.

එවමස්ස එතං සෙනාසනං භාවනානුරූපං හොති. තෙන වුත්තං “ඉදමස්ස සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපනං”ති. අපි ච යස්මා ඉදං කායානුපස්සනාය මුද්ධභූතං සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානං ආනාපානසතිකම්මට්ඨානං ඉත්ථිපුරිසහත්ථිඅස්සාදිසද්දසමාකුලං ගාමන්තං අපරිච්චජිත්වා න සුකරං සම්පාදෙතුං සද්දකණ්ටකත්තා ඣානස්ස, අගාමකෙ පන අරඤ්ඤෙ සුකරං යොගාවචරෙන ඉදං කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණිතුං තස්මාස්ස අනුරූපං සෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා “අරඤ්ඤගතො වා”ති ආදිමාහ. වත්ථුවිජ්ජාචරියො විය හි භගවා සො යථා වත්ථුවිජ්ජාචරියො නගරභූමිං පස්සිත්වා සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා එත්ථ නගරං මාපෙථාති උපදිසති, සොත්ථිනා නගරෙ නිට්ඨිතෙ රාජකුලතො මහාසක්කාරං ලභති, එවමෙවං යොගාවචරස්ස අනුරූපසෙනාසනං උපපරික්ඛිත්වා එත්ථ කම්මට්ඨානං

1. ම. අඤ්ඤෙහීති.
2. සී. I. & II. අරඤ්ඤගතො වාති.
3. සී I. & II. පවෙසෙත්වා.
4. ම. දමං.

අනුයුඤ්ජිතබ්බන්ති උපදිසති. තථා තත්ථ කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජන්තො යොගී අනුක්කමෙන අරහත්තං පත්තො සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවාති භගවතො සක්කාරං ලභති, අයං පන භික්ඛු දීපිසදිසොති වුච්චති. යථාහි මහාදීපිරාජා අරඤ්ඤෙ තිණගහනං වා වනගහනං වා පබ්බතගහනං වා නිස්සාය නිලීයිත්වා වනමහිංසගොකණ්ණසූකරාදයො මිගෙ ගණ්හාති එවමෙවං අයං අරඤ්ඤාදිසු කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තො භික්ඛු යථාක්කමෙන චත්තාරො මග්ගෙ චෙව අරියඵලානි ච ගණ්හාති. තෙනාහු පොරාණා :-

"යථාහි[1] දීපිකො නාම නිලීයිත්වා ගණ්හතී මිගෙ
තථෙවායං බුද්ධපුත්තො යුත්තයොගො විපස්සකො
අරඤ්ඤං පවිසිත්වාන ගණ්හාති ඵලමුත්තම"න්ති.

තෙනස්ස පරක්කමජවයොග්ගභූමිං අරඤ්ඤසෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා "අරඤ්ඤගතො වා"ති ආදිමාහ. ඉතො පරං ඉමස්මිං තාව ආනාපානපබ්බෙ යං වත්තබ්බං සියා තං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව. **"සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දක්ඛො භමකාරො වා"**ති ඉදං හි උපමාමත්තමෙව. **"ඉති අජ්ඣත්තං වා කායෙ"**ති ඉදං අප්පනාමත්තමෙව. තත්ථ අනාගතං, සෙසං ආගතමෙව; යං පන අනාගතං තත්ථ-- **"දක්ඛො"**ති ඡෙකො. **"දීඝං වා අඤ්ඡන්තො"**ති මහන්තානං භෙරිපොක්ඛරාදීනං ලිඛනකාලෙ හත්ථෙ ච පාදෙ ච පසාරෙත්වා දීඝං කඩ්ඪන්තො. **"රස්සං වා අඤ්ඡන්තො"**ති ඛුද්දකානං දන්තසූචිවෙධකාදීනං[2] ලිඛනකාලෙ[3] මන්දමන්දං රස්සං කඩ්ඪන්තො. **"එවමෙව ඛො"**ති එවං අයම්පි භික්ඛු අද්ධානවසෙන ඉත්තරවසෙන වා[4] පවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං වසෙන "දීඝං වා අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති-පෙ-පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී"ති තස්සෙවං සික්ඛතො අස්සාසපස්සාසනිමිත්තෙ චත්තාරි ඣානානි උප්පජ්ජන්ති සො ඣානා වුට්ඨහිත්වා අස්සාසපස්සාසෙ වා පරිග්ගණ්හාති ඣානඞ්ගානි වා. තත්ථ අස්සාසපස්සාසකම්මිකො අස්සාස[5]පස්සාසා කිං නිස්සිතා වත්ථුනිස්සිතා වත්ථු නාම කරජකායො කරජකායො නාම චත්තාරි මහාභූතානි උපාදාරූපං චාති එවං රූපං පරිග්ගණ්හාති තතො තදාරම්මණෙ ඵස්සපඤ්චමකෙ නාමන්ති එවං නාමරූපං පරිග්ගහෙත්වා තස්ස පච්චයං පරියෙසන්තො අවිජ්ජාදිපටිච්චසමුප්පාදං දිස්වා පච්චයපච්චයසමුප්පන්න[6] ධම්මමත්තමෙවෙතං අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථීති විතිණ්ණකඞ්ඛො සප්පච්චයනාමරූපෙ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණාති. ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නිය්‍යානමුඛං; ඣානකම්මිකොපි ඉමානි ඣානඞ්ගානි කිං නිස්සිතානි වත්ථුනිස්සිතානි

1. ම. යථාපි.
2. ම. වෙධකාදීනං.
3. ම. ලෙඛනකාලෙ.
4. ම. වසෙන ච.
5. ම ඉමෙ අස්සාස.
6. ම. පච්චුප්පන්න.

වත්ථු නාම කරජකායො. චිත්තං නාමන්ති නාමං. කරජකායො රූපන්ති නාමරූපං වවත්ථපෙත්වා තස්ස පච්චයං පරියෙසන්තො අවිජ්ජාදිපච්චයාකාරං දිස්වා පච්චයපච්චයසමුප්පන්නධම්මමත්තමෙවෙතං අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථීති විතිණ්ණකංඛො සප්පච්චයනාමරූපෙ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණාති. ඉදමෙතස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නිය්‍යානමුඛං.

“ඉති අජ්ඣත්තං වා”ති එවං අත්තනො වා අස්සාසපස්සාසකායෙ කායානුපස්සී විහරති. “බහිද්ධා වා”ති පරස්ස වා අස්සාසපස්සාසකායෙ. “අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා”ති කාලෙන අත්තනො කාලෙන පරස්ස අස්සාසපස්සාසකායෙ, එතෙනස්ස පගුණකම්මට්ඨානං අට්ඨපෙත්වා අපරාපරං සඤ්චරණකාලො කථිතො. එකකාලෙ පන[1] ඉදං උභයං න ලබ්භති. “සමුදයධම්මානුපස්සී වා”ති යථා නාම කම්මාරස්ස භස්තං ච ගග්ගරනාළිං ච තජ්ජං ච වායාමං පටිච්ච වාතො අපරාපරං සඤ්චරති, එවං භික්ඛුනො කරජකායං ච නාසාපුටං ච චිත්තං ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසකායො අපරාපරං සඤ්චරති. කායාදයො ධම්මා සමුදයධම්මා තෙ[2] පස්සන්තො “සමුදයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරතී”ති වුච්චති. “වයධම්මානුපස්සී වා”ති යථා භස්තාය අපනීතාය ගග්ගරනාළියා භින්නාය තජ්ජෙ ච වායාමෙ අසති සො වාතො නප්පවත්තති, එවමෙවං කායෙ භින්නෙ නාසාපුටෙ විද්ධස්තෙ චිත්තෙ ච නිරුද්ධෙ අස්සාසපස්සාසකායො නාම නප්පවත්තතීති කායාදිනිරොධා අස්සාසපස්සාසනිරොධොති එවං පස්සන්තො “වයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරතී”ති වුච්චති. “සමුදයවයධම්මානුපස්සී”ති කාලෙන සමුදයං කාලෙන වයං අනුපස්සන්තො. “අත්ථි කායොති වා පනස්සා”ති කායොව අත්ථි. න සත්තො න පුග්ගලො න ඉත්ථී න පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං නාහං න මම න කොචි න කස්සචීති එවමස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති “යාවදෙවා”ති පයොජනපරිච්ඡෙදවවත්ථාපනමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති යා සා සති පච්චුපට්ඨිතා හොති සා න අඤ්ඤදත්ථාය. අථ ඛො යාවදෙව ඤාණමත්තාය අපරාපරං උත්තරුත්තරිං ඤාණපමාණත්ථායචෙව සතිපමාණත්ථාය ච සතිසම්පජඤ්ඤානං වුද්ධත්ථායාති අත්ථො.

“අනිස්සිතො ච විහරතී”ති තණ්හානිස්සයදිට්ඨිනිස්සයානං වසෙන අනිස්සිතො ච විහරති. “න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතී”ති ලොකස්මිං කිඤ්චි රූපං වා-පෙ-විඤ්ඤාණං වා අයං මෙ අත්තා වා අත්තනියං වාති න ගණ්හාති. එවම්පීති උපරි අත්ථං උපාදාය සම්පිණ්ඩනත්ථො පිකාරො. ඉමිනා පන පදෙන

---

1. ම. එකස්මිං කාලෙ පන. 2. සී I & II. කායාදයො වා ධම්මසමුදයා තෙ

භගවා ආනාපානපබ්බදෙසනං නිය්‍යාදෙත්වා[1] දස්සෙති. තත්‍ථ අස්සාසපස්සාසපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං. තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං. උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං. දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති. ඉදමෙකස්ස අස්සාසපස්සාසවසෙන අභිනිවිට්ඨ[2] භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නීයානමුඛන්ති.

ආනාපානපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං අස්සාසපස්සාසවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි ඉරියාපථවසෙන විභජිතුං "පුන ච පරං"ති ආදිමාහ. තත්‍ථ කාමං සොණසිගාලාදයොපි ගච්ඡන්තා ගච්ඡාමාති ජානන්ති, න පනෙතං එවරූපං ජානනං සන්ධාය වුත්තං. එවරූපං හි ජානනං සත්තූපලද්ධිං න විජහති, අත්තසඤ්ඤං[3] න උග්ඝාටෙති, කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න හොති, ඉමස්ස පන භික්ඛුනො ජානනං සත්තූපලද්ධිං පජහති අත්තසඤ්ඤං[3] උග්ඝාටෙති කම්මට්ඨානඤ්චෙව සතිපට්ඨානභාවනා ච හොති ඉදං හි කො ගච්ඡති කස්ස ගමනං කිං කාරණා ගච්ඡතීති එවං සම්පජානනං සන්ධාය වුත්තං. ඨානාදීසුපි එසෙව නයො, තත්‍ථ කො ගච්ඡතීති න කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා ගච්ඡති කස්ස ගමනන්ති න කස්සචි සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා ගමනං. කිං කාරණා ගච්ඡතීති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන ගච්ඡති. තස්මා එස එවං පජානාති. ගච්ඡාමීති[4] චිත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං[5] ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන සකලකායස්ස පුරතො අභිනීහාරො ගමනන්ති වුච්චති. ඨානාදීසුපි එසෙව නයො. තත්‍රාපි තිට්ඨාමීති චිත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං[5] ජනෙති වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන සකලකායස්ස කොටිතො පට්ඨාය උස්සිතභාවො ඨානන්ති වුච්චති නිසීදාමීති චිත්තං උප්පජ්ජති තං වායං[5] ජනෙති වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන හෙට්ඨිමකායස්ස සමිඤ්ජනං උපරිමකායස්ස උස්සිතභාවො නිසජ්ජාති වුච්චති. සයාමීති චිත්තං උප්පජ්ජති තං වායං[5] ජනෙති වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන සකලසරීරස්ස තිරියතො පසාරණං සයනන්ති වුච්චති. තස්ස එවං පජානතො එවං හොති, සත්තො ගච්ඡති සත්තො තිට්ඨතීති වුච්චති කොචි සත්තො ගච්ඡන්තො වා ඨිතො වා නත්‍ථි[6] යථා පන සකටං ගච්ඡති සකටං[7] තිට්ඨතීති

1. ම. නිය්‍යාතෙත්වා
2. ම. අභිනිවිට්ඨස්ස.
3. ම. සත්තසඤ්ඤං.
4. සී I & II. ගච්ඡිස්සාමීති.
5. සී. වායු
6. සී. I & II. අත්‍ථිපන කොචිසත්තො (ගච්ඡති වා ඨාතිවාති නත්‍ථි.
7. සී. I & II. කායො සකටං විය.

වුච්චති තච කිඤ්චි සකටං ගච්ඡති නාම ගච්ඡන්තං වා තිට්ඨන්තං වා අත්‍ථි චත්තාරො පන ගොණෙ යොජෙත්වා ඡෙකම්හි සාරථිම්හි පාජෙන්තෙ සකටං තිට්ඨතීති වොහාරමත්තමෙව හොති, එවමෙවං අජානනට්ඨෙන සකටං විය කායො, ගොණා විය චිත්තජවාතා, සාරථි විය චිත්තං. ගච්ඡාමි තිට්ඨාමීති චිත්තෙ උප්පන්නෙ වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන ගමනාදීනි පවත්තන්ති තතො සත්තො ගච්ඡති සත්තො තිට්ඨති අහං ගච්ඡාමි අහං තිට්ඨාමීති වොහාරමත්තං හොතීති.

නාවා මාලුතවෙගෙන ජියාවෙගෙන තෙජනං,
යථා යාති තථා කායො යාති වාතාහතො අයං.

යන්තං සුත්තවසෙනෙව චිත්තසුත්තවසෙනිදං,
පයුත්තං කායයන්තම්පි යාති ඨාති නිසීදති.

කො නාම එත්‍ථ සො සත්තො යො විනා හෙතුපච්චයෙ,
අත්තනො ආනුභාවෙන තිට්ඨෙ වා යදි වා වජෙ.

තස්මා එවං හෙතුපච්චයවසෙනෙව පවත්තානි ගමනාදීනි සල්ලක්ඛෙන්තො එස ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමීති පජානාති ඨිතො වා-නිසින්නො වා-සයානො වා සයානොම්හීති පජානාතීති වෙදිතබ්බො. **"යථා යථා වා පනස්ස කායො පණිහිතො හොති තථා තථා නං පජානාති"**ති සබ්බසංගාහිකවචනමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති. යෙන යෙන වා ආකාරෙනස්ස කායො ඨිතො හොති තෙන තෙන තං පජානාති. ගමනාකාරෙන ඨිතං ගච්ඡතීති පජානාති, ඨාන-නිසජ්ජා-සයනාකාරෙන ඨිතං සයානොති පජානාතීති. **"ඉති අජ්ඣත්තං වා"**ති එවං අත්තනො වා චතුඉරියාපථපරිග්ගණ්හනෙන කායෙ කායානුපස්සී විහරති. **"බහිද්ධා වා"**ති පරස්ස වා චතුඉරියාපථපරිග්ගණ්හනෙන. **"අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා"**ති කාලෙන අත්තනො කාලෙන පරස්ස චතුඉරියාපථපරිග්ගණ්හනෙන කායෙ කායානුපස්සී විහරති. **"සමුදයධම්මානුපස්සී"**ති ආදීසු පන "අවිජ්ජා සමුදයා රූපසමුදයො"ති ආදිනා නයෙන පඤ්චහාකාරෙහි රූපක්ඛන්ධස්ස සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො. තං හි සන්ධාය ඉධ "සමුදයධම්මානුපස්සී"ති ආදි වුත්තං. **අත්‍ථි කායොති වා පනස්සාති** ආදි වුත්තසදිසමෙව. ඉධාපි චතුඉරියාපථපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං. තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං. උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං. දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං.

එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස චතුඉරියාපථපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නිය්‍යානමුඛන්ති.

ඉරියාපථපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං ඉරියාපථවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි චතුසම්පජඤ්ඤවසෙන විභජිතුං "පුනචපර"න්ති ආදිමාහ. තත්‍ථ "අභික්කන්තෙ"ති ආදීනි සාමඤ්ඤඵලෙ වණ්ණිතානි. "ඉති අජ්ඣත්තං වා"ති එවං චතුසම්පජඤ්ඤපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා කායෙ පරස්ස වා කායෙ කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති. ඉධාපි "සමුදයධම්මානුපස්සී"ති ආදීසු රූපක්ඛන්ධස්සෙව සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො. සෙසං වුත්තසදිසමෙව. ඉධ චතුසම්පජඤ්ඤපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං. තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං. උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං. වුත්තප්පකාරො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස චතුසම්පජඤ්ඤපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො වසෙන යාව අරහත්තා නීය්‍යානමුඛන්ති.

චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං චතුසම්පජඤ්ඤවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි පටික්කූලමනසිකාරවසෙන විභජිතුං "පුනචපර"න්ති ආදිමාහ. තත්‍ථ "ඉමමෙව කාය"න්ති ආදීසු යං වත්තබ්බං සියා තං සබ්බං සබ්බාකාරෙන විත්‍ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ කායගතාසතිකම්මට්ඨානෙ වුත්තං. "උභතොමුඛා"ති හෙට්ඨා ච උපරි චාති ද්වීහි මුඛෙහි යුත්තා. "නානාවිහිතස්සා"ති නානාවිධස්ස, ඉදං පනෙත්‍ථ ඔපම්මසංසන්දනං. උභතොමුඛා මූතොළි[1] විය හි චතුමහාභූතිකො කායො, තත්‍ථ මිස්සෙත්වා පක්ඛිත්තනානාවිධධඤ්ඤං විය කෙසාදයො ද්වත්තිංසාකාරා. චක්ඛුමා පුරිසො විය යොගාවචරො. තස්ස තං මූතොළිං මුඤ්චිත්වා පච්චවෙක්ඛතො නානාවිධධඤ්ඤස්ස පාකටකාලො විය යොගිනො ද්වත්තිංසාකාරස්ස විභූතකාලො වෙදිතබ්බො.

"ඉති අජ්ඣත්තං වා"ති එවං කෙසාදිපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා කායෙ පරස්ස වා කායෙ කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලං හි ඉධ ද්වත්තිංසාකාරපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා නීය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

පටික්කූලමනසිකාරපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං පටික්කූලමනසිකාරවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි ධාතුමනසිකාරවසෙන විභජිතුං "පුනචපර"න්ති ආදිමාහ. තත්‍රායං ඔපම්මසංසන්දනෙන සද්ධිං අත්‍ථවණ්ණනා: යථා කොචි[2]

---

1. ම. පුතොළි විය. 2. ම. එකො.

ගොඝාතකො වා තස්සෙව භත්තවෙතනභතො අන්තෙවාසිකො වා ගාවිං වධිත්වා විනිවිජ්ඣිත්වා චතස්සො දිසා ගතානං මහාපථානං වෙමජ්ඣට්ඨාන සංඛාතෙ චතුමහාපථෙ කොට්ඨාසකොට්ඨාසං කත්වා නිසින්නො අස්ස. එවමෙව ඛො භික්ඛු චතුන්නං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ඨිතත්තා යථා ඨිතං යථා ඨිතත්තාව යථාපණිහිතං කායං අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතූති එවං පච්චවෙක්ඛති. කිං වුත්තං හොති? යථා ගොඝාතකස්ස ගාවිං පොසෙන්තස්සාපි ආඝාතනං ආහරන්තස්සාපි ආහරිත්වා තත්ථ බන්ධිත්වා ඨපෙන්තස්සාපි වධෙන්තස්සාපි වධිතං මතං පස්සන්තස්සාපි තාවදෙව ගාවීති සඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව නං පදාලෙත්වා බිලසො න විභජති, විභජිත්වා නිසින්නස්ස පනස්ස ගාවීති සඤ්ඤා අන්තරධායති, මංසසඤ්ඤා පවත්තති, නාස්ස එවං හොති. අහං ගාවිං විකකිණාමි ඉමෙ ගාවිං හරන්තීති, අථඛ්වස්ස අහං මංසං විකකිණාමි ඉමෙ මංසං හරන්තිච්චෙව හොති. එවමෙව ඉමස්සාපි භික්ඛුනො පුබ්බෙ බාලපුථුජ්ජනකාලෙ ගිහිභූතස්සාපි පබ්බජිතස්සාපි තාවදෙව සත්තොති වා පුග්ගලොති වා සඤ්ඤා න අන්තරධායති; යාව ඉමමෙව කායං යථා ඨිතං යථා පණිහිතං ඝනවිනිබ්භොගං කත්වා ධාතුසො න පච්චවෙක්ඛති. ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතො පනස්ස සත්තසඤ්ඤා අන්තරධායති ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සන්තිට්ඨති, තෙනාහ භගවා:–“ඉමමෙව කායං යථා ඨිතං යථා පණිහිතං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති: අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දක්ඛො ගොඝාතකො වා–පෙ–වායොධාතූ”ති. ගොඝාතකො විය හි යොගී. ගාවිසඤ්ඤා විය සත්තසඤ්ඤා. චතුමහාපථො විය චතුඉරියාපථො. බිලසො විභජිත්වා නිසින්නභාවො විය ධාතුසො පච්චවෙක්ඛනන්ති. අයමෙත්ථ පාළි වණ්ණනා. කම්මට්ඨානකථා පන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා. **“ඉති අජ්ඣත්තං වා”**ති එවං චතුධාතුපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා කායෙ පරස්ස වා කායෙ කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන පරස්ස වා කායානුපස්සී විහරති. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලං හි ඉධ චතුධාතුපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

ධාතුමනසිකාරපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං ධාතුමනසිකාරවසෙන කායානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි නවහි සිවථිකාපබ්බෙහි විභජිතුං “පුනචපර”න්ති ආදිමාහ. තත්ථ **“සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍යා”**ති යථා පස්සෙය්‍ය. **“සරීර”**න්ති මත සරීරං. **“සිවථිකාය ඡඩ්ඩිත”**න්ති සුසානෙ අපවිද්ධං. එකාහං

---

1. ම. කම්මාරඝාතා.

මතස්ස අස්සාති=ඒකාහමතං. ද්වීහං මතස්ස අස්සාති=ද්වීහමතං. තීහං මතස්ස අස්සාති=තීහමතං. භස්තා[1] විය වායුනා උද්ධං ජීවිත පරියාදානා යථානුක්කමං සමුග්ගතේන සූනභාවේන උද්ධුමාතත්තා=උද්ධුමාතං. උද්ධුමාතමේව උද්ධුමාතකං, පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං උද්ධුමාතන්ති=උද්ධුමාතකං. විනීලං වුච්චති විපරිභින්නවණ්ණං. විනීලමේව=විනීලකං, පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති=විනීලකං. මංසුස්සදට්ඨානේසු රත්තවණ්ණස්ස පුබ්බසන්නිචයට්ඨානේසු සේතවණ්ණස්ස යේභුය්යේන ච නීලවණ්ණස්ස නීලට්ඨානේ නීලසාටකපාරුතස්සේව ඡවසරීරස්සේතං අධිවචනං. පරිභින්නට්ඨානේහි නවහි වා වණමුඛේහි විස්සන්දමානං පුබ්බං=විපුබ්බං, විපුබ්බමේව විපුබ්බකං පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං විපුබ්බන්ති විපුබ්බකං විපුබ්බකං ජාතං තථා භාවං ගතන්ති විපුබ්බකජාතං. "සෝ ඉමමේව කායන්"ති සෝ භික්ඛු ඉමං අත්තනෝ කායං තේන කායේන සද්ධිං ඤාණේනේව උපසංහරති උපනේති, කථං? "අයම්පි ඛෝ කායෝ ඒවං භාවී ඒවං ධම්මෝ ඒතං අනතීතෝ"ති

ඉදං වුත්තං හෝති. ආයු උස්මා ච විඤ්ඤාණන්ති ඉමේසං තිණ්ණං ධම්මානං අත්ථිතාය අයං කායෝ ඨානගමනාදික්ඛමෝ හෝති, ඉමේසං පන විගමා අයම්පි ඛෝ කායෝ ඒවං ධම්මෝ ඒවං පූතික සභාවෝ යේව. "ඒවං භාවී"ති ඒවං උද්ධුමාතකාදි භේදෝ භවිස්සති. "ඒතං අනතීතෝ"ති ඒතං උද්ධුමාතකාදිභාවං අනතික්කන්තෝ. "ඉති අජ්ඣත්තං වා"ති ඒවං උද්ධුමාතකාදිපරිග්ගණ්හනේන අත්තනෝ වා කායේ පරස්ස වා කායේ කාලේන වා අත්තනෝ කාලේන වා පරස්ස කායේ කායානුපස්සී විහරති.

"ඛජ්ජමානන්"ති උදරාදීසු නිසීදිත්වා උදරමංස ඔට්ඨමංස අක්ඛිකූටාදීනි ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වා ඛාදියමානං. "සමංසලෝහිතන්"ති සේසාවසේස[1]මංසලෝහිතයුත්තං. "නිම්මංසලෝහිතමක්ඛිතන්"ති මංසේ ඛීණේපි ලෝහිතං න සුස්සති. තං සන්ධාය වුත්තං "නිම්මංසලෝහිතමක්ඛිතන්"ති. "අඤ්ඤේනා"ති අඤ්ඤේන දිසාභාගේන. "හත්ථට්ඨිකන්"ති චතුසට්ඨිභේදම්පි හත්ථට්ඨිකං පාටියේක්කං[2] විප්පකිණ්ණං. පාදට්ඨිකාදීසුපි ඒසේව නයෝ. "තේරෝවස්සිකානී"ති අතික්කන්තසංවච්ඡරානි, "පූතීනී"ති අබ්භෝකාසේ ඨිතානි වාතාතපවුට්ඨිසම්ඵස්සේන තේරෝවස්සිකානේව පූතීනි හොන්ති අන්තෝභූමිගතානි පන චිරතරං තිට්ඨන්ති. "චුණ්ණකජාතානී"ති චුණ්ණං චුණ්ණං හුත්වා විකිණ්ණානි[3] සබ්බත්ථ සෝ ඉමමේවාති වුත්තනයේන ඛජ්ජමානාදීනං වසේන යෝජනා කාතබ්බා. "ඉති අජ්ඣත්තං වා"ති ඒවං ඛජ්ජමානාදිපරිග්ගණ්හනේන යාව චුණ්ණකභාවා අත්තනෝ වා කායේ පරස්ස වා කායේ කාලේන

1. ම. සාවසේස. 2. ම. පාටියේක්කං පාටියේක්කා.
3. ම. විප්පකිණ්ණානි.

වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සී විහරති. ඉධ පන ඨත්වා නවසිවථිකා සමොධානෙතබ්බා. "එකාහමතං වා ති"ති ආදිනා නයෙන වුත්තා සබ්බාපි එකා, "කාකෙහි වා ඛජ්ජමානා"න්ති ආදිකා එකා, "අට්ඨිකසංඛලිකං සමංසලොහිතං නහාරුසම්බන්ධ"න්ති එකා, "නිම්මංසලොහිතමක්ඛිතං නහාරුසම්බන්ධ"න්ති එකා, "අපගතමංසලොහිතං නහාරුසම්බන්ධ"න්ති එකා, "අට්ඨිකානි අපගතසම්බන්ධානී"ති ආදිකා එකා, "අට්ඨිකානි සෙතානි සංඛවණ්ණූපනිභානී"ති[1] එකා, "අට්ඨිකානි පුඤ්ජකිතානි තෙරොවස්සිකානී"ති එකා, අට්ඨිකානි පූතීනි චුණ්ණකජාතානී"ති එකාති. "එවං ඛො භික්ඛවෙ"ති ඉදං නවසිවථිකං දස්සෙත්වා කායානුපස්සනං නිට්ඨාපෙන්තො ආහ. තත්ථ නවසිවථිකා පරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං. තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං. උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං. දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදං නවසිවථිකා පරිග්ගාහකානං භික්ඛූනං යාව අරහත්තා නිය්‍යානමුඛන්ති.

සිවථිකා[2]පබ්බං නිට්ඨිතං.

එත්තාවතා ච ආනාපානපබ්බං ඉරියාපථපබ්බං චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බං පටිකූලමනසිකාරපබ්බං ධාතුමනසිකාරපබ්බං නව සිවථිකාපබ්බානීති චුද්දසපබ්බා කායානුපස්සනා නිට්ඨිතා හොති. තත්ථ ආනාපානපබ්බං පටිකූලමනසිකාරපබ්බන්ති ඉමානි ද්වෙ අප්පනාකම්මට්ඨානානි. සිවථිකානං පන ආදීනවානුපස්සනාවසෙන වුත්තත්තා සෙසානි ද්වාදසාපි උපචාරකම්මට්ඨානානෙවාති.

කායානුපස්සනා.

එවං භගවා චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං කථෙතුං "කථඤ්ච භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ.

තත්ථ "සුඛං වෙදන"න්ති කායිකං වා චෙතසිකං වා සුඛං වෙදනං වෙදියමානො අහං සුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාතීති අත්ථො. තත්ථ කාමං උත්තානසෙය්‍යකාපි දාරකා ථඤ්ඤපිවනාදිකාලෙ සුඛං වෙදනං[3] වෙදියමානා සුඛං වෙදනං[3] වෙදියාමාති පජානන්ති, න පනෙතං එවරූපං ජානනං සන්ධාය වුත්තං. එවරූපං හි ජානනං සත්තූපලද්ධිං න ජහති අත්තසඤ්ඤං[4] න උග්ඝාටෙති කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න හොති. ඉමස්ස පන භික්ඛුනො ජානනං සත්තූපලද්ධිං ජහති අත්තසඤ්ඤං[4] උග්ඝාටෙති කම්මට්ඨානං චෙව සතිපට්ඨානභාවනා ච හොති.

1. ම. සංඛවණ්ණපටිභාගානි.
2. ම. නවසිවථිකා.
3. ම. සුඛං වෙදියමානා.
4. ම. සත්තසඤ්ඤං.

ඉදං හි කො වෙදියති?[1] කස්ස වෙදනා? කිං කාරණා වෙදනාති? එවං සම්පජානවෙදියනං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ "කො වෙදියතී"ති?[1] න කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා වෙදියති.[1] කස්ස වෙදනාති? න කස්සචි සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා වෙදනා, කිං කාරණා වෙදනාති? වත්ථුආරම්මණා[2] වා පනස්ස වෙදනා, තස්මා එස එවං පජානාති?, තං තං සුඛාදීනං වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදියති. තං පන වෙදනාය පවත්තිං උපාදාය අහං වෙදියාමීති[3] වොහාරමත්තං හොතීති එවං වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදියතීති' සල්ලක්ඛෙන්තො එස සුඛං වෙදනං වෙදියාමීති' පජානාතීති වෙදිතබ්බො.

චිත්තලපබ්බතෙ අඤ්ඤතරො ථෙරො විය, ථෙරො කිර අඵාසුක කාලෙ බලවවෙදනාය නිත්ථුනන්තො අපරාපරං පරිවත්තති. තමෙකො දහරො ආහ: කතරං වො භන්තෙ ඨානං රුජතීති?. ආවුසො පාටියෙක්කං රුජනට්ඨානං නාම නත්ථි. වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදියතීති. එවං ජානනකාලතො පට්ඨාය අධිවාසෙතුං වට්ටති නො භන්තෙති?. අධිවාසෙමි ආවුසොති. අධිවාසනා භන්තෙ සෙය්‍යොති, ථෙරො අධිවාසෙසි, වාතො[5] යාව හදයං ඵාලෙසි මඤ්චකෙ අන්තානි රාසිකතානි අහෙසුං. ථෙරො දහරස්ස දස්සෙසි වට්ටතාවුසො එත්තිකා අධිවාසනාති. දහරො තුණ්හී අහොසි. ථෙරො විරියසමතං යොජෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිත්වා සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායි. යථා ච සුඛං එවං දුක්ඛං -පෙ- නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියමානො නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාති, ඉති භගවා රූප කම්මට්ඨානං කථෙත්වා අරූපකම්මට්ඨානං කථෙන්තො යස්මා ඵස්ස වසෙන වා චිත්තවසෙන වා කථියමානං න පාකටං හොති අන්ධ කාරං විය ඛායති වෙදනානං පන උප්පත්ති පාකටාය වෙදනාය වසෙන පාකටං හොති තස්මා සක්කපඤ්හෙ විය ඉධාපි වෙදනා වසෙන අරූපකම්මට්ඨානං කථෙසි. තත්ථ දුවිධං හි කම්මට්ඨානං රූපකම්මට්ඨානං අරූපකම්මට්ඨානං චාති ආදි කථා මග්ගො සක්ක පඤ්හෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සුඛං වෙදනන්ති ආදිසු අයං අපරොපි පජානන පරියායො: "සුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාතී"ති සුඛවෙදනක්ඛණෙ[6] දුක්ඛ වෙදනාය අභාවතො සුඛං වෙදනං වෙදියමානො සුඛං වෙ දනං යෙව වෙදියාමීති පජානාති. තෙන යා පුබ්බෙ භූතපුබ්බා දුක්ඛා වෙදනා, තස්සා ඉදානි අභාවතො ඉමිස්සා ච සුඛාය වෙදනාය ඉතො පඨමං අභාවතො වෙදනා නාම අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාම ධම්මාති. ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා:-

1. ම. වෙදයති.
2. සී. I & II. ආරම්මණා-ච.
3. ම. අහං-වෙදනං වෙදියාමීති.
4. ම. නිත්ථුනන්තො.
5. ම. තතොවාතො. [ඛණෙ.
6. සී. I & II. සුඛ-ය වෙදනාය

"යස්මිං අග්ගිවෙස්සන සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදියති නෙව තස්මිං සමයෙ දුක්ඛං වෙදනං වෙදියති න අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියති, සුඛංයෙව තස්මිං සමයෙ වෙදනං වෙදියති. යස්මිං අග්ගිවෙස්සන සමයෙ දුක්ඛං-පෙ-අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියති නෙව තස්මිං සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදියති න දුක්ඛං වෙදනං වෙදියති අදුක්ඛමසුඛංයෙව තස්මිං සමයෙ වෙදනං වෙදියති. සුඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන වෙදනා අනිච්චා සංඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා දුක්ඛාපි ඛො-පෙ-අදුක්ඛමසුඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන වෙදනා අනිච්චා-පෙ-නිරොධධම්මාති: එවං පස්සං අග්ගිවෙස්සන සුතවා අරියසාවකො සුඛායපි වෙදනාය නිබ්බින්දති දුක්ඛායපි වෙදනාය නිබ්බින්දති අදුක්ඛමසුඛායපි වෙදනාය නිබ්බින්දති නිබ්බින්දං විරජ්ජති විරාගා විමුච්චති විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොති ඛීණා ජාති වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං කතං කරණීයං නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාතී''ති. "සාමිසං වා සුඛ''න්ති ආදීසු සාමිසා සුඛා නාම පඤ්චකාමගුණාමිසනිස්සිතා ඡ ගෙහසිතසොමනස්සවෙදනා, නිරාමිසා සුඛා නාම ඡ නෙක්ඛම්මසිත[1] සොමනස්සවෙදනා. සාමිසා දුක්ඛා නාම ඡ ගෙහසිත[1] දොමනස්සවෙදනා, නිරාමිසා දුක්ඛා නාම ඡ නෙක්ඛම්මසිත[1] දොමනස්සවෙදනා. සාමිසා අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡ ගෙහසිත උපෙක්ඛාවෙදනා, නිරාමිසා අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡ නෙක්ඛම්මසිත[1] උපෙක්ඛාවෙදනා; තාසං විභාගො සක්කපඤ්හෙ වුත්තොයෙව. "**ඉති අජ්ඣත්තං වා**''ති එවං සුඛවෙදනාදි පරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා වෙදනාසු පරස්ස වා වෙදනාසු කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරති. **සමුදයවයධම්මානුපස්සී වාති** එත්ථ පන අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති ආදීහි පඤ්චහි ආකාරෙහි වෙදනානං සමුදයඤ්ච වයඤ්ච පස්සන්තො සමුදයධම්මානුපස්සී වා වෙදනාසු විහරති වයධම්මානුපස්සී වා වෙදනාසු විහරති කාලෙන සමුදයධම්මානුපස්සී වා වෙදනාසු කාලෙන වයධම්මානුපස්සී වා වෙදනාසු විහරතීති වෙදිතබ්බො. ඉතො පරං කායානුපස්සනාය වුත්තනයමෙව. කෙවලං හි ඉධ වෙදනාපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා වෙදනාපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නීය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

වෙදනානුපස්සනා නිට්ඨිතා.

එවං නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනං කථෙතුං "කථඤ්ච භික්ඛවෙ''ති ආදිමාහ. තත්ථ "**සරාග**''න්ති අට්ඨවිධං ලොභසහගතං "**වීතරාග**''න්ති ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. ඉදං පන යස්මා ධම්ම

---

1. සී. I & II. සිතා.

සම්මසනං න ධම්මසමොධානං, තස්මා ඉධ එකපදෙපි ලොකුත්තරං න ලබ්භති. සෙසානි චත්තාරි අකුසලචිත්තානි නෙව පුරිමපදං න පච්ඡිමපදං භජන්ති. "සදොස"න්ති දුවිධං දොමනස්සසහගතං. "වීතදොස"න්ති ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. සෙසානි දස අකුසලචිත්තානි නෙව පුරිමපදං න පච්ඡිමපදං භජන්ති. "සමොහ"න්ති විචිකිච්ඡාසහගතඤ්චෙව උද්ධච්චසහගතඤ්චාති දුවිධං. යස්මා පන මොහො සබ්බාකුසලෙසු උප්පජ්ජති, තස්මා සෙසානිපි ඉධ වට්ටන්ති යෙව ඉමස්මිං යෙව දුකෙ ද්වාදසාකුසලචිත්තානි පරියාදින්නානීති. "වීතමොහ"න්ති ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. "සංඛිත්ත"න්ති ථිනමිද්ධානුපතිතං එතං හි සංකුචිත[1]චිත්තං නාම. "වික්ඛිත්ත"න්ති උද්ධච්චසහගතං, එතං හි පසටචිත්තං නාම. "මහග්ගත"න්ති රූපාවචරං අරූපාවචරං ච. "අමහග්ගත"න්ති කාමාවචරං. "සඋත්තර"න්ති කාමාවචරං. "අනුත්තර"න්ති රූපාවචරං අරූපාවචරං ච තත්‍රාපි සඋත්තරං රූපාවචරං. අනුත්තරං අරූපාවචරමෙව. "සමාහිත"න්ති යස්ස අප්පනාසමාධි වා උපචාරසමාධි වා අත්ථි, "අසමාහිත"න්ති උභයසමාධිවිරහිතං. "විමුත්ත"න්ති තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තීහි විමුත්තං. "අවිමුත්ත"න්ති උභයවිමුත්ති[2] විරහිතං. සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තීනං පන ඉධ ඔකාසො ව නත්ථි. "ඉති අජ්ඣත්තං වා"ති එවං සරාගාදිපරිග්ගණ්හනෙන යස්මිං යස්මිං ඛණෙ යං යං චිත්තං පවත්තති, තං තං සල්ලක්ඛෙන්තො අත්තනො වා චිත්තෙ පරස්ස වා චිත්තෙ කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරති.

"සමුදයවයධම්මානුපස්සී"ති එත්ථ පන "අවිජ්ජා සමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයො"ති එවං පඤ්චහි පඤ්චහි ආකාරෙහි විඤ්ඤාණස්ස සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලං හි ඉධ චිත්තපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං[3] කත්වා චිත්තපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

චිත්තානුපස්සනා නිට්ඨිතා.

එවං සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං කථෙතුං "කථං ච භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ. අපි ච භගවතා කායානුපස්සනාය සුද්ධරූපපරිග්ගහො කථිතො. වෙදනාචිත්තානුපස්සනාහි සුද්ධඅරූපපරිග්ගහොති. ඉදානි රූපාරූපමිස්සකපරිග්ගහං කථෙතුං "කථඤ්ච භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ. කායානුපස්සනාය වා රූපක්ඛන්ධපරිග්ගහො ච කථිතො. වෙදනානු

1. ම. සංකුචිත. 2. සී. I & II. උභයවිමුත්තීහි.
3. ම. පදයොජනං.

පස්සනාය වෙදනාක්ඛන්ධපරිග්ගහො ච විත්තානුපස්සනාය විඤ්ඤාණක්ඛන්ධපරිග්ගහො ච. ඉදානි සඤ්ඤාසංඛාරක්ඛන්ධපරිග්ගහම්පි කථෙතුං “කථඤ්ච භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ. තත්ථ “සන්ත”න්ති අභිණ්හසමුදාචාරවසෙන සංවිජ්ජමානං. “අසන්ත”න්ති අසමුදාචාරවසෙන වා පහීනත්තා වා අවිජ්ජමානං. “**යථා ච**”ති යෙන කාරණෙන. **කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති; “තං ච පජානාතී”**ති තං ච කාරණං පජානාති. ඉති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සුභනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති. සුභනිමිත්තං නාම සුභම්පි සුභනිමිත්තං සුභාරම්මණම්පි සුභනිමිත්තං. අයොනිසොමනසිකාරො නාම අනුපායමනසිකාරො උප්පථමනසිකාරො අනිච්චෙ නිච්චන්ති වා දුක්ඛෙ සුඛන්ති වා අනත්තනි අත්තාති වා අසුභෙ සුභන්ති වා මනසිකාරො. තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො කාමච්ඡන්දො උප්පජ්ජති තෙනාහ භගවා: “අත්ථි භික්ඛවෙ සුභනිමිත්තං තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස භීයොභාවාය වෙපුල්ලාය”ති. අසුභනිමිත්තෙන පන යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. අසුභනිමිත්තං නාම අසුභම්පි අසුභාරම්මණම්පි. යොනිසොමනසිකාරො නාම උපායමනසිකාරො පථමනසිකාරො අනිච්චෙ අනිච්චන්ති වා දුක්ඛෙ දුක්ඛන්ති වා. අනත්තනි අනත්තාති වා අසුභෙ අසුභන්ති වා මනසිකාරො. තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො කාමච්ඡන්දො පහීයති. තෙනාහ භගවා: “අත්ථි භික්ඛවෙ අසුභනිමිත්තං තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය”ති. අපිච ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය සංවත්තන්ති-අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො අසුභභාවනානුයොගො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. දසවිධං හි අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පහීයති භාවෙන්තස්සාපි ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරස්සාපි චතුන්නං පංචන්නං ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිවිත්වා යාපනසීලතාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනොපි තෙන වුත්තං:-

“චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ අභුත්වා උදකං පිවෙ,
අලං ඵාසුවිහාරාය පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො”ති.

අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරසදිසෙ අසුභභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු දසඅසුභනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං: “ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය සංවත්තන්ති”ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස කාමච්ඡන්දස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

පටිඝනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන පන ව්‍යාපාදස්ස උප්පාදො හොති. තත්ථ පටිඝම්පි පටිඝනිමිත්තං පටිඝාරම්මණම්පි පටිඝනිමිත්තං. අයොනිසොමනසිකාරො සබ්බත්ථ එකලක්ඛණොව. තං තස්මිං නිමිත්තෙ බහුලං පවත්තයතො ව්‍යාපාදො උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා: "අත්ථි භික්ඛවෙ පටිඝනිමිත්තං තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස භීය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය"ති. මෙත්තාය[1] පන චෙතොවිමුත්තියා යොනිසොමනසිකාරෙන පහානං හොති, තත්ථ මෙත්තායාති වුත්තෙ අප්පණාපි උපචාරොපි වට්ටති[2], චෙතොවිමුත්තීති අප්පණාව, යොනිසොමනසිකාරො වුත්තලක්ඛණොව, තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො ව්‍යාපාදො පහීයති. තෙනාහ භගවා: "අත්ථි භික්ඛවෙ මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති තත්ථ යොනිසොමනසිකාර බහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ව්‍යාපාදස්ස පහානාය"ති. අපි ච ඡ ධම්මා ව්‍යාපාදස්ස පහානාය සංවත්තන්ති: මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො මෙත්තාභාවනානුයොගො කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණා පටිසංඛානබහුලතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. ඔදිස්සකඅනොදිස්සක දිසාඵරණානං හි අඤ්ඤතරවසෙන මෙත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි ව්‍යාපාදො පහීයති. ඔධිසො අනොධිසො ඵරණවසෙන මෙත්තං භාවෙන්තස්සාපි; ත්වං එතස්ස කුද්ධො කිං කරිස්සසි? කිමස්ස සීලාදීනි නාසෙතුං සක්ඛිස්සසි? නනු ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙනෙව ගමිස්සසි? පරස්ස කුජ්ඣනං නාම වීතච්චිකඞ්ගාර තත්තඅයසලාක ගූථාදීනි ගහෙත්වා පරං පහරිතුකාමතා සදිසං හොති. එසොපි තව කුද්ධො කිං කරිස්සති? කිං තෙ සීලාදීනි විනාසෙතුං සක්ඛිස්සති? එස අත්තනො කම්මෙනෙව ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙනෙව ගමිස්සති, අප්පටිච්ඡිතපහෙණකං විය පටිවාතං ඛිත්තරජොමුට්ඨි විය ච එතස්සෙවෙස කොධො මත්ථකෙ පතිස්සතීති එවං අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛතොපි, උභයකම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිසංඛානෙ ඨිතස්සාපි අස්සගුත්තත්ථෙරසදිසෙ මෙත්තාභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි ව්‍යාපාදො පහීයති, ඨානනිසජ්ජාදීසු මෙත්තානිස්සිත සප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං: "ඡ ධම්මා ව්‍යාපාදස්ස පහානාය සංවත්තන්ති"ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස ව්‍යාපාදස්ස අනාගාමිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

අරතිආදීසු අයොනිසොමනසිකාරෙන ථිනමිද්ධස්ස උප්පාදො හොති. අරති නාම උක්කණ්ඨිතතා, තන්දී නාම කායාලසියතා, විජම්භිකා නාම කායවිනමනා, භත්තසම්මදො නාම භත්තමුච්ඡා භත්තපරිළාහො, චෙතසො ලීනත්තං නාම චිත්තස්ස ලීනාකාරො, ඉමෙසු අරතිආදීසු

1. සී. I & II. තස්ස මෙත්තාය 2. ම. වුච්චති.

අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො ථිනමිද්ධං උප්පජ්ජති. තෙනාහ: "අත්ථි භික්ඛවෙ අරති තන්දි විජම්භිකා භත්තසම්මදො චෙතසො ච ලීනත්තං, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලායා"ති. ආරම්භධාතු ආදිසු පන යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. ආරම්භධාතු නාම පඨමාරම්භවීරියං. නික්කමධාතු නාම කොසජ්ජතො නික්ඛන්තතාය තතො බලවතරං, පරක්කමධාතු නාම පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. ඉමස්මිං තිප්පභෙදෙ වීරියෙ යොනිසො මනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො ථිනමිද්ධං පහීයති. තෙනාහ: "අත්ථි භික්ඛවෙ ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරෙ අයමාහාරෙ අනුප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ථිනමිද්ධස්ස පහානායා"ති. අපිච ඡ ධම්මා ථිනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්ති. අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහො ඉරියාපථසම්පරිවත්තනතා ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරො අබ්භොකාසවාසො කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. ආහාරහත්ථක තත්‍රවට්ටක අලංසාටක කාකමාසක භුත්තවමිතකභොජනං භුඤ්ජිත්වා රත්තිට්ඨාන දිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස හි සමණධම්මං කරොතො ථිනමිද්ධං මහාහත්ථී විය ඔත්ථරන්තං ආගච්ඡති. චතුපඤ්චආලොපඔකාසං පන ඨපෙත්වා පානීයං පිවිත්වා යාපනසීලස්ස භික්ඛුනො තං න හොතීති එවං අතිභොජනෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්සාපි ථිනමිද්ධං පහීයති, යස්මිං ඉරියාපථෙ ථිනමිද්ධං ඔක්කමති තතො අඤ්ඤං පරිවත්තෙන්තස්සාපි රත්තිං චන්දාලොක දීපාලොක උක්කාලොකෙ දිවා සූරියාලොකං මනසිකරොන්තස්සාපි අබ්භොකාසෙ වසන්තස්සාපි මහාකස්සපත්ථෙරසදිසෙ පහීනථිනමිද්ධෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි ථිනමිද්ධං පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු ධුතඞ්ගනිස්සිත සප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං: "ඡ ධම්මා ථිනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්තී"ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස ථිනමිද්ධස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

චෙතසො අවූපසමෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස උප්පාදො හොති. අවූපසමො නාම අවූපසන්තාකාරො උද්ධච්චකුක්කුච්චමෙව තං අත්ථතො; තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො උද්ධච්චකුක්කුච්චං උප්පජ්ජති. තෙනාහ:-

"අත්ථි භික්ඛවෙ චෙතසො අවූපසමො තත්ථ අයොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලායා"ති. සමාධිසඞ්ඛාතෙ පන චෙතසො වූපසමෙ යොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. තෙනාහ:-"අත්ථි භික්ඛවෙ චෙතසො වූපසමො තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො

අනුප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානායා"ති. අපිච ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්ති: බහුස්සුතතා පරිපුච්ඡකතා විනයෙ පකතඤ්ඤුතා වුඩ්ඪසෙවිතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. බාහුසච්චෙනපි එකං වා ද්වෙ වා තයො වා චත්තාරො වා පඤ්ච වා නිකායෙ පාළිවසෙන ච අත්ථවසෙන ච උග්ගණ්හන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති. කප්පියාකප්පියපරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි විනයපකතඤ්ඤුතාය[1] චිණ්ණවසීභාවතාය[2] පකතඤ්ඤුනොපි වුඩ්ඪෙ මහල්ලකත්ථෙරෙ උපසංකමන්තස්සාපි උපාලිත්ථෙරසදිසෙ විනයධරෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු කප්පියාකප්පියනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං: "ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්තී"ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනෙ උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ[3] උද්ධච්චස්ස අරහත්තමග්ගෙන කුක්කුච්චස්ස අනාගාමිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

විචිකිච්ඡාඨානියෙසු ධම්මෙසු අයොනිසොමනසිකාරෙන විචිකිච්ඡාය උප්පාදො හොති. විචිකිච්ඡාඨානියා ධම්මා නාම පුනප්පුනං විචිකිච්ඡාය කාරණත්තා විචිකිච්ඡාව; තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති. තෙනාහ:-"අත්ථි භික්ඛවෙ විචිකිච්ඡාඨානියා ධම්මා, තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය උප්පාදාය උප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය භීය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලායා"ති. කුසලාදිධම්මෙසු යොනිසොමනසිකාරෙන පනස්සා පහානං හොති. තෙනාහ:-"අත්ථි භික්ඛවෙ කුසලාකුසලා ධම්මා සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බා ධම්මා හීනප්පණීතා ධම්මා කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා, තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය උප්පාදාය උප්පන්නාය වා විචිකිච්ඡාය පහානායා"ති. අපිච ඡ ධම්මා විචිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්ති: බහුස්සුතතා පරිපුච්ඡකතා විනයෙ පකතඤ්ඤුතා අධිමොක්ඛබහුලතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. බාහුසච්චෙනපි හි එකං වා-පෙ-පඤ්ච වා නිකායෙ පාළිවසෙන ච අත්ථවසෙන ච උග්ගණ්හන්තස්සාපි විචිකිච්ඡා පහීයති. තීණි රතනානි ආරබ්භ පරිපුච්ඡා බහුලස්සාපි විනයෙ චිණ්ණවසීභාවස්සාපි තීසු රතනෙසු ඔකප්පනියසද්ධාසංඛාත අධිමොක්ඛබහුලස්සාපි සද්ධාධිමුත්තෙ වක්කලිත්ථෙරසදිසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි විචිකිච්ඡා පහීයති. ඨානනිසජ්ජාදීසු තිණ්ණං රතනානං ගුණනිස්සිත සප්පාය කථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං:-"ඡ ධම්මා විචිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්තී"ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීණාය විචිකිච්ඡාය සොතාපත්තිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති

1. සී. I & II. විනයපකතඤ්ඤුං. 2. සී. I & II. චිණ්ණවසීභාවාය.
3. සී. උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස.

පජානාති. **“ඉති අජ්ඣත්තං වා”**ති එවං පංචනීවරණපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු පරස්ස වා ධම්මෙසු කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ සුභනිමිත්ත අසුභනිමිත්තාදීසු අයොනිසොමනසිකාර යොනිසොමනසිකාරවසෙන පංචසු නීවරණෙසු වුත්තනයෙන නීහරිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලං හි ඉධ නීවරණපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා නීවරණපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

නීවරණපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං පංචනීවරණවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි පංචක්ඛන්ධවසෙන විභජිතුං “පුනචපර”න්ති ආදිමාහ. **“පංචසු පාදානක්ඛන්ධෙසූ”**ති උපාදානස්ස ඛන්ධා=උපාදානක්ඛන්ධා. උපාදානස්ස පච්චයභූතා ධම්මපුඤ්ජා ධම්මරාසයොති අත්ථො. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරතො පන ඛන්ධකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. **“ඉති රූප”**න්ති ඉදං රූපං එත්තකං රූපං න ඉතො පරං රූපං අත්ථීති සභාවතො රූපං පජානාති. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරතො පන රූපාදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ ඛන්ධකථාය මෙව වුත්තානි. **“ඉති රූපස්ස සමුදයො”**ති එවං අවිජ්ජා සමුදයාදිවසෙන පඤ්චහාකාරෙහි රූපස්ස සමුදයො. **“ඉති රූපස්ස අත්ථංගමො”**ති එවං අවිජ්ජානිරොධාදිවසෙන පංචහාකාරෙහි රූපස්ස අත්ථංගමො. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ උදයබ්බයඤාණකථාය වුත්තො. **“ඉති අජ්ඣත්තං වා”**ති එවං පංචක්ඛන්ධපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු පරස්ස වා ධම්මෙසු කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ “අවිජ්ජා සමුදයා රූපසමුදයො”ති ආදිනා පංචසු ඛන්ධෙසු වුත්තානං පඤ්ඤාසාය ලක්ඛණානං වසෙන නීහරිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලං හි ඉධ ඛන්ධපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති. එවං යොජනං කත්වා ඛන්ධපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං සෙසං තාදිසමෙවාති.

ඛන්ධපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං පංචක්ඛන්ධවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි ආයතනවසෙන විභජිතුං “පුනචපර”න්ති ආදිමාහ. තත්ථ **“ඡසු අජ්ඣත්තික බාහිරෙසු ආයතනෙසූ”**ති චක්ඛුං[1] සොතං ඝානං ජිව්හා කායො මනොති ඉමෙසු ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු. රූපං සද්දො ගන්ධො රසො

---

1. ම. තත්ථ පංචසු   2. ම. චක්ඛු.

ඵොට්ඨබ්බා ධම්මාති ඉමෙසු ඡසු බාහිරෙසු. **"චක්ඛුඤ්ච පජානාතී"**ති චක්ඛුප්පසාදං යථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති. **"රූපෙ ච[1] පජානාතී"**ති බහිද්ධා චතුසමුට්ඨානිකරූපඤ්ච යථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති. **"යඤ්ච තදුභයං පටිච්ච උප්පජ්ජති සංයොජනන්"**ති යඤ්ච චක්ඛුඤ්චෙව රූපෙ[2] චාති උභයං පටිච්ච කාමරාගසංයොජනං පටිඝ-මාන-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා-සීලබ්බතපරාමාස-භවරාග-ඉස්සා-මච්ඡරිය-අවිජ්ජාසංයොජනන්ති දසවිධං සංයොජනං උප්පජ්ජති තඤ්ච යථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති. කථං පනෙතං උප්පජ්ජතීති? චක්ඛුද්වාරෙ තාව ආපාථගතං ඉට්ඨාරම්මණං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයතො අභිනන්දතො කාමරාගසංයොජනං උප්පජ්ජති. අනිට්ඨාරම්මණෙ කුජ්ඣතො පටිඝසංයොජනං උප්පජ්ජති. ඨපෙත්වා මං කො අඤ්ඤො එතං ආරම්මණං විභාවෙතුං සමත්ථො අත්ථීති මඤ්ඤතො මානසංයොජනං උප්පජ්ජති. එතං රූපාරම්මණං නිච්චං ධුවන්ති ගණ්හතො දිට්ඨිසංයොජනං උප්පජ්ජති. එතං රූපාරම්මණං සත්තො නු ඛො සත්තස්ස නු ඛොති විචිකිච්ඡතො විචිකිච්ඡාසංයොජනං උප්පජ්ජති. සම්පත්ති භවෙ වත නො ඉදං[3] සුලභං ජාතන්ති භවං පත්ථෙන්තස්ස භවරාගසංයොජනං උප්පජ්ජති. ආයතිම්පි එතං[4] රූපං සීලබ්බතං සමාදියිත්වා සක්කා ලද්ධුන්ති සීලබ්බතං සමාදියන්තස්ස සීලබ්බතපරාමාසසංයොජනං උප්පජ්ජති. අහො වත තං රූපාරම්මණං අඤ්ඤෙ න ලභෙය්‍යුන්ති උසූයතො ඉස්සාසංයොජනං උප්පජ්ජති. අත්තනා ලද්ධං රූපාරම්මණං අඤ්ඤස්ස මච්ඡරායතො මච්ඡරියසංයොජනං උප්පජ්ජති. සබ්බෙහෙව සහජාත අඤ්ඤාණවසෙන අවිජ්ජාසංයොජනං උප්පජ්ජති. **"යථා ච අනුප්පන්නස්සා"**ති යෙන කාරණෙන අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නස්ස දසවිධස්සාපි සංයොජනස්ස උප්පාදො හොති තඤ්ච කාරණං පජානාති. **"යථා ච උප්පන්නස්සා"**ති අප්පහීනට්ඨෙන පන සමුදාචාරවසෙන වා උප්පන්නස්ස තස්ස දසවිධස්සාපි සංයොජනස්ස යෙන කාරණෙන පහානං හොති තඤ්ච කාරණං පජානාති. **"යථා ච පහීනස්සා"**ති තදඞ්ගවික්ඛම්භනප්පහාණවසෙන ච පහීනස්සාපි තස්ස දසවිධස්ස සංයොජනස්ස යෙන කාරණෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති තඤ්ච පජානාති, කෙන කාරණෙන පනස්ස ආයතිං අනුප්පාදො හොති? දිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බත පරාමාස ඉස්සා මච්ඡරියභෙදස්ස තාව පඤ්චවිධස්ස සංයොජනස්ස සොතාපත්තිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති. කාමරාග පටිඝ සංයොජනද්වයස්ස ඔළාරිකස්ස සකදාගාමිමග්ගෙන. අනුසහගතස්ස අනාගාමිමග්ගෙන. මානභවරාගාවිජ්ජාසංයොජනත්තයස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති. **"සොතඤ්ච පජානාති සද්දෙ චා"**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. අපිචෙත්ථ ආයතනකථා විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ ආයතනනිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

1. සී. I & II. රූපං.
2. ම. යං ච තං චක්ඛුං චෙව රූපෙ චාති.
3. ම. එතං
4. ම. එවරූපං.

"ඉති අජ්ඣත්තං වා"ති එවං අජ්ඣත්තිකායතනපරිග්ගහණෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු බාහිරායතනපරිග්ගහණෙන පරස්ස වා ධම්මෙසු කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ "අවිජ්ජාසමුදයා චක්ඛුසමුදයො"ති රූපායතනස්ස[1] රූපක්ඛන්ධෙ අරූපායතනෙසු ච මනායතනස්ස විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ ධම්මායතනස්ස සෙසක්ඛන්ධෙසු වුත්තනයෙන නීහරිතබ්බා. ලොකුත්තරධම්මා න ගහෙතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්හි ඉධ ආයතනපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා ආයතනපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං සෙසං තාදිසමෙවාති.

ආයතනපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං ඡඅජ්ඣත්තිකබාහිරායතනවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි බොජ්ඣඞ්ගවසෙන විභජිතුං "පුන ච පරන්"ති ආදිමාහ. තත්ථ "බොජ්ඣඞ්ගෙසූ"ති බුජ්ඣනකසත්තස්ස අඞ්ගෙසු "සන්තන්"ති පටිලාභවසෙන සංවිජ්ජමානං. "සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගන්"ති සතිසඞ්ඛාතං සම්බොජ්ඣඞ්ගං. එත්ථ හි සම්බුජ්ඣති ආරද්ධවිපස්සකතො පට්ඨාය යොගාවචරොති=සම්බොධි. යාය වා සො සතිආදිකාය සත්තධම්මසාමග්ගියා සම්බුජ්ඣති කිලෙසනිද්දතො උට්ඨාති සච්චානි වා පටිවිජ්ඣති, සා ධම්මසාමග්ගී සම්බොධි; තස්ස සම්බොධිස්ස තස්සා වා සම්බොධියා අඞ්ගන්ති සම්බොජ්ඣඞ්ගං තෙන වුත්තං: "සතිසඞ්ඛාතං සම්බොජ්ඣඞ්ගන්"ති. සෙසබොජ්ඣඞ්ගෙසුපි ඉමිනාව නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො "අසන්තන්"ති අප්පටිලාභවසෙන අවිජ්ජමානං. "යථා ච අනුප්පන්නස්සා"ති ආදීසු පන සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස තාව "අත්ථි භික්ඛවෙ සති සම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා තත්ථ යොනිසො මනසිකාර බහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භීය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී"ති එවං උප්පාදො හොති[2]. තත්ථ සතියෙව සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා. යොනිසො[3]මනසිකාරො වුත්තලක්ඛණොයෙව. තං තත්ථ බහුලං පවත්තයතො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. අපිච චත්තාරො ධම්මා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති: සතිසම්පජඤ්ඤං මුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනතා උපට්ඨිතසතිපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. අභික්කන්තාදීසු සත්තසු ඨානෙසු සතිසම්පජඤ්ඤෙන භත්තනික්ඛිත්තකාකසදිසෙ මුට්ඨස්සතිපුග්ගලෙ පරිවජ්ජනෙන තිස්සත්ථෙර[4] අභයත්ථෙරසදිසෙ උපට්ඨිතසතිපුග්ගලෙ සෙවනෙන ඨානනිසජ්ජාදීසු සති

1. ම. රූපායතනාදීනං.
2. ම. උප්පාදෙති.
3. සී. I & II. තත්ථ යොනිසො.
4. ම. තිස්සදත්තත්ථෙර.

සමුට්ඨාපනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතාය ච සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. එවං චතූහි කාරණෙහි උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනා පාරිපූරි හොතීති පජානාති.

ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පන "අත්ථි භික්ඛවෙ කුසලාකුසලා ධම්මා–පෙ–කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා තත්ථ යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භීයොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී"ති. එවං උප්පාදො හොති. අපිච සත්ත ධම්මා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති: පරිපුච්ඡකතා වත්ථුවිසදකිරියා[1] ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛනා තදධිමුත්තතාති. තත්ථ පරිපුච්ඡකතාති ඛන්ධධාතුආයතනින්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගඣාන[2]සමථවිපස්සනානං අත්ථසන්නිස්සිතපරිපුච්ඡාබහුලතා. වත්ථුවිසදකිරියාති අජ්ඣත්තිකබාහිරානං වත්ථූනං විසදභාවකරණං. යදා හිස්ස කෙසනඛලොමානි අතිදීඝානි හොන්ති සරීරං වා උස්සන්නදොසං චෙව සෙදමලමක්ඛිතං ච තදා අජ්ඣත්තිකං වත්ථු[3] අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං; යදා පන චීවරං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං හොති සෙනාසනං වා උක්ලාපං තදා බාහිරං වත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං, තස්මා කෙසාදිඡෙදනෙන[4] උද්ධංවිරෙචනඅධොවිරෙචනාදීහි සරීරසල්ලහුකභාවකරණෙන උච්ඡාදනනහාපනෙන ච අජ්ඣත්තිකං වත්ථු විසදං කාතබ්බං, සූචිකම්මධොවනරජනපරිභණ්ඩකරණාදීහි බාහිරං වත්ථු විසදං කාතබ්බං, එතස්මිං හි අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුම්හි අවිසදෙ උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං හොති අපරිසුද්ධානි දීපකපල්ලක[5]වට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නාය දීපසිඛාය ඔභාසො විය. විසදෙ පන අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුම්හි උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි විසදං හොති පරිසුද්ධානි දීපකපල්ලකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. තෙන වුත්තං:– "වත්ථුවිසදකිරියා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තතී"ති. ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං; සචෙ හිස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති ඉතරානි මන්දානි තතො විරියින්ද්‍රියං පග්ගහකිච්චං සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානකිච්චං සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපකිච්චං පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති, තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං තථා අමනසිකාරෙන හාපෙතබ්බං. වක්කලිත්ථෙරවත්ථු චෙත්ථ නිදස්සනං. සචෙ පන විරියින්ද්‍රියං බලවං හොති, අථ නෙව සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛකිච්චං කාතුං සක්කොති න ඉතරානි ඉතරකිච්චභෙදං, තස්මා තං පස්සද්ධාදිභාවනාය හාපෙතබ්බං.

1. ම. ක්‍රියා.
2. ම. ඣානඞ්ග.
3. ම. අජ්ඣත්තිකං වත්ථුං.
4. ම. ඡෙදනෙන.
5. ම. කපල්ල.

තත්‍රාපි[1] සොණත්ථෙරස්ස වත්ථුං දස්සෙතබ්බං[2] එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවභාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තනො කිච්චෙසු අසමත්ථතා වෙදිතබ්බා, විසෙසතො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවිරියානං ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි මන්දපඤ්ඤො මුද්ධප්පසන්නො හොති අවත්ථුස්මිං පසීදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාටික පක්ඛං භජති, භෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොති. චිත්තුප්පාදමත්තෙනෙව කුසලං හොතීති අතිධාවිත්වා දානාදීනි අක රොන්තො නිරයෙ උප්පජ්ජති. උභින්නං සමතාය වත්ථුස්මිංයෙව පසී දති. බලවසමාධිං පන මන්දවිරියං සමාධිස්ස කොසජ්ජපක්ඛත්තා කොසජ්ජං අභිභවති[3] බලවවිරියං මන්දසමාධිං විරියස්ස උද්ධච්ච පක්ඛත්තා උද්ධච්චං අභිභවති, සමාධි පන විරියෙන සංයොජිතො කොසජ්ජෙ පතිතුං න ලභති. විරියං සමාධිනා සංයොජිතං උද්ධච්චෙ පතිතුං න ලභති. තස්මා තදුභයං සමං කාතබ්බං උභයසමතාය හි අප්පනා හොති. අපිච සමාධි කම්මිකස්ස බලවතීපි[4] සද්ධා වට්ටති එවං සද්දහන්තො ඔකප්පෙන්තො අප්පනං පාපුණිස්සති. සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා බලවතී වට්ටති. එවං හි සො අප්පනං පාපුණාති. විපස්සනා කම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති. එවං හි සො ලක්ඛණපටිවෙධං පාපුණාති. උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොති එව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි චිත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං සද්ධාවිරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතතො කොසජ්ජපක්ඛිකෙන ච සමාධිනා කොසජ්ජපාතතො රක්ඛති, තස්මා සා ලොණධූපනං විය සබ්බබ්‍යඤ්ජනෙසු සබ්බකම්මිකඅමච්චො විය ච සබ්බරාජකිච්චෙසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා, තෙනාහ:- "සති ච පන සබ්බත්ථිකා වුත්තා භගවතා කිං කාරණා චිත්තං හි සතිපටිසරණං, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා ච සති, න විනා සතියා චිත්තස්ස පග්ගහ නිග්ගහො හොතී"ති. දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා නාම ඛන්ධාදිභෙදෙ අනොගාළ්හපඤ්ඤානං දුම්මෙධපුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං. පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා නාම සමපඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහිකාය උදයබ්බයපඤ්ඤාය සමන්නාගතපුග්ගලසෙවනා. ගම්භීරඤාණචරිය පච්චවෙක්ඛනා නාම ගම්භීරෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තාය ගම්භීරපඤ්ඤාය පභෙදපච්චවෙක්ඛනා. තදධිමුත්තතා නාම ඨානනිසජ්ජාදීසු ධම්ම විචයසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතා එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනා පාරිපූරි හොතීති පජානාති. විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස "අත්ථි භික්ඛවෙ ආරම්භ ධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු, තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලී කාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පා දාය උප්පන්නස්ස වා විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භීයොභාවාය වෙපුල්ලාය

---

1. සී. I & II. තත්‍රාපි.
2. ම්. සෙතබ්බ.
3. සී. I & II. අභිභවති.
4. සී. I & II. බලවති.

භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තන්ති"ති එවං උප්පාදෙ හොති. අපිච එකාදසධම්මා විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති. අපායභය පච්චවෙක්ඛනතා ආනිසංසදස්සාවිතා ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛනතා පිණ්ඩපාතාපචායනතා දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛනතා සත්ථුමහත්ත පච්චවෙක්ඛනතා ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛනතා සබ්‍රහ්මචාරිමහත්ත පච්චවෙක්ඛනතා කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා ආරද්ධවීරියපුග්ගල සෙවනතා තදධිමුත්තතාති.

තත්ථ නිරයෙසු පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණතො පට්ඨාය මහා දුක්ඛානුභවනකාලෙපි තිරච්ඡානයොනියං ජාලක්ඛිපකුමිනාදීහි ගහිතකාලෙපි පාචනකණ්ටකාදිප්පහාරතුන්නස්ස පන සකටවහනාදි කාලෙපි පෙත්තිවිසයෙ අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි එකං බුද්ධන්තරංපි ඛුප්පිපාසාහි ආතුරීභූතකාලෙපි කාලකඤ්ජක අසුරෙසු සට්ඨිහත්ථඅසීතිහත්ථප්පමාණෙන අට්ඨිචම්මමත්තෙනෙව අත්තභාවෙන පපාතපතනාදි[1] දුක්ඛානුභවන කාලෙපි න සක්කා වීරිය සම්බොජ්ඣඞ්ගං උප්පාදෙතුං, අයමෙව තෙ භික්ඛු කාලො විරියකරණායාති එවං අපායභයං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. න සක්කා කුසීතෙන නවලොකුත්තරධම්මං[2] ලද්ධුං ආරද්ධවීරියෙනෙව සක්කා, අයමානිසංසො විරියස්සාති එවං ආනිසංස දස්සාවිනොපි උප්පජ්ජති. සබ්බඤ්ඤුබුද්ධ[3] පච්චෙකබුද්ධ බුද්ධමහාසාවකෙහෙව තෙ ගතමග්ගො ගන්තබ්බො සො ච න සක්කා කුසීතෙන ගන්තුන්ති. එවං ගමනවීථිං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි උප්පජ්ජති. යෙ තං පිණ්ඩපාතාදීහි උපට්ඨහන්ති ඉමෙ තෙ මනුස්සා නෙව ඤාතකා න දාසකම්මකරා නාපි තං නිස්සාය ජීවිස්සාමාති තෙ පණීතානි චීවරාදීනි දෙන්ති අථ ඛො අත්තනො කාරානං මහප්ඵලතං පච්චාසිංසමානා දෙන්ති. සත්ථාරාපි අයං ඉමෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිත්වා කායදළ්හීබහුලො සුඛං විහරිස්සතීති න එවං සම්පස්සතා තුය්හං පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, අථ ඛො අයං ඉමෙ පරිභුඤ්ජමානො සමණධම්මං කත්වා වට්ටතො මුච්චිස්සතීති තෙ පච්චයා තුය්හං අනුඤ්ඤාතා[4] සො දානි ත්වං කුසීතො විහරන්තො න තං පිණ්ඩපාතං අපචායිස්සසි. ආරද්ධ විරියස්සෙව පිණ්ඩාපචායනං නාම හොතීති, එවං පිණ්ඩපාතාපචායනං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි උප්පජ්ජති. අය්‍යමිත්ත[5]ත්ථෙරස්ස විය. ථෙරො කිර කස්සකලෙණෙ නාම පටිවසති, තස්ස ච ගොචරගාමෙ එකා මහාඋපාසිකා ථෙරං පුත්තං කත්වා පටිජග්ගති. සා එකදිවසං අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තී ධීතරං ආහ: අම්ම අසුකස්මිං ඨානෙ පුරාණ තණ්ඩුලා අසුකස්මිං ඛීරං අසුකස්මිං සප්පි අසුකස්මිං ඵාණිතං තව භාතිකස්ස අය්‍යමිත්තත්ථෙරස්ස ආගතකාලෙ භත්තං පචිත්වා ඛීරසප්පි

1. ම. වාතාතපාදි.
2. සී. I & II. ධම්මෙ.
3. ම. සබ්බබුද්ධ.
4. ම. පච්චයා අනුඤ්ඤාතා
5. සී. I & II. මහාමිත්ත.

පාණීතෙහි සද්ධිං දෙහි, තුවං ච භුඤ්ජෙය්‍යාසි. අහං පන හීයො පක්කං පාරිවාසිකභත්තං කඤ්ජියෙන භුත්තම්හීති. දිවා කිං භුඤ්ජසි අම්මාති. සාකපණ්ණං පක්ඛිපිත්වා කණතණ්ඩුලෙහි අම්බිලයාගුං පචිත්වා ඨපෙමි අම්මාති. ථෙරො චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං නීහරන්තොව තං සද්දං සුත්වා අත්තානං ඔවදි: මහා උපාසිකා කිර කඤ්ජියෙන පාරිවාසිකභත්තං භුඤ්ජි දිවාපි පණ්ණම්බිලයාගුං භුඤ්ජිස්සති. තුය්හං අත්ථාය පන පුරාණතණ්ඩුලාදීනි ආචික්ඛති තං නිස්සාය ඛො පනෙසා නෙව ඛෙත්තං න වත්ථුං න භත්තං න වත්ථං පච්චාසිංසති. තිස්සො පන සම්පත්තියො පත්ථයමානා දෙති ත්වං එතිස්සා තා සම්පත්තියො දාතුං සක්ඛිස්සසි න සක්ඛිස්සසීති. අයං ඛො පන පිණ්ඩපාතො තයා සරාගෙන සදොසෙන සමොහෙන න සක්කා ගණ්හිතුන්ති පත්තං ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගණ්ඨිකං මුඤ්චිත්වා නිවත්තිත්වා කල්ලකලෙනමෙව ගන්ත්වා පත්තං හෙට්ඨාමඤ්චෙ චීවරං චීවරවංසෙ ඨපෙත්වා අරහත්තං අපාපුණිත්වා න නික්ඛමිස්සාමීති විරියං අධිට්ඨහිත්වා නිසීදි. දීඝරත්තං අප්පමත්තො හුත්වා නිවුත්ථභික්ඛු විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා පුරෙ භත්තමෙව අරහත්තං පත්වා විකසමානමිව පදුමං මහාඛීණාසවො සිතං කරොන්තොව නිසීදි.[1] ලෙනද්වාරෙ රුක්ඛම්හි අධිවත්ථා දෙවතා:

නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ නමො තෙ පුරිසුත්තම
යස්ස තෙ ආසවා ඛීණා දක්ඛිණෙය්‍යොසි මාරිසාති.

උදානං උදානෙත්වා භන්තෙ පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං තුම්හාදිසානං අරහන්තානං භික්ඛං දත්වා මහල්ලකිත්ථියො දුක්ඛා මුච්චිස්සන්තීති ආහ: ථෙරො උට්ඨහිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා කාලං ඔලොකෙන්තො පාතොයෙවාති ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය ගාමං පාවිසි. දාරිකාපි භත්තං සම්පාදෙත්වා ඉදානි මෙ භාතා ආගමිස්සති ඉදානි ආගමිස්සතීති ද්වාරං ඔලොකයමානා නිසීදි. සා ථෙරෙ ඝරද්වාරං සම්පත්තෙ පත්තං ගහෙත්වා සප්පිඵාණිතයොජිතස්ස ඛීරපිණ්ඩපාතස්ස පූරෙත්වා හත්ථෙ ඨපෙසි. ථෙරො සුඛං හොතූති අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සාපි තං ඔලොකයමානා ව අට්ඨාසි. ථෙරස්ස හි තදා අතිවිය පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො අහොසි. විප්පසන්නානි ඉන්ද්‍රියානි මුඛං බන්ධනාමුත්තතාලපක්කං විය අතිවිය විරොචිත්ථ. මහාඋපාසිකා අරඤ්ඤා ආගන්ත්වා කිං අම්ම භාතිකො තෙ ආගතොති පුච්ඡි. සා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. උපාසිකා අජ්ජ මම පුත්තස්ස පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්තන්ති ඤත්වා අභිරමති තෙ අම්ම භාතා බුද්ධසාසනෙ න උක්කණ්ඨතීති ආහ.

මහන්තං ඛො පනෙතං සත්ථුදායජ්ජං යදිදං සත්තඅරියධනානි නාම තං න සක්කා කුසීතෙන ගහිතුං යථා හි විප්පටිපන්නං

1. සී I & II නිසාමි.

පුත්තං මාතාපිතරො අයං අම්හාකං අපුත්තොති පරිබාහිරං කරොන්ති සො තෙසං අච්චයෙන දායජ්ජං න ලභති එවං කුසීතොපි ඉදං අරියධනදායජ්ජං න ලභති. ආරද්ධවිරියොව ලභතීති දායජ්ජමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති. මහා ඛො පන තෙ සත්ථා සත්ථුනො හි තෙ මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණකාලෙපි අභිනික්ඛමනෙපි අභිසම්බොධියම්පි ධම්මචක්කප්පවත්තනයමකපාටිහාරිය[1] දෙවොරොහන ආයුසංඛාරවොස්සජ්ජනෙසුපි පරිනිබ්බානකාලෙපි දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ[2] යුත්තං නු තෙ එවරූපස්ස සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිත්වා කුසීතෙන භවිතුන්ති එවං සත්ථුමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති. ජාතියාපි ත්වං ඉදානි න ලාමකජාතිකො අසම්භින්නාය මහාසම්මතපවෙණියා ආගතෙ ඔක්කාකරාජවංසෙ ජාතොසි සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ච මහාමායාදෙවියා ච නත්තා[3] රාහුලභද්දස්ස කනිට්ඨො තයා නාම එවරූපෙන ජිනපුත්තෙන හුත්වා න යුත්තං කුසීතෙන විහරිතුන්ති. එවං ජාතිමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති. සාරිපුත්තමහාමොග්ගල්ලානා චෙව අසීති ච මහාසාවකා විරියෙනෙව ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣිංසු. ත්වං එතෙසං සබ්‍රහ්මචාරීනං මග්ගං පටිපජ්ජසි න පටිපජ්ජසීති. එවං සබ්‍රහ්මචාරිමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති. කුච්ඡිං පූරෙත්වා ඨිතඅජගරසදිසෙ විස්සට්ඨකායිකචෙතසිකවිරියෙ කුසීතපුග්ගලෙ පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි ආරද්ධවිරියෙ පහිතත්තෙ පුග්ගලෙ සෙවන්තස්සාපි ඨානනිසජ්ජාදීසු විරියුප්පාදනත්ථං තන්නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාය පාරිපූරී හොතීති පජානාති.

පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස "අත්ථි භික්ඛවෙ පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භීය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී"ති. එවං උප්පාදො හොති තත්ථ පීති එව පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා නාම තස්සා උප්පාදකමනසිකාරො යොනිසොමනසිකාරො නාම. අපි ච එකාදස ධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති. බුද්ධානුස්සති ධම්ම සඞ්ඝ සීල චාග දෙවතානුස්සති උපසමානුස්සති ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනතා සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනතා පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛනතා තදධිමුත්තතාති.

බුද්ධගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි හි යාව උපචාරා සකලසරීරං ඵරමානො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. ධම්මසඞ්ඝගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි දීඝරත්තං අඛණ්ඩං කත්වා රක්ඛිතං චතුපාරිසුද්ධිසීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි ගිහිනො[4] දසසීලං පංචසීලං පච්ච

1. සී. I & II. යමකපාටිහාරිය.
2. සී. I & II. කම්පි.
3. ම. නෙත්තා.
4. ම. ගිහිනොපි.

ච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි දුබ්භික්ඛභයාදීසු පණීතභොජනං සබ්‍රහ්මචාරීනං දත්වා එවං නාම අදම්හාති චාගං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි ගිහිනොපි එවරූපෙ කාලෙ සීලවන්තානං දින්නදානං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි යෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා[1] දෙවතා දෙවත්තං පත්තා තථාරූපානං ගුණානං අත්තනි අත්ථිතං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතා කිලෙසා සට්ඨිම්පි සත්තතිම්පි වස්සානි න සමුදාචරන්තීති පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි චෙතියදස්සන බොධිදස්සන ථෙරදස්සනෙසු අසක්කච්චකිරියාය සංසූචිතලූඛභාවෙ[2] බුද්ධාදීසුපි පසාදසිනෙහාභාවෙන ගද්‍රභපිට්ඨෙ රජසදිසෙ ලූඛපුග්ගලෙ පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි බුද්ධාදීසු පසාදබහුලෙ මුදුචිත්තෙ සිනිද්ධපුග්ගලෙ සෙවන්තස්සාපි රතනත්තයගුණපරිදීපකෙ පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි ඨානනිසජ්ජාදීසු පීතිඋප්පාදනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස "අත්ථි භික්ඛවෙ කායපස්සද්ධි චිත්තපස්සද්ධි තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී"ති. එවං උප්පාදො හොති. අපිච සත්ත ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති පණීතභොජනසෙවනතා උතුසුඛසෙවනතා ඉරියාපථසුඛසෙවනතා මජ්ඣත්තපයොගතා සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. පණීතංහි[3] සිනිද්ධං සප්පායභොජනං භුඤ්ජන්තස්සාපි සීතුණ්හෙසු උතූසු ඨානාදීසු ච ඉරියාපථෙසු සප්පායං උතුං ච ඉරියාපථං ච සෙවන්තස්සාපි පස්සද්ධි උප්පජ්ජති. යො පන මහාපුරිසජාතිකො සබ්බඋතුඉරියාපථක්ඛමො හොති න තං සන්ධායෙතං වුත්තං. යස්ස සභාගවිසභාගතා අත්ථි තස්සෙව විසභාගෙ උතුඉරියාපථෙ වජ්ජෙත්වා සභාගෙ සෙවන්තස්ස උප්පජ්ජති. මජ්ඣත්තපයොගො වුච්චති අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතා පච්චවෙක්ඛනා, ඉමිනා මජ්ඣත්තපයොගෙන උප්පජ්ජති. යො ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පරං විහෙඨයමානො විචරති එවරූපං සාරද්ධකායං පුග්ගලං පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි සංයතපාදපාණිං පස්සද්ධකායං පුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි ඨානනිසජ්ජාදීසු පස්සද්ධිඋප්පාදනත්ථාය නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොතීති පජානාති.

සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස "අත්ථි භික්ඛවෙ සමථනිමිත්තං අබ්‍යග්ගනිමිත්තං තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො අයමාහාරො

1. ම. සමන්නාගතා දෙවතා.
2. ම. භාවෙන.
3. ම. පණීතංපිහි

අනුප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී"ති එවං උප්පාදො හොති. තත්ථ සමථො ව සමථනිමිත්තං. අවික්ඛෙපට්ඨෙන ච[1] අබ්‍යග්ගනිමිත්තන්ති. අපිච එකාදස ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති වත්ථුවිසදකිරියතා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා නිමිත්තකුසලතා සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගණ්හනතා සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනතා සමයෙ සම්පහංසනතා සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛණතා අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතා තදධිමුත්තතාති. තත්ථ වත්ථුවිසදකිරියතා ච ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනකුසලතා. සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගණ්හනතාති යස්මිං සමයෙ අතිසිථිලවිරියතාදීහි ලීනං චිත්තං හොති තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචය විරිය පීති සම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනෙන තස්ස පග්ගණ්හනං. සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනතාති යස්මිං සමයෙ අච්චාරද්ධවිරියතාදීහි උද්ධතං චිත්තං හොති තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධි සමාධි උපෙක්ඛා සම්බොජ්ඣඞ්ග සමුට්ඨාපනෙන තස්ස නිග්ගණ්හනං. සමයෙ සම්පහංසනතාති යස්මිං සමයෙ චිත්තං පඤ්ඤාපයොගමන්දතාය වා උපසමසුඛානධිගමෙන වා නිරස්සාදං හොති තස්මිං සමයෙ අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණෙන සංවෙජෙති. අට්ඨ සංවෙගවත්ථූනි නාම ජාති ජරා ව්‍යාධි මරණානි චත්තාරි අපායදුක්ඛං පඤ්චමං අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨි[2] මූලකං දුක්ඛන්ති, රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන ච පසාදං ජනෙති අයං වුච්චති සමයෙ සම්පහංසනතාති. සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛණතා නාම යස්මිං සමයෙ සම්මාපටිපත්තිං ආගම්ම අලීනං අනුද්ධතං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීථිපටිපන්නං චිත්තං හොති තදස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු න ව්‍යාපාරං ආපජ්ජති සාරථිවිය සමප්පවත්තෙසු[3] අස්සෙසු, අයං වුච්චති සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතාති. අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා නාම උපචාරං වා අප්පනං වා අප්පත්තානං වික්ඛිත්තචිත්තානං පුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං. සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා නාම උපචාරෙන වා අප්පනාය වා සමාහිතචිත්තානං සෙවනා භජනා පයිරුපාසනා. තදධිමුත්තතා නාම ඨානනිසජ්ජාදීසු සමාධිඋප්පාදනත්ථංයෙව නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතා, එවං හි පටිපජ්ජතො එස උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනා පාරිපූරී හොතීති පජානාති.

උපෙක්ඛා[1]සම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස "අත්ථි භික්ඛවෙ උපෙක්ඛා[1]සම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො

1. ම. අවික්ඛෙපට්ඨෙන ච. 2. සී. I. II. ආහාරපරියෙට්ඨිත.
3. ම. ආරද්ධවිරිය සමප්පවත්තෙසු.

අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උපෙඛා[1]සම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා උපෙඛා[1]සම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භීය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී"ති එවං උප්පාදො හොති. තත්‍ථ උපෙඛාව[1] උපෙඛා[1]සම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා නාම.

අපිච පඤ්ච ධම්මා උපෙඛා සම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති සත්තමජ්ඣත්තතා සංඛාරමජ්ඣත්තතා සත්තසංඛාර කෙලායන පුග්ගපරිජ්ජනතා සත්තසංඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. තත්‍ථ ද්වීහාකාරෙහි සත්තමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව කම්මෙන ගමිස්සසි එසොපි අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව කම්මෙන ගමිස්සසි ත්වං කං කෙලායසීති එවං කම්මස්සකතා පච්චවෙක්ඛණෙන ච පරමත්‍ථතො සත්තායෙව නත්‍ථි සො ත්වං කං කෙලායසීති එවං නිස්සත්තතා පච්චවෙක්ඛණෙන චාති, ද්වීහාකාරෙහි සංඛාරමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති. ඉදං චීවරං අනුපුබ්බෙන වණ්ණවිකාරතං[2] චෙව ජිණ්ණභාවං ච උපගන්ත්වා පාදපුඤ්ජනචොලකං හුත්වා යට්ඨිකොටියා ඡඩ්ඩනීයං භවිස්සති. සචෙ පනස්ස සාමිකො භවෙය්‍ය නාස්ස එවං නස්සිතුං දදෙය්‍යාති එවං අස්සාමිකභාවපච්චවෙක්ඛණෙන ච අනද්ධනියං ඉදං තාවකාලිකන්ති එවං තාවකාලිකභාවපච්චවෙක්ඛණෙන චාති, යථා ච චීවරෙ එවං පත්තාදීසුපි යොජනා කාතබ්බා. සත්තසංඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනාති එත්‍ථ යො පුග්ගලො ගිහී වා අත්තනො පුත්තධීතාදිකෙ පබ්බජිතො වා අත්තනො අන්තෙවාසික සමානුපජ්ඣායකාදිකෙ මමායන්තො සහත්‍ථෙනෙව තෙසං කෙසච්ඡෙදන සූචිකම්මචීවරධොවනරජනපත්තපචනාදීනි කරොති මුහුත්තම්පි අපස්සන්තො අසුකො සාමණෙරො කුහිං අසුකො දහරො කුහින්ති භන්තමිගො විය ඉතොචිතො ච ඔලොකෙති, අඤ්ඤෙන කෙසච්ඡෙදනාදීනං අත්‍ථාය මුහුත්තං තාව අසුකං පෙසෙථාති යාචියමානොපි අම්හෙපි තං අත්තනො කම්මං න කාරෙම තුම්හෙ තං ගහෙත්වා කිලමෙස්සථාති[3] න දෙති, අයං සත්තකෙලායනො නාම, යො පන චීවරපත්තථාලකකත්තරයට්ඨී ආදීනි මමායන්තො අඤ්ඤස්ස හත්‍ථෙන පරාමසිතුම්පි න දෙති. තාවකාලිකං යාචිතො මයම්පි ඉදං මමායන්තා න පරිභුඤ්ජාම[4] තුම්හාකං කිං දස්සාමාති වදති, අයං සංඛාරකෙලායනො නාම, යො පන තෙසු ද්වීසුපි වත්‍ථූසු මජ්ඣත්තො උදාසීනො අයං සත්තසංඛාරමජ්ඣත්තො නාම. ඉති අයං උපෙඛා සම්බොජ්ඣඞ්ගො එවරූපං සත්තසංඛාරකෙලායනපුග්ගලං ආරකා පරිවජ්ජන්තස්සාපි සත්තසංඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි ඨානනිසජ්ජාදීසු තදුප්පාදනත්‍ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනා

1. ම. උපෙක්ඛා.
2. ම. I & II. විකාරං.
3. ම. කිලමිස්සථාති.
4. වඤ්ජයන්තා පරිභුඤ්ජාම.

පාරිපූරී හොතීති පජානාති "ඉති අජ්ඣත්තං වා"ති එවං අත්තනො වා සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ පරිග්ගණ්හිත්වා පරස්ස වා කාලෙන අත්තනො වා කාලෙන පරස්ස වා බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිග්ගණ්හිත්වා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති, සමුදයවයා පනෙත්ථ බොජ්ඣඞ්ගානං නිබ්බත්තිනිරොධවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව, කෙවලංහි ඉධ බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගාහකස්ස භික්ඛුනො නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං සෙසං තාදිසමෙව.

බොජ්ඣඞ්ගපබ්බං නිට්ඨිතං.

එවං සත්තබොජ්ඣඞ්ගවසෙන ධම්මානුපස්සනං විභජිත්වා ඉදානි චතුසච්චවසෙන විභජිතුං "පුනචපර"න්ති ආදිමාහ. තත්ථ "**ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාතී**"ති ඨපෙත්වා තණ්හං තෙභූමකෙ ධම්මෙ ඉදං දුක්ඛන්ති යථාසභාවතො පජානාති. තස්සෙව ඛො පන දුක්ඛස්ස ජනිකං සමුට්ඨාපිකං පුරිමතණ්හං අයං දුක්ඛසමුදයොති. උභින්නං අප්පවත්තිං නිබ්බානං අයං දුක්ඛනිරොධොති, දුක්ඛපරිජානනං සමුදයපජහනං නිරොධසච්ඡිකරණං අරියමග්ගං අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාසභාවතො පජානාතීති අත්ථො. අවසෙසා අරියසච්චකථා ඨපෙත්වා ජාතිආදීනං පදභාජනකථා විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතායෙව. පදභාජනෙ පන "කතමා ච භික්ඛවෙ ජාතී"ති භික්ඛවෙ යා ජාතිපි දුක්ඛාති එවං වුත්තා ජාති සා කතමාති එවං සබ්බපුච්ඡාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. "**යා තෙසං තෙසං සත්තාන**"න්ති ඉදං ඉමෙසං නාමනියමාභාවතො සබ්බසත්තපරියාදානවචනං[1] "**තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ**"ති ඉදම්පි සබ්බසත්තනිකායපරියාදානවචනං. ජනනං ජාති. සවිකාරානං පඨමාභිනිබ්බත්තක්ඛන්ධානමෙතං අධිවචනං "**සඤ්ජාතී**"ති ඉදං ඉමිස්සායෙව[2] උපසග්ගමණ්ඩිතං වෙවචනං, සා එව අනුපවිට්ඨාකාරෙන ඔක්කමනට්ඨෙන **ඔක්කන්ති**, නිබ්බත්තිසඞ්ඛාතෙන අභිනිබ්බත්තනට්ඨෙන **අභිනිබ්බත්ති**. ඉති අයං චතුබ්බිධාපි සම්මුතිකථා නාම. "**ඛන්ධානං පාතුභාවො**"ති අයං පන පරමත්ථකථා එකවොකාරභවාදීසු එකචතුපඤ්චභෙදානං ඛන්ධානං එව පාතුභාවො න පුග්ගලස්ස තස්මිං පන සති පුග්ගලො පාතුභූතොති වොහාරමත්තං හොති. "**ආයතනානං පටිලාභො**"ති ආයතනානි පාතුභවන්තානෙව පටිලද්ධානි නාම හොන්ති. සො තෙසං පාතුභාවසඞ්ඛාතො පටිලාභොති අත්ථො. "**ජරා**"ති සභාවනිද්දෙසො. "**ජීරණතා**"ති ආකාරභාවනිද්දෙසො. "**ඛණ්ඩිච්ච**"න්ති ආදි විකාරභාවනිද්දෙසො. දසනකාලස්මිං හි දන්තා සමං සෙතා හොන්ති. වයෙ පරිපච්චන්තෙ අනුක්කමෙන වණ්ණවිකාරං ආප

1. ම. සබ්බසත්තානං කායපරියාදානවචනං. 2. ම. තස්සායෙව.

ජ්ත්වා තත්ථ තත්ථ පතන්ති. අථ පතිතසෙසව ඕතං ච උපාදය ඛණ්ඩිත දන්තා ඛණ්ඩිතා නාම. ඛණ්ඩිතානං=භාවො **ඛණ්ඩිච්චන්ති** වුච්චති. අනුක්කමෙන පණ්ඩරීභූතානි කෙසලොමානි පලිතානි නාම, පලිතානි සඤ්ජාතානි අස්සාති=පලිතො, පලිතස්ස භාවො= **පාලිච්චං** ජරාවාතප්පහාරෙන සොසිතමංසලොහිතතාය වලියො තචම්හි අස්සාති=වලිත්තචො, තස්ස භාවො=**වලිත්තචතා**, එත්තාවතා දන්තකෙසලොමතචෙසු විකාරදස්සනවසෙන පාකටීභූතා පාකටජරා දස්සිතා. යථෙව හි උදකස්ස වා වාතස්ස වා අග්ගිනො වා තිණරුක්ඛාදීනං සම්භග්ගපලිභග්ගතාය වා ඣාමතාය වා ගතමග්ගො පාකටො හොති, න ච සො ගතමග්ගො තානෙව උදකාදීනීති, එවමෙව ජරාය දන්තාදීසු ඛණ්ඩිච්චාදිවසෙන ගතමග්ගො පාකටො, චක්ඛුං උම්මීලෙත්වාපි ගය්හති.[1] න ච ඛණ්ඩිච්චාදීනෙව ජරා න හි ජරා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා හොති, යස්මා පන ජරම්පත්තස්ස ආයු හායති තස්මා ජරා **ආයුනො සංහානීති** ඵලූපචාරෙන වුත්තා.

යස්මා ච දහරකාලෙ සුප්පසන්නානි සුඛුමම්පි අත්තනො විසයං සුඛෙනෙව ගණ්හනසමත්ථානි චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ජරං පත්තස්ස පරිපක්කානි ආලුලිතානි අවිසදානි ඔළාරිකම්පි අත්තනො විසයං ගහෙතුං අසමත්ථානි හොන්ති, තස්මා **ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකොතිපි**[2] ඵලූපචාරෙනෙව වුත්තා. මරණනිද්දෙසෙ **යන්ති** මරණං සන්ධාය නපුංසකනිද්දෙසො යං මරණං චුතීති වුච්චති, **චවනතාති** වුච්චතීති අයමෙත්ථ යොජනා තත්ථ චුතීති සභාවනිද්දෙසො, **චවනතාති** ආකාරභාවනිද්දෙසො. මරණං පත්තස්ස ඛන්ධා භිජ්ජන්තිචෙව අන්තර ධායන්ති ච අදස්සනං ච ගච්ඡන්ති, තස්මා තං භෙදො අන්තරධානන්ති වුච්චති. "**මච්චුමරණං**"ති මච්චුමරණං න ඛණිකමරණං. "**කාල කිරියා**"ති මරණකාලකිරියා අයං සබ්බාපි සම්මුතිකථාව. "**ඛන්ධානං භෙදො**"ති අයං පන පරමත්ථකථා. එකවොකාරභවාදීසු එකචතුපඤ්ච භෙදනං ඛන්ධානං යෙව භෙදො න පුග්ගලස්ස. තස්මිං පන සති පුග්ගලො මතොති වොහාරමත්තං හොති. "**කළෙබරස්ස නික්ඛෙපො**"ති අත්තභාවස්ස නික්ඛෙපො, මරණං පත්තස්ස හි නිරත්ථංව කලිඞ්ගරං අත්තභාවො පතති තස්මා තං **කළෙබරස්ස නික්ඛෙපොති** වුත්තං. ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො පන සබ්බාකාරෙන පරමත්ථමරණං[3] එතදෙව සම්මුති මරණන්තිපි වුච්චති. ජීවිතින්ද්‍රියු පච්ඡෙදමෙව හි ගහෙත්වා ලොකියා තිස්සො මතො ඵුස්සො මතොති වදන්ති. "**ව්‍යසනෙනා**"ති ඤාතිව්‍යසනාදීසු යෙන කෙනචි ව්‍යස නෙන. "**දුක්ඛධම්මෙනා**"ති අන්දුබන්ධනාදිනා[4] දුක්ඛකාරණෙන. "**ඵුට්ඨස්සා**"ති අජ්ඣොත්ථටස්ස අභිභූතස්ස "**සොකො**"ති යො ඤාතිව්‍යසනාදීසු වා අඤ්ඤතරස්මිං සති තෙන අභිභූතස්ස උප්පජ්ජති

1. සී. I & II. ගණ්හති
2. සී. I & II. හොතීපි.
3. ම. සබ්බාකාරතො පරමත්ථතො මරණං.
4. ම. උඩබන්ධනාදිනා.

සොචනලක්ඛණො **සොකො**. "**සොචිතත්ත**"න්ති සොචිතභාවො. යස්මා පනෙස අබ්භන්තරං[1] සොසෙන්තො පරිසොසෙන්තො උප්පජ්ජති තස්මා **අන්තො සොකො අන්තො පරිසොකොති** වුච්චති. මය්හං ධීතා මය්හං පුත්තොති එවං ආදිස්ස ආදිස්ස දෙවන්ති රොදන්ති[2] එතෙනාති **ආදෙවො**. තං තං වණ්ණං පරිකිත්තෙත්වා දෙවන්ති එතෙනාති=**පරිදෙවො**. තතො පරං ච තස්ස එව භාවනිද්දෙසා. "**කායික**"න්ති කායපසාදවත්ථුකං. දුක්ඛමනට්ඨෙන **දුක්ඛං**. "**අසාත**"න්ති අමධුරං. "**කායසම්ඵස්සජං දුක්ඛ**"න්ති කායසම්ඵස්සතො ජාතං දුක්ඛං. "**අසාතං වෙදයිත**"න්ති අමධුරං වෙදයිතං. "**චෙතසික**"න්ති චිත්තසම්පයුත්තං, සෙසං දුක්ඛෙ වුත්තනයමෙව. "**ආයාසො**"ති සංසීදනවිසීදනාකාරප්පත්තො චිත්තකිලමථො. බලව[3] ආයාසො **උපායාසො**. තතො පරං ච අත්තත්තතියා[4]භාවදීපකා භාවනිද්දෙසා.

"**ජාතිධම්මාන**"න්ති ජාතිසභාවානං. "**ඉච්ඡා උප්පජ්ජතී**"ති තණ්හා උප්පජ්ජති. "**අහො වතා**"ති පත්ථනා. "**න ඛො පනෙතං ඉච්ඡාය**"ති එවං ජාතියා අනාගමනං විනා මග්ගභාවනං න ඉච්ඡාය පත්තබ්බං. "**ඉදම්පී**"ති එතම්පි, උපරි සෙසානි උපාදාය පිකාරො. "**යම්පිච්ඡ**"න්ති යෙනපි ධම්මෙන අලබ්භනෙය්‍යං වත්ථුං ඉච්ඡන්තො න ලභති තං අලබ්භනෙය්‍යවත්ථුම්හි ඉච්ඡනං දුක්ඛන්ති, එස නයො සබ්බත්ථ.

ඛන්ධනිද්දෙසෙ-රූපං ච තං උපාදානක්ඛන්ධො චාති=**රූපූපාදානක්ඛන්ධො**; එවං සබ්බත්ථ. "**යායං තණ්හා**"ති යා අයං තණ්හා. "**පොනොබ්භවිකා**"ති පුනබ්භවකරණං=පුනබ්භවො, පුනබ්භවො සීලං අස්සාති=පොනොබ්භවිකා. "**නන්දිරාගසහගතා**"ති නන්දිරාගෙන සහගතා, නන්දිරාගෙන සද්ධිං අත්ථතො එකත්තමෙව ගතාති වුත්තං හොති. "**තත්‍ර තත්‍රාභිනන්දිනී**"ති යත්‍ර යත්‍ර අත්තභාවො තත්‍ර තත්‍ර අභිනන්දිනී රූපාදීසු වා ආරම්මණෙසු තත්‍ර තත්‍රාභිනන්දිනී රූපාභිනන්දිනී, සද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බධම්මාභිනන්දිනීති අත්ථො. "**සෙය්‍යථීද**"න්ති නිපාතො, තස්ස සා කතමා චෙති අත්ථො. කාමෙ තණ්හා=**කාමතණ්හා**, පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සෙතං නාමං. භවෙ තණ්හා=**භවතණ්හා**, භවපත්ථනාවසෙන උප්පන්නස්ස සස්සතදිට්ඨිසහගතස්ස රූපාරූපභවරාගස්ස ච ඣානනිකන්තියා චෙතං අධිවචනං. විභවෙ තණ්හා=**විභවතණ්හා**, උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතරාගස්සෙතං අධිවචනං. ඉදානි තස්සා තණ්හාය වත්ථුං විත්ථාරතො දස්සෙතුං "සා ඛො පනෙසා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "**උප්පජ්ජතී**"ති ජායති. "**නිවිසතී**"ති පුනප්පුන පවත්තිවසෙන පතිට්ඨහති. "**යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූප**"න්ති යං ලොකස්මිං පියසභාවඤ්චෙව

1. ම. අබ්භන්තරෙ.
2. ම. පරිදෙවන්ති
3. ම. බලවතරං.
4. සී. II. අත්තත්තනියා.

මධුරසභාවඤ්ච "චක්ඛුං ලොකෙ"ති ආදීසු ලොකස්මිං හි චක්ඛාදීසු මමත්තෙන අභිනිවිට්ඨා සත්තා සම්පත්තියං පතිට්ඨිතා අත්තනො චක්ඛුං ආදාසාදීසු[1] නිමිත්තග්ගහණානුසාරෙන විප්පසන්නං පඤ්චප්පසාදං සුවණ්ණවිමානෙ උග්ඝාටිත[2]මණිසීහපඤ්ජරං විය මඤ්ඤන්ති. සොතං රජතපණාලිකං විය පාමඞ්ගසුත්තකං විය ච මඤ්ඤන්ති. තුඞ්ගනාසාති ලද්ධවොහාරං ඝානං වට්ටෙත්වා ඨපිතහරිතාලවට්ටිං විය[3] මඤ්ඤන්ති. ජිව්හං රත්තකම්බලපටලං විය මුදුසිනිද්ධමධුරසදං[4] මඤ්ඤන්ති. කායං සාලලට්ඨිං විය සුවණ්ණතොරණං විය ච මඤ්ඤන්ති. මනං අඤ්ඤෙසං මනෙන අසදිසං උළාරං මඤ්ඤන්ති. රූපං සුවණ්ණවණ්ණකණිකාරපුප්ඵාදිවණ්ණං විය, සද්දං මත්තකරවීකකොකිලමන්දධමිතමණිවංසනිග්ඝොසං විය, අත්තනා පටිලද්ධානි චතුසමුට්ඨානිකගන්ධාරම්මණාදීනි කස්සඤ්ඤස්ස එවරූපානි අත්ථීති මඤ්ඤන්ති. තෙසං එවං මඤ්ඤමානානං තානි චක්ඛාදීනි පියරූපාදීනි චෙව සාතරූපානි ච[5] හොන්ති. අථ තෙසං තත්ථ අනුප්පන්නා චෙව තණ්හා උප්පජ්ජති, උප්පන්නා ච තණ්හා පුනප්පුනං පවත්තිවසෙන නිවිසති. තස්මා භගවා "චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතී"ති ආදිමාහ: තත්ථ **"උප්පජ්ජමානා"**ති යදා උප්පජ්ජති[6] තදා එත්ථ උප්පජ්ජතීති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ.

"අසෙසවිරාගනිරොධො"ති ආදීනි සබ්බානි නිබ්බානවෙවචනානි එව. නිබ්බානං හි ආගම්ම තණ්හා අසෙසා විරජ්ජති නිරුජ්ඣති. තස්මා තං "තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො"ති වුච්චති. නිබ්බානං ච ආගම්ම තණ්හා චජීයති පටිනිස්සජ්ජීයති මුච්චති න අල්ලීයති තස්මා නිබ්බානං "චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො"ති වුච්චතීති. එකමෙව හි නිබ්බානං නාමානි පනස්ස සබ්බසඞ්ඛතානං නාම[7]පටිපක්ඛවසෙන අනෙකානි හොන්ති. සෙය්‍යථිදං? අසෙසවිරාගො අසෙසනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො තණ්හක්ඛයො අනුප්පාදො අප්පවත්තං අනිමිත්තං අප්පණිහිතං අනායූහනං අප්පටිසන්ධි අනුපපත්ති අගති අජාතං අජරං අබ්‍යාධිං අමතං අසොකං අපරිදෙවං අනුපායාසං අසඞ්කිලිට්ඨන්ති ආදීනි. ඉදානි මග්ගෙන ජිනානාස නිබ්බානං ආගම්ම අප්පවත්තිං පත්තායපි ච තණ්හාය යෙසු වත්ථූසු තස්සා උප්පත්ති දස්සිතා තත්ථෙව අභාවං දස්සෙතුං "සා ඛො පනෙසා"ති ආදිමාහ: තත්ථ යථා පුරිසො ඛෙත්තෙ ජාතං තිත්තං අලාබුවල්ලිං දිස්වා අග්ගතො

1. ම. ආදාසතලාදීසු.
2. ම. උග්ඝාත.
3. ම. වට්ටං විය.
4. සී. I & II. මධුරස්සරං.
5. සී. I & II. රූපානි චෙව.
6. ම. උප්පජ්ජමානා හොති.
7. සී. I & II. නාමංඛත

පට්ඨාය මූලං පරියෙසිත්වා ඡින්දෙය්‍ය සා අනුපුබ්බෙන මිලායිත්වා අපණ්ණත්තිං උපගච්ඡෙය්‍ය තතො තස්මිං ඛෙත්තෙ තිත්තඅලාබු නිරුද්ධා පහීනාති වුච්චෙය්‍ය එවමෙවං ඛෙත්තෙ තිත්ත අලාබු විය චක්ඛාදීසු තණ්හා සා අරියමග්ගෙන මූලච්ඡින්නා නිබ්බානං ආගම්ම අප්පවත්තිං ගච්ඡති. එවං ගතා පන තෙසු වත්ථූසු ඛෙත්තෙ තිත්ත අලාබු විය න පඤ්ඤායති. යථාච[1] අටවිතො චොරෙ ආනෙත්වා නගරස්ස දක්ඛිණද්වාරෙ ඝාතෙය්‍යුං තතො අටවියං චොරා මතාති වා මාරිතාති වා වුච්චෙය්‍යුං. එවමෙවං අටවියං චොරා විය චක්ඛාදීසු තණ්හා. සා දක්ඛිණද්වාරෙ චොරා විය නිබ්බානං ආගම්ම නිරුද්ධත්තා නිබ්බානෙ නිරුද්ධා, එවං නිරුද්ධා පන තෙසු වත්ථූසු අටවියං චොරා විය න පඤ්ඤායති. තෙනස්සා තත්ථෙව නිරොධං දස්සෙන්තො "චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣතී"ති ආදිමාහ. **"අයමෙව"**ති අඤ්ඤමග්ගපටික්ඛෙපනත්ථං නියමනං. **"අරියො"**ති තං තං මග්ගවජ්ඣෙහි කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියභාවකරත්තා ච අරියො. "දුක්ඛෙ ඤාණ"න්ති ආදිනා චතුසච්චකම්මට්ඨානං දස්සිතං. තත්ථ පුරිමානි ද්වෙ සච්චානි වට්ටං. පච්ඡිමානි විවට්ටං. තෙසු භික්ඛුනො වට්ටෙ කම්මට්ඨානාභිනිවෙසො හොති, විවට්ටෙ නත්ථි අභිනිවෙසො. පුරිමානි හි ද්වෙ සච්චානි "පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛං තණ්හා සමුදයො"ති එවං සඞ්ඛෙපෙන ච "කතමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා රූපක්ඛන්ධො"ති ආදිනා නයෙන විත්ථාරෙන ච ආචරිය සන්තිකෙ උග්ගණ්හිත්වා වාචාය පුනප්පුනං පරිවත්තෙන්තො යොගාවචරො කම්මං කරොති ඉතරෙසු පන ද්වීසු සච්චෙසු නිරොධසච්චං ඉට්ඨං කන්තං මනාපං මග්ගසච්චං ඉට්ඨං කන්තං 'මනාපන්ති එවං සවණෙනෙව'[2] කම්මං කරොති. සො එවං කරොන්තො චත්තාරි සච්චානි එකපටිවෙධෙනෙව පටිවිජ්ඣති, එකාභිසමයෙන අභිසමෙති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති. සමුදයං පහානපටිවෙධෙන නිරොධං සච්ඡිකිරියපටිවෙධෙන මග්ගං භාවනාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤාභිසමයෙන මග්ගං භාවනාභිසමයෙන අභිසමෙති. එවමස්ස පුබ්බභාගෙ ද්වීසු සච්චෙසු උග්ගහපරිපුච්ඡාසවණධාරණසම්මසනපටිවෙධො හොති. ද්වීසු සවණපටිවෙධො යෙව. අපරභාගෙ තීසු කිච්චතො පටිවෙධො හොති. නිරොධෙ ආරම්මණපටිවෙධො. පච්චවෙක්ඛනා පන පත්තසච්චස්ස හොති. අයං ච ආදිකම්මිකො. තස්මා සා ඉධ න වුත්තා. ඉමස්ස ච භික්ඛුනො පුබ්බෙ පරිග්ගහතො දුක්ඛං පරිජානාමි සමුදයං පජහාමි නිරොධං සච්ඡිකරොමි මග්ගං භාවෙමීති ආභොගසමන්නාහාරමනසිකාරපච්චවෙක්ඛනා නත්ථි. පරිග්ගහතො පට්ඨාය හොති. අපරභාගෙ පන දුක්ඛං පරිඤ්ඤාතමෙව, මග්ගො භාවිතොව හොති. තත්‍රස්ස

1. සී. යථාච
2. සී. සවණෙන

ද්වෙ සච්චානි දුද්දසත්තා ගම්භීරානි. ද්වෙ ගම්භීරත්තා දුද්දසානි. දුක්ඛසච්චං හි උප්පත්තිතො පාකටං, ඛාණුකණ්ටකප්පහාරාදීසු අහො දුක්ඛන්ති වත්තබ්බතම්පි ආපජ්ජති. සමුදයම්පි ඛාදිතුකාමතා භුඤ්ජිතුකාමතාදිවසෙන උප්පත්තිතො පාකටං. ලක්ඛණපටිවෙධෙ පන උභයම්පි ගම්භීරං ඉති තානි දුද්දසත්තා ගම්භීරානි ඉතරෙසං පන ද්වින්නං දස්සනත්ථාය පයොගො[1] භවග්ගගහණත්ථං හත්ථප්පසාරණං විය අවීචිඵුසනත්ථං පාදප්පසාරණං විය සතධා භින්නස්ස වාලස්ස කොටිපටිපාදනං විය ච හොති, ඉති තානි දුද්දසත්තා ගම්භීරානි, එවං දුද්දසත්තා ගම්භීරෙසු ගම්භීරත්තාච දුද්දසෙසු චතූසු සච්චෙසු උග්ගහාදි වසෙන පුබ්බභාගඤාණුප්පත්තිං සන්ධාය ඉදං “දුක්ඛෙ ඤාණ”න්ති ආදි වුත්තං.

පටිවෙධක්ඛණෙ පන එකමෙව තං ඤාණං හොති, නෙක්ඛම්ම සංකප්පාදයො කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිරමනසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු උප්පන්නස්ස අකුසලසංකප්පස්ස පදපච්ඡෙදතො අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඞ්ගං පූරයමානො එකොව කුසලසංකප්පො උප්පජ්ජති, අයං සම්මාසංකප්පො නාම. මුසාවාදාවෙරමණීආදයොපි මුසාවාදාදීහි විරමනසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසු චතූසු ඨානෙසු උප්පන්නාය අකුසලදුස්සීල්‍යචෙතනාය අකිරියතො පදපච්ඡෙදතො අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඞ්ගං පූරයමානා එකාව කුසලවෙරමණී උප්පජ්ජති, අයං සම්මාවාචා නාම. පාණාතිපාතාවෙරමණී ආදයොපි පාණාතිපාතාදීහි විරමනසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු උප්පන්නාය අකුසලදුස්සීල්‍යචෙතනාය අකිරියතො පදපච්ඡෙදතො අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඞ්ගං පූරයමානා එකාව කුසලවෙරමණී උප්පජ්ජති, අයං සම්මාකම්මන්තො නාම. “**මිච්ඡාආජීව**”න්ති ඛාදනීය භොජනීයාදීනං අත්ථාය පවත්තිතං කායවචීදුච්චරිතං. “**පහාය**”ති වජ්ජෙත්වා. “**සම්මාආජීවෙන**”ති බුද්ධප්පසත්ථෙන ආජීවෙන. “**ජීවිකං කප්පෙතී**”ති ජීවිතපවත්තිං පවත්තෙති, සම්මාආජීවොපි කුහනාදීහි විරමනසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසුයෙව සත්තසු ඨානෙසු උප්පන්නාය මිච්ඡාජීවදුස්සීල්‍යචෙතනාය පදපච්ඡෙදතො අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඞ්ගං පූරයමානා එකාව කුසලවෙරමණී උප්පජ්ජති අයං සම්මාආජීවො නාම. “**අනුප්පන්නාන**”න්ති එකස්මිං වා භවෙ තථාරූපෙ වා ආරම්මණෙ අත්තනො න උප්පන්නානං පරස්ස පන උප්පජ්ජමානෙ දිස්වා අහො වත මෙ එවරූපා පාපකා අකුසලා ධම්මා න උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති එවං අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය. “**ඡන්දං ජනෙතී**”ති තෙසං තෙසං අනුප්පාදකපටිපත්ති

1. ම. පයොගෙ.

සාධකං විරියච්ඡන්දං ජනෙති. ''වායමතී''ති වායාමං කරොති ''විරියං ආරභතී''ති විරියං පවත්තෙති. ''චිත්තං පග්ගණ්හාතී''ති විරියෙන චිත්තං පරිග්ගහිතං කරොති. ''පදහතී''ති කාමං තචො ච නහාරු ච අට්ඨි ච අවසිස්සතූති පධානං පවත්තෙති. ''උප්පන්නාන''න්ති සමුදාචාරවසෙන අත්තනො උප්පන්නපුබ්බානං. ඉදානි තාදිසෙ න උප්පාදෙස්සාමීති තෙසං පහානාය ඡන්දං ජනෙති. ''අනුප්පන්නානං කුසලාන''න්ති අප්පටිලද්ධානං පඨමජ්ඣානාදීනං. ''උප්පන්නාන''න්ති තෙසංයෙව පටිලද්ධානං. ''ඨිතියා''ති පුනප්පුන උප්පත්තිපබන්ධවසෙන ඨිතත්ථං. ''අසම්මොසායා''ති අවිනාසනත්ථං. ''භිය්‍යොභාවායා''ති උපරිභාවාය. ''වෙපුල්ලායා''ති විපුලභාවාය. ''භාවනාය පාරිපූරියා''ති භාවනාය පරිපූරණත්ථං.

අයම්පි සම්මාවායාමො අනුප්පන්නානං අකුසලානං අනුප්පාදනාදි චිත්තානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසුයෙව චතූසු ඨානෙසු කිච්චසාධනවසෙන මග්ගඞ්ගං පූරයමානං එකමෙව කුසලවිරියං උප්පජ්ජති, අයං සම්මාවායාමො නාම. සම්මාසතිපි කායාදිපරිග්ගාහකචිත්තානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන චතූසු ඨානෙසු කිච්චසාධනවසෙන මග්ගඞ්ගං පූරයමානා එකාව සති උප්පජ්ජති, අයං සම්මාසති නාම. ඣානානි පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි නානා. පුබ්බභාගෙ සමාපත්තිවසෙන නානා, මග්ගක්ඛණෙ නානාමග්ගවසෙන. එකස්ස හි පඨමමග්ගො පඨමජ්ඣානිකො හොති දුතියමග්ගාදයො පඨමජ්ඣානිකා වා දුතියජ්ඣානාදීසු අඤ්ඤතරජ්ඣානිකා වා, එකස්ස පඨමමග්ගො දුතියාදීනං අඤ්ඤතරජ්ඣානිකො හොති. දුතියාදයොපි දුතියාදීනං අත්ථාය අඤ්ඤතරජ්ඣානිකා වා පඨමජ්ඣානිකා වා, එවං චත්තාරොපි මග්ගා ඣානවසෙන සදිසා වා අසදිසා වා එකච්චසදිසා වා හොන්ති, අයං පනස්ස විසෙසො පාදකජ්ඣානනියමෙන හොති පාදකජ්ඣානනියමෙන තාව පඨමජ්ඣානලාභිනො පඨමජ්ඣානා වුට්ඨාය විපස්සන්තස්ස උප්පන්නමග්ගො පඨමජ්ඣානිකො හොති, මග්ගඞ්ගබොජ්ඣඞ්ගානි පනෙත්ථ පරිපුණ්ණානෙව හොන්ති, දුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය විපස්සන්තස්ස උප්පන්නො දුතියජ්ඣානිකො හොති, මග්ගඞ්ගානි පනෙත්ථ සත්ත හොන්ති, තතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය විපස්සන්තස්ස උප්පන්නො තතියජ්ඣානිකො. මග්ගඞ්ගානි පනෙත්ථ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගානි ඡ හොන්ති, එස නයො චතුත්ථජ්ඣානතො පට්ඨාය යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං. ආරුප්පෙ චතුත්ථජ්ඣානං ච උප්පජ්ජති, තංච ලොකුත්තරං න ලොකියන්ති වුත්තං. එත්ථ කථන්ති? එත්ථාපි පඨමජ්ඣානාදීසු යතො වුට්ඨාය සොතාපත්තිමග්ගං පටිලභිත්වා අරූපසමාපත්තිං භාවෙත්වා යො[2] ආරුප්පෙ උප්පන්නො තජ්ඣානිකා වස්ස තත්ථ තයො මග්ගා උප්පජ්ජන්ති.

1. ම. චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානං 2. ම. සො.

එවං පාදකජ්ඣානමෙව නියමෙති. කෙචි පන ථෙරා විපස්සනාය ආරම්මණභූතා ඛන්ධා නියමෙන්තීති වදන්ති. කෙචි පුග්ගලජ්ඣාසයො නියමෙතීති වදන්ති, කෙචි වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනා නියමෙතීති වදන්ති, තෙසං වාදවිනිච්ඡයො විසුද්ධිමග්ගෙ වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනාධිකාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **"අයං වුච්චති භික්ඛවෙ සම්මාසමාධී"**ති අයං පුබ්බභාගෙ ලොකියො අපරභාගෙ ලොකුත්තරො සම්මාසමාධීති වුච්චති. **"ඉති අජ්ඣත්තං වා"**ති එවං අත්තනො වා චත්තාරි සච්චානි පරිග්ගණ්හිත්වා පරස්ස වා කාලෙන වා අත්තනො කාලෙන වා පරස්ස චත්තාරි සච්චානි පරිග්ගණ්හිත්වා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ චතුන්නං සච්චානං යථාසම්භවතො උප්පත්තිනිවත්ති[1] වසෙන වෙදිතබ්බා. ඉතො පරං වුත්තනයමෙව. කෙවලං හි ඉධ චතුසච්චපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා සච්චපරිග්ගාහිකස්ස භික්ඛුනො නිය්යානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

චතුසච්චපබ්බං නිට්ඨිතං.

එත්තාවතා ආනාපානං චතුඉරියාපථං චතුසම්පජඤ්ඤං ද්වත්තිංසාකාරං චතුධාතුවවත්ථානං නවසිවථිකා වෙදනානුපස්සනා චිත්තානුපස්සනා නීවරණපරිග්ගහො ඛන්ධපරිග්ගහො ආයතනපරිග්ගහො බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගහො සච්චපරිග්ගහොති එකවීසති කම්මට්ඨානානි, තෙසු ආනාපානං ද්වත්තිංසාකාරං නවසිවථිකාති එකාදස අප්පණාකම්මට්ඨානානි හොන්ති, දීඝභාණක මහාසීවත්ථෙරො පන නවසිවථිකා ආදීනවානුපස්සනා වසෙන වුත්තාති ආහ; තස්මා තස්ස මතෙන ද්වෙයෙව අප්පණාකම්මට්ඨානානි සෙසානි උපචාරකම්මට්ඨානානි, කිං පනෙතෙසු සබ්බෙසු අභිනිවෙසො ජායති න ජායතීති? ජායති, ඉරියාපථසම්පජඤ්ඤනීවරණබොජ්ඣඞ්ගෙසු හි අභිනිවෙසො න ජායති සෙසෙසු ජායතීති. මහාසීවත්ථෙරො පන ආහ: එතෙසුපි අභිනිවෙසො ජායති අයං හි "අත්ථි නුඛො මෙ චත්තාරො ඉරියාපථා උදාහු නත්ථි, අත්ථි නුඛො මෙ චතුසම්පජඤ්ඤං උදාහු නත්ථි, අත්ථි නුඛො මෙ පඤ්චනීවරණා උදාහු නත්ථි, අත්ථි නුඛො මෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා උදාහු නත්ථී"ති එවං පරිග්ගණ්හාති තස්මා සබ්බත්ථ අභිනිවෙසො ජායතීති. **"යො හි කොචි භික්ඛවෙ"**ති යො හි කොචි භික්ඛවෙ භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා. **"එවං භාවෙය්‍ය"**ති ආදිතො පට්ඨාය වුත්තෙන භාවනානුක්කමෙන භාවෙය්‍ය. **"පාටිකඞ්ඛ"**න්ති පටිකඞ්ඛිතබ්බං ඉච්ඡිතබ්බං අවස්සම්භාවීති අත්ථො. **"අඤ්ඤා"**ති අරහත්තං. **"සති වා උපාදිසෙසෙ"**ති උපාදානසෙසෙ වා සති අපරික්ඛීණෙ. **"අනාගාමිතා"**ති අනාගාමිභාවො.

---

1. සී. I & II. උප්පත්තිනිපත්ති.

එවං සත්තන්නං වස්සානං වසෙන සාසනස්ස නිය්‍යානිකභාවං දස්සෙත්වා පුන තතො අප්පතරෙපි කාලෙ දස්සෙන්තො "තිට්ඨන්තු භික්ඛවෙ"ති ආදිමාහ, සබ්බම්පි චෙතං මජ්ඣිමස්සෙව වෙනෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන වුත්තං, තික්ඛපඤ්ඤං පන සන්ධාය පාතොව අනුසිට්ඨො සායං විසෙසං අධිගමිස්සති සායං අනුසිට්ඨො පාතො විසෙසං අධිගමිස්සතීති වුත්තං. ඉති භගවා එවං නිය්‍යානිකං භික්ඛවෙ මම සාසනන්ති දස්සෙත්වා එකවීසතියාපි ඨානෙසු අරහත්තනිකූටෙන දෙසිතං දෙසනං නිය්‍යාතෙන්තො "එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො-පෙ-ඉති යං තං වුත්තං ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං"ති ආදිමාහ සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති. දෙසනාපරියොසානෙ පන තිංසභික්ඛුසහස්සානි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති

මහාසතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

"එවං මෙ සුත"න්ති පායාසිසුත්තං[1] තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. ආයස්මාති පියවචනමෙතං. කුමාරකස්සපොති තස්ස නාමං. කුමාර කාලෙ පබ්බජිතත්තා පන භගවතා කස්සපං පක්කොසථ ඉදං ඵලං වා ඛාදනීයං වා කස්සපස්ස දෙථාති වුත්තෙ කතරකස්සපස්සාති කුමාරකස්සපස්සාති එවං ගහිතනාමත්තා තතො පට්ඨාය වුඩ්ඪකාලෙපි කුමාරකස්සපොත්වෙව වුච්චති, අපි ච රඤ්ඤො පොසාවනික පුත්තත්තාපි තං කුමාරකස්සපොති සඤ්ජානිංසු. අයං පනස්ස පුබ්බයොගතො පට්ඨාය ආවිභාවකථා: ථෙරො කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ සෙට්ඨිපුත්තො අහොසි, අථෙකදිවසං භගවන්තං චිත්තකථිකං අත්තනො සාවකං එතදග්ගෙ ඨපෙන්තං දිස්වා භගවතො සත්තාහං දානං දත්වා අහම්පි භගවා අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස අයං ථෙරො විය චිත්‍රකථී සාවකො භවාමීති පත්ථනං කත්වා පුඤ්ඤානි කරොන්තො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. තදා කිර පරිනිබ්බුතස්ස භගවතො සාසනෙ ඔසක්කන්තෙ පඤ්ච භික්ඛූ නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං ආරුය්හ සමණධම්මං අකංසු, සංඝත්ථෙරො තතියදිවසෙ අරහත්තං පත්තො, අනුත්ථෙරො චතුත්ථදිවසෙ අනාගාමී අහොසි, ඉතරෙ තයො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. තෙසං එකං බුද්ධන්තරං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සම්පත්තිං අනුභවන්තානං එකො තක්කසිලායං රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා පුක්කුසාති නාම රාජා හුත්වා භගවන්තං උද්දිස්ස පබ්බජිත්වා රාජගහං උද්දිස්ස ආගච්ඡන්තො කුම්භකාරසාලායං භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා අනාගාමිඵලං පත්තො. එකො එකස්මිං සමුද්දපට්ටනෙ කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා

1. පායාසිරාජඤ්ඤසුත්තං.

පුක්කුසාති නාම රාජා සුත්වා භගවන්තං උද්දිස්ස පබ්බජිත්වා රාජගහං උද්දිස්ස ආගච්ඡන්තො කුම්භකාරසාලායං භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා අනාගාමිඵලං පත්තො. එකො එකස්මිං සමුද්දපට්ටනෙ කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා නාවං ආරුය්හ භින්නනාවො දාරුචීරානි නිවාසෙත්වා ලාභසම්පත්තිං පත්තො අහං අරහාති චිත්තං උප්පාදෙත්වා න ත්වං අරහා ගච්ඡ සත්ථාරං උපසංකමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡාති අත්ථකාමාය දෙවතාය චොදිතො තථා කත්වා අරහත්තඵලං පත්තො. එකො රාජගහෙ එකිස්සාය කුලදාරිකාය කුච්ඡිම්හි උප්පන්නො, සා ච පඨමං මාතාපිතරො යාචිත්වා පබ්බජ්ජං අලභමානා කුලඝරං ගන්ත්වා ගබ්භං පතිට්ඨිතම්පි[1] අජානන්තී සාමිකං ආරාධෙත්වා තෙන අනුඤ්ඤාතා භික්ඛුනීසු පබ්බජිතා, තස්සා ගබ්භනිමිත්තං දිස්වා භික්ඛුනියො දෙවදත්තං පුච්ඡිංසු. සො අස්සමණීති ආහ. දසබලං පුච්ඡිංසු සත්ථා උපාලිත්ථෙරං සංපටිච්ඡාපෙසි. ථෙරො සාවත්ථිනගරවාසීනි කුලානි විසාඛං ච උපාසිකං පක්කොසාපෙත්වා සොධෙන්තො පුරෙ ලද්ධො ගබ්භො පබ්බජ්ජා අරොගාති ආහ. සත්ථා සුවිනිච්ඡිතං අධිකරණන්ති ථෙරස්ස සාධුකාරං අදාසි. සා භික්ඛුනී සුවණ්ණබිම්බසදිසං පුත්තං විජායි. තං ගහෙත්වා රාජා පසෙනදිකොසලො පොසෙසි. කස්සපොති චස්ස නාමං කත්වා අපරභාගෙ අලංකරිත්වා සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා පබ්බජ්ජාපෙසි. ඉති තං රඤ්ඤො පොසාවනිකපුත්තත්තාපි කුමාරකස්සපොති සංජානිංසු. තං එකදිවසං අන්ධවනෙ සමණධම්මං කරොන්තං අත්ථකාමා දෙවතා පඤ්හෙ උග්ගණ්හාපෙත්වා ඉමෙ පඤ්හෙ භගවන්තං පුච්ඡාති ආහ. ථෙරො පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා පඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ අරහත්තං පාපුණි. භගවාපි තං චිත්‍රකථිකානං භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. "සෙතබ්යා"ති තස්ස නගරස්ස නාමං "උත්තරෙන සෙතබ්ය"න්ති සෙතබ්යතො උත්තරදිසාය. "රාජඤ්ඤො"ති අනභිසිත්තකරාජා. "දිට්ඨිගත"න්ති දිට්ඨියෙව. යථා ගූථගතං මුත්තගතන්ති වුත්තෙ න ගූථාදිතො අඤ්ඤං අත්ථි එවං දිට්ඨියෙව දිට්ඨිගතං. "ඉතිපි නත්ථී"ති තං තං කාරණං අපදිසිත්වා එවම්පි නත්ථීති වදති පුරා-පෙ- "සඤ්ඤාපෙතී"ති යාව න සඤ්ඤාපෙති "ඉමෙ භො කස්සප චන්දිමසූරියා"ති සො කිර ථෙරෙන පුච්ඡිතො චින්තෙසි-අයං සමණො පඨමං චන්දිමසූරියඋපමං ආහරි. චන්දිමසූරියසදිසො භවිස්සති පඤ්ඤාය අනභිභවනීයො අඤ්ඤත්ථ, සචෙ පනාහං චන්දිමසූරියා ඉමස්මිං ලොකෙති භණිස්සාමි කිංනිස්සිතා එතෙ කිත්තකප්පමාණා කිත්තකං උච්චාති[2] ආදීහි පළිවෙඨෙස්සති, අහං ඛො පනෙතං නිබ්බෙඨෙතුං න සක්ඛිස්සාමි පරස්මිං ලොකෙ ඉච්චෙවස්ස කථෙස්සාමීති; තස්මා එවමාහ. භගවා පන තතො පුබ්බෙ න චිරස්සෙව සුධාභොජනීයජාතකං කථෙසි. තත්ථ චන්දෙ චන්ද

1. ම. ගබ්භං ගණ්හි, ගබ්භං ගණ්හිතම්පි. 2. සී I & II. උද්ධාති.

දෙවපුත්තො සුරියෙ සුරියදෙවපුත්තොති ආගතං භගවතා ල කපිතා ජාතකං වා සුත්තන්තං වා සකලජම්බුදීපෙ පාකටං හොති තෙන සො එත්ථ නිවාසිනො දෙවපුත්තා නත්ථීති න සක්කා වත්තුං විනෙත කත්වා[1] දෙවා තෙ න මනුස්සාති ආහ. "අත්ථි පන රාජඤ්ඤ පරියායො"ති අත්ථි පන කාරණන්ති පුච්ඡති. "ආබාධිකා"ති විසභාගවෙදනාසඞ්ඛාතෙන ආබාධෙන සමන්නාගතා. "දුක්ඛිතා"ති දුක්ඛප්පත්තා. "බාළ්හගිලානා"ති අධිමත්තගිලානා. "සද්ධායිකා"ති අහං තුම්හෙ සද්දහාමි තුම්හෙ මය්හං සද්ධායිකා සද්ධායිතබ්බවචනාති අත්ථො. "පච්චයිකා"ති අහං තුම්හෙ පත්තියායාමි තුම්හෙ මය්හං පච්චයිකා පත්තියිතබ්බාති අත්ථො. "උද්දසෙය්‍යාථා"ති එතසං අත්තානං ච පරිසාමිතභණ්ඩකං ච දස්සෙත්වා සම්පටිච්ඡාපෙන්තාති අත්ථො. "විප්පලපන්තස්සා"ති පුත්තා මෙ ධීතා මෙ ධනං මෙති විවිධං විලපන්තස්ස[2]. "නිරයපාලෙසූ"ති නිරයෙ කම්මකාරණික සත්තෙසු[3], යෙ පන කම්මමෙව කම්මකාරණං කරොති තත්ථ නිරයපාලාති වදන්ති. තෙ "තමෙතං සික්ඛෙව නිරයපාලා"ති දෙවදූතසුත්තං පටිබාහන්ති, මනුස්සලොකෙ රාජකුලෙසු කාරණික මනුස්සා විය හි නිරයෙ නිරයපාලා හොන්ති. "වෙළුපෙසිකාහී"ති වෙළුපිලිවෙහි[4]. "සුනිම්මජ්ජිතා"ති යථා සුට්ඨු නිම්මජ්ජිතං හොති එවං නිම්මජ්ජිත අපනෙථාති අත්ථො. "අසුචී"ති අමනාපො. "අසුචිසඞ්ඛාතො"ති අසුචිකොට්ඨාසභූතො. අසුචීති ඤාතො වා. "දුග්ගන්ධො"ති කුණපගන්ධො. "ජෙගුච්ඡො"ති ජිගුච්ඡිතබ්බයුත්තො. "පටික්කූලො"ති දස්සනෙනෙව පටිකූලො හොති. "උබ්බාහන්තී"ති[5] දිවසස්ස තික්ඛත්තුං නහාත්වා තික්ඛත්තුං වත්ථානි පරිවත්තෙත්වා ච අලඞ්කතපටියත්තානං චක්කවත්ති ආදීනම්පි මනුස්සානං ගන්ධො යොජනසතෙ ඨිතානං දෙවතානං කණ්ඨෙ ආසත්තකුණපං විය බාධති. පුන පාණාතිපාතාදිපඤ්චසීලානි සමාදිය වත්තන්තානං වණ්ණං වදති. "තාව කිංසානා"න්ති ඉදං ච දූරෙ තිට්ඨන්තා තාව මා ආගච්ඡන්තු ඉමෙ කස්මා න එන්තීති වදති. "ජම්බොනදුපමො මඤ්ඤෙ පටිභාති"ති ජම්බොනදො විය උපට්ඨාසි. "අරඤ්ඤවනපත්ථානී"ති ආරඤ්ඤකාඞ්ගසුත්තන්තාය අරඤ්ඤානි මහාවනසණ්ඩතාය වනපත්ථානි. "පන්තානී"ති දූරානි. "කල්‍යාණධම්මෙ"ති තෙනෙව සීලෙන කල්‍යාණධම්මෙ[6] "දුක්ඛපටික්කූලෙ"ති දුක්ඛං අපනෙන්තෙ. "සෙය්‍යො භවිස්සතී"ති පරලොකෙ සුගතිසුඛං භවිස්සතීති අධිප්පායො.

"උපවිජඤ්ඤා"ති උපගතවිජායනකාලා පරිපක්කගබ්භා, න චිරස්සෙව විජායිස්සතීති අත්ථො. "ඛපභොගා භවිස්සතී"ති පාදපරිචාරිකා භවිස්සති. "අනයව්‍යසන"න්ති මහාදුක්ඛං. "අයො"ති

1. ම. ඒතෙසත්වා
2. ම. විවිධං පලපන්තස්ස.
3. සී. I & II. කරණ.
4. ම. වෙළුවිලිවෙහි.
5. ම. උබ්බාධ.
6. ම. සුන්දරධම්මෙ.

සුඛං, න අයං අත්තනො යාති කත්වා.[1] තදෙතං යස්මා සුඛං ව්‍යසති ඛිපතීති=ව්‍යසනං, ඉති අනයොව ව්‍යසනං=අනයව්‍යසනං, මහාදුක්ඛන්ති අත්ථො. **"අයොනිසො"**ති අනුපායෙන. **"අපක්කං න පරිපාචෙන්තී"**ති න අපරිපක්කං ජීවිතං ආයුං අන්තරාව උපච්ඡින්දන්ති. **"පරිපාකං ආගමෙන්තී"**ති ආයුපරිපාකකාලං ආගමෙන්ති.

ධම්මසෙනාපතිනාපෙතං වුත්තං:-

නාභිනන්දාමි මරණං නාභිනන්දාමි ජීවිතං
කාලං ච පටිකංඛාමි නිබ්බිසං භතකො යථා.

"උබ්භිජ්ජිත්වා"ති මත්තිකාලෙපං භින්දිත්වා. **"රාමණෙය්‍යක"**න්ති රමණීයභාවං. **"ඛෙලාසිකා"**ති බාලා ච දරිකා[2] **"කොමාරිකා"**ති තරුණදරිකා. **"තුය්හං ජීව"**න්ති සුපිනදස්සනකාලෙ නික්ඛමන්තං වා පවිසන්තං වා ජීවං අපිනු පස්සන්ති, ඉධ චිත්තවාරං ජීවන්ති ගහෙත්වා ආහ සොහි තස්ස ජීවසංඤී ති. **"ජියාය"**ති ධනුජියාය, ගීවං වෙඨෙත්වා ති අත්ථො. **"පත්ථිනතරො"**ති ථද්ධතරො. ඉමිනා කිං දස්සෙති? තුම්හෙ ජීවකාලෙ යන්තස්ස පඤ්චක්ඛන්ධාති වදථ මතකාලෙ පන රූපක්ඛන්ධමත්තමෙව අවසිස්සති තයො ඛන්ධා අප්පවත්තා හොන්ති. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො ගච්ඡති අවසිට්ඨෙන රූපක්ඛන්ධෙන ලහුතරෙන භවිතබ්බං ගරුතරොව හොති[3] තස්මා නත්ථි කොචි කුහිම්පි ගන්තාති ඉමමත්ථං දස්සෙති. **"නිබ්බුත"**න්ති වූපසන්තතෙජං. **"අනුපහච්චා"**ති අවිනාසෙත්වා. **"අමතො මෙ හොතී"**ති අද්ධමතො මරිතුං ආරද්ධො හොති **"ඔධුනාථා"**ති ඔරතො කරොථ. **"සන්ධුනාථා"**ති පරතො කරොථ **"නිද්ධුනාථා"**ති අපරාපරං කරොථ. **"තඤ්චායතනං න පටිසංවෙදෙතී"**ති තෙන චක්ඛුනා තං රූපායතනං න විභාවෙති, එස නයො සබ්බත්ථ.

"සඞ්ඛධමො"ති සංඛධමකො. **"උපලාසිත්වා"** ති[4] ධමිත්වා. **"අග්ගිකො"**ති[5] අග්ගිපරිචරණකො **"ආපාදෙය්‍ය"**න්ති නිප්ඵාදෙය්‍යං, ආයුං වා පාපුණෙය්‍යං. **"පොසෙය්‍ය"**න්ති භොජනාදීහි භරෙය්‍යං වඩ්ඪෙය්‍යං. **"වඩ්ඪෙය්‍ය"**න්ති වුද්ධිං ගමෙය්‍යං. **"අරණී සහිත"** න්ති අරණීයුගලං. **"තිරොරාජානොපී"**ති තිරො රට්ඨෙ අඤ්ඤස්මිම්පි ජනපදෙ රාජානො ජානන්ති. **"අව්‍යත්තො"**ති අවිසදො අඡෙකො. **"කොපෙනාපී"**ති යෙ මං එවං වක්ඛන්ති තෙසු උප්පජ්ජනකකොපෙන පි තං එතං දිට්ඨිගතං හරිස්සාමි **"පරිහරිස්සාමී"**ති ගහෙත්වා විචරිස්සාමි. **"මක්ඛෙනා"**ති තයා වුත්ත සුකාරණ[6]මක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙනාපි. **"පලාසෙනා"**ති තයා

1. ම. දුක්ඛං.
2. ම. ඛෙලාසිකාති, ඛිඩ්ඩාපරායිකා
3. ම. ලහුතරො න හොති.
4. ම. උපලාපෙත්වාති.
5. සී. I. II & III අග්ගිකොති.
6. ම. වුත්තසුකාරණ.

සද්ධිං පුප්ඵඵලක්ඛණ්ඩෙන පලාසෙනාපි. "හරිතපණ්ණ"න්ති යං කිඤ්චි හරිතකං අන්තමසො අල්ලතිණමත්තම්පි[1] න හොතීති අත්ථො. "සන්නද්ධකලාප"න්ති[2] සන්නද්ධධනුකලාපං. "ආසිත්තොදකානි වටුමානී"ති පරිපුණ්ණසලිලා මග්ගා ච කන්දරා ච. "යොග්ගානී"ති බලිවද්දෙ. "බහුනික්ඛන්තතරෙ"ති බහුනික්ඛන්තා වීතික්කන්තාති අත්ථො. "යථාභතෙන භණ්ඩෙනා"ති යං වො කිඤ්චි කට්ඨොදකං භණ්ඩං ආරොපිතං තෙන යථාභතෙන යථාරොපිතෙන යථාගහිතෙනාති අත්ථො. "අප්පසාරානී"ති අප්පග්ඝානි. "පණියානී"ති භණ්ඩානි. "මමඤ්ච සූකරභත්ත"න්ති මමඤ්ච සූකරානං ඉදං භත්තං. "උග්ඝරන්ත"න්ති උපරි උත්තරන්තං[3] "පග්ඝරන්ත"න්ති හෙට්ඨා පරිස්සවන්තං. "තුම්හෙ ඛ්වෙත්ථ භණෙ"ති තුම්හෙ ඛො එත්ථ භණෙ. අයමෙව වා පාඨො. "තථාහි පන මෙ සූකරභත්ත"න්ති තථාහි පන මෙ අයං ගූථො සූකරානං භත්තං. "ආගතාගතං කලිං ගිලතී"ති ආගතාගතං පරාජයගුළං ගිලති. "පජ්ජොහිස්සාමී"ති[4] පජ්ජොහනං කරිස්සාමි, බලිකම්මං කරිස්සාමීති අත්ථො. "අක්ඛෙහි දිබ්බිස්සාමා"ති ගුළෙහි කීළිස්සාම.

"ලිත්තං පරමෙන තෙජසා"ති පරමෙන විසෙන ලිත්තං. "ගාමපට්ටන"න්ති වුට්ඨිතගාමප්පදෙසො වුච්චති. ගාමපදන්තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. "සාණභාර"න්ති සාණවාකභාරං "සුසන්නද්ධො"ති සුබද්ධො. "ඛමං පජානාහී"ති ඛමං ජාන සචෙ ගණ්හිතුකාමොසි ගණ්හාහීති වුත්තං හොති. "ඛොම"න්ති ඛොමවාකං. "අය"න්ති කාළලොහං. "ලොහ"න්ති තම්බලොහං "සජ්ඣු"න්ති රජතං. "සුවණ්ණ"න්ති සුවණ්ණමාසකං. "අභිනන්දිංසූ"ති තුස්සිංසු. "අත්තමනා"ති සකමනා තුට්ඨචිත්තා. "අභිරද්ධා"ති අභිප්පසන්නා. "පඤ්හපටිභානානී"ති පඤ්හඋපට්ඨානානි. "පච්චනීකං කාතබ්බ"න්ති පච්චනීකං පටිවිරුද්ධං විය කාතබ්බං අමඤ්ඤදීයසං පටිලොමගාහං ගහෙත්වා අට්ඨාසිතාති අත්ථො. "සඞ්ඛාතං ආපජ්ජන්තී"ති සංඛාතං විනාසං මරණං ආපජ්ජන්ති. "න මහප්ඵලො"ති විපාකඵලෙන න මහප්ඵලො හොති. "න මහානිසංසො"ති ගුණානිසංසෙන මහානිසංසො න හොති. "න මහාජුතිකො"ති ආනුභාවජුතියා මහාජුතිකො න හොති. "න මහාවිප්ඵාරො"ති විපාකවිප්ඵාරතාය මහාවිප්ඵාරො න හොති. "බීජනඞ්ගල"න්ති බීජඤ්ච නඞ්ගලඤ්ච. "දුක්ඛෙත්තෙ"ති දුට්ඨුඛෙත්තෙ නිස්සාරඛෙත්තෙ. "දුබ්භූමෙ"ති විසමභූමිභාගෙ. "පතිට්ඨාපෙය්‍යා"ති වපෙය්‍ය[5]. "ඛණ්ඩානී"ති ඡින්නභින්නානි. "පූතීනී"ති නිස්සාරානි "වාතාතපහතානී"ති වාතෙන ච ආතපෙන ච හතානි පරියාදින්නතෙජානි.

1. ම. පණ්ණම්පි.
2. ම. සන්නද්ධ කලාපන්ති.
3. උපරිඡරන්තං.
4. සී. I & II. පජ්ජොහිස්සාමි.
5. ම. ඨපෙය්‍ය.

"අසාරාදානී"ති තණ්ඩුලසාරාදානවිරහිතානි පලාපානි[1]. **"අසුඛසයිතානී"**ති යානි සුක්ඛාපෙත්වා කොට්ඨෙ ආකිරිත්වා ඨපිතානි තානි සුඛසයිතානි නාම, එතානි පන න තාදිසානි. **"අනුප්පවෙච්ඡෙය්‍යා"**ති අනුප්පවෙසෙය්‍ය න සම්මා වස්සෙය්‍ය, අඩ්ඪමාසං අනුදකාගමං අනුපච්ඡෙය්‍යා න වස්සෙය්‍යාති අත්ථො. **"අපිනු තානී"**ති අපිනු එවං ඛෙත්තබීජවුට්ඨිදොසෙ සති තානි බීජානි අංකුරමූලපත්තාදීහි උද්ධං වුද්ධිං හෙට්ඨා විරූළ්හිං සමන්තතො ච වෙපුල්ලං ආපජ්ජෙය්‍යුන්ති. **"එවරූපො ඛො රාජඤ්ඤ යඤ්ඤො"**ති එවරූපං රාජඤ්ඤ දානං පරූපඝාතෙන උප්පාදිතපච්චයතොපි දායකතොපි පටිග්ගාහකතොපි අපරිසුද්ධත්තා න මහප්ඵලං හොති.

"එවරූපො ඛො රාජඤ්ඤ යඤ්ඤො"ති එවරූපං රාජඤ්ඤ දානං අපරූපඝාතෙන උප්පන්නපච්චයතොපි අපරූපඝාතතාය සීලවන්තදායකතොපි සම්මාදිට්ඨිආදිගුණසම්පන්නපටිග්ගාහකතොපි මහප්ඵලං හොති, සචෙ පන ගුණාතිරෙකං නිරොධා වුට්ඨිතං පටිග්ගාහකං ලභති චෙතනා ච විපුලා හොති දිට්ඨෙව ධම්මෙ විපාකං දෙතීති, ඉමං පන ථෙරස්ස ධම්මකථං සුත්වා පායාසි රාජඤ්ඤො ථෙරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං ථෙරස්ස මහාදානං දත්වා තතො පට්ඨාය සබ්බජනස්ස[2] දානං පට්ඨපෙසි. තං සන්ධාය "අථ ඛො පායාසි රාජඤ්ඤො"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **"කණාජක"**න්ති සකුණ්ඩකං උත්තණ්ඩුලභත්තං. **"බිලඞ්ගදුතිය"**න්ති කඤ්ජිකදුතියං. **"ථොරකානි ච වත්ථානී"**ති[3] ථූලානි ච වත්ථානි. **"ගුළවාලකානී"**ති ගුළදසානි, පුඤ්ජපුඤ්ජවසෙන ඨිතමහන්තදසානීති අත්ථො. **"එවමනුද්දිසතී"**ති එවං අනුඋද්දිසති[4] **"පාදාපී"**ති පාදෙනාපි **"අසක්කච්ච"**න්ති සද්ධාවිරහිතං අසද්ධදානං. **"අසහත්ථා"**ති න සහත්ථෙන. **"අචිත්තීකත"**න්ති චිත්තීකාරවිරහිතං. න චිත්තීකාරම්පි පච්චුපට්ඨාපෙත්වා න පණීතං චිත්තං කත්වා අදාසි **"අපවිද්ධ"**න්ති ඡඩ්ඩිතං විච්ඡඩ්ඩිතං පතිතං විපතිතං. **"සුඤ්ඤං සෙරීසක"**න්ති සෙරීසකං නාම එකං තුච්ඡං රජතවිමානං උපගතො තස්ස කිර ද්වාරෙ මහා සිරීසරුක්ඛො තෙන තං සෙරීසකන්ති වුච්චති.

"ආයස්මා ගවම්පතී"ති ථෙරො කිර පුබ්බෙ මනුස්සකාලෙ ගොපාලදාරකානං ජෙට්ඨකො හුත්වා මහතො සිරීසරුක්ඛස්ස මූලං සොධෙත්වා වාලිකං ඔකිරිත්වා එකං පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරං රුක්ඛමූලෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනා ලද්ධං ආහාරං දත්වා තතො චුතො තස්සානුභාවෙන තස්මිං රජතවිමානෙ නිබ්බත්ති. සිරීසරුක්ඛො විමානද්වාරෙ අට්ඨාසි. සො පණ්ණසූනාය වස්සති ඵලති. තතො

1. ම. පලාසානි.
2. ම. මහාජනස්ස.
3. ඡ. ථොරකානිවත්ථානි.
4. ම. උපදිසති.

පඤ්ඤසවස්සානි ගතානීති දෙවපුත්තො සංවෙගං ආපජ්ජි සො අපරෙන සමයෙන අම්හාකං භගවතො කාලෙ මනුස්සෙසු නිබ්බත්තිත්වා සද්ධම්මකථං සුත්වා අරහත්තං පත්තො පුබ්බචිණ්ණවසෙන පන දිවාවිහාරත්ථාය තදෙව විමානං අභිණ්හං ගච්ඡති. තත්ථ කිරස්ස උතුසුඛං හොති, තං සන්ධාය "තෙන ඛො පන සමයෙනායස්මා ගවම්පතීති" ආදි වුත්තං. **"සො සක්කච්චං දානං දත්වා"**ති සො පරසන්තකම්පි දානං සක්කච්චං දත්වා. **"එවමාරොපෙසී"**ති සක්කච්චං දානං දෙථාති ආදිනා නයෙන ආරොපෙසි

තඤ්ච පන ථෙරස්ස ආරොචනං සුත්වා මහාජනො සක්කච්චං දානං දත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො. පායාසිස්ස පන රාජඤ්ඤස්ස පරිචාරිකාපි සක්කච්චං දානං දත්වාපි නිකන්තිවසෙන ගන්ත්වා තස්සෙව සන්තිකෙ නිබ්බත්තා. තං කිර දිසාචාරිකං විමානං වට්ටනි[1]අටවියං අහොසි තම්පි පායාසිදෙවපුත්තො එකදිවසං වාණිජකානං දස්සෙත්වා අත්තනා කතකම්මං කථෙසීති.

පායාසිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා

නිට්ඨිතා ච මහාවග්ගස්ස වණ්ණනා

---

3. 1.

එවම්මෙ සුතං-පෙ-මල්ලෙසු විහරතීති පාථිකසුත්තං[3]. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **"මල්ලෙසු විහරතී"**ති මල්ලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රූළ්හිසද්දෙන මල්ලාති වුච්චති. තස්මිං මල්ලෙසු ජනපදෙ. **"අනුපියං නාම මල්ලානං නිගමො"**ති අනුපියන්ති එවං නාමකො මල්ලානං ජනපදස්ස එකො නිගමො, තං ගොචරගාමං කත්වා එකස්මිං ඡායූදකසම්පන්නෙ වනසණ්ඩෙ විහරතීති අත්ථො. "අනූපිය"න්තිපි පාඨො. **"පාවිසී"**ති පවිට්ඨො. භගවා පන න තාව පවිට්ඨො පවිසිස්සාමීති නික්ඛන්තත්තා පන පාවිසීති වුත්තො. යථා කිං? යථා ගාමං ගමිස්සාමීති නික්ඛන්තො පුරිසො තං ගාමං අප්පත්තොපි කුහිං ඉච්ඡන්තාමොති වුත්තෙ ගාමං ගච්ඡාමීති වුච්චති, එවං **"එතදහොසී"**ති ගාමසමීපෙ ඨත්වා යථා සූරියං ඔලොකෙන්තස්ස එතං අහොසි. **"අතිප්පගො ඛො"**ති අතිවිය පගෙ ඛො න තාව කුලෙසු යාගුභත්තං නිට්ඨාතීති.[4] කිං පන භගවා කාලං අජානිත්වා නික්ඛන්තොති? න අජානිත්වා, පච්චූසකාලෙයෙව හි භගවා ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා ලොකං

---

1. ම. වටනි.
2. ම. පායාසි රාජඤ්ඤ සුත්තවණ්ණනා
3. සී. I. II & III. පාථියසුත්තං
4. ම. නිට්ඨිතන්ති.

වොලොකෙන්තො බුද්ධඤාණස්ස[1] අන්තො පවිට්ඨං භග්ගවගොත්තං ඡන්න පරිබ්බාජකං දිස්වා "අජ්ජාහං ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස මයා පුබ්බෙ කතකාරණං ආගරිත්වා ධම්මං කථෙස්සාමි සා ධම්මකථා අස්ස මයි පසාදපටිලාභවසෙන සඵලා භවිස්සතී"ති ඤත්වා ච පරිබ්බාජකාරාමං පවිසිතුකාමො අතිප්පගොව නික්ඛමි, තස්මා තත්ථ පවිසිතුකාම තාය එවං චිත්තං උප්පාදෙසි **"එතදවොචා"**ති භගවන්තං දිස්වා මාන ථද්ධතං අකත්වා සත්ථාරං පච්චුග්ගන්ත්වා එතං "එතු ඛො භන්තෙ"ති ආදිකං වචනං අවොච. **"ඉමං පරියාය"**න්ති ඉමං වාරං, අජ්ජ ඉමං ආගමනවාරන්ති අත්ථො. කිං පන භගවා පුබ්බෙපි තත්ථ ගත පුබ්බොති න ගතපුබ්බො. ලොකසමුදාචාරවසෙන පන එවමාහ. ලොකියා හි චිරස්සං ආගතම්පි අනාගතපුබ්බම්පි මනාපජාතිකං[2] ආගතං දිස්වා කුතො භවං ආගතො චිරස්සං භවං ආගතො කථං තෙ ඉධාගමනමග්ගො ඤාතො කිං මග්ග මූළ්හොසීති ආදීනි වදන්ති තස්මා අයම්පි ලොකසමුදාචාරවසෙන එවමාහාති වෙදි තබ්බො.

"ඉදමාසන"න්ති අත්තනො නිසින්නාසනං පප්ඵොටෙත්වා දද මානො එවමාහ. **"සුනක්ඛත්තො ලිච්ඡවි පුත්තො"**ති සුනක්ඛත්තො නාම ලිච්ඡවි රාජපුත්තො, සො කිර තස්ස ගිහිසහායො හොති කාලෙන කාලං තස්ස සන්තිකං ගච්ඡති. **"පච්චක්ඛාතො"**ති "පච්චක්ඛාමි දානාහං භන්තෙ භගවන්තං නදානාහං භන්තෙ භගවන්තං උද්දිස්ස විහරිස්සාමී"ති එවං පටිඅක්ඛාතො නිස්සට්ඨො පරිච්චත්තො. **"භගවන්තං උද්දිස්සා"**ති භගවා මෙ සත්ථා සාවකො අහං ඔවාද පති කරොති එවං අපදිසිත්වා. **"කො සන්තො කං පච්චාචික්ඛසී"**ති යාචකො වා යාචිතකං පච්චාචික්ඛෙය්‍ය, යාචිතකො වා යාචකං, ත්වං පනෙව යාචකො න යාචිතකො එවං සන්තෙ මොඝපුරිස කො සන්තො කො සමානො කං පච්චාචික්ඛසීති දස්සෙති. **"පස්ස මොඝ පුරිසා"**ති පස්ස තුච්ඡ පුරිස. **"යාවඤ්ච තෙ ඉදං අපරද්ධ"**න්ති යත්ත කං ඉදං තව අපරද්ධං යත්තකො තෙ අපරාධො තත්තකො දොසොති. එවාහං භගව තස්ස දොසං[3] ආරොපෙසින්ති දස්සෙසි. **"උත්තරිමනුස්ස ධම්මා"**ති පංචසීල දසසීලසංඛාතා මනුස්සධම්මා උත්තරිං. **"ඉද්ධි පාටිහාරිය"**න්ති ඉද්ධිභූතං පාටිහාරියං. **"කතෙ වා"**ති කතම්හි වා. **"යස්සත්ථාය"**ති යස්ස දුක්ඛක්ඛයස්ස අත්ථාය. **"සො නිය්‍යාති තක්කරස්සා"**ති සො ධම්මො තක්කරස්ස යථා මයා ධම්මො දෙසි තො තථා කාරකස්ස සම්මා පටිපන්නස්ස පුග්ගලස්ස සබ්බවට්ටදුක්ඛ ක්ඛයාය අමතමහානිබ්බානසච්ඡිකිරියාය ගච්ඡති න ගච්ඡති සංවත්තති න සංවත්තතීති පුච්ඡති.

---

1. ම. ඤාණජාලස්ස. 2. සී. I. II & III. ජාතියං.
3. ම. එවාහං භගවන්තං.

"තත්‍ර සුනක්ඛත්තා"ති තස්මිං සුනක්ඛත්ත මයා දෙසිතෙ ධම්මෙ තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය සංවත්තමානෙ කිං උත්තරිමනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිහාරියං කතං කරිස්සති කො තෙන කතෙන[1] අත්ථො, තස්මිං හි කතෙපි අකතෙපි මම සාසනස්ස පරිහානි නත්ථි, දෙවමනුස්සානං හි අමතමහානිබ්බානසම්පාපනත්ථාය අහං පාරමියො පූරෙසිං, න පාටිහාරියකරණත්ථායාති පාටිහාරියස්ස නිරත්ථකතං දස්සෙත්වා "පස්ස මොඝපුරිසා"ති දුතියං දොසං ආරොපෙසි[2].

"අග්ගඤ්ඤ"න්ති ලොකපඤ්ඤත්තිං, ඉදං නාම ලොකස්ස අග්ගන්ති එවං ජානිතබ්බං අග්ගමරියාදං, න තං පඤ්ඤපෙතීති වදති. සෙසමෙත්ථ අනන්තරවාරානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. "අනෙකපරියායෙන ඛො"ති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? සුනක්ඛත්තො කිර භගවතො ගුණං මක්ඛෙස්සාමි දොසං පඤ්ඤපෙස්සාමීති එත්තකං විප්පලපිත්වා භගවතො කථං සුණන්තො සුණන්තො අප්පතිට්ඨො නීරවො අහොසි[3].

අථ භගවා සුනක්ඛත්ත ඒවං ත්වං මක්ඛිභාවෙ ඨිතො සකලම්පි ගගනං පූරෙස්සසීති මක්ඛිභාවෙ ආදීනවදස්සනත්ථං "අනෙකපරියායෙනා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "අනෙකපරියායෙනා"ති අනෙකකාරණෙන. "වජ්ජිගාමෙ"ති වජ්ජිරාජූනං ගාමෙ වෙසාලිනගරෙ. "නො විසහී"ති නාසක්ඛි. "සො අවිසහන්තො"ති සො සුනක්ඛත්තො යස්ස පුබ්බෙ තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං කථෙන්තස්ස මුඛං නප්පහොති සො ඉදානි තෙසංයෙව මුඛෙන අවණ්ණං කථෙති අද්ධා අවිසහන්තො අසක්කොන්තො බ්‍රහ්මචරියං චරිතුං අත්තනො බාලතාය අවණ්ණං කථෙත්වා හීනායාවත්තො, බුද්ධො පන සුබුද්ධොව ධම්මො ස්වාක්ඛාතොව සඞ්ඝො සුප්පටිපන්නොව එවං තීණි රතනානි ථොමෙන්තා මනුස්සා තුය්හෙව දොසං දස්සෙන්තීති. "ඉති ඛො තෙ"ති එවං ඛො තෙ සුනක්ඛත්ත වත්තාරො භවිස්සන්ති. තතො එවං දොසෙ උප්පන්නෙ සත්ථා අතීතානාගතෙ අප්පටිහතඤාණො මය්හං එවං දොසො උප්පජ්ජිස්සතීති ජානන්තොපි පුරෙතරං න කථෙසීති වත්තුං න ලච්ඡසීති දස්සෙති. "අපක්කමෙවා"ති අපක්කමියෙව අපසක්කන්තො වා චුතොති අත්ථො. "යථා තං ආපායිකො"ති යථා අපායෙ නිබ්බත්තනාරකො සත්තො අපක්කමෙය්‍ය එවමෙව අපක්කමීති අත්ථො. "එකමිදාහ"න්ති ඉමිනා කිං දස්සෙති? ඉමං සුත්තං වීහි පදෙහි ආරද්ධං[4] ඉද්ධිපාටිහාරියං න කරොතීතිච අග්ගඤ්ඤං න පඤ්ඤපෙතීති ච තත්ථ "අග්ගඤ්ඤං න පඤ්ඤපෙතී"ති ඉදං පදං[5] සුත්තපරියොසානෙ දස්සෙස්සති. "පාටිහාරියං න කරොතී"ති ඉමස්ස පන පදස්ස අනුසන්ධිදස්සනවසෙන අයං දෙසනා ආරද්ධා.

---

1. ම. කො තෙන තෙ කතෙන.

2. ම. ආරොපෙති. 3. ම. අවසාසි 4. ම ආරබ්ධා. 5. ම. පන.

තත්‍ථ "එකමිදාහ"න්ති එකස්මිං අහං. "සමය"න්ති සමයෙ, එකස්මිං කාලෙ අහන්ති අත්‍ථො. "බුලූසූ"ති[1] බුලූ නාම ජනපදෙ, තත්‍ථ විහරාමි. "උත්තරකා නාමා"ති ඉත්‍ථිලිඞ්ගවසෙන උත්තරකාති එවං නාමකො බුලූනං ජනපදස්ස නිගමො, තං නිගමං ගොචරගාමං කත්වාති අත්‍ථො.

"අචෙලකො"ති නග්ගො. "කොරක්ඛත්තියො"ති අනෙනා වඞ්කපාදො ඛත්තියො. "කුක්කුරවතිකො"ති සමාදින්නකුක්කුරවතො. සුනඛො විය ඝාසිත්වා ඛාදති උද්ධනවාරෙ[2] නිපජ්ජති අඤ්ඤම්පි සුනඛකිරියමෙව කරොති. "චතුකුණ්ඩිකො"ති[3] චතුසංඝට්ටිතො. ද්වෙ ජණ්ණුනි ද්වෙ කප්පරෙ භූමියං ඨපෙත්වා විචරති. "ඡමා නික්කිණ්ණ"න්ති භූමියං නික්කිණ්ණං පක්ඛිත්තං ඨපිතං. "භක්ඛස"න්ති භක්ඛං යං කිඤ්චි ඛාදනීය භොජනීයං. "මුඛෙනෙවා"ති හත්‍ථෙන අපරාමසිත්වා ඛාදනීයං මුඛෙනෙව ඛාදති, භොජනීයම්පි මුඛෙනෙව භුඤ්ජති. "සාධුරූපො"ති සුවණ්ණරූපො[4]. "අරහං[5] සමණො"ති අයං අරහත්ත[6]සමණො එකොති. තත්‍ථ "වතා"ති පත්‍ථනත්‍ථෙ නිපාතො. එවං කිරස්ස පත්‍ථනා අහොසි: ඉමිනා සමණෙන සදිසො අඤ්ඤො සමණො නාම නත්‍ථි, අයං හි අප්පිච්ඡතාය වත්‍ථං න නිවාසෙති පපඤ්චොති මඤ්ඤමානො භික්ඛාභාජනම්පි න පරිහරති, ඡමා නික්කිණ්ණමෙව ඛාදති, අයං සමණො නාම, මයං පන කිං සමණාති? එවං සබ්බඤ්ඤු බුද්ධස්ස පච්ඡතො චරන්තොව ඉමං පාපකං විතක්කං විතක්කෙසි. "එතදවොචා"ති භගවා කිර චින්තෙසි: අයං සුනක්ඛත්තො පාපජ්ඣාසයො, කිං[7] ඉමං දිස්වා චින්තෙසීති? අථෙවං චින්තෙන්තො තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා අයං මොඝපුරිසො මාදිසස්ස සබ්බඤ්ඤුනො පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො අචෙලං අරහාති මඤ්ඤති, ඉධෙව දානායං බාලො නිග්ගහං අරහතීති අතිවත්තිත්වාව එතං "ත්වම්පි නාමා"ති ආදිවචනමවොච. තත්‍ථ "ත්වම්පි නාමා"ති ගරහත්‍ථෙ පිකාරො, ගරහන්තො හි තං භගවා ත්වම්පි නාමාති ආහ, ත්වම්පි නාම එවං හීනජ්ඣාසයො අහං සමණො සක්‍යපුත්තියොති එවං පටිජානිස්සසීති අයං හෙත්‍ථ අධිප්පායො. "කිං පන මෙ භන්තෙ"ති භන්තෙ මය්හං කිං කාරණං දිස්වා භගවා එවමාහාති පුච්ඡති. අථස්ස භගවා ආචික්ඛන්තො–නනු තෙති ආදිමාහ. "මච්ඡරායතී"ති මා අඤ්ඤස්ස අරහත්තං හොතූති, කිං භගවා එවං අරහත්තස්ස මච්ඡරායතීති පුච්ඡති. "න ඛො අහ"න්ති අහං මොඝපුරිස සදෙවකස්ස ලොකස්ස අරහත්තපටිලාභමෙව පච්චාසිංසාමි එතදත්‍ථමෙව බහූනි දුක්කරානි කරොන්තෙන පාරමියො පූරිතා, න ඛො අහං

1. ම. ථූලූසූ.
2. උද්ධනන්තරෙ
3. සී. II. කොටිකො. කොණ්ඩිකො.
4. ම. සුන්දරරූපො.
5. සී. I & II. අයං.
6. සී. I & II. අරහත්තං.
7. ම. කින්නු.

මොඝපුරිස අරහත්තස්ස මච්ඡරායාමි. **"පාපකං දිට්ඨිගත"**න්ති අනරහන්තං[1] අරහාති අරහන්තෙ ච අනරහන්තොති එවං තස්ස දිට්ඨි උප්පන්නා, තං සන්ධාය "පාපකං දිට්ඨිගත"න්ති ආහ.

"යං ඛො පනා"ති යං එතං අචෙලං එවං මඤ්ඤසි. **"සත්තමං දිවස"**න්ති සත්තමෙ දිවසෙ. **"අලසකෙනා"**ති අලසකබ්‍යාධිනා. **"කාලං කරිස්සතී"**ති උද්ධුමාතඋදරො මරිස්සති. **"කාලකඤ්ජිකා"**ති තෙසං අසුරානං නාමං, තෙසං කිර තිගාවුතො අත්තභාවො අප්පමංසලොහිතො පුරාණපණ්ණසදිසො කක්කටකානං විය අක්ඛීනි නික්ඛමිත්වා මත්ථකෙ තිට්ඨන්ති මුඛං සූචිපාසකසදිසං මත්ථකස්මිංයෙව හොති, තෙන ඔනමිත්වා ගොචරං ගණ්හන්ති. **"බීරණත්ථම්භකෙ"**ති බීරණතිණත්ථම්භො තස්මිං සුසානෙ අත්ථි තස්මා තං බීරණත්ථම්භකන්ති වුච්චති. **"තෙනුපසඞ්කමී"**ති භගවති එත්තකං වත්වා තස්මිං ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා විහාරං ගතෙ විහාරා නික්ඛමිත්වා උපසංකමි. **"යෙන ත්ව"**න්ති යෙන කාරණෙන ත්වං. යස්මාපි භගවතා ව්‍යාකතො තස්මාති අත්ථො. **"මත්තාමත්ත"**න්ති පමාණයුත්තං පමාණයුත්තං. **"මන්ත්වා මන්ත්වා"**ති වා පාඨො. පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා උපපරික්ඛිත්වාති අත්ථො. **"යථා සමණස්ස ගොතමස්සා"**ති යථා සමණස්ස ගොතමස්ස මිච්ඡා වචනං අස්ස, තථා කාරෙය්‍යාසීති ආහ. එවං වුත්තෙ අචෙලො සුනඛො විය උද්ධනවාරෙ නිපන්නො සීසං උක්ඛිපිත්වා අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙන්තො-කිං කථෙසි? සමණො නාම ගොතමො අම්හාකං වෙරී විසභාගො, සමණස්ස ගොතමස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය මයං සුරියෙ උග්ගතෙ ඛජ්ජොපනකා විය ජාතා, සමණො ගොතමො අම්හෙ එවං[2] වදෙය්‍ය අසද්දථා වා, වෙරිනො පන කථා නාම තච්ඡා[3] න හොති, ගච්ඡ ත්වං අහමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමීති වත්වා පුනදෙව නිපජ්ජි. **'එකද්වීහිකාය"**ති එකං ද්වෙති වත්වා ගණෙසි. **"යථා ත"**න්ති යථා අසද්දහමානො කොචි ගණෙය්‍ය එවං ගණෙසි. එකදිවසඤ්ච නික්ඛන්තුං උපසංකමිත්වා එකො දිවසො අතීතො ද්වෙ දිවසා අතීතාති ආරොචෙසි. **"සත්තමං දිවස"**න්ති සො කිර සුනක්ඛත්තස්ස වචනං සුත්වා සත්තාහං නිරාහාරොව අහොසි. අථස්ස සත්තමෙ දිවසෙ එකො උපට්ඨාකො[4] අම්හාකං කුලූපගසමණස්ස අජ්ජ සත්තමො දිවසො ගෙහං අනාගච්ඡන්තස්ස අඵාසු නු ඛො ජාතන්ති සූකරමංසං පචාපෙත්වා හත්ථමාදාය ගන්ත්වා පුරතො භූමියං නික්ඛිපි, අචෙලො දිස්වා චින්තෙසි: සමණස්ස ගොතමස්ස කථා තච්ඡා වා අතච්ඡා වා හොතු, ආහාරං පන ඛාදිත්වා සුහිතස්ස මෙ මරණම්පි සුමරණන්ති වෙගෙන ජාණූහි[5] ච භූමියං ඨපෙත්වා

1. ම. න අරහන්තං.
2. ම. එවංවාචං.
3. සී. II & III. තුච්ඡා.
4. ම. උපාසකො.
5. ම. ජණ්ණුකාහිච.

කුච්ඡිපූරං භුඤ්ජි, සො රත්තිභාගෙ ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො අලසකෙන කාලමකාසි, සචෙපි හි සො න භුඤ්ජෙය්‍යාති චින්තෙය්‍ය තථාපි තං දිවසං භුඤ්ජිත්වා අලසකෙන කාලං කරෙය්‍ය, අද්වෙජ්ඣවචනා හි තථාගතාති.

"බීරණත්ථම්භකෙ"ති තස්ස කිර කාලකතස්ස කොරක්ඛත්තියොති සුත්වා දිවසානි ගණෙත්වා ඉදං තාව සබ්බං ජාතං, ඉදානි තං අඤ්ඤත්‍ර ඡඩ්ඩෙත්වා[1] මුසාවාදෙන සමණං ගොතමං නිග්ගණ්හිස්සාමාති ගන්ත්වා තස්ස සරීරං වල්ලියා බන්ධිත්වා ආකඩ්ඪන්තා එත්ථ ඡඩ්ඩෙස්සාම එත්ථ ඡඩ්ඩෙස්සාමාති ගච්ඡන්ති, ගතගතට්ඨානං අඞ්ගණමෙව හොති. තෙ කඩ්ඪමානා බීරණත්ථම්භකසුසානංයෙව ගන්ත්වා සුසානභාවං ඤත්වා අඤ්ඤත්‍ර ඡඩ්ඩෙස්සාමාති ආකඩ්ඪිංසු. අථ තෙසං වල්ලී ඡිජ්ජිත්ථ, පච්ඡා චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. තෙ තත්ථෙව පක්කන්තා. තෙන වුත්තං. "බීරණත්ථම්භකෙ සුසානෙ ඡඩ්ඩෙසුං"ති. **"තෙනුපසංකමී"**ති කස්මා උපසංකමි? සො කිර චින්තෙසි: අවසෙසං තාව සමණස්ස ගොතමස්ස වචනං සමෙති, මතස්ස පන උට්ඨාය අඤ්ඤෙන සද්ධිං කථනං නාම නත්ථි, හන්දාහං ගන්ත්වා පුච්ඡාමි සචෙ කථෙති සුන්දරං නො චෙ කථෙති සමණං ගොතමං මුසාවාදෙන නිග්ගහෙස්සාමීති ඉමිනා කාරණෙන උපසංකමි. **"ආකොටෙසී"**ති පහරි. **"ජානාමි ආවුසො"**ති මතසරීරං උට්ඨහිත්වා කථෙතුං සමත්ථං නාම නත්ථි, ඉදං කථං කථෙසීති? බුද්ධානුභාවෙන, භගවා කිර කොරක්ඛත්තියං අසුරයොනිතො ආනෙත්වා සරීරෙ අධිමොචෙත්වා කථාපෙසි, තමෙව වා සරීරං කථාපෙසි; අචින්තෙය්‍යො හි බුද්ධවිසයො. **"තථෙව තං විපාකං"**ති තස්ස තං වචනස්ස විපාකං තථෙව උදහුතොති ලිඞ්ගවිපල්ලාසො කතො. තථෙව සො විපාකොති අත්ථො. කෙචි පන **"විපාකො"**ත්තිපි පඨන්ති නිබ්බත්තනාති අත්ථො.

එත්ථ ඨත්වා පාටිහාරියානි සමානෙතබ්බානි. සබ්බානෙව හෙතානි පඤ්ච පාටිහාරියානි හොන්ති- සත්තමෙ දිවසෙ මරිස්සතීති වුත්තං සො තථෙව මතො, ඉදං පඨමං පාටිහාරියං. අලසකෙනාති වුත්තං අලසකෙනෙව මතො, ඉදං දුතියං. කාලකඤ්ජකෙසු නිබ්බත්තිස්සතීති වුත්තං තත්ථෙව නිබ්බත්තො, ඉදං තතියං. බීරණත්ථම්භකෙ සුසානෙ ඡඩ්ඩෙස්සන්තීති වුත්තං තත්ථෙව ඡඩ්ඩිතො, ඉදං චතුත්ථං. නිබ්බත්තට්ඨානතො ආගන්ත්වා සුනක්ඛත්තෙන සද්ධිං කථෙස්සතීති වුත්තං සො කථෙසියෙව, ඉදං පඤ්චමං පාටිහාරියං.

"කළාරමට්ටකො[2]"ති නික්ඛන්තදන්තමට්ටකො[3], නාමමෙව වා තස්සෙතං. **"ලාභග්ගප්පත්තො"**ති ලාභග්ගං පත්තො අග්ගලාභං පත්තොති වුත්තං හොති. **"යසග්ගප්පත්තො"**ති යසග්ගං අග්ගපරිවාරං පත්තො. **"වතපදානී"**ති වතානියෙව, වතකොට්ඨාසා වා. **"සමත්තා**

---

1. සී. I & II. ඡඩ්ඩෙස්සාමාති. 2. සී. I. II & III. කළාරමට්ටකො.
3. ඉ. මත්තකො.

නී”ති ගහිතානි. “සමාදින්නානී”ති තස්සෙව වෙවචනං. “පුරත්ථිමෙන වෙසාලියා”[1]ති වෙසාලිතො අවිදූරෙ පුරත්ථිමාය දිසාය. “චෙතිය”න්ති යක්ඛචෙතියට්ඨානං. එස නයො සබ්බත්ථ. “යෙන අචෙලකො”ති භගවතො වචනං සුත්වා යෙන අචෙලො කළාරමට්ටකො[2] තෙනුපසංකමි. “පඤ්හං පුච්ඡී”ති ගම්භීරං තිලක්ඛණාහතං පඤ්හං පුච්ඡි. “න සම්පායාසී”ති න සම්මා ඤාණගතියා පායාසි. අන්ධො විය විසමට්ඨානෙ තත්ථ තත්ථෙව පක්ඛලි නෙව ආදිං න පරියොසානමද්දස. අථ වා “න සම්පායාසී”ති න සම්පාදෙසි. සම්පාදෙත්වා කථෙතුං නාසක්ඛි. “අසම්පායන්තො”ති කබරක්ඛීනි පරිවත්තෙන්තො ඔලොකෙන්තො අසික්ඛිතකස්ස සන්තිකෙ වුත්තොසි*, අන්තොකායෙපි පබ්බජිතෙ පඤ්හං පුච්ඡන්තො විචරසි, අපෙහි මා එතස්මිං ඨානෙ අට්ඨාසීති වදන්තො. “කොපං ච දොසං ච අප්පච්චයඤ්ච පාත්වාකාසී”ති කුප්පනාකාරං කොපං දුස්සනාකාරං දොසං අතුට්ඨාකාරභූතං දොමනස්සසංඛාතං අප්පච්චයඤ්ච පාකටමකාසි. “ආසාදිම්හසෙ”[3]ති ආසාදිසිම්හ ඝට්ටයිම්හ. “මා වත නො අහොසී”ති අහො වත මෙ න භවෙය්‍ය. “මං වත නො අහොසීති”පි පාඨො, තත්ථ මන්ති සාමිවචනෙ උපයොගවචනං, අහොසි වතනු මමාති අත්ථො. එවඤ්ච පන චින්තෙත්වා උක්කුටිකං නිසීදිත්වා ඛමථ මෙ භන්තෙති තං ඛමාපෙසි. සොපි–ඉතො පට්ඨාය අඤ්ඤං කිඤ්චි පඤ්හං නාම න පුච්ඡිස්සතීති? ආම න පුච්ඡිස්සාමීති, යදි එවං ගච්ඡ ඛමාමි තෙති තං උය්‍යොජෙසි. “පරිහිතො”ති පරිදහිතො නිවත්ථවත්ථො. “සානුචාරිකො”ති අනුචාරිකා වුච්චති භරියා, සහානුචාරිකාය සානුචාරිකො, තං බ්‍රහ්මචාරිවතං පහාය[4] සභරියොති අත්ථො. “ඔදනකුම්මාස”න්ති සුරාමංසතො අතිරෙකං ඔදනම්පි කුම්මාසම්පි භුඤ්ජමානො. “යසා නික්ඛිණ්ණො”[5]ති යං ලාභග්ගයසග්ගං පත්තො තතො පරිහීනො හුත්වා. “කතං හොති උත්තරිමනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිහාරිය”න්ති ඉධ සත්තවතපදනික්කමවසෙන සත්ත පාටිහාරියානි වෙදිතබ්බානි.

“පාථිකපුත්තො”ති පාථිකස්ස පුත්තො. “ඤාණවාදෙනා”ති ඤාණවාදෙන සද්ධිං. “උපඩ්ඪපථ”න්ති යොජනං චෙ නො අන්තරෙ භවෙය්‍ය, ගොතමො අඩ්ඪයොජනං, අහං අඩ්ඪයොජනං. එස නයො අඩ්ඪයොජනාදීසු. එකපදවාරම්පි අතික්කම්ම ගච්ඡන්තො ජයො භවිස්සති අනාගච්ඡන්තො පරාජයොති. “තෙ තත්ථා”ති තෙ මයං තත්ථ සමාගතට්ඨානෙ. “තද්දිගුණං තද්දිගුණාහ”න්ති තතො තතො දිගුණං දිගුණං අහං කරිස්සාමීති භගවතා සද්ධිං ඉද්ධිපාටිහාරියං කාතුං අසමත්ථභාවං ජානන්තොපි උත්තමපුරිසෙන සද්ධිං පට්ඨපෙත්වා අසක්කුණන්තස්සාපි පාසංසා හොතීති ඤත්වා එවමාහ.

---

1. සී. I & II. වෙසාලී
2. ම. මට්ටකො.
3. සී. I II & III. ආසාදිම්හසෙති.
4. තං තං බ්‍රහ්මචරියං පහාය.
5. ම. යසනික්ඛීණො.

* වුට්ඨාසි.

නගරවාසිනොපි තං සුත්වා අසම්භින්නො නාම එවං න ගජ්ජති, අද්ධා අයම්පි අරහා භවිස්සතීති තස්ස මහන්තං සක්කාරමකංසු. "**යෙනාහං තෙනුපසඞ්කමී**"ති සුනක්ඛත්තො කිර පාථිකපුත්තො එවං වදතීති අස්සොසි. අථස්ස ගීතජ්ඣාසයත්තා ගීතදස්සනාය චිත්තං උදපාදි සො භගවතො වචනං කත්වා භගවති ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ පාථිකපුත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡි: තුම්හෙ කිර එවරූපිං කථං කථෙථාති?. ආම කථෙමාති යදි එවං මා භායිත්ථ, විස්සත්ථා[1] පුනප්පුනං එවං වදථ, අහං සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨාකො තස්ස විසයං ජානාමි තුම්හෙහි සද්ධිං පාටිහාරියං කාතුං න සක්ඛිස්සති. අහං සමණස්ස ගොතමස්ස කථෙත්වා භයං උප්පාදෙත්වා තං අසද්දෙතො ගහෙත්වා ගමිස්සාමි තුම්හෙ මා භායිත්ථාති තං අස්සාසෙත්වා භගවතො සන්තිකං ගතො, තෙන වුත්තං:–"යෙනාහං තෙනුපසඞ්කමී"ති. **තං වාචන්**ති ආදීසු අහං අබුද්ධොව සමානො බුද්ධොම්හීති විචරිං, අභූතං මෙ කථිතං නාහං බුද්ධොති වදන්තො තං වාචං පජහති නාම රහො නිසීදිත්වා චින්තයමානො අහං එත්තකං කාලං අබුද්ධොව සමානො බුද්ධොම්හීති විචරිං, ඉතො දානි පට්ඨාය නාහං බුද්ධොති චින්තයන්තො තං චිත්තං පජහති නාම, අහං එත්තකං කාලං අබුද්ධොව සමානො බුද්ධොම්හීති පාපකං දිට්ඨිං ගහෙත්වා විචරිං; ඉතො දානි පට්ඨාය ඉමං දිට්ඨිං පජහාමීති පජහන්තො තං දිට්ඨිං පටිනිස්සජ්ජති නාම, එවං අකරොන්තො පන "තං වාචං අප්පහාය තං චිත්තං අප්පහාය තං දිට්ඨිං අප්පටිනිස්සජ්ජිත්වා"ති වුච්චති. "**විපතෙය්‍යා**"ති බන්ධනා මුත්තතාලපක්කං විය ගීවතො[2] පතෙය්‍ය, සත්තධා වා පන ඵලෙය්‍ය. "**රක්ඛතෙත**"න්ති රක්ඛතු එතං. "**එකංසෙනා**"ති නිප්පරියායෙන. "**ඔවාදිතා**"[3]ති භාසිතා. "**අචෙලො ච භන්තෙ පාථිකපුත්තො**"ති එවං එකංසෙන භගවතා වාචාය ඔවාදිතාය[4] සචෙ අචෙලො පාථිකපුත්තො. "**විරූපරූපෙනා**"ති විගතරූපෙන බීභච්ඡිතසභාවෙන[5] රූපෙන අත්තනො රූපං පහාය අදිස්සමානෙන කායෙන සීහබ්‍යග්ඝාදිවසෙන වා විවිධරූපෙන සම්මුඛීභාවං ආගච්ඡෙය්‍ය. "**තදස්ස භගවතො මුසා**"ති එවං සන්තෙ භගවතො තං වචනං මුසා භවෙය්‍යාති මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හාති. ඨපෙත්වා කිර එතං න අඤ්ඤෙන භගවා මුසාවාදෙන නිග්ගහිතපුබ්බොති. "**වයංගාමිනී**"ති සරූපෙන අත්ථිභාවං අඤ්ඤෙන නත්ථිභාවන්ති එවං වයංගාමිනී. අලිකතුච්ඡනිප්ඵලවාචාය එතං අධිවචනං.

"**අජිතොපි නාම ලිච්ඡවීනං සෙනාපතී**"ති සො කිර භගවතො උපට්ඨාකො අහොසි, සො කාලමකාසි, අථස්ස සරීරකිච්චං කරිත්වා මනුස්සා පාථිකපුත්තං පුච්ඡිංසු: කුහිං නිබ්බත්තො

1. ම. විස්සට්ඨා.
2. සී. I & II. ගීවාතො
3. සී. I & II. ඔචාරිතා III. ඔසාරිතා.
4. ම. භගවතාවාචාය ඔවාදිතාය.
5. ම. විගච්ඡිත සභාවෙන.

සෙනාපතීති, සො ආහ: මහානිරයෙ නිබ්බත්තොති. ඉදං ච පන ඤත්වා පුන ආහ: තුම්හාකං සෙනාපති මම සන්තිකං ආගම්ම අහං තුම්හාකං වචනං අකත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං පතිට්ඨාපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තොම්හීති පරොදිත්ථාති. "**තෙනුපසංකමි දිවාවිහාරායා**"ති එත්ථ පාටිහාරියකරණත්ථායාති කස්මා න වදති? අභාවා, සම්මුඛීභාවොපි හිස්ස තෙන සද්ධිං නත්ථි කුතො පාටිහාරියකරණං? තස්මා තථා අවත්වා "දිවා විහාරායා"ති ආහ. "**ගහපතිනෙචයිකා**"ති ගහපතිමහාසාලා, තෙසං හි මහාධනධඤ්ඤනිචයො තස්මා "නෙචයිකා"ති වුච්චන්ති. "**අනෙක සහස්සා**"ති සහස්සෙහිපි අපරිමාණගණනා. එවං මහතිං කිර පරිසං ඨපෙත්වා සුත්තන්තං අඤ්ඤො සන්නිපාතෙතුං සමත්ථො නත්ථි, තෙනෙව භගවා එත්තකං කාලං සුත්තන්තං ගහෙත්වා විචරි. "**භය**"න්ති චිත්තුත්‍රාසභයං. "**ඡම්භිතත්තං**"ති සකලසරීරචලනං. "**ලොමහංසො**"ති ලොමානං උද්ධග්ගභාවො. සො කිර චින්තෙසි: අහං අතිමහන්තං කථං කථෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං පටිවිරුද්ධො, මය්හං ඛො පන අබ්භන්තරෙ අරහත්තං වා පාටිහාරියකරණහෙතු වා නත්ථි, සමණො ගොතමො පාටිහාරියං කරිස්සති, අථස්ස පාටිහාරියං දිස්වා මහාජනො ත්වං පාටිහාරියං කාතුං අසක්කොන්තො කස්මා අත්තනො පමාණං අජානිත්වා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං පටිමල්ලො හුත්වා ගජ්ජසීති[1] කට්ඨලෙඩ්ඩු දණ්ඩාදීහි මං පොථෙස්සතීති, තෙනස්ස මහාජනසන්නිපාතං චෙව භගවතො ච ආගමනං සුත්වා භයං[2] ඡම්භිතත්තං[2] ලොමහංසො[2] උදපාදි. සො තතො දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො තින්දුකඛාණුකපරිබ්බාජකාරාමං අගමාසි. තමත්ථං දස්සෙතුං "අථ ඛො භගවා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "**උපසඞ්කමි**"ති න කෙවලං උපසංකමි, උපසංකමිත්වා පන දූරං අඩ්ඪයොජනන්තරං පරිබ්බාජකාරාමං පවිට්ඨො, තත්ථාපි චිත්තස්සාදං අලභමානො අනන්තරෙන ආවිජ්ඣිත්වා[3] ආරාමපච්චන්තෙන එකං ගහනට්ඨානං උපධාරෙත්වා පාසාණඵලකෙ නිසීදි. අථ භගවා චින්තෙසි: සචෙ අයං බාලො කස්සචිදෙව කථං ගහෙත්වා ඉධාගච්ඡෙය්‍ය, මා නස්සතු බාලොති නිසින්නපාසාණඵලකං තස්ස සරීරෙ අල්ලීනං හොතූති අධිට්ඨාසි. සහ අධිට්ඨානචිත්තෙන තං තස්ස සරීරෙ අල්ලීයි. සො මහාඅන්දුබන්ධනබද්ධො විය ඡින්නපාදො විය ච අහොසි. "**අස්සොසී**"ති ඉතො චිතො ච පාථිකපුත්තං පරියෙසමානා පරිසා තස්ස අනුපදං ගන්ත්වා නිසින්නට්ඨානං ඤත්වා ආගතෙන අඤ්ඤතරෙන පුරිසෙන තුම්හෙ කං පරියෙසථ පාථිකපුත්තො තින්දුක ඛාණුකපරිබ්බාජකාරාමෙ නිසින්නොති වුත්තවචනෙන අස්සොසි. "**සංසප්පතී**"ති[4] ඔසීදති තත්ථෙව සංචරති. පාවුළා[5]

1. ස. I. II & III. ගජ්ජිස.
2. ම. වා.
3. ම. ආවිඤ්ඡිත්වා.
4. ම. සංසබ්බජතී.
5. පාවලා.

වුච්චන්තීති ආනිසදට්ඨිකා. "පරාභූතරූපො"ති පරාජිතරූපො. විනට්ඨරූපො වා. "ගොයුගෙහී"ති ගොයුත්තෙහි සතමත්තෙහි වා සහස්සමත්තෙහි වා යුගෙහි. "ආවිඤ්ඡෙය්‍යාමා"ති[1] ආකඩ්ඪිස්සාම. "ඡිජ්ජෙර"න්ති ඡිජ්ජෙය්‍යුං. පාටිකපුත්තො වා බද්ධට්ඨානෙ ඡිජ්ජෙය්‍ය. "දාරුපත්තිකන්තෙවාසී"ති දාරුපත්තිකස්ස අන්තෙවාසී, තස්ස කිර එතදහොසි: තිට්ඨතු තාව පාටිහාරියං, සමණො ගොතමො අවෙලා පාටිකපුත්තො ආසනාපි න වුට්ඨහිස්සතීති ආහ. භද්දකං ගන්ත්වා යෙන කෙනචි උපායෙන තං ආසනා වුට්ඨාපෙමි එත්තාව තාව සමණස්ස ගොතමස්ස පරාජයො භවිස්සතීති. තස්මා එවමාහ.

"සීහස්සා"ති චත්තාරො සීහා, තිණසීහො ච කාළසීහො ච පණ්ඩුසීහො ච කෙසරසීහො ච. තෙසං චතුන්නං සීහානං කෙසරසීහො අග්ගතං ගතො, සො ඉධ අධිප්පෙතො. "මිගරඤ්ඤො"ති සබ්බචතුප්පදානං රඤ්ඤො. "ආසය"න්ති නිවාසං. "සීහනාද"න්ති අභීතනාදං. "ගොචරාය පක්කමෙය්‍ය"න්ති ආහාරත්ථාය පක්කමෙය්‍යං. "වරං වර"න්ති උත්තමුත්තමං, ථූලං ථූලං. "මුදුමංසානී"ති මුදූනි මංසානි. මධුමංසානීතිපි පාඨො. මධුරමංසානීති අත්ථො. "අජ්ඣුපෙය්‍ය"න්ති උපගච්ඡෙය්‍යං. "සීහනාදං නදිත්වා"ති යෙ දුබ්බලා පාණා තෙ පලායන්තූති අත්තනො සූරභාවසන්නිස්සිතෙන කාරුඤ්ඤෙන නදිත්වා. "විඝාසසංවඩ්ඪො"ති[2] විඝාසෙන වඩ්ඪො. විඝාසං භක්ඛිත්වා අතිරිත්තමංසං ඛාදිත්වා වඩ්ඪිතො. "දිත්තො"ති දප්පිතො ථූලසරීරො ච. "බලවා"ති බලසම්පන්නො. "එතදහොසී"ති කස්මා අහොසි? අස්මිමානවසෙන.

තත්‍රායං ආනුපුබ්බිකථා: එකදිවසං කිර සො සීහො ගොචරතො නිවත්තමානො තං සිගාලං භයෙන පලායමානං දිස්වා කාරුඤ්ඤජාතො හුත්වා වයස්ස මා භායි තිට්ඨ, කො නාම ත්වංසීති ආහ. ජම්බුකො නාමාහං සාමි. වයස්ස ජම්බුක ඉතො පට්ඨාය මං උපට්ඨාතුං සක්ඛිස්සසීති? උපට්ඨහිස්සාමි සාමීති. සො තතො පට්ඨාය උපට්ඨාති. සීහො ගොචරතො ආගච්ඡන්තො මහන්තං මහන්තං මංසඛණ්ඩං ආහරි, සො තං ඛාදිත්වා අවිදූරෙ පාසාණපිට්ඨෙ වසති. සො කතිපාහච්චයෙන ථූලසරීරො මහාබලො ජාතො. අථ තං සීහො අවොච: වයස්ස ජම්බුක මම විජම්භනකාලෙ අවිදූරෙ ඨත්වා විරොච සාමි විරොච සාමීති වත්තුං සක්ඛිස්සසීති? සක්ඛිස්සං[3] සාමීති. සො තස්ස විජම්භනකාලෙ තථා කරොති, තෙන සීහස්ස අතිරෙකො අස්මිමානො හොති. අථෙක දිවසං ජරසිගාලො උදකසොණ්ඩියං පානීයං පිවන්තො අත්තනො ඡායං ඔලොකෙන්තො අද්දස අත්තනො ථූලසරීරකඤ්ඤෙව මහාබලතඤ්ච

1. සී. I. ආවිඤ්ජෙය්‍යාමාති.　　2. ම. විඝාසෙ සංවඩ්ඪොති.

3. ම. සක්කොමි.

දිස්වා ජරසිඟාලොස්මීති මානං අකත්වා අහම්පි සීහො ජාතොති මඤ්ඤි. තතො අත්තනාව අත්තානං එතදවොච:-වගස්ස ජම්බුක යුත්තං නාම තව ගුම්බා අත්තභාවෙන පරස්ස උච්ඡිට්ඨමංසං ඛාදිතුං? කිං ත්වං පුරිසො න හොසි?, සීහස්සාපි චත්තාරො පාදා චෙව දාඨා ච කණ්ණා එකං නඞ්ගුට්ඨං, තවාපි සබ්බං තථෙව, කෙවලං තව කෙසරභාරමත්තමෙව නත්ථීති. තස්සෙවං විතක්කයතො අස්මිමානො වඩ්ඪි. අථස්ස තෙන අස්මිමානදොසෙන එතං “කො වාහ”න්ති ආදි මඤ්ඤිතමහොසි. තත්ථ “කො වාහ”න්ති අහං කො, සීහො මිගරාජා කො, න මෙ ඤාති න සාමිකො, කිමහං තස්ස නිපච්චාකාරං කරොමීති? අධිප්පායො. “සිඟාලකං යෙවා”ති සිඟාලරවමෙව “භෙරණ්ඩකං යෙවා”[1]ති අප්පිය අමනාප සද්දමෙව “කොච ඡවෙ සිඟාලෙ”[2]ති කො ච ලාමකො සිඟාලො“කො පන සීහනාදෙ” ති කො පන සීහනාදො, සිඟාලස්සච සීහනාදස්ස ච කො සම්බන්ධොති අධිප්පායො. “සුගතාපදානෙසූ”ති සුගතලක්ඛණෙසු, සුගතස්ස ආගතභූතාසු තීසු සික්ඛාසු කථං පනෙස තත්ථ ජීවති? එතස්ස හි චත්තාරො පච්චයෙ දදමානා සීලාදිගුණසම්පන්නානං බුද්ධානං දෙමාති දෙන්ති, තෙසං එස අබුද්ධො සමානො බුද්ධානං නියාමිතපච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තො සුගතාපදානෙසු ජීවති නාම. “සුගතාතිරිත්තානී”ති තෙසං කිර භොජනාදිං දදමානා බුද්ධානං බුද්ධසාවකානඤ්ච දත්වා පච්ඡා අවසෙසං ආගන්තුකසමයෙ දෙන්ති. එවමෙස සුගතාතිරිත්තානි භුඤ්ජති නාම. “තථාගතෙ”ති තථාගතං අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං ආසාදෙතබ්බං ඝට්ටිතබ්බං. අථවා “තථාගතෙ”ති ආදීනි උපයොගබහුවචනානෙව “ආසාදෙතබ්බා”ති ඉදම්පි බහුවචනමෙව එකවචනං විය වුත්තං.

“ආසාදනා”ති අහං බුද්ධෙන සද්ධිං පාටිහාරියං කරිස්සාමීති ඝට්ටනා. “සමෙක්ඛියාන”ති සමපෙක්ඛිත්වා[3] මඤ්ඤිත්වාති අත්ථො. “අමඤ්ඤදී”ති පුන අමඤ්ඤිත්ථ. “කොත්ථූ”ති සිඟාලො. “අත්තානං විඝාසෙ සමෙක්ඛියා”ති සොණ්ඩියං උච්ඡිට්ඨොදකෙ ඵුල්ලං අත්තභාවං දිස්වා. “යාව අත්තානං න පස්සතී”ති යාව අහං සීහවිඝාසසංවඩ්ඪිතො ජරසිඟාලොති එවං යථාභූතං අත්තානං න පස්සති. “බ්‍යග්ඝොති මඤ්ඤතී”ති සීහොහමස්මීති මඤ්ඤති සීහෙන වා සමානබලො බ්‍යග්ඝොයෙව අහන්ති මඤ්ඤති. “භුත්වාන භෙකෙ”ති[4] ආවාටමණ්ඩූකෙ ඛාදිත්වා. “ඛලමූසිකායො”ති ඛලෙ මූසිකායො ච ඛාදිත්වා. “කටසීසු ඛිත්තානි ච කොණපානී”ති[5] සුසානෙසු ඡඩ්ඩිතකුණපානි ච ඛාදිත්වා. “මහාවනෙ”ති මහන්තෙ වනස්මිං. “සුඤ්ඤවනෙ”ති තුච්ඡවනෙ. “විවඩ්ඪො”ති වඩ්ඪිතො. “තථෙව සො සිඟාලකං අනදී”ති එවං සංවද්ධොපි මිගරාජෙන

1. ම. භෙදණ්ඩකංයෙවාති. 2. සී. I & II. කොචවජවෙ. සී.III. කොචවජවො.
3. ම. සමෙක්ඛිත්වා. 4. ම. භිඞ්ගකෙ. 5. ම. කොණපානි.

මසීති මඤ්ඤිත්වාපි යථා පුබ්බෙ දුබ්බලසිගාලකාලෙ තථෙව සො සිගාලරවං යෙව අරවීති. ඉමායපි ගාථාය තෙහකාදීති භූත්වා වඤ්චිතසිගාලො විය ලාභසක්කාරගිද්ධො ත්වන්ති පාථිකපුත්තමෙව ඝට්ටෙසි. “නාගෙයි”ති හත්ථිහි. “මහාබන්ධනා”ති මහන්තා කිලෙසබන්ධනා මොචෙත්වා. “මහාවිදුග්ගා”ති මහාවිදුග්ගං නාම චත්තාරො ඔඝා තතො උද්ධරිත්වා නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා.

ඉති භගවා එත්තකෙන කථාමග්ගෙන පාටිහාරියං න කරොතීති පදස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙත්වා ඉදානි “න අග්ගඤ්ඤං පඤ්ඤපෙතී”ති ඉමස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො “අග්ගඤ්ඤඤ්චාහ”න්ති දෙසනං ආරභි. තත්ථ “අග්ගඤ්ඤඤ්චාහ”න්ති අහං භග්ගව අග්ගඤ්ඤඤ්ච පජානාමි ලොකුප්පත්තිචරියවංසඤ්ච. “තඤ්ච පජානාමී”ති න කෙවලං අග්ගඤ්ඤමෙව තඤ්ච අග්ගඤ්ඤං පජානාමි. තතො ච උත්තරිතරං සීලසමාධිතො පට්ඨාය යාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණා පජානාමි. “තඤ්ච පජානං න පරාමසාමී”ති තඤ්ච පජානන්තොපි අහං ඉදං නාම ජානාමීති තණ්හාදිට්ඨිමානවසෙනෙව න පරාමසාමි. නත්ථි තථාගතස්ස පරාමාසොති දීපෙති. “පච්චත්තඤ්ඤෙව නිබ්බුති විදිතා”ති අත්තනායෙව අත්තනි කිලෙසනිබ්බානං විදිතං. “යදභිජානං තථාගතො”ති යං[1] කිලෙසනිබ්බානං ජානන්තො තථාගතො. “නො අනයං ආපජ්ජතී”ති අවිදිතනිබ්බානා තිත්ථියා විය අනයං දුක්ඛං ව්‍යසනං නාපජ්ජති.

ඉදානි යං තං තිත්ථියා අග්ගඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්ති තං දස්සෙන්තො “සන්ති භග්ගවා”ති ආදිමාහ. තත්ථ “ඉස්සරකුත්තං බ්‍රහ්මකුත්ත”න්ති ඉස්සරකතං බ්‍රහ්මකතං, ඉස්සරනිම්මිතං බ්‍රහ්මනිම්මිතන්ති අත්ථො. බ්‍රහ්මා එව හි එත්ථ ආධිපච්චභාවෙන ඉස්සරොති වෙදිතබ්බො. “ආචරියක”න්ති ආචරියභාවං ආචරියවාදං. තත්ථ න ආචරිය[2]වාදෙ අග්ගඤ්ඤං, අග්ගඤ්ඤං පන එත්ථ දෙසිතන්ති කත්වා සොපි[3] අග්ගඤ්ඤන්තෙව වුත්තො. “කථංවිහිතක”න්ති කෙන විහිතං කින්ති විහිතං. සෙසං බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

“ඛිඩ්ඩාපදූසික”න්ති ඛිඩ්ඩාපදූසිකාමූලකං. “අසතා”ති අවිජ්ජමානෙන අසංවිජ්ජමානත්ථෙනාති අත්ථො. “තුච්ඡා”ති තුච්ඡෙන අන්තොසාරවිරහිතෙන. “මුසා”ති මුසාවාදෙන. “අභූතෙනා”ති භූතත්ථවිරහිතෙන. “අබ්භාචික්ඛන්ති”ති අභිආචික්ඛන්ති. “විපරීතො”ති විපරීතසඤ්ඤො, විපරීතචිත්තො. “භික්ඛවො චා”ති න කෙවලං සමණො ගොතමො යෙව යෙ ච අනුසත්ථිං[5] කරොන්ති තෙ භික්ඛූ ච විපරීතා. අථ යං සන්ධාය විපරීතොති වදන්ති තං දස්සෙතුං “සමණො ගොතමො”ති ආදි වුත්තං. “සුභං විමොක්ඛ”න්ති වණ්ණකසිණං.

---

1. ම. යංකිඤ්චි.
2. සී. I & II. තත්ථ ආචරියවාදෙ
3. ම. සොපෙ.
4. ම. පදෙසික
5. සී. II. අනුසත්ථං. ම. යෙවඅනුඅනුසාසිං.

“සුභන්තෙවා”ති සුභං ච අසුභං ච සබ්බං සුභන්තෙව[1] සඤ්ජානාති. “සුභන්තෙව තස්මිං සමයෙ සඤ්ජානාතී”ති සුභන්ති එවව තස්මිං සමයෙ පජානාති න අසුභන්ති. “භික්ඛවො වා”ති යෙ තෙ එවං වදන්ති, තෙසං භික්ඛවො[2] අඤ්ඤවාදිකසමණා විපරීතා. “පහොසී”ති සමත්ථො පටිබලො. “දුක්කරං ඛො”ති අයං පරිබ්බාජකො යදිදං “එවං පසන්නො අහං භන්තෙ”ති ආදිමාහ, තං සාඨෙය්‍යෙන කොහඤ්ඤෙන ආහ. එවං කිරස්ස අහොසි–සමණො ගොතමො මය්හං එත්තකං ධම්මකථං කථෙසි තමහං සුත්වාපි පබ්බජිතුං න සක්කොමි, මයා එතස්ස සාසනං පටිපන්නසදිසෙන භවිතුං වට්ටතීති, තතො සො සාඨෙය්‍යෙන කොහඤ්ඤෙන එවමාහ. තෙනස්ස භගවා මම්මං[3] ඝට්ටෙන්තො විය “දුක්කරං ඛො එතං භග්ගව තයා අඤ්ඤදිට්ඨිකෙනා”ති ආදිමාහ. තං පොට්ඨපාදසුත්තෙ වුත්තනයමෙව. “සාධුකමනුරක්ඛා”ති සුට්ඨු අනුරක්ඛ. ඉති භගවා පසාදමත්තානුරක්ඛණෙ පරිබ්බාජකං නියොජෙසි. සොපි එවං මහන්තං සුත්තන්තං සුත්වාපි නාසක්ඛි කිලෙසක්ඛයං කාතුං, දෙසනා පනස්ස ආයතිං වාසනාය පච්චයො අහොසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පාථිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා

3, 24.

“එවමෙම සුත”න්ති උදුම්බරිකසුත්තං, තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා: “**පරිබ්බාජකො**”ති ඡන්නපරිබ්බාජකො. “**උදුම්බරිකාය පරිබ්බාජකාරාමෙ**”ති උදුම්බරිකාය දෙවියා සන්තකෙ පරිබ්බාජකාරාමෙ. “**සන්ධානො**”ති තස්ස නාමං. අයං පන මහානුභාවො පරිවාරෙත්වාපි චරන්තානං පඤ්චන්නං උපාසකසතානං අග්ගපුරිසො අනාගාමී, භගවතා මහාපරිසමජ්ඣෙ එවං සංවණ්ණිතො: “ඡහි භික්ඛවෙ අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො සන්ධානො ගහපති තථාගතෙ නිට්ඨං ගතො සද්ධම්මෙ ඉරියති, කතමෙහි ඡහි? බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන ධම්මෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සංඝෙ අවෙච්චප්පසාදෙන අරියෙන සීලෙන අරියෙන ඤාණෙන අරියාය විමුත්තියා, ඉමෙහි ඛො භික්ඛවෙ ඡහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො සන්ධානො ගහපති තථාගතෙ නිට්ඨඞ්ගතො සද්ධම්මෙ ඉරියතී”ති.

සො පාතොයෙව උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය පුබ්බණ්හසමයෙ බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භික්ඛූසු විහාරං ගතෙසු ඝරෙ ඛුද්දකමහල්ලකානං දාරකානං සද්දෙන උබ්බාළ්හො සතුසතාතිකෙ ධම්මං සොස්සාමීති නික්ඛන්තො. තෙන වුත්තං: “දිවාදිවස්ස රාජගහා නික්ඛමී”ති. තත්ථ “**දිවාදිවස්සා**”ති දිවසස්ස දිවා නාම මජ්ඣණ්හාතික්කමො, තස්මිං දිවසස්සාපි දිවාභූතෙ අතික්කන්තමත්තෙ මජ්ඣන්තිකෙ නික්ඛමීති අත්ථො. “**පටිසල්ලීනො**”ති තතො තතො

1. සී. I II & III. අසුභන්තෙව. 2. ම. භික්ඛවෙ. 3. ම. ධම්මං, සී. වම්මං.

රූපාදිගොචරතො චිත්තං පටිසංහරිත්වා නිලීනො ඣානරතිසෙවනවසෙන ඒකීභාවං ගතො. "මනොභාවනීයානන්"ති මනං වඩ්ඪකානං; යෙ[1] ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චිත්තං විනීවරණං[2] හොති උන්නමති වඩ්ඪති. "උන්නාදිනියා"ති ආදීනි පොට්ඨපාදසුත්තෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. "යාවතා"ති යත්තකා. "අයං තෙසං අඤ්ඤතරො"ති අයං තෙසං අබ්භන්තරො එකො සාවකො, භගවතො කිර සාවකා ගිහී අනාගාමිනො යෙව පඤ්චසතා රාජගහෙ පටිවසන්ති යෙසං එකෙකස්ස පඤ්ච පඤ්ච උපාසකසතානි පරිවාරො, තෙ සන්ධාය අයං තෙසං අඤ්ඤතරොති ආහ. "අප්පෙව නාමා"ති තස්ස උපසඞ්කමනං පත්ථයමානො ආහ. පත්ථනාකාරණං පන පොට්ඨපාදසුත්තෙ වුත්තමෙව. "එතදවොචා"ති ආගච්ඡන්තං අන්තරාමග්ගෙයෙව තෙසං කථාය සුත්වා එතං "අඤ්ඤථා ඛො ඉමෙ"ති ආදිවචනං අවොච. තත්ථ "අඤ්ඤතිත්ථියා"ති දස්සනෙනපි ආකප්පෙනපි කුත්තෙනපි ආචාරෙනපි විහාරෙනපි ඉරියාපථෙනපි අඤ්ඤෙ තිත්ථියාති අඤ්ඤතිත්ථියා. "සංගම්ම සමාගම්මා"ති සංගන්ත්වා සමාගන්ත්වා රාසී හුත්වා නිසින්නට්ඨානෙසු. "අරඤ්ඤ[3]වනපත්ථානී"ති අරඤ්ඤවනපත්ථානි ගාමූපචාරතො මුත්තානි දූරසෙනාසනානි. "පන්තානී"ති දූරතරානි මනුස්සූපචාරවිරහිතානි. "අප්පසද්දානී"ති විහාරූපචාරෙන ගච්ඡතො අද්ධිකජනස්සාපි සද්දෙන මන්දසද්දානි. "අප්පනිග්ඝොසානී"ති අවිභාවිතත්ථෙන නිග්ඝොසෙනාපි මන්දනිග්ඝොසානි. "විජනවාතානී"ති අන්තො සංචාරිනො ජනස්ස වාතෙන විගතවාතානි. "මනුස්සරාහසෙය්‍යකානී"ති මනුස්සානං රහස්සකරණස්ස යුත්තානි අනුච්ඡවිකානි. "පටිසල්ලානසාරුප්පානී"ති එකීභාවස්ස අනුරූපානි. ඉති සන්ධානො ගහපති අහො මම සත්ථා යො එවරූපානි සෙනාසනානි පටිසෙවතීති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ උත්තමඞ්ගෙ සිරස්මිං පතිට්ඨාපෙත්වා ඉමං උදානං උදානෙන්තො නිසීදි.

"එවං වුත්තෙ"ති එවං සන්ධානෙන ගහපතිනා උදානං උදානෙන්තෙන වුත්තෙ. නිග්‍රොධො පරිබ්බාජකො අයං ගහපති මම සන්තිකෙ නිසින්නොපි අත්තනො සත්ථාරංයෙව ථොමෙති උක්කංසති අම්හෙ පන අත්ථීති පි න මඤ්ඤති, එතස්මිං උප්පන්නකොපං සමණස්ස ගොතමස්ස උපරි පාතෙස්සාමීති සන්ධානං ගහපතිං එතදවොච. "යග්ඝෙ"ති චොදනත්ථෙ නිපාතො. "ජානෙය්‍යාසී"ති බුජ්ඣෙය්‍යාසි, පස්සෙය්‍යාසි "කෙන සමණො ගොතමො සද්ධිං සල්ලපතී"ති කෙන කාරණෙන කෙන පන පුග්ගලෙන සද්ධිං සමණො ගොතමො සල්ලපති වදති භාසති. කිං වුත්තං හොති? යදි කිඤ්චි සල්ලාපකරණං භවෙය්‍ය යදි වා කොචි සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං සල්ලාපත්ථිකො ගච්ඡෙය්‍ය සල්ලපෙය්‍ය[4] න පන කාරණං අත්ථි න තස්ස සන්තිකං කොචි ගච්ඡති

1. ම. යෙව.
2. සී. I & II නීවරණං.
3. ම. අරඤ්ඤ
4. ම. සල්ලපෙය්‍ය.

සචායං තෙන සමණො ගොතමො සද්ධිං සල්ලපති අසල්ලපන්තො කථං උත්තරාදී හවිස්සතීති. "සාකච්ඡ"න්ති සංසන්දනං. "පඤ්ඤා වෙය්‍යත්තිය"න්ති උත්තරපච්චුත්තරනයෙන ඤාණබ්‍යත්තභාවං. "සුඤ්ඤාගාරහතා"ති සුඤ්ඤාගාරෙසු නට්ඨා. සමණෙන හි ගොතමෙන බොධිමූලෙ අප්පමත්තිකා පඤ්ඤා අධිගතා සාපිස්ස සුඤ්ඤාගාරෙසු එකකස්ස නිසීදන්තො නට්ඨා. යදි පන මයං විය ගණසංගණිකං කත්වා නිසීදෙය්‍ය නාස්ස පඤ්ඤා නස්සෙය්‍යාති දස්සෙති. "අපරිසා[1]වචරො"ති අවිසාරදත්තා පරිසං ඔතරිතුං න සක්කොති.

"නාලං සල්ලාපායා"ති න සමත්ථො අල්ලාපසල්ලාපං කාතුං[2] "අන්තමන්තානෙවා"ති කොචි මං පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යාති පඤ්හභීතො අන්තමන්තානෙව පන්තසෙනාසනානි සෙවති. "ගොකාණා"ති එකක්ඛිහතා කාණා ගාවී. සා කිර පරියන්තචාරිනී හොති අන්තමන්තානෙව සෙවති. සා කාණක්ඛිභාවෙන වනන්තාභි මුඛම්පි න සක්කොති භවිතුං. කස්මා? යස්මා පත්තෙන වා සාඛාය වා කණ්ටකෙන වා[3] පහාරස්ස භායති, ගුන්නං අභිමුඛම්පි න සක්කොති භවිතුං, කස්මා? යස්මා සිංගෙන වා කණ්ණෙන වා වාලෙන වා පහාරස්ස භායති. "ඉඞ්ඝා"ති චොදනත්ථෙ නිපාතො. "සංසාදෙය්‍යාමා"ති[4] එක පඤ්හ පුච්ඡනෙනෙව සන්නං[5] විසාද[6] මාපන්නං කරෙය්‍යාම. "තුච්ඡකුම්භීව න"න්ති රිත්තඝටං විය නං. "ඔරොධෙය්‍යාමා"ති විනන්ධෙය්‍යාම. පූරිතඝටො හි ඉතොචිතො ච පරිවත්තෙත්වා න සුවිනන්ධියො[7] හොති. රිත්තකො යථාරුචි පරිවත්තෙත්වා සක්කා හොති විනන්ධිතුං, එවමෙව හතපඤ්ඤතාය රිත්තකුම්භි සදිසං සමණං ගොතමං වාදවිනන්ධනෙන සමන්තා විනන්ධිස්සාමාති වදති ඉති පරිබ්බාජකො සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං නලාටමණ්ඩලං අපස්සාදෙන්තො[8] දසබලස්ස පරම්මුඛා අත්තනො බලං දීපෙන්තො අසම්භින්නං ඛත්තිය කුමාරං ජාතියා ඝට්ටෙන්තො චණ්ඩාලපුත්තො විය අසම්භින්නකෙසරසීහ මිගරාජානං ථාමෙන සංඝට්ටයන්තො ජරසිගාලො විය ච නානප්පකාරං තුච්ඡගජ්ජිතං ගජ්ජි. උපාසකොපි චින්තෙසි-අයං පරිබ්බාජකො අතිවිය ගජ්ජති අවීචිඵුසනත්ථාය පාදං භවග්ගගහණත්ථාය හත්ථං පසාරෙන්තො[9] විය නිරත්ථකං වායමති. සචෙ මෙ සත්ථා ඉමං ඨානං ආගච්ඡෙය්‍ය ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස යාව භවග්ගා උස්සිතං මානද්ධජං ඨානසො පාතෙය්‍යාති[10], භගවාපි තෙසං තං කථාසල්ලාපං අස්සොසියෙව තෙන වුත්තං: "අස්සොසි ඛො ඉමං කථාසල්ලාප"න්ති. "සුමාගධායා"ති

1. ම. නපරිසා.
2. සල්ලාපං කාතුං.
3. ම. රජ්ජුකෙනවා.
4. ම. සංහරෙය්‍යාමාති.
5. ම. සංහරණං. සී. සන්න
6. විසාරමා.
7. සී. I. II & III නසුවිනන්ධියො.
8. ම. අපස්සෙන්තො.
9. ම. පසාරයන්තො.
10. ම. ඨානසොවඔපාතෙය්‍යාති.
11. ම. සන්නාති.

සුමාගධා නාම පොක්ඛරණී; යස්සා තීරෙ නිසින්නො අඤ්ඤතරො පුරිසො පදුමනාලන්තරෙහි අසුරභවනං පවිසන්තං අසුරසෙනං අද්දස. "මොරනිවාපො"ති නිවාපො වුච්චති භත්තං, යත්ථ මොරානං අභයෙන සද්ධිං නිවාපො දින්නො තං ඨානන්ති අත්ථො "අබ්භොකාසෙ"ති. අබ්භොකාසට්ඨානෙ. "අස්සාසප්පත්තා"ති තුට්ඨිප්පත්තා, සොමනස්සප්පත්තා. "අජ්ඣාසය"න්ති උත්තමනිස්සයභූතං. "ආදිබ්‍රහ්මචරිය"න්ති පුරාණබ්‍රහ්මචරියසඞ්ඛාතං අරියමග්ගං, ඉදං වුත්තං හොති: කො නාම සො භන්තෙ ධම්මො යෙන භගවතා සාවකා විනීතා අජ්ඣාසයාදිබ්‍රහ්මචරියභූතං අරියමග්ගං පූරෙත්වා අරහත්තාධිගමවසෙන අස්සාසප්පත්තා පටිජානන්තීති. "විප්පකතා"ති මග්ගාගමනපච්චයා අනිට්ඨිතාව හුත්වා ඨිතා. කථෙහි අහමෙතං නිට්ඨාපෙත්වා මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සාමීති[1] සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි.

"දුජ්ජානං ඛො"ති භගවා පරිබ්බාජකස්ස වචනං සුත්වා අයං පරිබ්බාජකො මයා සාවකානං දෙසෙතබ්බං ධම්මං නෙති පූරෙතබ්බං පටිපත්තිං පුච්ඡති, සචස්සාහං ආදිතොව තං කථෙස්සාමි කථිතම්පි තං න ජානිස්සති අයං පන විරියෙන පාපජිගුච්ඡනවාදෙ, ගණ්හං එතස්සෙව විසයෙ පඤ්හං පුච්ඡාපෙත්වා පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධියා නිරත්ථකභාවං දස්සෙමි, අථ පච්ඡා ඉමං පඤ්හං ව්‍යාකරිස්සාමීති චින්තෙත්වා "දුජ්ජානං ඛො එත"න්ති ආදිමාහ. තත්ථ "සකෙ ආචරියකෙ"ති අත්තනො ආචරියවාදෙ. "අධිජෙගුච්ඡෙ"ති විරියෙන පාපජිගුච්ඡනභාවෙ. "කථං සන්තා"ති[2] කථං භූතා. "තපොජිගුච්ඡා"ති විරියෙන පාපජිගුච්ඡා, පාපවිවජ්ජනා. "පරිපුණ්ණා"ති පරිසුද්ධා. "කථං අපරිපුණ්ණා"ති කථං අපරිසුද්ධා හොතීති එවං පුච්ඡති.

"යත්‍ර හි නාම"ති යො නාම. "අප්පසද්දෙ කත්වා"ති නීරවෙ අප්පසද්දෙ කත්වා. සො කිර චින්තෙසි: සමණො ගොතමො එකං පඤ්හම්පි න කථෙති සල්ලාපකථාපිස්ස අති බහුකා නත්ථි, ඉමෙ පන ආදිතො පට්ඨාය සමණං ගොතමං අනුවත්තන්ති චෙව පසංසන්ති ච, හන්දාහං ඉමෙ නිස්සද්දෙ කත්වා සයං කථෙමීති. සො තථා අකාසි. තෙන වුත්තං "අප්පසද්දෙ කත්වා"ති. "තපොජිගුච්ඡාවාද"ති ආදිසු තපොජිගුච්ඡං වදාම මයම්පි තමෙව සාරතො ගහෙත්වා විචරාම කායෙනපි තමෙව අල්ලීනා නානප්පකාරකං අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා විහරාමාති අත්ථො.

"තපස්සී"ති තපනිස්සිතකො. "අචෙලකො"ති ආදීනි සීහනාදෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. "තපං සමාදියතී"ති අචෙලකභාවාදිකං තපං සම්මා ආදියති, දළ්හං ගණ්හාති. "අත්තමනො හොතී"ති[3] කො අඤ්ඤො මයා සදිසො ඉමස්මිං තපෙ අත්ථීති තුට්ඨ

1. ම. දස්සෙමීති. 2. ම. සන්තාති. 3. සී. I, II & III. හොතීති.

මනො හොති. "පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො"ති අලමෙත්තාවතාති එවං පරියොසිත[1] සඞ්කප්පො, ඉදං ච තිත්ථියානං වසෙන ආගතං. සාසනාවචරෙනාපි පන දීපෙතබ්බං. එකච්චො හි ධුතඞ්ගං සමාදියති සො තෙන ධුතඞ්ගෙන කො අඤ්ඤො මයා සදිසො ධුතඞ්ගධරොති අත්තමනො හොති පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො. "තපස්සිනො උපක්කිලෙසො හොතී"ති දුවිධස්සාපෙතස්ස තපස්සිනො අයං උපක්කිලෙසො හොති. එත්තාවතායං[2] තපො උපක්කිලෙසො හොතීති වදාමි. "අත්තානුක්කංසෙතී"ති කො මයා සදිසො අත්ථීති අත්තානං උක්කංසති උක්ඛිපති. "පරං වම්භෙතී"ති අයං පන න මාදිසොති පරං සංසාදෙති[3] අවක්ඛිපති. "මජ්ජතී"ති මානමදකරණෙන මජ්ජති. "මුච්ඡතී"ති මුච්ඡිතො හොති ගධිතො අජ්ඣාපන්නො. "පමාදමාපජ්ජතී"ති එත්තකමෙව සාරන්ති පමාදමාපජ්ජති. සාසනෙ පබ්බජිතොපි ධුතඞ්ගසුද්ධිකො හොති න කම්මට්ඨානසුද්ධිකො. ධුතඞ්ගමෙව අරහත්තං විය සාරතො පච්චෙති. "ලාභසක්කාරසිලොක"න්ති එත්ථ චත්තාරො පච්චයා ලබ්භන්තීති ලාභා, තෙ යෙව සුට්ඨු කත්වා පටිසඞ්ඛරිත්වා ලද්ධා සක්කාරො වණ්ණභණනං සිලොකො. "අභිනිබ්බත්තෙතී"ති අචෙලකාදිභාවං වා තෙරසධුතඞ්ගසමාදානං වා නිස්සාය මහාලාභො උප්පජ්ජති තස්මා අභිනිබ්බත්තෙතීති වුත්තං, සෙසමෙත්ථ පුරිමවාරනයෙනෙව දුවිධස්සාපි තපස්සිනො වසෙන වෙදිතබ්බං. "වොදාසං ආපජ්ජතී"ති වෙධං ආපජ්ජති ද්වෙ භාගෙ කරොති. "ඛමතී"ති රුච්චති. "න ඛමතී"ති න රුච්චති. "සාපෙක්ඛො පජහතී"ති සතණ්හො පජහති. කථං? පාතොව ඛීරභත්තං භුත්තො හොති අථස්ස මංසභොජනං උපනෙති, තස්ස එවං හොති: ඉදානි එවරූපං කදා ලභිස්සාම සචෙ මයං ජානෙය්යාම පාතොව ඛීරභත්තං න භුඤ්ජෙය්යාම, කිං සක්කා කාතුං ගච්ඡ භො ත්වමෙව භුඤ්ජාති ජීවිතං පරිච්චජන්තො විය සාපෙක්ඛො පජහති. "ගධිතො"ති ගෙධජාතො. "මුච්ඡිතො"ති බලවතණ්හාය මුච්ඡිතො පමුට්ඨස්සති හුත්වා. "අජ්ඣාපන්නො"ති ආමිසෙ අතිලග්ගො, භුඤ්ජස්සථ ආවුසොති ධම්මනිමන්තණමත්තම්පි අකත්වා මහන්තෙ මහන්තෙ කබළෙ කරොති. "අනාදීනවදස්සාවී"ති ආදීනවමත්තම්පි න පස්සති. "අනිස්සරණපඤ්ඤො"ති ඉධ මත්තඤ්ඤුතා නිස්සරණං පච්චවෙක්ඛණපරිභොගමත්තම්පි න කරොති. "ලාභසක්කාරසිලොකනිකාමනහෙතූ"ති ලාභාදිසු තණ්හාහෙතු, "සංභක්ඛතී"ති සංඛාදති. "අසනිවිචක්ක"න්ති විචක්කසණ්ඨානා අසනියෙව. ඉදං වුත්තං හොති: අසනිවිචක්කං ඉමස්ස දන්තකූටං මූලබීජාදීසු කිඤ්චි න සම්භජ්ජති[4] අථ ච පන තං සමණප්පවාදෙන සමණොති සඤ්ජානන්තීති එවං අපසාදෙති[5] අවක්ඛිපති. ඉදං තිත්ථියවසෙන ආගතං. භික්ඛුවසෙන පනෙත්ථ අයං යොජනා:

1. ම. පරියොසාපිත.
2. සී. I. II & III. එවංතපො
3. සී. සංහාරෙති.
4. ම. සංරුහති.
5. ම. අපසාරෙති.

අත්තනා ධුතඞ්ගධරො හොති, සො අඤ්ඤං එවං අපසාදෙති[1] කිං සමණා නාම ඉමෙ සමණම්හාති වදන්ති, ධුතඞ්ගමත්තම්පි නත්ථි උද්දෙස ගහණාදීති පරිභාසන්තා පච්චයබාහුලිකා විචරන්තීති. **"ලූඛාජීවී"**ති අචෙලකාදිවසෙන වා ධුතඞ්ගවසෙන වා ලූඛජීවිං. **"ඉස්සාමච්ඡරිය"**න්ති පරස්ස සක්කාරාදි සම්පත්තිඛීයනලක්ඛණං ඉස්සං සක්කාරාදි කරණ අක්ඛමන ලක්ඛණං මච්ඡරියං ච. **"ආපාථක නිසාදී හොතී"**ති මනුස්සානං ආපාථෙ දස්සනට්ඨානෙ නිසීදති යත්ථ තෙ පස්සන්ති තත්ථ ඨිතො වග්ගුලිවතං චරති පඤ්චාතපං තප්පති එක පාදෙන තිට්ඨති සුරියං නමස්සති. සාසනෙ පබ්බජිතොපි සමාදින්න ධුතඞ්ගො සබ්බරත්තිං සයිත්වා මනුස්සානං චක්ඛුපථෙ තපං කරොති මහාසායණ්හෙයෙව චීවරකුටිං කරොති සුරියෙ උග්ගතෙ පටිසංහරති මනුස්සානං ආගතභාවං ඤත්වා ගණ්ඩිං පහරිත්වා චීවරං මත්ථකෙ ඨපෙත්වා චඞ්කමං ඔතරති, සම්මුඤ්ජනිං ගහෙත්වා විහාරඞ්ගණං සම්මජ්ජති. **"අත්තානා"**න්ති අත්තනො ගුණං. **"අදස්සමානො"**ති එත්ථ අකාරො නිපාතමත්තං, දස්සයමානොති අත්ථො. **"ඉදම්පි මෙ තපස්මි"**න්ති ඉදම්පි මෙ කම්මං මමෙව තපස්මිං, පච්චත්තෙ වා භුම්මං, ඉදම්පි මෙ තපොති අත්ථො. සො හි අසුකස්මිං ඨානෙ අචෙලකො අත්ථි මුත්තාචාරොති ආදීනි සුත්වා අම්හාකං එස තපො අම්හාකං සො අන්තෙවාසිකොති ආදීනි භණති. අසුකස්මිං වා පන ඨානෙ පංසුකූලිකො භික්ඛු අත්ථීති ආදීනි සුත්වා අම්හාකං එස තපො අම්හාකං සො අන්තෙවාසිකොති ආදීනි භණති. **"කිඤ්චිදෙවා"**ති කිඤ්චි වජ්ජං දිට්ඨිගතං වා. **"පටිච්ඡන්නං සෙවතී"**ති යථා අඤ්ඤෙ න ජානන්ති එවං සෙවති. **"අක්ඛමමානං ආහ ඛමතී"**ති අරුච්චමානංයෙව රුච්චති මෙති වදති. අඤ්ඤෙන කතං අතිමහන්තම්පි[2] වජ්ජං අප්පමත්තකං කත්වා පඤ්ඤපෙති. පරෙන කතං දුක්කටමත්තං වීතික්කමම්පි පාරාජිකසදිසං කත්වා දස්සෙති. **"අනුඤ්ඤෙය්‍ය"**න්ති අනුජානිතබ්බං අනුමොදිතබ්බං. **"කොධනො හොති උපනාහී"**ති කුජ්ඣන ලක්ඛණෙන කොධෙන වෙරං අප්පටිනිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන ච සමන්නාගතො **"මක්ඛී හොති පළාසී"**ති පරගුණමක්ඛණ ලක්ඛණෙන මක්ඛෙන යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන ච සමන්නාගතො. **"ඉස්සුකී හොති මච්ඡරී"**ති පරසක්කාරාදීසු[3] උසූයනලක්ඛණාය ඉස්සාය ආවාසකුලලාභවණ්ණධම්මෙසු මච්ඡරායනලක්ඛණෙන පඤ්චවිධ මච්ඡෙරෙන ච සමන්නාගතො හොති. **"සඨො හොති මායාවී"**ති කෙරාටික[4] ලක්ඛණෙන සාඨෙය්‍යෙන කතපටිච්ඡාදන ලක්ඛණාය මායාය ච සමන්නාගතො හොති. **"ථද්ධො හොති අතිමානී"**ති නිස්සිනෙහගතිකකරුණාථද්ධලක්ඛණෙන ථම්භෙන, අතික්කමිත්වා මඤ්ඤනලක්ඛණෙන අතිමානෙන ච සමන්නාගතො.

1. ම. අපසාරෙති.
2. සී. I & ii. සුමහන්තම්පි.
3. සී. I. දීනං.
4. ම. කෙරාටික.

"පාපිච්ඡො හොතී"ති අසන්තසම්භාවනපත්ථනලක්ඛණාය පාපිච්ඡතාය සමන්නාගතො හොති. "පාපිකාන"න්ති තාසං එව ලාමකානං ඉච්ඡානං වසං ගතො. "මිච්ඡාදිට්ඨිකො"ති නත්ථි දින්නන්ති ආදිනයප්පවත්තාය අයාථාවදිට්ඨියා උපෙතො. "අන්තගාහිකා[1]යා"ති සායෙව දිට්ඨි උච්ඡෙදන්තස්ස ගහිතත්තා අන්තගාහිකා[1]ති වුච්චති. තාය සමන්නාගතොති අත්ථො. "සංදිට්ඨිපරාමාසී"ති ආදිසු සයං දිට්ඨි සංදිට්ඨි[2] සංදිට්ඨි[2]මෙව පරාමසති ගහෙත්වා චරතීති[3] සංදිට්ඨිපරාමාසී. ආධානං වුච්චති දළ්හං සුට්ඨු ඨපිතං, තථා කත්වා ගණ්හතීති ආධානගාහී. අරිට්ඨො විය න සක්කාති පටිනිස්සජ්ජාපෙතුන්ති= "දුප්පටිනිස්සග්ගී" "යදිමෙ"ති යදි ඉමෙ. "ඉධ නිග්‍රොධ තපස්සී"ති එවං භගවා අඤ්ඤතිත්ථියෙහි ගහිතලද්ධිං තෙසං රක්ඛිතං තපං සබ්බමෙව සංකිලිට්ඨන්ති උපක්කිලෙසපාළිං දස්සෙත්වා ඉදානි පරිසුද්ධපාළිං දස්සෙන්තො දෙසනමාරභන්තො "ඉධ නිග්‍රොධා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "න අත්තමනො හොතී"ති ආදීනි වුත්තවිපක්ඛවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි. සබ්බවාරෙසු ච ලූඛතපස්සිනො චෙව ධුතඞ්ගධරස්ස ච වසෙන යොජනා වෙදිතබ්බා. "එවං සො තස්මිං ඨානෙ පරිසුද්ධො හොතී"ති එවං සො තෙන අත්තමනපරිපුණ්ණසංකප්පභාවසංඛාතෙන කාරණෙන පරිසුද්ධො නිරුපක්කිලෙසො හොති, උත්තරිං වායමමානො කම්මට්ඨානසුද්ධිකො හුත්වා අරහත්තං පාපුණාති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

"අද්ධා ඛො භන්තෙ"ති භන්තෙ එවං සන්තෙ එකංසෙනෙව විරියෙන පාපජිගුච්ඡනවාදො පරිසුද්ධො හොතීති අනුජානාති. ඉතො පරං ච[4] අග්ගභාවං වා සාරභාවං වා අජානන්තො "අග්ගප්පත්තා සාරප්පත්තා වා"ති ආහ. අථස්ස භගවා සාරප්පත්තභාවං පටිසෙධෙන්තො "න ඛො නිග්‍රොධා"ති ආදිමාහ: "පපටිකප්පත්තො[5] හොතී"ති සාරවතො රුක්ඛස්ස සාරං ඵෙග්ගුං තචං ච අතික්කම්ම බහි පපටික[6] සදිසො හොතීති දස්සෙති. "අග්ගං පාපෙතූ"ති දෙසනාවසෙන අග්ගං පාපෙත්වා දෙසෙතු සාරං පාපෙත්වා දෙසෙතූති දසබලං යාචති. "චාතුයාමසංවරසංවුතො"ති චතුබ්බිධෙන සංවරෙන පිහිතො. "න පාණමතිපාතෙතී"ති පාණං න හනති. "න භාවිතමාසිංසතී"ති භාවිතං නාම තෙසං සඤ්ඤාය පංචකාමගුණා තෙ න ආසිංසති න සෙවතීති අත්ථො. "අදුං චස්ස හොතී"ති එතං චස්ස ඉදානි වුච්චමානං සො අභිහරතීති ආදිලක්ඛණං තපස්සිතාය තපස්සිභාවෙ හොති.[6] තත්ථ "සො අභිහරතී"ති සො තං සීලං අභිහරති උපරූපරි වඩ්ඪෙති සීලමෙව පරිපුණ්ණං තපො ආරද්ධො අලමෙත්තාවතාති විරියං න විස්සජ්ජෙති. "නො හීනායාවත්තතී"ති හීනාය ගිහිභාවත්ථාය

1. සී. I. II & III. අන්තගාහිකාය.
2. සී. I. II & III. දිට්ඨං.
3. ම. වදතීති.
4. සී. I & II වසද්දං.
5. ම. පපටිකපත්තො.
6. ම. තහොති.

න වත්තති සීලතො උත්තරිං විසෙසාධිගමත්ථාය විරියං කරොතියෙව. එවං කරොන්තො සො විවිත්තං සෙනාසනං භජති, අරඤ්ඤන්ති ආදීනි සාමඤ්ඤඵලෙ විත්ථාරිතානෙව. "මෙත්තාසහගතෙනා"ති ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ වණ්ණිතානි.

"තචප්පත්තා[1]"ති පපටිකතො අබ්භන්තරං තචං පත්තා. **"ඵෙග්ගුප්පත්තා"**ති තචතො අබ්භන්තරං ඵෙග්ගුං පත්තා. ඵෙග්ගුසදිසා හොතීති අත්ථො. **"එත්තාවතා ඛො නිග්‍රොධ තපොජිගුච්ඡා අග්ගප්පත්තා ච හොති සාරප්පත්තා චා"**ති ඉදං භගවා තිත්ථියානං වසෙනාහ. තිත්ථියානං හි ලාභසක්කාරො රුක්ඛස්ස සාඛා පලාස සදිසො. පඤ්චසීලමත්තකං පපටිකසදිසං. අට්ඨසමාපත්තිමත්තං තච සදිසං. පුබ්බෙනිවාසඤාණාවසානා අභිඤ්ඤා ඵෙග්ගුසදිසා. දිබ්බචක්ඛුං පනෙතෙ අරහත්තන්ති ගහෙත්වා විචරන්ති. තෙන තෙසං තං රුක්ඛස්ස සාරසදිසං. සාසනෙ පන ලාභසක්කාරො සාඛාපලාස සදිසො. සීලසම්පදා පපටිකසදිසා. ඣානසමාපත්තියො තච සදිසා. ලොකියාභිඤ්ඤා ඵෙග්ගුසදිසා, මග්ගඵලං සාරො ඉති භගවතා අත්තනො සාසනං ඔතත[2]ඵලභාර භරිතරුක්ඛූපමාය උපමිතං. සො දෙසනා කුසලතාය ඉතො[3]තචසාරප්පත්තිතො[4]මම සාසනං උත්තරිතරං චෙව පණීතතරඤ්ච තං තුවං කදා ජානිස්සසීති අත්තනො දෙසනාය විසෙස භාවං දස්සෙතුං "ඉති ඛො නිග්‍රොධා"ති දෙසනං ආරභති. **"තෙ පරිබ්බාජකා"**ති තෙ තස්ස පරිවාරා තිංසසතසංඛා[5] පරිබ්බාජකා **"එත්ථ මයං අනස්සාමා"**ති එත්ථ අචෙලකපාළි ආදීසු. ඉදං වුත්තං හොති: අම්හාකං අචෙලකපාළිමත්තම්පි නත්ථි කුතො පරිසුද්ධපාළි? අම්හාකං පරිසුද්ධපාළි මත්තම්පි නත්ථි කුතො චාතුයාමසංවරාදීනි. චාතුයාම සංවරොපි නත්ථි, කුතො අරඤ්ඤවාසාදීනි? අරඤ්ඤවාසොපි නත්ථි, කුතො නීවරණප්පහානාදීනි? නීවරණප්පහානම්පි නත්ථි කුතො බ්‍රහ්ම විහාරාදීනි? බ්‍රහ්මවිහාරමත්තම්පි නත්ථි කුතො පුබ්බෙනිවාසාදීනි? පුබ්බෙනිවාසඤාණමත්තම්පි නත්ථි, කුතො අම්හාකං දිබ්බචක්ඛු? එත්ථ මයං සආචරියකා නට්ඨාති. **"ඉතො භීය්‍යො උත්තරිතර"**න්ති ඉතො දිබ්බචක්ඛුඤාණාධිගමතො භීය්‍යො අඤ්ඤං උත්තරිතරං විසෙසාධි ගමං මයං සුතිවසෙනාපි න ජානාමාති වදන්ති. **"අථ ඛො නිග්‍රොධං පරිබ්බාජක"**න්ති එවං කිරස්ස අහොසි: ඉමෙ පරිබ්බාජකා ඉදානි භගවතො භාසිතං සුස්සූසන්ති, ඉමිනා ච නිග්‍රොධෙන භගවතො පරම්මුඛෙ[6] කක්ඛළං දුරාසදං වචනං වුත්තං, ඉදානි අයම්පි සොතු කාමො ජාතො, කාලොදානි මෙ ඉමස්ස මානද්ධජං නිපාතෙත්වා භගවතො සාසනං උක්ඛිපිතුන්ති අථ නිග්‍රොධං පරිබ්බාජකං එතද

1. ම. තචං පත්තාති.
2. ම. ඔනතවිනත.
3. ම. තතො.
4. ම. සංපත්තිතො.
5. ම. තිංසසතසංඛා.
6. ම. පරම්මුඛා.

වො ච. අපරම්පිස්ස අහොසි: අයං මයි අකථෙන්තෙ සත්ථාරං න ඛමාපෙස්සති, තදස්ස අනාගතෙ අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තිස්සති, මයා පන කථිතෙ ඛමාපෙස්සති, තදස්ස භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායාති. අථ නිග්‍රොධං පරිබ්බාජකං එතදවොච. "**අපාරිසාවචරං පන නං කරෙය්‍යා**"ති එත්ථ පනාති නිපාතො, අථ නං අපාරිසාවචරං කරෙය්‍යාති අත්ථො. "අපරිසා වචරං න"න්තිපි[1] පාඨො. අපරිසාවචරං වා එතං කරෙය්‍ය, ගො කාණාදීනං වා අඤ්ඤතරන්ති අත්ථො. "**ගොකාණ**"න්ති එත්ථාපි ගොකාණං පරියන්තචාරිණිං විය කරෙය්‍යාති අත්ථො.

"**තුණ්හීභූතො**"ති තුණ්හීභාවං උපගතො. "**මඞ්කුභූතො**"ති නිත්තෙජතං ආපන්නො. "**පත්තක්ඛන්ධො**"ති ඔනතගීවො. "**අධොමුඛො**"ති හෙට්ඨාමුඛො. "**බුද්ධො සො භගවා බොධාය**"ති සයං බුද්ධො සත්තානම්පි චතුසච්චබොධත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. "**දන්තො**"ති චක්ඛුතොපි දන්තො -පෙ- මනතොපි දන්තො. "**දමථාය**"ති අඤ්ඤෙසම්පි දමනත්ථාය එව තවාදත්ථාය. "**සන්තො**"ති රාගසන්තතාය සන්තො, දොසමොහසන්තතාය සබ්බඅකුසලසබ්බාභිසඞ්ඛාරසන්තතාය සන්තො. "**සමථාය**"ති මහාජනස්ස රාගාදිසමනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. "**තිණ්ණො**"ති චතුරොඝෙ තිණ්ණො. "**තරණාය**"ති මහාජනස්ස ඔඝනිත්ථරණත්ථාය. "**පරිනිබ්බුතො**"ති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. "**පරිනිබ්බානාය**"ති මහාජනස්සාපි සබ්බකිලෙසපරිනිබ්බානත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. **අවච** යොති ආදීනි සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තානි. "**උජුජාතිකො**"ති කායවඞ්කාදිවිරහිතො උජුසභාවො. "**අහමනුසාසාමි**"ති අහං තාදිසං පුග්ගලං අනුසාසාමි ධම්මං අස්ස දෙසෙමි. "**සත්තාහ**"න්ති සත්ත දිවසානි. ඉදං සබ්බම්පි භගවා දන්ධපඤ්ඤං පුග්ගලං සන්ධායාහ. අසඨො පන අමායාවී උජුජාතිකො තං මුහුත්තෙනෙව අරහත්තං පත්තුං සක්ඛිස්සති. ඉති භගවා "අසඨ"න්ති ආදිවචනෙන සඨො හි වඞ්කවඞ්කො මයාපි න සක්කා අනුසාසිතුන්ති දීපෙන්තො පරිබ්බාජකං පාදෙ ගහෙත්වා මහාමෙරුපාදතලෙ විය[2] ඛිපිත්ථ, කස්මා අයං හි අතිසඨො කුටිලචිත්තො. සත්ථරි එවං ධම්මං කථෙන්තෙපි බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු නාධිමුච්චති. අධිමුච්චනකත්ථාය සොතං න ඔදහති. කොහඤ්ඤෙ ඨිතො සත්ථාරං ඛමාපෙතීති. තස්මා භගවා තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා "එතු විඤ්ඤූ පුරිසො අසඨො"ති ආදිමාහ. සඨං පනාහං අනුසාසිතුං න සක්කොමීති. "**අන්තෙවාසිකම්‍යතා**"ති අන්තෙවාසිකම්‍යතාය. අම්හෙ අන්තෙවාසිකෙ ඉච්ඡන්තො. "**එවමාහා**"ති "එතු විඤ්ඤූ පුරිසො"ති ආදිමාහ. "**යො[3] එව වො ආචරියො**"ති සො[3] එව තුම්හාකං පකතියා ආචරියො. "**උද්දෙසා නො චාවෙතුකාමො**"ති අත්තනො

1. සී. I. II. & III. අපරිසාවචරෙ නන්තිපි. 2. ම. පාදතලෙ විය.
3. සී. යො.

අනුසාසනිං ගාහාපෙත්වා අමෙහ අම්හාකං උද්දෙසතො චාවෙතුකාමො. **"සො එව වො උද්දෙසො හොතූ"**ති යො තුම්හාකං පකතියා උද්දෙසො සො තුම්හාකං එව හොතු න මයං තුම්හාකං උද්දෙසෙන අත්ථිකා. **"ආජීවො"**ති ආජීවතො. **"අකුසලසඞ්ඛාතා"**ති අකුසලාති කොට්ඨාසම්පත්තා. **"අකුසල ධම්මා"**ති ද්වාදස චිත්තුප්පාද ධම්මා. තණ්හායෙව වා විසෙසෙන, සා හි පුනබ්භවකරණතො **"පොනොභවිකා"**ති වුත්තා. **"සදරා[1]"**ති කිලෙසදරථසම්පයුත්තා. **"ජාතිජරාමරණියා"**ති ජාතිජරාමරණානං පච්චයභූතා. **"සඞ්කිලෙසිකා ධම්මා"**ති ද්වාදස චිත්තුප්පාද. **"වොදානියා"**ති සමථවිපස්සනාධම්මා. තෙ හි සත්තෙ වොදාපෙන්ති තස්මා වොදානීයාති වුච්චන්ති. **"පඤ්ඤාපාරිපූරිං"**ති මග්ගපඤ්ඤාපාරිපූරිං. **"වෙපුල්ලත්තං වා"**ති ඵලපඤ්ඤාවෙපුල්ලත්තං. උභොපි වා එතානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානෙව. ඉදං වුත්තං හොති "තතො තුම්හෙ මග්ගපඤ්ඤං චෙව ඵලපඤ්ඤං ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සථා"ති. එවං භගවා පරිබ්බාජකෙ ආරබ්භ අත්තනො ඔවාදානුසාසනියා බලං දස්සෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

"යථා තං මාරෙනා"ති යථා මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තා නිසීදන්ති, එවමෙව තුණ්හීභූතා-පෙ-අප්පටිභාණා නිසින්නා. මාරො කිර "සත්ථා අතිවිය ගජ්ජන්තො බුද්ධබලං දීපෙත්වා ඉමෙසං පරිබ්බාජකානං ධම්මං දෙසෙති, කදාචි ධම්මාභිසමයො භවෙය්‍ය හන්දාහං පරියුට්ඨාමී"ති සො තෙසං චිත්තානි පරියුට්ඨාසි. අප්පහීනවිපල්ලාසානං හි චිත්තං මාරස්ස යථාකාමකරණීයං හොති, තෙපි මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තා ථද්ධඞ්ගපච්චඞ්ගා[2] විය තුණ්හී-පෙ-අප්පටිභාණා නිසීදිංසු. අථ සත්ථා ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය නීරවා හුත්වා නිසින්නා, කින්නු ඛොති ආවජ්ජෙන්තො මාරෙන පරියුට්ඨිතභාවං අඤ්ඤාසි. සචෙ පන තෙසං මග්ගඵලුප්පත්තිහෙතු භවෙය්‍ය මාරං පටිබාහිත්වාපි භගවා ධම්මං දෙසෙය්‍ය. සො පන තෙසං නත්ථි සබ්බෙපිමෙ තුච්ඡා පුරිසාති අඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං: "අථ ඛො භගවතො එතදහොසි සබ්බෙපිමෙ මොඝපුරිසා"ති ආදි. තත්ථ **"ඵුට්ඨා පාපිමතා"**ති පාපිමතා මාරෙන ඵුට්ඨා. **"යත්‍ර හි නාමා"**ති යෙසං නාම[3] **"අඤ්ඤාණත්ථම්පි"**ති ජානනත්ථම්පි. **"කිං කරිස්සති සත්තාහො"**ති සමණෙන ගොතමෙන පරිච්ඡින්නසත්තාහො අම්හාකං කිං කරිස්සති ඉදං වුත්තං හොති: "සමණෙන ගොතමෙන සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සති සත්තාහෙනාති වුත්තං, සො සත්තාහො අම්හාකං කිං අඵාසුකං කරිස්සති? හන්ද මයං සත්තාහබ්භන්තරෙ එතං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සක්කා න සක්කාති අඤ්ඤාණත්ථම්පි බ්‍රහ්මචරියං චරිස්සාමා"ති. අථවා ජනාම තාවස්ස

1. ම. සදරථාති. 2. බද්ධඞ්ගපච්චඞ්ගා. 3. ම. යෙසු නාම.

ධම්මන්ති එකදිවසං එකවාරං අඤ්ඤදත්ථම්පි එතෙසං චිත්තං නුප්පන්නං[1] සත්තාහො පන එතෙසං කුසීතානං කිං කරිස්සති කිං සක්ඛිස්සන්ති[2] න සත්තාහං පූරෙතු'න්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. "සීහනාද"න්ති පරවාදභින්දනං සකවාදසමුස්සාපනඤ්ච අභීතනාදං නදිත්වා. "පච්චුට්ඨාසී"ති පතිට්ඨිතො. "තාවදෙවා"ති තස්මිංයෙව ඛණෙ. "රාජගහං පවිසී"ති රාජගහමෙව පවිට්ඨො. තෙසං පන පරිබ්බාජකානං කිඤ්චාපි ඉමං සුත්තං සුත්වා විසෙසො න නිබ්බත්තො, ආයතිං පන තෙසං වාසනාය පච්චයො භවිස්සතීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

උදුම්බරික[3]සුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

3. 25.

එවං මෙ සුතන්ති චක්කවත්ති[4]සුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා: "මාතුලාය"න්ති එවං නාමකෙ නගරෙ, තං නගරං ගොචරගාමං කත්වා අවිදූරෙ වනසණ්ඩෙ විහරති. "තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසී"ති එත්ථ අයං[5] අනුපුබ්බකථා: භගවා කිර ඉමස්ස සුත්තස්ස සමුට්ඨානසමයෙ පච්චූසකාලෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො ඉමාය අනාගතවංසදීපිකාය සුත්තන්තකථාය මාතුලනගරවාසීනං චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයං විදිත්වා පාතොව වීසතිභික්ඛුසහස්සපරිවාරො මාතුලනගරං සම්පත්තො. මාතුලනගරවාසිනො ඛත්තියා භගවා ආගතොති සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා[6] දසබලං නිමන්තෙත්වා මහාසක්කාරෙන නගරං පවෙසෙත්වා නිසජ්ජට්ඨානං සංවිධාය භගවන්තං මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං අදංසු. භගවා භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා චින්තෙසි: "සචාහං ඉමස්මිං ඨානෙ ඉමෙසං මනුස්සානං ධම්මං දෙසෙස්සාමි අයං පදෙසො සම්බාධො මනුස්සානං ඨාතුං වා නිසීදිතුං වා ඔකාසො න භවිස්සති මහතා ඛො පන සමාගමෙන භවිතබ්බ"න්ති. අථ රාජකුලානං භත්තානුමොදනං[7] අකත්වාව පත්තං ගහෙත්වා නගරතො නික්ඛමි. මනුස්සා චින්තයිංසු. සත්ථා අම්හාකං අනුමොදනම්පි අකත්වා ගච්ඡති අද්ධා භත්තග්ගං අමනාපං අහොසි, බුද්ධානං නාම න සක්කා චිත්තං ගහෙතුං, බුද්ධෙහි සද්ධිං විස්සාසකරණං නාම සමුස්සිතඵණං ආසිවිසං ගීවාය ගහණසදිසං හොති, එථ භො තථාගතං ඛමාපෙස්සාමාති සකලනගරවාසිනො භගවතා සහෙව නික්ඛන්තා. භගවා

1. සී. I & II. දුප්පන්නං.
2. සී. I & II. සක්ඛිස්සන්තා.
3. ම. උදුම්බරිය.
4. ම. චට්ටි.
5. සී. I.II & III. තත්‍රායං.
6. ම. පච්චුග්ගමං.
7. ම. භත්තානුමොදනං.

ගච්ඡන්තොව මග්ගබ්භන්තරෙ සීතං සාඛාවිටපසම්පන්නං සන්දච්ඡායං කරීසමත්තභූමිපත්ථරං එකං මාතුලරුක්ඛං දිස්වා ඉමස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදිත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ මහාජනස්ස ඨානනිසජ්ජොකාසො භවිස්සතීති චින්තෙත්වා මග්ගා ඔක්කම්ම රුක්ඛමූලං උපසංකමිත්වා ධම්මභණ්ඩාගාරිකං ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකිත සඤ්ඤාය එව සත්ථා නිසීදිතුකාමොති ඤත්වා සුගතමහාචීවරං පඤ්ඤපෙත්වා අදාසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ. අථස්ස පුරතො මනුස්සා නිසීදිංසු. උභොසු පස්සෙසු පච්ඡතො ච භික්ඛුසංඝො ආකාසෙ දෙවතා අට්ඨංසු. එවං මහාපරිසමජ්ඣගතො. තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසි. “තෙ භික්ඛූ”ති තත්‍ර පවිට්ඨා ධම්මපටිග්ගාහකා භික්ඛූ. “අත්තදීපා”ති අත්තානං දීපං තාණං ලෙණං ගතිං පරායණං පතිට්ඨං කත්වා විහරථාති අත්ථො. “අත්තසරණා”ති ඉදං තස්සෙව වෙවචනං. “අනඤ්ඤසරණා”ති ඉදං අඤ්ඤසරණපටික්ඛෙපවචනං. න හි අඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස සරණං හොති, අඤ්ඤස්ස හි වායාමෙන අඤ්ඤස්ස අසිජ්ඣනතො. වුත්තම්පි චෙතං: “අත්තා හි අත්තනො නාථො කො හි නාථො පරො සියා”ති. තෙනාහ: “අනඤ්ඤසරණා”ති. කො පනෙත්ථ අත්තා නාම? ලොකියලොකුත්තරධම්මො. තෙනෙවාහ: “ධම්මදීපා ධම්මසරණා අනඤ්ඤසරණා”ති.

“කායෙ කායානුපස්සී”ති ආදීනි මහාසතිපට්ඨානෙ විත්ථාරිතානි. “**ගොචරෙ**”ති චරිතුං යුත්තට්ඨානෙ. “**සකෙ**”ති අත්තනො සන්තකෙ. “**පෙත්තිකෙ විසයෙ**”ති පිතිතො ආගතවිසයෙ. “**චරත**”න්ති චරන්තානං. “චරන්ත”න්තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. “**න ලච්ඡතී**”ති න ලභිස්සති, න පස්සිස්සති. “**මාරො**”ති දෙවපුත්තමාරොපි මච්චුමාරොපි කිලෙසමාරොපි. “**ඔතාර**”න්ති රන්ධං ඡිද්දං විවරං, අයං පනත්ථො: ලෙඩ්ඩුට්ඨානතො නික්ඛම්ම තොරණෙ නිසීදිත්වා බාලාතපං තප්පන්තං ලාපං[1] ගහෙත්වා පක්ඛන්තසෙනසකුණවත්ථුනා දීපෙතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං:-

“භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ සකුණග්ඝි ලාපං සකුණං සහසා අජ්ඣප්පත්තා අග්ගහෙසි. අථ ඛො භික්ඛවෙ ලාපො සකුණො සකුණග්ඝියා හරියමානො එවං පරිදෙවසි මයමෙවම්හ අලක්ඛිකා මයං අප්පපුඤ්ඤා යෙ මයං අගොචරෙ චරිම්හ පරවිසයෙ, සචජ්ජ මයං ගොචරෙ චරෙය්‍යාම සකෙ පෙත්තිකෙ විසයෙ, න ම්‍යායං සකුණග්ඝි අලං අභවිස්ස යදිදං දණ්ඩායාති[2]. කො පන තෙ ලාප ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයොති. යදිදං නඞ්ගලකට්ඨකරණං ලෙඩ්ඩුට්ඨානන්ති. අථ ඛො භික්ඛවෙ සකුණග්ඝි සකෙ බලෙ අපත්ථද්ධා සකෙ බලෙ අවදමානා ලාපං සකුණං මුඤ්චි, ගච්ඡ ඛො ත්වං ලාප තත්‍රපි ගන්ත්වා

1. ●. ලාපසකුණං. 2. ●. යුද්ධායාති.

න මොක්ඛසීති. අථ ඛො භික්ඛවෙ ලාපො සකුණො නඞ්ගලකට්ඨකරණං ලෙඩ්ඩුට්ඨානං ගන්ත්වා මහන්තං ලෙඩ්ඩුං අභිරූහිත්වා සකුණග්ඝිං අපද මානො[1] අට්ඨාසි එහි ඛො දානි සකුණග්ඝි එහි ඛො දානි සකුණග්ඝීති. අථ ඛො භික්ඛවෙ සකුණග්ඝි සකෙ බලෙ අපත්ථද්ධා සකෙ බලෙ අසරමානා උභො පක්ඛෙ සන්නය්හ[2] ලාපං සකුණං සහසා අජ්ඣප්පත්තා. යදා ඛො භික්ඛවෙ අඤ්ඤාසි ලාපො සකුණො බහු ආගතා ඛො ම්යායං සකුණග්ඝීති. අථ ඛො තස්සෙව ලෙඩ්ඩුස්ස අන්තරං පච්චුපාදි[3] අථ ඛො භික්ඛවෙ සකුණග්ඝි තත්ථෙව උරං පච්චතාළෙසි. එවං හෙතං භික්ඛවෙ හොති යො අගොචරෙ චරති පරවිසයෙ, තස්මා තිහ භික්ඛවෙ මා අගොචරෙ චරිත්ථ පරවිසයෙ, අගොචරෙ භික්ඛවෙ චරතං පරවිසයෙ ලච්ඡති මාරො ඔතාරං ලච්ඡති මාරො ආරම්මණං. කො ච භික්ඛවෙ භික්ඛුනො අගොචරො පරවිසයො? යදිදං පංචකාමගුණා, කතමෙ පංච? චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා-පෙ-කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා -පෙ-රජනීයා, අයං භික්ඛවෙ භික්ඛුනො අගොචරො පරවිසයො. ගොචරෙ භික්ඛවෙ චරථ-පෙ-න ලච්ඡති මාරො ආරම්මණං. කො ච භික්ඛවෙ භික්ඛුනො ගොචරො? සකො පෙත්තිකො විසයො යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා කතමෙ? චත්තාරො. ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති-පෙ-සකො පෙත්තිකො විසයොති. **"කුසලාන"**න්ති අනවජ්ජලක්ඛණානං. **"සමාදානහෙතූ"**ති සමාදිය වත්තන හෙතු. **"එවමිදං පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී"**ති එවං ඉදං ලොකිය ලොකුත්තරං පුඤ්ඤඵලං වඩ්ඪති, පුඤ්ඤඵලන්ති ච උපරූපරි පුඤ්ඤම්පි පුඤ්ඤවිපාකොපි වෙදිතබ්බො. තත්ථ දුවිධං කුසලං වට්ටගාමී ච විවට්ටගාමී ච. තත්ථ වට්ටගාමිකුසලං නාම මාතාපිතූනං පුත්තධීතාසු පුත්තධීතානං ච මාතා පිතූසු සිනෙහවසෙන මුදුමද්දවචිත්තං. විවට්ටගාමිකුසලං නාම චත්තාරො සතිපට්ඨානාති ආදිභෙදා සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මා. තෙසු වට්ටගාමිපුඤ්ඤස්ස පරියොසානං මනුස්සලොකෙ චක්කවත්තිසිරිවිභවො. විවට්ටගාමිකුසලස්ස මග්ගඵලනිබ්බාණසම්පත්ති. තත්ථ විවට්ටගාමිකුසලස්ස විපාකං සුත්තපරියොසානෙ දස්සෙස්සති, ඉධ පන වට්ටගාමිකුසලස්ස විපාකදස්සනත්ථං භික්ඛවෙ යදා පුත්තධීතරො මාතා පිතූනං ඔවාදෙ න අට්ඨංසු තදා ආයුනා පි වණ්ණෙනපි ඉස්සරියෙනපි පරිහායිංසු. යදා පන අට්ඨංසු තදා වඩ්ඪිංසූති වත්වා වට්ටගාමිකුසලානුසන්ධිවසෙන "භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ"ති දෙසනං ආරභි:-

තත්ථ "චක්කවත්තී"ති ආදීනි මහාපදානෙ විත්ථාරිතානෙව. **"ඔසක්කිත"**න්ති ඊසකම්පි අවසක්කිතං[4]. **"ඨානාචුත"**න්ති සබ්බසො ඨානා අපගතං. තං කිර චක්කරතනං අන්තෙපුරද්වාරෙ

1. සී. I & II. අසරමානො.
2. සී. I. II & III. සන්නය්හ.
3. සී I & II. පච්චපාදි.
4. සී. I II & III අවසික්කිතං

අකඛාහතං විය වෙහාසං අඨාසි. අථසස උභොසු පසෙසසු ද්වෙ ඛදිරථමෙභ නිඛණිතවා චකකරතනමතථකෙ නෙමි අභිමුඛං එකං සුතතකං බනධිංසු. අධොභාගෙපි නෙමි අභිමුඛං එකං බනධිංසු. තෙසු උපරිමසුතතතො අපපමතතකමපි ඔගතං චකකරතනං "ඔසකකිතං" නාම හොති. හෙට්ඨා සුතතසස ඨානං උපරිමකොටියා අතිකකනතගතං ඨානා චුතං නාම හොති. තදෙතං අතිබලවදොසෙ සති එවං හොති සුතතමතතමපි අඞගුලඞගුලමතතමපි හවඩ්ඪං ඨානා චුතමෙව හොති. තං සනධායෙතං වුතතං: "ඔසකකිතං ඨානා චුත"නති. "අථ මෙ ආරොචෙයයාසී"ති තාත තවං අජජාදිං කතවා දිවසසස තිකඛතතුං චකකරතනසස උපටඨානං ගචඡ. එවං ගචඡනෙතා යදා චකකරතනං ඊසකමපි ඔසකකිතං ඨානා චුතං පසසසි, අථ මයහං ආරොචෙයයාසි. ජීවිතං හි මෙ තව හතෙථ නිකඛිතතනති. "අදදසා"ති අපපමතෙතා දිවසසස තිකඛතතුං ගනතවා ඔලොකෙනෙතා එකදිවසං අදදස. "අථ ඛො භිකඛවෙ"ති භිකඛවෙ අථ රාජා දළහනෙමි චකකරතනං ඔසකකිතනති සුතවා උපපනනබලවදොමනසෙසා-"ඉදානි මයා න චිරං ජීවිතබබං භවිසසති, අපපාවසෙසං මෙ ආයු, න මෙ ඉදානි කාමෙ පරිභුඤජනකාලො, පබබජජාකාලො මෙ ඉදානී"ති රොදිතවා පරිදෙවිතවා ජෙට්ඨපුතතකං කුමාරං ආමනතාපෙතවා එතදවොච. "සමුදදපරියනතා"නති පරිකඛිතතඑකසමුදදපරියනතමෙව. ඉදං හිසස කුලසනතකං, චකකවාළපරියනතං පන පුඤඤිදධිවසෙන නිබබතතං. නතං සකකා දාතුං, කුලසනතකං පන නීයයාතෙනෙතා සමුදදපරියනතනති ආහ.

"කෙසමසසූ"නති තාපසපබබජජං පබබජනතාපි හි පඨමං කෙසමසසුං ඔහාරෙනති. තතො පඨාය පරූළහකෙසෙ බනධිතවා විචරනති. තෙන වුතතං "කෙසමසසුං ඔහාරෙතවා"ති. "කාසායානී"ති කාසායරසපීතානි. ආදිතො එවං කතවා පචඡා වකකලානිපි[1] ධාරෙනති. "පබබජී"ති පබබජිතො. පබබජිතවාපි අතතනො මඞගලුයයානෙයෙව වසි. "රාජිසිමහී"ති රාජඉසිමහි. බ්‍රාහමණපබබජිතා හි බ්‍රාහමණිසයොති වුචචනති. සෙතවචජිතතං පන පහාය රාජපබබජිතා 'රාජිසයොති. "අනතරධායී"ති අනතරහිතං. නිබබුතදීපසිඛා විය අභාවං උපගතං. "පටිසංවෙදෙසී"ති කනදනෙතා පරිදෙවනෙතා ජානාපෙසි. "පෙතතිකා"නති පිතිතො ආගතං දායජජං න හොති න සකකා කුසීතෙන හීනවිරියෙන දසඅකුසලකමමපථෙ සමාදාය වතතනෙතන පාපුණිතුං. අතතනො පන සුකත කමමං නිසසාය දසවිධං වා දවාදසවිධං වා චකකවතතිවතතපූරිතෙනෙනෙවෙතං[2] පතතබබනති දීපෙති. අථ තං වතතපටිපතතිං චොදෙනෙතා "ඉඞඝ තවං"නති ආදිමාහ. තතථ "අරියෙ"ති නිදෙදාසෙ. "චකකවතතිවතෙත"ති චකක

1. සී. I. II & III. වකකලානිපි. 2. ම. වතතං පූරෙනෙතනෙවෙතං.

වත්තන්තිං වදති. “ධම්ම”න්ති දසවිධකුසලකම්මපථධම්මං. “නිස්සායා”ති තදධිට්ඨානෙන චෙතසා තමෙව නිස්සයං කත්වා. “ධම්මං සක්කරොන්තො”ති යථා කතො සො ධම්මො සුට්ඨු කතො හොති එවමෙතං කරොන්තො. “ධම්මං ගරුංකරොන්තො”ති තස්මිං ගාරවුප්පත්තියා තං ගරුං කරොන්තො. “ධම්මං මානෙන්තො”ති තමෙව ධම්මං පියං ච භාවනීයං ච කත්වා විහරන්තො. “ධම්මං පූජෙන්තො”ති තං අපදිසිත්වා ගන්ධමාලාදිපූජනෙන[1] පූජං කරොන්තො. “ධම්මං අපචායමානො”ති තස්සෙව ධම්මස්ස අඤ්ජලිකරණාදීහි නීචවුත්තිතං කරොන්තො. “ධම්මද්ධජො ධම්මකෙතූ”ති තං ධම්මං ධජමිව පුරක්ඛත්වා කෙතුමිව ච උක්ඛිපිත්වා පවත්තියා ධම්මද්ධජො ධම්මකෙතු ච හුත්වාති අත්ථො. “ධම්මාධිපතෙය්‍යො”ති ධම්මාධිපතිභූතා ආගතභාවෙන ධම්මවසෙනෙව සබ්බකිරියානං කරණෙන ධම්මාධිපතෙය්‍යො හුත්වා. “ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්තිං සංවිදහස්සූ”ති ධම්මො අස්ස අත්ථීති=ධම්මිකො, රක්ඛා ච ආවරණඤ්ච ගුත්ති ච රක්ඛාවරණගුත්ති; තත්ථ පරං රක්ඛන්තො අත්තානං රක්ඛතීති වචනතො ඛන්ති ආදයො රක්ඛා. වුත්තංහෙතං:“කථඤ්ච භික්ඛවෙ පරං රක්ඛන්තො අත්තානං රක්ඛති? ඛන්තියා අවිහිංසාය මෙත්තචිත්තතා අනුද්දයතා”ති. නිවාසනපාරුපනගෙහාදී ආවරණං. චොරාදිඋපද්දවනිවාරණත්ථං ගොපායනා ගුත්ති, තං සබ්බම්පි සුට්ඨු සංවිදහස්සු පවත්තය ඨපෙහීති අත්ථො. ඉදානි යත්ථ සා සංවිදහිතබ්බා තං දස්සෙන්තො “අන්තොජනස්මි”න්ති ආදිමාහ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො: අන්තොජනසංඛාතං තව පුත්තදාරං සීලසංවරෙ පතිට්ඨාපෙහි, වත්ථගන්ධමාලාදීනි චස්ස දෙහි, සබ්බොපද්දවෙ චස්ස නිවාරය, බලකායාදීසුපි එසෙව නයො. අයං පන විසෙසො: බලකායො කාලං අනතික්කමිත්වා භත්තවෙතනසම්පදානෙනපි අනුග්ගහෙතබ්බො. අභිසිත්තඛත්තියා භද්‍රඅස්සාජානීයාදි[2]රතනසම්පදානෙනපි උපගණ්හිතබ්බා. අනුයුත්තඛත්තියා තෙසං අනුරූපයානවාහනසම්පදානෙනපි පරිතොසෙතබ්බා. බ්‍රාහ්මණා අන්නපානවත්ථාදිනා දෙය්‍යධම්මෙන. ගහපතිකා භත්තබීජනඞ්ගලබලිවද්දාදිසම්පදානෙන, තථා නිගමවාසිනො නෙගමා, ජනපද වාසිනො ච ජානපදා. සමිතපාපබාහිතපාපා සමණබ්‍රාහ්මණා සමණපරික්ඛාරසම්පදානෙන සක්කා[3]තබ්බා. මිගපක්ඛිනො අභයදානෙන සමස්සාසෙතබ්බා.

“විජිතෙ”ති අත්තනො ආණාපවත්තිට්ඨානෙ. “අධම්මකාරො”ති අධම්මකිරියා “මා පවත්තිත්ථා”ති යථා නප්පවත්තති තථා ච නං පටිපාදෙහීති අත්ථො. “සමණබ්‍රාහ්මණා”ති සමිතපාපබාහිතපාපා “මදප්පමාදා පටිවිරතා”ති නවවිධමානමදා පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සජ්ජනසංඛාතා පමාදා ච පටිවිරතා. “ඛන්තිසොරච්චෙ නිවිට්ඨා”ති අධිවාසනඛන්තියඤ්ච සුරතභාවෙ ච පතිට්ඨිතා

1. ම. පූජනෙනස්ස. 2. ම. භද්‍රස්සාජනීයාදි. 3. ම. සක්කාර කාතබ්බං.

“**එකමන්තාන**”න්ති අත්තනො රාගාදීනං දමනාදීහි එකමන්තානං දමෙන්ති සමෙන්ති පරිනිබ්බාපෙන්තීති වුච්චන්ති. “**කාලෙන කාල**”න්ති කාලෙ කාලෙ. “**අභිනිවජ්ජෙය්‍යාසී**”ති ගූථං විය විසං විය අග්ගිං විය ච සුට්ඨු වජ්ජෙය්‍යාසි. “**සමාදපා**”ති සුරභිකුසුමදාමං විය අමතං විය ච සම්මා ආදාය පවත්තෙය්‍යාසි, ඉධ ඨත්වා වත්තං සමානෙතබ්බං; අන්තොජනස්මිං බලකායෙපි එකං ඛත්තියෙසු එකං අනුයුත්තෙසු එකං බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසු එකං නෙගමජානපදෙසු එකං සමණබ්‍රාහ්මණෙසු එකං මිගපක්ඛීසු එකං අධම්මකාරපටික්ඛෙපො එකං අධනානං ධනානුප්පදානං එකං සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හපුච්ඡනං එකන්ති එවමෙතං දසවිධං හොති. ගහපතිකෙ පන පක්ඛිජාතෙ ච විසුං කත්වා ගණ්හන්තස්ස ද්වාදසවිධං හොති. පුබ්බෙ අවුත්තං වා ගණ්හන්තෙන[1] අධම්මරාගස්ස ච විසමලොභස්ස ච පහානවසෙන ද්වාදසවිධං වෙදිතබ්බං. “**ඉදං ඛො තා**”ති ඉදං දසවිධං ද්වාදසවිධං ච අරියං චක්කවත්තිවත්තං නාම. “**වත්තමානස්සා**”ති පූරෙත්වා වත්තමානස්ස තදහුපොසථෙති ආදි මහාසුදස්සනෙ වුත්තං. “**සමනෙනා**”ති අත්තනො මතියා. “**සුද**”න්ති නිපාතමත්තං. “**පසාසතී**”ති අනුසාසති. ඉදං වුත්තං හොති– පොරාණකං රාජවංසං රාජපවෙණිං රාජධම්මං විහාය අත්තනො මතිමත්තෙන ඨත්වා ජනපදං අනුසාසතීති එවමයං මඛාදෙව වංසස්ස කළාරජනකො විය දළ්හනෙමිවංසස්ස උපච්ඡෙදකො අන්තිමපුරිසො හුත්වා උප්පන්නො. “**පුබ්බෙනාපර**”න්ති පුබ්බකාලෙන සදිසං හුත්වා අපරකාලං. ජනපදා න පබ්බන්ති න ච වඩ්ඪන්ති “**යථා තං පුබ්බකාන**”න්ති යථා පුබ්බකානං රාජූනං පුබ්බෙ ච පච්ඡා ච සදිසායෙව හුත්වා පබ්බිංසු, තථා න පබ්බන්ති කත්ථචි ‘න සුස්සන්ති’[3] කත්ථචි සුස්සන්ති තෙලමධුඵාණිතාදීසු චෙව යාගුභත්තාදීසු ච ඔජාපි පරිහායිත්ථාති අත්ථො “**අමච්චා පාරිසජ්ජා**”ති අමච්චා චෙව පරිසාවචරා ච. “**ගණකමහාමත්තා**”ති අච්ඡිද්දකාදි[4] පාදගණකා චෙව මහාඅමච්චා ච. “**අනීකට්ඨා**”ති හත්ථිආචරියාදයො. “**දොවාරිකා**”ති ද්වාරරක්ඛිනො. “**මන්තස්සාජීවිනො**”ති මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තං නිස්සයං කත්වා යෙ ජීවන්ති පණ්ඩිතා මහාමත්තා තෙසං එතං නාමං. “**නො ච ඛො අධනාන**”න්ති බලවලොභත්තා පන අධනානං දළිද්දමනුස්සානං ධනං නානුප්පදාසි. “**නානුප්පදීයමානෙ**”ති අනනුප්පදීයමානෙ. අයමෙව වා පාඨො. “**දාළිද්දිය**”න්ති දළිද්දභාවො “**අත්තනා ච ජීවාහී**”ති සයං ච ජීවං යාපෙහීති අත්ථො. “උද්ධග්ගික”න්ති ආදීසු උපරූපරි භූමීසු ඵලදානවසෙන උද්ධමග්ගමස්සාති=උද්ධග්ගිකා. සග්ගස්ස හිතා තත්‍රූපපත්තිජනනතොති=සොවග්ගිකා. නිබ්බත්තා නිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛො

1. ම. ගණ්හන්තෙන.
2. ම. සමෙනකාති
3. ම. කත්ථචි සුස්සන්ති.
4. ම. අච්ඡිද්දිකාදි.

විපාකො අස්සාති=සුඛවිපාකා. සුට්ඨු අග්ගානං දිබ්බවණ්ණාදීනං දසන්නං විසෙසානං නිබ්බත්තනතො සග්ගසංවත්තනිකා. එවරූපං දක්ඛිණං දානං පතිට්ඨපෙසීති අත්ථො. "පවඩ්ඪිස්සතී"ති වඩ්ඪිස්සති බහුං භවිස්සති "සුනිසෙධං නිසෙධෙය්‍ය"න්ති සුට්ඨු නිසිද්ධං කත්වා නිසෙධෙය්‍යං. "මූලඝච්ච"න්ති[1] මූලහතං. "ඛරස්සරෙනා"ති ඵරුසසද්දෙන. "පණවෙනා"ති වජ්ඣභෙරියා "සීසානි තෙසං ඡින්දිස්සාමා"ති යෙ යං අන්තමසො මූලකමුට්ඨිම්පි හරිස්සාම[2] තෙසං තත්ථෙව සීසානි ඡින්දිස්සාම. යථා කොචි ඝටභාවම්පි න ජානිස්සති අම්හාකංදති කිමෙත්ථ රාජාපි එවං උට්ඨාය පරං මාරෙතීති අයං තෙසං අධිප්පායො. "උපක්කමිංසූ"ති ආරභිංසු "පන්ථදූහන"න්ති පන්ථඝාතං පන්ථෙ ඨත්වා චොරකම්මං. "න හි දෙවා"ති සො කිර චින්තෙසි අයං රාජා සච්චං දෙවාති මුඛපටිඤ්ඤාය දින්නාය මාරාපෙති හන්දාහං මුසාවාදං කරොමීති මරණභයෙන නහි දෙවාති අවොච. "එකිද"න්ති එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං, එකෙ සත්තාති අත්ථො. "චාරිත්ත"න්ති මිච්ඡාචාරං. "අභිජ්ඣාව්‍යාපාදා"ති අභිජ්ඣා ච ව්‍යාපාදො ච. "මිච්ඡාදිට්ඨී"ති නත්ථිදින්නන්ති ආදිකා අන්තග්ගාහිකා පච්චනීකදිට්ඨි[3] "අධම්මරාගො"ති මාතා මාතුච්ඡා පිතා පිතුච්ඡා මාතුලානීති ආදිකෙ අයුත්තට්ඨානෙ රාගො. "විසමලොභො"ති පරිභොගයුත්තෙසුපි ඨානෙසු අතිබලවලොභො. "මිච්ඡාධම්මො"ති පුරිසානං පුරිසෙසු ඉත්ථීනං ච ඉත්ථීසු ඡන්දරාගො. "අමත්තෙය්‍යතා"ති ආදීසු මාතුහිතො මත්තෙය්‍යො තස්ස භාවො=මත්තෙය්‍යතා. මාතරි සම්මා පටිපත්තියා එතං නාමං. තස්සා අභාවො චෙව තප්පටිපක්ඛතා ච අමත්තෙය්‍යතා. අපෙත්තෙය්‍යතාදීසුපි එසෙව නයො. "න කුලෙජෙට්ඨාපචායිතා"ති කුලෙ ජෙට්ඨානං අපචිතියා නීචවුත්තියා අකරණභාවො. "යං ඉමෙස"න්ති යස්මිං සමයෙ ඉමෙසං. "අලම්පතෙය්‍යා"ති පතිනො දාතුං යුත්තා. "ඉමානි රසානී"ති ඉමානි ලොකෙ අග්ගරසානි. "අතිව්‍යා දිප්පිස්සන්තී"ති[4] අති විය දිප්පිස්සන්ති. අයමෙවවා පාඨො. "කුසලන්තිපි න භවිස්සතී"ති කුසලන්ති නාමම්පි න භවිස්සති. පඤ්ඤත්තිමත්තම්පි න පඤ්ඤායිස්සතීති අත්ථො. "පුජ්ජා ච භවිස්සන්ති පාසංසා චා"ති පූජාරහා ච පසංසාරහා ච භවිස්සන්ති තදා කිර මනුස්සා අනුකෙන නාම මාතා පහටා පිතා පහටො සමණබ්‍රාහ්මණා ජීවිතා වොරොපිතා කුලෙ ජෙට්ඨානං අත්ථිභාවම්පි න ජානාති අහො පුරිසොති තමෙව පූජෙස්සන්ති චෙව පසංසිස්සන්ති ච. "න භවිස්සති මාතාති වා"ති අයං මය්හං මාතාති ගරුචිත්තං න භවිස්සති ගෙහෙ මාතුගාමං විය නානාවිධං අසබ්භකථං[5] කථෙය මාතා අගාරවූපචාරෙන උපසඞ්කමිස්සන්ති මාතුච්ඡාදීසුපි එසෙව නයො.

---

1. සී I & II. මූලවෙජ්ජන්ති. 3 ම. ආදිකා මිච්ඡාදිට්ඨි.
2. ම. පහරිස්සාම. 4. ම. අතිබ්‍යාදිබ්බිස්සන්තීති. 5. ම. අසබ්භං.

එත්ථ ච “මාතුච්ඡා”ති මාතුභගිනී. “මාතුලානී”ති මාතුලභරියා “ආචරියභරියා”ති සිප්පායතනාදි සික්ඛාපකස්ස ආචරියස්ස භරියා. “ගරූනං දාරා”ති චූළපිතුමහාපිතුආදීනං භරියා. “සම්භෙදන්”ති මිස්සීභාවං[1] මරියාදභෙදං වා. “තිබ්බො ආඝාතො පච්චුපට්ඨිතො භවිස්සතී”ති බලවකොපො පුනප්පුන උප්පත්තිවසෙන පච්චුපට්ඨිතො භවිස්සති. අපරානි ච එතස්සෙව වෙවචනානි. කොපො හි චිත්තං ආඝාතෙතීති=ආඝාතො. අත්තනො ච පරස්ස ච හිතසුඛං ව්‍යාපාදෙතීති=ව්‍යාපාදො. මනං පදූසයතීති=මනොපදොසොති වුච්චති. “තිබ්බං වධකචිත්තන්”ති මියමානස්සාපි[2] පරං මාරණත්ථාය වධකචිත්තං තස්ස තං වත්ථුං දස්සෙතුං “මාතාපි පුත්තම්හී”ආදි වුත්තං. “මාගවිකස්සා”ති මිගලුද්දකස්ස. “සත්ථන්තරකප්පො”ති සත්ථෙන අන්තරකප්පොති සංවට්ටකප්පං අප්පත්වා අන්තරා ව[3] ලොකවිනාසො, අන්තරකප්පො ච නාමෙස දුබ්භික්ඛන්තරකප්පො රොගන්තරකප්පො සත්ථන්තරකප්පොති තිවිධො. තත්ථ ලොභුස්සදාය පජාය දුබ්භික්ඛන්තරකප්පො හොති. මොහුස්සදාය රොගන්තරකප්පො දොසුස්සදාය සත්ථන්තරකප්පො. තත්ථ දුබ්භික්ඛන්තරකප්පෙන නට්ඨා යෙභුය්‍යෙන පෙත්තිවිසයෙ උප්පජ්ජන්ති. කස්මා? ආහාරනිකන්තියා බලවතා. රොගන්තරකප්පෙන නට්ඨා යෙභුය්‍යෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තන්ති. කස්මා? තෙසං හි අහො වතඤ්ඤෙසං සත්තානං එවරූපො රොගො න භවෙය්‍යාති මෙත්තචිත්තං උප්පජ්ජති. සත්ථන්තරකප්පෙන නට්ඨා යෙභුය්‍යෙන නිරයං උප්පජ්ජන්ති. කස්මා? අඤ්ඤමඤ්ඤබලවාඝාතතාය. “මිගසඤ්ඤ”න්ති අයං මිගො අයං මිගොති සඤ්ඤං. “තිණ්හානි[4] සත්ථානි හත්ථෙ පාතුභවිස්සන්තී”ති තෙසං කිර හත්ථෙන පුට්ඨමත්තං යං කිඤ්චි අන්තමසො තිණපණ්ණං උපාදාය ආවුධමෙව භවිස්සති. “මා ච මයං කඤ්චී”ති මයං කඤ්චි එකපුරිසම්පි ජීවිතා මා වොරොපයිම්හ “මා ච අම්හෙ කොචි”ති අම්හෙ කොචි එකපුරිසොපි ජීවිතා මා වොරොපයිත්ථ. “යන්නූන මය”න්ති අයං ලොකවිනාසො පච්චුපට්ඨිතො න සක්කා ද්වීහි එකට්ඨානෙ ඨිතෙහි ජීවිතං ලද්ධුන්ති මඤ්ඤමානා එවං චින්තයිංසු. “වනගහන”න්ති වනසංඛාතාහි ගුම්බලතාදීහි ගහනං දුප්පවෙසට්ඨානං. “රුක්ඛගහන”න්ති රුක්ඛෙහි ගහනං දුප්පවෙසට්ඨානං. “නදීවිදුග්ග”න්ති නදීනං අන්තරදීපාදීසු දුග්ගමට්ඨානං. “පබ්බතවිසම”න්ති පබ්බතෙහි විසමං පබ්බතෙසු වා විසමට්ඨානං. “සභාගායිස්සන්තී”ති සත්තා අහං ජීවාමි දිට්ඨා භො සත්තා ත්වම්පි තථා ජීවසීති එවං සම්මොදමාන කථාය අත්තනා සභාගෙ කරිස්සන්ති “ආයත”න්ති මහන්තං.

1. ම. මිස්සකභාවං.
2. ම. පියමානස්සාපි.
3. ම. අන්තරායෙව.
4. ම. තිණ්හාති.

“**පාණාතිපාතා විරමෙය්‍යාමා**”ති පාණාතිපාතතො ඔසක්කෙය්‍යාම. “පාණාතිපාතං විරමෙය්‍යා”තිපි සජ්ඣායන්ති. තත්‍ථ පාණාතිපාතං පජහෙය්‍යාමාති අත්‍ථො. “**වීසතිවස්සායුකා**”ති මාතාපිතරො පාණාතිපාතා පටිවිරතා, පුත්තා කස්මා වීසතිවස්සායුකා අහෙසුන්ති? ඛෙත්තවිසුද්ධියා, තෙසං හි මාතාපිතරො සීලවන්තා[1] ජාතා. ඉති සීලගබ්භෙ වඩ්ඪිතත්තා ඉමාය ඛෙත්තවිසුද්ධියා දීඝායුකා අහෙසුං. යෙපි තෙ කාලං කත්වා තත්‍ථෙව නිබ්බත්තා තෙ අත්තනොව සීලසම්පත්තියා දීඝායුකා අහෙසුං. “**අස්සාමා**”ති භවෙය්‍යාම. “**චත්තාරීසංවස්සායුකා**”ති ආදයො කොට්ඨාසා අදින්නාදානාදීහි පටිවිරතානං වසෙන වෙදිතබ්බා. “**ඉච්ඡා**”ති මය්හං හත්‍ථං දෙථාති එවං උප්පජ්ජනක තණ්හා. “**අනසන**”න්ති න අසනං අවිප්ඵාරිකභාවො කායාලසියං; භත්තං භුත්තානං භත්තසම්මදපච්චයා නිපජ්ජිතුකාමතාජනකො කායදුබ්බලභාවොති අත්‍ථො. “**ජරා**”ති පාකට[2] ජරා. “**කුක්කුටසම්පාතිකා**”ති එකගාමස්ස ඡදනපිට්ඨිතො උප්පතිත්වා ඉතරගාමස්ස ඡදනපිට්ඨෙ පතනසංඛාතො කුක්කුටසම්පාතො එතාසු අත්‍ථීති=කුක්කුටසම්පාතිකා. “කුක්කුටසම්පාදිකා”තිපි පාඨො. ගාමන්තරතො ගාමන්තරං කුක්කුටානං පදසා ගමනසංඛාතො කුක්කුටසම්පාදො එතාසු අත්‍ථීති අත්‍ථො. උභයමෙපතං ඝනනිවාසතං යෙව දීපෙති. “**අවීචි මඤ්ඤෙ ඵුටො භවිස්සතී**”ති අවීචිමහානිරයො විය නිරන්තරපූරිතො භවිස්සති. “**අසීතිවස්සසහස්සායුකෙසු භික්ඛවෙ මනුස්සෙසු මෙත්තෙය්‍යො නාම භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සතී**”ති න වඩ්ඪමානකවසෙන වුත්තං. න හි බුද්ධා වඩ්ඪමානෙ ආයුම්හි නිබ්බත්තන්ති, හායමානෙ[3] පන නිබ්බත්තන්ති. තස්මා යදා තං ආයුං වඩ්ඪිත්වා අසංඛෙය්‍යතං පත්වා පුන හායමානං අසීතිවස්සසහස්සායුකකාලෙ ඨස්සති තදා උප්පජ්ජිස්සතීති අත්‍ථො. “**පරිහරිස්සතී**”ති ඉදං පරිවාරෙත්වා විචරන්තානං වසෙන වුත්තං. “**යූපො**”ති පාසාදො. “**රඤ්ඤා මහාපනාදෙන කාරාපිතො**”ති රඤ්ඤො හෙතුභූතෙන තස්සත්‍ථාය සක්කෙන දෙවරාජෙන විස්සකම්මදෙවපුත්තං පෙසෙත්වා කාරාපිතො.

පුබ්බෙ කිර ද්වෙ පිතාපුත්තා නළකාරා පච්චෙකබුද්ධස්ස නළෙහි ච උදුම්බරෙහි ච පණ්ණසාලං කාරාපෙත්වා තං තත්‍ථ වසාපෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිංසු. තෙ කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. තෙසු පිතා දෙවලොකෙයෙව අට්ඨාසි. පුත්තො දෙවලොකා චවිත්වා සුරුචිස්ස රඤ්ඤො දෙවියා සුමෙධාය කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තො, මහාපනාදො නාම කුමාරො අහොසි. සො අපරභාගෙ ඡත්තං උස්සාපෙත්වා මහාපනාදො නාම රාජා ජාතො. අථස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන සක්කො දෙවරාජා විස්සකම්මදෙවපුත්තං රඤ්ඤො පාසාදං කරොහීති පහිණි. සො තස්ස පාසාදං නිම්මිණි පංචවීසතියොජනුබ්බෙධං සත්තරතනමයං සත්තභූමකං. යං සන්ධාය ජාතකෙ වුත්තං:-

1. සී. I. II III සීලවන්තා. 2 ම. පාකටිකා. 3. සී. I. II & III. හායමානෙ.

"පනාදෙ නාම සො රාජා යස්ස යූපො සුවණ්ණයො,
තිරියං සොළසුබ්බෙධො උබ්භමාහු සහස්සධා.

සහස්සකණ්ඩො සතගෙණ්ඩු ධජාලු හරිතාමයො,
අනච්චුං තත්ථ ගන්ධබ්බා ඡ සහස්සානි සත්තධා.

එවමෙතං තදා ආසි යථා භාසසි භද්දජි,
සක්කො අහං තදා ආසිං වෙය්‍යාවච්චකරො තවා"ති.

සො රාජා තත්ථ යාවතායුකං වසිත්වා චවිත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තස්මිං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තෙ සො පාසාදො මහා ගඞ්ගාය අනුසොතං පති. තස්ස ධුරසොපානසම්මුඛට්ඨානෙ පයාගපතිට්ඨානං නාම නගරං මාපිතං. ථූපිකාසම්මුඛට්ඨානෙ කොටිගාමො නාම. අපරභාගෙ අම්හාකං භගවතො කාලෙ සො නළකාරදෙවපුත්තො දෙවලොකා චවිත්වා මනුස්සපථෙ භද්දජිසෙට්ඨි නාම හුත්වා සත්ථුසන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො නාවාය ගඞ්ගාතරණදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස තං පාසාදං දස්සෙසීති වත්ථුං විත්ථාරෙතබ්බං. කස්මා පනෙස පාසාදො න අන්තරහිතොති? ඉතරස්ස ආනුභාවා. තෙන හි සද්ධිං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තකුලපුත්තො අනාගතෙ සංඛො නාම රාජා භවිස්සති, තස්ස පරිභොගත්ථාය සො පාසාදො වුට්ඨහිස්සතීති තස්මා අනන්තරහිතොති. **"උස්සාපෙත්වා"**ති තං පාසාදං උට්ඨාපෙත්වා **"අජ්ඣාවසිත්වා"**ති තත්ථ වසිත්වා.

"දදිත්වා[1] විස්සජ්ජෙත්වා"ති තං පාසාදං දානවසෙන දත්වා නිරපෙක්ඛො පරිච්චාගවසෙන විස්සජ්ජෙත්වා. කස්ස ච එවං දත්වාති? සමණාදීනං. තෙනාහ: **"සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකානං දානං දත්වා"**ති. කථං පන සො එකං පාසාදං බහූනං දස්සතීති? එවං කිරස්ස චිත්තං උප්පජ්ජිස්සති "අයං පාසාදො විප්පකිරියතූ"ති සො ඛණ්ඩාඛණ්ඩසො විප්පකිරිස්සති. සො තං අලග්ගමනො හුත්වා යො යත්තකං ඉච්ඡති සො තත්තකං ගණ්හතූති දානවසෙන විස්සජ්ජෙස්සති. තෙන වුත්තං: "දානං දත්වා මෙත්තෙය්‍යස්ස භගවතො–පෙ–විහරිස්සතී"ති එත්තකෙන භගවා වට්ටගාමිකුසලස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙසි. ඉදානි විවට්ටගාමිකුසලස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො පුන **"අත්තදීපා භික්ඛවෙ විහරථා"**ති ආදිමාහ. **"ඉදං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛුනො ආයුස්මි"**න්ති භික්ඛවෙ යං වො අහං ආයුනාපි වඩ්ඪිස්සථාති අවොචං, තත්ථ ඉදං භික්ඛුනො ආයුස්මිං ඉදං ආයුකාරණන්ති අත්ථො. තස්මා තුම්හෙහි ආයුනා වඩ්ඪිතුකාමෙහි ඉමෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවෙතබ්බාති දස්සෙති. **"වණ්ණස්මි"**න්ති යං වො අහං වණ්ණෙනාපි වඩ්ඪිස්සථාති අවොචං, ඉදං තත්ථ වණ්ණකාරණං. සීලවතො හි අවිප්පටිසාරාදීනං වසෙන සරීරවණ්ණොපි

1. ම යං දත්වා.

කිත්තිවසෙන ගුණවණ්ණෙනාපි වඩ්ඪති, තස්මා තුම්හෙහි වණ්ණෙන වඩ්ඪිතුකාමෙහි සීලසම්පන්නෙහි භවිතබ්බන්ති දස්සෙති "සුඛස්මි"න්ති යං වො අහං සුඛෙනපි වඩ්ඪිස්සාමාති අවොචං, ඉදං තං[1] විවෙකජං පීතිසුඛාදි නානප්පකාරකං ඣාන සුඛං තස්මා තුම්හෙහි සුඛෙන වඩ්ඪිතුකාමෙහි ඉමානි චත්තාරි ඣානානි භාවෙතබ්බානි. "භොග ස්මි"න්ති යං වො අහං භොගෙනපි වඩ්ඪිස්සාමාති අවොචං, අයං සො අප්පමාණානං සත්තානං අප්පටිකූලතාවහො සුඛසයනාදි එකාදසානිසංසො සබ්බදිසාවිප්ඵාරිතබ්‍රහ්මවිහාරභොගො, තස්මා තුම්හෙහි භොගෙන වඩ්ඪිතුකාමෙහි ඉමෙ බ්‍රහ්මවිහාරා භාවෙතබ්බා "බලස්මි"න්ති යං වො අහං බලෙනපි වඩ්ඪිස්සාමාති අවොචං ඉදං තං ආසවක්ඛයපරියොසානෙ උප්පන්නං අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං බලං තස්මා තුම්හෙහි බලෙනපි වඩ්ඪිතුකාමෙහි අරහත්තප්පත්තියා යොගො කරණීයො.

"යථයිදං භික්ඛවෙ මාරබල"න්ති යථා ඉදං දෙවපුත්තමාර මච්චුමාරකිලෙසමාරානං බලං අප්පසහං දුරභිසම්භවං එවං අඤ්ඤං ලොකෙ එකබලම්පි න සමනුපස්සාමි, තම්පි බලං ඉදමෙව අරහත්ත ඵලං පසහති අභිභවති අජ්ඣොත්ථරති. තස්මා එත්ථ ච යොගො කරණීයොති දස්සෙති[2]. "එවමිදං පුඤ්ඤ"න්ති එවං ඉදං ලොකුත්තර පුඤ්ඤම්පි යාව ආසවක්ඛයා පවඩ්ඪතීති විවට්ටගාමිකුස ලානුසන්ධිං නිට්ඨපෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි සුත්තපරියොසානෙ වීසතිභික්ඛුසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු. චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසූති.

චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3, 26.

"එවමෙම සුත"න්ති අග්ගඤ්ඤසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපද වණ්ණනා: "පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙ"ති එත්ථ අයං ආනු පුබ්බිකථා: අතීතෙ කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ එකා උපාසිකා පදුමුත්තරං භගවන්තං නිමන්තෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසතසහස්සස්ස දානං දත්වා භගවතො පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා අනාගතෙ තුම්හාදි සස්ස බුද්ධස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා හොමීති පත්ථනං අකාසි. සා කප්ප සතසහස්සං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්ජයසෙට්ඨිනො ගෙහෙ සුමනාදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. ජාතකාලෙ තස්සා විසාඛාති නාමං අකංසු. සා යදා භගවා භද්දියනගරං අගමාසි, තදා පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං භගවතො පච්චුග්ගමනං ගතා, පඨමදස්සනෙ යෙව සොතාපන්නා අහොසි. අපර

1. ම. තදං. 2. ම. කරණීයොති.

භාගෙ සාවත්ථියං මිගාරසෙට්ඨිපුත්තස්ස පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරස්ස ගෙහං ගතා. තත්ථ නං මිගාරසෙට්ඨී මාතිට්ඨානෙ ඨපෙසි. තස්මා **මිගාරමාතාති** වුච්චති පතිකුලං ගච්ඡන්තියා තස්සා පිතා මහාලතාපිළන්ධනං නාම කාරාපෙසි තස්මිං පිළන්ධනෙ චතස්සො වජිරනාළියො උපයොගං අගමංසු, මුත්තානං එකාදසනාළියො පවාළස්ස ද්වාවීසතිනාළියො මණීනං තෙත්තිංසනාළියො. ඉති එතෙහි ච අඤ්ඤෙහි ච සත්තහි රතනෙහි[1] නිට්ඨානං අගමාසි තං සීසෙ පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨියා භස්සති, පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරියමානාව නං ඉත්ථී ධාරෙතුං සක්කොති. සා අපරභාගෙ දසබලස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා හුත්වා තං පසාධනං විස්සජ්ජෙත්වා නවහි කොටීහි භගවතො විහාරං කාරයමානා කරීසමත්තෙ භූමිභාගෙ පාසාදං කාරෙසි. තස්ස උපරිභූමියං පඤ්චගබ්භසතානි හොන්ති හෙට්ඨිමභූමියං පඤ්චසතානි, ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතො අහොසි සා සුද්ධපාසාදො න සොභතීති තං පරිවාරෙත්වා පඤ්චකූටාගාරසතානි පඤ්චචූළපාසාදසතානි පඤ්චදීඝසාලාසතානි ච කාරාපෙසි. විහාරමහො චතූහි මාසෙහි නිට්ඨානං අගමාසි. මාතුගාමත්තභාවෙ ඨිතාය විසාඛාය විය අඤ්ඤිස්සා බුද්ධසාසනෙ ධනපරිච්චාගො නාම නත්ථි පුරිසත්තභාවෙ ඨිතස්ස ච අනාථපිණ්ඩිකස්ස විය අඤ්ඤස්සාති. සො හි චතුපණ්ණාසකොටියො විස්සජ්ජෙත්වා සාවත්ථියා දක්ඛිණභාගෙ අනුරාධපුරස්ස මහාවිහාරසදිසෙ ඨානෙ ජෙතවනමහාවිහාරං නාම කාරෙසි. විසාඛා සාවත්ථියා පාචීනභාගෙ උත්තමදෙවීවිහාරසදිසෙ ඨානෙ පුබ්බාරාමං නාම කාරාපෙසි. භගවා ඉමෙසං ද්වින්නං කුලානං අනුකම්පාය සාවත්ථිං නිස්සාය විහරන්තො ඉමෙසු ද්වීසු විහාරෙසු නිබද්ධවාසං වසි එකං අන්තොවස්සං ජෙතවනෙ වසති. එකං පුබ්බාරාමෙ. එකස්මිං පන[2] සමයෙ භගවා පුබ්බාරාමෙ විහරති. තෙන වුත්තං "පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙ"ති

"**වාසෙට්ඨභාරද්වාජා**"ති වාසෙට්ඨසාමණෙරො භාරද්වාජො ච. "**භික්ඛූසු පරිවසන්ති**"ති[3] තෙ ච තිත්ථියපරිවාසං න ආපත්තිපරිවාසං වසන්ති අපරිපුණ්ණවස්සත්තා පන භික්ඛුභාවං පත්ථයමානා වසන්ති. තෙනෙවාහ "භික්ඛුභාවං ආකඞ්ඛමානා"ති උභොපි එතෙ උදිච්ච බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තා චත්තාළීසකොටිවිභවා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ මජ්ඣිමනිකායෙ වාසෙට්ඨසුත්තං සුත්වා සරණං ගතා තෙවිජ්ජසුත්තං සුත්වා පබ්බජිතා ඉමස්මිං කාලෙ භික්ඛුභාවං ආකඞ්ඛමානා පරිවසන්ති. "**අබ්භොකාසෙ චඞ්කමතී**"ති උත්තරදක්ඛිණතො ආයතස්ස පාසාදස්ස පුරත්ථිමභාගෙ පාසාදච්ඡායායං සන්තරජ්ජුහි ආතඩ්ඩියමානං රතනසතුබ්බෙධං සුවණ්ණඅග්ඝියං විය අතිලපථෙ විධාවන්තීහි ඡබ්බණ්ණාහි බුද්ධරස්මීහි සොභමානො අපරාපරං චඞ්කමති. "**අනුචඞ්කමිංසූ**"ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඔනතසරීරා හුත්වා

1. සී. I & II සත්තවණ්ණෙහි වරරතනෙහි. 2. ම තස්මිං සමයෙ පන
3. ම. පරිවසන්තීති.

අනුවත්තමානා චංකමිංසු. "වාසෙට්ඨං ආමන්තෙසී"ති සො තෙසං පණ්ඩිතතරො ගහෙතබ්බං විස්සජ්ජෙතබ්බං ච ජානාති තස්මා තං ආමන්තෙසි "තුම්හෙ ඛ්වත්ථා"ති තුම්හෙ ඛො අත්ථ. "බ්‍රාහ්මණජච්චා"ති බ්‍රාහ්මණජාතිකා "බ්‍රාහ්මණකුලීනා"ති බ්‍රාහ්මණෙසු කුලීනා කුලසම්පන්නා. "බ්‍රාහ්මණකුලා"ති බ්‍රාහ්මණකුලතො භොගාදිසම්පන්නං බ්‍රාහ්මණකුලං පහායාති අත්ථො. "න අක්කොසන්තී"ති දසවිධෙන අක්කොසවත්ථුනා න අක්කොසන්ති. "න පරිභාසන්තී"ති නානාවිධ පරිභවකරණෙන න ගරහන්තීති අත්ථො. ඉති භගවා බ්‍රාහ්මණා ඉමෙ සාමණෙරෙ අක්කොසන්ති පරිභාසන්තීති ජානමානො ව පුච්ඡති. කස්මා? ඉමෙ මයා අපුච්ඡිතා පඨමතරං න කථෙස්සන්ති අකථිතෙ කථා න සමුට්ඨාතීති කථාසමුට්ඨාපනත්ථාය. "තග්ඝා"ති එකංසවචනෙ නිපාතො. එකංසෙනෙව නො භන්තෙ බ්‍රාහ්මණා අක්කොසන්ති පරිභාසන්තීති වුත්තං හොති. "අත්තරූපායා"ති අත්තනො අනුරූපාය "පරිපුණ්ණායා"ති යථා රුචි පදබ්‍යඤ්ජනානි ආරොපෙත්වා ආරොපෙත්වා පරිපූරිතාය. "නො අපරිපුණ්ණායා"ති අන්තරා අට්ඨපිතාය නිරන්තරං පවත්තාය. කස්මා පන බ්‍රාහ්මණා ඉමෙ සාමණෙරෙ අක්කොසන්තීති අප්පතිට්ඨතාය. ඉමෙ හි[1] සාමණෙරා අග්ගබ්‍රාහ්මණානං පුත්තා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ ජම්බුදීපෙ බ්‍රාහ්මණානං අන්තරෙ පාකටා සම්භාවිතා. තෙසං පබ්බජිතත්තා අඤ්ඤෙ බ්‍රාහ්මණපුත්තා පබ්බජිංසු. අථ තෙ බ්‍රාහ්මණා අපතිට්ඨා මයං ජාතාති ඉමාය අප්පතිට්ඨතාය ගාමද්වාරෙපි තෙ දිස්වා තුම්හෙහි බ්‍රාහ්මණසමයො භින්නො මුණ්ඩසමණකස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො සුරාසොණ්ඩා හුත්වා විචරථාති ආදීනි චෙව පාළියං ආගතානි බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණොති ආදීනි ච වත්වා අක්කොසන්ති. සාමණෙරා තෙසු අක්කොසන්තෙසුපි කොපං වා ආඝාතං වා අකත්වා කෙවලං භගවතා පුට්ඨා "තග්ඝ නො භන්තෙ බ්‍රාහ්මණා අක්කොසන්ති පරිභාසන්තී"ති ආරොචෙසුං. අථ තෙසං භගවා අක්කොසනාකාරං පුච්ඡන්තො "යථා කථං පන වො"ති පුච්ඡි තෙ ආචික්ඛන්තා "බ්‍රාහ්මණා භන්තෙ"ති ආදිමාහංසු. තත්ථ "සෙට්ඨො වණ්ණො"ති ජාතිගොත්තාදීනං පඤ්ඤාපනට්ඨානෙ බ්‍රාහ්මණාව සෙට්ඨාති දස්සෙන්ති "හීනා අඤ්ඤෙ වණ්ණා"ති[2] ඉතරෙ තයො වණ්ණා හීනා ලාමකාති වදන්ති. "සුක්කො"ති පණ්ඩරො. "කණ්හො"ති කාළකො "සුජ්ඣන්තී"ති ජාතිගොත්තාදි පඤ්ඤාපනට්ඨානෙසු සුජ්ඣන්ති. "බ්‍රහ්මුනො පුත්තා"ති මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තා. "ඔරසා මුඛතො ජාතා"ති උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තා උරෙ කත්වා වඩ්ඪිතාති වා ඔරසා. "බ්‍රහ්මජා"ති බ්‍රහ්මතො නිබ්බත්තා. "බ්‍රහ්මනිම්මිතා"ති බ්‍රහ්මුනා නිම්මිතා. "බ්‍රහ්මදායාදා"ති බ්‍රහ්මුනො දායාදා. "හීනමත්ථ[3] වණ්ණං අජ්ඣුපගතා"ති හීනං වණ්ණං අජ්ඣුපගතත්ථ.

---

1. මු. ඉමෙ සාමණෙරා. 2. සී. I & II. හීනො අඤ්ඤො වණ්ණො.
3. සී. I, II & III. හීනං චෙත්ථ

"මුණ්ඩකා සමණකා"ති නින්දන්තා ජිගුච්ඡන්තා වදන්ති, න මුණ්ඩකත්තමෙව සමණමත්තකඤ්ච සන්ධාය. "ඉබ්භා"ති ගහපතිකා. "කණ්හා"ති කාළකා. "බන්ධූ"ති මාරස්ස බන්ධුභූතා මාරපක්ඛිකා "පාදාපච්චා"ති මහාබ්‍රහ්මුනො පාදා[1] අපච්චභූතා. පාදතො ජාතාති අධිප්පායො. "තග්ඝ වො වාසෙට්ඨා බ්‍රාහ්මණා පොරාණං අස්සරන්තා එවමාහංසූ"ති එත්ථ "වො"ති නිපාතමත්තං, සාමිවචනං වා. තුම්හාකං බ්‍රාහ්මණාති අත්ථො. "පොරාණන්"ති පොරාණකං අග්ගඤ්ඤං ලොකුප්පත්තිචරියවංසං. "අස්සරන්තා"[2]ති අස්සරමානා; ඉදං වුත්තං හොති: "එකංසෙන වො වාසෙට්ඨා බ්‍රාහ්මණා පොරාණං ලොකුප්පත්තිං අනනුස්සරන්තා අජානන්තා එවං වදන්තී"ති. දිස්සන්ති ඛො පනාති එවමාදි තෙසං ලද්ධිභින්දනත්ථාය වුත්තං. තත්ථ "බ්‍රාහ්මණියො"ති බ්‍රාහ්මණානං පුත්තපටිලාභත්ථාය ආවාහවිවාහවසෙන කුලං ආනීතා බ්‍රාහ්මණියො දිස්සන්ති. තා ඛො පනෙතා අපරෙන සමයෙන උතුනියොපි හොන්ති. සඤ්ජාතපුප්ඵාති අත්ථො. "ගබ්භිනියො"ති සඤ්ජාතගබ්භා. "විජායමානා"ති පුත්තධීතරෙ ජනයමානා. "පායමානා"ති දාරකෙ ථඤ්ඤං පායෙන්තියො. "යොනිජාව සමානා"ති බ්‍රාහ්මණීනං පස්සාවමග්ගෙන ජාතා සමානා. "එවමාහංසූ"ති එවං වදන්ති. කථං "බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො-පෙ-බ්‍රහ්මදායාදා"ති. යදි පන තෙසං තං සච්චවචනං සියා බ්‍රාහ්මණීනං කුච්ඡි මහාබ්‍රහ්මුනො උරෙ භවෙය්‍ය. බ්‍රාහ්මණීනං පස්සාවමග්ගො මහාබ්‍රහ්මුනො මුඛං භවෙය්‍ය. න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. තෙනාහ: "තෙ බ්‍රහ්මානඤ්ඤෙව අබ්භාචික්ඛන්තී"ති ආදි. එත්තාවතා මයං මහාබ්‍රහ්මුනො උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තාති වත්තුං මා ලභන්තූති ඉදං මුඛච්ඡෙදකවාරං[3] වත්වා පුන "චතූසුපි වණ්ණෙසු කුසලෙ ධම්මෙ සමාදාය වත්තන්තාව සුජ්ඣන්තී"ති දස්සනත්ථං "චත්තාරොමෙ වාසෙට්ඨා වණ්ණා"ති ආදිමාහ. "අකුසලසංඛාතා"ති අකුසලාති සංඛාතා, අකුසලකොට්ඨාසභූතාති වා. එස නයො සබ්බත්ථ. "න අලමරියා"ති අරියභාවෙ අසමත්ථා. "කණ්හා"ති පකතිකාළකා. "කණ්හවිපාකා"ති විපාකොපි තෙසං කණ්හො, දුක්ඛොති අත්ථො. "ඛත්තියෙපි තෙ"ති ඛත්තියම්හිපි තෙ. "එකච්චෙ"ති එකස්මිං. එස නයො සබ්බත්ථ. "සුක්කා"ති නික්කිලෙසභාවෙන පණ්ඩරා. "සුක්කවිපාකා"ති විපාකොපි තෙසං සුක්කො, සුඛොති අත්ථො. "උභයවොකිණ්ණෙසු වත්තමානෙසූ"ති උභයෙසු වොකිණ්ණෙසු මිස්සීභූතෙසු හුත්වා වත්තමානෙසු, කතමෙසු උභයෙසූති? කණ්හසුක්කෙසු ධම්මෙසු විඤ්ඤුගරහිතෙසු චෙව විඤ්ඤුප්පසත්ථෙසු ච "යදෙත්ථ බ්‍රාහ්මණා එවමාහංසූ"ති එත්ථ එතෙසු කණ්හසුක්කධම්මෙසු වත්තමානාපි බ්‍රාහ්මණා

1. ම. පාදතො.   2. සී. අසරන්තා.   3. ම. වාදං.

යන්දෙව තං එවං වදන්ති. "බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො"ති ආදි තං තෙසං විඤ්ඤූ නානුජානන්ති. යෙ ලොකෙ පණ්ඩිතා තෙ නානුමොදන්ති න පසංසන්තීති අත්ථො. තං කිස්ස හෙතු. "ඉමෙසං හි වා සෙට්ඨො"ති ආදිම්හි අයං සඞ්ඛෙපත්ථො. යං වුත්තං "නානුජානන්තී"ති තං කස්මාති චෙ? යස්මා ඉමෙසං චතුන්නං වණ්ණානං යො භික්ඛු අරහං-පෙ-සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො සො තෙසං අග්ගමක්ඛායති තෙව න එවරූපා[1] තස්මා තෙසං විඤ්ඤූ නානුජානන්ති.

"අරහ"න්ති ආදි පදෙසු පෙත්ථ කිලෙසානං ආරකත්තාදීහි කාරණෙහි අරහං. ආසවානං ඛීණත්තා ඛීණාසවො. සත්ත සෙඛා පුථුජ්ජන කල්‍යාණකා ච බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම. අයං පන වුත්ථවාසොති=වුසිතවා. චතූහි මග්ගෙහි චතූසු සච්චෙසු පරිජානනාදිකරණීයං කතං අස්සාති=කතකරණීයො. කිලෙසභාරො ච ඛන්ධභාරො ච ඔහිතො අස්සාති=ඔහිතභාරො. "ඔහිතො"ති ඔතාරිතො. සුන්දරො අත්ථො සකො වා අත්ථො=සදත්ථො. අනුප්පත්තො සදත්ථො එතෙනාති=අනුප්පත්තසදත්ථො. භවසංයොජනං වුච්චති තණ්හා. සා[2] පරික්ඛීණා අස්සාති=පරික්ඛීණභවසංයොජනො. "සම්මදඤ්ඤාවිමුත්තො"ති සම්මා හෙතුනා නයෙන කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. "ජනෙතස්මි"න්ති ජනෙ එතස්මිං. ඉමස්මිං ලොකෙති අත්ථො. "දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අභිසංපරායං චා"ති ඉධත්තභාවෙ ච පරත්තභාවෙ ච. "අනන්තරා"ති අන්තරවිරහිතා. අත්තනො කුලෙන සදිසාති අත්ථො. "අනුයුත්තා"ති වසවත්තිනො. "නිපච්චකාර"න්ති මහල්ලකතරා නිපච්චකාරං දස්සෙන්ති දහරතරා අභිවාදනාදීනි කරොන්ති, තත්ථ "සාමීචිකම්ම"න්ති තං තං වත්ත[3]කාරණාදි අනුච්ඡවිකකම්මං. "නිවිට්ඨා"ති අභිනිවිට්ඨා, අචලට්ඨිතා, කස්ස පන එවරූපා සද්ධා හොතීති? සොතාපන්නස්ස, සො හි නිවිට්ඨසද්ධො අසිනා සීසෙ ඡෙජ්ජ[4]මානෙපි බුද්ධො අබුද්ධොති වා ධම්මො අධම්මොති වා සංඝො අසංඝොති වා න වදති. පතිට්ඨිතසද්ධො හොති. සූරම්බට්ඨො විය :-

සො කිර සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපන්නො හුත්වා ගෙහං අගමාසි. අථ මාරො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණාදි පටිමණ්ඩිතං බුද්ධරූපං මාපෙත්වා තස්ස ඝරද්වාරෙ ඨත්වා සත්ථා ආගතොති සාසනං පහිණි. සූරම්බට්ඨො චින්තෙසි-අහං ඉදානෙව සත්ථුසන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ආගතො, කිං නු ඛො භවිස්සතීති උපසංකමිත්වා සත්ථුසඤ්ඤාය වන්දිත්වා අට්ඨාසි. මාරො ආහ-අම්බට්ඨ යං තෙ මයා රූපං අනිච්චං -පෙ-විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති කථිතං තං දුක්කථිතං අනුපධාරෙත්වාව හි මයා එතං වුත්තං තස්මා ත්වං "රූපං නිච්චං-පෙ-විඤ්ඤාණං නිච්චන්ති ගණ්හාහී"ති. සූරො චින්තෙසි: "අට්ඨානමෙතං යං බුද්ධා

1. ම තෙ නෙව එවරූපා.
2. සී. I. II & III. සාච.
3. සී. I. II & III. වච්ච.
4. ම. ඡිජ්ජ.

අනුපධාරෙත්වා අපච්චක්ඛං කත්වා කිඤ්චි කථෙතුං, අද්ධා අයං ඉමං විච්ඡන්දජනනත්ථං මාරො ආගතොති, තතො තං ත්වං මාරොසීති ආහ, සො මුසාවාදං කාතුං නාසක්ඛි, ආම මාරොස්මීති පටිජනි[1]. කස්මා ආගතොසීති? තව සද්ධාචාලනත්ථන්ති ආහ. කණ්හ පාපිම ත්වං තාව එකො තිට්ඨ තාදිසානං මාරානං සතම්පි සහස්සම්පි සතසහස්සම්පි මම සද්ධං චාලෙතුං අසමත්ථං. මග්ගෙන ආගතසද්ධා නාම ථිරා,[2] සිලපථවියං පතිට්ඨිතා සිනෙරු විය අචලා හොති. කිං ත්වං එත්ථාති අච්ඡරං පහරි. සො ඨාතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙවන්තරධායි, එවරූපං සද්ධං සන්ධායෙතං වුත්තං නිවිට්ඨාති. ‘‘මූලජාතා පතිට්ඨිතා’’ති මග්ගමූලස්ස සඤ්ජාතත්තා තෙන මූලෙන පතිට්ඨිතා. ‘‘දළ්හා’’ති ථිරා. ‘‘අසංහාරියා’’ති සුනිඛාතඉන්දඛීලො විය කෙනචි චාලෙතුං අසක්කුණෙය්‍යා.[3] ‘‘තස්සෙතං කල්ලං වචනායා’’ති. තස්ස අරියසාවකස්ස යුත්තමෙව වත්තුං කිං භගවතොම්හි පුත්තො ඔරසොති එවමාදි. සො හි භගවන්තං නිස්සාය අරියභූමියං ජාතොති භගවතො පුත්තො. උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තධම්මඝොසවසෙන මග්ගඵලෙසු පතිට්ඨිතත්තා ඔරසො මුඛතො ජාතො. අරියධම්මතො ජාතත්තා අරියධම්මෙන ච නිම්මිතත්තා ධම්මජො ධම්මනිම්මිතො. තව ලොකුත්තරධම්මදායාදං[4] අරහතීති=ධම්මදායාදො. ‘‘තං කිස්ස හෙතු’’ති යදෙතං භගවතොම්හි පුත්තොති වත්වා ‘‘ධම්මජො ධම්මනිම්මිතො’’ති වුත්තං, තං කස්මාති[5]? ඉති තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො ‘‘තථාගතස්ස හෙත’’න්ති ආදිමාහ. තත්ථ ‘‘ධම්මකායො ඉතිපී’’ති කස්මා තථාගතො ධම්මකායොති වුත්තො? තථාගතො හි තෙපිටකං බුද්ධවචනං හදයෙන චින්තෙත්වා වාචාය අභිනීහරි. තෙනස්ස කායො ධම්මමයත්තා ධම්මොව, ඉති ධම්මො කායො අස්සාති=ධම්මකායො. ධම්මකායත්තා එව බ්‍රහ්මකායො. ධම්මො හි සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මාති වුච්චති. ‘‘ධම්මභූතො’’ති ධම්මසභාවො. ධම්මභූතත්තා එව බ්‍රහ්මභූතො. එත්තාවතා භගවා සෙට්ඨච්ඡෙදකවාදං දස්සෙත්වා ඉදානි අපරෙනපි නයෙන සෙට්ඨච්ඡෙදකවාදමෙව දස්සෙතුං ‘‘හොති ඛො සො වාසෙට්ඨා සමයො’’ති ආදිමාහ. තත්ථ සංවට්ටවිවට්ටකථා බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතාව. ‘‘ඉත්ථත්තං ආගච්ඡන්තී’’ති ඉත්ථං භාවං[6], මනුස්සත්තං ආගච්ඡන්ති. ‘‘තෙච[7] හොන්ති මනොමයා’’ති තෙ ඉධ මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තමානාපි ඔපපාතිකා හුත්වා මනෙනෙව නිබ්බත්තන්තීති මනොමයා. බ්‍රහ්මලොකෙ විය ඉධාපි තෙසං පීතියෙව ආහාරකිච්චං සාධෙතීති=පීතිභක්ඛා. එතෙනෙව නයෙන ‘‘සයම්පභාදී ති’’පි වෙදිතබ්බානි. ‘‘එකොදකීභූත’’න්ති සබ්බචක්කවාළං එකොදකමෙව භූතං. ‘‘අන්ධකාරො’’ති තමො. ‘‘අන්ධකාරතිමි

---

1. ම. පටිජානාති.
2. සී. I & II. නාම සිලා.
3. සී. I & II. ණෙය්‍යතා.
4. ම. දායජ්ජං.
5. ම. කස්මාතිචෙ.
6. ම. ඉත්ථභාවං.
7. ම. තෙච.

සා''ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙන අන්ධභාවකරණං බහලතමං. **''සමතානී''**ති පතිට්ඨහි, සමන්තතො පථවී **''පයසො තත්තස්සා''**ති තත්තඛීරස්ස. **''වණ්ණසම්පන්නා''**ති වණ්ණෙන සම්පන්නා, කණිකාරපුප්ඵසදිසො තස්සා[1] වණ්ණො අහොසි. **''ගන්ධසම්පන්නා''**ති ගන්ධෙන සම්පන්නා දිබ්බගන්ධං වායති **''රසසම්පන්නා''**ති රසෙන සම්පන්නා, පක්ඛිත්තදිබ්බොජා විය හොති. **''ඛුද්දමධු''**න්ති ඛුද්දකමක්ඛිකාහි කතං මධුං. **''අනෙලක''**න්ති නිද්දොසං මක්ඛිකණ්ඩරහිතං. **''ලොලජාතිකො''**ති ලොලසභාවො. අතීතානන්තරෙපි කප්පෙ ලොලොයෙව. **''අම්භො''**ති අච්ඡරියජාතො ආහ. **''කිමෙවිදං භවිස්සතී''**ති වණ්ණොපිස්සා මනාපො ගන්ධොපි, රසො පනස්ස කීදිසො භවිස්සතීති අපෙථා. සො තත්ථ උප්පන්නලොභො[2] රසපථවිං අඞ්ගුලියා සායි. අඞ්ගුලියා ගහෙත්වා ජිව්හග්ගෙ ඨපෙසි. **''අච්ඡාදෙසී''**ති ජිව්හග්ගෙ ඨපිතමත්තාය සත්ත රසහරණීසහස්සානි ඵරිත්වා මනාපා හුත්වා තිට්ඨති. **''තණ්හා චස්ස ඔක්කමී''**ති තත්ථ එකස්ස තණ්හා උප්පජ්ජි. **''ආලුම්පකාරකං[3] උපක්කමිංසු පරිභුඤ්ජිතු''**න්ති ආලොපං කත්වා පිණ්ඩං පිණ්ඩිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං ආරභිංසු. **''චන්දිමසූරියා''**ති චන්දිමා ච සූරියො ච. **''පාතුරහෙසු''**න්ති[4] පාතුභවිංසු. කො පඨමං පාතුභවති, කො කිස්මිං වසති, කස්ස කිං පමාණං, කො උපරි කො සීඝං ගච්ඡති, කති නෙසං වීථියො, කථං චරන්ති, කිත්තකෙ ඨානෙ ආලොකං කරොන්තීති? උභො[5] එකතො පාතුභවන්ති, සූරියො පඨමතරං පඤ්ඤායති තෙසං හි සත්තානං සයංපභාය අන්තරහිතාය අන්ධකාරො අහොසි. තෙ භීතතසිතා ''භද්දකං වතස්ස සචෙ ආලොකො පාතුභවෙය්යා''ති චින්තයිංසු, තතො මහාජනස්ස සූරභාවං ජනයමානං සූරියමණ්ඩලං උට්ඨහි, තෙනෙවස්ස සූරියොති නාමං අහොසි. තස්මිං දිවසං ආලොකං කත්වා අත්ථඞ්ගතෙ පුන අන්ධකාරො අහොසි. තෙ භද්දකං වතස්ස සචෙ අඤ්ඤො ආලොකො උප්පජ්ජෙය්යාති චින්තයිංසු. අථ නෙසං ඡන්දං ඤත්වා[6] චන්දමණ්ඩලං උට්ඨහි, තෙනෙවස්ස චන්දොති නාමං අහොසි. තත්ථ චන්දො අන්තොමණිවිමානෙ වසති. තං බහි රජතෙන පරික්ඛිත්තං. උභයම්පි සීතලමෙව හොති. සූරියො අන්තොකනකවිමානෙ වසති, තං බාහිරං ඵලිකපරික්ඛිත්තං හොති. උභයම්පි උණ්හමෙව. පමාණතො චන්දො උජුකං එකූනපඤ්ඤාසයොජනො, පරිමණ්ඩලතො තීහි යොජනෙහි ඌනදියඩ්ඪසතයොජනො. සූරියො උජුකං පඤ්ඤාසයොජනො පරිමණ්ඩලතො දියඩ්ඪසතයොජනො. චන්දො හෙට්ඨා සූරියො උපරි, අන්තරා[7] නෙසං යොජනං හොති, චන්දස්ස හෙට්ඨිමන්තතො සූරියස්ස උපරිමන්තතො

---

1. ම. තිස්සා.
2. ම. සො තත්ථ උප්පන්නලොභො සො
3. සී. ආලුප්පකාරකං.
4. සී. I. II & III. පාතුරහංසු
5. සී. I II & III උභොතො.
6. ම. ඤත්වා
7. ම. අන්තරං

යොජනසතං හොති. චන්දො උජුකං සණිකං ගච්ඡති තිරියං සීඝං, ද්වීසු පස්සෙසු නක්ඛත්තතාරකා ගච්ඡන්ති. චන්දො ධෙනු විය වච්ඡං තං තං නක්ඛත්තං උපසඞ්කමති, නක්ඛත්තානි පන අත්තනො ඨානං න විජහන්ති. සූරියස්ස උජුකං ගමනං සීඝං තිරියං ගමනං මන්දං. සො කාළපක්ඛුපොසථතො පාටිපදදිවසෙ යොජනානං සතසහස්සං චන්දමණ්ඩලං ඔහාය ගච්ඡති, අථ චන්දො ලෙඛා විය පඤ්ඤායති, පක්ඛස්ස දුතියාය සතසහස්සන්ති එවං යාව උපොසථදිවසා සතසහස්සං සතසහස්සං ඔහාය ගච්ඡති, අථ චන්දො අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා උපොසථදිවසෙ පරිපුණ්ණො හොති. පුන පාටිපදදිවසෙ යොජනානං සතසහස්සං ධාවිත්වා ගණ්හාති දුතියාය සතසහස්සන්ති, එවං යාව උපොසථදිවසා සතසහස්සං සතසහස්සං ධාවිත්වා ගණ්හාති. අථ චන්දො අනුක්කමෙන හායිත්වා උපොසථදිවසෙ සබ්බසො න පඤ්ඤායති. චන්දං හෙට්ඨා කත්වා සූරියො උපරි හොති, මහතියා පාතියා ඛුද්දකභාජනං විය චන්දමණ්ඩලං පිධීයති, මජ්ඣන්හිකෙ ගෙහච්ඡායා විය චන්දස්ස ඡායා න පඤ්ඤායති, සො ඡායාය අපඤ්ඤායමානාය දූරෙ ඨිතානං දිවා දීපො විය සයම්පි න පඤ්ඤායති.

කති තෙසං වීථියොති එත්ථ පන අජවීථි නාගවීථි ගොවීථීති තිස්සො වීථියො හොන්ති, තත්ථ අජානං උදකං පටික්කූලං හොති, හත්ථිනාගානං මනාපං, ගුන්නං සීතුණ්හසමතාය ඵාසු හොති, තස්මා යං කාලං චන්දිමසූරියා අජවීථිං ආරොහන්ති තදා දෙවො එකබින්දුම්පි න වස්සති, යදා නාගවීථිං ආරොහන්ති තදා භින්නං විය නභං පග්ඝරති, යදා ගොවීථිං ආරොහන්ති තදා උතුසමතා සම්පජ්ජති.

චන්දිමසූරියා ඡ මාසෙ සිනෙරුතො බහි නික්ඛමන්ති, ඡ මාසෙ අන්තො විචරන්ති. තෙ හි ආසාළ්හිමාසෙ[1] සිනෙරුසමීපෙනාචරන්ති[2], තතො ද්වෙ මාසෙ නික්ඛමිත්වා බහි චරන්තා පඨමකත්තිකමාසෙ මජ්ඣෙන ගච්ඡන්ති. තතො චක්කවාළාභිමුඛා ගන්ත්වා තයො මාසෙ චක්කවාළසමීපෙන චරිත්වා පුන නික්ඛමිත්වා චිත්තමාසෙ[3] මජ්ඣෙන ගන්ත්වා තතො පරෙ ද්වෙ[4] මාසෙ සිනෙරුමුඛා පක්ඛන්දිත්වා පුන ආසාළ්හෙ සිනෙරුසමීපෙන චරන්ති. කිත්තකෙ ඨානෙ ආලොකං කරොන්තීති එකප්පහාරෙන තීසු දීපෙසු ආලොකං කරොන්තීති. කථං ඉමස්මිං දීපෙ සූරියුග්ගමනකාලො පුබ්බවිදෙහෙ මජ්ඣන්හිකො හොති, උත්තරකුරූසු අත්ථංගමනකාලො අපරගොයානෙ මජ්ඣිමයාමො. පුබ්බවිදෙහෙ[5] උග්ගමනකාලො උත්තරකුරූසු මජ්ඣන්හිකො අපරගොයානෙ අත්ථංගමනකාලො ඉධ මජ්ඣිමයාමො. උත්තරකුරූසු උග්ගමනකාලො අපරගොයානෙ මජ්ඣන්හි

1. ම. ආසාළ්හමාසෙ.
2. ම. න විචරන්ති.
3. ම. ගන්ත්වා.
4. ම. චිත්තමාසෙ.
5. ම. තතො ද්වෙ මාසෙ.

තො, ඉධ අත්ථංගමනකාලෙ පුබ්බවිදෙහෙ[1] මජ්ඣිමයාමො. ගොයාන දීපෙ උග්ගමනකාලෙ ඉධ මජ්ඣන්තිකො විදෙහදීපෙ අත්ථංගමනකාලෙ උත්තරකුරූසු මජ්ඣිමයාමොති.

“නක්ඛත්තානි තාරකරූපානී”ති කත්තිකාදි නක්ඛත්තානි චෙව සෙසතාරකරූපානි ච චන්දිමසුරියෙහි සද්ධිං යෙව පාතුරහෙසුං. “රත්තිං දිවා”ති තතො සුරියත්ථංගමනතො යාව අරුණුග්ගමනා රත්ති, අරුණුග්ගමනතො යාව සුරියත්ථංගමනා දිවාති එවං රත්තිං දිවා පඤ්ඤායිංසු. අථ පඤ්චදස රත්තියො අද්ධමාසො ද්වෙ අද්ධමාසා මාසොති එවං මාසද්ධමාසා පඤ්ඤායිංසු අථ චත්තාරො මාසා උතු, තයො උතූ සංවච්ඡරොති එවං උතුසංවච්ඡරා පඤ්ඤායිංසු. “වණ්ණවෙවණ්ණතා”ති[2] වණ්ණස්ස විවණ්ණභාවො[3]. “තෙසං වණ්ණාතිමානපච්චයා”ති තෙසං වණ්ණං ආරබ්භ උප්පන්නඅතිමානපච්චයා. “මානාතිමානජාතිකාන”න්ති පුනප්පුන උප්පජ්ජමානාතිමානසභාවානං. “රසාය පථවියා”ති සම්පන්නරසත්තා රසාති ලද්ධනාමාය පථවියා. “අනුත්ථුනිංසූ”ති අනුභාසිංසු. “අහො රස”න්ති අහො අම්හාකං මධුරරසං අන්තරහිතන්ති. “අග්ගඤ්ඤං අක්ඛර”න්ති ලොකුප්පත්තිවංසකථං. “අනුපදන්තී”ති[4] අනුගච්ඡන්ති. “එවමෙවං පාතුරහොසී”ති එදිසො හුත්වා උට්ඨහි. අනොතත්තවාපියං උදකෙ ජිත්තෙ සුක්ඛකලලපටලං විය ච උට්ඨහි. “බදාලතා”ති[5] එකා මධුරරසා භද්දලතා. “කලම්බුකා”ති[6] නාලිකා. “අහු වත නො”ති මධුරරසා වත නො බදාලතා[5] අහොසි. “අහායි වත නො”ති සා නො එතරහි අන්තරහිතාති.

“අකට්ඨපාකො”ති අකට්ඨෙයෙව භූමිභාගෙ උප්පන්නො. “අකණො”ති නික්කුණ්ඩකො[7]. “අථුසො”ති නිත්ථුසො. “සුගන්ධො”ති දිබ්බගන්ධං වායති. “තණ්ඩුලප්ඵලො”ති[8] පරිසුද්ධං පණ්ඩරං තණ්ඩුලමෙව ඵලති. “පක්කං පටිවිරූළ්හ”න්ති සායං ගහිතට්ඨානං පාතොව පක්කං හොති, පුන විරූළ්හං පටිපාකතිකමෙව ගහිතට්ඨානං න පඤ්ඤායති. “නාපදානං පඤ්ඤායතී”ති අලායිතං[9] හුත්වා අනූනමෙව පඤ්ඤායති. “ඉත්ථියා ච”ති යා පුබ්බෙ මනුස්සකාලෙ ඉත්ථී තස්සා ඉත්ථිලිඞ්ගං පාතුභවති පුබ්බෙ පුරිසස්ස පුරිසලිඞ්ගං, මාතුගාමො හි පුරිසත්තභාවං ලභන්තො අනුපුබ්බෙන

1. සී. I & II. පුබ්බවිදෙහම්හි.
2. සී. I. වණ්ණතෙව වජ්ජනාති.
   ම. වණ්ණවිවජ්ජනාවාති.
3 ම. විවජ්ජභාවො.
4. ම. අනුසරන්ති,
,, සී. II. අනුපපදන්ති,
,, සී. III. අනුපතන්ති.
5. ම. සදාලතා.
6. සී. I. & II. කම්බුකා.
7. ම. නික්කණො.
8. සී. I. II. & III. තණ්ඩුලප්ඵලං.
9. සී. I & II. ආලොසිතං.

පුරිසත්තපච්චයෙ ධම්මෙ පූරෙත්වා ලභති. පුරිසො ඉත්ථත්තභාවං ලභන්තො කාමමිච්ඡාචාරං නිස්සාය ලභති. තදා පන පකතියා මාතුගාමස්ස ඉත්ථිලිඞ්ගං පුරිසස්ස පුරිසලිඞ්ගං පාතුරහොසි. "**උපනිජ්ඣායත**"න්ති උපනිජ්ඣායන්තානං ඔලොකෙන්තානං. "**පරිළාහො**"ති රාගපරිළාහො. "**සෙට්ඨි**"න්ති ඡාරිකං. "**නිබ්බුය්හමානායා**"ති[1] නීයමානාය. "**අධම්ම සම්මත**"න්ති තං පන පංසුඛිපනාදි අධම්මොති සම්මතං. "**තදෙතරහි ධම්මසම්මත**"න්ති තං ඉදානි ධම්මොති සම්මතං ධම්මොති තං ගහෙත්වා විචරන්ති. තථාහි එකච්චෙසු ජනපදෙසු කලහං කුරුමානා ඉත්ථියො ත්වං කස්මා? කටෙසි. ගොමයපිණ්ඩමත්තම්පි න ලභසීති වදන්ති. "**පාතබ්‍යත**"න්ති සෙවිතබ්බතං. "**සන්නිධිකාරක**"න්ති සන්නිධිං කත්වා. "**අපදානං පඤ්ඤායිත්ථා**"ති ඡින්නට්ඨානං ඌනමෙව හුත්වා පඤ්ඤායි[2] "**සණ්ඩසණ්ඩා**"ති එකෙකස්මිං ඨානෙ කලාපබද්ධා විය ගුම්බගුම්බා හුත්වා. "**මරියාදං ඨපෙය්‍යාමා**"ති සීමං ඨපෙය්‍යාම. "**යත්‍ර හි නාමා**"ති යො හි නාම. "**පාණිනා පහරිංසූ**"ති තයො වාරෙ වචනං අගණ්හන්තං පාණිනා පහරිංසු. "**තදග්ගෙ ඛො පනා**"ති තං අග්ගං කත්වා. "**ඛීයිතබ්බං ඛීයෙය්‍යා**"ති පකාසෙතබ්බං පකාසෙය්‍ය ඛිපිතබ්බං වා ඛිපෙය්‍ය හාරෙතබ්බං හාරෙය්‍යාති වුත්තං හොති. "**යො නෙසං සත්තො**"ති යො එතෙසං[3] සත්තො කො පන සොති අම්හාකං බොධිසත්තො. "**සාලීනං භාගං අනුප්පදස්සාමා**"ති මයං එකෙකස්ස ඛෙත්තතො අම්මණං අම්මණං ආහරිත්වා තුය්හං සාලිභාගං දස්සාම යං තයා කිඤ්චි කම්මං න කාතබ්බං ත්වං අම්හාකං ජෙට්ඨකට්ඨානෙ[5] තිට්ඨාහි. "**අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත**"න්ති සංඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො උප්පන්නො. "**ඛත්තියො ඛත්තියො තෙව**[4] **දුතියං අක්ඛර**"න්ති න කෙවලං අක්ඛරමෙව තෙ පන ඛෙත්තසාමිනො තීහි සංඛෙහි අභිසෙකම්පි අකංසු. "**රඤ්ජෙතී**"ති සුඛෙති පීණෙති. "**අග්ගඤ්ඤෙනා**"ති අග්ගන්ති ඤාතෙන[6] අග්ගො වා ඤාතෙන[7], ලොකුප්පත්ති සමයෙ උප්පන්නත්ත අභිනිබ්බත්ති අහොසීති. "**වීතඞ්ගාරා වීතධූමා**"ති පචිත්වා ඛාදිතබ්බාභාවතො විගතධූමංගාරා. "**පණ්ණමුසලා**"ති කොට්ටෙත්වා පචිතබ්බාභාවතො පතිතමුසලා. "**ඝාසමෙසනා**"ති භික්ඛාචරියවසෙන යාගුභත්තං පරියෙසන්තා. "**තමෙනං මනුස්සා දිස්වා**"ති තෙ එතෙ මනුස්සා පස්සිත්වා. "**අනභිසම්භුණමානා**"ති අසහමානා අසක්කොන්තා. "**ගන්ථෙ කරොන්තා**"ති තයො වෙදෙ අභිසංඛරොන්තා චෙව වාචෙන්තා ච. "**අච්ඡන්තී**"ති වසන්ති. "අවෙජ්ජන්තී"තිපි පාඨො එසෙවත්ථො.

---

1. ම. නිග්ගහමානාය.
2. ම. පඤ්ඤායිත්ථ.
3. ම. යොනෙසං.
4. ම. ජෙට්ඨකට්ඨානෙ සෙට්ඨකට්ඨානෙ.
5. ම. තෙව.
6. සී. I & II. ඤාණෙන.
7. ම. විඤ්ඤු,
   සී. I & III. විඤ්ඤ, විඤ්ඤු.

“හීනසම්මත”න්ති යෙන ධාරෙන්ති යෙන වොහරන්තීති බො වාසෙට්ඨා ඉදං තෙන සමයෙන හීනසම්මතං. **“තදෙතරහි සෙට්ඨසම්මත”**න්ති තං ඉදානි එතරහි යෙන වොහරන්තීති සෙට්ඨසම්මතං ජාතං. **“බ්‍රාහ්මණමණ්ඩලස්සා”**ති බ්‍රාහ්මණගණස්ස. **“මෙථුනං සමාදියා”**ති මෙථුනධම්මං සමාදියිත්වා. **“විස්සුතකම්මන්තෙ පයොජෙසු”**න්ති ගොපකම්ම[1]වාණිජකම්මාදිකෙ විස්සුතෙ උග්ගතෙ කම්මන්තෙ පයොජෙසුං. **“සුද්දා සුද්දා”**ති තෙන ලුද්දාචාර ඛුද්දාචාර කම්මුනා. **“සුද්දං සුද්ද”**න්ති ලහුං ලහුං කුච්ඡිතං ගච්ඡන්ති විහසන්තීති අත්ථො. **“අහු ඛො”**ති හොති ඛො. **“සකං ධම්මං ගරහමානො”**ති න සෙතච්ඡත්තං උස්සාපනමත්තෙන සුජ්ඣිතුං සක්කාති එවං අත්තනො ඛත්තියධම්මං නින්දමානො. එසනයො සබ්බත්ථ. **“ඉමෙහි ඛො වාසෙට්ඨා චතූහි මණ්ඩලෙහී”**ති ඉමිනා ඉදං දස්සෙති: සමණමණ්ඩලං නාම විසුං නත්ථි සම්මා[2] පන න සක්කා ජාතියා සුජ්ඣිතුං අත්තනො අත්තනො සම්මා පටිපත්තියා විසුද්ධි හොති. තස්මා[3] ඉමෙහි චතූහි මණ්ඩලෙහි සමණමණ්ඩලස්ස අභිනිබ්බත්ති හොති. ඉමානි මණ්ඩලානි සමණමණ්ඩලං අනුවත්තන්ති, අනුවත්තන්තානිච ධම්මෙනෙව අනුවත්තන්ති නො අධම්මෙන, සමණමණ්ඩලං හි ආගම්ම සම්මා පටිපත්තිං පූරෙත්වා සුද්ධිං පාපුණන්තීති. ඉදානි යථා ජාතියා න සක්කා සුජ්ඣිතුං සම්මාපටිපත්තියාව සුජ්ඣන්ති, තමත්ථං පාකටං කරොන්තො “ඛත්තියොපි ඛො වාසෙට්ඨා”ති දෙසනං ආරභි. තත්ථ **“මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානහෙතූ”**ති මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන සමාදින්නකම්මහෙතු, මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මස්ස වා සමාදානහෙතු. **“ද්වයකාරී”**ති කාලෙ කුසලං කරොති කාලෙ[4] අකුසලන්ති එවං උභයකාරී. **“සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී හොතී”**ති එකක්ඛණෙ උභයවිපාකදානට්ඨානං නාම නත්ථි, යෙන පන අකුසලං බහුං කතං හොති කුසලං මන්දං සො තං කුසලං නිස්සාය ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා නිබ්බත්තති. අථ නං අකුසලං කම්මං කාණම්පි කරොති ඛුජ්ජම්පි පීඨසප්පිම්පි, සො රජ්ජස්ස වා අනරහො හොති. අභිසිත්තකාලෙ වා එවං භූතො භොගෙ පරිභුඤ්ජිතුං න සක්කොති, අපරස්ස මරණකාලෙ ද්වෙ බලවමල්ලා විය ද්වෙපි කුසලාකුසලකම්මානි උපට්ඨහන්ති, තෙසු අකුසලං බලවතරං හොති තං කුසලං පටිබාහිත්වා තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තාපෙති. කුසලකම්ම පවත්ති වෙදනීයං හොති තමෙනං මඞ්ගලහත්ථිං වා කරොන්ති මඞ්ගලඅස්සං වා මඞ්ගලඋසභං වා. සො[3] සම්පත්තිං අනුභවති. ඉදං සන්ධාය වුත්තං. “සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී හොතී”ති. **“සත්තන්නං බොධි[5]පක්ඛියාන”**න්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානාති ආදිකොට්ඨාසවසෙන සත්තන්නං.

1. ම. ගොරක්ඛ.
2. ම. යස්මා.
3. ම. කාලෙන.
4. ම. සොතං.
5. ම. බොධි.

පටිපාටියා පන සත්තතිංසාය බොධිපක්ඛිය ධම්මානං. "භාවන මන්වායා[1]"ති භාවනං අනුගන්ත්වා, පටිපජ්ජිත්වාති අත්ථො. "පරිනිබ්බාතී"ති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බාති.

ඉති භගවා චත්තාරො වණ්ණෙ දස්සෙත්වා[2] පටිවිද්ධචතුසච්චං ඛීණාසවමෙව දෙවමනුස්සෙසු සෙට්ඨං කත්වා දස්සෙසි. ඉදානි තමෙවත්ථං ලොකසම්මතස්ස බ්‍රහ්මුනොපි වචනදස්සනානුසාරෙන දළ්හං කත්වා දස්සෙන්තො "ඉමෙසං හි වාසෙට්ඨා චතුන්නං වණ්ණාන"න්ති ආදිමාහ. බ්‍රහ්මුනාපෙසාති ආදි අම්බට්ඨසුත්තෙ විත්ථාරිතං, ඉති භගවා එත්තකෙන ඉමිනා කථාමග්ගෙන සෙට්ඨච්ඡෙදකවාරමෙව[3] දස්සෙත්වා සුත්තන්තං විනිවට්ටෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. "අත්තමනා වාසෙට්ඨභාරද්වාජා"ති වාසෙට්ඨභාරද්වාජසාමණෙරාපි හි සකමනා තුට්ඨමනා සාධු සාධූති භගවතො භාසිතං අභිනන්දිංසු ඉදමෙව සුත්තන්තං ආවජ්ජන්තා අනුමජ්ජන්තා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසූති.

අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3, 27.

එවම්මෙසුතන්ති සම්පසාදනීයසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. "**නාළන්දාය**"න්ති නාළන්දාති එවංනාමකෙ නගරෙ. තං නගරං ගොචරගාමං කත්වා. "**පාවාරිකම්බවනෙ**"ති දුස්සපාවාරිකසෙට්ඨිනො අම්බවනෙ. තං කිර තස්ස උය්‍යානං අහොසි. සො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා භගවති පසන්නො තස්මිං උය්‍යානෙ කුටිලෙණමණ්ඩපාදිපතිමණ්ඩිතං භගවතො විහාරං කත්වා නිය්‍යාදෙසි. සො විහාරො ජීවකම්බවනං විය පාවාරිකම්බවනන්තෙව සඞ්ඛං ගතො. තස්මිං පාවාරිකම්බවනෙ විහරතීති අත්ථො. "**භගවන්තං එතදවොච එවං පසන්නො අහං භන්තෙ භගවතී**"ති කස්මා එවං අවොච?, අත්තනො උප්පන්නසොමනස්සපවෙදනත්ථං. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා. ථෙරො කිර තං දිවසං කාලස්සෙව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා නිවත්ථනිවාසනො පත්තචීවරමාදාය පාසාදිකෙහි අභික්කන්තාදීහි දෙවමනුස්සානං පසාදං ආවහන්තො නාළන්දවාසීනං හිතසුඛමනුබ්‍රූහෙන්තො පිණ්ඩාය පවිසිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු වත්තං දස්සෙත්වා සත්ථරි ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනො දිවාට්ඨානං අගමාසි. තත්ථ සද්ධිවිහාරිකන්තෙවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පටික්කන්තෙසු දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා චම්මඛණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා උදක

---

1. සී. I. II & III. භාවනමන්වායාති.   2. ම. විනිවත්තෙත්වා.
3. ම. වාදමෙව.

තුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සීතලෙ කත්වා නිසජ්ජපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජි. සො යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරද්ධො. අථස්ස ගුණෙ අනුස්සරතො සීලං ආපාථමාගතං. තතො පටිපාටියාව සමාධි පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනං පඨමජ්ඣානං-පෙ-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්ති, විපස්සනාඤාණං, දිබ්බචක්ඛුඤාණං, සොතාපත්තිමග්ගො, සොතාපත්තිඵලං-පෙ-අරහත්තමග්ගො, අරහත්තඵලං, අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභාණපටිසම්භිදා, සාවකපාරමීඤාණං. ඉතො පට්ඨාය කප්පසතසහස්සාධිකස්ස අසංඛෙය්‍යස්ස උපරි අනොමදස්සී බුද්ධස්ස පාදමූලෙ කතං අභිනීහාරං ආදිං කත්වා අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරතො යාව නිසින්නපල්ලඞ්කං ගුණා උපට්ඨහිංසු. එවං ථෙරො අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරමානො අත්තනො ගුණානං පමාණං වා පරිච්ඡෙදං වා දට්ඨුං නාසක්ඛි. සො චින්තෙසි-මය්හං තාව පදෙසඤාණෙ ඨිතස්ස සාවකස්ස ගුණානං පමාණං වා පරිච්ඡෙදො වා නත්ථි. අහං පන යං සත්ථාරං උද්දිස්ස පබ්බජිතො කීදිසා නු ඛො තස්ස ගුණාති දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරද්ධො. සො භගවතො සීලං නිස්සාය චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ චත්තාරො මග්ගෙ චත්තාරි ඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදා චතුයොනිපරිච්ඡෙදකං ඤාණං චත්තාරො අරියවංසෙ නිස්සාය දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරද්ධො. තථා පඤ්චපධානියංගානි පඤ්චඞ්ගිකං සම්මාසමාධිං පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චබලානි පඤ්චනිස්සරණියා ධාතුයො පඤ්චවිමුත්තායතනානි පඤ්චවිමුත්තිපරිපාචනීයා පඤ්ඤා ඡ සාරණීයධම්මෙ ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි ඡ ගාරවෙ ඡ නිස්සරණීයා[1] ධාතුයො ඡ සතතවිහාරෙ ඡ අනුත්තරියානි ඡ නිබ්බෙධභාගියා පඤ්ඤා ඡ අභිඤ්ඤා ඡ අසාධාරණඤාණානි සත්තඅපරිහානීයෙ ධම්මෙ සත්තඅරියධනානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ සත්තසප්පුරිසධම්මෙ සත්තනිජ්ජරවත්ථූනි සත්තපඤ්ඤා සත්තදක්ඛිණෙය්‍ය[2]පුග්ගලෙ සත්තඛීණාසවබලානි අට්ඨපඤ්ඤාපටිලාභහෙතූ අට්ඨසම්මත්තානි අට්ඨලොකධම්මාතික්කමෙ අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි අට්ඨ අක්ඛණදෙසනා අට්ඨමහාපුරිසවිතක්කෙ අට්ඨඅභිභායතනානි අට්ඨවිමොක්ඛෙ නවයොනිසො මනසිකාරමූලකෙ ධම්මෙ නවපාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි නවසත්තාවාසදෙසනා නවආඝාතපටිවිනයෙ නවසඤ්ඤා නවනානත්තානි නවඅනුපුබ්බවිහාරෙ දසනාථකරණෙ ධම්මෙ දසකසිණායතනානි දසකුසලකම්මපථෙ දසතථාගතබලානි දසසම්මත්තානි දසඅරියවාසෙ දසඅසෙඛධම්මෙ එකාදස මෙත්තානිසංසෙ වාදසධම්මචක්කාකාරෙ තෙරස ධුතගුණෙ චුද්දසබුද්ධඤාණානි

1. I. II & III. නිස්සාරණීයෙ. 2. සී, II. සත්තදක්ඛිණෙය්‍යා.

පඤ්චදසවිමුත්තිපරිපාචනීයෙ ධම්මෙ සොළසවිධං ආනාපානසතිං[1] අට්ඨාරසබුද්ධධම්මෙ එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි චතුචත්තාලීසඤාණවත්ථූනි පරොපණ්ණාසකුසලධම්මෙ සත්තසත්තතිඤාණවත්ථූනි චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමාපත්ති[2] සඤ්චාරමහාවජිරඤාණං නිස්සාය දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරභි. තස්මිං යෙව දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො යෙව උපරි "අපරං පන භන්තෙ එතදනුත්තරිය"න්ති ආගමිස්සන්ති සොළස අපරම්පරිය ධම්මා තෙපි නිස්සාය අනුස්සරිතුං ආරභි. සො කුසලපඤ්ඤත්තියං අනුත්තරො මය්හං සත්ථා ආයතනපඤ්ඤත්තියං අනුත්තරො. ගබ්භාව[3]ක්කන්තියං අනුත්තරො. ආදෙසනාවිධාය අනුත්තරො. දස්සනසමාපත්තියං අනුත්තරො. පුග්ගලපඤ්ඤත්තියං අනුත්තරො. පධානෙ අනුත්තරො පටිපදාසු අනුත්තරො. භස්සසමාචාරෙ අනුත්තරො. පුරිසසීලසමාචාරෙ අනුත්තරො. අනුසාසනවිධාසු අනුත්තරො. පරපුග්ගලවිමුත්තිඤාණෙ අනුත්තරො. සස්සතවාදෙ අනුත්තරො. පුබ්බෙනිවාසඤාණෙ අනුත්තරො. දිබ්බචක්ඛුඤාණෙ අනුත්තරො. ඉද්ධිවිධෙ අනුත්තරො. ඉමිනා ච ඉමිනා ච අනුත්තරොති එවං දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරන්තො භගවතො ගුණානං නෙව අන්තං න පමාණං පස්සි. ථෙරො අත්තනොපි තාව ගුණානං අන්තං වා පමාණං වා නාද්දස භගවතො ගුණානං කිං පස්සිස්සති. යස්ස යස්ස හි පඤ්ඤා මහතී ඤාණං විසදං සො සො බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. ලොකිය මහාජනො උක්කාසිත්වාපි ඛිපිත්වාපි නමො බුද්ධානන්ති අත්තනො අත්තනො උපනිස්සයෙ ඨත්වා බුද්ධානං ගුණෙ අනුස්සරති. සබ්බලොකිය මහාජනතො එකො සොතාපන්නො බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. සොතාපන්නානං සතතොපි සහස්සතොපි එකො සකදාගාමී. සකදාගාමීනං සතතොපි සහස්සතොපි එකො අරහා බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. අසීතිමහාථෙරෙහි ච චත්තාරො මහාථෙරා. චතූහි මහාථෙරෙහි ද්වෙ අග්ගසාවකා, තෙසුපි සාරිපුත්තථෙරො. සාරිපුත්තථෙරතොපි එකො පච්චෙකබුද්ධො බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. සචෙ පන සකලචක්කවාළගබ්භෙ සංඝාටිකණ්ණෙන සංඝාටිකණ්ණං පහරමානා නිසින්නා පච්චෙකබුද්ධා බුද්ධගුණෙ අනුස්සරෙය්‍යුං, තෙහි සබ්බෙහිපි එකො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධොව බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති. සෙය්‍යථාපි නාම මහාජනො මහාසමුද්දො ගම්භීරො උත්තානොති ජානනත්ථං යොත්තානි වට්ටෙය්‍ය තත්‍ථ කොචි ව්‍යාමප්පමාණං යොත්තං වට්ටෙය්‍ය කොචි ද්වෙ ව්‍යාමං[4] කොචි දසව්‍යාමං කොචි වීසතිව්‍යාමං කොචි තිංසව්‍යාමං කොචි චත්තාලීසව්‍යාමං කොචි පඤ්ඤාසව්‍යාමං කොචි සතව්‍යාමං කොචි සහස්සව්‍යාමං කොචි චතුරාසීතිව්‍යාමසහස්සං. තෙ තාවං

1. ම. විධසති.
2. ම. සමාපත්තියො.
3. ම. ගබ්භව.
4. ම. බ්‍යාම.

වා ආරූළ්හා සමුද්දමජ්ඣෙ උග්ගතපබ්බතාදිම්හි වා ඨත්වා අත්තනො අත්තනො ගොචරං ඔතාරෙය්‍යුං, තෙසු යස්ස ගොචරං ව්‍යාමමත්තං සො ව්‍යාමමත්තට්ඨානෙ යෙව උදකං ජානාති-පෙ-යස්ස චතුරාසීති ව්‍යාමසහස්සං සො චතුරාසීති ව්‍යාමසහස්සමත්තට්ඨානෙයෙව උදකං ජානාති, පරතො උදකං එත්තකන්ති න ජානාති, මහාසමුද්දෙ පන න තත්තකඤ්ඤෙව උදකං, අථ ඛො අනන්තමපරිමාණං චතුරාසීති යොජනසහස්සං, ගම්භීරො හි මහාසමුද්දො, එවමෙවං එකව්‍යාමගොචරතො පට්ඨාය නවව්‍යාමගොචරෙන ඤාතඋදකං විය ලොකියමහාජනෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා වෙදිතබ්බා. දසව්‍යාමගොචරෙන දසව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය සොතාපන්නෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා. වීසතිව්‍යාමගොචරෙන වීසතිව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය සකදාගාමිනා දිට්ඨබුද්ධගුණා. තිංසව්‍යාමගොචරෙන තිංසව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය අනාගාමිනා දිට්ඨබුද්ධගුණා, චත්තාළීසව්‍යාමගොචරෙන චත්තාළීසව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය අරහතා දිට්ඨබුද්ධගුණා. පඤ්ඤාසව්‍යාමගොචරෙන පඤ්ඤාසව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය අසීතිමහාථෙරෙහි දිට්ඨබුද්ධගුණා. සතව්‍යාමගොචරෙන සතව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය චතූහි මහාථෙරෙහි දිට්ඨබුද්ධගුණා, සහස්සව්‍යාමගොචරෙන සහස්සව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාතඋදකං විය මොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා, චතුරාසීති සහස්සව්‍යාමගොචරෙන චතුරාසීතිසහස්සව්‍යාමට්ඨානෙ ඤාත උදකං විය ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරෙන දිට්ඨබුද්ධගුණා. යථා සො පුරිසො මහාසමුද්දෙ උදකං නාම න එත්තකං යෙව අනන්තමපරිමාණන්ති ගණ්හාති, එවමෙව ආයස්මා සාරිපුත්තො ධම්මන්වයෙන ධම්මන්වයබුද්ධියා අනුමානෙන නයග්ගාහෙන සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා දසබලස්ස ගුණෙ අනුස්සරන්තො බුද්ධගුණා අනන්තා අපරිමාණාති සද්දහි. ථෙරෙන හි දිට්ඨබුද්ධගුණෙහි ධම්මන්වයෙන ගහෙතබ්බ[1]බුද්ධගුණායෙව බහුතරා, යථා කථං විය? යථා ඉතො නව ඉතො නවාති අට්ඨාරස යොජනානි අවත්ථරිත්වා ගච්ඡන්තියා චන්දභාගාය මහානදියා පුරිසො සූචිපාසෙන උදකං ගණ්හෙය්‍ය සූචිපාසෙන ගහිතඋදකතො අගහිතමෙව බහුං[2] හොති. යථා වා පන පුරිසො මහාපථවිතො අඞ්ගුලියා පංසුං ගණ්හෙය්‍ය, අඞ්ගුලියා ගහිතපංසුතො අවසෙසං පංසුයෙව බහුං හොති. යථා වා පන පුරිසො මහාසමුද්දාභිමුඛිං අඞ්ගුලිං කරෙය්‍ය අඞ්ගුලිඅභිමුඛ උදකතො අවසෙසං උදකං යෙව බහුං හොති. යථා ච පුරිසො ආකාසෙ අභිමුඛිං අඞ්ගුලිං කරෙය්‍ය, අඞ්ගුලිඅභිමුඛආකාසතො සෙස ආකාසපදෙසොව බහු හොති. එවං ථෙරෙන දිට්ඨගුණෙහි අදිට්ඨගුණාව බහූති වෙදිතබ්බා. වුත්තම්පිචෙතං:-

1. සී. ගහෙතබ්බා. 2. සී. බහු.

බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං
කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො,
ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ
වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සාති.

එවං ථෙරස්ස අත්තනො ච සත්ථු ච ගුණෙ අනුස්සරතො යමක[1] මහානදී මහොඝො විය අබ්භන්තරෙ පීතිසොමනස්සං අවත්ථරමානං වාතො විය භස්තං උබ්භිජ්ජිත්වා උග්ගතං උදකං විය මහාරහදං සකල සරීරං පූරෙසි. තතො ථෙරො සුප්පතීතා වත මෙ පත්තා සුලද්ධා පබ්බජ්ජා යොහං එවංවිධස්ස සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිතොති ආවජ්ජන්තස්ස බලවතරං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජි. අථ ථෙරො කස්සාහං ඉමං පීතිසොමනස්සං ආරොචෙය්‍යන්ති චින්තෙන්තො අඤ්ඤො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා මම ඉමං පසාදං අනුච්ඡවිකං කත්වා පටිග්ගහෙතුං න සක්ඛිස්සති, අහං ඉමං සොමනස්සං සත්ථුනොව පවෙදෙස්සාමි[2] සත්ථා ච මෙ පතිගණ්හිතුං සක්ඛිස්සති, සො හි තිට්ඨතු මම පීතිසොමනස්සං මාදිසස්ස සමණසතස්ස වා සමණසතසහස්සස්ස වා සොමනස්සං පවෙදෙන්තස්ස සබ්බෙසං මනං ගණ්හන්තො පටිග්ගහෙතුං සක්කොති. සෙය්‍යථාපි නාම අට්ඨාරස යොජනානි අවත්ථරමානං ගච්ඡන්තිං චන්දභාගං මහානදිං කුසුබ්භා වා කන්දරා වා සම්පටිච්ඡිතුං[3] න සක්කොන්ති මහාසමුද්දොව තං සම්පටිච්ඡති[3], තිට්ඨතු චන්දභාගා, එවරූපං නදීසතම්පි සහස්සම්පි සත සහස්සම්පි සම්පටිච්ඡති න ච තස්ස තෙන ඌනත්තං වා පූරත්තං වා පඤ්ඤායති, එවමෙවං මම සත්ථා මාදිසස්ස සමණසතස්ස සමණ සහස්සස්ස සමණසතසහස්සස්ස වා සොමනස්සං පවෙදෙන්තස්ස සබ්බෙසං මනං ගණ්හන්තො පටිග්ගහෙතුං සක්කොති. සෙසා සමණ බ්‍රාහ්මණාදයො චන්දභාගං කුසුබ්භකන්දරා විය මම සොමනස්සං සම්පටිච්ඡිතුං[3] න සක්කොන්ති. හන්දාහං මම පීතිසොමනස්සං සත්ථු නොව ආරොචෙමීති පල්ලඞ්කං විනිබ්භුජිත්වා චම්මඛණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා ආදාය සායන්හසමයෙ පුප්ඵිතං වණ්ටතො ඡින්දිත්වා පග්ඝ රණකාලෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො සොමනස්සං පවෙ දෙන්තො "එවං පසන්නො අහං භන්තෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ "එවං පසන්නො"ති එවං උප්පන්නසද්ධො එවං සද්දහාමීති අත්ථො. "භිය්‍යොභිඤ්ඤතරො"ති භිය්‍යතරො අභිඤ්ඤාතො. භිය්‍යතරං භිඤ්ඤෙය්‍ය[4] වා උත්තරිතරඤාණොති අත්ථො. "සම්බොධිය"න්ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ අරහත්තමග්ගඤාණෙ වා, අරහත්තමග්ගෙනෙව හි බුද්ධගුණා නිප්පදෙසා ගහිතා හොන්ති. තෙ හි අග්ගසාවකා අරහත්තමග්ගෙනෙව සාවකපාරමීඤාණං පටිලභන්ති. පච්චෙකබුද්ධා

1. මු. යමකයුගල.
2. මු. පවෙදෙය්‍යාමීති.
3. සී I. II & III. පටිච්ඡිතුං.
4. සී. I. භිඤ්ඤෙය්‍යා.

පච්චෙකබොධිඤාණං බුද්ධා සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙනෙව සකලෙ ච බුද්ධගුණෙ. සබ්බං හි තෙසං අරහත්තමග්ගෙනෙව ඉජ්ඣති. තස්මා අරහත්තමග්ගඤාණං සම්බොධි නාම හොති. තෙන උත්තරිතරො භගවතා නත්ථි. තෙනාහ : "භගවා භිය්‍යොභිඤ්ඤතරො යදිදං සම්බොධියන්"ති.

"උළාරා"ති සෙට්ඨා. අයං හි උළාරසද්දො "උළාරානි ඛාදනීයානි ඛාදන්තී"ති ආදීසු මධුරෙ ආගච්ඡති. "උළාරාය ඛලු භවං වච්ඡායනො සමණං ගොතමං පසංසාය පසංසතී"ති ආදීසු සෙට්ඨෙ. "අප්පමාණො උළාරො ඔභාසො"ති ආදීසු විපුලෙ. ස්වායමිධ සෙට්ඨෙ ආගතො. තෙන වුත්තං. "උළාරා සෙට්ඨා"ති. "ආසභී"ති උසභස්ස වාචාසදිසී අචලා අසම්පවෙධී. "එකංසො ගහිතො"ති අනුස්සවෙන වා ආචරියපරම්පරාය වා ඉතිකිරාය වා පිටකසම්පදානෙන වා ආකාරපරිවිතක්කෙන වා දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා වා තක්කහෙතු වා නයහෙතු වා අකථෙත්වා පච්චක්ඛතො ඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා විය එකංසො ගහිතො, සන්නිට්ඨානකථා කථිතාති අත්ථො. "සීහනාදො"ති සෙට්ඨනාදො. නෙව දන්ධායන්තෙන න ගග්ගරායන්තෙන[1] සීහෙන විය උත්තමනාදො නදිතොති අත්ථො. "කින්නු[2] සාරිපුත්තා"ති ඉමං දෙසනං කස්මා ආරභි. අනුයොගදාපනත්ථං. එකච්චො හි සීහනාදං නදිත්වා අත්තනො සීහනාදෙ අනුයොගං දාතුං න සක්කොති, නිඝංසනං නක්ඛමති, ලෙපෙ පතිත මක්කටො විය හොති. යථා ධමමානං අපරිසුද්ධලොහං ඣායිත්වා අංගාරො[3] හොති, එවං ඣාමංගාරො විය හොති. එකො සීහනාදෙ අනුයොගං දාපියමානො දාතුං සක්කොති නිඝංසනං ඛමති ධම්මමානං නිද්දොසජාතරූපං විය අධිකතරං සොභති. තාදිසො ථෙරො. තෙන තං භගවා අනුයොගක්ඛමො අයන්ති ඤත්වා සීහනාදෙ අනුයොගදාපනත්ථං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ "සබ්බෙ තෙ"ති සබ්බෙ තෙ තයා. "එවං සීලා"ති ආදීසු ලොකිය ලොකුත්තරවසෙන සීලාදීනි පුච්ඡති. තෙසං විත්ථාරකථා මහාපදානෙ කථිතාව. "කිං පන සාරිපුත්ත යෙ තෙ භවිස්සන්තී"ති අතීතා තාව නිරුද්ධා අප්පණ්ණත්තිකභාවං ගතා දීපසිඛා විය නිබ්බුතා. එවං නිරුද්ධෙ අප්පණ්ණත්තිකභාවං ගතෙ ත්වං කථං ජානිස්සසි, අනාගතබුද්ධානං පන ගුණා කින්ති තයා අත්තනො චෙතසා පරිච්ඡින්දිත්වා විදිතාති පුච්ඡන්තො එවමාහ. "කිං පන සාරිපුත්ත අහං තෙ එතරහී"ති අනාගතාපි බුද්ධා අජාතා අනිබ්බත්තා අනුප්පන්නා තෙපි කථං ත්වං ජානිස්සසි, තෙසං හි ජානනං අපදෙ ආකාසෙ පදදස්සනං විය හොති. ඉදානි මයා සද්ධිං එකවිහාරෙ වසසි එකතො භික්ඛාය චරසි ධම්මදෙසනාකාලෙ දක්ඛිණපස්සෙ නිසීදසි කිං පන මය්හං

1. ම. දන්ධායන්තෙන නගග්ගරායන්තෙන. 2. ම. කිං තෙ.
3. ම. ඣාමඞ්ගාරො.

ඤාණා අත්තනො චෙතසා පරිච්ඡිඳිත්වා විදිතං තයාති අනුයුඤ්ජන්තො එවමාහ. ථෙරො පන පුච්ඡිතෙ පුච්ඡිතෙ නොහෙතං භන්තෙති පටික්ඛිපති. ථෙරස්ස ච විදිතම්පි අවිදිතම්පි කිං සො අත්තනො විදිතට්ඨානෙ පටික්ඛෙපං කරොති අවිදිතට්ඨානෙති. විදිතට්ඨානෙ නකරොති අවිදිතට්ඨානෙයෙව කරොති. ථෙරො කිර අනුයොගෙ ආරද්ධෙයෙව අඤ්ඤාසි න අයං අනුයොගො සාවකපාරමීඤාණෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ අයං අනුයොගොති අත්තනො සාවකපාරමීඤාණෙ පටික්ඛෙපං අකත්වා අවිදිතට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ පටික්ඛෙපං කරොති. තෙන ඉදම්පි දීපෙති "භගවා මය්හං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං බුද්ධානං සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිකාරණා ජානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං නත්ථී"ති. "එත්ථා"ති එතෙසු අතීතාදිභෙදෙසු බුද්ධෙසු. "අථ කිං චරහී"ති අථ කස්මා එවං ඤාණෙ අසති තයා එවං තපිතන්ති වදති. "ධම්මන්වයො"ති ධම්මස්ස පච්චක්ඛතො ඤාණස්ස අනුඅයොගං අනුගන්ත්වා උප්පන්නං අනුමානඤාණං නයග්ගාහො විදිතො. සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ඉමිනා ආකාරෙන ජානාමි භගවාති වදති. ථෙරස්ස හි නයග්ගාහො අප්පමාණො අපරියන්තො. යථා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පමාණං වා පරියන්තො වා නත්ථි එවං ධම්මසෙනාපතිනො නයග්ගාහස්ස. තෙන සො ඉමිනා එවං විධො ඉමිනං ඉමිනා අනුත්තරො සත්ථාති ජානාති. ථෙරස්ස හි නයග්ගාහො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණගතිකො එව. ඉදානි තං නයග්ගාහං පාකටං කාතුං උපමං දස්සෙන්තො "සෙය්‍යථාපි භන්තෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ යස්මා මජ්ඣිමපදෙසෙ නගරස්ස උද්දාප[1]පාකාරාදීනි ථිරානි වා හොන්තු දුබ්බලානි වා සබ්බසො වා පන මා හොන්තු චොරාසඞ්කා න හොති. තස්මා තං අග්ගහෙත්වා පච්චන්තිමං නගරන්ති ආහ.

"දළ්හුද්දාප"න්ති ථිරපාකාරපාදං. "දළ්හපාකාරතොරණ"න්ති ථිරපාකාරඤ්චෙව ථිරපිට්ඨසඞ්ඝාටං ච. "එකද්වාර"න්ති කස්මා ආහ? බහුද්වාරෙ නගරෙ බහූහි පණ්ඩිතදොවාරිකෙහි භවිතබ්බං. එකද්වාරෙ එකොව වට්ටති. ථෙරස්ස ච පඤ්ඤාය සදිසො අඤ්ඤො නත්ථි තස්මා අත්තනො පණ්ඩිතභාවස්ස ඔපම්මත්ථං එකංයෙව දොවාරිකං දස්සෙතුං එකද්වාරන්ති ආහ. "පණ්ඩිතො"ති පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො, විසදඤාණො. "මෙධාවී"ති ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය මෙධාය සමන්නාගතො. "අනුපරියායපථ"න්ති අනුපරියාය නාමකං පාකාරමග්ගං. "පාකාරසන්ධි"න්ති ද්වින්නං ඉට්ඨකානං අපගතට්ඨානං. "පාකාරවිවර"න්ති පාකාරච්ඡින්නට්ඨානං. "චෙතසො උපක්කිලෙසෙ"ති පඤ්චනීවරණා චිත්තං උපක්කිලෙසන්ති කිලිට්ඨං කරොන්ති උපතාපෙන්ති විහෙඨෙන්ති

1. ම. උද්ධාප.

තස්මා චෙතසො උපක්කිලෙසාති වුච්චන්ති. "පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ"ති නීවරණා උප්පජ්ජමානා අනුප්පන්නාය පඤ්ඤාය උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති[1] තස්මා පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණාති වුච්චන්ති. "සුපතිට්ඨිතචිත්තා"ති චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සුට්ඨුඨපිත චිත්තා හුත්වා. "සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ යථාභූත"න්ති සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ යථා සභාවෙන භාවෙත්වා. "අනුත්තරං සම්මාසම්බොධි"න්ති අරහත්තං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිංසූති දස්සෙති.

අපිචෙත්ථ "සතිපට්ඨානා"ති[2] විපස්සනා සම්බොජ්ඣඞ්ගා අනුත්තරා සම්මාසම්බොධි අරහත්තං, සතිපට්ඨානාති වා මග්ගොති වා බොජ්ඣඞ්ගමිස්සකා. සම්මාසම්බොධි අරහත්තමෙව. දීඝභාණක මහාසිවත්ථෙරො පනාහ: සතිපට්ඨානෙ විපස්සනාති ගහෙත්වා බොජ්ඣඞ්ගෙ මග්ගො ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං චාති ගහිතෙ සුන්දරො පඤ්හො භවෙය්‍ය, න පනෙවං ගහිතන්ති ඉති ථෙරො සබ්බ[3] බුද්ධානං නීවරණප්පහාණෙ සතිපට්ඨානභාවනාය සම්බොධියඤ්ච මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණරජතානං විය නානත්තාභාවං දස්සෙති. ඉධ ඨත්වා උපමා සංසන්දෙතබ්බා. ආයස්මා හි සාරිපුත්තො පච්චන්තං නගරං දස්සෙසි පාකාරං දස්සෙසි පරියාය පථං දස්සෙසි ද්වාරං දස්සෙසි පණ්ඩිතදොවාරිකං දස්සෙසි නගරං පවෙසනනික්ඛමනකෙ ඔළාරිකෙ පාණෙ දස්සෙසි. පණ්ඩිතදොවාරිකස්ස තෙසං පාණානං පාකටභාවං දස්සෙසි තත්ථ කිං කෙන සදිසන්තිචෙ. නගරං විය හි නිබ්බාණං පාකාරො විය සීලං පරියායපථො විය සමථො[4] ද්වාරං විය අරියමග්ගො. පණ්ඩිතදොවාරිකො විය ධම්මසෙනාපති. නගරප්පවිසනක නික්ඛමනක ඔළාරිකපාණා විය අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා බුද්ධා. දොවාරිකස්ස තෙසං පාණානං පාකටභාවො විය ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස අතීතානාගත පච්චුප්පන්නානං බුද්ධානං සීලසමාධීහි පාකටභාවො. එත්තාවතා ථෙරෙන භගවා! එවමහං සාවක පාරමීඤාණෙ ඨත්වා ධම්මන්වයෙන නයග්ගාහෙන ජානාමීති අත්තනො සීහනාදස්ස අනුයොගො දින්නො හොති.

"ඉධාහං භන්තෙ යෙන භගවා"ති ඉමං දෙසනං කස්මා ආරභි? සාවකපාරමීඤාණස්ස නිප්ඵත්ති[5] දස්සනත්ථං. අයං හෙත්ථ අධිප්පායො, භගවා අහං සාවකපාරමීඤාණං පටිලභන්තො[6] ඡණ්ණවුතිපාසණ්ඩෙසු න අඤ්ඤං එකම්පි සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමිත්වා පටිලභිං තුම්හෙයෙව උපසඞ්කමිත්වා තුම්හෙ පයිරුපාසන්තො පටිලභින්ති. තත්ථ ඉධාති නිපාතමත්තං "උපසඞ්කමිං ධම්මසවණාය"ති

1. ම. උප්පන්නාය පඤ්ඤාය වඩ්ඪිතුං.
2. සී. I. II. & III. සතිපට්ඨානානීති වා විපස්සනා.
3. ම. සබ්බඤ්ඤු.
4. ම. හිරී.
5. ම. නිබ්බත්ති.
6. ම. සාවකපාරමීඤාණම්පි පටිලභිං.

තුම්හෙ උපසඞ්කමන්තොපි වාහං න චීවරාදිහෙතු උපසඞ්කමන්තො ධම්මසවණත්ථාය පන උපසඞ්කමන්තො, එවං උපසඞ්කමිත්වා සාවකපාරමීඤාණං පටිලභිං. කදා පන ථෙරො ධම්මසවණත්ථාය උපසඞ්කමන්තොති? සූකරඛතලෙනෙ භාගිනෙය්‍යදීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තං කථිතදිවසෙ උපසඞ්කමන්තො. තදසෙව සාවකපාරමීඤාණං පටිලභති[1], තං දිවසං හි ථෙරො තාලවණ්ටං ගහෙත්වා භගවන්තං බීජමානො ඨිතො තං දෙසනං සුත්වා තත්ථෙව සාවකපාරමීඤාණං හත්ථගතං අකාසි. "උත්තරුත්තරං[2] පණීතපණීතං"න්ති උත්තරුත්තරං චෙව පණීතපණීතං ච කත්වා දෙසෙසි. "කණ්හසුක්ක සප්පටිභාග"න්ති කණ්හං චෙව සුක්කං ච. තං ච ඛො සප්පටිභාගං සවිපාකං කත්වා. කණ්හං පටිබාහිත්වා සුක්කං සුක්කං පටිබාහිත්වා කණ්හන්ති එවං සප්පටිභාගං කත්වා කණ්හං සුක්කං දෙසෙසි. කණ්හං දෙසෙන්තොපි සඋස්සාහං සවිපාකං දෙසෙසි, සුක්කං දෙසෙන්තොපි සඋස්සාහං සවිපාකං දෙසෙසි. "තස්මිං ධම්මෙ අභිඤ්ඤාය[3] ඉධෙකච්චං ධම්මං ධම්මෙසු නිට්ඨමගම"න්ති එත්ථ තස්මිං දෙසිතෙ ධම්මෙ එකච්චං ධම්මං නාම සාවක පාරමීඤාණං ජානිත්වා ධම්මෙසු නිට්ඨමගමං. කතමෙසු ධම්මෙසූති? චතුසච්චධම්මෙසු. එත්ථාසං ථෙරසල්ලාපො, කාලවල්ලි[4] වාසී සුම්මත්ථෙරො තාව වදති-චතුසච්චධම්මෙසු ඉදානි නිට්ඨංගමන කාරණං නත්ථි. අස්සජිමහාසාවකස්ස දිට්ඨදිවසෙසෙව සො පඨම මග්ගෙන චතුසච්චධම්මෙසු නිට්ඨං ගතො. අපරභාගෙ සූකරඛතලෙනද්වාරෙ උපරි තීහි මග්ගෙහි චතුසච්චධම්මෙසු නිට්ඨං ගතො. ඉමස්මිං පන ඨානෙ ධම්මෙසූති බුද්ධගුණෙසු නිට්ඨං ගතො. තිලොකනගරවාසී චූළසිවත්ථෙරො පන සබ්බං තථෙව වත්වා ඉමස්මිං පන ඨානෙ ධම්මෙසූති අරහත්තෙ නිට්ඨං ගතොති ආහ. දීඝභාණකතිපිටකමහාසිවත්ථෙරො පන තථෙව පුරිමවාරං[5] වත්වා ඉමස්මිං පන ඨානෙ ධම්මෙසූති සාවකපාරමීඤාණෙ නිට්ඨං ගතොති වත්වා බුද්ධගුණා පන නයතො ආගතාති ආහ.

"සත්ථරි පසීදි"න්ති එවං සාවකපාරමීඤාණධම්මෙසු නිට්ඨං ගන්ත්වා භීයොසොමත්තාය සම්මා සම්බුද්ධො වත සො භගවාති සත්ථරි පසීදිං. "ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො"ති සුවුත්තො අක්ඛාතො සුකථිතො නිය්‍යානිකො මග්ගො ඵලත්ථාය නිය්‍යාති රාගදොසමොහනිම්මදනසමත්ථො. "සුප්පටිපන්නො සංඝො"ති බුද්ධස්ස භගවතො සාවකසංඝොපි වඞ්කාදි දොසවිරහිතං සම්මා පටිපදං පටිපන්නත්තා සුප්පටිපන්නොති පසන්නොස්මි භගවති[6] දස්සෙති. ඉදානි දිවාට්ඨානෙ

1. සී. I. II. & III. ලභි.
2. සී. I. II & III. උත්තරුත්තරි.
3. සී. I. II & III, දෙසෙසි අභිඤ්ඤාඉධෙ.
4. සී, II & III. කාලහාල, ම. වල්ල.
5. ම. වාද.
6. ම. භගවතීති.

නිසීදිත්වා සමාපජ්ජිතෙ[1] සොළස අපරම්පරියධම්මෙ දස්සෙතුං "අපරම්පන භන්තෙ එතදනුත්තරිය"න්ති දෙසනං ආරභි. තත්ථ **"අනුත්තරිය"**න්ති අනුත්තරභාවො. **"යථා භගවා ධම්මං දෙසෙතී"**ති යථා යෙනාකාරෙන යාය දෙසනාය භගවා ධම්මං දෙසෙති සා තුම්හාකං දෙසනා අනුත්තරාති වදති. **"කුසලෙසු ධම්මෙසූ"**ති තාය දෙසනාය දෙසිතෙසු කුසලධම්මෙසුපි භගවාව අනුත්තරොති දීපෙති. යාව සා දෙසනා තස්සා භූමිං දස්සෙන්තොපි "කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති ආහ. **"තත්‍රිමෙ කුසලා ධම්මා"**ති "තත්‍ර කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති වුත්තපදෙ ඉමෙ කුසලා ධම්මා නාමාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ ආරොග්‍යට්ඨෙන අනවජ්ජට්ඨෙන කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන නිද්දරථට්ඨෙන[2] සුඛවිපාකට්ඨෙනාති පඤ්චධා කුසලං වෙදිතබ්බං[3]. තෙසු ජාතකපරියායං පත්වා ආරොග්‍යට්ඨෙන කුසලං වුච්චති. සුත්තන්තපරියායං පත්වා අනවජ්ජට්ඨෙන. අභිධම්මපරියායං පත්වා කොසල්ලසම්භූතනිද්දරථසුඛවිපාකට්ඨෙන. ඉමස්මිං පන ඨානෙ බාහියසුත්තන්තපරියායෙන අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං දට්ඨබ්බං.

"චත්තාරො සතිපට්ඨානා"ති චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානන්ති එවං නානානයෙහි විභජිත්වා සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා චත්තාරො සතිපට්ඨානා දෙසිතා. ඵලසතිපට්ඨානං පන ඉධ අනධිප්පෙතං. **"චත්තාරො සම්මප්පධානා"**ති පග්ගහට්ඨෙන එකලක්ඛණා කිච්චවසෙන නානා කිච්චා. "ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදායා"ති ආදිනා නයෙන සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකිය ලොකුත්තරමිස්සකාව චත්තාරො සම්මප්පධානා දෙසිතා. **"චත්තාරො ඉද්ධිපාදා"**ති ඉජ්ඣනට්ඨෙන එකසඞ්ගහා ඡන්දාදිවසෙන නානාසභාවා. "ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙතී"ති ආදිනා නයෙන සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව චත්තාරො ඉද්ධිපාදා දෙසිතා. **"පඤ්චින්ද්‍රියානී"**ති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන එකලක්ඛණානි අධිමොක්ඛාදිසභාවවසෙන නානාසභාවානි සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙනෙව ච ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි සද්ධාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි දෙසිතානි. **"පඤ්චබලානී"**ති උපත්ථම්භනට්ඨෙන අකම්පියට්ඨෙන වා එකසඞ්ගහානි සලක්ඛණෙන නානාසභාවානි සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙනෙව ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි සද්ධාදීනි පඤ්චබලානි දෙසිතානි. **"සත්තබොජ්ඣඞ්ගා"**ති නිය්‍යානට්ඨෙන එකසංගහා උපට්ඨානාදිනා සලක්ඛණෙන නානාසභාවා සමථවි

1. [illegible]. සමාපජ්ජන්තෙ. 2. සී. I & II. නිද්දරථට්ඨෙන. 3. ම. කුසලා වෙදිතබ්බා.

පසසනාමගගවසෙනෙව ලොකියලොකුතතරමිසසා සතතබොජඣඞගා දෙසිතා. **"අරියො අටඨඞගිකො මගගො"**ති හෙතටෙඨන[1] එකසංගහො දසසනාදිනා සලකඛණෙන නානාසභාවො සමථවිපසසනාමගගවසෙනෙව ලොකියලොකුතතරමිසසකො අරියො අටඨඞගිකො මගගො දෙසිතොති අතෙථා. "ඉධ භනෙත භිකඛු ආසවානං ඛයා"ති ඉදං කිමතථං ආරදධං? සාසනසස පරියොසාන දසසනතථං. සාසනසස හි න කෙවලං මගෙගනෙව පරියොසානං හොති, අරහතතඵලෙන පන හොති. තසමා තං දසෙසතුං ඉද මාරදධනති වෙදිතබබං. **"එතදනුතතරියං භනෙත කුසලෙසු ධමෙමසූ"**ති භනෙත යා අයං කුසලෙසු ධමෙමසුති එවං දෙසනා එතදනුතතරියං. **"තං භගවා"**ති තං දෙසනං භගවා අසෙසං සකලං අභිජානාති. **"තං භගවතො"**ති තං දෙසනං භගවතො අසෙසං අභිජානතො.

"උතතරිං අභිඤෙඤයයං නතථී"ති උතතරිං අභිජානිතබබං නතථි. අයං නාම ඉතො අඤෙඤා ධමෙමා වා පුගගලො වා යං භගවා න ජානාතීති ඉදං නතථි. **"යදභිජානං අඤෙඤා සමණො වා"**ති යං තුමෙහහි අනභිඤඤාතං අඤෙඤා සමණො වා බ්‍රාහමණො වා අභිජානනෙතා භගවතා භියොභිඤඤතරො අසස අධිකතරපඤෙඤා භවෙයය. **"යදිදං කුසලෙසු ධමෙමසු"**ති එතථ "යදිද"නති නිපාත මතතං. කුසලෙසු ධමෙමසු භගවතා උතතරිතරො නතථීති අය මෙතථ අතෙථා. ඉති භගවාව කුසලෙසු ධමෙමසු අනුතතරොති දසෙසනෙතා "ඉමිනාපි කාරණෙන එවං පසනෙනා අහං භනෙත භගවති"ති දීපෙති. ඉතොපරෙසු "අපරං පනා"ති ආදීසු විසෙස මතතමෙව වණණයිසසාම, පුරිමවාරසදිසං පන වුතතනයෙනෙව වෙදිතබබං.

"ආයතනපණණතතීසූ"ති ආයතනපඤඤපනාසු, ඉදානි තා ආයතනපඤඤතතියො දසෙසනෙතා "ඡයිමානි භනෙත"ති ආදිමාහ. ආයතන කථා පනෙසා විසුදධිමගෙග විතථාරෙන කථිතා. තෙන න තං විතථාරයාම[2] තසමා තතථ වුතතනයෙනෙව විතථාරතො වෙදිතබබා. **"එතදනුතතරියං භනෙත ආයතනපණණතතීසූ"**ති යායං ආයතනපණණතතීසු අජඣතතිකබාහිරවවතථානාදිවසෙන එවං දෙසනා එතදනුතතරියං. සෙසං වුතතනයමෙව. **"ගබභාවකකනතීසූ"**ති ගබෙභාකකමනෙසු, තා ගබභාවකකනතියො දසෙසනෙතා "චතසෙසා ඉමා භනෙත"ති ආදිමාහ. තතථ **"අසමපජානො"**ති අජානනෙතා සමමූළෙහා හුතවා. "මාතුකුචඡිං ඔකකමතී"ති[3] පටිසනධි වසෙන පවිසති. **"ඨාතී"**ති වසති. **"නිකඛමතී"**ති නිකඛමනෙතාපි අසමපජානො සමමූළෙහාව නිකඛමති. **"අයං පඨමා"**ති අයං

1. ම. හෙතුවෙඨන.   2. ම. විතථාරයිසසාම.
3. සී. I. II & III. කුචඡිමොකකමතීති.

මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමතී”ති ඔක්කමන්තො සම්පජානො අසම්මූළ්හො හුත්වා ඔක්කමති. “අයං දුතියා”ති අයං අසීතිමහාථෙරානං දුතියා පකතිලොකියමනුස්සානං පඨමා ගබ්භාවක්කන්ති. “සම්පජානො ගබ්භාවක්කන්ති. තෙ හි පවිසන්තාව ජානන්ති වසන්තා ච නික්ඛමන්තා ච න ජානන්ති. “අයං තතියා”ති අයං ද්වින්නං ච අග්ගසාවකානං පච්චෙකබොධිසත්තානං ච තතියා ගබ්භාවක්කන්ති. තෙ කිර කම්මජෙහි වාතෙහි අධොසිරා උද්ධපාදා අනෙකසතපොරිසෙ පපාතෙ විය යොනිමුඛෙ ඛිත්තා තාලච්ඡිග්ගලෙන හත්ථී විය සම්බාධෙන යොනිමුඛෙන නික්ඛමමානා අනන්තං දුක්ඛං පාපුණන්ති, තෙන තෙසං මයං නික්ඛමාමාති සම්පජානතා න හොති. එවං පූරිතපාරමීනංපි ච සත්තානං එවරූපෙ ඨානෙ මහන්තං දුක්ඛං උප්පජ්ජතීති අලමෙව ගබ්භාවාසෙ නිබ්බින්දිතුං අලං විරජ්ජිතුං. “අයං චතුත්ථා”ති අයං සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං වසෙන චතුත්ථා ගබ්භාවක්කන්ති. සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තා හි මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තාපි ජානන්ති තත්ථ වසන්තාපි ජානන්ති නික්ඛමන්තාපි ජානන්ති, නික්ඛමනකාලෙපි ච තෙ කම්මජවාතා උද්ධපාදෙ අධොසිරෙ කත්වා ඛිපිතුං න සක්කොන්ති, ද්වෙ හත්ථෙ පසාරෙත්වා අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා[1] ඨිතකාව නික්ඛමන්ති. භවග්ගං උපාදාය අවීචිඅන්තරෙ අඤ්ඤෙසු තීසු කාලෙසු සම්පජානො නාම නත්ථි ඨපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙ, තෙනෙව තෙසං මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනකාලෙ ච නික්ඛමනකාලෙ ච දසසහස්සිලොකධාතු කම්පතීති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

“ආදෙසනාවිධාසූ”ති ආදෙසනකොට්ඨාසෙසු. ඉදානි තා ආදෙසනාවිධා දස්සෙන්තො “චතස්සො ඉමා”ති ආදිමාහ. “නිමිත්තෙන ආදිසතී”ති ආගතනිමිත්තෙන ගතනිමිත්තෙන ඨිතනිමිත්තෙන වා ඉදං නාම භවිස්සතීති කථෙති. තත්‍රිදං වත්ථු: එකො රාජා තිස්සො මුත්තා ගහෙත්වා පුරොහිතං පුච්ඡි “කිං මෙ ආචරිය හත්ථෙ”ති. සො ඉතොචිතො ච ඔලොකෙසි, තෙන ච සමයෙන එකා සරබූ මක්ඛිකං ගහෙස්සාමීති පක්ඛන්දි[2], ගහණකාලෙ මක්ඛිකා පලාතා, සො[3] මක්ඛිකාය මුත්තත්තා මුත්තා මහාරාජාති ආහ. මුත්තා තාව හොන්තු කති මුත්තාති. සො පුන නිමිත්තං ඔලොකෙසි. අථ අවිදූරෙ කුක්කුටො තික්ඛත්තුං සද්දං නිච්ඡාරෙසි. බ්‍රාහ්මණො තිස්සො මහාරාජාති ආහ. එවං එකච්චො ආගතනිමිත්තෙන කථෙති. එතෙනුපායෙන ගතඨිතනිමිත්තෙහිපි කථෙතීති[4] වෙදිතබ්බං. “අමනුස්සානන්”ති යක්ඛපිසාචාදීනං. “දෙවතානන්”ති චාතුම්මහාරාජිකාදීනං. “සද්දං සුත්වා”ති අඤ්ඤස්ස චිත්තං ඤත්වා කථෙන්තානං සද්දං සුත්වා. “විතක්කවිප්ඵාරසද්දන්”ති විතක්කවිප්ඵාරවසෙන උප්පන්නං විප්පලපන්තානං සුත්තප්පමත්තාදීනං සද්දං. “සුත්වා”ති

1. ම. උම්මිලිත්වා. 2. ම. පක්ඛන්ද. 3. ම. සො. 4. ම. කථනං.

තං සද්දං සුත්වා. යං විතක්කයතො තස්ස සො සද්දො උප්පන්නො තස්ස වසෙන එවම්පි තෙ මනොති ආදිසති. “මනොසංඛාරා පණිහිතා”ති චිත්තසංඛාරා සුට්ඨපිතා “විතක්කෙස්සතී”ති විතක්ක සියන්ති පවත්තෙස්සතීති පජානාති. ජානන්තො ච[1] ආගමනෙන ජානාති, පුබ්බභාගෙන ජානාති අන්තො සමාපත්තියං චිත්තං ඔලොකෙත්වා[2] ජානාති. ආගමනෙන ජානාති නාම කසිණපරිකම්මකාලෙයෙව යෙනාකාරෙන එස කසිණභාවනං ආරද්ධො පඨමජ්ඣානං වා-පෙ-චතුත්ථජ්ඣානං වා අට්ඨ වා සමාපත්තියො වා නිබ්බත්තෙස්සතීති ජානාති. පුබ්බභාගෙන ජානාති නාම පඨමවිපස්සනාය ආරද්ධායෙව[3] ජානාති. “යෙනා”ති යෙනාකාරෙන. එස විපස්සනං ආරද්ධො සොතාපත්තිමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සති-පෙ-අරහත්තමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සතීති ජානාති. “අන්තොසමාපත්තියං චිත්තං ඔලොකෙත්වා ජානාති” නාම යෙනාකාරෙන ඉමස්ස මනොසංඛාරා සුට්ඨපිතා ඉමස්ස නාම චිත්තස්ස අනන්තරා ඉමං නාම විතක්කං විතක්කෙස්සති ඉතො වුට්ඨිතස්ස එතස්ස හාන භාගියො වා සමාධි භවිස්සති ඨිතිභාගියො වා විසෙසභාගියො වා නිබ්බෙධභාගියො වා අභිඤ්ඤායො වා නිබ්බත්තෙස්සතීති ජානාති.

තත්ථ පුථුජ්ජනො චෙතොපරියඤාණලාභී පුථුජ්ජනානංයෙව චිත්තං ජානාති න අරියානං. අරියෙසුපි හෙට්ඨිමො හෙට්ඨිමො උපරිමස්ස උපරිමස්ස චිත්තං න ජානාති. උපරිමො පන හෙට්ඨිමස්ස ජානාති. එතෙසු ච සොතාපන්නො සොතාපත්තිඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, සකදාගාමි-අනාගාමි-අරහා අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. උපරිමො හෙට්ඨිමං න සමාපජ්ජති. තෙසං හි හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්ති තත්‍රූපපත්තියෙව හොති. “තථෙව තං හොතී”ති ඉදං එකංසෙන තථෙව හොති. චෙතොපරියඤාණවසෙන ඤාතං හි අඤ්ඤථාභාවී නාම නත්ථි. සෙසං පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ආතප්පමන්වායාති ආදි බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතමෙව. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. “ආතප්ප”න්ති වීරියං, තදෙව පදහිතබ්බතො පධානං. අනුයුඤ්ජිතබ්බතො අනුයොගො. “අප්පමාද”න්ති සතිඅවිප්පවාසං. “සම්මාමනසිකාර”න්ති අනිච්චෙ අනිච්චන්ති ආදිවසෙන පවත්තං උපායමනසිකාරං. “චෙතොසමාධි”න්ති පඨමජ්ඣානසමාධිං. “අයං පඨමා දස්සනසමාපත්තී”ති අයං ද්වත්තිංසාකාරං පටික්කූලතො මනසි කත්වා පටික්කූලදස්සනවසෙන[4] උප්පාදිතා පඨමජ්ඣානසමාපත්ති පඨමා දස්සනසමාපත්ති නාම. සචෙ පන තං ඣානං පාදකං කත්වා සොතාපන්නො හොති අයං නිප්පරියායෙනෙව පඨමා දස්සනසමාපත්ති. “අතික්කම්මචා”ති අතික්කමිත්වා ච. “ඡවිමංසලොහිත”න්ති ඡවිඤ්ච

1. ම. ජානන්තො ච.
2. සී. I. & II. අපලොකෙත්වා.
3. ම. සමථවිපස්සනාය. අද්ධායෙව
4. ම. නයෙන.

මංසඤ්ච ලොහිතං ච. “අට්ඨිං පච්චවෙක්ඛතී”ති අට්ඨි අට්ඨීති පච්චවෙක්ඛති. අට්ඨි අට්ඨීති පච්චවෙක්ඛිත්වා උප්පාදිතා අට්ඨි ආරම්මණ දිබ්බචක්ඛුපාදකජ්ඣානසමාපත්ති දුතියා දස්සන සමාපත්ති නාම. සචෙ පන තං ඣානං පාදකං කත්වා සකදාගාමිමග්ගං නිබ්බත්තෙති අයං නිප්පරියායෙන දුතියා දස්සනසමාපත්ති.

කාළුභාලකවාසී[1] සුම්මත්ථෙරො පන යාව තතිය මග්ගා වට්ටතීති ආහ. “විඤ්ඤාණසොත”න්ති විඤ්ඤාණමෙව. “උභයතො අබ්බොච්ඡින්න”න්ති ද්විහිපි භාගෙහි අච්ඡින්නං. “ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතඤ්චා”ති ඡන්දරාගවසෙන ඉමස්මිං ලොකෙ පතිට්ඨිතං. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. කම්මං වා කම්මතො උපගච්ඡන්තං ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම. කම්මභවං ආකඩ්ඪන්තං පරලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම. ඉමිනා කිං කථිතං? සෙඛපුථුජ්ජනානං චෙතොපරියඤාණං කථිතං. සෙඛපුථුජ්ජනානං හි චෙතොපරියඤාණං තතියා දස්සනසමාපත්ති නාම. “ඉධලොකෙ අප්පතිට්ඨිතඤ්චා”ති නිච්ඡන්දරාගත්තා ඉධලොකෙ ච අප්පතිට්ඨිතං. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. කම්මං වා කම්මතො න උපගච්ඡන්තං ඉධලොකෙ අප්පතිට්ඨිතං නාම, කම්මභවං අනාකඩ්ඪන්තං පරලොකෙ අප්පතිට්ඨිතං නාම. ඉමිනා කිං කථිතං? ඛීණාසවස්ස චෙතොපරියඤාණං කථිතං. ඛීණාසවස්ස හි චෙතොපරියඤාණං චතුත්ථා දස්සනසමාපත්ති නාම.

අපිච ද්වත්තිංසාකාරෙ ආරද්ධ විපස්සනාපි පඨමා දස්සනසමාපත්ති. අට්ඨිආරම්මණෙ ආරද්ධවිපස්සනා දුතියා දස්සනසමාපත්ති. සෙඛ පුථුජ්ජනානං චෙතොපරියඤාණං ඛීණාසවස්ස චෙතොපරියඤාණන්ති ඉදං පන වයං නිච්චලමෙව. අපරො නයො[2] පඨමජ්ඣානං පඨමා දස්සනසමාපත්ති. දුතියජ්ඣානං දුතියා. තතියජ්ඣානං තතියා. චතුත්ථජ්ඣානං චතුත්ථා දස්සන සමාපත්ති. තථා පඨමමග්ගො පඨමා දස්සනසමාපත්ති. දුතියමග්ගො දුතියා. තතියමග්ගො තතියා. චතුත්ථමග්ගො චතුත්ථා දස්සන සමාපත්තීති. සෙසමෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

“පුග්ගලපණ්ණත්තිසූ”ති ලොකවොහාරවසෙන සත්තො පුග්ගලො නරො පොසොති එවං පඤ්ඤපෙතබ්බාසු ලොකපඤ්ඤත්තීසු. බුද්ධානං හි ද්වෙ කථා සම්මුතිකථා පරමත්ථකථාති පොට්ඨපාදසුත්තෙ විත්ථාරිතා. තත්ථ පුග්ගලපණ්ණත්තිසූති අයං සම්මුතිකථා. ඉදානි යෙ පුග්ගලෙ පඤ්ඤපෙන්තො පුග්ගලපණ්ණත්තීසු භගවා අනුත්තරො හොති තෙ දස්සෙන්තො “සත්තිමෙ භන්තෙ පුග්ගලා උභතොභාග විමුත්තො”ති ආදිමාහ. තත්ථ “උභතො භාගවිමුත්තො”ති ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තො, අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තො මග්ගෙන නාමකායතො. සො චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනං එකෙ

1 ම. කාළවල්ලවාසී. 2 ම. අපරො.

කතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තානං චතුන්නං නිරොධා වුට්ඨාය අරහත්තප්පත්තඅනාගාමිනො ච වසෙන පඤ්චවිධො හොති. පාළිපනෙත්ථ "කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො, ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති"ති එවං අට්ඨවිමොක්ඛලාභිනො වසෙන ආගතො. "පඤ්ඤාවිමුත්තො"ති පඤ්ඤාය විමුත්තො. සො සුක්ඛවිපස්සකො ච චතූහි ඣානෙහි වුට්ඨාය අරහත්තප්පත්තා චත්තාරො චාති ඉමෙසං වසෙන පඤ්චවිධොව හොති. පාළිපනෙත්ථ අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙව ආගතො. යථාහ:– "න හෙව ඛො අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙන ඵුස්සිත්වා[1] විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො"ති. ඵුට්ඨන්තං සච්ඡිකරොතීති කායසක්ඛී, යො ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති සො සොතාපත්තිඵලට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො හොතීති වෙදිතබ්බො. තෙනෙවාහ: "ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙන ඵස්සිත්වා[2] විහරති පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති අයං වුච්චති පුග්ගලො කායසක්ඛී"ති. දිට්ඨන්තං පත්තොති දිට්ඨිප්පත්තො[3] තත්‍රිදං සඞ්ඛෙපලක්ඛණං, දුක්ඛා සඞ්ඛාරා සුඛො නිරොධොති ඤාතං හොති. දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤායාති දිට්ඨිප්පත්තො. විත්ථාරෙ පනෙසොපි කායසක්ඛී විය ඡබ්බිධො හොති. තෙනෙවාහ. "ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති–පෙ– අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා පඤ්ඤාය අයං වුච්චති පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො"ති. සද්ධාය විමුත්තොති සද්ධාවිමුත්තො. සොපි වුත්තනයෙනෙව ඡබ්බිධො හොති. තෙනාහ: "ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති–පෙ–අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා පඤ්ඤාය අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො"ති. නො ච ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්සාති. එතෙසු හි සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ සද්දහන්තස්ස විය ඔකප්පෙන්තස්ස විය අධිමුච්චන්තස්ස විය ච කිලෙසක්ඛයො හොති. දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසච්ඡෙදකඤාණං අදන්ධං තිඛිණං සූරං හුත්වා වහති, තස්මා යථා නාම නාතිතිඛිණෙන අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස හි ඡින්නට්ඨානං න මට්ඨං හොති, අසි න සීඝං වහති සද්දො සුය්‍යති බලවතරො වායාමො කාතබ්බො හොති, එවරූපා සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා, යථා පන අතිනිසිතෙන අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං

1. ස. I. II & III. ඵස්සිත්වා.　2. ම. ඵුසිත්වා.　3. ම. දිට්ඨප්පත්තො.

මට්ටං හොති, අතිසීඝං වහති සද්දො න සුය්‍යති. බලවතරං වා සාමකිච්චං න හොති, එවරූපා පඤ්ඤා සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා වෙදිතබ්බා. ධම්මං අනුස්සරතීති ධම්මානුසාරී. ධම්මොති පඤ්ඤා. පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං මග්ගං භාවෙතීති අත්ථො. සද්ධානුසාරිම්හිපි එසෙව නයො. උභොපෙතෙ සොතාපත්තිමග්ගට්ඨායෙව. වුත්තම්පි චෙතං "යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤවා හි පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මානුසාරීති. තථා යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති සද්ධාවා හි සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී"ති. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙසා උභතොභාගවිමුත්තාදිකථා විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභාවනාධිකාරෙ වුත්තා, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

"පධානෙසූ"ති ඉධ පදහනවසෙන සත්තබොජ්ඣඞ්ගා පධානාති වුත්තා. තෙසං විත්ථාරකථා මහාසතිපට්ඨානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. දුක්ඛාපටිපදාදීසු අයං විත්ථාරනයො. "තත්ථ කතමා දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා, දුක්ඛෙන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස දන්ධං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා-පෙ-අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි අයං වුච්චති දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා තත්ථ කතමා දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා දුක්ඛෙන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස ඛිප්පං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ-සම්මාදිට්ඨි අයං වුච්චති දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා. තත්ථ කතමා සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා අකිච්ඡෙන අකසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස දන්ධං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා-පෙ-සම්මාදිට්ඨි අයං වුච්චති සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා, තත්ථ කතමා සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා අකිච්ඡෙන අකසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තස්ස ඛිප්පං තං ඨානං අභිජානන්තස්ස යා පඤ්ඤා පජානනා සම්මාදිට්ඨි අයං වුච්චති සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා පඤ්ඤා"ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො විත්ථාරතො පන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. සෙසමිධාපි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.[1] "නචෙවමුසාවාදූපසංහිතන්"ති හස්සසමාචාරෙ ඨිතොපි කථාමග්ගං අනුපච්ඡින්දිත්වා කථෙන්තොපි ඉධෙකච්චො භික්ඛු නෙව මුසාවාදූපසංහිතං භාසති අට්ඨ අනරියවොහාරෙ වජ්ජෙත්වා අට්ඨඅරියවොහාරයුත්තමෙව භාසති. "නචවෙභූතියන්"ති හස්සසමාචාරෙ ඨිතොපි භෙදකරවාචං න භාසති. "නපෙසුණියන්"ති තස්සා

1, ම. වෙදිතබ්බං.

යෙවතං වෙවචනං. වෙභූතියවාචා හි පියභාවස්ස සුඤ්ඤකරණතො පෙසුණියන්ති වුච්චති. “තාමෙවස්සා එතං”ති මහාසිවත්ථෙරො අවොච. “**න ච සාරම්භජ**”න්ති සාරම්භජා ච යා වාචා තඤ්ච න භාසති. ත්වං දුස්සීලොති වුත්තෙ ත්වං දුස්සීලො තවාචරියො දුස්සීලොති වා තුය්හං ආපත්තීති වුත්තෙ[1] අහං පිණ්ඩාය චරිත්වා පාටලිපුත්තං ගතොති ආදිනා නයෙන බහිද්ධා වික්ඛෙපකථාපවත්තනං වා කරණුත්තරිය වාචං[2] න භාසති. “**ජයාපෙක්ඛො**”ති ජයපුරෙක්ඛාරො හුත්වා යථා ගහට්ඨකො සත්‍යපුත්තො තිත්ථියා නාම ධම්මම්පි අධම්මම්පි ජෙතබ්බාති සච්චාලිකං යං කිඤ්චි භාසති එවං ජයාපෙක්ඛො ජයපුරෙක්ඛාරො හුත්වා න භාසතීති අත්ථො. “**මන්තා මන්තා ච වාචං භාසතී**”ති එත්ථ මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා මන්තාය පඤ්ඤාය. පුන මන්තාති උපපරික්ඛිත්වා ඉදං වුත්තං හොති, හස්සසමාචාරෙ ඨිතො දිවසභාගම්පි කථෙන්තො පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා යුත්තකථමෙව කථෙතීති. “**නිධානවතී**”න්ති හදයෙපි නිදහිතබ්බයුත්තං[3]. “**කාලෙනා**”ති යුත්තපත්තකාලෙන. එවං භාසිතා හි වාචා අමුසා චෙව හොති අපිසුණා ච අඵරුසා ච අසඨා ච අසම්ඵා ච[4], එවරූපා ච අයං වාචා චතුසච්චනිස්සිතාතිපි සික්ඛත්තය නිස්සිතාතිපි තෙරස ධුතඞ්ගනිස්සිතාතිපි දසකථාවත්ථුනිස්සිතාතිපි සත්තතිංසබොධපක්ඛිය ධම්මනිස්සිතාතිපි මග්ගනිස්සිතාතිපීති වුච්චති. තෙනාහ: “එතදානුත්තරියං භන්තෙ භස්සසමාචාරෙ”ති, තං පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. “**සච්චො චස්ස සද්ධො චා**”ති සීලාචාරෙ ඨිතො භික්ඛු සච්චො ච භවෙය්‍ය සච්චකථො සච්චො ච සද්ධාසම්පන්නො. නනු ච හෙට්ඨා සච්චං කථිතමෙව? ඉධ කස්මා පුන වුත්තන්ති? හෙට්ඨා වාචාසච්චං කථිතං සීලාචාරෙ ඨිතො පන භික්ඛු අන්තමසො හස්සකථායපි[5] දවකථායපි මුසාවාදං න කරෙතීති දස්සෙතුං ඉධ වුත්තං. ඉදානි සො ධම්මෙන සමෙන ජීවිතං කප්පෙතීති දස්සනත්ථං “න ච කුහකො”ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ “කුහකො”ති ආදීනි බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතානි. “**ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ**”ති ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙපි මත්තඤ්ඤූ. “**සමකාරී**”ති සමචාරී කායෙන වාචාය මනසා ච කායවඞ්කාදීනි පහාය සමං චරතීති අත්ථො. “**ජාගරියානුයොග මනුයුත්තො**”ති රත්තිං දිවං ඡකොට්ඨාසෙ කත්වා දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජායාති වුත්තනයෙන ජාගරියානුයොගං යුත්තපයුත්තො විහරති. “**අතන්දිතො**”ති නිත්තන්දී, කායාලසියවිරහිතො. “**ආරද්ධවීරියො**”ති කායිකවීරියෙනාපි ආරද්ධවීරියො හොති. ගණසඞ්ගණිකං විනොදෙත්වා චතූසු ඉරියාපථෙසු අට්ඨ ආරබ්භවත්ථුවසෙන එක

1. සී. I, II & III. ආපත්ති අත්ථීති වුත්තෙ　3. සී. I & II. හදයෙ ඨපෙතබ්බයුත්තං
2. ම. කරණුත්තරියවාචං　4. ම. අසම්ඵලා ච.
5. ම. හසිතකථායපි.

විහාරී. චෙතසිකවීරියෙනාපි ආරද්ධවීරියො හොති. කිලෙසසඞ්ගණිකං පහාය විනොදෙත්වා අට්ඨසමාපත්තිවසෙන එකවිහාරී. අපිච යථා තථා කිලෙසුප්පත්තිං නිවාරෙන්තො චෙතසිකවීරියෙන ආරද්ධවීරියො හොති. "ඣායී"ති ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානවසෙන ඣායී. "සතිමා"ති චිරකතාදිං අනුස්සරණසමත්ථාය සතියා සමන්නාගතො. "කල්‍යාණපටිභානො"ති වාක්කරණසම්පන්නො චෙව හොති පටිභානසම්පන්නො ච. යුත්තපටිභානො ඛො පන හොති නො මුත්තපටිභානො. සීලසමාචාරස්මිං හි ඨිත භික්ඛු මුත්තපටිභානො න හොති යුත්තපටිභානො පන හොති, වඞ්ගීසත්ථෙරො විය. "ගතිමා"ති ගමනසමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. "ධිතිමා"ති ධාරණසමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. "මතිමා"ති[1] එත්ථ පන මතීති පඤ්ඤාය නාමමෙව තස්මා පඤ්ඤවාති අත්ථො. ඉති[2] තීහිපි ඉමෙහි පදෙහි පඤ්ඤාව කථිතා. තත්ථ හෙට්ඨා සමණධම්මකරණවීරියං කථිතං ඉධ බුද්ධවචනගණ්හනවීරියං, තථා හෙට්ඨා විපස්සනාපඤ්ඤා කථිතා. ඉධ බුද්ධවචනගණ්හනපඤ්ඤා. "න ච කාමෙසු ගිද්ධො"ති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු අගිද්ධො. "සතො ච නිපකො"ති අභික්කන්තපටික්කන්තාදීසු සත්තසු ඨානෙසු සතියා චෙව ඤාණෙන ච සමන්නාගතො චරතීති අත්ථො. "නෙපක්ක"න්ති පඤ්ඤා තාය සමන්නාගතො නිපකොති වුත්තො. සෙසඤ්චාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. "පච්චත්තං යොනිසො මනසිකාරා"ති අත්තනො උපායමනසිකාරෙන. "යථානුසිට්ඨං තථා පටිපජ්ජමානා"ති යථා මයා අනුසිට්ඨං අනුසාසනි දින්නා තථා පටිපජ්ජමානා. "තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා"ති ආදි වුත්තත්ථමෙව. සෙසඤ්චාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

පරපුග්ගලවිමුත්තිඤාණෙ"ති සොතාපන්නාදීනං පරපුග්ගලානං තෙන තෙන මග්ගෙන කිලෙසවිමුත්තිඤාණෙ. සෙසඤ්චාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. "අමුත්‍රාසිං එවං නාමො"ති එකො පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තො නාමගොත්තං පරියාදියමානො ගච්ඡති. එකො සුද්ධඛන්ධෙයෙව අනුස්සරති. එකො හි සක්කොති එකො න සක්කොති, තත්ථ යො සක්කොති තස්ස වසෙන අගහෙත්වා අසක්කොන්තස්සෙව වසෙන ගහිතං. අසක්කොන්තො පන කිං කරොති. සුද්ධඛන්ධෙයෙව අනුස්සරන්තො ගන්ත්වා අනෙකජාති සතසහස්සමත්ථකෙ ඨත්වා නාමගොත්තං පරියාදියමානො ඔතරති තං දස්සෙන්තො "එවං නාමො"ති ආදිමාහ. "සො එවමාහා"ති සො දිට්ඨිගතිකො එවමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි "සස්සතො"ති වත්වා "තෙව සත්තා සංසරන්තී"ති වදන්තස්ස වචනං පුබ්බාපරවිරුද්ධං හොති, දිට්ඨිගතිකත්තා පනෙස එතං න සල්ලක්ඛෙති. දිට්ඨිගතිකස්ස හි ඨානං වා නියමො වා නත්ථි. ඉමං විස්සජ්ජෙති ඉමං

1. ස. I. 111. මුතිමාති. 2. ම. ඉධාපි.

විස්සජ්ජෙත්වා ඉමං ගණ්හාති බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතමෙතං. **“අයං චතුත්ථො සස්සතවාදො”**ති ථෙරො ලාභිස්සෙව වසෙන තයො සස්සතවාදෙ ආහ. භගවතා පන තක්කිකවාදම්පි ගහෙත්වා බ්‍රහ්මජාලෙ චත්තාරො වුත්තා. එතෙසං පන තිණ්ණං වාදානං විත්ථාරකථා බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙසම්පි පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. **“ගණනාය වා”**ති පිණ්ඩගණනාය. **“සඞ්ඛානෙනා”**ති අච්ඡිද්දවසෙන මනොගණනාය. උභයෙනාපි පිණ්ඩගණනමෙව දස්සෙති. ඉදං වුත්තං හොති: වස්සානං සතවසෙන සහස්සවසෙන සතසහස්සවසෙන කොටිවසෙන පිණ්ඩං කත්වාපි එත්තකානි වස්සසතානීති වා එත්තකා වස්සකොටියොති වා එවං සඞ්ඛාතුං න සක්කා, තුම්හෙහි පන අනන්තතො දසන්නං පාරමීනං පූරිතත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සුප්පටිවිද්ධත්තා යස්මා වො අනාවරණං ඤාණං සූරං වහති තස්මා දෙසනාඤාණකුසලතං පුරක්ඛත්වා[1] වස්සගණනායපි පරියන්තිකං[2] කත්වා කප්පගණනායපි පරිච්ඡින්දිත්වා එත්තකන්ති දස්සෙථාති දීපෙති. පාළියං පනෙත්ථ වුත්තනයායෙව, සෙසම්පි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. **“එතදානුත්තරියං භන්තෙ සත්තානං චුතූපපාතඤාණෙ”**ති භන්තෙ යාපි අයං සත්තානං චුති පටිසන්ධිවසෙන ඤාණදෙසනා සාපි තුම්හාකංයෙව අනුත්තරං අතීතබුද්ධාපි එවමෙව දෙසෙසුං[3] අනාගතාපි එවමෙව දෙසෙස්සන්ති[4] තුම්හෙහි තෙසං අතීතානාගතබුද්ධානං ඤාණෙන සංසන්දිත්වාව දෙසයිත්ථ. ඉමිනා කාරණෙන එවං පසන්නො අහං භන්තෙ භගවතීති දීපෙති. පාළියං පනෙත්ථ විත්ථාරිතොයෙව. **“සාසවා සඋපධිකා”**ති සදොසා සඋපාරම්භා. **“නො අරියාති වුච්චතී”**ති අරියිද්ධීති න වුච්චති. **“අනාසවා අනුපධිකා”**ති නිද්දොසා අනුපාරම්භා. **“අරියාති වුච්චතී”**ති අරියිද්ධීති වුච්චති. **“අප්පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරතී”**ති කථං අප්පටික්කූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති. පටික්කූලසත්තෙ මෙත්තං ඵරති, සඞ්ඛාරෙ ධාතුසඤ්ඤං උපසංහරති. යථාහ: “කථං පටික්කූලෙ අප්පටික්කූලසඤ්ඤී විහරති අනිට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං මෙත්තාය වා ඵරති. ධාතුතො වා උපසංහරතී”ති. **“පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරතී”**ති අප්පටික්කූලෙ සත්තෙ අසුභසඤ්ඤං ඵරති. සඞ්ඛාරෙ අනිච්චසඤ්ඤං උපසංහරති. යථාහ: “කථං අප්පටික්කූලෙ පටික්කූලසඤ්ඤී විහරති ඉට්ඨස්මිං වත්ථුස්මිං අසුභාය වා ඵරති අනිච්චතො වා උපසංහරතී”ති. එවං සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **“උපෙක්ඛකො තත්ථ විහරතී”**ති ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තො අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තො යථා අඤ්ඤෙ අසම[5]පෙක්ඛනෙන මොහං උප්පාදෙන්ති, එවං අනුප්පාදෙන්තො ඡසු ආරම්මණෙසු ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය උපෙක්ඛකො විහරති. **“එතදානුත්තරියං භන්තෙ ඉද්ධිවිධාසූ”**ති භන්තෙ යා අයං ද්වීසු ඉද්ධීසු එවං දෙසනා

1. ම. පුරක්ඛිත්වා. 2. සී. I II&III. පරියන්තං. 3. සී. I. II. චුතිපටිසන්ධි. 4 ම. ම. දෙසෙස්සන්ති. 5. සී. I. II & III. අසමෙ.

එතදනුත්තරියන්ති. "තං භගවා"ති තං දෙසනං භගවා අසෙසං සකලං අභිජානාති. "තං භගවතො"ති තං දෙසනං භගවතො අසෙසං අභිජානතො. "උත්තරිං අභිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථී"ති උත්තරිං අභිජානිතබ්බං නත්ථි, අයං නාම ඉතො අඤ්ඤො ධම්මො වා පුග්ගලො වා යං භගවා න ජානාතීති ඉදං නත්ථි. "යදභිජානං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා"ති යං තුම්හෙහි අනභිඤ්ඤාතං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා අභිජානන්තො භගවතා භීයොභිඤ්ඤතරො අස්ස අධිකතරපඤ්ඤො[1] භවෙය්‍ය. "යදිදං ඉද්ධිවිධාසූ"ති එත්ථ යදිදන්ති නිපාතමත්තං, ඉද්ධිවිධාසු භගවතො උත්තරිතරො නත්ථි, අතීතබුද්ධාපි හි ඉමා චෙව ඉද්ධියො දෙසෙසුං[2] අනාගතාපි ඉමාව දෙසෙස්සන්ති[3], තුම්හෙහි තෙසං ඤාණෙහි සංසන්දෙත්වා ඉමාව දෙසයිත්ථ. ඉති භගවා ඉද්ධිවිධාසු අනුත්තරොති දස්සෙන්තො ඉමිනාපි කාරණෙන එවං පසන්නො අහං භන්තෙ භගවතීති දීපෙති. එත්තාවතා යෙ ධම්මසෙනාපති දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා සොළස අපරම්පරියෙ ධම්මෙ සම්මසි තෙව තෙන දස්සිතා හොන්ති. ඉදානි අපරෙනපි ආකාරෙන භගවතො ගුණෙ දස්සෙන්තො "යං තං භන්තෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ "සද්ධෙන කුලපුත්තෙනා"ති සද්ධා කුලපුත්තා නාම අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා බොධිසත්තා. තස්මා යං සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තෙන පත්තබ්බන්ති වුත්තං හොති. කිං පන තෙන පත්තබ්බං? නවලොකුත්තරධම්මා. "ආරද්ධවිරියෙනා"ති ආදිසු විරියං ථාමොති ආදීනි සබ්බානෙව විරියවෙවචනානි. තත්ථ "ආරද්ධවීරියෙනා"ති පග්ගහිතවිරියෙන. "ථාමවතා"ති ථාමසම්පන්නෙන ථිරවීරියෙන. "පුරිසථාමෙනා"ති තෙන ථාමවතා, යං පුරිසථාමෙන පත්තබ්බන්ති වුත්තං හොති. අනන්තරපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

"පුරිසධොරය්‍යෙනා"ති යා අසමධුරෙහි බුද්ධෙහි වහිතබ්බා ධුරා තං ධුරං වහනසමත්ථෙන මහාපුරිසෙන. "අනුප්පත්තං භගවතා"ති තං සබ්බං අතීතානාගතබුද්ධෙහි පත්තබ්බං සබ්බමෙව අනුප්පත්තං. භගවතො එකගුණොපි ඌනො නත්ථීති දස්සෙති. "කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොග"න්ති වත්ථුකාමෙසු කාමසුඛානුයොගං[4], යථා අඤ්ඤෙ කෙණියජටිලාදයො සමණබ්‍රාහ්මණා-"කො ජානාති පරලොකං 'සුඛො ඉමිස්සා පරිබ්බාජිකාය මුදුකාය ලොමසාය බාහාය සම්ඵස්සො"ති තෙ මොළිබද්ධාහි පරිබ්බාජිකාහි පරිචාරෙන්ති,[5] සම්පත්තං සම්පත්තං[6] රූපාදි ආරම්මණං අනුභවමානා කාමසුඛමනුයුත්තා. න එවමනුයුත්තොති දස්සෙති. "හීන"න්ති ලාමකං. "ගම්ම"න්ති ගාමවාසීනං ධම්මං. "පොථුජ්ජනික"න්ති පුථුජ්ජනෙහි සෙවිතබ්බං. "අනරිය"න්ති න නිද්දොසං න ච අරියෙහි

---

1. ම. අධිකාරෙ.
2. සී. I. II & III. දෙසෙසුං
3. ම. පඤ්ඤො තුම්හෙහි
4. ම. සුඛල්ලිකානුයොගං.
5. සී. I.II. පරිචාරෙන්ති.
6. සී. I.II. සම්පත්තාසම්පත්තං. & සම්පත්තං, සම්පත්තං.

සෙවිතබ්බං. **"අනත්ථසංහිතා"**ති අනත්ථයුත්තං. **"අත්තකිලමථානුයොග"**න්ති අත්තනො ආතාපන පරිතාපනානුයොගං. **"දුක්ඛ"**න්ති දුක්ඛයුත්තං, දුක්ඛමං වා යථා එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා කාමසුඛල්ලිකානුයොගං පරිවජ්ජෙස්සාමාති[1] කායකිලමථං අනුධාවන්ති, තතො මුච්චිස්සාමාති කාමසුඛමනුධාවන්ති, න එවං භගවා; භගවා පන උභො එතෙ අන්තෙ වජ්ජෙත්වා යා සා "අත්ථි භික්ඛවෙ මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා චක්ඛුකරණී"ති එවං වුත්තා සම්මාපටිපත්ති, තමෙව පටිපන්නො තස්මා "න ච අත්තකිලමථානුයොග"න්ති ආදිමාහ. **"අභිචෙතසිකාන"**න්ති අභිචෙතසිකානං කාමාවචරචිත්තානි අතික්කමිත්වා ඨිතානන්ති අත්ථො. **"දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාන"**න්ති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සුඛවිහාරානං. පොට්ඨපාදසුත්තස්මිං හි සප්පීතිකා දුතියජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති කථිතා පාසාදිකසුත්තෙ සහ මග්ගෙන විපස්සනාපාදකජ්ඣානං, දසුත්තරසුත්තෙ චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති. ඉමස්මිං[3] සම්පසාදනීයෙ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරජ්ඣානානි කථිතානි. **"නිකාමලාභී"**ති යථාකාමලාභී. **"අකිච්ඡලාභී"**ති අදුක්ඛලාභී. **"අකසිරලාභී"**ති විපුලලාභී. **"එකිස්සා ලොකධාතුයා"**ති දසසහස්සිලොකධාතුයා. තීණි හි ඛෙත්තානි ජාතිඛෙත්තං ආණාඛෙත්තං විසයඛෙත්තං. තත්ථ ජාතිඛෙත්තං නාම දසසහස්සිලොකධාතු, සා හි තථාගතස්ස මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනකාලෙ නික්ඛමනකාලෙ සම්බොධිකාලෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ ආයුසංඛාරොස්සජ්ජනෙ පරිනිබ්බානෙ ච කම්පති, කොටිසතසහස්සචක්කවාළං පන ආණාඛෙත්තං නාම, ආටානාටිය මොරපරිත්ත ධජග්ගපරිත්ත රතනපරිත්තාදීනං හි එත්ථ ආණා වත්තති. විසයඛෙත්තස්ස පන පරිමාණං නත්ථි. බුද්ධානං හි "යාවතකං ඤාණං තාවතකං ඤෙය්‍යං යාවතකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යං ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණ"න්ති වචනතො අවිසයො නාම නත්ථි. ඉමෙසු පන තීසු ඛෙත්තෙසු ඨපෙත්වා ඉමං චක්කවාළං අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්තීති සුත්තං නත්ථි, න උප්පජ්ජන්තීති පන අත්ථි. තීණි පිටකානි විනයපිටකං සුත්තන්තපිටකං අභිධම්මපිටකං. තිස්සො සඞ්ගීතියො මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති යසත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති, මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති, ඉමා තිස්සො සඞ්ගීතියො. ආරුළ්හෙ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ ඉමං චක්කවාළං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්‍ර බුද්ධා[4] උප්පජ්ජන්තීති සුත්තං නත්ථි. න උප්පජ්ජන්තීති පන අත්ථි. **"අපුබ්බං අචරිම"**න්ති අපුරෙ අපච්ඡා. එකතො න උප්පජ්ජන්ති පුරෙ වා පච්ඡා වා උප්පජ්ජන්තීති වුත්තං හොති. තත්ථ බොධිපල්ලඞ්කෙ බොධිං අප්පත්වා න උට්ඨහිස්සාමීති නිසින්නකාලතො පට්ඨාය යාව මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණං තාව

---

1. ම. පරිවජ්ජස්සාමාති. 2. සී. යෙව අත්තභාවෙසු.
3. ම. නුප්පජ්ජන්තීති.

පුබ්බෙති න වෙදිතබ්බං. බොධිසත්තස්ස හි පටිසන්ධිග්ගහණෙ දසසහස්සචක්කවාළකම්පනෙනෙව ඛෙත්තපරිග්ගහො කතො. අඤ්ඤස්ස උප්පත්ති නිවාරිතා හොති, පරිනිබ්බානතො පට්ඨාය යාව සාසපමත්තාපි ධාතුයො තිට්ඨන්ති[1] තාව පච්ඡාති න වෙදිතබ්බා ධාතූසු හි ඨිතාසු බුද්ධාපි ඨිතාව හොන්ති, තස්මා එත්ථන්තරෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති නිවාරිතාව හොති. ධාතුපරිනිබ්බානෙ පන ජාතෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති න නිවාරිතා. තීණි අන්තරධානානි නාම **පරියත්ති අන්තරධානං පටිවෙධන්තරධානං පටිපත්තිඅන්තරධානන්ති**, තත්ථ **පරියත්තීති** තීණි පිටකානි. **පටිවෙධොති** සච්චපටිවෙධො. **පටිපත්තීති** පටිපදා. තත්ථ පටිවෙධො ච පටිපත්ති ච හොතිපි න හොතිපි එකස්මිං හි කාලෙ පටිවෙධකරා භික්ඛූ බහූ හොන්ති, එස භික්ඛු පුථුජ්ජනොති අඞ්ගුලිං පසාරෙත්වා දස්සෙතබ්බො හොති. ඉමස්මිංයෙව දීපෙ එකවාරං පුථුජ්ජනභික්ඛු නාම නාහොසි. පටිපත්ති පූරකාපි කදාචි බහූ හොන්ති කදාචි අප්පා. ඉති පටිවෙධො ච පටිපත්ති ච හොතිපි නහොතිපි. සාසනට්ඨිතියා පන පරියත්ති පමාණං, පණ්ඩිතො හි තෙපිටකං සුත්වා ද්වෙ පි පූරෙති, යථා අම්හාකං බොධිසත්තො ආළාරස්ස සන්තිකෙ පඤ්චාභිඤ්ඤා සත්ත ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා පරිකම්මං පුච්ඡි, සො න ජානාමීති ආහ. තතො උද්දකස්ස[2] සන්තිකං ගන්ත්වා අධිගතවිසෙසං සංසන්දෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස පරිකම්මං පුච්ඡි, සො ආචික්ඛි. තස්ස වචනසමනන්තරමෙව මහාසත්තො තං සම්පාදෙසි. එවමෙවං පඤ්ඤවා භික්ඛු පරියත්තිං සුත්වා ද්වෙපි පූරෙති, තස්මා පරියත්තියා ඨිතාය සාසනං ඨිතං හොති. යදා පන සා අන්තරධායති තදා පඨමං අභිධම්මපිටකං නස්සති. තත්ථ පට්ඨානං සබ්බපඨමං අන්තරධායති. අනුක්කමෙන පච්ඡා ධම්මසඞ්ගහො හොති. තස්මිං අන්තරහිතෙ ඉතරෙසු ද්වීසු පිටකෙසු ඨිතෙසුපි සාසනං ඨිතමෙව හොති. තත්ථ සුත්තන්තපිටකෙ අන්තරධායමානෙ පඨමං අඞ්ගුත්තරනිකායො එකාදසකතො පට්ඨාය යාව එකකා අන්තරධායති. තදනන්තරං සංයුත්තනිකායො චක්කපෙය්‍යාලතො පට්ඨාය යාව ඔඝතරණා අන්තරධායති. තදනන්තරං මජ්ඣිමනිකායො ඉන්ද්‍රියභාවනතො පට්ඨාය යාව මූලපරියායා අන්තරධායති. තදනන්තරං දීඝනිකායො දසුත්තරසුත්තතො පට්ඨාය යාව බ්‍රහ්මජාලා අන්තරධායති. එකිස්සාපි ද්වින්නම්පි ගාථානං පුච්ඡා අද්ධානං ගච්ඡති. සාසනං ධාරෙතුං න සක්කොති. සභියපුච්ඡා ආළවකපුච්ඡා විය ච. එතා කිර කස්සපබුද්ධකාලිකා අන්තරා සාසනං ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු. ද්වීසු පන පිටකෙසු අන්තරහිතෙසුපි විනයපිටකෙ ඨිතෙ සාසනං තිට්ඨති. පරිවාරක්ඛන්ධකෙසු අන්තරහිතෙසු උභතො විභඞ්ගෙ ඨිතෙ ඨිතමෙව හොති. උභතො

1. සී. II. II. ධාතු තිට්ඨන්ති.
2. ම. උදකස්ස

විභඞ්ගෙ අන්තරහිතෙ මාතිකාය ඨිතායපි ඨිතමෙව හොති. මාතිකාය අන්තරහිතාය පාතිමොක්ඛපබ්බජ්ජාඋපසම්පදාසු ඨිතාසු සාසනං තිට්ඨති. ලිඞ්ගං අද්ධානං ගච්ඡති. සෙතවත්ථසමණවංසො පන කස්සපබුද්ධකාලතො පට්ඨාය සාසනං ධාරෙතුං නාසක්ඛි. පටිසම්භිදාපත්තෙහි වස්සසහස්සං අට්ඨාසි, ඡළභිඤ්ඤෙහි වස්සසහස්සං, තෙවිජ්ජෙහි වස්සසහස්සං, සුක්ඛවිපස්සකෙහි වස්සසහස්සං, පාතිමොක්ඛෙහි වස්සසහස්සං අට්ඨාසි. පච්ඡිමකස්ස පන සච්චපටිවෙධතො පච්ඡිමකස්ස සීලභෙදතො ච පට්ඨාය සාසනං ඔසක්කිතං නාම හොති තතො පට්ඨාය අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති න නිවාරිතා. තීණි පරිනිබ්බානානි නාම කිලෙසපරිනිබ්බානං ඛන්ධපරිනිබ්බානං ධාතුපරිනිබ්බානන්ති. තත්ථ කිලෙසපරිනිබ්බානං බොධිපල්ලඞ්කෙ අහොසි. ඛන්ධපරිනිබ්බානං කුසිනාරායං. ධාතුපරිනිබ්බානං අනාගතෙ භවිස්සති. සාසනස්ස කිර ඔසක්කනකාලෙ ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ ධාතුයො සන්නිපතිත්වා මහාචෙතියං ගමිස්සන්ති. මහාචෙතියතො නාගදීපෙ රාජායතනචෙතියං තතො මහාබොධිපල්ලඞ්කං ගමිස්සන්ති, නාගභවනතොපි දෙවලොකතොපි බ්‍රහ්මලොකතොපි ධාතුයො මහාබොධිපල්ලඞ්කමෙව ගමිස්සන්ති. සාසපමත්තාපි ධාතුයො න අන්තරා[1] නස්සිස්සන්ති. සබ්බධාතුයො මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ රාසිභූතා සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය එකඝනා හුත්වා ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙස්සන්ති. දසසහස්සි ලොකධාතුං ඵරිස්සන්ති. තතො දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිත්වා අජ්ජ සත්ථා පරිනිබ්බාති අජ්ජ සාසනං ඔසක්කති පච්ඡිමදස්සනං දානි ඉදං අම්හාකන්ති දසබලස්ස පරිනිබ්බුතදිවසතො මහන්තතරං කාරුඤ්ඤං කරිස්සන්ති, ඨපෙත්වා අනාගාමිඛීණාසවෙ අවසෙසා සකභාවෙන[2] සණ්ඨාතුං න සක්ඛිස්සන්ති. ධාතූසු තෙජොධාතු උට්ඨහිත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගච්ඡිස්සති. සාසපමත්තායපි ධාතුයා සති එකජාලා භවිස්සති. ධාතූසු පරියාදානං ගතාසු පච්ඡිජ්ජති. එවං මහන්තං ආනුභාවං දස්සෙත්වා ධාතූසු අන්තරහිතාසු සාසනං අන්තරහිතං නාම හොති. යාව එවං න අන්තරධායති තාව අචරිමං නාම හොති. එවං අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං නෙතං ඨානං විජ්ජති. කස්මා පන අපුබ්බං අචරිමං න උප්පජ්ජන්තීති. අනච්ඡරියත්තා. බුද්ධා හි අච්ඡරියමනුස්සා. යථාහ: "එකපුග්ගලො භික්ඛවෙ ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අච්ඡරියමනුස්සො, කතමො එකපුග්ගලො තථාගතො අරහං සම්මා සම්බුද්ධො"ති. යදි ච ද්වෙ වා චත්තාරො වා අට්ඨ වා සොළස වා එකතො උප්පජ්ජෙය්‍යුං න අච්ඡරියා භවෙය්‍යුං. එකස්මිං හි විහාරෙ ද්වින්නං චෙතියානම්පි ලාභසක්කාරො උළාරො න හොති. භික්ඛූපි බහුතාය න අච්ඡරියා ජාතා. එවං බුද්ධාපි භවෙය්‍යුං. තස්මා න

1. ම. අන්තරායං.   2. සී. I. II & III. සභාවෙන.

උප්පජ්ජන්ති, දෙසනාය ච විසෙසාභාවතො. යං හි සතිපට්ඨානාදිභෙදං ධම්මං එකො දෙසෙති, අඤ්ඤෙන උප්පජ්ජිත්වාපි සො ව දෙසෙතබ්බො සියා. තතො අනච්ඡරියො සියා. එකස්මිං පන ධම්මං දෙසෙන්තෙ දෙසනාපි අච්ඡරියා හොති විවාදාභාවතො ච. බහූසු ච බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසු බහූනං ආචරියානං අන්තෙවාසිකා විය අම්හාකං බුද්ධො පාසාදිකො අම්හාකං බුද්ධො මධුරස්සරො ලාභී පුඤ්ඤවාති විවදෙය්‍යුං. තස්මාපි එවං න උප්පජ්ජන්ති. අපි චෙතං කාරණං මිලින්දරඤ්ඤා පුට්ඨෙන නාගසෙනත්ථෙරෙන විත්ථාරිතමෙව. වුත්තං හි තත්ථ "භන්තෙ නාගසෙන භාසිතම්පෙතං භගවතා අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති. දෙසෙන්තා ච භන්තෙ නාගසෙන සබ්බෙපි තථාගතා සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මෙ දෙසෙන්ති කථයමානා ච චත්තාරි අරියසච්චානි කථෙන්ති සික්ඛාපෙන්තා ච තීසු සික්ඛාසු සික්ඛාපෙන්ති අනුසාසමානා ච අප්පමාදපටිපත්තිං අනුසාසන්ති. යදි භන්තෙ නාගසෙන සබ්බෙසම්පි තථාගතානං එකුද්දෙසො එකා කථා එකං සික්ඛාපදං එකානුසන්ධි කෙන කාරණෙන ද්වෙ තථාගතා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති එකෙනපි තාව බුද්ධුප්පාදෙන අයං ලොකො ඔභාසජාතො. යදි දුතියො බුද්ධො භවෙය්‍ය ද්වින්නං පභාය අයං ලොකො භිය්‍යොසොමත්තාය ඔභාසජාතොව භවෙය්‍ය. ඔවදන්තා ච ද්වෙ තථාගතා සුඛං ඔවදෙය්‍යුං අනුසාසමානා ච සුඛං අනුසාසෙය්‍යුං. තත්ථ මෙ කාරණං දෙසෙහි යථාහං නිස්සංසයො භවෙය්‍යන්ති. අයං මහාරාජ දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය නට්ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය යථා මහාරාජ නාවා එකපුරිසසන්ධාරණී භවෙය්‍ය එකපුරිසෙ අභිරූළ්හෙ සමුපාදිකා භවෙය්‍ය. අථ දුතියො පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය තාදිසො ආයුනා වණ්ණෙන වයෙන පමාණෙන කිසථූලෙන සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගෙන, සො තං නාවං අභිරූහෙය්‍ය. අපිනු සා මහාරාජ නාවා ද්වින්නම්පි ධාරෙය්‍යාති? නහි භන්තෙ චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔණමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය නට්ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය ඔසීදෙය්‍ය උදකෙති. එවමෙව ඛො මහාරාජ අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති. යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය චලෙය්‍ය-පෙ-නට්ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය. යථා පන මහාරාජ පුරිසො යාවදත්ථං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය ඡාදෙන්තං යාව කණ්ඨමභිපූරයිත්වා සො තතො පීණිතො පරිපුණ්ණො නිරන්තරො තන්දිකතො

අනොනමිතදණ්ඩජතො. පුන දෙව තත්තකං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය අපිනු ඛො සො මහාරාජ පුරිසො සුඛිතො භවෙය්‍යාති? නහි භන්තෙ, සකිං භුත්තොව මරෙය්‍යාති[1], එවමෙව ඛො මහාරාජ අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී -පෙ- නට්ඨානමුප ගච්ඡෙය්‍යාති. කිංනුඛො භන්තෙ නාගසෙන අතිධම්මභාරෙන පඨවී චලතීති? ඉධ මහාරාජ ද්වෙ සකටා රතනපරිපූරිතා භවෙය්‍යුං යාව මුඛසමා එකස්මා සකටතො රතනං ගහෙත්වා එකම්හි සකටෙ ආකිරෙය්‍යුං, අපිනු තං මහාරාජ සකටං ද්වින්නම්පි සකටානං රතනං ධාරෙය්‍යාති? නහි භන්තෙ, නාභිපි තස්ස ඵලෙය්‍ය අරාපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යුං අක්ඛොපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යාති. කිංනුඛො මහාරාජ අතිරතනභාරෙන සකටං භිජ්ජතීති? ආම භන්තෙ. එවමෙව ඛො මහාරාජ අතිධම්ම[2] භාරෙන පඨවී චලති.

අපිච මහාරාජ ඉදං කාරණං බුද්ධබලපරිදීපනාය ඔසාරිතං. අඤ්ඤම්පි තත්‍ථ අභිරූපං කාරණං සුණොහි යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. යදි ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය තුම්හාකං බුද්ධො අම්හාකං බුද්ධොති, උභතො පක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං; යථා මහාරාජ ද්වින්නං බලවාමච්චානං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජති තුම්හාකං අමච්චො අම්හාකං අමච්චොති, උභතොපක්ඛජාතා හොන්ති. එවමෙව ඛො මහාරාජ යදි ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය තුම්හාකං බුද්ධො අම්හාකං බුද්ධොති, උභතොපක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං. ඉදං පඨමං කාරණං සුණොහි යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති.

අපරම්පි උත්තරිං කාරණං සුණොහි යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. යදි මහාරාජ ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං අග්ගො බුද්ධොති යං වචනං තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය ජෙට්ඨො බුද්ධොති සෙට්ඨො බුද්ධොති උත්තමො බුද්ධොති පවරො බුද්ධොති අසමො බුද්ධොති අසමසමො බුද්ධොති අප්පටිසමො බුද්ධොති අප්පටිභාගො බුද්ධොති අප්පටිපුග්ගලො බුද්ධොති යං වචනං තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය. ඉමම්පි ත්වං මහාරාජ කාරණං අත්ථතො සම්පටිච්ඡ යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ නුප්පජ්ජන්ති. අපිච ඛො මහාරාජ බුද්ධානං සභාවපකති[3] එසා යං එකො යෙව ලොකෙ උප්පජ්ජති, කස්මා? කාරණමහන්තතා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධගුණානං. යං හි[4] මහාරාජ මහන්තං හොති තං එකං යෙව හොති. පඨවී මහාරාජ මහන්තී සා එකායෙව. සාගරො මහන්තො සො එකොයෙව.

1. ම. වමෙය්‍යාති.
2. ඉ. අතිධම්ම.
3. ම. සභාවපකතිකා
4. ම. ද. අඤ්ඤම්පි.

සිනෙරුගිරිරාජ සදිසො මහන්තො සො එකොයෙව. බ්‍රහ්මා මහන්තො සො එකො යෙව. යත්ථ තෙ උප්පජ්ජන්ති තත්ථ අඤ්ඤස්ස ඔකාසො න හොති, තස්මා තථාගතො අරහං සම්මා සම්බුද්ධො එකොයෙව ලොකෙ උප්පජ්ජතී ති, සුකථිතො භන්තෙ නාගසෙන පඤ්හො ඔපම්මෙහි කාරණෙහී"ති.

"ධම්මස්ස අනුධම්ම"න්ති නවවිධස්ස ලොකුත්තරස්ස ධම්මස්ස අනුධම්මං පුබ්බභාගපටිපදං. "සහධම්මිකො"ති සකාරණො. "වාදානුපාතො"ති වාදොයෙව. "ආයස්මා උදායී"ති තයො ථෙරා උදායී නාම-ලාළුදායී කාළුදායී මහාඋදායීති. ඉධ මහාඋදායී අධිප්පෙතො. තස්ස කිර ඉමං සුත්තං ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සුණන්තස්ස අබ්භන්තරෙ පඤ්චවණ්ණපීති උප්පජ්ජිත්වා පාදපිට්ඨිතො සීසමත්ථකං ගච්ඡති සීසමත්ථකතො පාදපිට්ඨිං ආගච්ඡති උභතො පට්ඨාය මජ්ඣං ඔතරති මජ්ඣතො පට්ඨාය උභතො ගච්ඡති, සො නිරන්තරං පීතියා ඵුටසරීරො හුත්වා බලවසොමනස්සෙන දසබලස්ස ගුණං කථෙන්තො අච්ඡරියමහන්තෙති ආදිමාහ. "අප්පිච්ඡතා"ති නිත්තණ්හතා. "සන්තුට්ඨිතා"ති චතූසු පච්චයෙසු තීහාකාරෙහි සන්තොසො. "සල්ලෙඛතා"ති සබ්බකිලෙසානං සල්ලිඛිතභාවො. "යත්‍ර හි නාම"ති යො නාම. "න අත්තානං පාතුකරිස්සතී"ති අත්තනො ගුණෙ න ආවිකරිස්සති. "පටාකං පරිහරෙය්‍යු"න්ති කො අම්හෙහි සදිසො අත්ථීති වදන්තා පටාකං උක්ඛිපිත්වා නාළන්දං විචරෙය්‍යුං. "පස්ස ඛො ත්වං උදායි තථාගතස්ස අප්පිච්ඡතා"ති උදායි යාදිසී තථාගතස්ස අප්පිච්ඡතාති ථෙරස්ස වචනං පටිච්ඡන්තො ආහ, කිං පන භගවා නෙව අත්තානං පාතුකරොති න අත්තනො ගුණං කථෙතීති? න න කථෙති අප්පිච්ඡතාදීහි කථෙතබ්බං චීවරාදිහෙතු න කථෙති තෙනෙවාහ: "පස්ස ඛො ත්වං උදායි තථාගතස්ස අප්පිච්ඡතා"ති ආදි. බුජ්ඣනකසත්තානං පන ආගම්ම වෙනෙය්‍යවසෙන කථෙති. යථාහ:-

"න මෙ ආචරියො අත්ථි සදිසො මෙ න විජ්ජති,
සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො."ති.

එවං තථාගතගුණදීපිකා බහුගාථාපි සුත්තන්තාපි විත්ථාරෙතබ්බා. "අභික්ඛණං භාසෙය්‍යාසී"ති පුනප්පුනං භාසෙය්‍යාසි. පුබ්බණ්හෙ මෙ කථිතන්ති මා මජ්ඣන්තිකාදීසු න කථයිත්ථ අජ්ජ වා මෙ කථිතන්ති මා පරදිවසාදීසු න කථයිත්ථාති අත්ථො. "පවෙදෙසී"ති කථෙසි. "ඉමස්ස වෙය්‍යාකරණස්සා"ති නිග්ගාථකත්තා ඉමං සුත්තං වෙය්‍යාකරණන්ති වුත්තං "අධිවචන"න්ති නාමං. ඉදඤ්ච පන ඉතිහිදන්ති පට්ඨාය පදං සඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතං. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානයමෙව.

සම්පසාදනීයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එවම්මෙසුතන්ති පාසාදිකසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. "වෙධඤ්ඤා නාම සක්‍යා"ති ධනුම්හි කතසික්ඛා වෙධඤ්ඤනාමකා එකෙ[1] සක්‍යා, තෙසං අම්බවනෙ. "පාසාදෙ"ති තෙසං අම්බවනෙ සිප්පුග්ගහණත්ථාය කතො දීඝපාසාදො අත්ථි තත්ථ විහරති. "අධුනා කාල[2]ඞ්කතො"ති සම්පතිකාල[2]ඞ්කතො. "ද්වෙධිකජාතා"ති ද්වෙජ්ඣජාතා, ද්වෙ භාගා ජාතා. භණ්ඩනාදීසු භණ්ඩනං පුබ්බභාගො. "කලහො"ති දණ්ඩාදානාදිවසෙන පණ්ණත්තිවීතික්කමවසෙන ච වඩ්ඪිත කලහො. "න ත්වං ඉමං ධම්මවිනයං ආජානාසී"ති ආදිනා නයෙන විරුද්ධවචනං විවාදො. "විතුදන්තා"ති විජ්ඣන්තා. "සහිතං මෙ"[3]ති මම වචනං අත්ථසංහිතං. "ආචිණ්ණං තෙ විපරාවත්ත"න්ති යං තව ආචිණ්ණං චිරකාලාසෙවන[4]වසෙන පගුණං තං මම වාදං ආගම්ම නිවත්තං. "ආරොපිතො තෙ වාදො"ති තුය්හං උපරි මයා දොසො ආරොපිතො. "චර වාදප්පමොක්ඛාය"ති භත්තපුටං ආදාය තං තං උපසඞ්කමිත්වා වාදප්පමොක්ඛත්ථාය උත්තරං පරියෙසමානො විචර. "නිබ්බෙඨෙහි වා"ති අථ වා මයා ආරොපිතදොසතො අත්තානං මොචෙහි. "සචෙ පහොසී"ති සචෙ සක්කොසි. "වධොයෙවා"ති මරණමෙව. "නාථ[5]පුත්තියෙසූ"ති නාථ[5]පුත්තස්ස අන්තෙවාසිකෙසු. "නිබ්බින්නරූපා"ති උක්කණ්ඨිතසභාවා අභිවාදනාදීනිපි න කරොන්ති. "විරත්තරූපා"ති විගතපෙමා. "පටිවානරූපා"ති තෙසං සක්කච්චකිරියතො නිවත්තසභාවා[6] "යථා ත"න්ති යථා දුර[7]ක්ඛාතාදිසභාවෙ ධම්මවිනයෙ නිබ්බින්නවිරත්තපටිවානරූපෙහි භවිතබ්බං තථෙව ජාතාති අත්ථො. "දුර[7]ක්ඛාතෙ"ති දුක්කථිතෙ. "දුප්පවෙදිතෙ"ති දුවිඤ්ඤාපිතෙ. "අනුපසමසංවත්තනිකෙ"ති රාගාදීනං උපසමං කාතුං අසමත්ථෙ. "භින්නථූපෙ"ති භින්නපතිට්ඨෙ. එත්ථ හි නාථ[5] පුත්තොව තෙසං පතිට්ඨට්ඨෙන ථූපො සො පන භින්නො මතො. තෙන වුත්තං භින්නථූපෙති. "අප්පටිසරණෙ"ති තස්සෙව අභාවෙන පටිසරණවිරහිතෙ. නනු චායං නාථපුත්තො නාලන්දවාසිකො සො කස්මා පාවායං කාලකතොති? සො කිර උපාලිනා ගහපතිනා පටිවිද්ධසච්චෙන දසහි ගාථාහි භාසිතෙ බුද්ධගුණෙ සුත්වා උණ්හං ලොහිතං ඡඩ්ඩෙසි. අථ නං අඵාසුකං ගහෙත්වා පාවං අගමංසු. සො තත්ථ කාලමකාසි. කාලං කුරුමානො ච චින්තෙසි "මම ලද්ධි අනිය්‍යානිකා සාරවිරහිතා මය්හං තාව නට්ඨා අවසෙසජනොපි මං අපායපූරකො අහොසි. සචෙ පනාහං මම සාසනං අනිය්‍යානිකන්ති වක්ඛාමි න සද්දහිස්සන්ති. යන්නූනාහං ද්වෙපි ජනෙ න එකනීහාරෙන උග්ගණ්හාපෙය්‍යං තෙ මමච්චයෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං විවදිස්සන්ති සත්ථා තං විවාදං පටිච්ච එකං ධම්මකථං කථෙස්සති තතො තෙ සාසනස්ස මහන්තභාවං ජානිස්සන්තී"ති.

---

1. සී. එකෙ. 3. සී. සහිතං මෙති. 5. සී. නාට. 7. සී. දුරා.
2. සී. කාලං. 4. සී. චිරකාලවසෙන. 6. සී, නිවත්තන.

අථ නං එකො අන්තෙවාසිකො උපසඞ්කමිත්වා ආහ. "භන්තෙ තුම්හෙ දුබ්බලා මය්හං ඉමස්මිං ධම්මෙ සාරං ආචික්ඛථ ආචරියපමාණ"න්ති. ආවුසො ත්වං මමච්චයෙන "සස්සතන්ති ගණ්හෙය්‍යාසී"ති. අපරොපි උපසඞ්කමි, තං උච්ඡෙදං ගණ්හාපෙසි. එවං ද්වින්නම්පි ජනානං එකලද්ධිකෙ අකත්වා බහූ නානානීහාරෙන උග්ගණ්හාපෙත්වා කාලමකාසි. තෙ තස්ස සරීරකිච්චං කත්වා සන්නිපතිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පුච්ඡිංසු. "කස්සාවුසො ආචරියො සාරං ආචික්ඛී"ති? එකො උට්ඨහිත්වා මය්හන්ති ආහ. කිං ආචික්ඛීති? සස්සතන්ති. අපරො තං පටිබාහෙත්වා මය්හං සාරං ආචික්ඛීති ආහ. එවං සබ්බෙ මය්හං සාරං ආචික්ඛි මය්හං සාරං ආචික්ඛීති? අහං ජෙට්ඨකොති අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදං වඩ්ඪෙත්වා අක්කොසෙ චෙව පරිභාසෙ ච හත්ථපාදප්පහාරාදීනි ච පවත්තෙත්වා එකමග්ගෙන ද්වෙ අගච්ඡන්තා නානාදිසාසු පක්කමිංසු.

"අථ ඛො චුන්දො සමණුද්දෙසො"ති අයං ථෙරො ධම්මසෙනාපතිස්ස කනිට්ඨභාතිකො. තං භික්ඛූ අනුපසම්පන්නකාලෙ චුන්දො සමණුද්දෙසොති සමුදාචරිත්වා ථෙරකාලෙපි තථෙව සමුදාචරිංසු. තෙන වුත්තං "චුන්දො සමණුද්දෙසො"ති. පාවායං වස්සං වුත්ථො යෙන සාමගාමො යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමීති. කස්මා උපසඞ්කමි? නාටපුත්තෙ කිර කාලකතෙ ජම්බුදීපෙ මනුස්සා තත්ථ තත්ථ කථං පවත්තයිංසු: නිගණ්ඨො නාටපුත්තො එකො සත්ථාති පඤ්ඤායිත්ථ, තස්ස කාලකිරියාය සාවකානං එවරූපො විවාදො ජාතො සමණො පන ගොතමො ජම්බුදීපෙ චන්දො විය සූරියො විය ච පාකටො, සාවකාපිස්ස පාකටායෙව, කීදිසො නු ඛො සමණෙ ගොතමෙ පරිනිබ්බුතෙ සාවකානං විවාදො භවිස්සතීති. ථෙරො තං කථං සුත්වා චින්තෙසි, ඉමං කථං ගහෙත්වා දසබලස්ස ආරොචෙස්සාමි සත්ථා එතං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා එකං දෙසනං කථෙස්සතීති. සො නික්ඛමිත්වා යෙන සාමගාමො යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමි. "**සාමගාමො**"ති සාමකානං උස්සන්නත්තා තස්ස ගාමස්ස නාමං. "**යෙනායස්මා ආනන්දො**"ති උජුකමෙව භගවතො සන්තිකං අගන්ත්වා යෙනස්ස උපජ්ඣායො ආයස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමි. බුද්ධකාලෙ කිර සාරිපුත්තත්ථෙරො ච ආනන්දත්ථෙරො ච අඤ්ඤමඤ්ඤං මමායිංසු. සාරිපුත්තත්ථෙරො මයා කත්තබ්බං සත්ථු උපට්ඨානං කරොතීති ආනන්දත්ථෙරං මමායි. ආනන්දත්ථෙරො භගවතො සාවකානං අග්ගොති සාරිපුත්තත්ථෙරං මමායි. කුලදාරකෙ පබ්බාජෙත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්හාපෙසි, සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව අකාසි. එවං එකමෙකෙන අත්තනො පත්තචීවරං දත්වා පබ්බාජෙත්වා උපජ්ඣං ගණ්හාපිතානි පඤ්ච පඤ්ච භික්ඛුසතානි අහෙසුං. ආයස්මා ආනන්දො පණීතානි චීවරාදීනිපි ලභිත්වා ථෙරස්සෙව දෙති. එකො

කිර බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි: බුද්ධරතනස්ස ච සඞ්ඝරතනස්ස ච පූජා පඤ්ඤායති කථං නු ඛො ධම්මරතනං පූජිතං නාම හොතීති. සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි, භගවා ආහ: සචෙපි බ්‍රාහ්මණ ධම්මරතනං පූජෙතුකාමො එකං බහුස්සුතං පූජෙහීති. බහුස්සුතං භන්තෙ ආචික්ඛථාති. භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡාති. සො භික්ඛු උපසඞ්කමිත්වා බහුස්සුතං භන්තෙ ආචික්ඛථාති ආහ. ආනන්දත්ථෙරො බ්‍රාහ්මණාති. බ්‍රාහ්මණො ථෙරං සහස්සග්ඝනකෙන චීවරෙන පූජෙසි. ථෙරො තං ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. භගවා කුතො ආනන්ද ලද්ධන්ති ආහ. එකෙන භන්තෙ බ්‍රාහ්මණෙන දින්නං ඉදං පනාහං ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස දාතුකාමොම්හීති. දෙහි ආනන්දාති. චාරිකං පක්කන්තො භන්තෙති. ආගතකාලෙ දෙහීති. සික්ඛාපදං භන්තෙ පඤ්ඤත්තන්ති. කදා පන සාරිපුත්තො ආගමිස්සතීති. දසාහමත්තෙන භන්තෙති. "අනුජානාමි ආනන්ද දසාහපරමං අතිරෙකචීවරං නික්ඛිපිතු"න්ති සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තථෙව යංකිඤ්චි මනාපං ලභති තං ආනන්දත්ථෙරස්ස දෙති. සො ඉමම්පි අත්තනො නාතිවස්සාතිකං ථෙරස්සෙව සද්ධිවිහාරිකං අදාසි. තෙන වුත්තං "යෙනස්ස උපජ්ඣායො ආයස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමී"ති. එවං කිරස්ස අහොසි. "උපජ්ඣායො මෙ මහාපඤ්ඤො සො ඉමං කථං සත්ථු ආරොචෙස්සති අථ සත්ථා තදනුරූපං ධම්මං දෙසෙස්සතී"ති. **"කථාපාභත"**න්ති කථාය මූලං. මූලං හි පාභතන්ති වුච්චති. යථාහ:–

"අප්පකෙනපි මෙධාවී පාභතෙන විචක්ඛණො
සමුට්ඨාපෙති අත්තානං අණුං අග්ගිංව සන්ධම"න්ති.

"භගවන්තං දස්සනායා"ති භගවන්තං දස්සනත්ථාය. කිං පන තෙන භගවා න දිට්ඨපුබ්බොති? නො න දිට්ඨපුබ්බො. අයම්පි හි ආයස්මා දිවා නවවාරෙ රත්තිං නවවාරෙති එකාහං අට්ඨාරසවාරෙ උපට්ඨානමෙව ගච්ඡති. දිවසස්ස පන සතවාරං වා සහස්සවාරං වා ගන්තුකාමො සමානොපි න අකාරණා ගච්ඡති. එකං පඤ්හුද්ධාරං ගහෙත්වාව ගච්ඡති. සො තං දිවසං තෙන කථාපාභතෙන ගන්තුකාමො එවමාහ. "එවං හෙතං චුන්ද හොතී"ති භගවා ආනන්දත්ථෙරෙන ආරොචිතෙපි යස්මා න ථෙරො ඉමිස්සා කථාය සාමිකො චුන්දත්ථෙරො පන සාමිකො, සො ච තස්සා ආදිමජ්ඣපරියොසානං ජානාති තස්මා භගවා තෙන සද්ධිං කථෙන්තො "එවං හෙතං චුන්ද හොතී"ති ආදිමාහ. තත්‍රායං: චුන්ද එවං හෙතං හොති. දුරක්ඛාතාදිසභාවෙ ධම්මවිනයෙ සාවකා වෙධිකජාතා භණ්ඩනාදීනි කත්වා මුඛසත්තීහි විතුදන්තා විහරන්ති, ඉදඤ්හි යස්මා අනිය්‍යානිකසාසනෙනෙව නිය්‍යානිකසාසනං පාකටං හොති, තස්මා ආදිතො අනිය්‍යානිකසාසනමෙව දස්සෙන්තො "ඉධ චුන්ද සත්ථා ච

හොති අසමමාසමබුදෙධා"ති ආදිමාහ. තතථ **"වොකකමම තමහා ධමමා වතතනතී"**ති න නිරනතරං පූරෙති. උකකමිතවා උකකමිතවා අනතරං අනතරං කතවා වතතනතීති අතෙථා. **"තසස තෙ ආවුසො ලාභා"**ති තසස තුයහං එතෙන ධමමානුධමමපටිපතතිආදයො ලාභා. **"සුලදධ"**නති මනුසසතතමපි තෙ සුලදධං. **"තථා පටිපජජතූ"**ති එවං පටිපජජතු. **"යථා[1] යථාම තෙ සතථාරා ධමෙමා දෙසිතො"**ති යෙන තෙ ආකාරෙන සතථාරා ධමෙමා කථිතො. **"යො ච සමාදපෙතී"**ති යො ච ආචරියො සමාදපෙති. **"යඤච සමාදපෙතී"**ති යං අනෙතවාසිං සමාදපෙති. **"යොච සමාදපිතො"**ති යොච එවං සමාදපිතො අනෙතවාසිකො[2] යථා ආචරියෙන සමාදපිතං තථතතාය පටිපජජති. **"සබෙබ තෙ"**ති තයො පි තෙ[3]. එතථ හි ආචරියො සමාදපිතතතා අපුඤඤං පසවති. සමාදිනනානෙතවාසිකො සමාදිනනතතා. පටිපනනකො පටිපනනතතා. තෙන වුතතං "සබෙබ තෙ බහුං අපුඤඤං පසවනතී"ති එතෙනුපායෙන සබබවාරෙසු අතෙථා වෙදිතබෙබා.

අපිචෙතථ. **"ඤායපටිපනෙනා"**ති කාරණපටිපනෙනා. **"ඤායං ආරාධෙසසතී"**ති කාරණං නිපඵාදෙසසති. **"විරියං ආරභතී"**ති අතතනො දුකඛනිබබතතකං විරියං කරොති. වුතතඤහෙතං. "දුරකඛාතෙ භිකඛවෙ ධමමවිනයෙ යො ආරදධවිරියො සො දුකඛං විහරති යො කුසීතො සො සුඛං විහරතී"ති. එවං අනියයානිකසාසනං දසෙසතවා ඉදානි නියයානිකං දසෙසනෙතා "ඉධ පන චුනද සතථා ච හොති සමමාසමබුදෙධා"ති ආදිමාහ තතථ "නියයානිකො"ති මගගතථාය ඵලතථාය ච නියයාති. **"විරියං ආරභතී"**ති අතතනො සුඛනිපඵාදකං විරියං ආරභති. වුතතඤහෙතං: "සවාකඛාතෙ භිකඛවෙ ධමමවිනයෙ යො කුසීතො සො දුකඛං විහරති යො ආරදධවිරියො සො සුඛං විහරතී"ති. ඉති භගවා නියයානිකසාසනෙ සමමාපටිපනනසස කුලපුතතසස පසංසං දසෙසතවා පුන දෙසනං වඩෙඪනෙතා "ඉධ චුනද සතථා ච ලොකෙ උදපාදී"ති ආදිමාහ. තතථ[4] **"අවිඤඤාපිතතථා"**ති අබොධිතතථා.[5] **"නසඞගාහපද[6]කතා"**නති නසඞගාහපදෙ[6]හි කතං. සබබසඞගාහිකං කතං න හොතීති අතෙථා. සඞගාහපදගතනතිපි[7]පාඨො. නසඞගාහ[8]පදෙසු ගතං, න එකසඞගහජාතනති අතෙථා. **"සපපාටිහීරකත"**නති නියයානිකං. **"යාවදෙව මනුසෙසහී"**ති දෙවලොකතොව යාව මනුසසලොකා සුපපකාසිතං. **"අනුතාපො හොතී"**ති අනු

---

1. සී. I. II. III. යථාච.
2. සී. I. II. III. සමාදපිතො තෙසු අනෙතවාසිකෙසු.
3. සී. I. II. තයොපෙතෙ
4. ම. තතථච.
5. ම. අවිඤඤාපිතතථාතිඅබොධිතතථා & සී.I. II. III. අබොධිතතා.
6. ම. සබබසඞගාහපද & සී. I. සඞගහපද.
7. ම. සබබසඞගාහපදගතනතිපි.
8. ම. නසබබසඞගාහපදෙ.

නාපකරො හොති. "සත්ථා ච නො ලොකෙ"ති ඉදං තෙසං අනුතප්පනාකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. "අනනුතප්පො¹ හොතී"ති සත්ථාරං ආගම්ම සාවකෙහි යං පත්තබ්බං තස්ස පත්තත්තා අනුතාපකරො න හොති. "ථෙරො"ති ථිරො. ථෙරකාරකෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො. රත්තඤ්ඤූති ආදීනි වුත්තත්ථානෙව. "එතෙහි චෙපී"ති එතෙහි හෙට්ඨා වුත්තෙහි. "පත්තයොගක්ඛෙමා"ති චතූහි යොගෙහි ඛෙමත්තා, අරහත්තං ඉධ යොගක්ඛෙමං නාම. තං පත්තාති අත්ථො. "අලං සමක්ඛාතුං සද්ධම්මස්සා"ති සම්මුඛා ගහිතත්තා අස්ස සද්ධම්මං සම්මා ආචික්ඛිතුං සමත්ථා. "බ්‍රහ්මචාරිනො"ති බ්‍රහ්මචරියවාසං වසමානා අරියසාවකා. "කාමභොගිනො"ති සොතා²පන්නා. ඉද්ධඤ්චෙවාති ආදීනි මහාපරිනිබ්බානෙ විත්ථාරිතානෙව. "ලාභග්ගයසග්ගප්පත්ත"න්ති ලාභග්ගං චෙව යසග්ගං ච පත්තං. "සන්ති ඛො පන මෙ චුන්ද එතරහි ථෙරා භික්ඛූ සාවකා"ති සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො ථෙරා. "භික්ඛුනියො"ති ඛෙමාථෙරී උප්පලවණ්ණා ථෙරී ආදයො. "උපාසකා සාවකා ගිහී ඔදාතවසනා බ්‍රහ්මචාරිනො"ති චිත්තගහපති හත්ථකආළවකාදයො. "කාමභොගිනො"ති චූළඅනාථපිණ්ඩික මහාඅනාථපිණ්ඩිකාදයො. "බ්‍රහ්මචාරිනියො"ති නන්දමාතාදයො. "කාමභොගිනියො"ති ඛුජ්ජුත්තරාදයො."සබ්බාකාරසම්පන්න"න්ති සබ්බකාරණසම්පන්නං. "ඉද³මෙව ත"න්ති ඉද³මෙව බ්‍රහ්මචරියං. ඉදමෙව ධම්මං සම්මා හෙතුනා නයෙන වදමානො වදෙය්‍යං. "උද්දකො සුද"න්ති⁴ උද්දකො සුදං. "පස්සං න පස්සතී"ති පස්සන්තො න පස්සති. සො කිර ඉමං පඤ්හං මහාජනං පුච්ඡි. තෙහි න ජානාම ආචරිය කථෙහි නොති වුත්තො ආහ. ගම්භීරො අයං පඤ්හො ආහාරසප්පායෙ සති එකං වීමංසිත්වා සක්කා කථෙතුන්ති. තතො තෙහි චත්තාරො මාසෙ මහාසක්කාරෙ කතෙ තං පඤ්හං කථෙන්තො "කිඤ්චි පස්සං න පස්සතී"ති ආදිමාහ. "ඛුරස්ස සාධුනිසිතස්සා"ති සුට්ඨුනිසිතස්ස තිඛිණස්ස. සුනිසිතඛුරස්ස කිර තලං පඤ්ඤායති, ධාරා න පඤ්ඤායතීති අයමෙත්ථ අත්ථො.

"සඞ්ගම්ම සමාගම්මා"ති සඞ්ගන්ත්වා සමාගන්ත්වා. "අත්ථෙන අත්ථං ව්‍යඤ්ජනෙන ව්‍යඤ්ජන"න්ති අත්ථෙන සහ අත්ථං ව්‍යඤ්ජනෙන සහ ව්‍යඤ්ජනං සමානෙන්තෙහීති අත්ථො; "සඞ්ගායිතබ්බ"න්ති වාචෙතබ්බං සජ්ඣායිතබ්බං. "යථයිදං බ්‍රහ්මචරිය"න්ති යථා ඉදං සකලං සාසන බ්‍රහ්මචරියං. "තත්‍ර චෙ"ති තත්‍ර සඞ්ඝමජ්ඣෙ තස්ස වා භාසිතෙ. "අත්ථඤ්චෙව මිච්ඡා ගණ්හාති ව්‍යඤ්ජනානි ච මිච්ඡා රොපෙතී"ති "චත්තාරො සතිපට්ඨානා"ති එත්ථ ආරම්මණං සතිපට්ඨානන්ති අත්ථං ගණ්හාති. සතිපට්ඨානා

1. නානුතප්පො. 3. ම. ඉම. 4. ම. උදකොසුදං,
2. ම. ගිහීසොතාපන්නා. සී. I. II & III. උද්දකොසුද්දං.

නීති ව්‍යඤ්ජනං රොපෙති. "ඉමස්ස නු ඛො[1] ආවුසො අත්ථස්සා"ති සතියෙව සතිපට්ඨානන්ති අත්ථස්ස චත්තාරො සතිපට්ඨානාති. කිං නු ඛො ඉමානි ව්‍යඤ්ජනානි? උදාහු චත්තාරි සතිපට්ඨානානීති? එතානි වා බ්‍යඤ්ජනානි? කතමානි? ඔපායිකතරානීති. ඉමස්ස අත්ථස්ස කතමානි ව්‍යඤ්ජනානි උපපන්නතරානි අල්ලීනතරානි. "ඉමෙසං[2] ව්‍යඤ්ජනාන"න්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානාති ව්‍යඤ්ජනානං සතියෙව සතිපට්ඨානන්ති. කිං නු ඛො අයං අත්ථො උදාහු ආරම්මණං සතිපට්ඨානන්ති? එසො අත්ථොති? "ඉමස්ස ඛො ආවුසො අත්ථස්සා"ති ආරම්මණං සතිපට්ඨානන්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස. "තානෙව එතානී"ති තානි ච එතානි[3] මයා වුත්තානි. "සොයෙව[4] එසො"ති සොයෙව එස මයා වුත්තො. "සො නෙව උස්සාදෙතබ්බො"ති තුම්හෙහි තාව සම්මා අත්ථෙ ච සම්මව්‍යඤ්ජනෙ ච ඨාතබ්බං. සො පන නෙව උස්සාදෙ[5]තබ්බො, නඅපසාදෙ[5]තබ්බො. "සඤ්ඤාපෙතබ්බො"ති ඤාපෙතබ්බො. "තස්ස ච අත්ථස්සා"ති සතියෙව සතිපට්ඨානන්ති අත්ථස්ස ච. "තෙසඤ්ච ව්‍යඤ්ජනාන"න්ති සති පට්ඨානාති ව්‍යඤ්ජනානං "නිසන්තියා"ති නිසාමනත්ථං ධාරණත්ථං. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො "තාදිස"න්ති තුම්හාදිසං. "අත්ථූපෙත"න්ති අත්ථෙන උපෙතං, අත්ථස්ස විඤ්ඤාතාරං. "ව්‍යඤ්ජනූපෙත"න්ති ව්‍යඤ්ජනෙහි උපෙතං, ව්‍යඤ්ජනානං විඤ්ඤාතාරං. එවං එතං භික්ඛුං පසංසථ. එසො හි භික්ඛු න තුම්හාකං සාවකො නාම බුද්ධො නාම එස වුච්චති. ඉති භගවා බහුස්සුතභික්ඛුං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙසි. ඉදානි තතොපි උත්තරිතරං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො "න වො අහං චුන්දා"ති ආහ. තත්ථ දිට්ඨධම්මිකා ආසවා නාම ඉධලොකෙ පච්චයහෙතු උප්පජ්ජනකා ආසවා. සම්පරායිකා ආසවා නාම පරලොකෙ භණ්ඩනහෙතු උප්පජ්ජනකආසවා. "සංවරායා"ති යථා තෙ නප්පවිසන්ති එවං පිදහනාය. "පටිඝාතායා"ති මූලඝාතෙන පටිහනනාය. "අලං වො තං යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායා"ති තං තුම්හාකං සීතස්ස පටිඝාතාය සමත්ථං. ඉදං වුත්තං හොති. යං වො මයා චීවරං අනුඤ්ඤාතං තං පාරුපිත්වා දප්පං වා මානං වා කුරුමානා විහරිස්සථාති න අනුඤ්ඤාතං. තං පන පාරුපිත්වා සීතපටිඝාතාදීනි කත්වා සුඛං සමණධම්මං යොනිසොමනසිකාරං කරිස්සථාති අනුඤ්ඤාතං. යථා ච චීවරං එවං පිණ්ඩපාතාදයො. අනුපදවණ්ණනා පනෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. "සුඛල්ලිකානුයොග"න්ති සුඛං අල්ලීයනානුයොගං[6], සුඛසෙවනාධිමුත්තන්ති අත්ථො. "සුඛෙතී"ති සුඛිතං කරෙති. "පීණෙතී"ති පීණිතං ථූලං

1. ම. කිංනු ඛො.
2. සී. II. III. ඉමෙසං වා.
3. ම. තානෙවඑතානි.
4. සී. I. III. යෙවච.
5. ම: උස්සාරෙතබ්බො:
6. ම. සුඛල්ලියනානුයොගං.

කරොති. **‘‘අට්ඨිතධම්මා’’**ති නට්ඨිතසභාවා. **‘‘ජිවහා ඛො අඤ්ඤෙ’’**ති යං යං පුච්ඡන්ති තං තං කථෙන්ති,[1] කදාචි මග්ගං කථෙන්ති කදාචි ඵලං කදාචි නිබ්බානන්ති අධිප්පායො. **‘‘ජානතා’’**ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජානන්තෙන. **‘‘පස්සතා’’**ති පඤ්චහි චක්ඛූහි පස්සන්තෙන. **‘‘ගම්භීරනෙමො’’**ති ගම්භීරභූමිං අනුපවිට්ඨො. **‘‘සුනිඛාතො’’**ති සුට්ඨු නිඛාතො. **‘‘එවමෙව ඛො ආවුසො’’**ති එවං ඛීණාසවො අභබ්බො නවට්ඨානානි අජ්ඣාචරිතුං. තස්මිං අජ්ඣාචාරෙ[2] අචලො අසම්පවෙධී. තත්ථ සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපනාදීසු සොතාපන්නාදයොපි අභබ්බා. **‘‘සන්නිධිකාරකං කාමෙ පරිභුඤ්ජිතු’’**න්ති වත්ථුකාමෙ ච කිලෙසකාමෙ ච සන්නිධිං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං. **‘‘සෙය්‍යථාපි පුබ්බෙ අගාරිකභූතො’’**ති යථා පුබ්බෙ ගිහිභූතො පරිභුඤ්ජති එවං පරිභුඤ්ජිතුං අභබ්බො. අගාරමජ්ඣෙ වසන්තා හි සොතාපන්නාදයො ච යාවජීවං ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙන තිට්ඨන්ති, ඛීණාසවො පන අරහත්තං පත්වාච මනුස්සභූතො පරිනිබ්බාති වා පබ්බජති වා චාතුම්මහාරාජිකාදීසු කාමාවචරදෙවෙසු මුහුත්තම්පි න තිට්ඨති, කස්මා? විවෙකට්ඨානස්ස අභාවා. භුම්මදෙවෙ[3] පන ඨිතො අරහත්තං පත්වාපි තිට්ඨති තස්ස වසෙන අයං පඤ්හො ආගතො ගිහානදෙසන්තා පනස්ස භික්ඛුභාවො වෙදිතබ්බො.

‘‘අතීරක’’න්ති අතීරං අපරිච්ඡෙදං මහන්තං. **‘‘නො ච ඛො අනාගත’’**න්ති අනාගතං පන අද්ධානං ආරබ්භ එවං න පඤ්ඤපෙති. අතීතමෙව මඤ්ඤෙ සමණො ගොතමො ජානාති, න අනාගතං. තථා හිස්ස අතීතෙ අද්ධවජ්ජට්ඨ[4] සතජාතකානුස්සරණං පඤ්ඤායති. අනාගතෙ එවං බහුං අනුස්සරණං න පඤ්ඤායතීති ඉමමත්ථං මඤ්ඤමානා එවං වදෙය්‍යුං. **‘‘තයිදං කිංසූ’’**ති අනාගතෙ අපඤ්ඤපනං කිං නු ඛො. **‘‘කථංසූ’’**ති කෙන නු ඛො කාරණෙන. අජානන්තො එව නු ඛො අනාගතං නානුස්සරති, අනනුස්සරිතුකාමතාය නානුස්සරතීති. **‘‘අඤ්ඤවිහිතකෙන ඤාණ[5] දස්සනෙනා’’**ති පච්චක්ඛං විය කත්වා දස්සනසමත්ථතාය දස්සනභූතෙන ඤාණෙන. අඤ්ඤත්ථ විහිතකෙන ඤාණෙන, අඤ්ඤං ආරබ්භ පවත්තෙන. අඤ්ඤවිහිතකං අඤ්ඤං ආරබ්භ පවත්තමානං ඤාණදස්සනං සභාගහෙතබ්බං[6] පඤ්ඤපෙතබ්බං මඤ්ඤන්ති. තෙ හි චරතො ච තිට්ඨතො ච සුත්තස්ස ච ජාගරස්ස ච සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං මඤ්ඤන්ති, තාදිසං ච ඤාණං නාම නත්ථි, තස්මා යථරිව බාලා අව්‍යත්තා එවං මඤ්ඤන්තීති වෙදිතබ්බා. **‘‘සතානුසාරී’’**ති පුබ්බෙනිවාසානුස්සති සම්පයුත්තං.

1. ම. කථෙන්තා.
2. ම. අජ්ඣාචාරෙ.
3. ම. දෙවත්තභාවෙ.
4. ම. ජන්ත.
5. ම. ඤාණෙන.
6. ම. සභාගෙතබ්බං.

“යාවතකං කඞ්ඛතී”ති යත්තකං ඤාතුං ඉච්ඡති, තත්තකං ජානිස්සාමීති ඤාණං පෙසෙති. අථස්ස දුබ්බලපත්තපුටෙ පක්ඛන්දනාරාචො විය අප්පටිහතං අනිවාරිතං ඤාණං ගච්ඡති, තෙන යාවතකං ආකඞ්ඛති තාවතකං අනුස්සරති “බොධිජ”න්ති බොධිමූලෙ ජාතං. “ඤාණං උප්පජ්ජතී”ති චතුමග්ගඤාණං උප්පජ්ජති. “අයමන්තිමා ජාතී”ති තෙන ඤාණෙන ජාතිමූලස්ස පහීනත්තා පුන අයමන්තිමා ජාති. “නත්ථිදානි පුනබ්භවො”ති අපරම්පි ඤාණං උප්පජ්ජති. “අනත්ථසංහිත”න්ති න ඉධලොකත්ථං වා පරලොකත්ථං වා නිස්සිතං. “න තං තථාගතො ව්‍යාකරොතී”ති තං භාරතයුද්ධසීතාහරණසදිසං අනීය්‍යානික කථං තථාගතො න කථෙති. “භූතං තච්ඡං අනත්ථසංහිත”න්ති රාජකථාදි තිරච්ඡානකථං. “කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොතී”ති කාලං ජානාති. සහෙතුකං සකාරණං කත්වා යුත්තපයුත්තකාලෙයෙව කථෙති. “තස්මා තථාගතොති වුච්චතී”ති යථා යථා ගදිතබ්බං තථා තථෙව ගදනතො, දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වුච්චතීති අත්ථො. “දිට්ඨ”න්ති රූපායතනං. “සුත”න්ති සද්දායතනං. “මුත”න්ති පත්වා ගහෙ.[1] තබ්බතො ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං. “විඤ්ඤාත”න්ති සුඛදුක්ඛාදි ධම්මායතනං[2]. “පත්ත”න්ති පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා පත්තං. “පරියෙසිත”න්ති පත්තං වා අපත්තං වා පරියෙසිතං. “අනුවිචරිතං මනසා”ති චිත්තෙන අනුසඤ්චරිතං. “තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධ”න්ති ඉමිනා එතං දස්සෙති, යං හි අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස නීලං පීතකන්ති ආදි රූපාරම්මණං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම රූපාරම්මණං දිස්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතොති සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං, තථා යං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස භෙරිසද්දො මුදිඞ්ගසද්දොති ආදි සද්දාරම්මණං සොතද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති. මූලගන්ධො තචගන්ධොති ආදි ගන්ධාරම්මණං ඝාණද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති. මූලරසො ඛන්ධරසොති ආදි රසාරම්මණං ජිව්හාද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති. කක්ඛළං මුදුකන්ති ආදි පථවීධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු භෙදං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං කායද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති. අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං ඵුසිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතොති සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං. තථා යං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස සුඛදුක්ඛාදිභෙදං ධම්මාරම්මණං මනොද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම ධම්මාරම්මණං විජානිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතොති

1. මු. මුත්වා පත්වාව.
2. ශ I. II.&III. ධම්මාරම්මණං.

සබ්බං තං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං. යං හි චුන්ද ඉමෙසං සත්තානං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං, තත්ථ තථාගතෙන අදිට්ඨං වා අසුතං වා අමුතං වා අවිඤ්ඤාතං වා නත්ථි, ඉමස්ස පන මහාජනස්ස පරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි පරියෙසිත්වා අපත්තම්පි අත්ථි අපරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි අපරියෙසිත්වා අපත්තම්පි අත්ථි, සබ්බම්පි තං තථාගතස්ස අපත්තං නාම නත්ථි ඤාණෙන අසච්ඡිකතං, තස්මා තථාගතොති වුච්චතීති. යං යථා වා ලොකෙන ගතං තස්ස තථෙව ගතත්තා තථාගතොති වුච්චති. පාළියං පන අභිසම්බුද්ධන්ති වුත්තං, තං ගතසද්දෙන එකත්ථං. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු තථාගතොති නිගමනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. තස්ස වුත්ති බ්‍රහ්මජාලෙ තථාගතසද්දවිත්ථාරෙ වුත්තායෙව. එවං අත්තනො අසමතං අනුත්තරතං සබ්බඤ්ඤුතං ධම්මරාජභාවං කථෙත්වා ඉදානි පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධීසු මයා අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං නාම නත්ථි සබ්බං මම ඤාණස්ස අන්තොයෙව පරිවත්තතීති සීහනාදං නදන්තො "ඨානං ඛො පනෙතං චුන්ද විජ්ජතී"ති ආදිමාහ.

තත්ථ "තථාගතො"ති සත්තො. "න හෙතං ආවුසො අත්ථසංහිතං"ති ඉධලොකපරලොකං අත්ථසංහිතං න හොති. "න ධම්මසංහිතන්"ති නවලොකුත්තර ධම්මනිස්සිතං න හොති. "න ආදිබ්‍රහ්මචරියකන්"ති සික්ඛත්තය සඞ්ගහස්ස සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතං න හොති. "ඉදං දුක්ඛන්ති ඛො"ති ආදීසු තණ්හං ඨපෙත්වා අවසෙසා තෙභූමකා ධම්මා ඉදං දුක්ඛන්ති ව්‍යාකතං. තණ්හෙව දුක්ඛස්ස පභාවිකා ජනිකා තණ්හා දුක්ඛසමුදයොති ව්‍යාකතං. උභින්නං අප්පවත්ති දුක්ඛනිරොධොති ව්‍යාකතං. දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජහනො නිරොධසච්ඡිකරණො අරියමග්ගො දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදාති ව්‍යාකතන්ති. "එතං හි ආවුසො අත්ථසංහිතන්"ති ආදීසු එතං ඉධලොකපරලොක අත්ථනිස්සිතං නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතං සකලසාසන බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිපට්ඨානං පුබ්බඞ්ගමන්ති අත්ථො. ඉදානි යං තං මයා නව්‍යාකතං තං අජානන්තෙන නව්‍යාකතන්ති මා එවං සඤ්ඤමකංසු; ජානන්තොව අහං එවං එතස්මිං ව්‍යාකතෙපි අත්ථො නත්ථීති න ව්‍යාකරිං. යං පන යථා ව්‍යාකාතබ්බං තං මයා ව්‍යාකතමෙවාති සීහනාදං නදන්තො පුන "යෙපි තෙ චුන්දා"ති ආදිමාහ: තත්ථ දිට්ඨියොව දිට්ඨිනිස්සයා. දිට්ඨිනිස්සිතකා දිට්ඨිගතිකාති අත්ථො. "ඉදමෙව සච්චන්"ති ඉදමෙව දස්සනං සච්චං. "මොඝමඤ්ඤන්"ති අඤ්ඤෙසං වචනං මොඝං. "අසයංකාරො"ති අසයං කතො. "තත්‍රා"ති තෙසු සමණබ්‍රාහ්මණෙසු. "අත්ථි ඛො ඉදං ආවුසො වුච්චතී"ති ආවුසො යං තුම්හෙහි සස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති වුච්චති, ඉදං අත්ථි නුඛො උදාහු නත්ථීති එවමහං තෙ පුච්ඡාමීති අත්ථො. "යඤ්ච ඛො තෙ එවමාහංසූ"ති යං පන තෙ ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති

වදන්ති තං තෙසං නානුජානාමි. "පඤ්ඤත්තියා"ති දිට්ඨි පඤ්ඤත්තියා. "සමසම"න්ති සමෙන ඤාණෙන සමං. "යදිදං අධි පඤ්ඤත්ති"ති යා අයං අධිපඤ්ඤත්ති නාම. එත්ථ අහමෙව හි භීයො උත්තරිතරො න මයා සමො අත්ථි. තත්ථ යඤ්ච වුත්තං "පඤ්ඤත්තියාති යඤ්ච අධිපඤ්ඤත්ති"ති උභයමෙතං අත්ථතො එකං. භෙදතො හි පඤ්ඤත්ති අධිපඤ්ඤත්තීති වයං හොති. තත්ථ පඤ්ඤත්ති නාම දිට්ඨිපඤ්ඤත්ති. අධිපඤ්ඤත්ති නාම ඛන්ධපඤ්ඤත්ති ධාතුපඤ්ඤත්ති ආයතනපඤ්ඤත්ති ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤත්ති සච්චපඤ්ඤත්ති පුග්ගලපඤ්ඤත්තීති එවං වුත්තා ඡපඤ්ඤත්තියො. ඉධ පන "පඤ්ඤත්තියා"ති එත්ථාපි පඤ්ඤත්ති චෙව අධිපඤ්ඤත්ති ච අධිප්පෙතා. "අධිපඤ්ඤත්ති"ති එත්ථාපි. භගවා හි පඤ්ඤත්තියාපි අනුත්තරො අධිපඤ්ඤත්තියාපි අනුත්තරො. තෙනාහ: "අහමෙව තත්ථ භීයො යදිදං අධිපඤ්ඤත්ති"ති. "පහානායා"ති පජහනත්ථං. "සමතික්කමායා"ති තස්සෙව වෙවචනං. "දෙසිතා"ති කථිතා. "පඤ්ඤත්තා"ති ඨපිතා. සතිපට්ඨානභාවනාය හි සතිවිනිබ්භොගං කත්වා සබ්බධම්මෙසු යථාවතො[1] දිට්ඨෙසු "සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජොයං නයිධ සත්තූපලබ්භතී"ති සන්නිට්ඨානතො සබ්බදිට්ඨිනිස්සයානං පහානං හොතීති. තෙන වුත්තං "දිට්ඨිනිස්සයානං පහානාය සමතික්කමාය එවං මයා චත්තාරො සතිපට්ඨානා දෙසිතා පඤ්ඤත්තා"ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පාසාදික සුත්ත වණ්ණනා.

එවමෙමසුතන්ති ලක්ඛණසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. "ද්වත්තිංසිමානී"ති ද්වත්තිංස ඉමානි. "මහාපුරිසලක්ඛණානී"ති මහාපුරිසබ්‍යඤ්ජනානි මහාපුරිසලක්ඛණානි මහාපුරිසනිමිත්තානි අයං මහාපුරිසොති සඤ්ජානනකාරණානි, "යෙහි සමන්නාගතස්ස මහාපුරිසස්සා"ති ආදි මහාපදානෙ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. බාහිරකාපි ඉසයො ධාරෙන්ති නො ච ඛො ජානන්ති ඉමස්ස කම්මස්ස කතත්තා ඉමං ලක්ඛණං පටිලභතීති. කස්මා ආහ? අට්ඨුප්පත්තියා අනුරූපත්තා. ඉදං හි සුත්තං අට්ඨුප්පත්තිකං. කා පනස්ස අට්ඨුප්පත්ති කත්ථ සමුට්ඨිතා? අනෙනාගාමෙ මනුස්සානං අන්තරෙ. තදා කිර සාවත්ථිවාසිනො අත්තතො අත්තතො ගෙහෙසු ච ගෙහද්වාරෙසු ච සන්ථාගාරාදීසු ච නිසීදිත්වා කථං සමුට්ඨාපෙසුං: භගවතො අසීති අනුබ්‍යඤ්ජනානි ව්‍යාමප්පභා ද්වත්තිංසවරලක්ඛණානි යෙහි ච භගවතො කායො සබ්බඵාලිඵුල්ලො විය පාරිච්ඡත්තකො විකසිතමිව කමලවනං නානාරතනවිචිත්තං විය සුවණ්ණතොරණං තාරාමරීචි

---

1 ම. යාවතො.

විරවමිව ගගනතලං ඉතොචිතො ච විධාවමානා විප්ඵන්දමානා ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තා[1] අතිවිය සොභන්ති. භගවතො ච ඉමිනා නාම කම්මෙන ඉදං ලක්ඛණං නිබ්බත්තන්ති කථිතං නත්ථි, යාගුඋළුංකමත්තම්පි කටච්ඡුභත්තමත්තං වා පුබ්බෙ දින්නපච්චයා එව[2]. උප්පජ්ජන්ති භගවතා වුත්තං, කිං නු ඛො සත්ථා කම්මං අකාසි යෙනස්ස ඉමානි ලක්ඛණානි නිබ්බත්තානීති. අථායස්මා ආනන්දො අන්තොගාමෙ චරන්තො, ඉමං කථාසල්ලාපං සුත්වා කතභත්තකිච්චො විහාරං ආගන්ත්වා සත්ථුවත්තං කත්වා වන්දිත්වා ඨිතො භන්තෙ අන්තොගාමෙ එකා කථා සුතාති ආහ. තතො භගවතා කිං තෙ ආනන්ද සුතන්ති වුත්තෙ සබ්බං අරොචෙසි. සත්ථා ථෙරස්ස වචනං සුත්වා පරිවාරෙත්වා නිසින්නභික්ඛූ ආමන්තෙත්වා “ද්වත්තිංසිමානි භික්ඛවෙ මහාපුරිසස්ස මහාපුරිසලක්ඛණානී”ති පටිපාටියා ලක්ඛණානි දස්සෙත්වා යෙන කම්මෙන යං නිබ්බත්තං තස්ස දස්සනත්ථං එවමාහ: “පුරිමං ජාති”න්ති ආදීසු පුබ්බෙ නිබ්බත්තඛන්ධා[3] ජාතවසෙන ජාතීති වුත්තා. තථා භවනවසෙන භවොති. නිවුත්ථවසෙන ආලයට්ඨෙන වා නිකෙතොති. තිණ්ණම්පි පදානං පුබ්බෙ නිවුත්ථඛන්ධසන්තානෙ ඨිතොති අත්ථො.

ඉදන්ති යස්මා තං ඛන්ධසන්තානං දෙවලොකාදීසුපි පවත්තති. ලක්ඛණනිබ්බත්තක සමත්ථං පන කුසලකම්මං තත්ථ න සුකරං. මනුස්සභූතස්සෙව සුකරං. තස්මා යථාභූතෙන තෙන යං කම්මං කතං තං දස්සෙන්තො “පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො”ති ආහ. අකාරණං වා එතං, හත්ථි අස්ස මිග මහිස වානරාදි භූතොපි හි මහාපුරිසො පාරමියො පූරෙතියෙව, යස්මා පන එවරූපෙ අත්තභාවෙ ඨිතෙන කතකම්මං න සක්කා සුඛෙන දීපෙතුං මනුස්සභාවෙ ඨිතෙන කතකම්මං පන සුඛං දීපෙතුං. තස්මා “පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො”ති ආහ. “දළ්හසමාදානො”ති ථිරගහණො. “කුසලෙසු ධම්මෙසූ”ති දසකුසලධම්මපථෙසු. “අවත්ථිතසමාදානො”ති නිච්චලගහණො අනිවත්තිතගහණො, මහාසත්තස්ස හි අකුසලකම්මතො අග්ගිං පත්වා කුක්කුටපත්තං විය චිත්තං පතිකුටති. කුසලං පත්වා විතානං විය පසාරියති. තස්මා දළ්හසමාදානො හොති අවත්ථිතසමාදානො. න සක්කා කෙනචි සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කුසලසමාදානං විස්සජ්ජාපෙතුං. තත්‍රිමානි වත්ථූනි: “පුබ්බෙ කිර මහාපුරිසො කලන්දකයොනියං නිබ්බත්ති. අථ දෙවෙ වට්ටෙ මහොඝො ආගන්ත්වා කුලාවකං ගහෙත්වා සමුද්දමෙව පවෙසෙසි. මහාපුරිසො පුත්තකෙ නීහරිස්සාමීති නඞ්ගුට්ඨං තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා සමුද්දතො උදකං බහි ඛිපති[4] සත්තමෙ දිවසෙ සක්කො අවජ්ජිත්වා තත්ථ ආගම්ම කිං කරොසීති පුච්ඡි. සො තස්ස ආරොචෙසි. සක්කො මහාසමුද්දතො උදකස්ස දුන්නීහරණීයභාවං කථෙසි. බොධිසත්තො තාදිසෙන

1. ම. මුඤ්චන්තා. 2. ම. එව. 3. ම. ඛන්ධෙ. 4. ම, ඛිපි.

කුසීතෙන සද්ධිං කථෙතුම්පි න වට්ටති මා ඉධ තිට්ඨා'ති අපසාදෙසි. සක්කො අනොමපුරිසෙන ගහිතගහණං න සක්කා විස්සජ්ජාපෙතුන්ති වත්වා තස්ස පුත්තකෙ ආනෙත්වා අදාසි. මහාජනකකාලෙපි මහාසමුද්දං තරමානො කස්මා මහාසමුද්දං තරසීති දෙවතාය පුට්ඨො පාරං ගන්ත්වා කුලසන්තකෙ රට්ඨෙ රජ්ජං ගහෙත්වා දානං දාතුං තරාමීති ආහ. තතො දෙවතාය මහාසමුද්දො ගම්භීරො චෙව පුථුලො ච කදා තං තරිස්සසීති පුට්ඨො[1] ආහ. තවෙවෙසො මහාසමුද්දසදිසො මය්හං පන අජ්ඣාසයං ආගම්ම බුද්ධකාමතිකා විය ඛායති, ත්වං යෙව මං දක්ඛිස්සසි සමුද්දං තරිත්වා සමුද්දපාරතො ධනං ආහරිත්වා කුලසන්තකෙ රට්ඨෙ රජ්ජං ගහෙත්වා දානං දදමානන්ති. දෙවතා අනොමපුරිසෙන ගහිතගහණං න සක්කා විස්සජ්ජාපෙතුන්ති බොධිසත්තං ආලිඞ්ගිත්වා හරිත්වා උය්‍යානෙ නිපජ්ජාපෙසි. සො ඡත්තං උස්සාපෙත්වා දිවසෙ දිවසෙ පඤ්ච[2]. සතසහස්සපරිච්චාගං කත්වා අපරභාගෙ නික්ඛම්ම පබ්බජිතො. එවං මහාසත්තො න සක්කා කෙනචි සමණෙන වා-පෙ-බ්‍රහ්මුනා වා කුසලසමාදානං විස්සජ්ජාපෙතුං. තෙන වුත්තං "දළ්හසමාදානො අහොසි කුසලෙසු ධම්මෙසු අවත්ථිතසමාදානො"ති. ඉදානි යෙසු කුසලෙසු ධම්මෙසු අවත්ථිතසමාදානො අහොසි තෙ දස්සෙතුං "කායසුචරිතෙ"ති ආදිමාහ; "**දානසංවිභාගෙ**"ති එත්ථ දානමෙව දීයනවසෙන **දානං**. සංවිභාගකරණවසෙන **සංවිභාගො**. "**සීලසමාදානෙ**"ති පඤ්චසීල දසසීල චතුපාරිසුද්ධිසීල පූරණකාලෙ. "**උපොසථුපවාසෙ**"ති චාතුද්දසිකාදිභෙදස්ස උපොසථස්ස උපවසනකාලෙ. "**මත්තෙය්‍යතාය**"ති මාතු කාතබ්බවත්තෙන; සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. "**අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු චා**"ති අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසු. "**අධිකුසලෙසූ**"ති එත්ථ අත්ථි කුසලා අත්ථි අධිකුසලා, සබ්බෙපි කාමාවචරා කුසලා කුසලා නාම. රූපාවචරා අධිකුසලා. උභොපි තෙ කුසලා නාම අරූපාවචරා අධිකුසලා. සබ්බෙපි තෙ කුසලා නාම, සාවකපාරමීඤාණපටිලාභපච්චයා කුසලා අධිකුසලා. තෙපි කුසලා නාම පච්චෙකබොධිපටිලාභපච්චයා කුසලා අධිකුසලා. තෙපි කුසලා නාම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභපච්චයා පන කුසලා ඉධ අධිකුසලා'ති අධිප්පෙතා. තෙසු අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු දළ්හසමාදානො අහොසි අවත්ථිතසමාදානො. "**කතත්තා උපචිතත්තා**"ති එත්ථ සකිම්පි කතං කතමෙව, අභිණ්හ කරණෙන පන උපචිතං හොති. "**උස්සන්නත්තා**"ති පිණ්ඩිකතං රාසිකතං කම්මං උස්සන්නන්ති වුච්චති. තස්මා උස්සන්නත්තා'ති වදන්තො ඉමස්ස කතකම්මස්ස චක්කවාළං අතිසම්බාධං භවග්ගං අතිනීචං. එවං මෙ උස්සන්නං කම්මන්ති දස්සෙති. "**විපුලත්තා**"ති අප්පමාණත්තා ඉමිනා අනන්තං අප්පමාණං මයා කතකම්මන්ති දස්සෙති. "**අධි**

1. සී. වුත්තො. 2 ම. පඤ්ච පඤ්ච.

ගණ්හාතී"ති අධිභවති. අඤ්ඤෙහි දෙවෙහි අතිරෙකං ලභතීති අත්ථො. "පටිලභතී"ති අධිගච්ඡති. "සබ්බාවන්තෙහි පාදතලෙහී"ති ඉදං "සමං පාදං භූමියං නික්ඛිපතී"ති එතස්ස විත්ථාරවචනං. තත්ථ "සබ්බාවන්තෙහී"ති සබ්බපදෙසවන්තෙහි, න එකෙන පදෙසෙන පඨමං ඵුසති න එකෙන පච්ඡා, සකලෙහෙව පාදතලෙහි සමං ඵුසති, සමං උද්ධරති. සචෙපිහි තථාගතො අනෙකසතපොරිසං නරකං අක්කමිස්සාමීති පාදං අභිනීහරති තාවදෙව නින්නං ඨානං වාතපූරිතා විය කම්මාරභස්තා උන්නමිත්වා පථවිසමං හොති. උන්නතට්ඨානම්පි අන්තො පවිසති. දූරෙ අක්කමිස්සාමීති අභිනීහරන්තස්ස සිනෙරුප්පමාණොපි පබ්බතො සුසෙදිතවෙත්තඞ්කුරො විය නමිත්වා පදසමීපං ආගච්ඡති. තථාහිස්ස යමකපාටිහාරියං කත්වා යුගන්ධරපබ්බතං අක්කමිස්සාමීති පාදෙ අභිනීහතෙ පබ්බතො ඔනමිත්වා පාදසමීපං ආගතො. සො තං අක්කමිත්වා දුතියපාදෙන තාවතිංසභවනං අක්කමි. න හි චක්කලක්ඛණෙන පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං විසමං භවිතුං සක්කොති. ඛාණු වා කණ්ටකො වා සක්ඛරා වා කඨලා වා උච්චාරපස්සාව ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදීනි වා පුරිමතරං වා අපගච්ඡන්ති. තත්ථ තත්ථෙව වා පථවිං පවිසන්ති. තථාගතස්ස හි සීලතෙජෙන පුඤ්ඤතෙජෙන ධම්මතෙජෙන දසන්නං පාරමීනං ආනුභාවෙන අයං මහාපථවී සමා මුදුපුප්ඵාභිකිණ්ණා හොති. "**සාගරපරියන්ත**"න්ති සාගරසීමං. න හි තස්ස රජ්ජං කාරෙන්තස්ස අන්තරා රුක්ඛො වා පබ්බතො වා නදී වා සීමා හොති. මහාසමුද්දොව සීමා. තෙන වුත්තං "සාගරපරියන්ත"න්ති. "**අඛිලමනිමිත්තමකණ්ටක**"න්ති නිච්චොරං; චොරා හි ඛරසම්ඵස්සට්ඨෙන ඛිලා, උපද්දවපච්චයට්ඨෙන නිමිත්තා, විජ්ඣනට්ඨෙන කණ්ටකාති වුච්චන්ති. "**ඉද්ධ**"න්ති සමිද්ධං. "**ඵීත**"න්ති සබ්බසම්පත්තියා ඵාලිඵුල්ලං. "**ඛෙම**"න්ති නිබ්භයං. "**සිව**"න්ති නිරුපද්දවං. "**නිරබ්බුද**"න්ති චොරඅබ්බුදරහිතං; ගුම්බගුම්බං හුත්වා චරන්තෙහි චොරෙහි විරහිතන්ති අත්ථො. "**අවික්ඛම්භියො**"ති[1] අවික්ඛම්භ[2]නියො; නෙව තං කොචි ඨානතො චාලෙතුං සක්කොති. "**පච්චත්ථිකෙනා**"ති පටිපක්ඛං ඉච්ඡන්තෙන. "**පච්චාමිත්තෙනා**"ති පටිවිරුද්ධෙන අමිත්තෙන; උභයම්පෙතං සපත්තවෙවචනං. "**අබ්භන්තරෙහී**"ති අන්තො උට්ඨිතෙහි රාගාදීහි. "**බාහිරෙහී**"ති සමණාදීහි. තථා හි නං[3] දෙවදත්තකොකාලිකාදයො සමණාපි සොණදණ්ඩකූටදන්තාදයො බ්‍රාහ්මණාපි සක්කසදිසා දෙවතාපි සත්තවස්සානි අනුබන්ධමානො මාරොපි බකාදයො බ්‍රහ්මානොපි වික්ඛම්භිතුං[4] නාසක්ඛිංසු. එත්තාවතා භගවතා කම්මඤ්ච

1. සී. I. II & III. අවික්ඛම්භියො.
2. ම. අක්ඛම්භියො.
3. ම. නං-බාහිර.
4. සී I. II & III. වික්ඛම්භෙතුං.

කම්මසරික්ඛකඤ්ච ලක්ඛණඤ්ච ලක්ඛණානිසංසො ච වුත්තො හොති. කම්මං නාම සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දළ්හෙන විරියෙන[1] හුත්වා කතකම්මං; කම්මසරික්ඛකං නාම දළ්හෙන හුත්වා කතභාවං සන්දස්සෙන්තො ලොකතො ජාතාතුති සුප්පතිට්ඨිතපාදං මහාපුරිසලක්ඛණං, ලක්ඛණං නාම සුප්පතිට්ඨිතපාදතා. ලක්ඛණානිසංසො නාම පච්චත්ථිකෙහි අවික්ඛම්භනීයතා. "තත්ථෙතං වුච්චතී"ති තත්ථ වුත්තෙ කම්මාදිභෙදෙ අපරම්පි ඉදං වුච්චති. ගාථාබන්ධනං සන්ධාය වුත්තං, එතා පන ගාථා පොරාණකථෙරා ආනන්දත්ථෙරෙන ඨපිතා වණ්ණිතා ගාථාති වත්වා ගතා. අපරභාගෙ ථෙරා එකපදිකො[2] අජ්ඣුධාරොති ආහංසු. තත්ථ "සච්චෙ"ති වචීසච්චෙ. "ධම්මෙ"ති දසකුසලකම්මපථධම්මෙ. "දමෙ"ති ඉන්ද්‍රියදමනෙ. "සංයමෙ"ති සීලසංයමෙ. "සොචෙය්‍ය සීලාලයුපොසථෙසු චා"ති එත්ථ කායසොචෙය්‍යාදි තිවිධං සොචෙය්‍යං. ආලයභූතං සීලමෙව සීලාලයො. උපොසථෙ කම්මං උපොසථො. "අහිංසායා"ති අවිහිංසාය. "සමත්තමචරී"ති සකලං චරි[3] "ආනුයී"ති[4] අනුභවි. "වෙය්‍යඤ්ජනිකා"ති ලක්ඛණපාවකා. "පරාභිභූ"ති පරෙ අභිභවනසමත්ථො. "සතාතුයී"ති සපත්තෙහි අක්ඛම්භියො හොති. "න සො ගච්ඡති ජාතුකඛම්භත"න්ති සො එකංසෙනෙව අග්ගපුග්ගලො වික්ඛම්භනබ්බං න ගච්ඡති. "එසා හි තස්ස ධම්මතා"ති තස්ස හි එසා ධම්මතා අයං සභාවො. "උබ්බෙගඋත්තාසභය"න්ති උබ්බෙගභයඤ්ච උත්තාසභයඤ්ච. තත්ථ චොරතො වා රාජතො වා පච්චත්ථිකතො වා විලුම්පනබන්ධනාදිනිස්සයං භයං උබ්බෙගො නාම. තං මුහුත්තකං චණ්ඩහත්ථිඅස්සාදීනි වා අහියක්ඛාදයො වා පටිච්ච ලොමහංසනාකාරභයං උත්තාසභයං නාම. තං සබ්බං අපනුදෙත්වා වූපසමෙත්වා. "සංවිධාතා"ති සංවිධහිතා. කථං සංවිදහති? අටවියං සාසඞ්කට්ඨානෙසු දානසාලං කාරෙත්වා තත්ථ ආගතෙ භොජෙත්වා මනුස්සෙ දත්වා[5] අතිවාහෙති, තං ඨානං පවිසිතුං අසක්කොන්තානං මනුස්සෙ පෙසෙත්වා පවෙසෙති නගරාදිසුපි තෙසු තෙසු ඨානෙසු ආරක්ඛං ඨපෙති එවං සංවිදහති. "සපරිවාරං ච දානං අදාසී"ති අන්නං පානන්ති දසවිධං දානවත්ථුං. තත්ථ "අන්න"න්ති යාගුභත්තං. තං දදන්තො නගරචාරෙ ඨත්වා අදාසි අථ ඛො අනන්තාව නිවෙසනෙ හරිතුපත්තෙ[6] ඨානෙ ලාජපෙච පුප්ඵානිච විකිරිත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධධූපාදීහි සක්කාරං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා යාගුං අදාසි. යාගුං දෙන්තො ච සබ්‍යඤ්ජනං අදාසි. යාගුපානාවසානෙ පාදෙ

1. සී. I & II. ථෙරෙන.
2. සී. I. II & III. පදියො.
3. ම. අචරි.
4. ම. අභවසීති.
5. සී. I & II. දත්වාව.
6. ම. හරිතුපලිත්තෙ.

ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා නානප්පකාරකං අන්නං ඛජ්ජකං[1] දත්වා පරියොසානෙ අනෙකසූපං අනෙකබ්‍යඤ්ජනං පණීතං භොජනං අදාසි. පානං දෙන්තො අම්බපානාදි අට්ඨවිධං පානං අදාසි. වත්ථං දෙන්තො න සුද්ධවත්ථමෙව අදාසි, එකපට්ට දුපට්ටාදිපහොනකං පන දත්වා සූචිං අදාසි. සුත්තං අදාසි. සුත්තං වට්ටෙසි. සූචිකම්මකරණට්ඨානෙ සික්ඛිතං ආසනානි යාගුභත්තං පාදමක්ඛණං පිට්ඨිමක්ඛණං රජනං පණ්ඩුපලාසං රජනදොණිකං අන්තමසො චීවරරජනකකප්පියකාරකම්පි අදාසි. **“යාන”**න්ති උපාහනං. තං දෙන්තො උපාහනත්ථවිකං උපාහනදණ්ඩකං මක්ඛණතෙලකං හෙට්ඨා වුත්තානි ච අන්නාදීනි තස්සෙව පරිවාරං කත්වා අදාසි.

මාලං දෙන්තොපි න සුද්ධමාලමෙව[2] අදාසි. අථ ඛො තං ගන්ධෙහි මිස්සෙත්වා හෙට්ඨිමානි චත්තාරි තස්සෙව පරිවාරං කත්වා අදාසි. බොධිචෙතියආසනපොත්ථකාදි[3] පූජනත්ථාය චෙව චෙතියඝරපූජනත්ථාය ච ගන්ධං දෙන්තොපි න සුද්ධගන්ධමෙව අදාසි. ගන්ධපිංසනකනිසදය චෙව පක්ඛිපනකභාජනෙන ච සද්ධිං හෙට්ඨිමානි පඤ්ච තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. චෙතියපූජාදීනං අත්ථාය හරිතාලමනොසිලාචීනපිට්ඨාදිවිලෙපනං දෙන්තොපි න සුද්ධවිලෙපනමෙව ආදාසි. විලෙපනභාජනෙන සද්ධිං හෙට්ඨිමානි ඡ තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. **“සෙය්‍යා”**ති මඤ්චපීඨං, තං දෙන්තොපි න සුද්ධමඤ්චපීඨමෙව අදාසි. කොජවකම්බලපච්චත්ථරණමඤ්චපටිපාදකෙහි සද්ධිං අන්තමසො මඞ්කුන[4] සොධනදණ්ඩකෙ හෙට්ඨිමානි ච සත්ත තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. ආවසථං දෙන්තොපි න ගෙහමත්තමෙව අදාසි. අථ ඛො තං මාලාකම්මලතාකම්මපතිමණ්ඩිතං සුපඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨං කාරෙත්වා හෙට්ඨිමානි අට්ඨ තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. **“පදීපෙය්‍ය”**න්ති දීපතෙලං. තං දෙන්තො චෙතියඞ්ගණෙ බොධියඞ්ගණෙ ධම්මසවණග්ගෙ[5] වසනගෙහෙ පොත්ථකවාචනට්ඨානෙ ඉමිනා දීපං ජාලාපෙථාති න සුද්ධතෙලමෙව අදාසි. වට්ටිකපල්ලකතෙලභාජනාදීහි සද්ධිං හෙට්ඨිමානි නව තස්ස පරිවාරං කත්වා අදාසි. **“සුවිභත්තන්තරානී”**ති සුවිභත්තඅන්තරානි. **“රාජානො”**ති අභිසිත්තා. **“භොගියා”**ති භොජකා. **“කුමාරා”**ති රාජකුමාරා. ඉධ **කම්මං** නාම සපරිවාරං දානං. **කම්මසරික්ඛකං** නාම සපරිවාරං කත්වා දානං අදාසීති. තං ඉමිනා කාරණෙන සදෙවකො ලොකො ජානාතූති නිබ්බත්තං චක්කලක්ඛණං. **ලක්ඛණං** නාම තදෙව චක්කලක්ඛණං. **ආනිසංසො** මහාපරිවාරතා. **“තදෙතං වුච්චතී”**ති ඉමා තදත්ථපරිදීපනා ගාථා වුච්චන්ති. දුවිධා හි ගාථා

1. සී. I & II[1]. අනන්තරඛජ්ජං
2. සී. I. II & III. සුත්තමාලාදිමාලමෙව.
3. සී. I. II & III. පොත්ථකාදිසු.
4. ම. මකුණ.
5. ම. ධම්මසවණග්ගෙ.

හොන්ති, තදත්ථපරිදීපනා ච විසෙසත්ථපරිදීපනා ච. තත්ථ පාළිආගතමෙව අත්ථං පරිදීපනා තදත්ථපරිදීපනා නාම. පාළියං අනාගතං අත්ථං පරිදීපනා විසෙසත්ථපරිදීපනා නාම. ඉමා පන තදත්ථපරිදීපනා. තත්ථ “පුරෙ”ති පුබ්බෙ. “පුරත්ථා”ති තස්සෙව වෙවචනං. “පුරිමාසු ජාතිසූ”ති ඉමිස්සා ජාතියා පුබ්බෙ කත කම්මපටික්ඛෙපදීපනං. “උබ්බෙගඋත්තාසභයාපනූදනො”ති උබ්බෙගභයස්ස ච උත්තාසභයස්ස ච අපනුදනො. “උස්සුක්කො”ති අධිමත්තො. “සතපුඤ්ඤලක්ඛණ”න්ති සතෙන සතෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිබ්බත්තං එකෙකං ලක්ඛණං. එවං සන්තෙ යො කොචි බුද්ධො භවෙය්‍යාති න රොචයිංසු. අනන්තෙසු පන චක්කවාළෙසු සබ්බෙ සත්තා එකෙකං කම්මං සතක්ඛත්තුං කරෙය්‍යුං එත්තකෙහි ජනෙහි කතකම්මං බොධිසත්තො එකොව එකෙකං සතගුණං කත්වා නිබ්බත්තෙතො තස්මා සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති ඉමමත්ථං රොචයිංසු. “මනුස්සාසුරසත්තරක්ඛසා”ති මනුස්සා ච අසුරසත්තා ච රක්ඛසා ච. “අන්තරා”ති පටිසන්ධිතො සරසචුතියා අන්තරෙ. ඉධ කම්මං නාම පාණාතිපාතා විරති. කම්මසරික්ඛකං නාම පාණාතිපාතං කරොන්තා පදසද්දසවනභයා අග්ගග්ගපාදෙහි[1] අක්කමන්තා ගන්ත්වා පරං ඝාතෙන්ති[2] අථ තෙ ඉමිනා කාරණෙන තෙසං තං කම්මං ජනො ජානාතූති අන්තොවඞ්කපාදා වා බහිවඞ්කපාදා වා උක්කුටිකපාදා වා අග්ගකොණ්ඩා වා පණ්හිකොණ්ඩා වා භවන්ති. අග්ගග්ගපාදෙහි ගන්ත්වා පරස්ස අමාරිතභාවං පන තථාගතස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ආයතපණ්හි මහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. තථා පරං ඝාතෙන්තා උත්තානකායෙන ගච්ඡන්තා[3] අඤ්ඤෙ පස්සියන්තීති ඔනතා ගන්ත්වා පරං ඝාතෙන්ති. අථ තෙ එවම්මෙ ගන්ත්වා පරං ඝාතයිංසූති තෙසං තං කම්මං ඉමිනා කාරණෙන පරෙ ජානාතූති ඛුජ්ජා වා වාමනා වා පීඨසප්පී වා භවන්ති. තථාගතස්ස පන එවං ගන්ත්වා පරෙසං අඝාතිතභාවං ඉමිනා කාරණෙන සදෙවකො ලොකො ජානාතූති බ්‍රහ්මුජ්ජුගත්තමහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති.

තථා පරං ඝාතෙන්තා ආවුධං වා මුග්ගරං වා ගණ්හිත්වා මුට්ඨිකතහත්ථා පරං ඝාතෙන්ති, තෙ එවං තෙසං පරස්ස ඝාතිතභාවං ඉමිනා කාරණෙන ජනො ජානාතූති රස්සඞ්ගුලී වා රස්සහත්ථා වා වඞ්කඞ්ගුලී වා ඵණහත්ථකා වා භවන්ති, තථාගතස්ස පන එවං පරෙසං අඝාතිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති දීඝඞ්ගුලිමහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. ඉදමෙත්ථ කම්මසරික්ඛකං, ඉදමෙව පන ලක්ඛණත්තයං ලක්ඛණං නාම දීඝායුකභාවො ලක්ඛණානිසංසො. “මරණවධභයත්තනො”ති

1. ම. අග්ගග්ගපාදෙසි. 2. ම. පාතෙන්ති. 3. සී. I, II. ගච්ඡන්තො.

එත්ථ මරණසඞ්ඛාතො වධො=මරණවධො. මරණවධතො භයං=මරණවධභයං. තං අත්තනො. "විදිත්වා පටිවිරතො පරම්මරණායා"ති යථා මය්හං මරණතො භයං මම ජීවිතං පියං එවං පරෙසම්පීති ඤත්වා පරම්මරණතො පටිවිරතො අහොසි. "සුචරිතෙනා"ති සුචිණ්ණෙන. "සග්ගමාගමා"ති සග්ගං ගතො[1] "චවිය පුනරිධාගතො"ති චවිත්වා පුන ඉධාගතො. "දීඝපාසණ්හිකො"ති දීඝපණ්හිකො. "බ්‍රහ්මාවසුජූ"ති[2] බ්‍රහ්මා විය සුට්ඨු උජු. "සුභුජො"ති සුන්දරභුජො. "සුසූ"ති මහල්ලකකාලෙපි තරුණරූපො. "සුසණ්ඨිතො"ති සුසණ්ඨානසම්පන්නො. "මුදුතලුණඞ්ගුලියස්සා"ති මුදූ ච තලුණා ච අඞ්ගුලියො අස්ස[3]. "තීහී"ති තීහි. "පුරිසවරඞ්ගලක්ඛණෙහී"ති පුරිසවරස්ස අඞ්ගලක්ඛණෙහි. "චිරංයපනාය"ති චිරං යාපනාය. දීඝායුකභාවාය. "චිරං යපෙතී"ති චිරං යාපෙති. "චිරතරං පබ්බජති යදි තතො හී"ති තතො හි චිරතරං යාපෙති යදි පබ්බජතීති අත්ථො. "යපෙති වසිද්ධිභාවනාය"ති වසිප්පත්තො හුත්වා ඉද්ධිභාවනාය යාපෙති. "රසිතාන"න්ති රසසම්පන්නානං. "ඛාදනීයාන"න්ති ආදිසු ඛාදනීයානි නාම පිට්ඨඛජ්ජකාදීනි. "භොජනීයානී"ති පඤ්ච භොජනීයානි. "සායනීයානී"ති සායිතබ්බානි සප්පිනවනීතාදීනි. "ලෙහනීයානී"ති නිල්ලෙහිතබ්බානි පිට්ඨපායාසාදීනි. "පානානී"ති අට්ඨ පානකානි.

ඉධ කම්මං නාම කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානිපි දින්නං ඉදං පණීතභොජනදානං. කම්මසරික්ඛං නාම ලූඛභොජනෙ කුච්ඡිගතෙ ලොහිතං සුස්සති මංසං මිලායති, තස්මා ලූඛදායකා සත්තා ඉමිනා කාරණෙන තෙසං ලූඛභොජනස්ස දින්නභාවං ජනො ජානාතූති අප්පමංසා අප්පලොහිතා මනුස්සපෙතා විය දුල්ලභන්නපානා භවන්ති. පණීතභොජනෙ පන කුච්ඡිගතෙ මංසලොහිතං වඩ්ඪති පරිපුණ්ණකායා පාසාදිකා අභිරූපා දස්සනීයා හොන්ති, තස්මා තථාගතස්ස දීඝරත්තං පණීතභොජනදායකත්තං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සත්තුස්සදමහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති ලක්ඛණං නාම සත්තුස්සදලක්ඛණමෙව. පණීතලාභිතා ආනිසංසො "ඛජ්ජභොජ්ජමථලෙය්‍යසායිත"න්ති ඛජ්ජකං ච භොජනං ච ලෙහනීයඤ්ච. සායනීයඤ්ච "උත්තමග්ගරසදායකො"ති උත්තමො අග්ගරසදායකො, උත්තමානං වා අග්ගරසානං දායකො. "සත්තචුස්සදෙ"ති සත්ත ච උස්සදෙ. "ඛජ්ජපෙය්‍යජාත"න්ති ඛජ්ජභොජ්ජාදි පෙය්‍යකං. තෙසං ලාභසංවත්තනිකන්ති අත්ථො. "පබ්බජ්ජමපි චා"ති පබ්බජමානොපි ච. "තදධිගච්ඡතී"ති තං අධිගච්ඡති. "ලාභි රූපත්තම"න්ති ලාභී උත්තමං. දසෙනනාති

1 සී. "සග්ගමගමා"ති සග්ගං ගතො. 2 ම. බ්‍රහ්මංව සුජූති.
3. සී. I. II & III. අස්සාති මුදුතලුණඞ්ගුලීහිසි.

ආදීසු එකච්චො දානෙනෙව සංගණ්හිතබ්බො හොති, තං දානෙන සංගණ්හාති. පබ්බජිතානං පබ්බජිතපරික්ඛාරං, ගිහීනං ගිහිපරික්ඛාරං අදාසි. "පෙය්‍යවජ්ජෙනා"ති එකච්චො හි අයං දාතබ්බං නාම දෙති, එකෙන පන වචනෙන සබ්බං මක්ඛෙත්වා නාසෙති, කිං එතස්ස දානන්ති වත්තබ්බො හොති. එකච්චො අයං කිඤ්චාපි දානං න දෙති, කථෙන්තො පන තෙලෙන විය මක්ඛෙති, එසො දෙතු වා මා වා වචනමෙවස්ස සහස්සං අග්ඝතීති වත්තබ්බො හොති. එවරූපො පුග්ගලො දානං න පච්චාසීසති, පියවචනමෙව පච්චාසීසති. තං පියවචනෙන සඞ්ගණ්හාති. "අත්ථචරියායා"ති අත්ථසංවඩ්ඪනකථාය එකච්චො හි නෙව දානං න පියවචනං පච්චාසීසති අත්තනො හිතකථං වුඩ්ඪිකථමෙව පච්චාසීසති. එවරූපං පුග්ගලං ඉදං තෙ කාතබ්බං ඉදං තෙ න කාතබ්බං. එවරූපො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො එවරූපො න සෙවිතබ්බොති එවං අත්ථචරියාය සංගණ්හාති. "සමානත්තතායා"ති සමානසුඛදුක්ඛභාවෙන. එකච්චො හි දානාදීසු එකම්පි න පච්චාසීසති, එකාසනෙ නිසජ්ජං එකපල්ලඞ්කෙ සයනං එකතො භොජනන්ති එවං සමානසුඛදුක්ඛතං පච්චාසීසති, තත්ථ ජාතියා හීනො භොගෙන අධිකො දුස්සඞ්ගහො හොති, න හි සක්කා තෙන සද්ධිං එකපරිභොගො කාතුං තථා අකයිරමානෙ ච සො කුජ්ඣති. භොගෙන හීනො ජාතියා අධිකොපි දුස්සඞ්ගහො හොති, සො හි අහං ජාතිමාති භොගසම්පන්නෙන සද්ධිං එකපරිභොගං ඉච්ඡති තස්මිං අකයිරමානෙ කුජ්ඣති. උභොහිපි හීනො පන සුසඞ්ගහො හොති. න හි සො ඉතරෙන සද්ධිං එකපරිභොගං ඉච්ඡති, න අකයිරමානෙ කුජ්ඣති. උභොහි සදිසොපි සුසඞ්ගහො යෙව. භික්ඛුසු දුස්සීලො දුස්සඞ්ගහො හොති, න හි සක්කා තෙන සද්ධිං එකපරිභොගො කාතුං, තථා අකයිරමානෙ කුජ්ඣති. සීලවා සුසඞ්ගහො හොති, සීලවා හි ආදියමානෙපි අකයිරමානෙපි න කුජ්ඣති, අඤ්ඤදං අත්තනා සද්ධිං පරිභොගං අකරොන්තම්පි න පාපකෙන චිත්තෙන පස්සති, පරිභොගොපි තෙන සද්ධිං සුකරො හොති. තස්මා එවරූපං පුග්ගලං එවං සමානත්තතාය සඞ්ගණ්හාති. "සුසඞ්ගහිතාස්ස හොන්තී"ති සුසඞ්ගහිතා අස්ස හොන්ති. දෙතු වා මා වා දෙතු, කරොතු වා මා වා කරොතු, සුසඞ්ගහිතාව හොන්ති. "නාභිජ්ජන්තී"ති න භිජ්ජන්ති. යදස්ස දාතබ්බං හොති තං දෙති. ඉදානි මඤ්ඤෙ නත්ථි තෙන න දෙති. කිං මයං දදමානමෙව උපට්ඨාම. අදෙන්තං අකරොන්තං න උපට්ඨාමාති එවං චින්තෙන්ති. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං කතං දානාදිසඞ්ගහකම්මං, කම්මසරික්ඛකං නාම සො එවං අසඞ්ගාහකො හොති සො ඉමිනා කාරණෙන තස්ස අසඞ්ගාහකභාවං ජනො ජානාතූති ඵඞ්ගහත්ථපාදොචෙව හොති, විසමසීතාවයව[1]ලක්ඛණො ච, තථාගතස්ස පන දීඝරත්තං සඞ්ගාහක

1. ම. විසමසීති සණෙසව.

භාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉමානි ද්වෙ ලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්ති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. සුසඞ්ගහිතපරිජනතා ආනිසංසො. “**කාරියා**”ති කරිත්වා. “**චරියා**”ති චරිත්වා. “**අනවමතෙනා**”ති අනවඤ්ඤාතෙන. “අනපවාදෙනා”ති පි පාඨො. න අපමාදෙන න[1] දීනෙන න ගබ්බි[2]තෙනාති අත්ථො. “**චවියා**”ති චවිත්වා. “**අභිරූචිරසුවග්ගු[3]දස්සනෙය්‍ය**”න්ති අභිරුචිරං ච සුපාසාදිකං සුවග්ගුං ච[3] සුඬුජෙතං දස්සනෙය්‍යං ච දට්ඨබ්බයුත්තං. “**සුඛුමාරො**”ති සුට්ඨු සුඛුමාරො. “**පරිජනස්සවො**”ති පරිජනො අස්සවො වචනකරො. “**විධෙය්‍යා**”ති කත්තබ්බාකත්තබ්බෙසු යථාරුචිං විධෙතබ්බා.[4] “**මහිම**”න්ති මහිං ඉමං. “**පියවදං හිතසුඛතං ජිගීසමානො**”ති පියවාදෙ හුත්වා හිතඤ්ච සුඛඤ්ච පරියෙසමානො. “**වචනපතිකරස්සාභිප්පසන්නා**”ති වචනපති[5]කරා අස්ස අභිප්පසන්නා. “**ධම්මානුධම්ම**”න්ති ධම්මඤ්ච අනුධම්මඤ්ච. “**අත්ථුපසංහිත**”න්ති ඉධලොකපරලොකත්ථනිස්සිතං. “**ධම්මූපසංහිත**”න්ති දසකුසලකම්මපථනිස්සිතං. “**බහුජනං නිදංසෙසී**”ති[6] බහුජනස්ස නිදංසනකාරං කරෙසි.[7] “**පාණින**”න්ති සත්තානං. අග්ගොති ආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි.

ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං භාසිතා උද්ධංගමනීයා අත්ථූපසංහිතා වාචා. කම්මසරික්ඛකං නාම යො එවරූපං උග්ගතවාචං න භාසති සො ඉමිනාස්ස කාරණෙන උග්ගතවාචාය අභාසනං ජනො ජානාතූති අධොගතසඞ්ඛපාදො[8] ච හොති අධොගතලොමො[9] ච. තථාගතස්ස පන දීඝරත්තං එවරූපාය උග්ගතවාචාය භාසිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා ලක්ඛණෙන ජානාතූති උස්සඞ්ඛපාදලක්ඛණඤ්ච උද්ධග්ගලොමලක්ඛණඤ්ච නිබ්බත්තන්ති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. උත්තමභාවො ආනිසංසො. “**එරය**”න්ති භණන්තො. “**බහුජනං නිදංසයී**”ති බහුජනස්ස හිතං දෙසෙසි. “**ධම්මයාගං**”ති ධම්මදානයඤ්ඤං. “**උද්ධමුප්පතිතලොමවාසයො**”ති සො එස උද්ධං උග්ගතලොමවා හොති. “**පාදගණ්ඨිඅහු**”ති පාදෙ ගොප්ඵකා අහෙසුං. “**සාධුසණ්ඨිතා**”ති සුට්ඨු සණ්ඨිතා. “**මංසලොහිතාචිතා**”ති මංසෙන ච ලොහිතෙන ච ආචිතා. “**තචොත්ථටා**”ති තචෙන පරියොනද්ධා ගුළ්ඵා. “**වජති**”ති ගච්ඡති. **අනොමනික්කමො**”ති අනොමවිහාරී සෙට්ඨවිහාරී. “**සිප්පංවා**”ති ආදිසු සිප්පං නාම ද්වෙ සිප්පානි හීනං ච සිප්පං උක්කට්ඨං ච සිප්පං. හීනං නාම සිප්පං නළකාරසිප්පං කුම්භකාරසිප්පං පෙසකාරසිප්පං නහාපිතසිප්පං. **උක්කට්ඨං** නාම සිප්පං ලෙඛා මුද්දා ගණනා. “**විජ්ජා**”ති අභි

1. ම. අනපමොදෙනාපි.
2. ම. න ගබ්බි.
3. ම. වග්ග.
4. ම. විධාතබ්බා
5. ම. අනුමති.
6. ම. සොතීති.
7. ම. සීති.
8. ම. කරෙති.
9. ම. අධොසඞ්ඛ.

විජ්ජාදි අනෙකවිධා. "චරණ"න්ති පඤ්චසීලං දසසීලං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. "කම්ම"න්ති කම්මස්සකතඤාණපඤ්ඤා. "කිලිස්සෙය්‍යු"න්ති කිලමෙය්‍යුං. අන්තෙවාසිකවත්තං නාම දුක්ඛං තං තෙසං මා චිරං අහොසීති විනෙතසි.

"රාජාරහානී"ති රඤ්ඤො අනුරූපානි හත්ථිඅස්සාදීනි තානියෙව රඤ්ඤො සෙනාය අඞ්ගභූතත්තා රාජාරහානීති[1] වුච්චන්ති. "රාජූපභොගානී"ති රඤ්ඤො උපභොගපරිභොගභණ්ඩානි චෙව සත්තරතනානි ච. "රාජානුච්ඡවිකානී"ති රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකානි, තෙසං යෙව සබ්බෙසං ඉදං ගහණං. "සමණාරහානී"ති සමණානං අනුරූපානි චීවරාදීනි. "සමණඞ්ගානී"ති සමණානං කොට්ඨාසභූතා චතස්සො පරිසා. "සමණූපභොගානී"ති සමණානං උපභොගපරික්ඛාරා. "සමණානුච්ඡවිකානී"ති තෙසඤ්ඤෙව අධිවචනං.

ඉධ පන කම්මං නාම දීඝරත්තං සක්කච්චං සිප්පාදිවාචනං. කම්මසරික්ඛං නාම යො එවං සක්කච්චං සිප්පං අවාචෙන්තො අන්තෙවාසිකෙ උක්කුටිකාසනජඞ්ඝපෙසනිකාදීහි කිලමෙති තස්ස ජඞ්ඝමංසං ලිඛිත්වා පතිතං විය හොති. තථාගතස්ස පන සක්කච්චපාචිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති අනුපුබ්බං උග්ගතවඩ්ඪිතං එණිජඞ්ඝලක්ඛණං නිබ්බත්තති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. අනුච්ඡවිකලාභිතා ආනිසංසො. "යදූපඝාතායා"ති[2] යං සිප්පං කස්සචි උපඝාතාය න හොති. "කිලිස්සතී"ති කිලමිස්සති. "සුඛුමත්තචොත්ථටා"ති සුඛුමත්තචෙන පරියොනද්ධා, කිං පන අඤ්ඤෙන කම්මෙන අඤ්ඤං ලක්ඛණං නිබ්බත්තතී? න නිබ්බත්තති. යං පන නිබ්බත්තති තං අනුබ්‍යඤ්ජනං හොති. තස්මා ඉදං වුත්තං. "සමණං වා"ති සමිතපාපත්තා සමණං වා. "බ්‍රාහ්මණං වා"ති බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණං. "මහාපඤ්ඤො"ති ආදීසු මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතො හොතීති අත්ථො. තත්‍රිදං මහාපඤ්ඤාදීනං නානත්තං. "තත්ථ කතමා මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිගණ්හතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සමාධික්ඛන්ධෙ පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ විමුත්තික්ඛන්ධෙ විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ පරිගණ්හතීති මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි ඨානාඨානානි. මහාවිහාරසමාපත්තියො. මහන්තානි අරියසච්චානි. මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ. සම්මප්පධානෙ. ඉද්ධිපාදෙ. මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි බලානි. බොජ්ඣඞ්ගානි. මහන්තෙ අරියමග්ගෙ. මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි. මහාඅභිඤ්ඤායො මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිගණ්හතීති මහාපඤ්ඤා. කතමා පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා. පුථුනානාධාතූසු. පුථුනානාආයතනෙසු. පුථුනානාපටිච්චසමුප්පාදෙසු ච පුථුනානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු. පුථුනානාඅත්ථෙසු. ධම්මෙසු.

1. ම. අඞ්ගභූතත්තා රාජඞ්ගානීති. 2. සී. 1, II. යදුපඝාතං.

නිරුත්තීසු. පටිභානෙසු. පුථු නානාසීලක්ඛන්ධෙසු. පුථු නානා සමාධි පඤ්ඤා. විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු. පුථු නානා ඨානාඨානෙසු පුථු නානාවිහාරසමාපත්තීසු. පුථු නානාඅරියසච්චෙසු. පුථු නානා සතිපට්ඨානෙසු. සම්මප්පධානෙසු. ඉද්ධිපාදෙසු. ඉන්ද්‍රියෙසු. බලෙසු. බොජ්ඣඞ්ගෙසු. පුථු නානා අරියමග්ගෙසු. සාමඤ්ඤඵලෙසු. අභිඤ්ඤාසු. පුථුජ්ජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්ම පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා.

කතමා හාසු පඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො හාසු[1] බහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමුජ්ජබහුලො සීලං පරිපූරෙති. ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙති. භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං. ජාගරියානුයොගං. සීලක්ඛන්ධං. සමාධික්ඛන්ධං. පඤ්ඤාක්ඛන්ධං. විමුත්තික්ඛන්ධං. විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති හාසුපඤ්ඤා. හාසුබහුලො-පෙ-පාමුජ්ජබහුලො ඨානාඨානං පටිවිජ්ඣතීති හාසුපඤ්ඤා. හාසුබලො විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙතීති හාසුපඤ්ඤා. හාසුබහුලො අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති. සතිපට්ඨානෙ සම්මප්පධානෙ. ඉද්ධිපාදෙ. ඉන්ද්‍රියානි. බලානි. බොජ්ඣඞ්ගානි. අරියමග්ගං භාවෙතීති හාසුපඤ්ඤා. හාසුබහුලො සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොති. අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති හාසුපඤ්ඤා හාසුබහුලො, වෙද තුට්ඨි පාමුජ්ජ බහුලො පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති හාසුපඤ්ඤා. කතමා ජවනපඤ්ඤා? යං කිංචි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං යං දූරෙ සන්තිකෙ වා සබ්බං තං රූපං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. දුක්ඛතො ඛිප්පං. අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. යා කාචි වෙදනා. යං කිංචි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං සබ්බං තං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛු-පෙ-ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන දුක්ඛං භයට්ඨෙන අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. වෙදනා. සඤ්ඤා, සඞ්ඛාරා. විඤ්ඤාණං චක්ඛුං. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන-පෙ-විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං-විඤ්ඤාණං චක්ඛුං-පෙ-ජරාමරණං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාච ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

1. මි. හාස.

කතමා තික්ඛපඤ්ඤා? ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති උප්පන්නං ව්‍යාපාදවිතක්කං උප්පන්නං විහිංසාවිතක්කං උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ උප්පන්නං රාගං දොසං මොහං කොධං උපනාහං මක්ඛං පලාසං ඉස්සං මච්ඡරියං මායං සාඨෙය්‍යං ථම්භං සාරම්භං මානං අතිමානං මදං පමාදං සබ්බෙ කිලෙසෙ සබ්බෙ දුච්චරිතෙ සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ සබ්බෙ භවගාමිකෙ කම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති ව්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො අරියමග්ගා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ අභිඤ්ඤායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤායාති තික්ඛපඤ්ඤා.

කතමා නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති උත්තාසබහුලො උක්කණ්ඨාබහුලො අරතිබහුලො අනභිරතිබහුලො බහිමුඛො න රමති සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා. අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං මොහක්ඛන්ධං කොධං උපනාහං-පෙ-සබ්බෙ භවගාමිකෙ කම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා.

"පබ්බජිතං උපාසිතා"ති පණ්ඩිතං පබ්බජිතං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසිතා **"අත්ථන්තරො"**ති යථා එකෙ රන්ධගවෙසිනො උපාරම්භචිත්තතාය දොසං අබ්භන්තරං කත්වා නිසාමයන්ති එවං අනිසාමෙත්වා අත්ථං අබ්භන්තරං කත්වා අත්ථයුත්තං කථං නිසාමයි උපධාරයි. **"පටිලාභගතෙන"**ති පටිලාභත්තාය ගතෙන.[1] **"උප්පාදනිමිත්තකොවිද"**ති උප්පාදෙ ච නිමිත්තෙ ච ඡෙකා. **"අවෙච්චදක්ඛනි"**ති ඤත්වා පස්සිස්සති. **"අත්ථානුසිසිංසු[2] පරිගහෙත්වා"**තියෙ අත්ථානුසාසනෙසු පරිග්ගහා අත්ථානත්ථං පරිග්ගාහකාති ජානාති, තෙසුපි අත්ථො. **"අක්කොධනො"**ති න අනාගාමිමග්ගෙන කොධස්ස පහීනත්තා. අථ ඛො සචෙපි මෙ කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය ඛිප්පමෙව තං පටිවිනොදෙය්‍යන්ති එවං අකොධවසිකත්තං[3]. **"නාභිසජ්ජී"**ති කුපිලකණ්ටකො විය තත්ථ තත්ථ චම්මං තුදන්තො විය න ලග්ගි. "න කුප්පි න ව්‍යාපජ්ජි"ති ආදිසු පුබ්බුප්පත්තිකො කොපො. තතො බලවතරො **ව්‍යාපාදො**. තතො බලවතරා පතිත්ථියනා. තං සබ්බං අකරොන්තො න කුප්පි නව්‍යාපජ්ජි. නපතිත්ථියි **"අප්පච්චය"**න්ති දොමනස්සං. **"න පාත්වාකාසී"**ති න කායවිකාරෙන න වචීවිකාරෙන වා පාකටමකාසි. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං අක්කොධනතා[4]. චෙව සුඛුමත්ථරණාදි දානං ච. කම්මසරික්ඛකං නාම

1. ම. ගතෙන.
2. සී. 1. II. & III. අත්ථානුසාසිංසු.
3. ම. කතත්තා.
4. ම. අක්කොධනතා.

කොධනස්ස හි ඡවිවණ්ණො ආවිලො හොති මුඛං දුද්දසිකං, වත්ථච්ඡාදනසදිසං ච මණ්ඩනං නාම නත්ථි. තස්මා යො කොධනො චෙව වත්ථච්ඡාදනානඤ්ච අදාතා සො ඉමිනා කාරණෙනස්ස ජනො කොධනාදිභාවං ජානාතූති දුබ්බණ්ණො හොති දුස්සණ්ඨානො. අක්කොධනස්ස පන මුඛං විරොචති ඡවිවණ්ණො විප්පසීදති. සත්තා හි චතූහි කාරණෙහි පාසාදිකා හොන්ති ආමිසදානෙන වා වත්ථදානෙන වා සම්මජ්ජනෙන වා අක්කොධනතාය වා. ඉමානි ච චත්තාරිපි කාරණානි දීඝරත්තං තථාගතෙන කතානෙව, තෙනස්ස ඉමෙසං කතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සුවණ්ණවණ්ණං මහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං, සුඛුමත්ථරණාදිලාභිතා ආනිසංසො. “අභිවිසජ්ජී”ති විස්සජ්ජෙසි. “මහිමිවසුරො අභිවස්ස”න්ති සුරො වුච්චති දෙවො. මහා පඨවිං අභිවස්සන්තො දෙවො විය. “සුරවරතරොරිව ඉන්දො”ති සුරානං වරතරො ඉන්දො විය. “අපබ්බජ්ජමිච්ඡ”න්ති ගිහිභාවං ඉච්ඡන්තො. “මහතිං මහි”න්ති මහන්තිං පඨවිං. “අච්ඡාදනවත්ථමොක්ඛපාපුරණාන”න්ති අච්ඡාදනානඤ්ච වත්ථානඤ්ච උත්තමපාපුරණානං ච. “පතාපෙ”ති විතානෙ. “මාතරම්පි පුත්තෙන සමානෙන්තා අභොසී”ති ඉමං කම්මං රජ්ජෙ පතිට්ඨිතෙන න සක්කා කාතුං[1] තස්මා බොධිසත්තොපි රජ්ජං කාරයමානො අන්තො ච නගරෙ චතුක්කාදීසු චතූසු නගරද්වාරෙසු බහිනගරෙ චතූසු දිසාසු ඉමං කම්මං කරොථාති මනුස්සෙ ඨපෙසි. තෙ මාතරං කුහිං මෙ පුත්තො පුත්තං න පස්සාමීති විලපන්තිං පරියෙසමානං දිස්වා එහි අම්ම පුත්තං දක්ඛිසීති තං ආදාය ගන්ත්වා නහාපෙත්වා[2] භොජෙත්වා පුත්තමස්සා පරියෙසිත්වා දස්සෙන්ති, එසනයො සබ්බත්ථ. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං ඤාතීනං සමග්ගීභාවකරණං, කම්මසරික්ඛකං නාම ඤාතයොහි[3] සමග්ගීභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වජ්ජං පටිච්ඡාදෙන්ති. කිඤ්චාපිහි තෙ කලහකාලෙ කලහං කරොන්ති එකස්ස පන දොසෙ උප්පන්නෙ අඤ්ඤං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡන්ති. අයං නාම එතස්ස දොසොති වුත්තෙ සබ්බෙ උට්ඨහිත්වා කෙන දිට්ඨං කෙන සුතං අම්හාකං ඤාතීසු එවරූපං කත්තා නාම නත්ථීති. තථාගතෙන ච ඤාති[4] සඞ්ගහං කරොන්තෙන දීඝරත්තං ඉදං වජ්ජපටිච්ඡාදනකම්මං නාම කතං හොති. අථස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන එවරූපස්ස කම්මස්ස කතභාවං ජානාතූති කොසොහිතවත්ථගුය්හලක්ඛණං නිබ්බත්තති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං, පහූතපුත්තතා ආනිසංසො. “වත්ථච්ඡාදිය”න්ති වත්ථෙන ඡාදෙතබ්බං වත්ථගුය්හං. “අමිත්තතාපනා”ති අමිත්තානං තාපනා

1. ම. සක්කාකාතුං, 2. ම. නහාපෙත්වා. 3. ම. ඤාතකෙහි. 4. ම. න. ඤාති

“ගිහිස්ස පීති ජානතා”ති ගිහිභූතස්ස සතො පීතිජනකා. “සමං ජානාතී”ති අයං තාරුක්ඛසමො අයං පොක්ඛරසාතිසමොති එවං තෙන තෙන සමං ජානාති. “සාමං ජානාතී”ති සයං ජානාති. “පුරිසං ජානාතී”ති අයං සෙට්ඨසම්මතොති පුරිසං ජානාති. “පුරිසවිසෙසං ජානාතී”ති මුග්ගං මාසෙන සමං අකත්වා ගුණවිසිට්ඨස්ස විසෙසං ජානාති. “අයමිදමරහතී”ති අයං පුරිසො ඉදං නාම දානං මානං සක්කාරං අරහති. “පුරිස විසෙසකරො පුරෙ අහොසී”ති පුරිසවිසෙසං ඤත්වා කාරකො අහොසි, යො යං අරහති තස්සෙව තං අදාසි. යොහි කහාපණාරහස්ස අඩ්ඪං දෙති සො පරස්ස අඩ්ඪං නාසෙති, යො ච කහාපණං දෙති සො අත්තනො කහාපණං නාසෙති. තස්මා ඉදං උභයම්පි අකත්වා යො යං අරහති තස්ස තදෙව අදාසි. “සද්ධාධන”න්ති ආදීසු සම්පත්තිපටිලාභවසෙන සද්ධාදීනං ධනභාවො වෙදිතබ්බො. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං පුරිසවිසෙසං ඤත්වා කතං සඞ්ගහකම්මං. කම්මසරික්ඛකං නාම තදස්ස කම්මං සන්දෙවනො ලොමහො ඉමිනා කාරණෙන ජාතාතුති ඉමානි ච ලක්ඛණානි නිබ්බත්තනානි. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං, ධනසම්පත්ති ආනිසංසො. “තුලියා”ති[1] තුලයිත්වා. “පවිචයා”ති පවිචිනිත්වා. “මහාජනසඞ්ගහන”න්ති මහාජනසඞ්ගහං. “සමෙක්ඛමානො”ති සමං උපෙක්ඛමානො. “අතිනිපුණා මනුජා”ති අතිනිපුණා සුඛුමපඤ්ඤා ලක්ඛණපාඨකා මනුස්සා. “බහුවිධා[2] ගිහි තදරහානී”ති[3] බහුවිධානි[3] ගිහීනං අනුච්ඡවිකානි පටිලභති. “දහරො සුසුකුමාරො”ති අයං දහරො කුමාරො. “පටිලභිංසූ”ති පටිලභිස්සතීති ව්‍යාකාසුං[4] “මහිපතිස්සා”ති රඤ්ඤො. “යොගක්ඛෙමකාමො”ති ඛෙමකාමො. “පඤ්ඤාය”ති කම්මස්සකතපඤ්ඤාය. ඉධ කම්මං නාම මහාජනස්ස අත්ථකාමතා. කම්මසරික්ඛකං නාම තං මහාජනස්ස අත්ථකාමතාය වඩ්ඪිමෙව පච්චාසිංසිතභාවං සන්දෙච්ඡකො ලොමකො ඉමිනා කාරණෙනස්ස ජාතාතුති ඉමානි සමන්තපරිපූරානි අඞ්ගානි තීණි ලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්තානි. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණත්තයං. ධනාදීහි චෙව සද්ධාදීහි ච අපරිහානි ආනිසංසො. “සද්ධායා”ති ඔකප්පනසද්ධාය පසාදසද්ධාය. “සීලෙනා”ති පඤ්චසීලදසසීලෙන. “සුතෙනා”ති පරියත්තිසවණෙන. “බුද්ධියා”ති එතෙසං බුද්ධියා, කින්ති එතෙහි වඩ්ඪෙය්‍යුන්ති එවං චින්තෙසීති අත්ථො. “ධම්මෙනා”ති ලොකියධම්මෙන. “බහූහි සාධූහී”ති අඤ්ඤෙහිපි බහූහි උත්තමගුණෙහි. “අහානධම්මත”න්ති අහානධම්මං[5] “සමාධිවාහනියො”ති යථා තිලඵලමත්තම්පි

1. සී. I. II & III. තුලයන්ති
2. සී. I & II. විවිධා. [ම. තුලියාති.
3. ම. බහුවිධගිහීනං අරහානීති.
4. සී. III. පටිලභිංසූති පටිලභිංසු.
5. ම. අපරිහානධම්මතන්ති, අපරිහීනධම්මං.

ජිව්හග්ගෙ ඨපිතං සබ්බත්ථ ඵරති එවං සමා හුත්වා වහන්ති. ඉධ කම්මං නාම අවිහෙඨනකම්මං. කම්මසරික්ඛකං නාම පාණිආදීහි පහාරං ලද්ධස්ස තත්ථ තත්ථ ලොහිතං සණ්ඨාති ගණ්ඨි ගණ්ඨි හුත්වා අන්තොව පුබ්බං ගණ්හාති, අන්තොව භිජ්ජති, එවං සො බහුරොගො හොති, තථාගතෙන පන දීඝරත්තං ඉදං ආරොග්‍යකරණං කම්මං කතං. තදස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ආරොග්‍යකරං රසග්ගසග්ගිලක්ඛණං නිබ්බත්තති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. අප්පාබාධතා ආනිසංසො. **"මරණවධෙනා"**ති එතං මාරෙථ එතං ඝාතෙථාති එවං ආණත්තෙන මරණවධෙන. **"උබ්බාධනායා"**ති බන්ධනාගාරප්පවෙසනෙන **"නචවිසම"**න්ති කක්කටකො විය අක්ඛීනි නීහරිත්වා න කොධවසෙන පෙක්ඛිතා අහොසි. **"නච විසාචී"**ති වඞ්කක්ඛිකොටියා පෙක්ඛිතාපි නාහොසි. **"නච පන විචෙය්‍ය පෙක්ඛිතා"**ති විචෙය්‍ය පෙක්ඛිතා නාම යො කුජ්ඣිත්වා යදා නං පරො ඔලොකෙති තදා නිමීලති[1] න ඔලොකෙති පුන ගච්ඡන්තං කුජ්ඣිත්වා ඔලොකෙති එවරූපො නාහොසි. "විනෙය්‍ය[2] පෙක්ඛිතා"තිපි පාඨො අයමෙවත්ථො. **"උජුං තථාපසට[3] මුජුමනො"**ති උජුමනො හුත්වා උජුං පෙක්ඛිතා අහොසි. යථා ච උජුං තථා පසටං[4] විපුලං විත්ථතං පෙක්ඛිතා අහොසි. **"පියදස්සනො"**ති පියායමානෙහි පස්සිතබ්බො. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං මහාජනස්ස පියචක්ඛුනා ඔලොකනකම්මං. කම්මසරික්ඛකං නාම කුජ්ඣිත්වා ඔලොකෙන්තස්ස කාණා විය කාකක්ඛි විය හොති. වඞ්කක්ඛි පන ආවිලක්ඛි ච හොතියෙව, පසන්නචිත්තස්ස පන ඔලොකයතො අක්ඛීනං පඤ්චවණ්ණා පසාදා පසීදන්ති. තථාගතො ච තථා ඔලොකෙසි. අථස්ස තං දීඝරත්තං පියචක්ඛුනා ඔලොකිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉමානි නෙත්තසම්පත්ති කරානි ද්වෙ මහාපුරිසලක්ඛණානි නිබ්බත්තන්ති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. පියදස්සනතා ආනිසංසො.

"අග්ගියොගිනො"ති ලක්ඛණසත්ථෙ යුත්තා. **"බහුජන පුබ්බඞ්ගමො අහොසී"**ති බහුජනස්ස පුබ්බඞ්ගමො අහොසි, ගණජෙට්ඨකො, තස්ස දිට්ඨානුගතිං අඤ්ඤෙ ආපජ්ජිංසු. ඉධ කම්මං නාම පුබ්බඞ්ගමතා. කම්මසරික්ඛකං නාම යො පුබ්බඞ්ගමො හුත්වා දානාදීනි කුසලකම්මානි කරොති සො අම්බකුභූතො සීසං උක්ඛිපිත්වා පීතිපාමොජ්ජෙන පරිපුණ්ණසීසො විචරති මහාපරිසොච[5] හොති. තථාගතො ච තථා අකාසි. අථස්ස සදෙවකො ලොකො

1. ම. නිම්මීලෙති.
2. ම. විනෙය්‍ය.
3. සී. I & II. පසඨ.
4. ම. වහොති.
5. ම. මහාපුරිසොච.

ඉමිනා කාරණෙන ඉමං පුබ්බඞ්ගමකම්මං ජානාතූති උණ්හීසසීස ලක්ඛණං නිබ්බත්තෙති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. මහාපරිවාරතා[1] ආනිසංසො. "බහුජනං හෙස්සතී"ති බහුජනස්ස භවිස්සති. "පතිභොගියා"ති වෙය්‍යාවච්චකාරා. එතස්ස බහූ වෙය්‍යාවච්චකරා භවිස්සන්තීති අත්ථො. "අභිහරන්ති තදා"ති දහරකාලෙයෙව තදා එවං ව්‍යාකරොන්ති. "පාටිහාරක"න්ති වෙය්‍යාවච්චකරභාවං. "විසවී"ති චින්තවසී. "උපවත්තතී"ති අජ්ඣාසයං අනුවත්තති. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං සච්චකථනං. කම්මසරික්ඛකං නාම දීඝරත්තං අවෙජ්ඣකථාය පරිසුද්ධකථාය කථිතභාවමස්ස සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති එකෙකලොම ලක්ඛණං ච උණ්ණාලක්ඛණං ච නිබ්බත්තෙති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං, මහාජනස්ස අජ්ඣාසයානුකූලෙන අනුවත්තනතා ආනිසංසො.

"එකෙකලොමූපචිතං ගත්ත"න්ති එකෙකෙහි ලොමෙහි උපචිත සරීරො[2] "අභෙජ්ජපරිසො"ති අභින්දිතබ්බපරිසො. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං අපිසුණවාචාය කථනං. කම්මසරික්ඛකං නාම පිසුණවාචස්ස කිර සමග්ගභාවං භින්දන්තො දන්තා අපරිපුණ්ණා චෙව හොන්ති විරළා ච. තථාගතස්ස පන දීඝරත්තං අපිසුණවාචතං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති ඉදං ලක්ඛණද්වයං නිබ්බත්තෙති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. අභෙජ්ජපරිසතා ආනිසංසො. "චතුරෙදසා"ති චත්තාරොදස චත්තාරීසං. "ආදෙය්‍යවාචො හොතී"ති ගහෙතබ්බවචනො හොති. ඉධ කම්මං නාම දීඝරත්තං අඵරුසවාදිතා. කම්මසරික්ඛකං නාම යෙ ඵරුසවාචා හොන්ති තෙ ඉමිනා කාරණෙන තෙසං ජිව්හං පරිවත්තෙත්වා ඵරුසවාචාය කථිතභාවං ජනො ජානාතූති බද්ධජිව්හා වා හොන්ති ගුළ්හජිව්හා වා විජිව්හා වා මම්මනා වා, යෙ පන ජිව්හං පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ඵරුසවාචං න වදන්ති තෙ බද්ධජිව්හා වා ගුළ්හජිව්හා වා විජිව්හා වා න හොන්ති, මුදු තෙසං ජිව්හා හොති රත්තකම්බලවණ්ණා ජිව්හා ච, තස්මා; තථාගතස්ස දීඝරත්තං ජිව්හං පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ඵරුසවාචාය අකථිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති පහූතජිව්හාලක්ඛණං නිබ්බත්තෙති. ඵරුසවාචං කථෙන්තානං ච සද්දො භිජ්ජති, තෙ සද්දභෙදං කත්වා ඵරුසවාචාය කථිතභාවං ජනො ජානාතූති ඡින්නස්සරා වා හොන්ති භින්නස්සරා වා කාකස්සරා වා, යෙ පන සරභෙදකරං ඵරුසං වාචං න කථෙන්ති තෙසං සද්දො මධුරො ච හොති පෙමනීයො ච, තස්මා තථාගතස්ස දීඝරත්තං සද්දභෙදකරාය ඵරුසවාචාය අකථිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති බ්‍රහ්මස්සරලක්ඛණං නිබ්බත්තෙති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. ආදෙය්‍යවචනතා

1. ම. මහාජනානුවත්තනතා. 2. ම. සරීරං.

ආනිසංසො. "උබ්බාධිකා"ති අනෙකාසප්පුත්තතා ආබාධකරං. "බහුජනපමද්දන"න්ති බහුජනානං පමද්දනං. "අබාළ්හං ගිරං සො න භණි ඵරුස"න්ති එත්ථ අකාරො පරතො භණිසද්දෙන යොජෙතබ්බො. "බාළ්හ"න්ති බාළ්හං බලවතිං අතිඵරුසං. බාළ්හං ගිරං[1] සො න අභණීති අයමෙත්ථ අත්ථො. "සුසංහිත"න්ති සුට්ඨුපෙමසහිතං. "සඛිල"න්ති මුදුකං. "වාචා"ති වාචායො. "කණ්ණසුඛා"ති කණ්ණසුඛායො. "කණ්ණසුඛ"න්තිපි පාඨො. යථා කණ්ණානං සුඛං හොති එවං එරෙතීති[2] අත්ථො. "වෙදයථා"ති වෙදයිත්ථ "බ්‍රහ්මස්සරත්ත"න්ති බ්‍රහ්මස්සරතං. "බහුනො බහු"න්ති බහුජනස්ස බහුං. "බහුන්නං බහු"න්තිපි පාඨො. බහුජනානං බහුන්ති අත්ථො "අප්පධංසිකො[3] හොතී"ති ගුණතො වා ඨානතො වා පධංසෙතුං වා චාවෙතුං අසක්කුණෙය්‍යො. ඉධ කම්මං නාම පලාපකථාය අකථනං. කම්මසරික්ඛකං නාම යෙ තං කථෙන්ති තෙ ඉමිනා කාරණෙන තෙසං හනුකං චාලෙත්වා චාලෙත්වා පලාපකථාය කථිතභාවං ජනො ජානාතූති අනෙකප්පකාරභග්ගහනුකා වා වඞ්කහනුකා වා පබ්භාරහනුකා හොන්ති, තථාගතො පන තථා න කථෙසි, තෙනස්ස හනුකං චාලෙත්වා චාලෙත්වා දීඝරත්තං පලාපකථාය අකථිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සීහහනුලක්ඛණං නිබ්බත්තතීති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණං. අප්පධංසිකතා ආනිසංසො.

"අවිකිණ්ණවචනබ්‍යප්පථො චා"ති අවිකිණ්ණවචනානං විය පුරිමබොධිසත්තානං වචනං බ්‍යප්පථො අස්සාති=අවිකිණ්ණවචනබ්‍යප්පථො. "ද්විදුගම' වරතරහනුත්තමලත්ථා"ති ද්වීහි ද්වීහි ගච්ඡතීති ද්විදුගමො[4], ද්වීහි ද්වීහීති චතූහි චතුප්පදානං වරතරස්ස සීහස්සෙව හනුභාවමලත්ථාති අත්ථො. "මනුජාධිපතී"ති මනුජානං අධිපති. "තථභෙවො"ති තථාසභාවො. "සුචිපරිවාරො"ති පරිසුද්ධපරිවාරො. ඉධ කම්මං නාම සම්මාජීවිතා. කම්මසරික්ඛකඤ්ච නාම යෙ විසමෙන සංකිලිට්ඨාජීවෙන ජීවිතං කප්පෙන්ති තෙසං දන්තාපි විසමා හොන්ති දන්තාපි කිලිට්ඨා. තථාගතස්ස පන සමෙන සුද්ධාජීවෙන ජීවිතං කප්පිතභාවං සදෙවකො ලොකො ඉමිනා කාරණෙන ජානාතූති සමදන්තලක්ඛණඤ්ච සුසුක්කදාඨලක්ඛණඤ්ච නිබ්බත්තන්ති. ලක්ඛණං නාම ඉදමෙව ලක්ඛණද්වයං. සුචිපරිවාරතා ආනිසංසො. "අවස්සජී"ති පජහාසි. "තිදිවපුරවරසමො"ති තිදිවපුරවරෙන සක්කෙන සමො. "ලපනජ"න්ති මුඛජං, දන්තානන්ති අත්ථො. "දිජසමසුක්කසුචිසොභනදන්තො"ති ද්වෙ වාරෙ ජාතත්තා දිජනාමකා සුක්කා සුචි සොභනා ච දන්තා අස්සාති= දිජසමසුක්කසුචිසොභනදන්තො. "නච ජනපදතුදන"න්ති[5] යො

1. ම. බලවන්තිං අතිඵරුසං බාළ්හංගිරං.   3. ම. සිංසො.
2. ම. එරයති.   4. ම. ද්‍රුගම.
5. ශ, I. II & III. තුදනං.

තස්ස චක්කවාළපරිච්ඡින්නෙ ජනපදෙ තස්ස අඤ්ඤෙන තුදනං පීළා වා ආබාධො වා නත්ථි. "හිතමපිව බහුජනසුඛං චරන්ති"ති බහුජනා සමාදානසුබද්ධක්ඛා හුත්වා තස්මිං ජනපදෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හිතමෙව සුඛඤ්ච චරන්ති. "විපාපො"ති විගතපාපො. "විගතදරථකිලමථො"ති විගතකායිකදරථකිලමථො. "මලඛිලකලිකිලෙසමපනුදෙති"ති[1] රාගාදිමලානඤ්ච රාගාදිඛිලානං ච දෙසකලීනඤ්ච සබ්බකිලෙසානඤ්ච අපනුදෙති. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානුසාරෙනෙවාති.

ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

3. 31.

එවමෙමසුතන්ති සිඟාලකසුත්තං.[2] තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. "වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙ"ති වෙළුවනන්ති තස්ස උය්‍යානස්ස නාමං, තං කිර වෙළුහි පරික්ඛිත්තං අහොසි. අට්ඨාරසහත්ථෙන ච පාකාරෙන ගොපුරට්ටාලයුත්තං නීලොභාසං මනොරමං තෙන වෙළුවනන්ති වුච්චති, කලන්දකානං චෙත්ථ නිවාපං අදංසු, තෙන කලන්දකනිවාපොති වුච්චති. පුබ්බෙ කිර අඤ්ඤතරො රාජා තත්ථ උය්‍යානෙ කීළනත්ථං ආගතො සුරාමදෙන මත්තො දිවානිද්දං ඔක්කමි. පරිජනොපිස්ස සුත්තො රාජාති පුප්ඵඵලාදීහි පලොභියමානො ඉතොචිතො ච පක්කාමි. අථ සුරාගන්ධෙන අඤ්ඤතරස්මා සුසිරරුක්ඛා කණ්හසප්පො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො අභිමුඛො ආගච්ඡති, තං දිස්වා රුක්ඛදෙවතා රඤ්ඤො ජීවිතං දම්මීති කලන්දකවෙසෙන[3] ආගන්ත්වා කණ්ණමූලෙ සද්දමකාසි. රාජා පටිබුජ්ඣි, කණ්හසප්පො නිවත්තො. සො තං දිස්වා ඉමාය කාලකාය මම ජීවිතං දින්නන්ති කාලකානං තත්ථ නිවාපං පට්ඨපෙසි. අභයඝොසනං ච ඝොසාපෙසි. තස්මා තං තතොපපභුති කලන්දකනිවාපොති සඞ්ඛං ගතං. "කලන්දකා"ති හි කාලකානං එතං නාමං. "තෙන ඛො පන සමයෙනා"ති යස්මිං සමයෙ භගවා රාජගහං ගොචරගාමං කත්වා වෙළුවනෙ කලන්දකනිවාපෙ විහරති තෙන සමයෙන. "සිඟාලකො ගහපතිපුත්තො"ති සිඟාලකොති තස්ස නාමං. ගහපතිපුත්තොති ගහපතිස්සපුත්තො=ගහපතිපුත්තො. තස්ස කිර පිතා ගහපතිමහාසාලො, නිදහිත්වා ඨපිතා තස්ස ගෙහෙ චත්තාලීසධනකොටියො අත්ථි, සො භගවති නිට්ඨං ගතො උපාසකො සොතාපන්නො, භරියාපිස්ස සොතාපන්නායෙව, පුත්තො පන අස්සද්ධො අප්පසන්නො, අථ නං මාතාපිතරො අභික්ඛණං එවං ඔවදන්ති "තාත සත්ථාරං උපසඞ්කම ධම්මසෙනාපතිං මහාමොග්ගල්ලානං මහාකස්සපං අසීතිමහාසාවකෙ උපසඞ්කමා"ති, සො එවමාහ නත්ථි

---

1. සී. I. II & III. පනුදෙති. 2. ම. සිඟාලසුත්තං 3. ම. කාලකවෙසෙන.

මම තුම්හාකං සමණානං උපසඞ්කමනකිච්චං සමණානං සන්තිකං ගන්ත්වා හි වන්දිතබ්බං හොති ඔනමිත්වා වන්දන්තස්ස පිට්ඨි රුජති ජණ්ණුකානි ඛරානි හොන්ති, භූමියං නිසීදිතබ්බං හොති. තත්ථ නිසින්නස්ස වත්ථානි කිලිස්සන්ති ජීරන්ති, සමීපෙ නිසින්නකාලතො පට්ඨාය කථාසල්ලාපො හොති තස්මිං සති විස්සාසො උප්පජ්ජති, තතො නිමන්තෙත්වා චීවරපිණ්ඩපාතාදීනි දාතබ්බානි හොන්ති. එවං සන්තෙ අත්ථො පරිහායති. නත්ථි මය්හං තුම්හාකං සමණානං උපසඞ්කමනකිච්චන්ති. ඉති තං යාවජීවං ඔවදන්තාපි මාතා පිතරො සාසනං උපනෙතුං නාසක්ඛිංසු. අථස්ස පිතා මරණමඤ්චෙ නිපන්නො මම පුත්තස්ස ඔවාදං දාතුං වට්ටතීති චින්තෙත්වා පුත්ත චින්තෙසි. "දිසා තාත නමස්සාහී"ති එවමස්ස ඔවාදං දස්සාමි, සො අත්ථං අජානන්තො දිසා නමස්සිස්සති. අථ නං සත්ථා වා සාවකා වා පස්සිත්වා කිං කරොසීති පුච්ඡිස්සන්ති, තතො මය්හං පිතා දිසා නමස්සන්තං කරොහීති මං ඔවදීති වක්ඛති, අථස්ස තෙ න තුය්හං පිතා එතා දිසා නමස්සාපෙති, ඉමා පන දිසා නමස්සාපෙතීති ධම්මං දෙසිස්සන්ති. සො බුද්ධසාසනෙ ගුණං ඤත්වා පුඤ්ඤකම්මං කරිස්සතීති. අථ නං ආමන්තාපෙත්වා "තාත පාතොව වුට්ඨාය ඡ දිසා නමස්සෙය්‍යාසී"ති ආහ. මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස කථා නාම යාවජීවං අනුස්සරණීයා හොති. තස්මා සො ගහපති පුත්තො තං පිතුවචනං අනුස්සරන්තො තථා අකාසි. තස්මා "කාලස්සෙව උට්ඨාය රාජගහා නික්ඛමිත්වා"ති ආදිවුත්තං.

"පුථුදිසා"ති බහුදිසා, ඉදානි තා දස්සෙන්තො "පුරත්ථිමං දිස"න්ති ආදිමාහ. **"පාවිසී"**ති න තාව පවිට්ඨො. පවිසිස්සාමීති නික්ඛන්තත්තා පන අන්තරාමග්ගෙ වත්තමානොපි එවං වුච්චති. **"අද්දසා ඛො භගවා"**ති න ඉදානෙව අද්දස පච්චූසසමයෙපි බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො එවං දිසා නමස්සමානං දිස්වා අජ්ජාහං සිගාලකස්ස ගහපතිපුත්තස්ස ගිහිවිනයං සිගාලොවාදසුත්තන්තං කථෙස්සාමි මහාජනස්ස සා කථා සඵලා භවිස්සති ගන්තබ්බං මයා තත්ථාති, තස්මා පාතොව නික්ඛමිත්වා රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි, පවිසන්තොව තං තථෙව අද්දස, තෙන වුත්තං "අද්දසා ඛො භගවා"ති. **"එතදවොචා"**ති සො කිර අවිදූරෙ ඨිතම්පි සත්ථාරං න පස්සති. දිසායෙව නමස්සති. අථ නං භගවා සුරියරස්මිසම්ඵස්සෙන විකසමානං මහාපදුමං විය මුඛං විවරිත්වා "කින්නු ත්වං ගහපති පුත්තා"ති ආදිකං එතං වචනං අවොච. "යථා කථං පන භන්තෙ"ති සො කිර තං භගවතො වචනං සුත්වා චින්තෙසි: යා කිර මම පිතරා ඡ දිසා නමස්සිතබ්බාති වුත්තා, න කිර තා එතා, අඤ්ඤා කිර අරියසාවකෙන ඡ දිසා නමස්සිතබ්බා, හන්දාහං අරියසාවකෙන නමස්සිතබ්බා දිසායෙව පුච්ඡිත්වා නමස්සාමීති, සො තා පුච්ඡන්තො "යථා කථං පන භන්තෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ **"යථා"**ති නිපාත

මත්තං. "**සාවකස්සා**"ති ඉදමෙව පුච්ඡාපදං. "**කම්මකිලෙසා**"ති තෙහි කම්මෙහි සත්තා කිලිස්සන්ති තස්මා කම්මකිලෙසාති වුච්චන්ති. "**ඨානෙහී**"ති කාරණෙහි. "**අපායමුඛානී**"ති විනාසමුඛානි. "**සො**"ති සො සොතාපන්නො අරියසාවකො. "**චුද්දසපාපකාපගතො**"ති එතෙහි චුද්දසහි පාපකෙහි ලාමකෙහි අපෙතො. "**ඡද්දිසාපටිච්ඡාදී**"ති ඡද්දිසා පටිච්ඡාදෙන්තො. "**උභොලොකවිජයායා**"ති උභින්නං ඉධලොකපරලොකානං විජිතත්තාය. "**අයඤ්චෙව ලොකො ආරද්ධො හොතී**"ති එවරූපස්ස හි ඉධ ලොකෙ පඤ්ච වෙරානි න හොන්ති තෙන තස්ස අයඤ්චෙව ලොකො ආරද්ධො හොති පරිතොසිතො චෙව නිප්ඵාදිතො ච, පරලොකෙපි පඤ්ච වෙරානි න හොන්ති තෙනස්ස පරලොකො ආරාධිතො හොති, තස්මා සො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති. ඉති භගවා සංඛෙපෙනෙව මාතිකං ඨපෙත්වා ඉදානි තමෙව විත්ථාරෙන්තො "කතමස්ස චත්තාරො කම්මකිලෙසා"ති ආදිමාහ. "**කම්මකිලෙසො**"ති කම්මං ච තං කිලෙසසම්පයුත්තත්තා කිලෙසො චාති=කම්මකිලෙසො, සංකිලෙසොයෙව හි පාණං හනති නික්කිලෙසො න හනති. තස්මා පාණාතිපාතො කම්මකිලෙසොති වුත්තො. අදින්නාදානාදීසුපි එසෙව නයො. "**අථාපර**"න්ති අපරම්පි තදත්ථපරිදීපකමෙව ගාථාබන්ධනං ආවොචාති අත්ථො. "**පාපකම්මං කරොතී**"ති ඉදං භගවා යස්මා කාරකෙ දස්සිතෙ අකාරකො පාකටො හොති තස්මා පාපකම්මං නකරොතීති මාතිකං ඨපෙත්වාපි දෙසනාකුසලතාය පඨමතරං කාරකං දස්සෙන්තො ආහ. තත්ථ "**ඡන්දාගතිං ගච්ඡන්තො**"ති ඡන්දෙන පෙමෙන අගතිං ගච්ඡන්තො අකත්තබ්බං කරොන්තො, පරපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ යො අයං මෙ මිත්තො වා සම්භත්තො වා සන්දිට්ඨො වා ඤාතකො වා ලඤ්ජං වා මෙ දෙතීති ඡන්දවසෙන අස්සාමිකං සාමිකං කරොති අයං ඡන්දාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කම්මං කරොති නාම. යො අයං මෙ වෙරීති පකතිවෙරවසෙන වා තංඛණුප්පන්නකොධවසෙන වා සාමිකං අස්සාමිකං කරොති අයං දොසාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කම්මං කරොති නාම. යො පන මන්දත්තා මොමූහත්තා යං වා තං වා වත්වා අස්සාමිකං සාමිකං කරොති අයං මොහාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කම්මං කරොති නාම. යො පන අයං රාජවල්ලභො වා විසමනිස්සිතො අනත්ථම්පි මෙ කරෙය්‍යාති භීතො අස්සාමිකං සාමිකං කරොති අයං භයාගතිං ගච්ඡන්තො පාපකං කම්මං කරොති නාම යො පන යංකිඤ්චි භාජෙන්තො අයමෙව සන්දිට්ඨො වා සම්භත්තො වාති පෙමවසෙන අතිරෙකං දෙති අයමෙව වෙරීති දොසවසෙන ඌනකං දෙති, යො මොමූහත්තා දින්නාදින්නං අජානමානො කස්සචි ඌනං කස්සචි අධිකං දෙති අයං පන ඉමස්මිං අදීයමානෙ මය්හං අනත්ථම්පි කරෙය්‍යාති භීතො කස්සචි අතිරෙකං දෙති, සො චතුබ්බිධොපි යථානුක්කමෙන ඡන්දාගතිආදීනි ගච්ඡන්තො පාපකං

කරොති නාම. අරියසාවකො පන ජීවිතක්ඛයං පාපුණන්තොපි ඡන්දාගතිආදීනි න ගච්ඡති, තෙන වුත්තං. “ඉමෙහි චතූහි ඨානෙහි පාපකම්මං න කරොතී”ති. “**නිහීයති තස්ස යසො**”ති තස්ස අගතිගාමිනො කිත්තියසොපි පරිවාරයසොපි නිහීයති පරිහායති. “**සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානානුයොගො**”ති එත්ථ සුරාති පූවසුරා පිට්ඨසුරා ඔදනසුරා කිණ්ණසංයුත්තා සංභාර සංයුත්තාති පඤ්චසුරා. “මෙරය”න්ති පුප්ඵාසවො ඵලාසවො මධ්වාසවො ගුළාසවො සම්භාරසංයුත්තොති පඤ්ච ආසවා, තං සබ්බම්පි මදකරණවසෙන මජ්ජං. “**පමාදට්ඨාන**”න්ති පමාදකාරණං. යාය චෙතනාය තං මජ්ජං පිවන්ති තස්සායෙතං අධිවචනං “**අනුයොගො**”ති තස්ස සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානස්ස අනුඅනුයොගො පුනප්පුනකාරණං. යස්මා පන එතං අනුයුත්තස්ස උප්පන්නා චෙව භොගා පරිහායන්ති අනුප්පන්නා ච නුප්පජ්ජන්ති තස්මා “භොගානං අපායමුඛ”න්ති වුත්තං. “**විකාලවිසිඛාචරියානුයොගො**”ති අවෙලාය විසිඛාසු චරියානුයුත්තතා. “**සමජ්ජාභිචරණ**”න්ති සමජ්ජාදිදස්සනවසෙන සමජ්ජාගමනං. “**ආලස්සානුයොගො**”ති කායාලසියතාය යුත්තප්පයුත්තතා. එවං ඡන්නං අපායමුඛානං මාතිකං ඨපෙත්වා ඉදානි තානි විභජන්තො “ඡ ඛො මෙ ගහපතිපුත්ත ආදීනවා”ති ආදිමාහ. තත්ථ “**සන්දිට්ඨිකා**”ති සාමං පස්සිතබ්බා, ඉධ ලොකභාවිනී. “**ධනජානී**”ති ධනහානි. “**කලහප්පවඩ්ඪනී**”ති වාචාකලහස්ස චෙව හත්ථපරාමාසාදිකායකලහස්ස ච වඩ්ඪනී. “**රොගානං ආයතන**”න්ති තෙසං තෙසං අක්ඛිරොගාදීනං ඛෙත්තං. “**අකිත්තිසඤ්ජනනී**”ති සුරං පිවිත්වා මාතරං පහරන්ති පිතරම්පි, අඤ්ඤම්පි බහුං අවත්තබ්බං වදන්ති අකාතබ්බං කරොන්ති තෙන ගරහම්පි දණ්ඩම්පි හත්ථපාදාදිච්ඡෙදම්පි පාපුණන්තා ඉධ ලොකෙපි පරලොකෙපි අකිත්තිං පාපුණන්ති. ඉති තෙසං සා සුරා “අකිත්තිසඤ්ජනනී” නාම හොති. “**කොපීනනිදංසනී**”ති ගුය්හං ඨානං හි විවරියමානං හිරිං කොපෙති විනාසෙති, තස්මා කොපීනන්ති වුච්චති. සුරාමදමත්තාච තං තං අඞ්ගං විවරිත්වා විචරන්ති, තෙන තෙසං සා සුරා කොපීනස්ස නිදංසනතො “කොපීනනිදංසනී”ති වුච්චති. “**පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණී**”ති සා හතෙථරස්ස විය කම්මස්සකපඤ්ඤං දුබ්බලං කරොති, තස්මා “පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණී”ති වුච්චති. මග්ගපඤ්ඤං පන දුබ්බලං කාතුං න සක්කොති. අධිගතමග්ගානං හි සා අන්තොමුඛමෙව නප්පවිසති. “**ඡට්ඨං පද**”න්ති, ඡට්ඨං කාරණං “**අත්තාපිස්ස අගුත්තො හොති අරක්ඛිතො**”ති අවෙලාය චරන්තො හි ඛාණුකණ්ටකාදීනිපි අක්කමති අහිනාපි යක්ඛාදීහිපි සමාගච්ඡති, තං තං ඨානං ගච්ඡතීති ඤත්වා වෙරිනොපි තං නිලීයිත්වා ගණ්හන්ති වා හනන්තිවා, එවං අත්තාපිස්ස අගුත්තො හොති අරක්ඛිතො. පුත්තදාරාපි අම්හාකං පිතා අම්හාකං සාමි රත්තිං චරති කිමඞ්ග පන න මයන්ති ඉතිස්ස පුත්තධීතරොපි භරියා පි බහිපත්ථනං කත්වා රත්තිං චරන්තා අනයව්‍යසනං පාපුණන්ති. එවං පුත්තදාරො

පිස්ස අගුත්තතා අරක්ඛිතො හොති. "සාපතෙය්‍ය"න්ති තස්ස සපුත්තදාරපරිජනස්ස රත්තිං චරණභාවං ඤත්වා චොරා සුඤ්ඤං ගෙහං පවිසිත්වා යං ඉච්ඡන්ති තං හරන්ති, එවං සාපතෙය්‍යම්පිස්ස අගුත්තං අරක්ඛිතං හොති "සඞ්කියො ච හොතී"ති අඤ්ඤෙහි කතපාපකම්මෙසුපි ඉමිනා කතං භවිස්සතීති සඞ්කිතබ්බො හොති. යස්ස යස්ස ඝරද්වාරෙන යාති තත්ථ යං අඤ්ඤෙන චොරකම්මං පරදාරිකකම්මං වා කතං තං ඉමිනා කතන්ති වුත්තෙ අභූතං අසන්තම්පි අස්මිං රූහති පතිට්ඨාති. "බහූනඤ්ච දුක්ඛධම්මාන"න්ති එත්තකං දුක්ඛං එත්තකං දොමනස්සන්ති වත්තුං න සක්කා, අඤ්ඤස්මිම්පි පුග්ගලෙ අසති සබ්බං විකාලචාරිම්හි ආහරිතබ්බං හොති. ඉති සො බහූනං දුක්ඛධම්මානං පුරක්ඛතො පුරෙගාමී හොති. "ක්ව නච්ච"න්ති කස්මිං ඨානෙ නටනාටකාදි නච්චං අත්ථීති පුච්ඡිත්වා යස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා තං අත්ථි තත්ථ ගන්තබ්බං හොති තස්ස සෙව නච්චදස්සනං ගමිස්සාමීති අජ්ජ වත්ථ[1]ගන්ධමාලාදීනි පටියාදෙන්තස්සෙව සකලදිවසම්පි කම්මච්ඡෙදො හොති, නච්චදස්සනෙන එකාහම්පි වීහතීහම්පි තථෙව හොති. අථ වුට්ඨිසම්පත්තියාදීනි ලභිත්වාපි වප්පාදිකාලෙ වප්පාදීනි අකරොන්තස්ස අනුප්පන්නා භොගා නුප්පජ්ජන්ති, තස්ස බහිගතභාවං ඤත්වා අනාරක්ඛෙ ගෙහෙ චොරා යං ඉච්ඡන්ති තං කරොන්ති, තෙනස්ස උප්පන්නාපි භොගා විනස්සන්ති. "ක්වගීත"න්ති ආදීසුපි එසෙව නයො. තෙසං නානාකරණං බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තමෙව.

"ජයං වෙර"න්ති ජිනම්මයාති පරිසමජ්ඣෙ පරස්ස සාටකං වා වෙඨනං වා ගණ්හාති සො පරිසමජ්ඣෙ මෙ අවමානං කරොසි හොතු සික්ඛාපෙස්සාමි තන්ති තත්ථ වෙරං බන්ධති, එවං ජිතත්තා ජයංවෙරං පසවති. "ජිතො"ති අඤ්ඤෙන ජිතො සමානො යං තෙන තස්ස වෙඨනං වා සාටකො වා අඤ්ඤං වා පන හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිවිත්තං ගහිතං, තං අනුසොචති, අහොසි වත මෙ තං නත්ථීති තප්පච්චයා සොචති එවං ජිතො විත්තමනුසොචති. "සභාගතස්ස වචනං නරූහතී"ති විනිච්ඡයට්ඨානෙ සක්ඛිපුට්ඨස්ස සතො වචනං නරූහති, න පතිට්ඨාති. අයං අක්ඛසොණ්ඩො ජූතකරො මා තස්ස වචනං ගණ්හිත්ථාති වත්තාරො භවන්ති. "මිත්තාමච්චානං පරිභූතො හොතී"ති තං හි මිත්තාමච්චා එවං වදන්ති 'සම්ම ත්වම්පි නාම කුලපුත්තො ජූතකරො ඡිණ්ණභින්නකො හුත්වා විචරසි, න තෙ ඉදං ජාතිගොත්තානං අනුරූපං ඉතො පට්ඨාය මා එවං කරෙය්‍යාසී'ති සො එවං වුත්තෙපි තෙසං වචනං න කරොති. තතො තෙන සද්ධිං එකතො න තිට්ඨන්ති න නිසීදන්ති, තස්ස කාරණා සක්ඛිපුට්ඨාපි න කථෙන්ති, එවං මිත්තාමච්චානං පරිභූතො හොති. "ආවාහවිවාහකාන"න්ති ආවාහකා

1. ම. ඛජ්ජවණ.

නාම යෙ යස්ස ඝරතො දාරිකං ගණ්හිතු කාමා, විවාහකා නාම යෙ යස්ස ගෙහතො දාරිකං දාතුකාමා. "අපත්ථිතො හොතී"ති අනිච්ඡිතො හොති. "**නාලං දාරභරණායා**"ති දාරභරණත්ථාය න සමත්ථො. එතස්ස ගෙහෙ දාරිකා දින්නාපි එතස්ස ගෙහතො ආගතාපි අම්හෙහි එව පොසිතබ්බා භවිස්සති යෙව. "**ධුත්තා**"ති අක්ඛධුත්තා. "**සොණ්ඩා**"ති ඉත්ථිසොණ්ඩා භත්තසොණ්ඩා පූවසොණ්ඩා මූලකසොණ්ඩා "**පිපාසා**"ති පානසොණ්ඩා. "**නෙකතිකා**"ති පතිරූපකෙන වඤ්චනකා. "**වඤ්චනිකා**"ති සම්මුඛා වචනාහි වඤ්චනිකා. "**සාහසිකා**"ති එකාගාරිකාදිසාහසකම්මකාරිනො. "**ත්‍යාස්ස මිත්තා හොන්තී**"ති තෙ අස්ස මිත්තා හොන්ති, අඤ්ඤෙසු හි සප්පුරිසෙසු සද්ධිං න රමති ගන්ධමාලාදීහි අලං කරිත්වා වරසයනං ආරොපිත සූකරො ගූථකූපම්ව තෙ පාපමිත්තෙයෙව උපසඞ්කමති. තස්මා දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ සම්පරායෙ ච බහුං අනත්ථං නිගච්ඡති. "**අතිසීතන්ති කම්මං න කරොතී**"ති මනුස්සෙසු හි කාලස්සෙව වුට්ඨාය එහි භො කම්මන්තං ගච්ඡාමාති වුත්තො අතිසීතං තාව අට්ඨීනි භිජ්ජන්ති විය ගච්ඡථ තුම්හෙ පච්ඡා ජානිස්සාමීති අග්ගිං තප්පන්තො නිසීදති තෙ ගන්ත්වා කම්මං කරොන්ති ඉතරස්ස කම්මං පරිහායති. "අතිඋණ්හ"න්ති ආදීසුපි එසෙව නයො. "**හොති පානසඛා නාම**"ති එකච්චො පානට්ඨානෙ සුරාගෙහෙයෙව සහායො හොති. "පන්නසඛා"ති පි පාඨො, අයමෙවත්ථො. "**සම්මියසම්මියො**"ති සම්ම සම්මාති වදන්තො සම්මුඛෙයෙව සහායො හොති පරම්මුඛෙ වෙරියදිසො ඔතාරමෙව ගවෙසති. "**අත්ථෙසු ජාතෙසු**"ති තථාරූපෙසු කිච්චෙසු සමුප්පන්නෙසු "**වෙරප්පසඞ්ගො**[3]"ති වෙරබහුලතා. "**අනත්ථතා**"ති අනත්ථකාරිතා. "**සුකදරියතා**"ති සුට්ඨුකදරියතා, ථද්ධමච්ඡරියභාවො. "**උදකම්ව ඉණං විගාහතී**"ති පාසාණො උදකං විය සංසීදන්තො ඉණං විගාහති. "**රත්තිනුට්ඨානදෙස්සිනා**"ති රත්තිං අනුට්ඨානසීලෙන. "**අතිසායමිදං අහූ**"ති ඉදං අතිසායං ජාතන්ති යෙ එවං වත්වා කම්මං න කරොන්ති. "**ඉති විස්සට්ඨකම්මන්තෙ**"ති එවං වත්වා පරිච්චත්තකම්මන්තෙ. "**අත්ථා අච්චෙන්ති මාණවෙ**"ති එවරූපෙ පුග්ගලෙ අත්ථා අතික්කමන්ති තෙසු න තිට්ඨන්ති. "**තිණා භිය්‍යො**"ති තිණතොපි උත්තරිං. "**සො සුඛං න විහායතී**"ති සො පුරිසො සුඛං න ජහති. සුඛසමඞ්ගීයෙව හොති. ඉමිනා කථාමග්ගෙන ඉමමත්ථං දස්සෙති, ගිහිභූතෙන යතා එත්තකං කම්මං න කත්තබ්බං කරොන්තස්ස වඩ්ඪි නාම නත්ථි ඉධ ලොකපරලොකෙ ගරහමෙව පාපුණාතීති. ඉදානි යො එවං කරොතො අනත්ථො උප්පජ්ජති අඤ්ඤාති වා පන යානි කානිචි භයානි යෙ කෙචි උපද්දවා යෙ කෙචි උපසග්ගා සබ්බෙ තෙ බාලං නිස්සාය

1. ම. භිජ්ජන්ති. ග.   2. ම. දෙසිනා.   3. ම. වෙරප්පසවොති.

උප්පජ්ජන්ති, තස්මා එවරූපා බාලා න සෙවිතබ්බාති. බාලෙ මිත්තපතිරූපකෙ අමිත්තෙ දස්සෙතුං "චත්තාරොමෙ ගහපතිපුත්ත අමිත්තා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "අඤ්ඤදත්ථුහරො"ති සයං තුච්ඡහත්ථො ආගන්ත්වා එකංසෙන යංකිඤ්චි හරතියෙව. "වචීපරමො"ති වචනපරමො වචනමත්තෙනෙව දායකො කාරකො විය හොති. "අනුප්පියභාණී"ති අනුප්පියං භණති. "අපායසහායො"ති භොගානං අපායෙසු සහායො හොති. එවං චත්තාරො අමිත්තෙ දස්සෙත්වා පුන තත්ථ එකෙකං චතූහි කාරණෙහි විභජන්තො "චතූහි ඛො ගහපති පුත්තා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "අඤ්ඤදත්ථුහරො හොතී"ති එකංසෙන හාරකොයෙව හොති. සහායස්ස ගෙහං රිත්තහත්ථො ආගන්ත්වා නිවත්ථසාටකාදීනං වණ්ණං භාසති, සො අතිවිය ත්වං සම්ම ඉමස්ස වණ්ණං භාසසීති අඤ්ඤං නිවාසෙත්වා තං දෙති. "අප්පෙන බහුමිච්ඡතී"ති යං කිඤ්චි අප්පකං දත්වා තස්ස සන්තිකා බහුං පත්ථෙති. "භයස්ස කිච්චං කරොතී"ති අත්තනො භයෙ උප්පන්නෙ තස්ස සයං දාසො විය හුත්වා තං තං කිච්චං කරොති. අයං සබ්බදා න කරොති භයෙ උප්පන්නෙ කරොති න පෙමෙනාති. අමිත්තො නාම ජාතො, "සෙවති අත්ථකාරණා"ති මිත්තසන්ථවවසෙන න සෙවති අත්තනො අත්ථමෙව පච්චාසිංසන්තො සෙවති. "අතීතෙන පටිසන්ථරතී"ති සහායෙ ආගතෙ හීයො වා පරෙ වා න ආගතොසි අම්හාකං ඉමස්මිං වාරෙ සස්සං අතිවිය නිප්ඵන්නං බහූනි සාලියවබීජාදීනි ඨපෙත්වා මග්ගං ඔලොකෙන්තා නිසීදිම්හ අජ්ජ පන සබ්බං ඛීණන්ති එවං අතීතෙන සඞ්ගණ්හාති. "අනාගතෙනා"ති ඉමස්මිං වාරෙ අම්හාකං සස්සං මනාපං භවිස්සති ඵලභාරභරිතා සාලිආදයො සස්ස සඞ්ගහෙ කතෙ තුම්හාකං සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථා භවිස්සාමාති එවං අනාගතෙන සඞ්ගණ්හාති. "නිරත්ථකෙනා"ති හත්ථිබන්ධෙ වා අස්සපිට්ඨෙ වා නිසින්නො සහායං දිස්වා එහි භො ඉධ නිසීදාති වදති, මනාපං සාටකං නිවාසෙත්වා සහායකස්ස අයං මෙ අනුච්ඡවිකො අඤ්ඤං පන මය්හං නත්ථීති වදති එවං නිරත්ථකෙන සඞ්ගණ්හාති නාම. "පච්චුප්පන්නෙසු කිච්චෙසු ව්‍යසනං දස්සෙතී"ති සකටෙන මෙ අත්ථොති වුත්තෙ චක්කමස්ස භින්නං අක්ඛො භින්නොති ආදීනි වදති. "පාපකම්පිස්ස අනුජානාතී"ති පාණාතිපාතාදීසු යං කිඤ්චි කරොමාති වුත්තෙ සාධු සම්ම කරොමාති අනුජානාති. කල්‍යාණෙපි එසෙව නයො. "සහායො හොතී"ති අසුකට්ඨානෙ සුරං පිවන්ති එහි තත්ථ ගච්ඡාමාති වුත්තෙ සාධූති ගච්ඡති, එසෙව නයො සබ්බත්ථ. "ඉති විඤ්ඤායා"ති මිත්තපතිරූපකා එතෙති එවං ජානිත්වා. එවං න සෙවිතබ්බෙ පාපමිත්තෙ දස්සෙත්වා ඉදානි සෙවිතබ්බෙ කල්‍යාණමිත්තෙ දස්සෙන්තො පුන "චත්තාරොමෙ ගහපති පුත්තාති"ආදිමාහ.

තත්ථ "සුහදා"ති සුන්දරහදයා. "පමත්තං රක්ඛතී"ති මජ්ජං පිවිත්වා ගාමමජ්ඣෙ වා ගාමද්වාරෙ වා මග්ගෙ වා නිපන්නං දිස්වා එවං නිපන්නස්ස කොචිදෙව නිවාසනපාපුරණං වා හරෙය්‍යාති සමීපෙ නිසීදිත්වා පබුද්ධකාලෙ ගහෙත්වා ගච්ඡති. "පමත්තස්ස සාපතෙය්‍ය"න්ති සහායො බහිගතො වා හොති සුරං පිවිත්වා වා පමත්තො ගෙහං අනාරක්ඛං කොචිදෙව යං කිඤ්චි විත්තං හරෙය්‍යාති ගෙහං පවිසිත්වා තස්ස ධනං රක්ඛති. "භීතස්සා"ති කිස්මිඤ්චිදෙව භයෙ උප්පන්නෙ මා භායි මාදිසෙ සහායෙ ඨිතෙ කිං භායසීති තං භයං හරන්තො පටිසරණං හොති. "තද්දිගුණං භොග"න්ති කිච්චකරණීයෙ උප්පන්නෙ සහායං අත්තනො සන්තිකං ආගතං දිස්වා වදති-කස්මා ආගතොසීති? රාජකුලකම්මං අත්ථීති. කිං ලද්ධුං වට්ටතීති. එකො කහාපණොති. නගරෙ කම්මං නාම එකකහාපණෙ.. න නිප්ඵජ්ජති ද්වෙ ගණ්හාහීති එවං යත්තකං වදති තතො දිගුණං දෙති. "ගුය්හමස්ස ආචික්ඛතී"ති අත්තනො ගුය්හං නිගූහිතුං යුත්තකථං අඤ්ඤස්ස අකථෙත්වා තස්සෙව ආචික්ඛති. "ගුය්හමස්ස පරිගූහතී"ති තෙන කථිතං ගුය්හං අත්ථං යථා අඤ්ඤො න ජානාති එවං රක්ඛති. "ආපදාසු න විජහතී"ති උප්පන්නෙ භයෙ න පරිච්චජති. "ජීවිතම්පිස්ස අත්ථාය"ති අත්තනො ජීවිතම්පි තස්ස සහායස්ස අත්ථාය පරිච්චත්තමෙව හොති. අත්තනො ජීවිතං අගණෙත්වාපි තස්ස කිච්චං කරොතියෙව. "පාපා නිවාරෙතී"ති අම්හෙසු පස්සන්තෙසු ත්වං එවං කාතුං න ලභසි. පඤ්චවෙරානි දසඅකුසලකම්මපථෙ මා කරොහීති නිවාරෙති. "කල්‍යාණෙ නිවෙසෙතී"ති කල්‍යාණකම්මෙ තීසු සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු දසකුසලකම්මපථෙසු වත්තස්සු දානං දෙහි පුඤ්ඤකම්මං කරොහි ධම්මං සුණාහීති එවං කල්‍යාණෙ නියොජෙති. "අස්සුතං සාවෙතී"ති අස්සුතපුබ්බං සුඛුමං නිපුණං කාරණං සාවෙති. "සග්ගස්ස මග්ග"න්ති ඉමං කම්මං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තන්තීති එවං සග්ගස්ස මග්ගං ආචික්ඛති. "අභවෙනස්ස න නන්දතී"ති තස්ස අභවෙන අවඩ්ඪියා පුත්තදාරස්ස වා පරිජනස්ස වා තථාරූපං පාරිජුඤ්ඤං දිස්වා වා සුත්වා වා න නන්දති අනත්තමනො හොති. "භවෙනා"ති වඩ්ඪියා, තථාරූපස්ස සස්සාදිසම්පත්තිං වා ඉස්සරියපටිලාභං වා දිස්වා වා සුත්වා වා නන්දති අත්තමනො හොති. "අවණ්ණං භණමානං නිවාරෙතී"ති අසුකො විරූපො න පාසාදිකො දුජ්ජාතිකො දුස්සීලොති වා වුත්තෙ එවං මා භණි. රූපවා ච සො පාසාදිකො ච සුජාතො ච සීලසම්පන්නො චාති ආදිවචනෙහි පරං අත්තනො සහායස්ස අවණ්ණං භණමානං නිවාරෙති. "වණ්ණං භණමානං පසංසතී"ති අසුකො රූපවා පාසාදිකො සුජාතො සීලසම්පන්නොති වුත්තෙ අහො සුට්ඨු වදසි සුභාසිතං තයා එවමෙවෙතං එස පුරිසො රූපවා පාසාදිකො සුජාතො සීලසම්පන්නොති එවං අත්තනො සහායස්ස පරං වණ්ණං භණමානං පසංසති. "ජලං අග්ගීව

භාසතී"ති රත්තිං පබ්බතමත්ථකෙ ජලමානො අග්ගි විය විරොචති. "භොගෙ සංහරමානස්සා"ති අත්තානම්පි පරම්පි අපීළෙත්වා ධම්මෙන සමෙන භොගෙ සංවඩ්ඪෙන්තස්ස[1] රාසිකරොන්තස්ස. "භමරස්සෙව ඉරීයතො"ති යථා භමරො පුප්ඵානං වණ්ණගන්ධං අහෙඨයං තුණ්ඩෙනපි පක්ඛෙහිපි රසං ආහරිත්වා අනුපුබ්බෙන චක්කප්පමාණං මධුපටලං කරොති, එවං අනුපුබ්බෙන මහන්තං භොගරාසිං කරොන්තස්ස. "භොගා සන්නිචයං යන්තී"ති තස්ස භොගා නිචයං ගච්ඡන්ති, කථං! අනුපුබ්බෙන උපචිකාහි සංවඩ්ඪියමානො වම්මිකො විය. තෙනාහ "වම්මිකො වුපචීයතී"ති යථා වම්මිකො උපචීයති එවං නිචයං යන්තීති අත්ථො. "සමාහත්වා"ති සමාහරිත්වා. "අලමත්තො"ති යුත්තසභාවො සමත්ථො වා පරියත්තරූපො ඝරාවාසං සණ්ඨපෙතුං, ඉදානි යථා ඝරාවාසො සණ්ඨපෙතබ්බො තථා ඔවදන්තො "චතුධා විභජෙ භොගෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ "ස වෙ මිත්තානි ගන්ථතී"ති සො එවං විභජන්තො මිත්තානි ගන්ථති නාම අභෙජ්ජමානානි ඨපෙතුං සක්කොති න ඉතරො. "එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍යා"ති එකෙන කොට්ඨාසෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය. "ද්වීහි කම්මං පයොජයෙ"ති ද්වීහි කොට්ඨාසෙහි කසිවණිජ්ජාදි කම්මං පයොජෙය්‍ය. "චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍යා"ති චතුත්ථං කොට්ඨාසං නිධාපෙත්වා[2] ඨපෙය්‍ය. "ආපදාසු භවිස්සතී"ති කුලානං හි න සබ්බකාලං එකසදිසං වත්තති කදාචි රාජාදිවසෙන ආපදාපි උප්පජ්ජන්ති තස්මා එවං උප්පන්නාසු ආපදාසු භවිස්සතීති එකං කොට්ඨාසං නිධාපෙය්‍යාති ආහ. ඉමෙසු පන චතුසු කොට්ඨාසෙසු කතරකොට්ඨාසං ගහෙත්වා කුසලං කාතබ්බන්ති. භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍යාති වුත්තං කොට්ඨාසං, තතො ගහෙත්වා භික්ඛූනම්පි කපණද්ධිකාදීනම්පි දාතබ්බං පෙසකාරනහාපිතාදීනං වෙතනං දාතබ්බං.

ඉති භගවා එත්තකෙන කථාමග්ගෙන එවං ගහපතිපුත්තස්ස අරියසාවකො චතූහි කාරණෙහි අකුසලං පහාය ඡහි කාරණෙහි භොගානං අපායමුඛං වජ්ජෙත්වා සොළස මිත්තානි සෙවන්තො ඝරාවාසං සණ්ඨපෙත්වා දාරභරණාදීනි කරොන්තො ධම්මිකෙන ආජීවෙන ජීවති දෙවමනුස්සානං ච අන්තරෙ අග්ගික්ඛන්ධො විය විරොචතීති, වජ්ජනීයධම්ම වජ්ජනත්ථං සෙවිතබ්බ සෙවනත්ථං ච ඔවාදං දත්වා ඉදානි නමස්සිතබ්බා ඡද්දිසා දස්සෙන්තො. "කථං ච ගහපති පුත්තා"ති ආදිමාහ. තත්ථ "ඡද්දිසා පටිච්ඡාදී"ති යථා ඡහි දිසාහි ආගමනකභයං න ආගච්ඡති ඛෙමං හොති නිබ්භයං, එවං විහරන්තො ඡද්දිසා පටිච්ඡාදීති වුච්චති. "පුරත්ථිමා දිසා මාතාපිතරො වෙදිතබ්බා"ති ආදීසු මාතාපිතරො පුබ්බූපකාරිතාය පුරත්ථිමා දිසාති වෙදිතබ්බා. ආචරියා දක්ඛිණෙය්‍යතාය දක්ඛිණා දිසාති.

1. ම. සම්පිණ්ඩෙන්තස්ස. 2. ම. නිදහිත්වා.

පුත්තදාරා පිට්ඨිතො අනුබන්ධනවසෙන පච්ඡිමා දිසාති, මිත්තාමච්චා-යස්මා සො මිත්තාමච්චෙ නිස්සාය තෙ තෙ දුක්ඛවිසෙසෙ උත්තරති තස්මා උත්තරා දිසාති. දාසකම්මකරා පාදමූලෙ පතිට්ඨානවසෙන හෙට්ඨිමා දිසාති. සමණබ්‍රාහ්මණා ගුණෙහි උපරි ඨිතභාවෙන උපරිමා දිසාති වෙදිතබ්බා. "භතො නෙසං භරිස්සාමී"ති අහං මාතාපිතූහි ථඤ්ඤං පායෙත්වා හත්ථපාදෙ වඩ්ඪෙත්වා මුඛෙන සිංඝාණිකං අපනෙත්වා නහාපෙත්වා මණ්ඩෙත්වා භතො භරිතො ජග්ගිතො, ස්වාහං අජ්ජ තෙ මහල්ලකෙ පාදධොවන නහාපන යාගුභත්තදානාදීහි භරිස්සාමි. "කිච්චං නෙසං කරිස්සාමී"ති අහං අත්තනො කම්මං ඨපෙත්වා මාතාපිතූනං රජකුලාදිසු උප්පන්නං කිච්චං ගන්ත්වා කරිස්සාමි. "කුලවංසං ඨපෙස්සාමී"ති මාතාපිතූනං සන්තකං ඛෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිං අවිනාසෙත්වා රක්ඛන්තොපි කුලවංසං ඨපෙති නාම. මාතාපිතරෙ අධම්මිකවංසතො හාරෙත්වා[1] ධම්මිකවංසෙ ඨපෙන්තොපි කුලවංසෙන ආගතානි සලාකභත්තාදීනි අනුපච්ඡින්දිත්වා පවත්තෙන්තොපි කුලවංසං ඨපෙති නාම. ඉදං සන්ධාය වුත්තං "කුලවංසං ඨපෙස්සාමී"ති. "දායජ්ජං පටිපජ්ජාමී"ති මාතාපිතරෙ අත්තනො ඔවාදෙ අවත්තමානෙ මිච්ඡාපටිපන්නෙ දාරකෙ විනිච්ඡයං පත්වා අපුත්තකෙ කරොන්ති. තෙ දායජ්ජාරහා න හොන්ති, ඔවාදෙ වත්තමානෙ පන කුලසන්තකස්ස සාමිකෙ කරොන්ති, අහං එවං වත්තිස්සාමීති අධිප්පායෙන දායජ්ජං පටිපජ්ජාමීති වුත්තං. "දක්ඛිණං අනුප්පදස්සාමී"ති තෙසං පත්තිදානං කත්වා තතියදිවසාදිතො පට්ඨාය දානං අනුප්පදස්සාමීති. "පාපා නිවාරෙන්තී"ති පාණාතිපාතාදීනං දිට්ඨධම්මිකං සම්පරායිකං ආදීනවං වත්වා තාත එවරූපං මා කරීති නිවාරෙන්ති. කතම්පි ගරහන්ති. "කල්‍යාණෙ නිවෙසෙන්තී"ති අනාථපිණ්ඩිකො විය ලඤ්ජං දත්වාපි සීලසමාදානාදිසු නිවෙසෙන්ති. "සිප්පං සික්ඛාපෙන්තී"ති අත්තනො ඔවාදෙ ඨිතභාවං ඤත්වා වංසාගතමුද්දාගණනාදි සිප්පං සික්ඛාපෙන්ති. "පතිරූපෙනා"ති, කුලසීලරූපාදීහි අනුරූපෙන. "සමයෙ දායජ්ජං නිය්‍යාදෙන්තී"ති සමයෙ ධනං දෙන්ති. තත්ථ නිච්චසමයො කාලසමයොති ද්වෙ සමයා. සමයෙදෙන්තිනාම උට්ඨාය සමුට්ඨාය ඉමං ගණ්හ අයං තෙ පරිබ්බයො හොතු ඉමිනා කුසලං කරොහීති දෙන්ති. කාලසමයෙ දෙන්ති නාම සිඛාඨපන ආවාහවිවාහාදිසමයෙ දෙන්ති. අපිච පච්ඡිමකාලෙ මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස ඉමිනා කුසලං කරොහීති දෙන්තාපි සමයෙ දෙන්ති නාම. "පටිච්ඡන්නා හොතී"ති යං පුරත්ථිමදිසතො භයං ආගච්ඡෙය්‍ය යථා තං නාගච්ඡති එවං පිහිතා හොන්ති. සචෙ හි පුත්තා විප්පටිපන්නා අස්සු මාතාපිතරෙ දහරකාලතො පට්ඨාය ජග්ගනාදීහි සුප්පටිපන්නා එතෙ දාරකා මාතාපිතූනං අප්පත්ති

1. ම. හාපෙත්වා

රූපාති එතං භයං ආගච්ඡෙය්‍ය පුත්තා සම්මා පටිපන්නා මාතා පිතරො විප්පටිපන්නා මාතාපිතරො පුත්තානං නානුරූපාති එතං භයං ආගච්ඡෙය්‍ය උභොසු විප්පටිපන්නෙසු දුවිධම්පි තං භයං හොති. සම්මාපටිපන්නෙසු සබ්බං නාහොසීති. තෙන වුත්තං. "පටිච්ඡන්නා හොති ඛෙමා අප්පටිභයා"ති. එවං ච පන වත්වා භගවා සිගාලකං එතදවොච "න ඛො තෙ ගහපතිපුත්ත පිතා ලොකසම්මතං පුරත්ථිමං දිසං නමස්සාපෙති මාතාපිතරො පන පුරත්ථිමා දිසා සදිසෙ කත්වා නමස්සාපෙති, අයං හි තෙ පිතරා පුරත්ථිමා දිසා අක්ඛාතා තො අඤ්ඤුති. "**උට්ඨානෙනා**"ති ආසනා උට්ඨානෙන. අන්තෙවාසිකෙන හි ආචරියං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා ආසනා උට්ඨාය පච්චුග්ගමනං කත්වා හත්ථතො භණ්ඩං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදාපෙත්වා බීජනපාදධොවනමක්ඛනානි කාතබ්බානි, තං සන්ධාය වුත්තං උට්ඨානෙනාති. "**උපට්ඨානෙනා**"ති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං උපට්ඨානගමනෙන, සිප්පං ගණ්හනකාලෙ පන අවස්සකමෙව ගන්තබ්බං හොති. "**සුස්සූසායා**"ති සද්දහිත්වා සවණෙන, අසද්දහිත්වා සුණන්තො හි විසෙසං නාධිගච්ඡති. "**පාරිචරියායා**"ති අවසෙස ඛුද්දකපාරිචරියාය, අන්තෙවාසිකෙන හි ආචරියස්ස පාතොව උට්ඨාය මුඛොදකං දන්තකට්ඨං දත්වා භත්තකිච්චකාලෙපි පානීයං ගහෙත්වා පච්චුපට්ඨානාදීනි කත්වා වන්දිත්වා ගන්තබ්බං කිලිට්ඨවත්ථාදීනි ධොවිතබ්බානි සායං නහානොදකං පච්චුපට්ඨාපෙතබ්බං අඵාසුකකාලෙ උපට්ඨාතබ්බං පබ්බජිතෙනාපි සබ්බං අන්තෙවාසිකවත්තං කාතබ්බං. ඉදං සන්ධාය වුත්තං "පාරිචරියායා"ති. "**සක්කච්චං සිප්පපටිග්ගහණෙනා**"ති සක්කච්චං පටිග්ගහණං නාම ථොකං ගහෙත්වා බහුවාරෙ සජ්ඣායනකරණං එකපදම්පි විසුද්ධමෙව ගහෙතබ්බං. "**සුවිනීතං විනෙන්තී**"ති එවං තෙ නිසීදිතබ්බං එවං ඨාතබ්බං එවං ඛාදිතබ්බං එවං භුඤ්ජිතබ්බං පාපමිත්තා වජ්ජෙතබ්බා කල්‍යාණමිත්තා සෙවිතබ්බාති එවං ආචාරං සික්ඛාපෙන්තා විනෙන්ති. "**සුග්ගහිතං ගාහාපෙන්තී**"ති යථා සුග්ගහිතං ගණ්හාති එවං අත්ථංච ව්‍යඤ්ජනංච සොධෙත්වා පයොගං දස්සෙත්වා ගණ්හාපෙති. "**මිත්තාමච්චෙසු පටියාදෙන්තී**"ති අයං අම්හාකං අන්තෙවාසිකො ව්‍යත්තො බහුස්සුතො මයා සමසමො එවං සල්ලක්ඛෙය්‍යාථාති එවං ගුණං කථෙත්වා මිත්තාමච්චෙසු පතිට්ඨාපෙන්ති. "**දිසාසු පරිත්තාණං කරොන්තී**"ති සිප්පං සික්ඛාපනෙනෙවස්ස සබ්බදිසාසු රක්ඛං කරොන්ති. උග්ගහිතසිප්පො හි යං යං දිසං ගන්ත්වා සිප්පං දස්සෙති තත්ථ තත්ථස්ස ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජති සො ආචරියෙන කතො නාම හොති, ගුණං කථෙන්තොපිස්ස මහාජනො ආචරියපාදෙ ධොවිත්වා වසිත අන්තෙවාසිකො වත අයන්ති පඨමං ආචරියස්සෙව ගුණං කථෙන්ති. බ්‍රහ්මලොකප්පමාණොපිස්ස ලාභො උප්පජ්ජමානො ආචරියසන්තකොව හොති. අපිච යං විජ්ජං පරිජපිත්වා ගච්ඡන්තං අටවියං චොරා න පස්සන්ති.

අමනුස්සා වා දීඝජාති ආදයො වා න විහෙඨෙන්ති, තං සික්ඛාපෙන්තාපි දිසාසුපරිත්තාණං කරොන්ති, යං වා සො දිසං ගතො හොති තතො කිඤ්චි උප්පාදෙත්වා අත්තනො සන්තිකං ආගතමනුස්සෙ එකිස්සං දිසායං අම්හාකං අන්තෙවාසිකො වසති තස්ස ච මය්හං ච ඉමස්මිං සිප්පෙ නානාකරණං නත්ථි, ගච්ඡථ තමෙව පුච්ඡථාති එවං අන්තෙවාසිකං පග්ගණ්හන්තාපි තත්ථ ලාභසක්කාරුප්පත්තියා පරිත්තාණං කරොන්ති නාම, පතිට්ඨං කරොන්තීති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

තතියදිසාවාරෙ "**සම්මානනායා**"ති දෙවමාතෙ තිස්සමාතෙති එවං සම්භාවිතකථාකථනෙන "**අනවමානනායා**"ති යථා දාසකම්මකරාදයො විහෙඨෙත්වා කථෙන්ති එවං හීළෙත්වා විමානෙත්වා අකථනෙන. "**අනතිචරියායා**"ති තං අතික්කමිත්වා බහි අඤ්ඤාය ඉත්ථියා සද්ධිං පරිචරන්තො අතිචරති නාම, තථා අකරණෙන. "**ඉස්සරියවොස්සග්ගෙනා**"ති ඉත්ථියො හි මහාලතාය සදිසංපි ආභරණං ලභිත්වා භත්තං විචාරෙතුං අලභමානා කුජ්ඣන්ති, කටච්ඡුං හත්ථෙ ඨපෙත්වා තව රුචියා කරොහීති භත්තගෙහෙ විස්සට්ඨෙ සබ්බං ඉස්සරියං විස්සට්ඨං නාම හොති. එවං කරණෙනාති අත්ථො. "**අලඞ්කාරානුප්පදානෙනා**"ති අත්තනො විභවානුරූපෙන අලඞ්කාරදානෙන. "**සුසංවිහිතකම්මන්තා**"ති යාගුභත්තපචනකාලාදීනි අනතික්කමිත්වා තස්ස සාධුකං කරණෙ සුට්ඨුසංවිහිතකම්මන්තා. "**සුසඞ්ගහිත පරිජනා**"ති සම්මානනාදීහි චෙව පහෙණකපෙසනාදීහි ච සඞ්ගහිතපරිජනා. ඉධ පරිජනො නාම සාමිකස්සෙව අත්තනො ච ඤාතිජනො. "**අනතිචාරිණී**"ති සාමිකං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං මනසාපි න පත්ථෙන්ති. "**සම්භතන්**"ති කසිවණිජ්ජාදීනි කත්වා ආභතං ධනං. "**දක්ඛා ච හොතී**"ති යාගුභත්තසම්පාදනාදීසු ඡෙකා නිපුණා හොති. "**අනලසා**"ති නික්කොසජ්ජා. යථා අඤ්ඤා කුසීතා නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නාව හොන්ති ඨිතට්ඨානෙ ඨිතාව, එවං අහුත්වා විප්ඵාරිකෙන චිත්තෙන සබ්බං කිච්චං නිප්ඵාදෙති. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

චතුත්ථදිසාවාරෙ. "**අවිසංවාදනතායා**"ති යස්ස යස්ස නාමං ගණ්හති තං න විසංවාදෙත්වා ඉදම්පි අම්හාකං ගෙහෙ අත්ථි, ඉදම්පි අත්ථි, ගහෙත්වා ගච්ඡාහීති එවං අවිසංවාදෙත්වා දානෙන. **අපරපජා චස්ස පටිපූජෙන්තී**"ති සහායස්ස පුත්තධීතරො පජා නාම. තෙසං පන පුත්තධීතරො ච නත්තුපනත්තකා ච[1] අපරපජා නාම. තෙ පටිපූජෙන්ති කෙළායන්ති මමායන්ති මඞ්ගලකාලාදීසු තෙසං මඞ්ගලාදීනි කරොන්ති. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. "**යථාබලං කම්මන්තසංවිධානෙනා**"ති දහරෙහි කාතබ්බං

1, ම. නත්තාපනත්තාව.

මහල්ලකෙහි, මහල්ලකෙහි වා කාතබ්බං දහරෙහි, ඉත්ථීහි කාතබ්බං පුරිසෙහි, පුරිසෙහි වා කාතබ්බං ඉත්ථීහි අකාරෙත්වා තස්ස බලානුරූපෙනෙව කම්මන්ත සංවිධානෙන. "**භත්තවෙතනානුප්පදානෙනා**"[1]ති අයං ඛුද්දකපුත්තො අයං එකවිහාරීති තස්ස අනුරූපං සල්ලක්ඛෙත්වා භත්තදානෙන චෙව පරිබ්බයදානෙන ච. "**ගිලානුපට්ඨානෙනා**"ති අඵාසුකකාලෙ කම්මං අකාරෙත්වා සප්පායභෙසජ්ජාදීනි දත්වා පටිජග්ගනෙන. "**අච්ඡරියානං රසානං සංවිභාගෙනා**"ති අච්ඡරියෙ මධුරරසෙ ලභිත්වා සයමෙව අඛාදිත්වා තෙසම්පි තතො සංවිභාගකරණෙන. "**සමයෙ වොස්සග්ගෙනා**"ති නිච්චසමයෙ ච කාලසමයෙ ච වොස්සජ්ජනෙන. නිච්චසමයෙ වොස්සජ්ජනං නාම සකලං දිවසං කම්මං කරොන්තා කිලමන්ති තස්මා යථා න කිලමන්ති එවං වෙලං ඤත්වා විස්සජ්ජනං. කාලසමයෙ වොස්සග්ගො නාම ඡනනක්ඛත්තකීළාදීසු අලඞ්කාරභණ්ඩකං ඛාදනීයභොජනීයාදීනි දත්වා විස්සජ්ජනං. "**දින්නාදායිනො**"ති චොරිකාය යං කිඤ්චි අග්ගහෙත්වා සාමිකෙහි දින්නස්සෙව ආදායිනො. "**සුකතකම්මකාරකා**"ති කිං එතස්ස කම්මෙන කතෙන න මයං කිඤ්චි ලභාමාති අනුජ්ඣායිත්වා තුට්ඨහදයා යථා තං කම්මං සුකතං හොති එවං කාරකා. "**කිත්තිවණ්ණහරා**"ති පරිසමජ්ඣෙ කථාය සම්පත්තාය කො අම්හාකං සාමිකෙහි සදිසො අත්ථි මයං අත්තනො දාසභාවම්පි න ජානාම තෙසං සාමිභාවම්පි න ජානාම එවං නො අනුකම්පන්තීති ගුණකථාහාරකා. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

"**මෙත්තෙන කායකම්මෙනා**"ති ආදීසු මෙත්තචිත්තං පච්චුපට්ඨපෙත්වා කතානි කායකම්මාදීනි මෙත්තානි නාමාති වුච්චන්ති. තත්ථ භික්ඛූ නිමන්තෙස්සාමීති විහාරගමනං ධම්මකරකං ගහෙත්වා උදකපරිස්සාවනං පිට්ඨිපරිකම්මං පාදපරිකම්මාදිකරණඤ්ච මෙත්තං කායකම්මං නාම. භික්ඛූ පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ දිස්වා සක්කච්චං යාගුං දෙථ භත්තං දෙථාති ආදිවචනඤ්චෙව සාධුකාරං දත්වා ධම්මසවණං සක්කච්ච පටිසන්ථාරකරණාදීනි ච මෙත්තං වචීකම්මං නාම. අම්හාකං කුලූපකත්ථෙරා අවෙරා හොන්තු අබ්‍යාපජ්ඣාති එවං චින්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. "**අනාවටද්වාරතායා**"ති අපිහිතද්වාරතාය. තත්ථ සබ්බද්වාරානි විවරිත්වාපි සීලවන්තානං අදායකො අකාරකො පිහිතද්වාරොයෙව. සබ්බද්වාරානි පන පිදහිත්වාපි තෙසං දායකො කාරකො විවටද්වාරොයෙව. ඉති සීලවන්තෙසු ගෙහද්වාරං ආගතෙසු සන්තංයෙව නත්ථීති අවත්වා දාතබ්බං. එවං අනාවටද්වාරතා නාම හොති. "**ආමිසානුප්පදානෙනා**"ති පුරෙ භත්තං පරිභුඤ්ජිතබ්බකං ආමිසං නාම, තස්මා සීලවන්තානං යාගුභත්තසම්පාදනෙනාති අත්ථො. "**කල්‍යාණෙන මනසා අනුකම්පන්තී**"ති සබ්බෙ සත්තා සුඛී හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ඣාති එවං හිතඵර

1. සී. I. II & III. භත්තවෙතනානුප්පදානෙනාති.

ණෙන. අපිච උපට්ඨාකානං ගෙහං අසුද්ධසීලවන්තෙ සබ්‍රහ්මචාරී ගහෙත්වා පවිසන්තාපි කල්‍යාණෙන චෙතසා අනුකම්පන්ති නාම. **"සුතං පරියොදපෙන්ති"**ති යං තෙසං පකතියා සුතං අත්ථි තස්ස අත්ථං කථෙත්වා කඞ්ඛං විනොදෙන්ති. තථත්තාය වා පටිපජ්ජාපෙන්ති. සෙසමිධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

"අලමත්තො"ති පුත්තදාරභරණං කත්වා අගාරං අජ්ඣාවසන සමත්ථො. **"පණ්ඩිතො"**ති දිසානමස්සනට්ඨානෙ පණ්ඩිතො හුත්වා. **"සණ්හො"**ති සුඛුමත්ථදස්සනෙන සණ්හවාචාභණනෙන වා සණ්හො හුත්වා. **"පටිභාණවා"**ති දිසානමස්සනට්ඨානෙ පටිභාණවා හුත්වා. **"නිවාතවුත්ති"**ති නීචවුත්ති. **"අත්ථද්ධො"**ති ථම්භරහිතො. **"උට්ඨානකො"**ති උට්ඨානවීරියසම්පන්නො. **"අනලසො"**ති නික්කොසජ්ජො. **"අච්ඡිද්දවුත්ති"**ති නිරන්තරකරණවසෙන අඛණ්ඩවුත්ති. **"මෙධාවී"**ති ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **"සංගාහකො"**ති චතූහි සංගහවත්ථූහි සංගාහකො. **"මිත්තකරො"**ති මිත්තගවෙසනො. **"වදඤ්ඤූ"**ති පුබ්බකාරිනා වුත්තවචනං ජානාති. සහායස්ස ඝරං ගතකාලෙ මය්හං සහායකස්ස වෙඨනං දෙථ සාටකං දෙථ, මනුස්සානං භත්තවෙතනං දෙථාති වුත්තවචනමනුස්සරන්තො තස්ස අත්තනො ගෙහං ආගතස්ස තත්තකං වා තතො අතිරෙකං පටිකත්තාතිඅත්ථො. අපිච සහායස්ස ඝරං ගන්ත්වා ඉදං නාම භණිස්සාමීති ආගතං සහායකං ලජ්ජාය වදිතුං අසක්කොන්තං අනුච්චාරිතම්පි තස්ස වාචං ඤත්වා යෙනත්ථෙන සො ආගතො තං නිප්ඵාදෙන්තො, වදඤ්ඤූ නාම. යෙන යෙන වා යත්ථ සහායස්ස ඌනං හොති ඔලොකෙත්වා තං තං දෙන්තොපි වදඤ්ඤූයෙව. **"නෙතා"**ති තං තං අත්ථං දස්සෙන්තො පඤ්ඤායන්තො නෙතීති නෙතා, විවිධාති කාරණානි දස්සෙන්තො නෙතීති=නෙතා, විනෙතීති=**විනෙතා**. පුනප්පුනං නෙතීති= **අනුනෙතා**. **"තහිංතහිං"**ති තස්මිං තස්මිං පුග්ගලෙ. **"රථස්සාණීව යායතො"**ති යථා ආණියා සතියෙව රථො යාති අසති න යාති, එවං ඉමෙසු සංගහෙසු සතියෙව ලොකො වත්තති අසති න වත්තති, තෙන වුත්තං "එතෙ ඛො සංගහා ලොකෙ රථස්සාණීව යායතො"ති. **"මානං පූජං වා නමාතා පුත්තකාරණා"**ති යදි මාතා එතෙ සංගහෙ පුත්තස්ස නකරෙය්‍ය පුත්තකාරණා මානං වා පූජාං වා න ලභෙය්‍ය. **"සංගහා එතෙ"**ති උපයොගවචනෙ පච්චත්තං. "සංගහෙ එතෙ"ති වා පාඨො. **"සම්පෙක්ඛන්ති"**ති සම්මා පෙක්ඛන්ති. **"පාසංසා ච භවන්ති"**ති පසංසනීයා ච භවන්ති. ඉති භගවා යා දිසා සන්ධාය තෙ ගහපති පුත්ත පිතා තෙ ආහ "දිසා නමස්සිතබ්බාති" ඉමා තා ඡද්දිසා, යදි ත්වං පිතුවචනං කරොසි ඉමා දිසා නමස්සාති දස්සෙන්තො සිගාලස්ස පුච්ඡාය ඨත්වා දෙසනං මත්ථකං පාපෙත්වා රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. සිගාලකොපි සරණෙසු පතිට්ඨාය චත්තාළීසකොටිධනං බුද්ධසාසනෙ විකිරිත්වා පුඤ්ඤකම්මං කත්වා සග්ගපරායණො අහොසි.

ඉමස්මිං ච පන සුත්තෙ යං ගිහීහි කත්තබ්බකම්මං නාම තං අකථිතං නත්ථි, ගිහිවිනයො නාමායං සුත්තන්තො තස්මා ඉමං සුත්වා යථානුසිට්ඨං තථා පටිපජ්ජමානස්ස වුඩ්ඪියෙව පාටිකඞ්ඛා නො පරිහානීති.

සිඞ්ගාලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

3. 32.

එවමෙම සුතන්ති ආටානාටියසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. "චතුද්දිසං රක්ඛං ඨපෙත්වා"ති අසුරසෙනාය නිවාරණත්ථං සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස චතූසු දිසාසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා "ගුම්බං ඨපෙත්වා"ති බලගුම්බං ඨපෙත්වා. "ඔවරණං ඨපෙත්වා"ති චතූසු දිසාසු දිසාරක්ඛකෙ ඨපෙත්වා. එවං සක්කස්ස දෙවරාජස්ස ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කත්වා ආටානාටනගරෙ නිසින්නසත්තබුද්ධෙ ආරබ්භ ඉමං පරිත්තං බන්ධිත්වා යෙ සත්ථුධම්මෙ ආණං අම්හාකං ච රාජ ආණං ච න සුණන්ති තෙසං ඉදං ච ඉදං ච කරිස්සාමාති සවණං කත්වා අත්තනො චතුද්දිසාසු. "මගධියා ච යක්ඛසෙනාය"ති ආදීහි චතූහි සෙනාහි ආරක්ඛං සංවිදහිත්වා අභික්කන්තාය රත්තියා -පෙ- එකමන්තං නිසීදිංසු "අභික්කන්තාය රත්තියා"ති එත්ථ අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනාදීසු දිස්සති. තත්ථ "අභික්කන්තා භන්තෙ රත්ති නික්ඛන්තො පඨමො යාමො චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො උද්දිසතු භන්තෙ භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ"න්ති එවමාදීසු ඛයෙ දිස්සති "අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා"ති ඉච්චෙවමාදීසු සුන්දරෙ.

"කො මෙ වන්දති පාදානි ඉද්ධියා යසසා ජලං
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන සබ්බා ඔභාසයං දිසා"ති.

එවමාදීසු අභිරූපෙ. "අභික්කන්තං භො ගොතම අභික්කන්තං භො ගොතමා"ති එවමාදීසු අබ්භනුමොදනෙ. ඉධ පන ඛයෙ. තෙන අභික්කන්තාය රත්තියා පරික්ඛීණාය රත්තියාති වුත්තං හොති. "අභික්කන්තවණ්ණා"ති ඉධ අභික්කන්තසද්දො අභිරූපෙ. වණ්ණසද්දො පන ඡවිථුතිකුලවග්ගකාරණසණ්ඨානපමාණරූපායතනාදීසු දිස්සති. තත්ථ "සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා"ති එවමාදීසු ඡවියා. "කදා සඤ්ඤූළ්හා[1] පන තෙ ගහපති සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා"ති එවමාදීසු ථුතියං. "චත්තාරොමෙ භො ගොතම වණ්ණා"ති එවමාදීසු කුලවග්ගෙ. "අථ කෙන නු වණ්ණෙන ගන්ධත්ථෙනො[2]ති වුච්චතී"ති එවමාදීසු කාරණෙ. "මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා"ති එවමාදීසු සණ්ඨානෙ. "තයො පත්තස්ස වණ්ණා"ති එවමාදීසු පමාණෙ. "වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා"ති එවමාදීසු රූපා-

---

1. ම. සංසූළ්හො. 2. ම. ගන්ධතෙනොති.

යන්තෙ. සො ඉධ ජීවිතා දට්ඨබ්බා. තෙන අභික්කන්තවණ්ණා අභිරූපච්ඡවීති වුත්තං හොති. "**කෙවලකප්ප**"න්ති එත්ථ කෙවල සද්දො අනවසෙස යෙභුය්‍ය අව්‍යාමිස්සානතිරෙකදළ්හත්ථවිසංයොගාදි අනෙකත්ථො. තථා හිස්ස– "කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරිය"න්ති එවමාදීසු අනවසෙසත්ථො. "කෙවලකප්පා ච අඞ්ගමගධා පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං ආදාය අභික්කමිතුකාමා හොන්තී"ති එවමාදීසු යෙභුය්‍යතා. "කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී"ති එවමාදීසු අව්‍යාමිස්සතා. "කෙවලං සද්ධාමත්තං නූන අයමායස්මා"ති එවමාදීසු අනතිරෙකතා. "ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස බාහිකො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො"ති එවමාදීසු දළ්හත්ථතා, "කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුච්චතී"ති එවමාදීසු විසංයොගො. ඉධ පනස්ස අනවසෙසත්ථො අධිප්පෙතො. කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දහන වොහාර කාලපඤ්ඤත්තිඡෙදනවිකප්පලෙසසමන්තභාවාදි අනෙකත්ථො "තථා හිස්ස ඔකප්පනිය[1] මෙතං භොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා"ති එවමාදීසු අභිසද්දහනත්ථො. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු"න්ති එවමාදීසු වොහාරො. "යෙන පන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී"ති එවමාදීසු කාලො. "ඉච්චායස්මා කප්පො"ති එවමාදීසු පඤ්ඤත්ති. "අලඞ්කතා කප්පිතකෙසමස්සූ"ති එවමාදීසු ඡෙදනං. "කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො"ති එවමාදීසු විකප්පො. "අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු"න්ති එවමාදීසු ලෙසො. "කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා"ති එවමාදීසු සමන්තභාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තභාවො අත්ථොති අධිප්පෙතො. තස්මා කෙවලකප්පං ගිජ්ඣකූටන්ති එත්ථ අනවසෙසං සමන්තතො ගිජ්ඣකූටන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. "**ඔභාසෙත්වා**"ති වත්ථමාලාලඞ්කාර සරීර සමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා, චන්දිමා විය සුරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො. "**එකමන්තං නිසීදිංසූ**"ති දෙවතානං දසබලස්ස සන්තිකෙ නිසිට්ඨානං නාම තබනු. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ පරිත්තගාරවවසෙනෙව නිසීදිංසු. "**වෙස්සවණො**"ති කිඤ්චාපි චත්තාරො මහාරාජානො ආගතා, වෙස්සවණො පන දසබලස්ස විස්සාසිකො කථාපවත්තනෙ ව්‍යත්තො සුසික්ඛිතො. තස්මිං වෙස්සවණො මහාරාජ භගවන්තං එතදවොච. "**උළාරා**"ති මහෙසක්ඛා, ආනුභාවසම්පන්නා. "**පාණාතිපාතා වෙරමණියා**"ති පාණාතිපාතෙ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං ආදීනවං දස්සෙත්වා තතො වෙරමණියා ධම්මං දෙසෙති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. "**සන්ති හි උළාරා යක්ඛා නිවාසිනො**"ති තෙසු සෙනාසනෙසු යන්ති උළාරා යක්ඛා නිබද්ධවාසිනො. "**ආටානාටියා**"න්ති ආටානාටනගරෙ බද්ධත්තා එවං නාමං. කිං පන භගවතො අපච්චක්ඛධම්මො නාම

1. සී. I & II. වොකප්පනියං.

අත්ථීති? නත්ථි. අථ කස්මා වෙස්සවණො "උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා"ති ආහ? ඔකාසකරණත්ථං. සො හි භගවන්තං ඉමං පරිත්තං සාවෙතුං ඔකාසං කාරෙන්තො එවමාහ. සත්ථු කථිතෙ ඉමං පරිත්තං ගරු භවිස්සතීතිපි ආහ. "ඵාසුවිහාරායා"ති ගමනට්ඨානාදීසු චතූසු ඉරියාපථෙසු සුඛවිහාරාය "චක්ඛුමන්තස්සා"ති න විපස්සීයෙව චක්ඛුමා, සත්තපි බුද්ධා චක්ඛුමන්තො, තස්මා එකෙකස්ස බුද්ධස්ස එතානි සත්ත සත්ත නාමානි හොන්ති. සබ්බෙපි බුද්ධා චක්ඛුමන්තො, සබ්බෙ සබ්බභූතානුකම්පිනො, සබ්බෙපි නිහතකිලෙසත්තා න්හාතකා[1], සබ්බෙ මාරසෙනප්පමද්දිනො. සබ්බෙපි වුසිතවන්තො, සබ්බෙ විමුත්තා, සබ්බෙ අංගතො රංසීනං නික්ඛන්තත්තා අඞ්ගීරසා, න කෙවලං ච බුද්ධානං එතානෙව සත්ත නාමානි. 'අසංඛෙය්‍යානි නාමානි සගුණෙන මහෙසිනො"ති වුත්තං. වෙස්සවණො පන අත්තනො පාකටනාමවසෙන එවමාහ "තෙ ජනා"ති ඉධ ඛීණාසවා ජනාති අධිප්පෙතා. "අපිසුණා"ති දෙසනා සීසමත්තමෙතං, අමුසා අපිසුණා අඵරුසා මන්තභාණිනොති අත්ථො.. "මහත්තා"ති මහන්තභාවං පත්තා. මහන්තාතිපි පාඨො. මහන්තාති අත්ථො "වීතසාරදා"ති නිස්සාරදා විගතලොමහංසා. "හිතං"ති මෙත්තාඵරණෙන හිතං. "යං නමස්සන්ති"ති එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං. "මහන්ත"න්ති මහන්තං, අයමෙව වා පාඨො, ඉදං වුත්තං හොති. යෙවාපි ලොකෙ[2] කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතා යථාභූතං විපස්සිසුං. විජ්ජාදිගුණසම්පන්නං ච හිතං දෙවමනුස්සානං ගොතමං නමස්සන්ති තෙ ජනා අපිසුණා. තෙසම්පි නමත්ථූති අට්ඨකථායම්පන "තෙ ජනා අපිසුණා"ති තෙ බුද්ධා අපිසුණාති, එවං පඨමාය ගාථාය බුද්ධානංයෙව වණ්ණො කතො, තස්මා පඨමගාථා සත්තන්නං බුද්ධානං වසෙන වුත්තා.

දුතියගාථාය "ගොතම"න්ති දෙසනාමුඛමත්තමෙතං, අයම්පි පන සත්තන්නංයෙව වසෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා, අයං හෙත්ථ අත්ථො. ලොකෙ පණ්ඩිතා දෙවමනුස්සා යං නමස්සන්ති ගොතමං තස්ස ච තතො පුරිමානං ච බුද්ධානං නමත්ථූති. "යතො උග්ගච්ඡතී"ති යතො ඨානතො උදෙති. "ආදිච්චො"ති අදිතියා පුත්තො. වෙවචනමත්තං වා එතං සූරියස්ස. මහන්තං මණ්ඩලමස්සාති=මණ්ඩලී මහා. "යස්සුග්ගච්ඡමානස්සා"ති යම්හි උග්ගච්ඡමානෙ. "සංවරීපි නිරුජ්ඣති"ති රත්ති අන්තරධායති. "යස්සුග්ගතෙ"ති යම්හි උග්ගතෙ. "රහදො"ති උදකදහො. "තත්ථා"ති යතො උග්ගච්ඡති සූරියො තස්මිං ඨානෙ. "සමුද්දො"ති යො සො රහදොති වුත්තො. සො න අඤ්ඤො. අථඛො "සමුද්දො සරිතොදකො"ති විසටො[3]දකො, සරිතා නානප්පකාරා නදියො අස්ස උදකෙ පවිට්ඨාති වා සරිතො

1. ම. සබ්බෙ නහාතකිලෙසත්තා න්හාතකා.
2. ම. යෙ චාපි නිබ්බුතා ලොකෙති.
3. ම. විගතො.
4. I & II. විපතො.

දක්ඛො. "**එවං තං තත්ථ ජානන්ති**"ති තං රහදං තත්ථ එවං ජනන්ති. කින්ති ජනන්ති "සමුද්දො සරිතොදකො"ති එවං ජනන්ති. "**ඉතො**"ති සිනෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා. "**ජනො**"ති අයං මහාජනො. "**එකනාමො**"ති ඉමිනා එකනාමො. සබ්බෙසං කිර තෙසං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො නාමමෙව නාමමකංසු. "**අසීතිං දස එකො චා**"ති එකනවුති ජනා. "**ඉන්දනාමා**"ති ඉන්දොති එවං නාමා. "**බුද්ධං ආදිච්චබන්ධුන**"න්ති කිලෙසනිද්දාපගමෙන[1] විබුද්ධං. ආදිච්චෙන පන සමානගොත්තතාය ආදිච්චබන්ධුනං. "**කුසලෙන සමෙක්ඛසී**"ති අනවජ්ජෙන නිපුණෙන වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන මහාජනං ඔලොකෙසි. "**අමනුස්සාපි තං වන්දන්ති**"ති අමනුස්සාපි තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජනං ඔලොකෙසීති වත්වා වන්දන්ති. "**සුතං නෙතං අභිණ්හසො**"ති එතං අම්හෙහි අභික්ඛණං සුතං. "**ජිනං වන්දථ ගොතම**"න්ති අම්හෙහි පුට්ඨා ජිනං වන්දාම ගොතමන්ති වදන්ති. "**යෙන පෙතා පවුච්චන්ති**"ති පෙතා නාම කාලකතා තෙ යෙන දිසාභාගෙන නීහරීයන්තීති වුච්චන්ති. "**පිසුණා පිට්ඨිමංසිකා**"ති පිසුණවාචා චෙව පිට්ඨිමංසං ඛාදන්තා විය පරම්මුඛා ගරහකා ච. එතෙපි යෙන නීහරීයන්තීති වුච්චන්ති. සබ්බෙපි හෙතෙ දක්ඛිණද්වාරෙන නීහරිත්වා දක්ඛිණතො නගරස්ස ඔසහන්තු වා ඡිජ්ජන්තු වා හඤ්ඤන්තු වාති එවං වුච්චන්ති. "**ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා**"ති යෙන දිසාභාගෙන තෙ පෙතා ච පිසුණාදිකා ච නීහරීයන්තීති වුච්චන්ති ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා, ඉතො සිනෙරුතො වා තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා. "**කුම්භණ්ඩාන**"න්ති තෙ කිර දෙවා මහොදරා හොන්ති, රහස්සඞ්ගම්පි ච තෙසං කුම්භො විය මහන්තං හොති. තස්මා කුම්භණ්ඩාති වුච්චන්ති. "**යත්ථ චොග්ගච්ඡති සූරියො**"ති. යස්මිං දිසාභාගෙ අත්ථං ගච්ඡති. "**යෙනා**"ති යෙන දිසාභාගෙන. "**මහානෙරූ**"ති මහාසිනෙරුපබ්බතරාජා. "**සුදස්සනො**"ති සොවණ්ණමයත්තා සුන්දරදස්සනො. සිනෙරුස්ස හි පාචීනපස්සං රජතමයං, දක්ඛිණපස්සං මණිමයං, පච්ඡිමපස්සං ඵලිකමයං, උත්තරපස්සං සොවණ්ණමයං. තං මනුඤ්ඤදස්සනං හොති. තස්මා යෙන දිසාභාගෙන සිනෙරු සුදස්සනොති අයමෙත්ථ අත්ථො. "**මනුස්සා තත්ථ ජායන්ති**"ති තත්ථ උත්තරකුරුම්හි මනුස්සා ජායන්ති. "**අමමා**"ති වත්ථාභරණපානභොජනාදීසුපි මමත්තවිරහිතා. "**අපරිග්ගහා**"ති ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහා. තෙසං කිර අයං මය්හං භරියාති මමත්තං න හොති. මාතරං වා භගිනිං වා දිස්වා ඡන්දරාගො න උප්පජ්ජති. "**නපි නීයන්ති නංගලා**"ති නඞ්ගලානිපි තත්ථ කසිකම්මං කරිස්සාමාති න ඛෙත්තං නීයන්ති. "**අකට්ඨපාකිමං**"න්ති අකට්ඨෙ භූමිභාගෙ අරඤ්ඤෙ සයමෙව ජාතං. "**තණ්ඩුලප්ඵල**"න්ති තණ්ඩුලාව තස්ස ඵලා හොන්ති. "**තුණ්ඩිකීරෙ පචිත්වානා**"ති උක්ඛලියං

1. ම. ගමෙන සං විබුද්ධං.

ආකිරිත්වා නිද්ධූමඞ්ගාරෙන අග්ගිනා පචිත්වා, තත්ථ කිර ජොතිපාසාණා නාම හොන්ති. අථ ඛො තෙ තයො පාසාණෙ ඨපෙත්වා තං උක්ඛලිං ආරොපෙන්ති, පාසාණෙහි තෙජො සමුට්ඨහිත්වා තං පචති. **"තතො භුඤ්ජන්ති භොජන"**න්ති තතො උක්ඛලිතො භොජනමෙව භුඤ්ජන්ති, අඤ්ඤො සූපො වා ව්‍යඤ්ජනං වා න හොති. භුඤ්ජන්තානං චිත්තානුකූලොයෙව තස්ස රසො හොති. තෙ තං ඨානං සම්පත්තානං දෙන්තියෙව, මච්ඡරියචිත්තං නාම න හොති. යෙ ච බුද්ධපච්චෙකබුද්ධාදයොපි මහිද්ධිකා තත්ථ ගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං ගණ්හන්ති. **"ගාවිං එකඛුරං කත්වා"**ති ගාවිං ගහෙත්වා එකඛුරං වාහනං කත්වා තං පිට්ඨිං අභිරුය්හ. තත්ථ වෙස්සවණස්ස පරිවාර යක්ඛා. **"දිසොදිසං අනුයන්ති"**ති තාය තාය දිසාය චරන්ති. **"පසුං එකඛුරං කත්වා"**ති ඨපෙත්වා ගාවිං අවසෙසම්පි චතුප්පදජාතිකං පසුං එකඛුරවාහනමෙව කත්වා දිසොදිසං අනුයන්ති. **"ඉත්ථිවාහනං කත්වා"**ති යෙභුය්‍යෙන ගබ්භිනී මාතුගාමං වාහනං කත්වා තස්සා පිට්ඨියං නිසීදිත්වා චරන්ති. තස්සා කිර පිට්ඨිඔනමිතුං සහති. ඉතරා පන ඉත්ථියො යානෙ යොජෙන්ති. **"පුරිසවාහනං කත්වා"**ති පුරිසෙ ගහෙත්වා යානෙ යොජෙන්ති, ගණ්හන්තා ච සම්මාදිට්ඨිකෙ ගහෙතුං න සක්කොන්ති. යෙභුය්‍යෙන පච්චන්තමිලක්ඛවාසිකෙ ගණ්හන්ති. අඤ්ඤතරොපි කිරෙත්ථ ජනපදෙ[1] එකස්ස ථෙරස්ස සමීපෙ නිසීදිත්වා නිද්දායති ථෙරො උපාසක අතිවිය නිද්දායසීති පුච්ඡි, අජ්ජ භන්තෙ සබ්බරත්තිං වෙස්සවණදසෙහි කිලමිතොම්හීති ආහ. **"කුමාරිවාහනං කත්වා"**ති කුමාරියො ගහෙත්වා එකඛුරවාහනං කත්වා රථෙ යොජෙන්ති. කුමාරවාහනෙපි එසෙව නයො. **"පචාරා තස්ස රාජිනො"**ති තස්ස රඤ්ඤො පරිචාරිකා. **"හත්ථියානං අස්සයාන"**න්ති න කෙවලං හොයානාදීනියෙව හත්ථීඅස්සයානාදීනිපි අභිරුහිත්වා විචරන්ති. **"දිබ්බං යාන"**න්ති අඤ්ඤම්පි තෙසං බහුවිධං දිබ්බයානං උපට්ඨිතමෙව හොති. එතානි නාම තෙසං උපකප්පනයානානි. තෙ පන පාසාදෙ වරසයනම්හි නිපන්නායෙව පීඨකසිවිකාදීසු ච නිසින්නාපි විචරන්ති. තෙන වුත්තං. **පාසාදා සිවිකා චෙවා**ති. **"මහාරාජස්ස යසස්සිනො"**ති එවං ආනුභාවං පත්තස්ස යසස්සිනො මහාරාජස්ස එතානි යානානි නිබ්බත්තන්ති. **"තස්ස ච නගරා අහු අන්තලික්ඛෙ සුමාපිතා"**ති තස්ස රඤ්ඤො ආකාසෙ සුට්ඨුමාපිතා එතෙ ආටානාටාදිකා නගරා අහෙසුං. නගරානි භවිංසූති අත්ථො. එකං හිස්ස නගරං ආටානාටා නාම ආසි. එකං පරකුසිනාටා නාම. එකං නාටපුරියා නාම. එකං පරකුසිතනාටා නාම. **"උත්තරෙන කපීවන්තො"**ති තස්මිං ඨත්වා උජුං උත්තරදිසායං කපීවන්තො නාම අඤ්ඤං නගරං. **"ජනොඝමපරෙන චා"**ති එතස්ස අපරභාගෙ ජනොඝො නාම අඤ්ඤං නගරං.

1. ම. ජනපදෙ.

නවනවතියො"ති අපරම්පි නවනවතියො නාම එකං නගරං. "අම්බරඅම්බරවතියො"ති අපරම්පි අම්බරඅම්බරවතියො නාම එකං නගරං. "ආලකමන්දා"ති අපරම්පි ආලකමන්දා නාම රාජධානී. "තස්සා කුවෙරො මහාරාජා"ති අයං කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ කුවෙරො නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා උච්ඡුවප්පං කාරෙත්වා සත්ත සන්තානි යොජෙසි. එකිස්සා පන සාලාය උට්ඨිතං ආයං ආගතාගතස්ස මහාජනස්ස දත්වා පුඤ්ඤං අකාසි. අවසෙසසාලාහි තථෙව බහුතරො ආයො වුට්ඨාසි. සො තෙන පසීදිත්වා අවසෙසසාලාසුපි උප්පජ්ජනකං ගහෙත්වා වීසතිවස්සසහස්සානි දානං අදාසි, සො කාලං කත්වා චාතුම්මහාරාජිකෙසු කුවෙරො නාම දෙවපුත්තො ජාතො. අපරභාගෙ විසාණාය රාජධානියා රජ්ජං කාරෙසි. තතො පට්ඨාය වෙස්සවණොති වුච්චති. "පච්චෙසන්තො පකාසෙන්ති"ති පටිපෙසන්තා විසුං විසුං අත්ථෙ උපපරික්ඛමානා අනුසාසමානා අඤ්ඤෙ ද්වාදස යක්ඛරක්ඛිකා පකාසෙන්ති. තෙ කිර යක්ඛරක්ඛිකා සාසනං ගහෙත්වා ද්වාදසන්නං යක්ඛදොවාරිකානං නිවෙදෙන්ති. යක්ඛදොවාරිකා තං සාසනං මහාරාජස්ස නිවෙදෙන්ති. ඉදානි තෙසං යක්ඛරක්ඛිකානං නාමං දස්සෙන්තො "තතොලා"ති ආදිමාහ. තෙසු කිර එකො තතොලා නාම. එකො තත්තලා නාම. එකො තතොතලා නාම. එකො ඔජසි නාම. එකො තෙජසි නාම. එකො තතොජසී නාම. "සූරොරාජා"ති එකො සූරො නාම. එකො රාජා නාම. එකො සූරොරාජා නාම. එකො අරිට්ඨො නාම. එකො නෙමි නාම. එකො අරිට්ඨනෙමි නාම.

"රහදොපි තත්ථ ධරණී නාමා"ති තත්ථ පන එකො නාමෙන ධරණී නාම උදකරහදො අත්ථි, පණ්ණාසයොජනා මහාපොක්ඛරණී අත්ථීති වුත්තං හොති. "යතො මෙඝා පවස්සන්ති"ති යතො පොක්ඛරණිතො උදකං ගහෙත්වා මෙඝා පවස්සන්ති "වස්සා යතො පතායන්ති"ති යතො වුට්ඨියො අවත්ථරමානා ගච්ඡන්ති. මෙඝෙසු කිර උට්ඨිතෙසු තතො පොක්ඛරණිතො පූරණඋදකං ගච්ඡති. උපරි මෙඝා උට්ඨහිත්වා තං පොක්ඛරණිං තෙනොදකෙන පූරෙන්ති. පූරණොදකං හෙට්ඨා උට්ඨහිත්වා නික්ඛමති. පරිපුණ්ණාය පොක්ඛරණියා වලාහකා විගච්ඡන්ති. "සභාපී"ති සභා තස්ස කිර පොක්ඛරණියා තීරෙ භගලවතියා නාම ලතාය පරික්ඛිත්තො ද්වාදසයොජනිකො රතනමණ්ඩපො අත්ථි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. "පයිරුපාසන්ති"ති නිසීදන්ති. "තත්ථ නිච්චඵලා රුක්ඛා"ති තස්මිං ඨානෙ තං මණ්ඩපං පරිවාරෙත්වා සදා ඵලිතා අම්බජම්බුආදයො රුක්ඛා ඔපුප්ඵිතා චම්පකසාලාදයොති දස්සෙති. "නානා දිජගණායුතා"ති විවිධපක්ඛිසඞ්ඝසමාකුලා. "මයූරකොඤ්චාභිරුදා"ති මයූරෙහි ච කොඤ්චසකුණෙහි ච අභිරුතා උපගීතා.

“ජීවංජීවක[1]සද්දෙත්‍ථා”ති ජීවං ජීවා[1]ති එවං විරවන්තානං, ජීවජීවක සකුණානම්පි එත්‍ථ සද්දො අත්‍ථි. “උට්ඨව[2]චිත්තකා”ති උට්ඨෙහි චිත්ත[3] උට්ඨෙහි චිත්තා[3]ති එවං වස්සමානා උට්ඨවචිත්තක සකුණාපි තත්‍ථ විචරන්ති. “කුක්කුට්ඨකා”ති වනකුක්කුටකා. “කුළීරකා”ති සුවණ්ණකක්කටකා. “වනෙ”ති පදුමවනෙ. “පොක්ඛරසාතකා”ති පොක්ඛරසාතකා නාම සකුණා. “සුකසාලිකසද්දෙත්‍ථා”ති සුකානං සාලිකානං ච සද්දො එත්‍ථ. “දණ්ඩමාණවකානිවා”ති මනුස්සමුඛසකුණා. තෙ කිර වීහි හත්‍ථෙහි සුවණ්ණදණ්ඩං ගහෙත්‍වා එකං පොක්ඛරපත්‍තං අක්කමිත්‍වා අනන්තරෙ පොක්ඛරපත්‍තෙ සුවණ්ණදණ්ඩං නික්ඛිපන්තා විචරන්ති. “සොභති සබ්බකාලංසා”ති සා පොක්ඛරණී සබ්බකාලං සොභති. “කුවෙරනලිනී”ති කුවෙරස්ස නලිනී පදුමසරභූතා සා ධරණී නාම පොක්ඛරණී සදා නිරන්තරං සොභති. “යස්ස කාසචී”ති ඉදං වෙස්සවණො ආටානාටියං රක්ඛං ඨපෙත්‍වා තස්සා පරිකම්මං දස්සෙන්තො ආහ. තත්‍ථ: “සුග්ගහීතා”ති අත්‍ථව්‍යඤ්ජනඤ්ච පරිසොධෙත්‍වා සුට්ඨු උග්ගහිතා. “සමත්‍තා පරියාපුතා”ති[4] පදව්‍යඤ්ජනං අහාපෙත්‍වා පරිපුණ්ණං උග්ගහිතා. අත්‍ථම්පි පාළිම්පි විසංවාදෙත්‍වා සබ්බසො වා පන අපගුණං කත්‍වා භණන්තස්ස හි පරිත්‍තං තෙජවන්තං න හොති. සබ්බසො පගුණං කත්‍වා භණන්තස්සෙව තෙජවන්තං හොති. ලාභහෙතු උග්ගහෙත්‍වා භණන්තස්සාපි අත්‍ථං න සාධෙති. නිස්සරණපක්ඛෙ ඨත්‍වා ඉමං පරිත්‍තං මෙත්‍තං පුරෙචාරිකං කත්‍වා භණන්තස්සෙව අත්‍ථාය හොතීති දස්සෙති.

“යක්ඛපචාරො”ති යක්ඛපරිචාරකො. “වත්‍ථුංවා”ති ඝරවත්‍ථුං. “වාසංවා”ති තත්‍ථ නිබද්ධවාසං. “සමිති”න්ති සමාගමනං. “අනවය්හ”න්ති න ආවාහයුත්තං. “අවිවය්හ”න්ති න විවාහයුත්තං. තෙන සහ ආවාහවිවාහං න කරෙය්‍යුන්ති අත්‍ථො. “අනත්‍තාහිප්පරිපුණ්ණාහී”ති කලාරක්ඛි කලාරදන්තාති එවං එතෙසං අත්තභාවං උපනෙත්‍වා වුත්තාහි පරිපුණ්ණව්‍යඤ්ජනාහි පරිභාසාහි පරිභාසෙය්‍යුං. යක්ඛඅක්කොසෙහි නාම අක්කොසෙය්‍යුන්ති අත්‍ථො. “රිත්‍තම්පි පත්‍ත”න්ති නිකුජ්ජිතං පත්‍තසදිසමෙව ලොහපත්‍තං හොති. තං සීසෙ නික්කුජ්ජිතං යාව ගලවාටකං භස්සති. අථ නං මජ්ඣෙ අයොඛිලෙන ආකොටෙන්ති. “චණ්ඩා”ති කොධනා. “රුද්ධා”ති විරුද්ධා. “රභසා”ති කරණුත්තරියා. “නෙව මහාරාජානං ආදියන්තී”ති වචනං න ගණ්හන්ති. ආණං න කරොන්ති. “මහාරාජානං පුරිසකාන”න්ති අට්ඨවීසති යක්ඛසෙනාපතීනං. “පුරිසකාන”න්ති යක්ඛසෙනාපතීනං යෙ අමනුස්සා තෙසං. “අවරුද්ධා නාමා”ති පච්චාමිත්‍තා වෙරිනො. “උජ්ඣාපෙතබ්බ”න්ති

1. ම. ජීවජීව. 2. සී. II & III. ඔට්ඨව. 3. ම. චිත්‍ත.
4. ම. චිත්‍තාංති. 5. ම. පරියාපුටා.

පරිත්තං වත්වා අමනුස්සෙ පටික්කමාපෙතුං අසක්කොන්තෙන එතෙසං යක්ඛානං උජ්ඣාපෙතබ්බං, එතෙ ජානාපෙතබ්බාති අත්ථො. ඉධ පන පරිත්තස්ස පරිකම්මං කාතබ්බං. පඨමමෙව හි ආටානාටියසුත්තං න භණිතබ්බං, මෙත්තසුත්තං ධජග්ගසුත්තං රතනසුත්තන්ති ඉමානි සත්තාහං භණිතබ්බානි, සචෙ මුඤ්චති සුන්දරං නො චෙ මුඤ්චති ආටානාටියසුත්තං භණිතබ්බං. තං භණන්තෙන ච භික්ඛුනා පිට්ඨං වා මංසං වා න ඛාදිතබ්බං. සුසානෙ න වසිතබ්බං. කස්මා? අමනුස්සා ඔතාරං ලභන්ති. පරිත්තකරණට්ඨානං හරිතුපලිත්තං.[1] කාරෙත්වා තත්ථ පරිසුද්ධං ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදිතබ්බං. පරිත්තකාරකො භික්ඛු විහාරතො ඝරං නෙන්තෙහි ඵලකාවුධෙහි පරිවාරෙත්වා නෙතබ්බො. අබ්භොකාසෙ නිසීදිත්වා න වත්තබ්බං, ද්වාරවාතපානානි පිදහිත්වා නිසින්නෙන ආවුධහත්ථෙහි සම්පරිවාරිතෙන මෙත්තචිත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා වත්තබ්බං. පඨමං සික්ඛාපදානි ගාහාපෙත්වා සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස පරිත්තං කාතබ්බං. එවම්පි මොචෙතුං අසක්කොන්තෙන විහාරං නෙත්වා චෙතියඞ්ගණෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ආසනපූජං කාරෙත්වා දීපෙ ජාලාපෙත්වා චෙතියඞ්ගණෙ සම්මජ්ජිත්වා මඞ්ගලකථා වත්තබ්බා. සබ්බසන්නිපාතො ඝොසෙතබ්බො, විහාරස්ස උපවනෙ ජෙට්ඨකරුක්ඛො නාම හොති තත්ථ භික්ඛුසඞ්ඝො තුම්හාකං ආගමනං පතිමානෙතීති පහිණිතබ්බං, සබ්බසන්නිපාතට්ඨානෙ අනාගන්තුං නාම න ලබ්භති. තතො අමනුස්සගහිතකො ත්වං කොනාමොසීති පුච්ඡිතබ්බො. නාමෙ කථිතෙ නාමෙනෙව ආලපිතබ්බො. ඉත්ථන්නාම තුය්හං ගන්ධමාලාදීසු පත්ති ආසනපූජායං පත්ති පිණ්ඩපාතෙ පත්ති, භික්ඛුසඞ්ඝෙන තුය්හං පණ්ණාකාරත්ථාය මහාමඞ්ගලකථා වුත්තා, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ගාරවෙන එතං මුඤ්චාහීති මොචෙතබ්බො. සචෙ පන න මුඤ්චති දෙවතානං ආරොචෙතබ්බං තුම්හෙ ජානාථ අයං අමනුස්සො අම්හාකං වචනං න කරොති මයං බුද්ධආණං කරිස්සාමාති පරිත්තං කාතබ්බං. එවං තාව ගිහීනං පරිකම්මං.

සචෙ පන භික්ඛු අමනුස්සෙන ගහිතො හොති ආසනානි ධොවිත්වා සබ්බසන්නිපාතං ඝොසෙත්වා ගන්ධමාලාදීසු පත්තිං දත්වා පරිත්තං භණිතබ්බං, ඉදං භික්ඛූනං පරිකම්මං. "වික්කන්දිතබ්බ"න්ති සබ්බසන්නිපාතං ඝොසෙත්වා අට්ඨවීසති යක්ඛසෙනාපතයො කන්දිතබ්බා. "විරවිතබ්බ"න්ති "අයං යක්ඛො ගණ්හාතී"ති ආදිභණන්තෙන එකතො සද්දං කාතබ්බං. තත්ථ "ගණ්හාතී"ති සරීරෙ අධිමුච්චති. "ආවිසතී"ති තස්සෙව වෙවචනං. අථවා ඔලග්ගෙති න අපෙතීති වුත්තං හොති. "හෙඨෙතී"ති උප්පන්නං රොගං වඩ්ඪෙන්තො බාධති. "විහෙඨෙතී"ති තස්සෙව වෙවචනං. "හිංසතී"ති අප්පමංසලොහිතකං කරොන්තො දුක්ඛාපෙති. "විහිංසතී"ති තස්සෙව වෙවචනං.

1. සී. I. II. III. හරිතූපලිත්තං.   2. ම. අප්පමාදගාහො.

“න මුඤ්චතී”ති අපමාරගාහො[1] හුත්වා මුඤ්චිතුං න ඉච්ඡති. එවං එතෙසං විරවිතබ්බං. ඉදානි යෙසං එවං විරවිතබ්බං තෙ දස්සෙතුං “කතමෙසං යක්ඛාන”න්ති ආදිමාහ. තත්ථ “ඉන්දො සොමො”ති ආදීනි තෙසං නාමානි. තෙසු. “වෙස්සාමිත්තෙනා”ති වෙස්සාමිත්තපබ්බතවාසිනො යක්ඛා. “යුගන්ධරො”ති යුගන්ධරවාසියෙව. “හිරිනෙත්තී ච මන්දියො”ති හිරිනෙත්තී ච මන්දියො ච. “මණිමාණිවරොදීඝො”ති මණි ච මාණි ච වරො ච දීඝො ච. “අථො සෙරීසකො සහා”ති තෙහි සහ අඤ්ඤො සෙරිස්සකො නාම. “ඉමෙසං යක්ඛානං-පෙ-උජ්ඣාපෙතබ්බ”න්ති අයං යක්ඛො ඉමං ගණ්හති විගණ්හති න මුඤ්චතීති එවං එතෙසං යක්ඛසෙනාපතීනං ආරොචෙතබ්බං. තතො තෙ භික්ඛුසඞ්ඝා අත්තනො ධම්මආණං කාරෙන්ති මයම්පි අමනාපං යක්ඛරජ ආණං කරෙයිමාති උස්සුක්කං කරිස්සන්ති. එවං අමනුස්සානං ඔකාසං න භවිස්සති. බුද්ධසාවකානං ඵාසුවිහාරො භවිස්සතීති දස්සෙන්තො “අයං ඛො සා මාරිස ආටානාටියා රක්ඛා”ති ආදිමාහ. තං සබ්බං තතො පරඤ්ච උත්තානත්ථමෙවාති.

ආටානාටිය සුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

3. 33

එවමෙම සුත්තන්ති සඞ්ගීතිසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. “චාරිකං චරමානො”ති නිබද්ධචාරිකං චරමානො. තදා කිර සත්ථා දසසහස්සචක්කවාළෙ ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා ලොකං වොලොකයමානො පාවානගරවාසිනො මල්ලරාජෙ දිස්වා ඉමෙ රාජානො මය්හං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණජාලස්ස අන්තො පඤ්ඤායන්ති කින්නුඛොති ආවජ්ජෙන්තො රාජානො එකං සන්ථාගාරං කාරෙසුං, මයි ගතෙ මඞ්ගලං භණාපෙස්සන්ති, අහං තෙසං මඞ්ගලං වත්වා උය්‍යොජෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ධම්මකථං කථෙහීති සාරිපුත්තං වක්ඛාමි සාරිපුත්තො තීසු පිටකෙසු සම්මසිත්වා චුද්දසපඤ්හාධිකෙන පඤ්හසහස්සෙන පතිමණ්ඩෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සඞ්ගීතිසුත්තං නාම කථෙස්සති. සුත්තන්තං ආවජ්ජෙත්වා පඤ්ච භික්ඛුසතානි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සන්තීති ඉමමත්ථං දිස්වා චාරිකං පක්කන්තො. තෙන වුත්තං “මල්ලෙසු චාරිකං චරමානො”ති. “උබ්භටක”න්ති[2] තස්ස නාමං, උච්චත්තා වා එවං වුත්තං. “සන්ථාගාර”න්ති නගරමජ්ඣෙ සන්ථාගාරසාලා. “සමණෙන වා”ති එත්ථ යස්මා වත්ථුපරිග්ගහකාලෙයෙව දෙවතා අත්තනො වසනට්ඨානං ගණ්හන්ති තස්මා දෙවෙන වාති අවත්වා “සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා කෙනචි වා මනුස්සභූතෙනා”ති වුත්තං. “යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූ”ති භගවතො ආගමනං සුත්වා අගෙහි ගතත්තාපි න භගවා ආනීතො දූතං පෙසෙත්වාපි න පක්කොසාපිතො සයමෙව පන මහාභික්ඛුසඞ්ඝ

1. ම. වරෙ. 2. ම. උබ්භතකං.

පරිවාරෙ අබ්භොකාසං වසන්තානං සම්පත්තා. අම්හෙහි ච සන්ථාගාරසාලා කාරිතා, එත්ථ මයං දසබලං ආනෙත්වා මඞ්ගලං භණාපෙස්සාමාති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමිංසු. "යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසූ"ති තං දිවසං කිර සන්ථාගාරෙ චිත්තකම්මං නිට්ඨාපෙත්වා අට්ටකා මුත්තමත්තා හොන්ති. බුද්ධා නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා අන්තො ගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වාති තස්මා භගවතො මතං ඤත්වාව පටිජග්ගිස්සාමාති චින්තෙත්වා තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු. ඉදානි පන මතං ලභිත්වා පටිජග්ගිතුකාමා යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසු. "සබ්බසන්ථරින්"ති යථා සබ්බං සන්ථතං හොති එවං. "යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූ"ති එත්ථ පන තෙ මල්ලරාජානො සන්ථාගාරං පටිජග්ගිත්වා නගරවීථියොපි සම්මජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙ පුණ්ණඝටෙ ච කදලියො ච ඨපෙත්වා සකලනගරං දීපමාලාහි විප්පකිණ්ණතාරකං විය කත්වා ඛීරපකෙ දාරකෙ ඛීරං පායෙථ දහරකුමාරෙ ලහුං ලහුං භොජෙත්වා සයාපෙථ උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප්පසද්දකාමා හොන්තීති භෙරිං චරාපෙත්වා සයං දණ්ඩකදීපිකා ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසංකමිංසු. "භගවන්තංයෙව පුරක්ඛත්වා"[1]ති භගවන්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච උපාසකානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසින්නො අතිවිය විරොචති, සමන්තපාසාදිකො සුවණ්ණවණ්ණො අභිරූපො දස්සනීයො පුරත්ථිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණරස්මි උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං ගණ්හාති, පච්ඡිමකායතො දක්ඛිණහත්ථතො වාමහත්ථතො සුවණ්ණවණ්ණරස්මි උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං ගණ්හාති. උපරිමකෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවත්තෙහි[2] මොරගීවවණ්ණරස්මි උට්ඨහිත්වා ගගනතලෙ අසීතිහත්ථට්ඨානං ගණ්හාති. හෙට්ඨා පාදතලෙ පවාළවණ්ණරස්මි උට්ඨහිත්වා ඝනපථවිං අසීතිහත්ථට්ඨානං ගණ්හාති. එවං සමන්තා අසීතිහත්ථමත්තං ඨානං ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විප්ඵන්දමානා විධාවන්ති සබ්බෙ දිසාභාගා සුවණ්ණචම්පකපුප්ඵෙහි විකිරියමානා විය සුවණ්ණඝටතො නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි සිඤ්චමානා විය පසාරිතසුවණ්ණපට්ටපරික්ඛිත්තා විය වෙරම්භවාතසමුද්ධුතකිංකිණිකකණිකාරපුප්ඵචුණ්ණසමොකිණ්ණා විය විප්පකාසන්ති. භගවතොපි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභා ද්වත්තිංසවරලක්ඛණසමුජ්ජලං සරීරං සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතලං විකසිතමිව පදුමවනං සබ්බඵාලිඵුල්ලො විය යොජනසතිකො පාරිච්ඡත්තකො පටිපාටියා ඨපිතානං ද්වත්තිංසචන්දානං ද්වත්තිංසසූරියානං ද්වත්තිංසචක්කවත්තීනං ද්වත්තිංසදෙවරාජානං ද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචති. පරිවාරෙත්වා නිසින්නභික්ඛූපි

1. ම. පුරක්ඛත්වා. 2. ම. වෙටටසි.

සබ්බෙව අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා චොදකා පාපගරහිනො සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා-පෙ-පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො රත්තපදුමවනසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. අසීතිමහාථෙරාපි තං මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං පාරුපිත්වා මණිවම්මවම්මිතා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු වන්තරාගා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා. ඉති භගවා සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි වීතදොසො වීතදොසෙහි වීතමොහො වීතමොහෙහි නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි සයම්බුද්ධො බහුස්සුතබුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා සෙනඞ්ගපරිවාරිතො විය චක්කවත්ති මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය හාරිතො මහාබ්‍රහ්මා අසමෙන බුද්ධවෙසෙන අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන තාසං පරිසතිං නිසින්නො පාවෙය්‍යකෙ මල්ලෙ බහුදෙව රත්තිං ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙත්වා උය්‍යොජෙසි. එත්ථ ච ධම්මීකථා නාම සන්ථාගාරඅනුමොදනපටිසංයුත්තා පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා.

තද හි භගවා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය පථවොජං ආකඩ්ඪෙන්තො විය මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය යොජනියමධුගණ්ඩං චක්කයන්තෙන පීළෙත්වා මධුපානං පායමානො විය පාවෙය්‍යකානං මල්ලානං හිතසුඛාවහං පකිණ්ණකකථං කථෙසි. “තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත”න්ති යං යං දිසං අනුවිලොකෙති තත්ථ තුණ්හීභූතමෙව. “අනුවිලොකෙත්වා”ති මංසචක්ඛුනා දිබ්බචක්ඛුනා චාති ද්වීහි චක්ඛූහි තතො තතො විලොකෙත්වා. මංසචක්ඛුනා හි තෙසං බහිද්ධා ඉරියාපථං පරිග්ගණ්හෙසි, එකභික්ඛුස්සාපි හෙත්ථ නෙව හත්ථකුක්කුච්චං න පාදකුක්කුච්චං අහොසි. න කොචි සීසමුක්ඛිපි න කථං කථෙසි නනිඤ්ජයන්තා නිසීදි. සබ්බෙ තීහි සික්ඛාහි සික්ඛිතා නිවාතෙ දීපසිඛා විය නිච්චලා නිසීදිංසු. ඉති තෙසං ඉමං ඉරියාපථං මංසචක්ඛුනා පරිග්ගණ්හෙසි. ආලොකං පන වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බචක්ඛුනා තෙසං හදයරූපං දිස්වා අබ්භන්තරගතං සීලං ඔලොකෙසි, අනෙකසතානං භික්ඛූනං අන්තොකුම්භියං ජලමානං පදීපං විය අරහත්තූපගං සීලං අද්දස. ආරද්ධවිපස්සකා හි තෙ භික්ඛූ, ඉති තෙසං සීලං දිස්වා ඉමෙ භික්ඛූ මය්හං අනුච්ඡවිකාති චක්ඛුතලෙසු නිමිත්තං ඨපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ඔලොකෙත්වා ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං ආමන්තෙසි. “පිට්ඨි මෙ ආගිලායතී”ති කස්මා ආගිලායති? භගවතො හි ඡබ්බස්සානි මහාපධානං පදහන්තස්ස

මහන්තං කායදුක්ඛං අහොසි. අථස්ස අපරභාගෙ මහල්ලකකාලෙ
පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි. "සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා"ති සන්ථාගාරස්ස
කිර එකපස්සෙ තෙ රාජානො කප්පියමඤ්චකං පඤ්ඤපෙසුං.
අප්පෙව නාම සත්ථා නිපජ්ජෙය්‍යාති, සත්ථාපි චතූහි ඉරියාපථෙහි
පරිභුත්තං ඉමෙසං මහප්ඵලං භවිස්සතීති තත්ථ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤ
පෙත්වා නිපජ්ජි. "තස්ස කාලකිරියා"ති යං වත්තබ්බං තං සබ්බං
හෙට්ඨා වුත්තමෙව. "ආමන්තෙසී"ති භණ්ඩනාදි වූපසමකරං
ස්වාක්ඛාතං ධම්මං දෙසෙතුකාමො ආමන්තෙසි. "තත්ථ"ති තස්මිං
ධම්මෙ. "සඞ්ගායිතබ්බ"න්ති සමග්ගෙහි ගායිතබ්බං. ඒකවචනෙහි
අවිරුද්ධවචනෙහි භවිතබ්බං[1] "න විවදිතබ්බ"න්ති අත්ථෙ වා
ව්‍යඤ්ජනෙ වා විවාදො න කාතබ්බො. "එකො ධම්මො"ති එකක[2]
දුකතිකාදිවසෙන බහුධා සාමග්ගිරසං දස්සෙතුකාමො පඨමං තාව
එකො ධම්මොති ආහ. "සබ්බෙ සත්තා"ති කාමභවාදීසු සඤ්ඤා
භවාදීසු එකවොකාරභවාදීසු ච සබ්බභවෙසු සබ්බෙ සත්තා. "ආහා
රට්ඨිතිකා"ති ආහාරතො ඨිති එතෙසන්ති=ආහාරට්ඨිතිකා. ඉති
සබ්බසත්තානං ඨිතිහෙතු ආහාරො නාම එකො ධම්මො අම්හාකං
සත්ථාරා යථාවතො ඤත්වා සම්මදක්ඛාතො ආවුසොති දීපෙති.
නනුච එවං සන්තෙ යං වුත්තං "අසඤ්ඤසත්තා දෙවා අහෙතුකා
අනාහාරා අඵස්සකා"ති ආදීනං විරුජ්ඣතීති ඉදම්පි න විරුජ්ඣති.
තෙසං හි ඣානං ආහාරො හොති. එවං සන්තෙපි "චත්තාරොමෙ
භික්ඛවෙ ආහාරා භූතානං වා සත්තානං ඨිතියා සම්භවෙසීනං වා
අනුග්ගහාය, කතමෙ චත්තාරො කබලිං[3]කාරො ආහාරො ඔළා
රිකො වා සුඛුමො වා ඵස්සො දුතියො මනොසංචෙතනා තතියා
විඤ්ඤාණං චතුත්ථ"න්ති ඉදං විරුජ්ඣතීති ඉදම්පි න විරුජ්ඣති.
එතස්මිං හි සුත්තෙ නිප්පරියායෙන ආහාරලක්ඛණාව ධම්මා ආහා
රාති වුත්තා, ඉධ පන පරියායෙන පච්චයො ආහාරොති වුත්තො.
සබ්බධම්මානං හි පච්චයො ලද්ධුං වට්ටති, සො ච යං යං ඵලං
ජනෙති තං තං ආහරති නාම තස්මා ආහාරොති වුච්චති. තෙනෙ
වාහ. "අවිජ්ජංපහං[4] භික්ඛවෙ සාහාරං වදාමි නො අනාහාරං. කො
ච භික්ඛවෙ අවිජ්ජාය ආහාරො, පඤ්චනීවරණාතිස්ස වචනීයා.
පඤ්චනීවරණෙපහං භික්ඛවෙ සාහාරෙ වදාමි නො අනාහාරෙ.
කො ච භික්ඛවෙ පඤ්චනීවරණානං ආහාරො, අයොනිසො මනසි
කාරොතිස්ස වචනීය"න්ති. අයං ඉධ අධිප්පෙතො. එතස්මිං හි පච්ච
යාහාරෙ ගහිතෙ පරියායාහාරොපි නිප්පරියායාහාරොපි සබ්බො
ගහිතොව හොති. තත්ථ අසඤ්ඤභවෙ පච්චයාහාරො ලබ්භති.
අනුප්පන්නෙපි බුද්ධෙ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා වායොකසිණපරි
කම්මං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තතො වුට්ඨාය
ධි චිත්තං ධි වතෙතං චිත්තං චිත්තස්ස නාම අභාවොයෙව සාධු

1. ම. භණිතබ්බං. 2. සී. I. II. එකදුක. 3. ම. කබළී. 4. ම. අවිජ්ජාපහං.

චිත්තං හි නිස්සාය වධබන්ධාදිපච්චයං දුක්ඛං උප්පජ්ජති චිත්තෙන අසති තජ්ජෙත්තනාති ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලං කත්වා අසඤ්ඤභවෙ නිබ්බත්තන්ති. යො යස්ස ඉරියාපථො මනුස්සලොකෙ පණිහිතො අහොසි සො තෙන ඉරියාපථෙන නිබ්බත්තිත්වා පඤ්චකප්පසතානි ඨිතො වා නිසින්නො වා නිපන්නො වා හොති. එවරූපානම්පි සත්තානං පච්චයාහාරො ලබ්භති. තෙ හි යං ඣානං භාවෙත්වා නිබ්බත්තා තදෙව තෙසං පච්චයො හොති. යථා ජියාවෙගෙන ඛිත්තසරො යාව ජියාවෙගො අත්ථි තාව ගච්ඡති එවං යාව ඣානපච්චයො අත්ථි තාව තිට්ඨන්ති. තස්මිං නිට්ඨිතෙ ඛීණවෙගො සරො විය පතන්ති. යෙ පන තෙ නෙරයිකා නෙව වුට්ඨානඵලූපජීවී න පුඤ්ඤඵලූපජීවීති, වුත්තා තෙසං කො ආහාරොති. තෙසං කම්මමෙව ආහාරො. කිං පඤ්ච ආහාරා අත්ථීති. පඤ්ච න, පඤ්චාති ඉදං නවත්තබ්බං. නනු පච්චයො ආහාරොති වුත්තමෙතං තස්මා යෙන කම්මෙන තෙ නිරයෙ නිබ්බත්තා තදෙව තෙසං ඨිති පච්චයත්තා ආහාරො හොති. යං සන්ධාය ඉදං වුත්තං “න ච තාව කාලං කරොති යාව න තං පාපකම්මං ව්‍යන්ති හොතී”ති කබලිංකාරආහාරං ආරබ්භාපි චෙත්ථ විවාදො න කාතබ්බො, මුඛෙ උප්පජ්ජනඛෙළොපි හි තෙසං ආහාරකිච්චං සාධෙති. ඛෙළොහි නිරයෙ දුක්ඛවෙදනියො හුත්වා පච්චයො හොති සග්ගෙ සුඛවෙදනියො. ඉති කාමභවෙ නිප්පරියායෙන චත්තාරො ආහාරා රූපාරූපභවෙසු ඨපෙත්වා අසඤ්ඤං සෙසානං තයො. අසඤ්ඤීනං චෙව අවසෙසානං ච පච්චයාහාරොති ඉමිනා ආහාරෙන සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති එවං පඤ්හං කථෙත්වා අයං ඛො ආවුසොති එවං නිය්‍යාතනම්පි අත්ථි, අත්ථි ඛො ආවුසොති අනුද්ධාරණම්පි[1] අකත්වා සබ්බෙ සත්තා සඞ්ඛාරට්ඨිතිකාති දුතියං පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. කස්මා පන න නිය්‍යාතෙසි න උද්ධරි. තත්ථ තත්ථ නිය්‍යාතියමානෙපි උද්ධරියමානෙපි පරියාපුණිතුං වාචෙතුං ච දුක්ඛං හොති. තස්මා ඉමෙ එකාබද්ධෙ කත්වා විස්සජ්ජෙසි. ඉමස්මිං විස්සජ්ජනෙ හෙට්ඨා වුත්තපච්චයො ච ආයූහනතො ඵලස්ස කරණතො සඞ්ඛරණතො සඞ්ඛාරොති වුත්තො. ඉති හෙට්ඨා ආහාරපච්චයො කථිතො, ඉධ සඞ්ඛාරපච්චයොති අයමෙත්ථ හෙට්ඨිමතො විසෙසො. හෙට්ඨා නිප්පරියායාහාරො ගහිතො. ඉධ පරියායාහාරොති. එවං ගහිතෙ විසෙසො පාකටො භවෙය්‍ය, නෙව ගණ්හිංසූති මහාසීවත්ථෙරො ආහ. ඉන්ද්‍රියබද්ධස්සපි පච්චයො ලද්ධුං වට්ටති විනා පච්චයෙන ධම්මා නාම නත්ථි. තත්ථ අනින්ද්‍රියබද්ධස්ස තිණරුක්ඛලතාදීනං පඨවිරසො ආපොරසො ච පච්චයො හොති දෙවෙ අවස්සන්තෙ හි තිණාදීනි මිලායන්ති වස්සන්තෙ පන හරිතානි හොන්ති ඉති තෙසං පඨවිරසො ආපොරසො ච පච්චයො හොති. ඉන්ද්‍රියබද්ධස්ස අවිජ්ජාතණ්හා

1. ම. I. II. අනුච්චාරණම්පි.

කම්මං ආහාරෙති එවමාදයො ඉති හෙට්ඨා පච්චයොව ආහාරොති කථිතො, ඉධ සඞ්ඛාරොති අයමෙත්ථ විසෙසො. "අයං ඛො ආවුසො"ති ආවුසො අම්හාකං සත්ථාරා මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා සයං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සච්ඡිකත්වා අයං එකධම්මො දෙසිතො, යත්ථ එකධම්මෙ තුම්හෙහි සබ්බෙහෙව සඞ්ගායිතබ්බං න විවදිතබ්බං. "යථා ඉදං බ්‍රහ්මචරිය"න්ති යථා සඞ්ගායමානානං තුම්හාකං ඉදං සාසනබ්‍රහ්මචරියං අද්ධනියං අස්ස චිරට්ඨිතිකං, එකෙනාපි භික්ඛුනා "අත්ථි ඛො ආවුසො එකො ධම්මො සම්මදක්ඛාතො, කතමො එකො ධම්මො? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා, සබ්බෙ සත්තා සඞ්ඛාරට්ඨිතිකා"ති කථිතෙ තස්ස කථං සුත්වා අඤ්ඤො නඵෙස්සති, තස්සපි අඤ්ඤොති එවං පරම්පරාකථානිස්සාමෙන ඉදං බ්‍රහ්මචරියං චිරං තිට්ඨමානං සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්ථාය හිතාය භවිස්සතීති එකක වසෙන ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

එකකං නිට්ඨිතං.

ඉති එකකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි දුකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ නාමරූපදුකෙ-"නාම"න්ති චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා නිබ්බාණඤ්ච. තත්ථ චත්තාරො ඛන්ධා නාමනට්ඨෙන නාමං. "නාමනට්ඨෙනා"ති නාමකරණට්ඨෙන, යථා හි මහාජනසම්මතත්තා මහාසම්මතස්ස මහාසම්මතොති නාමං අහොසි, යථා මාතාපිතරො අයං තිස්සො නාම හොතු ඵුස්සො නාම හොතූති එවං පුත්තස්ස කිත්තිමනාමං කරොන්ති. යථා වා ධම්මකථිකො විනයධරොති ගුණතො නාමං ආගච්ඡති, න එවං වෙදනාදීනං. වෙදනාදයො හි මහාපථවිආදයො විය අත්තනො නාමං කරොන්තාව උප්පජ්ජන්ති, තෙසු උප්පන්නෙසු තෙසං නාමං උප්පන්නමෙව හොති, න හි වෙදනං උප්පන්නං ත්වං වෙදනා නාම හොහීති කොචි භණති, න චස්සා නාමගහණකිච්චං අත්ථි. යථා පථවියා උප්පන්නාය ත්වං පථවී නාම හොහීති නාමගහණකිච්චං නත්ථි. චක්කවාළසිනෙරුචන්දිමසූරියනක්ඛත්තෙසු උප්පන්නෙසු ත්වං චක්කවාළං නාම ත්වං නක්ඛත්තං නාම හොහීති නාම ගහණකිච්චං නාම නත්ථි. නාමං උප්පන්නමෙව හොති. ඔපපාතිකා නිපතන්ති. එවං වෙදනාය උප්පන්නාය ත්වං වෙදනා නාම හොහීති නාමගහණකිච්චං නත්ථි, තාය උප්පන්නාය වෙදනාති නාමං උප්පන්නමෙව හොති. සඤ්ඤාදීසුපි එසෙව නයො. අතීතෙපි හි වෙදනා වෙදනායෙව, සඤ්ඤා-සඞ්ඛාරා-විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණමෙව. අනාගතෙපි පච්චුප්පන්නෙපි. නිබ්බාණං පන සදාපි නිබ්බාණමෙවාති. ඉති නාමනට්ඨෙන නාමං. නමනට්ඨෙනපි චෙත්ථ චත්තාරො ඛන්ධා නාමං, තෙපි ආරම්මණාභිමුඛං නමන්ති, නාමනට්ඨෙන

සබ්බම්පි නාමං. චත්තාරොපි ඛන්ධා ආරම්මණෙ අභිමුඛං නාමෙන්ති. නිබ්බානං ආරම්මණාධිපතිපච්චයතාය අත්තනි අනවජ්ජධම්මෙ නාමෙති. **"රූප"**න්ති චත්තාරො මහාභූතා චතුන්නං ච මහාභූතානං උපාදායරූපං. තං සබ්බම්පි රූපනට්ඨෙන රූපං. සෙසවිත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **"අවිජ්ජා"**ති දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණං, අයම්පි විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතායෙව. **"භවතණ්හා"**ති භවපත්ථනා. යථාහ: "තත්ථ කතමා භවතණ්හා යො භවෙසු භවච්ඡන්දො"ති ආදි. **"භවදිට්ඨී"**ති භවො වුච්චති සස්සතං, සස්සතවසෙන උප්පජ්ජනදිට්ඨි, සා "තත්ථ කතමා භවදිට්ඨි? භවිස්සති අත්තා ච ලොකො චාති යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගත"න්ති ආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ විත්ථාරිතා. **"විභවදිට්ඨී"**ති විභවො වුච්චති උච්ඡෙදං. උච්ඡෙදවසෙන උප්පජ්ජනදිට්ඨි. සාපි: "තත්ථ කතමා විභවදිට්ඨි? න භවිස්සති අත්තා ච ලොකො චාති යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගත"න්ති ආදිනා නයෙන තත්ථෙව විත්ථාරිතා. **"අහිරික"**න්ති "යං න හිරීයති හිරීයිතබ්බෙනා"ති එවං විත්ථාරිතා නිල්ලජ්ජතා. **"අනොත්තප්ප"**න්ති "යං න ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙනා"ති එවං විත්ථාරිතො අභායනකආකාරො. **"හිරී ච ඔත්තප්පං චා"**ති "යං හිරීයති හිරීයිතබ්බෙන ඔත්තප්පති ඔත්තප්පිතබ්බෙනා"ති එවං විත්ථාරිතානි හිරිඔත්තප්පානි. අපිචෙත්ථ අජ්ඣත්තසමුට්ඨානා හිරී. බහිද්ධා සමුට්ඨානං ඔත්තප්පං. අත්තාධිපතෙය්‍යා හිරී ලොකාධිපතෙය්‍යං ඔත්තප්පං. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. **"දොවචස්සතා"**ති දුක්ඛං වචො එතස්මිං විප්පටිකූලගාහිම්හි විපච්චනීකසාතෙ අනාදරෙ පුග්ගලෙති දුබ්බචො, තස්ස කම්මං=දොවචස්සං, තස්ස භාවො=දොවචස්සතා. විත්ථාරතො පනෙසා: "තත්ථ කතමා දොවචස්සතා සහධම්මිකෙ වුච්චමානෙ දොවචස්සාය"න්ති අභිධම්මෙ ආගතා, සා අත්ථතො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො හොති, චතුන්නං ච[1] ඛන්ධානං එකෙනාකාරෙන පවත්තානං එතං අධිවචනන්ති වදන්ති. **"පාපමිත්තතා"**ති පාපා අස්සද්ධාදයො පුග්ගලා එතස්ස මිත්තාති=පාපමිත්තො, තස්ස භාවො පාපමිත්තතා. විත්ථාරතො පනෙසා "තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො කදරියා දුප්පඤ්ඤා යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති තංසම්පවඞ්කතා"ති එවං ආගතා. සාපි අත්ථතො දොවචස්සතා විය දට්ඨබ්බා. **සොවචස්සතා** ච **කල්‍යාණමිත්තතා** ච වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බා. උභොපි පනෙතා ඉධ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා. **"ආපත්තිකුසලතා"**ති "පඤ්චපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො, සත්තපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො, යා තාසං ආපත්තීනං ආපත්තිකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා"ති එවං වුත්තො

---

1. I. II & III. චතුන්නං වා.

ආපත්තිකුසලභාවො. **“ආපත්තිවුට්ඨානකුසලතා”**ති “යා තාහි ආපත්තීහි වුට්ඨාන[1]කුසලතා පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා සහ කම්මවාචාය ආපත්තීහි වුට්ඨානපරිච්ඡෙදජානනපඤ්ඤා. **“සමාපත්තිකුසලතා”**ති “අත්ථි සවිතක්කසවිචාරා සමාපත්ති අත්ථි අවිතක්කඅවිචාරා[2] සමාපත්ති, යා තාසං සමාපත්තීනං සමාපත්තිකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා සහ පරිකම්මෙන අප්පනාපරිච්ඡෙදජානනා පඤ්ඤා. **“සමාපත්තිවුට්ඨානකුසලතා”**ති “යා තාහි සමාපත්තීහි වුට්ඨානකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා”ති යථාපරිච්ඡින්නසමයවසෙනෙව සමාපත්තිතො වුට්ඨානසමත්ථා. එත්තකං ගතෙ සූරියෙ වුට්ඨහිස්සාමීති වුට්ඨානකාලපරිච්ඡෙදකාරණපඤ්ඤා. **“ධාතුකුසලතා”**ති අට්ඨාරසධාතුයො-චක්ඛුධාතු පෙ-මනොවිඤ්ඤාණධාතු, “යා තාසං ධාතූනං ධාතුකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං සභාවපරිච්ඡෙදිකා සවනධාරණසම්මසනපටිවෙධපඤ්ඤා. **“මනසිකාරකුසලතා”**ති “යා තාසං ධාතූනං මනසිකාරකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා තාසංයෙව ධාතූනං සම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා. **“ආයතනකුසලතා”**ති ද්වාදසායතනානි-චක්ඛායතනං-පෙ-ධම්මායතනං, “යා තෙසං ආයතනානං ආයතනකුසලතා පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා ද්වාදසන්නං ආයතනානං උග්ගහමනසිකාරජානනපඤ්ඤා. අපිච ධාතුකුසලතාපි උග්ගහමනසිකාරසවනසම්මසනපටිවෙධපච්චවෙක්ඛණෙසු වට්ටති, මනසිකාරකුසලතාපි ආයතනකුසලතාපි. අයම්පනෙත්ථ විසෙසො-සවනඋග්ගහපච්චවෙක්ඛණා ලොකියා. පටිවෙධො ලොකුත්තරො. සම්මසනමනසිකාරා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා. **“පටිච්චසමුප්පාදකුසලතා”**ති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා-පෙ-සමුදයො හොතීති “යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා ද්වාදසන්නං පච්චයාකාරානං උග්ගහාදිවසෙන පවත්තා පඤ්ඤා. **“ඨානකුසලතා”**ති යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං හෙතුපච්චයා උප්පාදාය[3] තං තං ඨානන්ති “යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා චක්ඛුඤ්ච වත්ථුං කත්වා රූපං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස[4] චක්ඛුරූපං ඨානං චෙව කාරණං චාති එවං ඨානපරිච්ඡින්දනසමත්ථා පඤ්ඤා. **“අට්ඨානකුසලතා”**ති යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං න හෙතු න පච්චයා[5] උප්පාදාය තං තං අට්ඨානන්ති “යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා”ති එවං වුත්තා චක්ඛුං වත්ථුං කත්වා රූපං ආරම්මණං කත්වා සොතවිඤ්ඤාණාදීනි න උප්පජ්ජන්ති තස්මා තෙසං න ඨානං න කාරණන්ති එවං අට්ඨානපරිච්ඡින්දනසමත්ථා පඤ්ඤා. අපිච එතස්මිං දුකෙ “කිත්තාවතා පන භන්තෙ ඨානාඨානකුසලො භික්ඛූති අලං වචනායාති, ඉධානන්ද භික්ඛු අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං දිට්ඨි

1. ම. ආපත්තිවුට්ඨාන. 2. ම. අවිචාරමත්තා. 3. ම. උපාදාය.
4. ම. චක්ඛුවිඤ්ඤාණ කායස්ස. 5. ම. පච්චයා.

සම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය නෙතං ඨානං විජ්ජතීති පජානාති ඨානඤ්ච ඛො එතං විජ්ජති යං පුථුජ්ජනො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍යා"ති ඉමිනාපි සුත්තෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. "අජ්ජව"න්ති ගොමුත්තවඞ්කතා චන්දවඞ්කතා නඞ්ගලකොටිවඞ්කතාති තයො අනජ්ජවා. එකච්චො හි භික්ඛු පඨමවයෙ එකවීසතියා අනෙසනාසු ඡසු ච අගොචරෙසු චරති, මජ්ඣිම පච්ඡිම වයෙසු ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො හොති, අයං ගොමුත්තවඞ්කතා නාම, එකො පඨමපච්ඡිමවයෙ චතුපාරිසුද්ධිසීලං පූරෙති ලජ්ජී ච කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො හොති, මජ්ඣිමවයෙ පුරිමසදිසො, අයං චන්දවඞ්කතා නාම. එකො පඨමවයෙපි මජ්ඣිමවයෙපි චතුපාරිසුද්ධිසීලං පූරෙති ලජ්ජී කුක්කුච්චකො හොති, පච්ඡිමවයෙ පුරිමසදිසො, අයං නඞ්ගලකොටිවඞ්කතා නාම. එකො සබ්බමෙතං වඞ්කතං පහාය තීසු වයෙසුපි පෙසලො ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො හොති, තස්ස යො සො උජුභාවො ඉදං අජ්ජවං නාම. අභිධම්මෙපි වුත්තං "තත්ථ කතමො අජ්ජවො, යො අජ්ජවො අජ්ජවතා අජිම්හතා අවඞ්කතා අකුටිලතා අයං වුච්චති අජ්ජවො"ති. "ලජ්ජව"න්ති "තත්ථ කතමො ලජ්ජවො, යො හිරියති හිරියිතබ්බෙන, හිරියති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා අයං වුච්චති. ලජ්ජවො"ති එවං වුත්තො ලජ්ජිභාවො. "ඛන්තී"ති "තත්ථ කතමා ඛන්ති, යා ඛන්ති ඛමනතා අධිවාසනතා අචණ්ඩික්කං අනසුරොපො අත්තමනතා චිත්තස්සා"ති එවං වුත්තා අධිවාසනඛන්ති. "සොරච්ච"න්ති "තත්ථ කතමං සොරච්චං, යො කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො, ඉදං වුච්චති සොරච්චං. සබ්බොපි සීලසංවරො සොරච්ච"න්ති එවං වුත්තො සුරතභාවො. "සාඛල්‍ය"න්ති "තත්ථ කතමං සාඛල්‍යං, යා සා වාචා චණ්ඩා එළකා[1] කක්කසා ඵරුසා පරකටුකා පරාභිසජ්ජනී කොධසාමන්තා අසමාධිසංවත්තනිකා තථාරූපිං වාචං පහාය, යා සා වාචා නෙළා කණ්ණසුඛා පෙමනීයා හදයඞ්ගමා පොරී බහුජනකන්තා බහුජනමනාපා තථාරූපිං වාචං භාසිතා හොති, යා තත්ථ සණ්හවාචතා සඛිලවාචතා අඵරුසවාචතා ඉදං වුච්චති සාඛල්‍ය"න්ති එවං වුත්තො සම්මොද[2] මුදුකභාවො.

"පටිසන්ථාරො"ති අයං ලොකසන්නිවාසො ආමිසෙන ච ධම්මෙන චාති ද්වීහි ඡිද්දො. තස්ස තං ඡිද්දං යථා න පඤ්ඤායති එවං පීඨස්ස විය පච්චත්ථරණෙන ආමිසෙන ච ධම්මෙන ච පටිසන්ථරණං. අභිධම්මෙපි වුත්තං. "තත්ථ කතමො පටිසන්ථාරො, ද්වෙ පටිසන්ථාරා ආමිසපටිසන්ථාරො ච ධම්මපටිසන්ථාරො ච, ඉධෙකච්චො පටිසන්ථාරකො

1. චචා සකණ්ටකා. 2. ම. සම්මොදක.

හොති ආමිසපටිසන්ථාරෙන ච ධම්මපටිසන්ථාරෙන ච. අයං වුච්චති පටිසන්ථාරො"ති. එත්ථ ආමිසෙන සඞ්ගහො ආමිසපටිසන්ථාරො නාම. තං කරොන්තෙන මාතාපිතූනං භික්ඛුගතිකස්ස වෙය්‍යාවච්චකරස්ස රඤ්ඤො චොරානං ච අග්ගං අගහෙත්වාපි දාතුං වට්ටති. ආමසිත්වා දින්නෙ හි රාජානො චොරා ච අනත්ථම්පි කරොන්ති ජීවිතක්ඛයම්පි පාපෙන්ති අනාමසිත්වා දින්නෙන අත්තමනා හොන්ති. චොරනාගවත්ථුආදීනි චෙත්ථ වත්ථූනි කථෙතබ්බානි. තානි සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය විත්ථාරිතානි. සක්කච්චං උද්දෙසදානං පාළිවණ්ණනා ධම්මකථාකථනන්ති එවං ධම්මෙන සඞ්ගහො ධම්මපටිසන්ථාරො නාම. "අවිහිංසා"ති කරුණා, කරුණාපුබ්බභාගොපි. වුත්තම්පි චෙතං. "තත්ථ කතමා අවිහිංසා, යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති අයං වුච්චති අවිහිංසා"ති. "සොචෙය්‍ය"න්ති මෙත්තා ච මෙත්තාපුබ්බභාගස්ස ච වසෙන සුචිභාවො, වුත්තම්පි චෙතං "තත්ථ කතමං සොචෙය්‍යං යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති ඉදං වුච්චති සොචෙය්‍ය"න්ති. "මුට්ඨස්සච්ච"න්ති සතිවිප්පවාසො. යථාහ: "තත්ථ කතමං මුට්ඨස්සච්චං, යා අසති අනනුස්සති අප්පටිස්සති අසරණතා අධාරණතා අපිලාපනතා පම්මුස්සනතා ඉදං වුච්චති මුට්ඨස්සච්චං. "අසම්පජඤ්ඤ"න්ති "තත්ථ කතමං අසම්පජඤ්ඤං යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අවිජ්ජා ලඞ්ගී මොහො අකුසලමූල"න්ති එවං වුත්තා අවිජ්ජායෙව. සති සතියෙව, සම්පජඤ්ඤං ඤාණං.

"ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා"ති "තත්ථ කතමා ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා, ඉධෙකච්චො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති"ති ආදිනා නයෙන විත්ථාරිතො ඉන්ද්‍රියසංවරභෙදො. "භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා"ති "තත්ථ කතමා භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතා, ඉධෙකච්චො අප්පටිසඞ්ඛා අයොනිසො ආහාරං ආහාරෙති දවාය මදාය මණ්ඩනාය විභූසනාය, යා තත්ථ අසන්තුට්ඨිතා අමත්තඤ්ඤුතා අප්පටිසඞ්ඛා භොජනෙ"ති එවං ආගතො භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුභාවො අනන්තරදුකො වුත්තපටිපක්ඛනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

"පටිසඞ්ඛානබල"න්ති "තත්ථ කතමං පටිසඞ්ඛානබලං, යා පඤ්ඤා පජානනා"ති එවං විත්ථාරිතං අප්පටිසඞ්ඛාය අකම්පනඤාණං. "භාවනාබල"න්ති. භාවෙන්තස්ස උප්පන්නබලං. අත්ථතො විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගසීසෙන සත්තබොජ්ඣඞ්ගා හොන්ති. වුත්තම්පි චෙතං. "තත්ථ කතමං භාවනාබලං, යා කුසලානං ධම්මානං ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්මං ඉදං වුච්චති භාවනාබලං, සත්තපි බොජ්ඣඞ්ගා භාවනාබල"න්ති. අසතියා අකම්පනවසෙන සතියෙව. "සමාධිබල"න්ති උද්ධච්චෙ අකම්පනවසෙන සමාධියෙව. සමථො සමාධි. විපස්සනා

පඤ්ඤා සමථොව තං ආකාරං ගහෙත්වා පුනප්පුන[1] පවත්තෙතබ්බස්ස සමථස්ස නිමිත්තවසෙන සමථනිමිත්තං. පග්ගහනිමිත්තෙපි එසෙව නයො. පග්ගහො විරියං. අවික්ඛෙපො එකග්ගතා. ඉමෙහි පන සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච, පටිසඞ්ඛානබලඤ්ච භාවනාබලඤ්ච සතිබලඤ්ච සමාධිබලඤ්ච සමථො ච විපස්සනා ච සමථනිමිත්තඤ්ච පග්ගහනිමිත්තඤ්ච පග්ගහො ච අවික්ඛෙපො චාති ඡහි දුකෙහි පරතො සීලදිට්ඨිසම්පදාදුකෙන ච ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා ධම්මා කථිතා.

"සීලවිපත්ති"ති "තත්ථ කතමා සීලවිපත්ති, කායිකො වීතික්කමො -පෙ- සබ්බම්පි දුස්සීල්‍යං සීලවිපත්ති"ති එවං වුත්තො සීලවිනාසකො අසංවරො. "දිට්ඨිවිපත්ති"ති "තත්ථ කතමා දිට්ඨිවිපත්ති, නත්ථි දින්නං නත්ථි යිට්ඨන්ති එවං ආගතා සම්මාදිට්ඨිවිනාසිකා මිච්ඡාදිට්ඨි. "සීලසම්පදා"ති "කායිකො අවීතික්කමො"ති එවං පුබ්බෙ වුත්තසොරච්චමෙව සීලස්ස සම්පාදනතො[2] පරිපූරණතො සීලසම්පදාති වුත්තං. එත්ථ ච සබ්බොපි සීලසංවරො සීලසම්පදාති ඉදං මානසිකස්ස[3] පරියාදානත්ථං වුත්තං. "දිට්ඨිසම්පදා"ති "තත්ථ කතමා දිට්ඨිසම්පදා, අත්ථි දින්නං අත්ථි යිට්ඨං -පෙ- සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තීති යා එවරූපා පඤ්ඤා පජානනා"ති එවං ආගතං දිට්ඨිපාරිපූරිභූතං ඤාණං. "සීලවිසුද්ධී"ති විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං සීලං. අභිධම්මෙ පනායං "තත්ථ කතමා සීලවිසුද්ධි කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො, අයං වුච්චති සීලවිසුද්ධී"ති එවං විභත්තා. "දිට්ඨිවිසුද්ධී"ති විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං දස්සනං. අභිධම්මෙ පනෙතං "තත්ථ කතමං දිට්ඨිවිසුද්ධි කම්මස්සකතං ඤාණං සච්චානුලොමිකං ඤාණං මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං ඵලසමඞ්ගිස්ස ඤාණ"න්ති එවං වුත්තං. එත්ථ ච තිවිධං දුච්චරිතං අත්තනා කතම්පි පරෙන කතම්පි සකං නාම න හොති අත්ථභඤ්ජනතො. සුචරිතං සකං නාම අත්ථජනනතොති එවං ජානනං කම්මස්සකතං ඤාණං නාම. තස්මිං ඨත්වා බහුං වට්ටගාමිකම්මං ආයූහිත්වා සුඛතො සුඛෙනෙව අරහත්තප්පත්තා ගණනාතීතා. විපස්සනාඤාණං පන වචීසච්චඤ්ච අනුලොමෙති. පරමත්ථසච්චඤ්ච න විලොමෙතීති සච්චානුලොමිකඤාණන්ති වුත්තං. "දිට්ඨිවිසුද්ධි ඛො පන යථා දිට්ඨිස්ස ච පධාන"න්ති, එත්ථ "දිට්ඨිවිසුද්ධී"ති ඤාණදස්සනං කථිතං. "යථාදිට්ඨිස්ස ච පධාන"න්ති තංසම්පයුත්තමෙව විරියං. අපිච පුරිමපදෙන චතුමග්ගඤාණං. පච්ඡිමපදෙන තංසම්පයුත්තවිරියං. අභිධම්මෙ පන "දිට්ඨිවිසුද්ධි ඛො පනාති යා පඤ්ඤා පජානනා අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි යථා දිට්ඨිස්සච පධානන්ති යො චෙතසිකො විරියාරම්භො සම්මාවායාමො"ති එවං අයං දුකො විභත්තො.

1. මු. පුනප්පවත්තෙතබ්බස්ස. 2. මු. සම්පාදනතො. 3. මු. මානසිකාපරි.

"සංවෙගො ච සංවෙජනීයෙසු ඨානෙසූ"ති එත්ථ "සංවෙගො"ති ජාතිභයං ජරාභයං ව්‍යාධිභයං මරණභයං. එවං ජාතිආදීනි භයතො දස්සනඤාණං. "සංවෙජනීයං ඨාන"න්ති ජාති ජරා ව්‍යාධි මරණං, එතානි චත්තාරි ජාතිදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛන්ති එවං සංවෙගුප්පත්තිකාරණත්තා සංවෙජනීයං ඨානන්ති වුත්තානි. "සංවිග්ගස්ස ච යොනිසො පධාන"න්ති එවං සංවෙගජාතස්ස උපාය පධානන්ති. "ඉධ භික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙතී"ති එවං ආගතවිරියස්සෙතං අධිවචනං. "අසන්තුට්ඨිතා ච කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති යා කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසන්තුට්ඨස්ස භීය්‍යොකාමතා යාහි සමඞ්ගීභූතො පුග්ගලො සීලං පූරෙත්වා ඣානං උප්පාදෙති ඣානං ලභිත්වා විපස්සනං ආරභති ආරද්ධවිපස්සනො අරහත්තං අග්ගහෙත්වා අන්තරා වොසානං නාපජ්ජති. "අප්පටිවානිතා ච පධානස්මි"න්ති "යා කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සක්කච්චකිරියතා සාතච්චකිරියතා අට්ඨිතකිරියතා අනොලීනවුත්තිතා අනික්ඛිත්තධුරතා ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්ම"න්ති එවං වුත්තා රත්තින්දිවං ඡකොට්ඨාසෙ කත්වා ජාගරියානුයොගවසෙන ආරද්ධෙ පධානස්මිං අරහත්තං අප්පත්වා අනිවත්තනතා. "විජ්ජා"ති තිස්සො විජ්ජා. "විමුත්තී"ති ද්වෙ විමුත්තියො චිත්තස්ස ච අධිමුත්තිං නිබ්බානඤ්ච. එත්ථ ච අට්ඨ සමාපත්තියො නීවරණාදීහි සුට්ඨුමුත්තත්තා අධිමුත්ති නාම, නිබ්බානං සබ්බ සඞ්ඛතතො මුත්තත්තා විමුත්තීති වෙදිතබ්බං. "ඛයෙඤාණ"න්ති කිලෙසක්ඛයකරෙ අරියමග්ගෙ ඤාණං. "අනුප්පාදෙ ඤාණ"න්ති පටිසන්ධිවසෙන අනුප්පාදභූතෙ තං තං මග්ගවජ්ඣකිලෙසානං වා අනුප්පාදපරියොසානෙ උප්පන්නෙ අරියඵලෙ ඤාණං. තෙනෙවාහ: "මග්ගෙ ඤාණ"න්ති මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං. "අනුප්පාදෙ ඤාණ"න්ති ඵලසමඞ්ගිස්ස ඤාණ"න්ති. "ඉමෙ ඛො ආවුසො"ති ආදි අයං ඛො ආවුසොති එකකෙ වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති පඤ්චතිංසාය දුකානං වසෙන ථෙරො සාමග්ගිරසං දෙසෙසීති.

දුකං නිට්ඨිතං.

———

ඉති දුකවසෙන සාමග්ගිරසං දෙසෙත්වා ඉදානි තිකවසෙන දෙසෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ ලුබ්භතීති=ලොභො. අකුසලඤ්ච තං මූලඤ්ච=අකුසලානං වා මූලන්ති=අකුසලමූලං. දුස්සතීති=දොසො. මුය්හතීති=මොහො. තෙසං පටිපක්ඛවසෙන අලොභාදයො වෙදිතබ්බා. දුට්ඨුචරිතානි දුරූපානි වා චරිතානීති=දුච්චරිතානි. කාය දුච්චරිතං කායෙන වා පවත්තං දුච්චරිතන්ති=කායදුච්චරිතං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සුට්ඨුචරිතානි සුන්දරානි වා චරිතානීති=සුචරිතානි, වෙපි වෙතෙ තිකා පණ්ණත්තියා වා කම්මපථෙහි වා

කාතබ්බා. පණ්ණත්තිසා කායද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමො කායදුච්චරිතං. අවීතික්කමො කායසුචරිතං. වචීද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස වීතික්කමො වචීදුච්චරිතං. අවීතික්කමො වචීසුචරිතං. උභයත්ථ පඤ්ඤත්තස්ස වීතික්කමො මනොදුච්චරිතං. අවීතික්කමො මනොසුචරිතං. අයං පණ්ණත්තිකථා. පාණාතිපාතාදයො තිස්සො චෙතනා කායද්වාරෙපි වචීද්වාරෙපි උප්පන්නා කායදුච්චරිතං. චතස්සො මුසාවාදාදිචෙතනා වචීදුච්චරිතං. අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදමිච්ඡාදිට්ඨීති තයො චෙතනාසම්පයුත්තධම්මා මනොදුච්චරිතං. පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තස්ස උප්පන්නා තිස්සො චෙතනාපි විරතියොපි කායසුචරිතං. මුසාවාදාදීහි විරමන්තස්ස චතස්සො චෙතනාපි විරතියොපි වචීද්වාරෙපි උප්පන්නා වචීසුචරිතං. අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨීති තයො චෙතනා සම්පයුත්තධම්මා මනොසුචරිතන්ති. අයං කම්මපථකථා. කාමපටිසංයුත්තො විතක්කො **කාමවිතක්කො,** බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො විතක්කො **බ්‍යාපාදවිතක්කො,** විහිංසාපටිසංයුත්තො විතක්කො **විහිංසාවිතක්කො.** තෙසු ද්වෙ සත්තෙසුපි සඞ්ඛාරෙසුපි උප්පජ්ජන්ති. කාමවිතක්කො හි පියෙ මනාපෙ සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා විතක්කෙන්තස්ස උප්පජ්ජති. බ්‍යාපාදවිතක්කො අප්පියෙ අමනාපෙ සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා කුජ්ඣිත්වා ඔලොකනකාලතො පට්ඨාය යාව විනාසනා උප්පජ්ජති. විහිංසාවිතක්කො සඞ්ඛාරෙසු න උප්පජ්ජති. සඞ්ඛාරො හි දුක්ඛාපෙතබ්බො නාම නත්ථි ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤන්තු වා උච්ඡිජ්ජන්තු වා විනස්සන්තු වා මා වා අහෙසුන්ති චින්තනකාලෙ පන සත්තෙසු උප්පජ්ජති. නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො විතක්කො **නෙක්ඛම්මවිතක්කො** සො අසුභපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො හොති. අසුභජ්ඣානෙ රූපාවචරො, තං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො විතක්කො **අබ්‍යාපාද** විතක්කො, සො මෙත්තාපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො හොති. මෙත්තාජ්ඣානෙ රූපාවචරො, තං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. අවිහිංසාපටිසංයුත්තො විතක්කො **අවිහිංසාවිතක්කො,** සො කරුණාපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො, කරුණාජ්ඣානෙ රූපාවචරො, තං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. යදා අලොභො සීසං හොති. තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්ති යදා මෙත්තා සීසං හොති. තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්ති, යදා කරුණා සීසං හොති තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්තීති. කාමසඞ්කප්පාදයො වුත්තනයෙනෙව වුත්තා. දෙසනාමත්තමෙව හොති. අත්ථතො පන කාමවිතක්කාදීනං ච කාමසඞ්කප්පාදීනඤ්ච නානාකරණං නත්ථි.

කාමපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා **කාමසඤ්ඤා.** බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා **බ්‍යාපාදසඤ්ඤා.** විහිංසාපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා **විහිංසාසඤ්ඤා.** තාසම්පි කාමවිතක්කාදීනං විය උප්පජ්ජනාකාරො වෙදිතබ්බො.

තංසම්පයුත්තායෙවහි එත්ථ නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදයොපි නෙක්ඛම්ම විතක්කාදි සම්පයුත්තායෙව, තස්මා තාසම්පි තථෙව කාමාවචරාදි භාවො වෙදිතබ්බො. කාමධාතු ආදීසු "කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡා සඞ්කප්පො අයං වුච්චති කාමධාතු සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතූ"ති අයං **කාමධාතු**. "ව්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො අයං වුච්චති ව්‍යාපාදධාතු, දසසු ආඝාතවත්ථූසු චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො අනත්තමනතා චිත්තස්සා"ති අයං **ව්‍යාපාදධාතු**. "විහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො මිච්ඡාසඞ්කප්පො අයංවුච්චති විහිංසාධාතු, ඉධෙකච්චො පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා රජ්ජුයා වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන සත්තෙ විහෙඨෙතී"ති අයං **විහිංසාධාතු**. එත්ථ ච කථා සබ්බසඞ්ගාහිකා ච අසම්භින්නා ච. තත්ථ කාමධාතුයා ගහිතාය ඉතරා ද්වෙපි ගහිතාව හොන්ති. තතො පන නීහරිත්වා අයං ව්‍යාපාදධාතු අයං විහිංසාධාතූති දස්සෙසීති අයං සබ්බසඞ්ගාහිකකථා නාම. කාමධාතුං කථෙන්තො පන භගවා ව්‍යාපාදධාතුං ව්‍යාපාදධාතුට්ඨානෙ විහිංසාධාතුං විහිංසාධාතුට්ඨානෙ ඨපෙත්වාව අවසෙසං කාමධාතු නාමාති කථෙසීති අයං අසම්භින්නකථා නාම. නෙක්ඛම්මධාතුආදීසු "නෙක්ඛම්ම පටිසංයුත්තො තක්කො–පෙ–අයං වුච්චති **නෙක්ඛම්මධාතු**, සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා නෙක්ඛම්මධාතූ"ති අයංවුච්චති **නෙක්ඛම්මධාතු**, "අව්‍යාපාද පටිසංයුත්තො තක්කො–පෙ–අයංවුච්චති **අව්‍යාපාදධාතු**, යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තා චෙතොවිමුත්තී"ති අයං අව්‍යාපාදධාතු. "අවිහිංසා පටිසංයුත්තො තක්කො–පෙ–අයං වුච්චති **අවිහිංසාධාතු**, යා සත්තෙසු කරුණා චෙතොවිමුත්තී"ති අයං අවිහිංසාධාතු. ඉධාපි වුත්තනයෙනෙව ද්වෙ කථා වෙදිතබ්බා. **අපරාපි තිස්සො ධාතුයොති** අඤ්ඤාපි සුත්තන්තෙසු තිස්සො ධාතුයො. තාසු "තත්ථ කතමං කාමධාතු හෙට්ඨතො අවීචිනිරයං පරියන්තං කරිත්වා"ති එවං විත්ථාරිතො කාමභවො **කාමධාතු නාම**. "හෙට්ඨතො බ්‍රහ්මලොකං පරියන්තං කරිත්වා ආකාසානඤ්චායතනූපගෙ දෙවෙ පරියන්තං කරිත්වා"ති එවං විත්ථාරිතා පන රූපාරූපභවා ඉතරා ද්වෙ ධාතුයො, ධාතුයා ආගතට්ඨානස්මිංහි භවෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බං. භවස්ස ආගතට්ඨානෙ ධාතුයා පරිච්ඡින්දිතබ්බං. ඉධ භවෙන පරිච්ඡෙදො කථිතො. රූපධාතුආදීසු රූපාරූපධාතුයො රූපාරූප භවායෙව. නිරොධධාතුයා නිබ්බානං කථිතං. හීනාදීසු "**හීනා ධාතූ**"ති ද්වාදසඅකුසලචිත්තුප්පාදා, අවසෙසා තෙභූමකා ධම්මා **මජ්ඣිමාධාතු**, නවලොකුත්තරා ධම්මා පණීතාධාතු. "**කාමතණ්හා**"ති පඤ්චකාමගුණිකො රාගො. රූපාරූපභවෙසු පන රාගො ඣාන නිකන්ති සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො භවවසෙන පත්ථනාව භව තණ්හා. උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො විභවතණ්හා. අපිච ඨපෙත්වා පච්ඡිමතණ්හාද්වයං සෙසතණ්හා **කාමතණ්හා නාම**. යථාහ.

"තත්ථ කතමා භවතණ්හා භවදිට්ඨිසහගතො රාගො චිත්තස්ස සාරාගො අයං වුච්චති භවතණ්හා. තත්ථ කතමා විභවතණ්හා උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො භවවසෙන පත්ථනා චිත්තස්ස සාරාගො අයං වුච්චති විභවතණ්හා. අවසෙසා තණ්හා කාමතණ්හාති. පුන කාමතණ්හාදීසු- පඤ්චකාමගුණිකරාගො කාමතණ්හා. රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො ඉතරා ද්වෙ තණ්හා. අභිධම්මෙ පනෙතා "කාමධාතුපටිසංයුත්තා -පෙ- අරූපධාතුපටිසංයුත්තා"ති එවං විත්ථාරිතා. ඉමිනා වාරෙන කිං දස්සෙති, සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා රජනීයට්ඨෙන තණ්හා වත්ථුකාති. සබ්බ තණ්හා කාමතණ්හාය පරියාදියිත්වා තතො නීහරිත්වා ඉතරා ද්වෙ තණ්හා දස්සෙති. රූපතණ්හාදීසු රූපභවෙ ඡන්දරාගො රූපතණ්හා. අරූපභවෙ ඡන්දරාගො අරූපතණ්හා. උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො රාගො නිරොධතණ්හා.

"සංයොජනත්තිකෙ" වට්ටස්මිං යොජයන්ති බන්ධන්තීති සංයොජනානි. සති රූපාදිභෙදෙ කායෙ දිට්ඨි, විජ්ජමානා වා කායෙ දිට්ඨීති සක්කායදිට්ඨි. විචිනන්තො එතාය කිච්ඡති න සක්කොති සන්නිට්ඨාතුං කාතුන්ති විචිකිච්ඡා. සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසතීති සීලබ්බතපරාමාසො. අත්ථතො පන "රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී"ති ආදිනා නයෙන ආගතා වීසතිවත්ථුකා දිට්ඨි සක්කායදිට්ඨි නාම. "සත්ථරි කඞ්ඛතී"ති ආදිනා නයෙන ආගතා අට්ඨවත්ථුකා විමති විචිකිච්ඡා නාම. "ඉධෙකච්චො සීලෙන සුද්ධි වතෙන සුද්ධි සීලවතෙන සුද්ධීති සීලං පරාමසති වතං පරාමසති සීලබ්බතං පරාමසති යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගත"න්ති ආදිනා නයෙන ආගතො විපරියෙසග්ගාහො සීලබ්බතපරාමාසො නාම.

"තයො ආසවා"ති එත්ථ චිරපරිවාසියට්ඨෙන වා අස්සවනට්ඨෙන වා ආසවා. තත්ථ "පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසි අථ පච්ඡා සමභවීති. පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි නපඤ්ඤායති භවතණ්හාය- භවදිට්ඨියා ඉතො පුබ්බෙ භවදිට්ඨි නාහොසි අථ පච්ඡා සමභවී"ති එවං තාව චිරපරිවාසියට්ඨෙන ආසවා වෙදිතබ්බා. චක්ඛුතො රූපෙ සවති අස්සවති සන්දති පවත්තති සොතතො සද්දෙ ඝාණතො ගන්ධෙ ජිව්හාතො රසෙ කායතො ඵොට්ඨබ්බෙ මනතො ධම්මෙ සවති අස්සවති සන්දති පවත්තතීති එවං අස්සවනට්ඨෙන ආසවා වෙදිතබ්බා. පාළියං පන කත්ථචි ද්වෙ ආසවා ආගතා "දිට්ඨධම්මිකා ච ආසවා සම්පරායිකා ච ආසවා"ති. කත්ථචි "තයොමෙ භික්ඛවෙ ආසවා කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො"ති තයො, අභිධම්මෙ තෙයෙව දිට්ඨාසවෙන සද්ධිං චත්තාරො. නිබ්බෙධිකපරියායෙ

“අත්ථි භික්ඛවෙ ආසවා නිරයගාමිනීයා[1] අත්ථි ආසවා තිරච්ඡානයොනිගාමිනියා, අත්ථි ආසවා පෙත්තිවිසයගාමිනියා, අත්ථිආසවා මනුස්සලොකගාමිනීයා, අත්ථි ආසවා දෙවලොකගාමිනියා”ති එවං පඤ්ච ඡක්කනිපාතෙ ආහුනෙය්‍ය සුත්තෙ “අත්ථි භික්ඛවෙ ආසවා සංවරා පහාතබ්බා, අත්ථි ආසවා පටිසෙවනා පහාතබ්බා. අත්ථි ආසවා පරිවජ්ජනා පහාතබ්බා. අත්ථි ආසවා අධිවාසනා පහාතබ්බා. අත්ථි ආසවා විනොදනා පහාතබ්බා. අත්ථි ආසවා භාවනා පහාතබ්බා”ති, එවං ඡ. සබ්බාසවපරියායෙ තෙයෙව දස්සනාපහාතබ්බෙහි සද්ධිං සත්ත. ඉමස්මිං පන සඞ්ගීතිසුත්තෙ තයො. තත්ථ “යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො”ති එවං වුත්තො පඤ්චකාමගුණිකරාගො **කාමාසවො** නාම. “යො භවෙසු භවච්ඡන්දො”ති එවං වුත්තො සස්සතදිට්ඨිසහගතො රාගො භවවසෙන වා පත්ථනා **භවාසවො** නාම. “දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ”න්ති ආදිනා නයෙන ආගතා අවිජ්ජා **අවිජ්ජාසවො** නාමාති.

කාමභවාදයො කාමධාතුආදිවසෙන වුත්තායෙව. කාමෙසනාදීසු “තත්ථ කතමා කාමෙසනා යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමජ්ඣොසානං අයං වුච්චති කාමෙසනා”ති එවං වුත්තො කාමගවෙසනරාගො **කාමෙසනා** නාම. “තත්ථ කතමා භවෙසනා යො භවෙසු භවච්ඡන්දො භවජ්ඣොසානං අයං වුච්චති භවෙසනා”ති එවං වුත්තො භවගවෙසනරාගො **භවෙසනා** නාම. “තත්ථ කතමා බ්‍රහ්මචරියෙසනා සස්සතො ලොකොති වා-පෙ-නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරම්මරණාති වා යා එවරූපා දිට්ඨිගතං විපරියෙසග්ගාහො අයං වුච්චති බ්‍රහ්මචරියෙසනා”ති එවං වුත්තා දිට්ඨිගතිකසම්මතස්ස බ්‍රහ්මචරියගවෙසනා දිට්ඨි **බ්‍රහ්මචරියෙසනා** නාම. න කෙවලං ච භවරාගදිට්ඨියො එව තදෙකට්ඨං කම්මම්පි එසනායෙව. වුත්තං හෙතං “තත්ථ කතමා කාමෙසනා කාමරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං අයං වුච්චති **කාමෙසනා**.

“තත්ථ කතමා භවෙසනා භවරාගො තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං අයංවුච්චති භවෙසනා. තත්ථ කතමා බ්‍රහ්මචරියෙසනා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි තදෙකට්ඨං අකුසලං කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං අයං වුච්චති බ්‍රහ්මචරියෙසනාති. **විධාසු** “කථං විධං සීලවන්තං වදන්ති කථං විධං පඤ්ඤවන්තං වදන්තී”ති ආදීසු ආකාරසණ්ඨානං **විධා** නාම. “එකවිධෙන ඤාණවත්ථු විවිධෙන ඤාණවත්ථූ”ති ආදීසු කොට්ඨාසො **විධා** නාම. “සෙය්‍යොහමස්මී”ති විධා”ති ආදීසු මානො **විධා** නාම. ඉධ සො අධිප්පෙතො. මානො හි සෙය්‍යාදිවසෙන

1. ම. I II & III. නිරයගාමිනීයා, එවංපඤ්චට්ඨානෙසු.

විධානතො[1] විධාති වුච්චති. "සෙය්‍යොහමස්මී"ති ඉමිනා සෙය්‍යසදිසහීනානං වසෙන තයො මානා වුත්තා. සදිසහීනෙසුපි එසෙව නයො. අයං හි මානො නාම සෙය්‍යස්ස තිවිධො, සදිසස්ස තිවිධො හීනස්ස තිවිධොති නවවිධො හොති. තත්‍ථ "සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යො හමස්මී"ති මානො රාජූනඤ්චෙව පබ්බජිතානඤ්ච උප්පජ්ජති, රාජා හි රට්ඨෙන වා ධනෙන වා වාහනෙහි වා කො මයා සදිසො අත්‍ථීති එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි සීලධුතඞ්ගාදීහි කො මයා සදිසො අත්‍ථීති එතං මානං කරොති. "සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මී"ති මානොපි එතෙසංයෙව උප්පජ්ජති. රාජා හි රට්ඨෙන වා ධනෙන වා වාහනෙන වා අඤ්ඤරාජූහි සද්ධිං මය්හං කිං නානාකරණන්ති එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි සීලධුතඞ්ගාදීහි අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි මය්හං කිං නානාකරණන්ති එතං මානං කරොති. "සෙය්‍යස්ස හීනො හමස්මී"ති මානොපි එතෙසංයෙව උප්පජ්ජති. යස්ස හි රඤ්ඤො රට්ඨං වා ධනවාහනාදීනි වා අතිමන්දානි[2] හොන්ති, සො මය්හං රාජාති වොහාරමුඛමත්තකමෙව කිං රාජා නාම අහන්ති, එතං මානං කරොති. පබ්බජිතොපි අප්පලාභසක්කාරො අහං ධම්මකථිකො බහුස්සුතො මහාථෙරොති කථාමත්තකමෙව කිං ධම්මකථිකො නාමාහං කිං බහුස්සුතො කිං මහාථෙරො යස්ස මෙ ලාභසක්කාරො නත්‍ථීති එතං මානං කරොති. සදිසස්ස සෙය්‍යො හමස්මීති මානාදයො අමච්චාදීනං උප්පජ්ජන්ති. අමච්චො වා හි රට්ඨියො වා භොගයානවාහනාදීහි කො මයා සදිසො අඤ්ඤො රාජපුරිසො අත්‍ථීති වා මය්හං අඤ්ඤෙහි සද්ධිං කිං නානාකරණන්ති වා අමච්චොති නාමමෙව මය්හං ඝාසච්ඡාදනමත්තම්පි මෙ නත්‍ථි කිං අමච්චො නාමාහන්ති එතෙ මානෙ කරොන්ති. හීනස්ස සෙය්‍යො හමස්මීති මානාදයො දාසාදීනං උප්පජ්ජන්ති, දාසො හි මාතිතො වා පිතිතො වා කො මයා සදිසො අඤ්ඤො දාසො නාම අත්‍ථි අඤ්ඤෙ ජීවිතුං අසක්කොන්තා කුච්ඡිහෙතු දාසා ජාතා අහං පන පවෙණිආගතත්තා සෙය්‍යොති වා පවෙණිආගතභාවෙන උභතොසුද්ධිකදාසත්තෙන අමුකදාසෙන නාම සද්ධිං කිං මය්හං නානාකරණන්ති වා කුච්ඡිවසෙනාහං දාසබ්‍යං උපගතො මාතාපිතිකොටියා පන මෙ දාසට්ඨානං නත්‍ථි කිං දාසො නාම අහන්ති වා එතෙ මානෙ කරොන්ති. යථා ච දාසො එවං පුක්කුසචණ්ඩාලාදයොපි එතෙ මානෙ කරොන්තියෙව. එත්‍ථ ච සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යො හමස්මීති වා සදිසස්ස සදිසො හමස්මීති වා හීනස්ස හීනො හමස්මීති වා ඉමෙ තයො මානා යාථාවමානා නාම, අරහත්තමග්ගවජ්ඣා. සෙසා ඡ මානා අයාථාවමානා නාම, පඨමමග්ගවජ්ඣා. "තයො අද්ධා"ති තයො

1. ම. විදහනතො. 2. සී. I & II. නාතිසම්පන්නානි.

කාලො **"අතීතො අද්ධා"**ති ආදීසු ච පරියායා-සුත්තන්තපරියායො අභිධම්මපරියායො ච සුත්තන්තපරියායෙන පටිසන්ධිතො පුබ්බෙ අතීතො අද්ධා නාම. චුතිතො පච්ඡා අනාගතො අද්ධා නාම. සහ චුතිපටිසන්ධීහි තදන්තරං පච්චුප්පන්නො අද්ධා නාම. අභිධම්මපරියායෙන තීසු ඛණෙසු භඞ්ගතො උද්ධං අතීතො අද්ධා නාම, උප්පාදතො පුබ්බෙ අනාගතො අද්ධා නාම, ඛණත්තයෙ පච්චුප්පන්නො අද්ධා නාම.

අතීතාදිභෙදො ච නාම අයං ධම්මානං හොති න කාලස්ස, අතීතාදිභෙදෙ පන ධම්මෙ උපාදාය ඉධ පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි කාලො තෙනෙව වොහාරෙන වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **"තයො අන්තා"**ති තයො කොට්ඨාසා "කායබන්ධනස්ස අන්තො ජීරති"ති ආදීසු හි අන්තො. "එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා"ති ආදීසු පරිච්ඡෙදො අන්තො. "අන්තමිදං භික්ඛවෙ ජීවිකාන"න්ති එත්ථ ලාමකභාවො අන්තො. "සක්කායො ඛො ආවුසො පඨමො අන්තො"ති ආදීසු කොට්ඨාසො අන්තො. ඉධ කොට්ඨාසො අධිප්පෙතො. **"සක්කායො"**ති පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. **"සක්කායසමුදයො"**ති තෙසං නිබ්බත්තිකා පුරිමතණ්හා. **"සක්කායනිරොධො"**ති උභින්නං අප්පවත්තිභූතං නිබ්බානං. මග්ගො පන නිරොධාධිගමස්ස උපායත්තා නිරොධෙ ගහිතෙ ගහිතොවාති වෙදිතබ්බො. **"දුක්ඛදුක්ඛතා"**ති දුක්ඛභූතා දුක්ඛතා. දුක්ඛවෙදනායෙතං නාමං. **"සඞ්ඛාරදුක්ඛතා"**ති සඞ්ඛාරභාවෙන දුක්ඛතා. අදුක්ඛමසුඛවෙදනායෙතං නාමං. සා හි සඞ්ඛතත්තා උප්පාදජරාභඞ්ගපීළිතා, තස්මා අඤ්ඤදුක්ඛසභාවවිරහතො සඞ්ඛාරදුක්ඛතාති වුත්තා **"විපරිණාමදුක්ඛතා"**ති විපරිණාමෙ දුක්ඛතා සුඛවෙදනායෙතං නාමං. සුඛස්ස හි විපරිණාමෙ දුක්ඛං උප්පජ්ජති තස්මා සුඛං විපරිණාමදුක්ඛතාති වුත්තං. අපිච ඨපෙත්වා දුක්ඛවෙදනං සුඛවෙදනඤ්ච සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා"ති වචනතො සඞ්ඛාරදුක්ඛතාති වෙදිතබ්බා. **"මිච්ඡත්තනියතො"**ති මිච්ඡාසභාවො හුත්වා නියතො. නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා සද්ධිං ආනන්තරියකම්මස්සෙතං නාමං. සම්මාභාවෙ නියතො **සම්මත්තනියතො**. චතුන්නං අරියමග්ගානං එතං නාමං. **"අනියතො"**ති අනියතො. අවසෙසධම්මානං එතං නාමං. **"තයො තමා"**ති "තමන්ධකාරො සම්මොහො අවිජ්ජොඝො මහාභයො"ති වචනතො අවිජ්ජා තමො නාම. ඉධ පන අවිජ්ජාසීසෙන විචිකිච්ඡා වුත්තා. **"ආරබ්භා"**ති ආගම්ම. **"කඞ්ඛතී"**ති කඞ්ඛං උප්පාදෙති. **"විචිකිච්ඡතී"**ති විචිනන්තො කිච්ඡං ආපජ්ජති, සන්නිට්ඨාතුං න සක්කොති. **"නාධිමුච්චතී"**ති තත්ථ අධිමුච්චිතුං න සක්කොති. **"න සම්පසීදතී"**ති තං ආරබ්භ පසාදං ආරොපෙතුං න සක්කොති. **"අරක්ඛෙය්‍යානී"**ති න රක්ඛිතබ්බානි. තීසු ද්වාරෙසු පච්චෙකං රක්ඛං

කිච්චං නත්ථි. සබ්බානි සතියා එව රක්ඛිතානීති දීපෙති. "නත්ථි තථාගතස්සා"ති ඉදං නාම මෙ සහසා උප්පන්නං කායදුච්චරිතං ඉමාහං යථා මෙ පරෙ න ජානන්ති තථා රක්ඛාමි පටිච්ඡාදෙමීති එවං රක්ඛිතබ්බං නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. කිං පන සෙසඛීණාසවානං කායසමාචාරාදයො අපරිසුද්ධාති? නො අපරිසුද්ධා. න පන තථාගතස්ස විය පරිසුද්ධා. අප්පස්සුතඛීණාසවො හි කිඤ්චාපි ලොකවජ්ජං නාපජ්ජති පණ්ණත්තියං පන අකොවිදත්තා විහාරකාරං කුටිකාරං සහකාරං සහසෙය්‍යන්ති එවරූපා කායද්වාරෙ ආපත්තියො ආපජ්ජති. සඤ්චරිත්තං පදසොධම්මං උත්තරිඡප්පඤ්චවාචං භූතාරොචනන්ති එවරූපා වචීද්වාරෙ ආපත්තියො ආපජ්ජති. උපනික්ඛිත්තසාදියනවසෙන මනොද්වාරෙ රූපියපටිග්ගහණාපත්තිං ආපජ්ජති. ධම්මසෙනාපතිසදිසස්සාපි හි ඛීණාසවස්ස මනොද්වාරෙ සඋපාරම්භවසෙන මනොදුච්චරිතං උප්පජ්ජති එව. චාතුමවත්ථුස්මිං හි-පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං පණාමිතකාලෙ තෙසං අත්ථාය චාතුමෙය්‍යකෙහි සක්කෙහි භගවති ඛමාපිතෙ ථෙරො භගවතා "කින්ති තෙ සාරිපුත්ත අහොසි මයා භික්ඛුසඞ්ඝෙ පණාමිතෙ"ති පුට්ඨො අගං පරිසාය අව්‍යත්තභාවෙන සත්ථාරා පණාමිතො ඉතො දානි පට්ඨාය පරං න ඔවදිස්සාමීති විතක්කං උප්පාදෙත්වා ආහ. එවං ඛො මෙ භන්තෙ අහොසි භගවතා භික්ඛුසඞ්ඝෙ පණාමිතෙ අප්පොස්සුක්කො දානි භගවා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුත්තො විහරිස්සති මයම්පි දානි අප්පොස්සුක්කා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුත්තා විහරිස්සාමාති. අථස්ස තස්මිං මනොදුච්චරිතෙ උපාරම්භං ආරොපෙන්තො සත්ථා ආහ "ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්ත පුනපි එවරූපං චිත්තං උප්පාදෙන්ත"න්ති එවං "පරං න ඔවදිස්සාමි නානුසාසිස්සාමී"ති තක්කිතමත්තම්පි ථෙරස්ස මනොදුච්චරිතං නාම ජාතං. භගවතො පන එත්තකම්පි නත්ථි. අනච්ඡරියමෙතං සබ්බඤ්ඤුතං පත්තස්ස දුච්චරිතං න භවෙය්‍ය. බොධිසත්තභූමියං ඨිතස්ස ඡබ්බස්සානි පධානං අනුයුඤ්ජන්තස්සාපි පනස්ස නාහොසි. උදරච්ඡවියා පිට්ඨිකණ්ටකං අල්ලීනාය කාලකතො සමණො ගොතමොති එවං දෙවතානං විමතියා උප්පජ්ජමානායපි සිද්ධත්ථ කස්මා කිලමසි සක්කා භොගෙ ච භුඤ්ජිතුං පුඤ්ඤානි ච කාතුන්ති මාරෙනපි පාපිමතා වුච්චමානස්ස භොගෙ භුඤ්ජිස්සාමීති විතක්කමත්තම්පි න උප්පජ්ජි. අථ නං මාරො බොධිසත්තකාලෙ ඡබ්බස්සානි බුද්ධකාලෙ එකං වස්සං අනුබන්ධිත්වා කිඤ්චි වජ්ජං අපස්සිත්වා ඉදං වත්වා පක්කාමි.

"සත්තවස්සානි භගවන්තං[1] අනුබන්ධිං[2] පදාපදං
ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං සම්බුද්ධස්ස සතීමතො"ති.

1. ම. භගවං. 2. ම. අනුබන්ධි.

අපිච අට්ඨාරසන්නං බුද්ධධම්මානං වසෙනාපි භගවතො දුච්චරිතාභාවො වෙදිතබ්බො. අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා නාම- නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං. නත්ථි වචීදුච්චරිතං. නත්ථි මනොදුච්චරිතං. අතීතෙ බුද්ධස්ස අප්පටිහතං ඤාණං. අනාගතෙපි. පච්චුප්පන්නෙපි බුද්ධස්ස අප්පටිහතං ඤාණං. සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති. සබ්බං වචීකම්මං සබ්බං මනොකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති. නත්ථි ඡන්දස්ස හානි. නත්ථි විරියස්ස හානි නත්ථි සතියා හානි. නත්ථි දවා. නත්ථි රවා. නත්ථි ඛලිතං. නත්ථි සහසා. නත්ථි අබ්‍යාවටො මනො. නත්ථි අකුසලචිත්තන්ති "කිඤ්චනා"ති පලිබොධා. "රාගො කිඤ්චන"න්ති රාගො උප්පජ්ජමානො සත්තෙ බන්ධති පලිබුන්ධති තස්මා කිඤ්චනන්ති වුච්චති ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. "අග්ගී"ති අනුදහනට්ඨෙන අග්ගි. "රාගග්ගී"ති රාගො උප්පජ්ජමානො සත්තෙ අනුදහති ඣාපෙති තස්මා අග්ගීති වුච්චති. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො.

තත්‍ර වත්ථු-එකා දහරභික්ඛුනී චිත්තලපබ්බතවිහාරෙ උපොසථාගාරං ගන්ත්වා ද්වාරපාලරූපකං ඔලොකයමානා ඨිතා. අථස්සා අන්තො රාගො උප්පන්නො සා තෙනෙව ඣායිත්වා කාලමකාසි. භික්ඛුනියො ච ගච්ඡමානා අයං දහරා ඨිතා පක්කොසථ නන්ති ආහංසු. එකා ගන්ත්වා කස්මා ඨිතාසීති හත්ථෙ ගණ්හි, ගහිතමත්තා පරිවත්තිත්වා පතිතා. ඉදං තාව රාගස්ස අනුදහනතාය වත්ථු. දොසස්ස පන අනුදහනතාය මනොපදොසිකා දෙවා. මොහස්ස අනුදහනතාය ඛිඩ්ඩාපදොසිකා දෙවා දට්ඨබ්බා. මොහවසෙන හි තෙසං සතිසම්මොසො හොති, තස්මා ඛිඩ්ඩාවසෙන ආහාරකාලං අතිවත්තෙත්වා කාලං කරොන්ති. "ආහුනෙය්‍යග්ගී"ති ආදීසු ආහුනං වුච්චති සක්කාරො. ආහුනං අරහන්තීති ආහුනෙය්‍යා, මාතාපිතරො. මාතාපිතරො හි පුත්තානං බහූපකාරතාය ආහුනං අරහන්ති තෙසු විප්පටිපජ්ජමානා පුත්තා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති, තස්මා කිඤ්චාපි මාතාපිතරො න අනුදහන්ති අනුදහනස්ස පන පච්චයා හොන්ති. ඉති අනුදහනට්ඨෙන ආහුනෙය්‍යග්ගීති වුච්චති. ස්වායමත්ථො මිත්තවින්දකවත්ථුනා වෙදිතබ්බො. මිත්තවින්දකො හි මාතරා තාත අජ්ජ උපොසථිකො හුත්වා විහාරෙ සබ්බරත්තිං ධම්මසවණං සුණ සහස්සං තෙ දස්සාමීති වුත්තො ධනලොභෙන උපොසථං සමාදාය විහාරං ගන්ත්වා ඉදං ඨානං අකුතො භයන්ති සල්ලක්ඛෙත්වා ධම්මාසනස්ස හෙට්ඨා නිපන්නො සබ්බරත්තිං නිද්දායිත්වා ඝරං අගමාසි. මාතා පාතොව යාගුං පචිත්වා උපනාමෙසි. සො සහස්සං ගහෙත්වාව පිවි. අථස්ස එතදහොසි ධනං සංහරිස්සාමීති සො නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිතුකාමො අහොසි, අථ නං මාතා තාත ඉමස්මිං කුලෙ චත්තාලීසකොටිධනං අත්ථි අලං ගමනෙනාති

වාරෙසි. සො තස්සා වචනං අනාදියිත්වා ගච්ඡතෙව, සා පුරතො අට්ඨාසි අථ නං කුජ්ඣිත්වා අයං මය්හං පුරතො තිට්ඨතීති පාදෙන පහරිත්වා පතිතං අන්තරං කත්වා අගමාසි. මාතා උට්ඨහිත්වා මාදිසාය මාතරි එවරූපං කම්මං කත්වා ගතස්ස තෙ ගතට්ඨානෙ සුඛං භවිස්සතීති එවං සඤ්ඤී නාම ත පුත්තාති ආහ. තස්ස නාවං ආරුය්හ ගච්ඡතො සත්තමෙ දිවසෙ නාවා අට්ඨාසි. අථ තෙ මනුස්සා අද්ධා එත්ථ පාප පුරිසො අත්ථි සලාකං දෙථාති සලාකා දීයමානා තස්සෙව තික්ඛත්තුං පාපුණි, තෙ තස්ස උළුම්පං දත්වා සමුද්දෙ පක්ඛිපිංසු. සො එකං දීපං ගන්ත්වා විමානපෙතීහි සද්ධිං සම්පත්තිං අනුභවන්තො තාහි පුරතො පුරතො මා අගමාසීති වුච්චමානොපි තද්දිගුණං තද්දිගුණං සම්පත්තිං පස්සන්තො අනුපුබ්බෙන ඛුරචක්කධරං එකං අද්දස තස්ස තං චක්කං පදුමපුප්ඵං විය උපට්ඨාසි. සො තං ආහ භම්භො ඉදං තයා පිළන්ධිතපදුමං මය්හං දෙහීති න ඉදං සාමි පදුමං ඛුරචක්කං එතන්ති සො වඤ්චෙසි මං ත්වං කිං මයා පදුමං න දිට්ඨපුබ්බන්ති වත්වා ත්වං ලොහිතචන්දනං විලිම්පිත්වා පිළන්ධ පදුම පුප්ඵං මය්හං න දාතුකාමොති ආහ. සො චින්තෙසි අයම්පි මයා කතසදිසං කම්මං කත්වා තස්ස ඵලං අනුභවිතුකාමොති. අථ නං හන්ද රෙති වත්වා තස්ස මත්ථකෙ චක්කං පක්ඛිපි තෙන වුත්තං.

"චතුබ්භි අට්ඨජ්ඣගමා, අට්ඨහි ච සොළස,
සොළසාහි ච බාත්තිංස අත්‍රිච්ඡං චක්කමාසදෙ,
ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, චක්කං භමති මත්ථකෙ"ති.

"ගහපතී"ති පන ගෙහසාමිකො වුච්චති. සො මාතුගාමස්ස සයන වත්ථාලඞ්කාරාදි අනුප්පදානෙන බහූපකාරො තං අතිචරන්තො මාතුගාමො තිරච්ඡාදිසු නිබ්බත්තති. තස්මා සොපි පුරිමනයෙනෙව අනුද්දහනට්ඨෙන ගහපතග්ගීති වුත්තො. තත්‍ර වත්ථු.

කස්සපබුද්ධකාලෙ සොතාපන්නස්ස උපාසකස්ස භරියා අතිචාරං චරති, සො තං පච්චක්ඛතො දිස්වා කස්මා එවං කරොසීති ආහ. සචාහං එවරූපං කරෙමි අයං මෙ සුනඛො විලුම්පමානො ඛාදතූති වත්වා කාලං කත්වා කණ්ණමුණ්ඩකදහෙ වෙමානිකපෙතී හුත්වා දිවා සම්පත්තිං අනුභවති රත්තිං දුක්ඛං. බාරාණසීරාජා මිගවං චරන්තො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා අනුපුබ්බෙන කණ්ණමුණ්ඩකදහං සම්පත්තො තාය සද්ධිං සම්පත්තිං අනුභවි. සා තං වඤ්චෙත්වා රත්තිං දුක්ඛං අනුභවති. සො ඤත්වා කත්ථ නු ඛො ගච්ඡතීති පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගන්ත්වා අවිදූරෙ ඨිතො කණ්ණමුණ්ඩකදහතො නික්ඛමිත්වා තං පටපටන්ති ඛාදමානං එකං සුනඛං දිස්වා අසිනා වෙධා ඡින්දි. වෙ අහෙසුං. පුනපි ඡින්නෙන චත්තාරො පුනපි ඡින්නෙන අට්ඨ පුනපි ඡින්නෙන සොළස අහෙසුං. සා කිං කරොසි සාමීති ආහ. සො කිංඉදන්ති ආහ. සා එවං අකත්වා ඛෙළපිණ්ඩං භූමියං නුට්ඨුභිත්වා

පාදෙන සංසාහීති ආහ. සො තථා අකාසි. සුනඛා අන්තරධායිංසු. තං දිවසං තස්සා කම්මං ඛීණං, රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා ගන්තුං ආරද්ධො සා මය්හං සාමි කම්මං ඛීණං මා අගමාසීති ආහ, රාජා අසුත්වාව ගතො.

“දක්ඛිණෙය්‍යග්ගී”ති එත්ථ පන දක්ඛිණාති චත්තාරො පච්චයා. භික්ඛුසඞ්ඝො දක්ඛිණෙය්‍යො. සො ගිහීනං තීසු සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු මාතාපිතුඋපට්ඨානෙ ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණඋපට්ඨානෙති එවමාදීසු කල්‍යාණධම්මෙසු නියොජනෙන බහූපකාරො. තස්මිං මිච්ඡා පටිපන්නා ගිහී භික්ඛුසඞ්ඝං අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති. තස්මා සොපි පුරිමනයෙනෙව අනුදහනට්ඨෙන දක්ඛිණෙය්‍යග්ගීති වුත්තො. ඉමස්ස පනත්ථස්ස විභාවනත්ථං විමානවත්ථුම්හි රෙවතීවත්ථුං විත්ථාරෙතබ්බං.

“තිවිධෙන රූපසඞ්ගහො”ති එත්ථ “තිවිධො”ති තීහි කොට්ඨාසෙහි. “සඞ්ගහො”ති ජාති සඤ්ජාති කිරිය ගණනවසෙන චතුබ්බිධො සඞ්ගහො. තත්ථ සබ්බෙ ඛත්තියා ආගච්ඡන්තූති ආදිකො ජාතිසඞ්ගහො. “සබ්බෙ කොසලකා”ති ආදිකො සඤ්ජාතිසඞ්ගහො. “සබ්බෙ හත්ථාරොහා”ති ආදිකො කිරියසඞ්ගහො. “චක්ඛායතනං කතමං ඛන්ධගණනං ගච්ඡතීති චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගණනං ගච්ඡතීති. හඤ්චි චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිත”න්ති අයං ගණනසඞ්ගහො. සො ඉධ අධිප්පෙතො. තස්මා තිවිධෙන රූපසඞ්ගහොති තීහි කොට්ඨාසෙහි රූපගණනාති අත්ථො. සනිදස්සනාදීසු අත්තානං ආරබ්භ පවත්තෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතෙන සහ නිදස්සනෙනාති සනිදස්සනං.

චක්ඛුපටිහනනසමත්ථතො සහ පටිඝෙනාති සප්පටිඝං, තං අත්ථතො රූපායතනමෙව. චක්ඛුවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං නාස්ස නිදස්සනන්ති අනිදස්සනං. සොතාදිපටිහනනසමත්ථතො සහ පටිඝෙනාති=සප්පටිඝං. තං අත්ථතො චක්ඛායතනාදීනි නව ආයතනානි, වුත්තප්පකාරං නාස්ස නිදස්සනන්ති අනිදස්සනං. නාස්ස පටිඝොති අප්පටිඝං. තං අත්ථතො ඨපෙත්වා දසායතනානි අවසෙසං සුඛුමරූපං. “තයො සඞ්ඛාරා”ති සඞ්ඛතධම්මෙ චෙව සම්පරායඵලධම්මෙ ච සඞ්ඛරොන්ති රාසිං කරොන්තීති= සඞ්ඛාරා. අභිසඞ්ඛරොතීති= අභිසඞ්ඛාරො. පුඤ්ඤො අභිසඞ්ඛාරො=පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො “තත්ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො කුසලචෙතනා කාමාවචරා රූපාවචරා දානමයා සීලමයා භාවනාමයා”ති එවං වුත්තානං අට්ඨන්නං කාමාවචරකුසලමහාචිත්තචෙතනානං පඤ්චන්නං රූපාවචරකුසලචෙතනානං චෙතං අධිවචනං. එත්ථ ච දානසීලමයා අට්ඨෙව චෙතනා හොන්ති. තා භාවනාමයා තෙරසාපි, යථාපි පගුණං ධම්මං සජ්ඣායමානො එකං ද්වෙ අනුසන්ධිගතෙපි න ජානාති. පච්ඡා ආවජ්ජෙන්තො

ජානාති, එවමෙවං කසිණපරිකම්මං කරොන්තස්ස පගුණජ්ඣානං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස ච ඤාණවිප්පයුත්තාපි භාවනා හොති. තෙන වුත්තං භාවනාමයා තෙරසාපීති තත්ථ දානමයාදීසු දානං ආරබ්භ දානමධිකිච්ච යා උප්පජ්ජති චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං අයං වුච්චති දානමයො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො. සීලං ආරබ්භ-භාවනං ආරබ්භ භාවනමධිකිච්ච යා උප්පජ්ජති චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං අයං වුච්චති භාවනාමයො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරොති. අයං සඞ්ඛෙපදෙසනා. චීවරාදීසු පන චතූසු පච්චයෙසු රූපාදීසු වා ඡසු ආරම්මණෙසු අන්නාදීසු වා දසසු දානවත්ථූසු තං තං දෙන්තස්ස තෙසං උප්පාදනතො පට්ඨාය පුබ්බභාගෙ පරිච්චාගකාලෙ පච්ඡා සොමනස්සචිත්තෙන අනුස්සරණෙ චාති තීසු කාලෙසු පවත්තා චෙතනා දානමයා නාම. සීලපූරණත්ථාය පන පබ්බජිස්සාමීති විහාරං ගච්ඡන්තස්ස පබ්බජන්තස්ස මනොරථං මත්ථකං පාපෙත්වා පබ්බජිතො වතම්හි සාධු සුට්ඨූති ආවජ්ජන්තස්ස පාතිමොක්ඛං සංවරන්තස්ස චීවරාදයො පච්චයෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්ස ආපාථගතෙසු රූපාදීසු චක්ඛුද්වාරාදීනි සංවරන්තස්ස ආජීවං සොධෙන්තස්ස ච පවත්තා චෙතනා සීලමයා නාම. පටිසම්භිදායං වුත්තෙන විපස්සනාමග්ගෙන "චක්ඛුං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙන්තස්ස-පෙ-මනං රූපෙ ධම්මෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං චක්ඛුසම්ඵස්සං-මනොසම්ඵස්සං-චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං රූපසඤ්ඤං-පෙ-ජරාමරණං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙන්තස්ස පවත්තා චෙතනා භාවනාමයා නාමා"ති අයං විත්ථාරකථා. අපුඤ්ඤො ච සො අභිසඞ්ඛාරො චාති=අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො. ද්වාදසඅකුසලචිත්තසම්පයුත්තානං චෙතනානං එතං අධිවචනං. වුත්තම්පිචෙතං. "තත්ථ කතමො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අකුසලචෙතනා කාමාවචරා අයං වුච්චති අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො"ති. ආනෙඤ්ජං නිච්චලං සන්තං විපාකභූතං අරූපමෙව[1] අභිසඞ්ඛරොතීති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො චතුන්නං අරූපාවචරකුසලචෙතනානං එතං අධිවචනං. යථාහ. "තත්ථ කතමො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො කුසලචෙතනා අරූපාවචරා අයං වුච්චති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො"ති

පුග්ගලත්තිකෙ, සත්තවිධො අරියපුග්ගලො තිස්සො සික්ඛා සික්ඛතීති=සෙඛො. ඛීණාසවො සික්ඛිතසික්ඛත්තා පුන න සික්ඛතීති=අසෙඛො. පුථුජ්ජනො සික්ඛාහි පරිබාහිරත්තා නෙවසෙඛො නාසෙඛො. ථෙරත්තිකෙ ජාතිමහල්ලකො ගිහී ජාතිථෙරො නාම. "චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ථෙරකරණා ධම්මා, ඉධ භික්ඛවෙ ථෙරො සීලවා හොති බහුස්සුතො හොති චතුන්නං ඣානානං ලාභී හොති ආසවානං ඛයා-පෙ-උපසම්පජ්ජ විහරති ඉමෙ ඛො

1. සී I. අරූපඤ්ඤෙව.

භික්ඛවෙ චත්තාරො ථෙරකරණියා ධම්මා"ති එවං වුත්තෙසු ධම්මෙසු එකෙන වා අනෙකෙහි වා සමන්නාගතො ධම්ම¹ ථෙරො නාම. **"අඤ්ඤතරො ථෙරනාමකො භික්ඛු"**ති එවං ථෙරනාමකො වා යං වා පන මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතසාමණෙරං දිස්වා ථෙරො ථෙරොති වදන්ති අයං සම්මුතිථෙරො නාම. පුඤ්ඤකිරිය වත්ථූසු දානමෙව දානමයං. පුඤ්ඤකිරියා ච සා තෙසං තෙසං ආනිසංසානං වත්ථු චාති=පුඤ්ඤකිරියවත්ථු. ඉතරෙසුපි ද්වීසු එසෙව නයො. අත්ථතො පන පුබ්බෙ වුත්තදානමයචෙතනාදිවසෙනෙව සද්ධිං පුබ්බභාගඅපරභාගචෙතනාහි ඉමානි තීණි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි වෙදිතබ්බානි. එකමෙකං චෙත්ථ පුබ්බභාගතො පට්ඨාය කායෙන කරොන්තස්ස කායකම්මං හොති. තදත්ථං වාචං නිච්ඡාරෙන්තස්ස වචීකම්මං. කායඞ්ගං වාචඞ්ගං අචොපෙත්වා මනසා චින්තෙන්තස්ස මනොකම්මං. අන්නාදීනි දෙන්තස්සාපි අන්නදානාදීනි දෙමීති වා දාන පාරමිං ආවජ්ජෙත්වා වා දානකාලෙ දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු² හොති. වත්තසීසෙ ඨත්වා දදතො සීලමයං. ඛයතො වයතො සම්මසනං පට්ඨපෙත්වා දදතො භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු³ හොති. අපරානිපි සත්තපුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි අපචිතිසහගතං පුඤ්ඤකිරිය වත්ථු² වෙය්‍යාවච්චසහගතං පත්තානුප්පදානං පත්තබ්භනුමොදනං දෙසනාමයං සවණමයං දිට්ඨිජ්ජුගතං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනීති. තත්ථ මහල්ලකං දිස්වා පච්චුග්ගමනං පත්තචීවරපටිග්ගහණඅභිවාදන මග්ගසම්පදානාදිවසෙන අපචිතිසහගතං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු වෙදිතබ්බං. වුඩ්ඪතරානං වත්තපටිවත්තකරණවසෙන ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨං භික්ඛුං දිස්වා පත්තං ගහෙත්වා ගාමෙ භික්ඛං සමාදපෙත්වා උපසංහරණවසෙන ගච්ඡති, භික්ඛූනං පත්තං ආහරාති සුත්වා වෙගෙන ගන්ත්වා පත්තාහරණාදිවසෙන චෙව වෙය්‍යාවච්චසහගතන්ති වෙදිතබ්බං. චත්තාරො පච්චයෙ දත්වා සබ්බසත්තානං පත්ති හොතූති පවත්තනවසෙන පත්තානුප්පදානං වෙදිතබ්බං. පරෙහි දින්නාය පත්තියා සාධු සුට්ඨූති අනුමොදනවසෙන පත්තබ්භනුමොදනං වෙදිතබ්බං. එකො එවං මං ධම්මකථිකොති ජානිස්සන්තීති ඉච්ඡාය ඨත්වා ලාභගරුකො හුත්වා දෙසෙති තං න මහප්ඵලං. එකො අත්තනො පගුණධම්මමපච්චාසිංසමානො³ පරෙසං දෙසෙති ඉදං දෙසනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු නාම. එකො සුණන්තො ඉති මං සද්ධොති ජානිස්සන්තීති සුණාති තං න මහප්ඵලං. එකො එවං මෙ මහප්ඵලං භවිස්සතීති හිතඵරණෙන මුදුචිත්තෙන ධම්මං සුණාති ඉදං සවණමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථුං. දිට්ඨිජ්ජුගතං පන සබ්බෙසං නියමලක්ඛණං යං කිඤ්චි පුඤ්ඤං කරොන්තස්ස හි දිට්ඨියා උජුභාවෙනෙව මහප්ඵලං හොති. ඉති ඉමෙසම්පි සත්තන්නං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං පුරිමෙහෙව තීහි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො.

1. සී. I & I, ධම්මො. 2. සී. I, II & III, වත්ථූ. 3. ම. මපච්චාසිසමානො.

එත්ථ හි අපචිතිවෙය්‍යාවච්චානි සීලමයෙ. පත්තිපත්තබ්භනුමොදනානි දානමයෙ. දෙසනාසවණානි භාවනාමයෙ දිට්ඨිජ්ජුගතං තීසුපි සඞ්ගහං ගච්ඡති. **"චොදනාවත්ථූනී"**ති චොදනාකාරණානි **"දිට්ඨෙනා"**ති මංසචක්ඛුනා වා දිබ්බචක්ඛුනා වා වීතික්කමං දිස්වා චොදෙති.

"සුතෙනා"ති පකතිසොතෙන වා දිබ්බසොතෙන වා පරස්ස සුත්වා චොදෙති. **"පරිසඞ්කායා"**ති දිට්ඨපරිසඞ්කිතෙන වා සුතපරිසඞ්කිතෙන වා මුතපරිසඞ්කිතෙන වා චොදෙති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **"කාමූපපත්තියො"**ති කාමූපසෙවනා කාමපටිලාභා වා. **"පච්චුපට්ඨිතකාමා"**ති නිබද්ධකාමා නිබද්ධාරම්මණා. **"සෙය්‍යථාපි මනුස්සා"**ති යථා මනුස්සා, මනුස්සා හි නිබද්ධෙයෙව වත්ථුස්මිං වසං වත්තෙන්ති. යත්ථ පටිබද්ධචිත්තා හොන්ති සතම්පි සහස්සම්පි දත්වාපි මාතුගාමං ආනෙත්වා නිබද්ධභොගං භුඤ්ජන්ති. **එකච්චෙ ච දෙවා** නාම චතුදෙවලොකවාසිනො. තෙපි නිබද්ධවත්ථුස්මිංයෙව වසං වත්තෙන්ති. **එකච්චෙ ච විනිපාතිකා** නාම නෙරයිකෙ ඨපෙත්වා අවසෙසා. මච්ඡකච්ඡපාදයොපි හි නිබද්ධවත්ථුස්මිංයෙව වසං වත්තෙන්ති, මච්ඡා අත්තනො මච්ඡිනියා කච්ඡපො කච්ඡපිනියාති. **"නිම්මිනිත්වා නිම්මිනිත්වා"**ති නීලපීතාදිවසෙන යාදිසං යාදිසං අත්තනො රූපං ඉච්ඡන්ති තාදිසං තාදිසං නිම්මිනිත්වා. ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස පුරතො මනාපකායිකා දෙවතා විය. **"නිම්මානරතී"**ති එවං සයං නිම්මිතෙ නිම්මානෙ රති එතෙසන්ති=නිම්මානරති. **"පරනිම්මිතකාමා"**ති පරෙහි පරෙහි නිම්මිතකාමා. එතෙසං හි මනං ඤත්වා පරෙ යථාරුචිතං කාමභොගං නිම්මිනන්ති තෙ තත්ථ වසං වත්තෙන්ති, කථං පරස්ස මනං ජානන්තීති. පකතිසෙවනවසෙන; යථා හි කුසලො සූදො රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස යං යං සො බහුං ගණ්හාති තං තං තස්ස රුච්චතීති ජානාති; එවං පකතියා. අභිරුචිතාරම්මණං ඤත්වා තාදිසංයෙව නිම්මිනන්ති, තෙ තත්ථ වසං වත්තෙන්ති, මෙථුනං සෙවන්ති. කෙචි පන ථෙරා හසිතමත්තෙන ඔලොකිතමත්තෙන ආලිඞ්ගිතමත්තෙන ච තෙසං කාමකිච්චං ඉජ්ඣතීති වදන්ති. තං අට්ඨකථාය එතම්පන නත්ථීති පටික්ඛිත්තං. න හි කායෙන අඵුසන්තස්ස ඵොට්ඨබ්බං කාමකිච්චං සාධෙති. ඡන්නම්පි හි කාමාවචරානං කාමා පාකතිකා එව. වුත්තම්පි චෙතං :-

ඡ එතෙ කාමාවචරා සබ්බකාමසමිද්ධිනො,
සබ්බෙසං එකසඞ්ඛාතං ආයුං[1] භවති කිත්තකන්ති.

"සුඛූපපත්තියො"ති සුඛපටිලාභා. "උප්පාදෙත්වා උප්පාදෙත්වා සුඛං විහරන්තී"ති තෙ හෙට්ඨා පඨමජ්ඣානසුඛං නිබ්බත්තෙත්වා උපරි විපාකජ්ඣානෙ සුඛං අනුභවන්තීති අත්ථො. **"සුඛෙන අභිසන්නා"**ති

1. ම. ආයු.

දුතියජ්ඣානසුඛෙන තින්තා. **"පරිසන්නා"**ති සමන්තතො ඵුටා. **"පරිපූරා"**ති පරිපුණ්ණා. **"පරිප්ඵුටා"**ති තස්සෙව වෙවචනං, එකදාපි විපාකජ්ඣානසුඛමෙව සන්ධාය වුත්තං. **"අහො සුඛං අහො සුඛ"**න්ති තෙසං කිර භවලොභො මහා උප්පජ්ජති, තස්මා කඤ්චි කරොන්තා එවං උදානං උදානෙන්ති. **"සන්තා එවා"**ති පණීතා එව, **"තුසිතා"**ති තතො උත්තරිං සුඛස්ස අපත්ථනතො සන්තුට්ඨා හුත්වා. **"සුඛං පටිසංවෙදෙන්තී"**ති තතියජ්ඣානසුඛං අනුභවන්ති. **"සෙඛා පඤ්ඤා"**ති සත්තඅරියපඤ්ඤා. අරහතො පඤ්ඤා අසෙඛා, අවසෙසා පඤ්ඤා නෙව සෙඛා නාසෙඛා.

චින්තාමයාදීසු අයං විත්ථාරො. "තත්ථ කතමා චින්තාමයා පඤ්ඤා යොගවිහිතෙසු වා කම්මායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා සිප්පායතනෙසු යොගවිහිතෙසු වා විජ්ජාට්ඨානෙසු කම්මස්සකතං වා සච්චානුලොමිකං වා රූපං අනිච්චන්ති වා-පෙ-විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති වා යං එවරූපං අනුලොමිකං ඛන්තිං දිට්ඨිං රුචිං මුතිං පෙක්ඛං ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං පරතො අස්සුත්වා පටිලභති අයං වුච්චති චින්තාමයා පඤ්ඤා යොගවිහිතෙසු වා කම්මායතනෙසු-පෙ-ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං පරතො සුත්වා පටිලභති අයං වුච්චති සුතමයා පඤ්ඤා. තත්ථ කතමා භාවනාමයා පඤ්ඤා. සබ්බාපි සමාපන්නස්ස පඤ්ඤා භාවනාමයා පඤ්ඤා. සුතං වුච්චන්ති සුතමෙව ආවුධං. තං අත්ථතො තෙපිටකං බුද්ධවචනං තං නිස්සාය භික්ඛු පඤ්ඤාවාවුධං නිස්සාය සූරො යොධො අවිකම්පමානො මහාකන්තාරං විය සංසාරකන්තාරං අතික්කමති අවිගණ්හමානො. තෙනෙව වුත්තං. "සුතාවුධො භික්ඛවෙ අරියසාවකො අකුසලං පජහති කුසලං භාවෙති සාවජ්ජං පජහති අනවජ්ජං භාවෙති සුද්ධං අත්තානං පරිහරතී"ති. **"පවිවෙකාවුධ"**න්ති කායවිවෙකො චිත්තවිවෙකො උපධිවිවෙකොති අයං තිවිධො විවෙකො, විවෙකො එව ආවුධං තත්ථ නානාකරණං කායවිවෙකො විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතානං. ඉමස්මිං හි තිවිධෙ විවෙකෙ අභිරතො න කුතොචි භායති. තස්මා අයම්පි අවස්සයට්ඨෙන ආවුධන්ති වුත්තො. ලොකියලොකුත්තර පඤ්ඤා ච ආවුධං පඤ්ඤාවුධං, යස්ස සා අත්ථි සො න කුතොචි භායති. නවස්ස කොචි නභායති.[1] තස්මා සාපි අවස්සයට්ඨෙනෙව ආවුධන්ති වුත්තා. **"අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය"**න්ති ඉතො පුබ්බෙ න අඤ්ඤාතං අවිදිතං ධම්මං ජානිස්සාමීති පටිපන්නස්ස උප්පන්නං ඉන්ද්‍රියං. සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **"අඤ්ඤින්ද්‍රිය"**න්ති අඤ්ඤාභූතං ජානනභූතං ඉන්ද්‍රියං. සොතාපත්තිඵලතො පට්ඨාය ඡසු ඨානෙසු ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **"අඤ්ඤාතා**

1. ම. කොචිභායති.

වින්ද්‍රිය''න්ති අඤ්ඤාතාවීසු ඤාතකිච්චපරියොසානපත්තෙසු ධම්මෙසු ඉන්ද්‍රියං අරහත්තඵලඤාණස්සෙතං අධිවචනං. මංසචක්ඛුං චක්ඛුපසාදො. දිබ්බචක්ඛුං ආලොකනිස්සිතඤාණං. පඤ්ඤාචක්ඛුං ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤා. අධිසීලසික්ඛාදීසු අධිසීලඤ්ච තං සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛා චාති=අධිසීලසික්ඛා. ඉතරද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ සීලං අධිසීලං චිත්තං අධිචිත්තං, පඤ්ඤා අධිපඤ්ඤාති අයං භෙදො වෙදිතබ්බො. සීලං නාම පඤ්චසීල දසසීලානි, පාතිමොක්ඛසංවරො අධිසීලං නාම. අට්ඨසමාපත්තියො චිත්තං. විපස්සනාපාදකජ්ඣානං අධිචිත්තං. කම්මස්සකතඤාණං පඤ්ඤා විපස්සනා පඤ්ඤා අධිපඤ්ඤා. අනුප්පන්නෙපි හි බුද්ධුප්පාදෙ පවත්තන්තීති පඤ්චසීල දසසීලානි සීලමෙව. පාතිමොක්ඛසංවරසීලං බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්තතීති අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයො. අපිච නිබ්බානං පත්ථයන්තෙන සමාදින්නං පඤ්චසීලං දසසීලම්පි අධිසීලමෙව. සමාපන්නා අට්ඨසමාපත්තියොපි අධිචිත්තමෙව. සබ්බං වා ලොකියසීලං සීලමෙව. ලොකුත්තරං අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයො. භාවනාසු ඛීණාසවස්ස පඤ්චද්වාරිකකායො කායභාවනා නාම. අට්ඨසමාපත්තියො චිත්තභාවනා නාම. අරහත්තඵලපඤ්ඤා පඤ්ඤාභාවනා නාම. ඛීණාසවස්ස හි එකන්තෙනෙව පඤ්චද්වාරිකකායො සුභාවිතො හොති. අට්ඨසමාපත්තියො වස්ස න අඤ්ඤස්ස විය දුබ්බලා තස්සෙව ච පඤ්ඤා භාවිතා නාම හොති. පඤ්ඤා වෙපුල්លප්පත්තියා, තස්මා එවං වුත්තං. අනුත්තරියෙසු **විපස්සනා දස්සනානුත්තරියං. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං. ඵලං විමුත්තානුත්තරියං.** ඵලං වා දස්සනානුත්තරියං. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං. නිබ්බානං විමුත්තානුත්තරියං. නිබ්බානං වා දස්සනානුත්තරියං. තතො උත්තරිං හි දට්ඨබ්බං නාම නත්ථි. මග්ගො පටිපදානුත්තරියං, ඵලං විමුත්තානුත්තරියං, අනුත්තරියන්ති උත්තමං. ජෙට්ඨක සමාධීසු පඨමජ්ඣානසමාධි සවිතක්කසවිචාරො. පඤ්චකනයෙන දුතියජ්ඣානසමාධි අවිතක්කවිචාරමත්තො. සෙසො අවිතක්කඅවිචාරො. සුඤ්ඤතාදීසු තිවිධා කථා ආගමනතො සගුණතො ආරම්මණතොති, ආගමනතො නාම එකො භික්ඛු අනත්තතො අභිනිවිසිත්වා අනත්තතො දිස්වා අනත්තතො වුට්ඨාති. තස්ස විපස්සනා සුඤ්ඤතා නාම. කස්මා අසුඤ්ඤතාකාරකානං කිලෙසානං අභාවා. විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි සුඤ්ඤතො නාම හොති, මග්ගාගමනෙන ඵලසමාධි සුඤ්ඤතො නාම. අපරො අනිච්චතො අභිනිවිසිත්වා අනිච්චතො දිස්වා අනිච්චතො වුට්ඨාති. තස්ස විපස්සනා අනිමිත්තා නාම හොති. කස්මා නිමිත්තකාරක කිලෙසාභාවා, විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි අනිමිත්තො නාම හොති. මග්ගාගමනෙන ඵලං අනිමිත්තං නාම. අපරො දුක්ඛතො අභිනිවිසිත්වා දුක්ඛතො දිස්වා දුක්ඛතො වුට්ඨාති, තස්ස

විපස්සනාඅප්පණිහිතා නාම හොති. කස්මා පණිධිකාරකකිලෙසාභාවා. විපස්සනාගමනෙන මග්ගසමාධි අප්පණිහිතො නාම හොති. මග්ගාගමනෙන ඵලං අප්පණිහිතං නාමාති අයං ආගමනතො කථා.

මග්ගසමාධි පන රාගාදීහි සුඤ්ඤත්තා සුඤ්ඤතො. රාගනිමිත්තාදීනං අභාවා අනිමිත්තො. රාගපණිධිආදීනං අභාවා අප්පණිහිතොති. අයං සගුණතො කථා. නිබ්බානං රාගාදීහිසුඤ්ඤත්තා රාගාදිනිමිත්තපණිධීනං ච අභාවා සුඤ්ඤතඤ්චෙව අනිමිත්තං ච අප්පණිහිතඤ්ච, තදාරම්මණො මග්ගසමාධි සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො අප්පණිහිතො අයං ආරම්මණතො කථා

“**සොචෙය්‍යානි**”ති සුචිභාවකරා සොචෙය්‍යපටිපදා ධම්මා. විත්ථාරො පනෙත්ථ “තත්ථ කතමං කායසොචෙය්‍යං පාණාතිපාතා වෙරමණී”ති ආදිනා නයෙන වුත්තානං තිණ්ණං සුචරිතානං වසෙන වෙදිතබ්බො. “**මොනෙය්‍යානී**”ති මුනිභාවකරා මොනෙය්‍යපටිපදා ධම්මා, තෙසං විත්ථාරො “තත්ථ කතමං කායමොනෙය්‍යං තිවිධකායදුච්චරිතස්ස පහානං කායමොනෙය්‍යං තිවිධකායසුචරිතං කායමොනෙය්‍යං කායාරම්මණෙ ඤාණං කායමොනෙය්‍යං කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං කායපරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං, කායස්මිං ඡන්දරාගප්පහානං කායමොනෙය්‍යං කායසඞ්ඛාරනිරොධා චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති කායමොනෙය්‍යං. තත්ථ කතමං වචීමොනෙය්‍යං චතුබ්බිධවචීදුච්චරිතස්ස පහානං වචීමොනෙය්‍යං චතුබ්බිධවචීසුචරිතං වාචාරම්මණං ඤාණං වාචාපරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො වාචස්මිං ඡන්දරාගප්පහානං වචීසඞ්ඛාරනිරොධා දුතියජ්ඣානසමාපත්ති වචීමොනෙය්‍යං. තත්ථ කතමං මනොමොනෙය්‍යං තිවිධමනොදුච්චරිතස්ස පහානං මනොමොනෙය්‍යං තිවිධමනොසුචරිතං මනාරම්මණං ඤාණං මනොපරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො මනස්මිං ඡන්දරාගප්පහානං චිත්තසඞ්ඛාරනිරොධා සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති මනොමොනෙය්‍යන්ති. කොසල්ලෙසු ආයොති වඩ්ඪි. අපායොති අවඩ්ඪි, තස්ස තස්ස කාරණං උපායො. තෙසං පජානනා කොසල්ලං විත්ථාරො පන විභඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වුත්තං හෙතං :–

“තත්ථ කතමං ආයකොසල්ලං, ඉමෙ මෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣන්ති, ඉමෙ වා පන මෙ ධම්මෙ මනසිකරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තන්ති. යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා සම්මාදිට්ඨි ඉදං වුච්චති ආයකොසල්ලං.

තත්ථ කතමං අපායකොසල්ලං, ඉමෙ මෙ ධම්මෙ මනසි කරොතො අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣන්ති ඉමෙ වා පන මෙ ධම්මෙ මනසි කරොතො අනුප්පන්නා චෙව අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති උප්පන්නා ච අකුසලා ධම්මා භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තන්ති, යා තත්ථ පඤ්ඤා පජානනා සම්මාදිට්ඨි ඉදං වුච්චති අපායකොසල්ලං. සබ්බාපි තත්‍රූපාය පඤ්ඤා උපායකොසල්ල"න්ති ඉදම්පන අච්චායිකකිච්චෙ වා භයෙ වා උප්පන්නෙ තස්ස තස්ස තිකිච්ඡනත්ථං ඨානුප්පත්තියා කාරණජානනවසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

"මදො"ති මජ්ජනාකාරවසෙන පවත්තමානා තෙසු අහං නිරොගො සට්ඨිං වා සත්තතිං වා වස්සානි අතික්කන්තානි නමෙ හරීටක ඛණ්ඩම්පි ඛාදිතපුබ්බං, ඉමෙ පනඤ්ඤෙ අසුකං නාම ඨානං රුජන්ති භෙසජ්ජං වා ඛාදමානා විචරන්ති, කො අඤ්ඤො මාදිසො නිරොගො නාමාති එවං මානකරණං ආරොග්‍යමදො. මහල්ලකකාලෙ පුඤ්ඤං කරිස්සාම දහරම්හ තාවාති යොබ්බනෙ ඨත්වා මානකරණං යොබ්බනමදො. චිරං ජීවිං චිරං ජීවාමි චිරං ජීවිස්සාමි සුඛං ජීවිං සුඛං ජීවාමි සුඛං ජීවිස්සාමීති එවං මානකරණං ජීවිතමදො. අධිපතෙය්‍යසු අධිපතිතො ආගතං අධිපතෙය්‍යං. එත්තකම්පි සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා න මෙ එතං පතිරූපන්ති එවං අත්තානං අධිපතිං ජෙට්ඨකං කත්වා පාපස්ස අකරණං අත්තාධිපතෙය්‍යං නාම. ලොකං අධිපතිං කත්වා අකරණං ලොකාධිපතෙය්‍යං නාම ලොකුත්තරධම්මං අධිපතිං කත්වා අකරණං ධම්මාධිපතෙය්‍යං නාම. **"කථාවත්ථූනී"**ති කථාකාරණානි. **"අතීතං වා අද්ධාන"**න්ති අතීතධම්මගතිං[1] අතීතඛන්ධෙති අත්ථො. අපිච "යං භික්ඛවෙ රූපං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං අහොසීති තස්ස සඞ්ඛා අහොසීති තස්ස පඤ්ඤත්ති අහොසීති තස්ස සමඤ්ඤා න තස්ස සඞ්ඛා භවිස්සතීති න තස්ස සඞ්ඛා අත්ථී"ති එවං ආගතෙන නිරුත්තිපථසුත්තෙනාපෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"විජ්ජා"**ති තමවිජ්ඣනට්ඨෙන, විදිතකරණට්ඨෙනාපි විජ්ජා. පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ඤාණං හි උප්පජ්ජමානං පුබ්බෙනිවාසං ඡාදෙත්වා ඨිතං තමං විජ්ඣති. පුබ්බෙනිවාසං ච විදිතං කරොතීති විජ්ජා. චුතූපපාතඤාණං චුතිපටිසන්ධිච්ඡාදකං තමං විජ්ඣති තඤ්ච විදිතං කරොතීති විජ්ජා. ආසවානං ඛයඤාණං චතුසච්චච්ඡාදකං තමං විජ්ඣති චතුසච්චධම්මං විදිතං කරොතීති විජ්ජා. විහාරෙසු අට්ඨසමාපත්තියො දිබ්බා විහාරා. චතස්සො අප්පමඤ්ඤා බ්‍රහ්මවිහාරා. ඵලසමාපත්ති අරියො විහාරො. පාටිහාරියානි කෙවට්ටසුත්තෙන විත්ථාරිතානෙව. "ඉමෙ ඛො ආවුසො"ති ආදිසු වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති සමසට්ඨියා තිකානං වසෙන අසීතිසතපඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

තිකං නිට්ඨිතං.

1. ම. අතීතධම්මං.

ඉති තිකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි චතුක්කවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ සතිපට්ඨානචතුක්කං පුබ්බෙ විත්ථාරිතමෙව. සම්මප්පධානචතුක්කෙ "ඡන්දං ජනෙතී"ති "යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකම්‍යතා කුසලො ධම්මච්ඡන්දො"ති එවං වුත්තං කත්තුකාමතං ජනෙති. "වායමතී"ති වායාමං කරොති. "විරියං ආරභතී"ති විරියං ජනෙති. "චිත්තං පග්ගණ්හාතී"ති චිත්තං උපත්ථම්භෙති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන සම්මප්පධානවිභඞ්ගෙ ආගතොයෙව. ඉද්ධිපාදෙසු "ඡන්දං නිස්සාය පවත්තො සමාධි=ඡන්දසමාධි. පධානභූතා සඞ්ඛාරා=පධානසඞ්ඛාරා. "සමන්නාගත"න්ති තෙහි ධම්මෙහි උපෙතං. ඉද්ධියා පාදං ඉද්ධිභූතං වා පාදන්ති=ඉද්ධිපාදං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගෙ ආගතොයෙව. විසුද්ධිමග්ගෙ පනස්ස අත්ථො දීපිතො, ඣානකථාපි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාව.

"දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරායා"ති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සුඛවිහාරත්ථාය. ඉධ ඵලසමාපත්තිජ්ඣානානි ඛීණාසවස්ස අපරභාගෙ නිබ්බත්තිතජ්ඣානානි ච කථිතානි. "ආලොකසඤ්ඤං මනසි කරොතී"ති දිවා වා රත්තිං වා සූරියපජ්ජොතචන්දමණිආදීනං ආලොකං ආලොකෙති මනසි කරොති. "දිවාසඤ්ඤං අධිට්ඨාතී"ති එවං මනසි කත්වා දිවාති සඤ්ඤං ඨපෙති. 'යථා දිවා තථා රත්ති"න්ති යථා දිවා දිට්ඨො ආලොකො තථෙව තං රත්තිං මනසි කරොති. "යථා රත්තිං තථා දිවා"ති යථා රත්තිං ආලොකො දිට්ඨො එවමෙවං දිවා මනසි කරොති. "ඉති විවටෙන චෙතසා"ති එවං අපිහිතෙන චිත්තෙන. "අපරියොනද්ධෙනා"ති සමන්තතො අනද්ධෙන. "සප්පභාස"න්ති සඔභාසං. "ඤාණදස්සනපටිලාභායා"ති ඤාණදස්සනපටිලාභත්ථාය. ඉමිනා කිං කථිතං, මිද්ධවිනොදනආලොකො කථිතො පරිකම්මආලොකො වා. ඉමිනාපි කිං කථිතං හොති. ඛීණාසවස්ස දිබ්බචක්ඛුඤාණං, තස්මිං වා ආගතෙපි අනාගතෙපි පාදකජ්ඣානසමාපත්තිමෙව සන්ධාය "සප්පභාසං චිත්තං භාවෙතී"ති වුත්තං. "සතිසම්පජඤ්ඤායා"ති සත්තට්ඨානිකස්ස සතිසම්පජඤ්ඤස්ස අත්ථාය. "විදිතා වෙදනා උප්පජ්ජන්තී"ති ආදීසු ඛීණාසවස්ස වත්ථුං[1] විදිතං හොති. ආරම්මණං විදිතං, වත්ථාරම්මණවිදිතතාය එවං වෙදනා උප්පජ්ජන්ති එවං තිට්ඨන්ති එවං නිරුජ්ඣන්ති. න කෙවලඤ්ච වෙදනා එව ඉධ වුත්තා සඤ්ඤාදයොපි අවුත්තා වෙතනාදයොපි විදිතාව උප්පජ්ජන්තිචෙව තිට්ඨන්තිච නිරුජ්ඣන්තිච. අපිච වෙදනාය උප්පාදො විදිතො හොති උපට්ඨානම්පි විදිතං හොති. අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති තණ්හාසමුදයා කම්මසමුදයා ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයො. නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සතොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස සමුදයං පස්සති. එවං වෙදනාය උප්පාදො විදිතො

1. වත්ථු.

හොති. කථං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති. අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතූපට්ඨානං විදිතං හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතූපට්ඨානං විදිතං හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතූපට්ඨානං විදිතං හොති එවං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති. ඛයතො භයතො සුඤ්ඤතො ජානාති. කථං වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති. අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධා -පෙ- එවං වෙදනාය අත්ථඞ්ගමො විදිතො හොති ඉමිනාපි නයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො "ඉති රූප"න්ති ආදි වුත්තනයමෙව. "**අයං ආවුසො සමාධිභාවනා**"ති අයං ආසවානං ඛයඤාණස්ස පාදකජ්ඣානසමාධිභාවනා. "**අප්පමඤ්ඤා**"ති පමාණං අගහෙත්වා අසෙසඵරණවසෙන අප්පමඤ්ඤාව අනුපදවණ්ණනා පන භාවනා සමාධිවිධානං ච එතාසං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතමෙව. අරූපකථාපි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාව. "අපසෙනානී"ති අපස්සයානි "**සඞ්ඛාය**"ති ඤාණෙන ඤත්වා "**පටිසෙවති**"ති ඤාණෙන ඤත්වා සෙවිතබ්බයුත්තකමෙව සෙවති. තස්ස ච විත්ථාරො "පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පරිභුඤ්ජතී"ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. "**සඞ්ඛායෙකං අධිවාසෙතී**"ති ඤාණෙන ඤත්වා අධිවාසෙතබ්බයුත්තමෙව අධිවාසෙති. විත්ථාරොපනෙත්ථ "පටිසඞ්ඛා යොනිසො ඛමො හොති සීතස්සා"ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. "**පරිවජ්ජෙතී**"ති ඤාණෙන ඤත්වා පරිවජ්ජෙතුං යුත්තමෙව පරිවජ්ජෙති. තස්ස විත්ථාරො "පටිසඞ්ඛා යොනිසො චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙතී"ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. "**විනොදෙතී**"ති ඤාණෙන ඤත්වා විනොදෙතබ්බමෙව විනොදෙති නුදති නීහරති අන්තො පවිසිතුං න දෙති. තස්ස විත්ථාරො "උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී"ති ආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො. "**අරියවංසා**"ති අරියානං වංසා. යථා හි ඛත්තියවංසො බ්‍රාහ්මණවංසො වෙස්සවංසො සුද්දවංසො සමණවංසො කුලවංසො රාජවංසො එවං අයම්පි අට්ඨමො අරියවංසොති අරියතන්ති අරියපවෙණී නාම හොති. සො ඛො පනායං වංසො ඉමෙසං වංසානං මූලගන්ධාදීනං කාලානුසාරිකගන්ධාදයො විය අග්ගමක්ඛායති. කෙ පන තෙ අරියා යෙසං එතෙ වංසාති. **අරියා** වුච්චන්ති බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච තථාගතසාවකා ච එතෙසං අරියානං වංසාති= අරියවංසා, ඉතො පුබ්බෙ හි සතසහස්සකප්පාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං මත්ථකෙ තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො සරණඞ්කරො දීපඞ්කරොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා, තෙ අරියා තෙසං අරියානං වංසාති=අරියවංසා. තෙසං බුද්ධානං පරිනිබ්බානතො අපරභාගෙ එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා කොණ්ඩඤ්ඤො නාම බුද්ධො උප්පන්නො-පෙ-ඉමස්මිං කප්පෙ කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො අම්හාකං භගවා ගොතමොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා තෙසං අරියානං වංසාති= අරියවංසා.

අපිච අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං සබ්බබුද්ධ[1]පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං අරියානං වංසාති අරියවංසා. තෙ ඛො පනෙතෙ අග්ගඤ්ඤා අග්ගාති ජානිතබ්බා. රත්තඤ්ඤා දීඝරත්තං පවත්තාති ජානිතබ්බාති. වංසඤ්ඤා වංසාති ජානිතබ්බා "පොරාණා"ති න අධුනුප්පත්තිකා. අසංකිණ්ණා අවිකිණ්ණා අනපනීතා. අසංකිණ්ණපුබ්බා අතීතබුද්ධෙහි න සංකිණ්ණපුබ්බා. කිං ඉමෙහීති න අපනීතපුබ්බා "න සංකීයන්තී"ති ඉදානිපි න අපනීයන්ති. "න සංකීයිස්සන්තී"ති අනාගතබුද්ධෙහිපි න අපනීයිස්සන්ති. යෙ ලොකෙ විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා තෙහි අප්පතිකුට්ඨා සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහි අනින්දිතා අගරහිතා. "සන්තුට්ඨො හොතී"ති පච්චයසන්තොසවසෙන සන්තුට්ඨො හොති. "ඉතරීතරෙන චීවරෙනා"ති න ථූලසුඛුමලූඛපණීතථිරජිණ්ණානං යෙන කෙනචි, අථ ඛො යථාලද්ධාදීනං ඉතරීතරෙන යෙන කෙනචි සන්තුට්ඨො හොතීති අත්ථො. චීවරස්මිං හි තයො සන්තොසා යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති, පිණ්ඩපාතාදීසුපි එසෙව නයො. තෙසං විත්ථාර කථා සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා, ඉති ඉමෙ තයො සන්තොසෙ සන්ධාය සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන යථා ලද්ධාදීසු යෙන කෙනචි චීවරෙන සන්තුට්ඨො හොතීති වුත්තං. එත්ථ ච චීවරං ජානිතබ්බං චීවරඛෙත්තං ජානිතබ්බං පංසුකූලං ජානිතබ්බං චීවරසන්තොසො ජානිතබ්බො චීවරපටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි ජානිතබ්බානි. "චීවරං ජානිතබ්බ"න්ති ඛොමාදීනි ඡ චීවරානි දුකූලාදීනි ඡ අනුලොමචීවරානි ච ජානිතබ්බානි, ඉමානි ද්වාදස කප්පියචීවරානි. කුසචීවරං[2] වාකචීවරං[2] ඵලකචීවරං කෙසකම්බලං වාලකම්බලං පොත්ථො චම්මං උලූකපක්ඛං රුක්ඛදුස්සං ලතාදුස්සං එරකදුස්සං කදලිදුස්සං වෙළුදුස්සන්ති එවමාදීනි අකප්පියචීවරානි. "චීවරඛෙත්ත"න්ති සඞ්ඝතො වා ගණතො වා ඤාතිතො වා මිත්තතො වා අත්තනො වා ධනෙන පංසුකූලඤ්චාති එවං උප්පජ්ජනතො ඡ ඛෙත්තානි. අට්ඨන්නඤ්ච මාතිකානං වසෙන අට්ඨ ඛෙත්තානි ජානිතබ්බානි. "පංසුකූල"න්ති සොසානිකං පාපණිකං රථියං සඞ්කාරකූටකං සොත්ථියං සිනානං තිත්ථං ගතපච්චාගතං අග්ගිදඩ්ඪං ගොඛායිතං උපචිකඛායිතං උන්දූරඛායිතං අන්තච්ඡින්නං දසච්ඡින්නං ධජාහටං ථූපං සමණචීවරං සාමුද්දියං ආභිසෙකියං පන්ථිකං වාතාහටං ඉද්ධිමයං දෙවදත්තියන්ති තෙවීසති පංසුකූලානි වෙදිතබ්බානි. එත්ථ ච "සොත්ථිය"න්ති ගබ්භමලහරණං. "ගතපච්චාගත"න්ති මතකසරීරං පාරුපිත්වා සුසානං නෙත්වා ආනීතචීවරං. "ධජාහට"න්ති ධජං උස්සාපෙත්වා තතො ආනීතං-"ථූප"න්ති වම්මිකෙ පූජිතචීවරං. "සාමුද්දිය"න්ති සමුද්දවීචීහි ථලං පාපිතං. "පන්ථික"න්ති පන්ථං ගච්ඡන්තෙහි චොරභයෙන පාසාණෙහි කොට්ටෙත්වා පාරුතචීවරං. "ඉද්ධිමය"න්ති එහිභික්ඛුචීවරං. සෙසං පාකටමෙව. "චීවර

1. ම, I II III · සබ්බඤ්ඤු. 2 ම. චීරං.

සන්තොසො"ති වීසති චීවර සන්තොසා. චීවරෙ විතක්කසන්තොසො ගමනසන්තොසො පරියෙසනසන්තොසො පටිලාභසන්තොසො, මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසො උදකසන්තොසො ධොවනසන්තොසො කරණසන්තොසො පරිමාණසන්තොසො සුත්තසන්තොසො සිබ්බනසන්තොසො රජනසන්තොසො කප්පසන්තොසො පරිභොගසන්තොසො විස්සජ්ජනසන්තොසො සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසොති. තත්ථ සාටකත්ථිනා භික්ඛුනා තෙමාසං නිබද්ධවාසං වසිත්වා එකමාසමත්තං විතක්කෙතුං වට්ටති, සො හි පවාරෙත්වා චීවරමාසෙ චීවරං කරොති පංසුකූලිකො අද්ධමාසෙනෙව කරොති ඉති මාසද්ධමාසමත්තං විතක්කනං විතක්කසන්තොසො. විතක්කසන්තොසෙන පන සන්තුට්ඨෙන භික්ඛුනා පාචීනඛණ්ඩරාජිවාසිකපංසුකූලිකත්ථෙරසදිසෙන භවිතබ්බං, ථෙරො කිර චෙතියපබ්බතවිහාරෙ චෙතියං වන්දිත්වා චින්තෙසි මය්හං චීවරං ජිණ්ණං, බහුන්නං වසනට්ඨානෙ ලභිස්සාමීති. සො මහාවිහාරං ගන්ත්වා සඞ්ඝත්ථෙරං දිස්වා වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා තත්ථ වුත්ථො පුනදිවසෙ චීවරං ආදාය ආගන්ත්වා ථෙරං වන්දි. ථෙරො කිං ආවුසොති ආහ. ගාමද්වාරං භන්තෙ ගමිස්සාමීති, අහම්පාවුසො ආගමිස්සාමීති. සාධු භන්තෙති ගච්ඡන්තො මහාබොධිද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා පුඤ්ඤවන්තානං වසනට්ඨානෙ මනාපං ලභිස්සාමීති චින්තෙත්වා අපරිසුද්ධො මෙ විතක්කොති තතොව පටිනිවත්ති. පුන දිවසෙ අම්බඞ්ගණ සමීපතො. පුනදිවසෙ මහාචෙතියස්ස උත්තරද්වාරතො තථෙව පටිනිවත්තිත්වා චතුත්ථදිවසෙපි ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි. ථෙරො ඉමස්ස භික්ඛුනො විතක්කො න පරිසුද්ධො භවිස්සතීති චීවරං ගහෙත්වා තෙන සද්ධිංයෙව පඤ්හං පුච්ඡමානො ගාමං පාවිසි. තඤ්ච රත්තිං එකො මනුස්සො උච්චාරපලිබුද්ධො සාටකෙයෙව වච්චං කත්වා තං සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩෙසි පංසුකූලිකත්ථෙරො තං නීලමක්ඛිකාහි සම්පරිකිණ්ණං දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙසි. මහාථෙරො කිං ආවුසො සඞ්කාරධානස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාසීති. නාහං භන්තෙ සඞ්කාරධානස්ස[1] අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාමි මය්හං පිතුදසබලස්ස පග්ගණ්හාමි පුණ්ණදාසියා සරීරං පාරුපිත්වා ඡඩ්ඩිතපංසුකූලං තුම්බමත්තපාණකෙ විධුනිත්වා සුසානතො ගණ්හන්තෙන දුක්කරං කතං භන්තෙති. මහාථෙරො පරිසුද්ධො විතක්කො පංසුකූලිකස්සාති චින්තෙසි. පංසුකූලිකත්ථෙරොපි තස්මිංයෙව ඨානෙ ඨිතො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තීණි ඵලානි පත්වා තං සාටකං ගහෙත්වා චීවරං කත්වා පාරුපිත්වා පාචීනඛණ්ඩරාජිං ගන්ත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණි. චීවරත්ථාය ගච්ඡන්තස්ස පන කත්ථ ලභිස්සාමීති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ගමනං ගමනසන්තොසො නාම. පරියෙ

1. සඞ්කාරඨානස්ස.

සන්තස්ස පන යෙන වා තෙන වා සද්ධිං අපරියෙසිත්වා ලජ්ජිං පෙසලං භික්ඛුං ගහෙත්වා පරියෙසනං පරියෙසනසන්තොසො නාම. එවං පරියෙසන්තස්ස ආහරියමානං චීවරං දූරතොව දිස්වා එතං මනාපං භවිස්සති එතං අමනාපන්ති එවං අවිතක්කෙත්වා ථූල සුඛුමාදිසු යථාලද්ධෙනෙව සන්තුස්සනං පටිලාභසන්තොසො නාම. එවං ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාපි එත්තකං දුපට්ටස්ස භවිස්සති එත්තකං එකපට්ටස්සාති අත්තනො පහොනකමත්තෙනෙව සන්තුස්සනං මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො නාම. චීවරං පරියෙසන්තස්ස පන අසුකස්ස ඝරද්වාරෙ මනාපං ලභිස්සාමීති අචින්තෙත්වා ද්වාරපටිපාටියා චරණං ලොලුප්පවිවජ්ජනං නාම. ලූඛපණීතෙසු යෙන කෙනචි යාපෙතුං සක්කොන්තස්ස යථාලද්ධෙනෙව යාපනං යථාලාභසන්තොසො නාම. අත්තනො ථාමං ජානිත්වා යෙන යාපෙතුං සක්කොති තෙන යාපනං යථාබලසන්තොසො නාම. මනාපං අඤ්ඤස්ස දත්වා අත්තනො යෙන කෙනචි යාපනං යථාසාරුප්පසන්තොසො නාම. කත්ථ උදකං මනාපං කත්ථ අමනාපන්ති අවිචාරෙත්වා යෙන කෙනචි ධොවනූපගෙන උදකෙන ධොවනං උදකසන්තොසො නාම. පණ්ඩුමත්තික ගෙරුක පූතිපණ්ණ රසකිලිට්ඨානි පන උදකානි වජ්ජෙතුං වට්ටති. ධොවන්තස්ස පන මුග්ගරාදීහි අපහරිත්වා හත්ථෙහි මද්දිත්වා ධොවනං ධොවනසන්තොසො නාම. තථා අසුජ්ඣන්තං පණ්ණානි පක්ඛිපිත්වා තාපිත උදකෙනාපි ධොවිතුං වට්ටති. එවං ධොවිත්වා කරොන්තස්ස ඉදං ථූලං ඉදං සුඛුමන්ති අකොපෙත්වා පහොනකනීහාරෙනෙව කරණං කරණසන්තොසො නාම. තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනමත්තස්සෙව කරණං පරිමාණසන්තොසො නාම. චීවරකරණත්ථාය පන මනාපං සුත්තං පරියෙසිස්සාමීති අවිචාරෙත්වා රථිකාදීසු වා දෙවට්ඨානෙ වා ආහරිත්වා පාදමූලෙ වා ඨපිතං යං කිඤ්චිදෙව සුත්තං ගහෙත්වා කරණං සුත්තසන්තොසො නාම. කුසිබන්ධනකාලෙ පන අඞ්ගුලමත්තෙ සත්තවාරෙ න විජ්ඣිතබ්බං, එවං කරොන්තස්ස හි යො භික්ඛු සහායො න හොති තස්ස වත්තභෙදොපි නත්ථි චඞ්ගුලමත්තෙ පන සත්තවාරෙ විජ්ඣිතබ්බං එවං කරොන්තස්ස මග්ගපටිපන්නෙනාපි සහායෙන භවිතබ්බං, සො න හොති තස්ස වත්තභෙදො. අයං සිබ්බනසන්තොසො නාම. රජන්තෙන පන කාලකච්ඡකාදීනි පරියෙසන්තෙන න චරිතබ්බං සොමවක්කලාදීසු යං ලභති තෙන රඤ්ජිතබ්බං, අලභන්තෙන මනුස්සෙහි අරඤ්ඤෙ වාකං ගහෙත්වා ඡඩ්ඩිතරජනං වා භික්ඛූහි පචිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං වා ගහෙත්වා රජිතබ්බං[1] අයං රජනසන්තොසො නාම. නීලකද්දමකාළසාමෙසු යංකිඤ්චි ගහෙත්වා හත්ථිපිට්ඨෙ නිසින්නස්ස පඤ්ඤායමානකප්පකරණං කප්පසන්තොසො නාම හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනමත්තවසෙන පරිභුඤ්ජනං පරිභොගසන්තොසො

1, සී, I, III. රඤ්ජෙතබ්බං,

නාම. දුස්සං පන ලභිත්වා සුත්තං වා සූචිං වා කාරකං වා අලභන්තෙන ඨපෙතුං වට්ටති ලභන්තෙන න වට්ටති. කතම්පි සචෙ අන්තෙවාසිකාදීනං දාතුකාමො හොති තෙ ච අසන්නිහිතා යාව ආගමනා ඨපෙතුං වට්ටති. ආගතමත්තෙසු දාතබ්බං දාතුං අසක්කොන්තෙන අධිට්ඨාතබ්බං. අඤ්ඤස්මිං චීවරෙ සති පච්චත්ථරණම්පි අධිට්ඨාතුං වට්ටති. අනධිට්ඨිතමෙව හි සන්නිධි හොති අධිට්ඨිතං න හොතීති මහාසීවත්ථෙරො ආහ. අයං සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො නාම. විස්සජ්ජෙන්තෙන පන මුඛං ඔලොකෙත්වා න දාතබ්බං සාරාණීයධම්මෙ ඨත්වා විස්සජ්ජෙතබ්බන්ති අයං විස්සජ්ජනසන්තොසො නාම. චීවර පටිසංයුත්තානීති ධුතඞ්ගානි නාම පංසුකූලිකඞ්ගං චෙව තෙචීවරිකඞ්ගඤ්ච. තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගතො වෙදිතබ්බා. ඉති චීවර සන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි ද්වෙ ධුතඞ්ගානි පූරෙති ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො චීවරසන්තොසමහාඅරිය වංසෙන සන්තුට්ඨො හොති. “වණ්ණවාදී”ති එකො සන්තුට්ඨො හොති සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති, එකො නසන්තුට්ඨො හොති සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති එකො සන්තුට්ඨො ච හොති සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති, තං දස්සෙතුං ඉතරීතරචීවර සන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදීති වුත්තං “අනෙසන”න්ති දූතෙය්‍යපහෙන ගමනානුයොගප්පභෙදං නානප්පකාරං අනෙසනං. “අප්පති රූප”න්ති අයුත්තං. “අලද්ධා චා”ති අලභිත්වා. යථා එකච්චො කථන්නු ඛො චීවරං ලභිස්සාමීති පුඤ්ඤවන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං එකතො හුත්වා කොහඤ්ඤං කරොන්තො උත්තසති පරිතස්සති සන්තුට්ඨො භික්ඛු එවං අලද්ධා ච චීවරං න පරිතස්සති. “ලද්ධා චා”ති ධම්මෙන සමෙන ලභිත්වා “අගධිතො”ති විගතලොභගෙධො. “අමුච්ඡිතො”ති අධිමත්තතණ්හාය මුච්ඡං අනාපන්නො. “අනජ්ඣා පන්නො”ති තණ්හාය අනොත්ථතො අපරියොනද්ධො. “ආදීනව දස්සා වී”ති අනෙසනාපත්තියං ච ගධිතපරිභොගෙ ච ආදීනවං පස්සමානො. “නිස්සරණපඤ්ඤො”ති යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායාති වුත්තනිස්ස රණමෙව ජානන්තො “ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා”ති යෙන කෙනචි චීවරසන්තුට්ඨියා. “නෙව අත්තානුක්කංසෙතී”ති අහං පංසුකූලිකො මයා උපසම්පදමාළකෙයෙව පංසුකූලිකඞ්ගං ගහිතං කො මයා සදිසො අත්ථීති අත්තුක්කංසනං න කරොති. “න පරං වම්භෙතී”ති ඉමෙ පනඤ්ඤෙ භික්ඛූ න පංසුකූලිකා වා පංසුකූලිකමත්තම්පි එතෙසං නත්ථීති වා එවං පරං න වම්භෙති. “යො හි තත්ථ දක්ඛො”ති යො තස්මිං චීවරසන්තොසෙ වණ්ණවාදිතාදීසු දක්ඛො ඡෙකො බ්‍යත්තො. “අනලසො”ති සාතච්චකිරියාය ආලසියවිරහිතො. “සම්පජානො පතිස්සතො”ති සම්පජානපඤ්ඤාය චෙව සතියා ච යුත්තො. “අරියවංසෙ ඨිතො”ති අරියවංසෙ පතිට්ඨිතො. “ඉතරී තරෙන පිණ්ඩපාතෙන චා”ති යෙන කෙනචි පිණ්ඩපාතෙන. එත්ථ

පිණ්ඩපාතො ජානිතබ්බො පිණ්ඩපාතඛෙත්තං ජානිතබ්බං පිණ්ඩපාතසන්තොසො ජානිතබ්බො පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං. තත්ථ "පිණ්ඩපාතො"ති ඔදනො කුම්මාසො සත්තු මච්ඡො මංසං ඛීරං දධි සප්පි නවනීතං තෙලං මධු ඵාණිතං යාගු ඛාදනීයං ලෙහනීයන්ති සොළස. "පිණ්ඩපාතඛෙත්ත"න්ති සඞ්ඝභත්තං උද්දෙසභත්තං නිමන්තනං සලාකභත්තං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදිකං ආගන්තුකභත්තං ගමිකභත්තං ගිලානභත්තං ගිලානුපට්ඨාකභත්තං ධුරභත්තං කුටිභත්තං වාරභත්තං විහාරභත්තන්ති පණ්ණරසපිණ්ඩපාතඛෙත්තානි. "පිණ්ඩපාතසන්තොසො"ති පිණ්ඩපාතෙ විතක්කසන්තොසො ගමනසන්තොසො පරියෙසනසන්තොසො පටිලාභසන්තොසො පටිග්ගහණසන්තොසො මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසො උපකාරසන්තොසො පරියෙසනසන්තොසො පරිභොගසන්තොසො සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො විස්සජ්ජනසන්තොසොති පණ්ණරස සන්තොසා. තත්ථ යො දක්ඛො භික්ඛු මුඛං ධොවිත්වා විතක්කෙති පිණ්ඩපාතිකෙන පන ගණෙන සද්ධිං චරතා සායං ථෙරූපට්ඨානකාලෙ "ස්වෙ කත්ථ පිණ්ඩාය චරිස්සාමා"ති "අසුකගාමෙ භන්තෙ"ති එත්තකං චින්තෙත්වා තතො පට්ඨාය න විතක්කෙතබ්බං. එකචාරිකෙන විතක්කමාළකෙ ඨත්වා විතක්කෙතබ්බං. තතො පට්ඨාය විතක්කෙන්තො අරියවංසා චුතො හොති පරිබාහිරො. අයං විතක්කසන්තොසො. පිණ්ඩාය පවිසන්තෙන පන "කුහිං ලභිස්සාමී"ති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන ගන්තබ්බං. අයං ගමනසන්තොසො නාම. පරියෙසන්තෙන යං වා තං වා අගහෙත්වා ලජ්ජිං පෙසලමෙව ගහෙත්වා පරියෙසිතබ්බං. අයං පරියෙසනසන්තොසො නාම. දූරතොව ආහරියමානං දිස්වා "එතං මනාපං එතං අමනාප"න්ති චිත්තං න උප්පාදෙතබ්බං. අයං පටිලාභසන්තොසො නාම. "ඉදං මනාපං ගණ්හිස්සාමි ඉදං න මනාපං ගණ්හිස්සාමී"ති අචින්තෙත්වා යංකිඤ්චි යාපනමත්තං ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො න බහු දායකොපි බහුං දාතුකාමො හොති අප්පං ගහෙතබ්බං, දෙය්‍යධම්මො බහු දායකො පන බහුං දාතුකාමො පමාණෙන ගහෙතබ්බං. පටිග්ගහණස්මිං හි මත්තං අජානන්තො මනුස්සානං පසාදං මක්ඛෙති සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙති සාසනං න කරොති. විජාතමාතුයාපි චිත්තං ගහෙතුං න සක්කොති ඉති මත්තං ජානිත්වාව පටිග්ගහෙතබ්බන්ති අයං මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො නාම. අඩ්ඪකුලානියෙව අගන්ත්වා වාරපටිපාටියා ගන්තබ්බං අයං ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො නාම. යථාලාභසන්තොසාදයො චීවරෙ වුත්තනයාඑව "පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං අනුපාලෙස්සාමී"ති එවං උපකාරං ඤත්වා පරිභුඤ්ජනං උපකාරසන්තොසො නාම. පත්තං පූරෙත්වා ආනීතං න පටිග්ගහෙතබ්බං, අනුපසම්පන්නෙ සති තෙන ගාහාපෙතබ්බං, අසති හරාපෙත්වා

පටිග්ගහණරූහනමත්තං ගහෙතබ්බං, අයං පරිමාණසන්තොසො නාම. ජිඝච්ඡාය පටිවිනොදනං ඉදමෙත්ථ නිස්සරණන්ති එවං පරිභුඤ්ජනං පරිභොගසන්තොසො නාම. නිදහිත්වා නිදහිත්වා න පරිභුඤ්ජිතබ්බං අයං සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො නාම. මුඛං අනොලොකෙත්වා සාරණීයධම්මෙ ඨිතෙන විස්සජ්ජෙතබ්බං අයං විස්සජ්ජනසන්තොසො නාම. පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං සපදානචාරිකඞ්ගං එකාසනිකඞ්ගං පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගන්ති තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා, ඉති පිණ්ඩපාතසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො පිණ්ඩපාතසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති වණ්ණවාදීති වුත්තත්ථෙනෙව වෙදිතබ්බානි "සෙනාසනෙනා"ති ඉධ සෙනාසනං ජානිතබ්බං සෙනාසනඛෙත්තං ජානිතබ්බං සෙනාසනසන්තොසො ජානිතබ්බො. සෙනාසනපටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං, තත්ථ සෙනාසනන්ති මඤ්චො පීඨං භිසි බිම්බොහනං විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහා ලෙනං අට්ටො මාළො වෙළුගුම්බො රුක්ඛමූලං යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තීති. ඉමානි පණ්ණරස සෙනාසනානි "සෙනාසනඛෙත්ත"න්ති සඞ්ඝතො වා ගණතො වා ඤාතිතො වා මිත්තතො වා අත්තනො වා ධනෙන පංසුකූලං වාති ඡ ඛෙත්තානි. "සෙනාසනසන්තොසො"ති සෙනාසනෙ විතක්කසන්තොසාදයො පණ්ණරසසන්තොසා. තෙ පිණ්ඩපාතෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙනාසනපටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ආරඤ්ඤිකඞ්ගං රුක්ඛමූලිකඞ්ගං අබ්භොකාසිකඞ්ගං සොසානිකඞ්ගං යථාසන්ථතිකඞ්ගන්ති තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. ඉති සෙනාසනසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො සෙනාසනසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති. ගිලානපච්චයො පන පිණ්ඩපාතෙයෙව පවිට්ඨො තත්ථ යථාලාභයථාබලයථාසාරුප්පසන්තොසෙනෙව සන්තුස්සිතබ්බං. නෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජති. වුත්තම්පි චෙතං :-

පඤ්ච සෙනාසනෙ වුත්තා පඤ්චආහාරනිස්සිතා,
එකො වීරියසංයුත්තො ද්වෙ ච චීවරනිස්සිතාති.

ඉති ආයස්මා ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරො පඨවිං පත්ථරයමානො විය සාගරකුච්ඡිං පූරයමානො විය ආකාසං විත්ථාරයමානො විය ච පඨමං චීවරසන්තොසඅරියවංසං කථෙත්වා චන්දං උට්ඨාපෙන්තො විය සූරියං උල්ලඞ්ඝෙන්තො විය ච දුතියං පිණ්ඩපාතසන්තොසං කථෙත්වා සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය ච තතියං සෙනාසනසන්තොස අරියවංසං කථෙත්වා ඉදානි සහස්සනය පතිමණ්ඩිතං චතුත්ථං භාවනාරාමං අරියවංසං කථෙතුං පුනචපරං

ආවුසො භික්ඛු පහානාරාමො හොතීති දෙසනං ආරභති. තත්ථ ආරමණං= ආරාමො. අභිරතීති අත්ථො. පඤ්චවිධෙ පහානෙ ආරාමො අස්සාති=පහානාරාමො, කාමච්ඡන්දං පජහන්තො රමති, නෙක්ඛම්මං භාවෙන්තො රමති, ව්‍යාපාදං පජහන්තො රමති, සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො රමති, අරහත්තමග්ගං භාවෙන්තො රමතීති. එවං පහානෙ රතොති=පහානරතො. වුත්තනයෙනෙව භාවනාය ආරාමො අස්සාති=භාවනාරාමො. භාවනාය රතොති= භාවනාරතො. ඉමෙසු පන චතූසු අරියවංසෙසු පුරිමෙහි තීහි තෙරසන්නං ධුතඞ්ගානං චතුපච්චයසන්තොසස්ස ච වසෙන සකලං විනයපිටකං කථිතං හොති. භාවනාරාමෙන අවසෙසං පිටකද්වයං. ඉමං පන භාවනාරාමං අරියවංසං කථෙන්තෙන භික්ඛුනා පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියා කථෙතබ්බො. දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො. මජ්ඣිමෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො. අභිධම්මෙ නිද්දෙසපරියායෙන කථෙතබ්බො. තත්ථ පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියාති, "යො නෙක්ඛම්මං භාවෙන්තො රමති කාමච්ඡන්දං පජහන්තො රමති අව්‍යාපාදං -පෙ- ව්‍යාපාදං ආලොකසඤ්ඤං ථිනමිද්ධං අවික්ඛෙපං- උද්ධච්චං ධම්මවවත්ථානං විචිකිච්ඡං ඤාණං අවිජ්ජං පාමුජ්ජං අරතිං පඨමජ්ඣානං පඤ්චනීවරණෙ දුතියජ්ඣානං විතක්කවිචාරෙ තතියජ්ඣානං පීතිං චතුත්ථජ්ඣානං සුඛදුක්ඛෙ ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො රමති. රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං පජහන්තො රමති විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං-පෙ-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො රමති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං පජහන්තො රමති අනිච්චානුපස්සනං .භාවෙන්තො රමති නිච්චසඤ්ඤං පජහන්තො රමති දුක්ඛානුපස්සනං සුඛසඤ්ඤං අනත්තානුපස්සනං අත්තසඤ්ඤං නිබ්බිදානුපස්සනං නන්දිං විරාගානුපස්සනං රාගං නිරොධානුපස්සනං සමුදයං පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං ආදානං ඛයානුපස්සනං ඝනසඤ්ඤං වයානුපස්සනං ආයූහනං විපරිණාමානුපස්සනං ධුවසඤ්ඤං අනිමිත්තානුපස්සනං නිමිත්තං අප්පණිහිතානුපස්සනං පණිධිං සුඤ්ඤතානුපස්සනං අභිනිවෙසං අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනං සාරාදානාභිනිවෙසං යථාභූතං ඤාණදස්සනං සම්මොහාභිනිවෙසං ආදීනවානුපස්සනං ආලයාභිනිවෙසං. පටිසඞ්ඛානුපස්සනං අප්පටිසඞ්ඛං විවට්ටානුපස්සනං සංයොගාභිනිවෙසං සොතාපත්තිමග්ගං දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ සකදාගාමිමග්ගං ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ අනාගාමිමග්ගං අනුසහගතෙ කිලෙසෙ අරහත්තමග්ගං භාවෙන්තො රමති සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො රමතී"ති. එවං පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියා කථෙතබ්බො. දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙනාති "එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති එකං ධම්මං පජහන්තො රමති -පෙ- දසධම්මෙ භාවෙන්තො රමති දසධම්මෙ පජහන්තො

රමති. කතමං එකධම්මං භාවෙන්තො රමති? කායගතාසතිං සාතසහගතං ඉමං එකධම්මං භාවෙන්තො රමති, කතමං එකධම්මං පජහන්තො රමති? අස්මිමානං ඉමං එකධම්මං පජහන්තො රමති. කතමෙ ද්වෙ ධම්මෙ -පෙ- කතමෙ දසධම්මෙ භාවෙන්තො රමති, දසකසිණායතනානි ඉමෙ දස ධම්මෙ භාවෙන්තො රමති, කතමෙ දසධම්මෙ පජහන්තො රමති? දසමිච්ඡත්තෙ ඉමෙ දසධම්මෙ පජහන්තො රමති, එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරාමො හොතී"ති. එවං දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බා. මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙනාපි "එකායනො අයං භික්ඛවෙ-පෙ-යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිස්සතිමත්තාය අනිස්සිතො ච විහරති න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති එවම්පි භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරාමො හොති භාවනාරතො පහානාරාමො හොති පහානරතො.

"පුන ච පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමීති පජානාති -පෙ- පුන ච පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍ය සරීරං සිවථිකාය ඡඩ්ඩිතං. පූතීනි චුණ්ණකජාතානි සො ඉමමෙව කායං උපසංහරති අයම්පි ඛො කායො එවං ධම්මො එවංභාවී එතං අනතීතොති, ඉති අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති එවම්පි ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරාමො හොතී"ති. එවං මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බා. "අභිධම්මනිද්දෙසපරියායෙනා"ති "සබ්බෙපි සඞ්ඛතෙ ධම්මෙ අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො -පෙ- සඞ්කිලෙසිකධම්මතො පස්සන්තො රමති, එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරාමො හොතී"ති. එවං නිද්දෙසපරියායෙන කථෙතබ්බා. "නෙව අත්තානං උක්කංසෙතී"ති අජ්ජ මෙ සට්ඨිං වා සත්තතිං වා වස්සානි අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති විපස්සනාය කම්මං කරොන්තස්ස කො මයා සදිසො අත්ථීති එවං අත්තුක්කංසනං න කරොති. "න පරං වම්භෙතී"ති අනිච්චං දුක්ඛන්ති විපස්සනාමත්තම්පි නත්ථි කිං ඉමෙ විස්සට්ඨකම්මට්ඨානා චරන්තීති එවං පරවම්භනං න කරොතීති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

"පධානානී"ති උත්තමවිරියානි. "සංවරප්පධාන"න්ති චක්ඛාදීනි සංවරන්තස්ස උප්පන්නවිරියං. "පහානපධාන"න්ති කාමවිතක්කාදයො පජහන්තස්ස උප්පන්නවිරියං. "භාවනාපධාන"න්ති බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තස්ස උප්පන්නවිරියං. "අනුරක්ඛණාපධාන"න්ති සමාධිනිමිත්තං අනුරක්ඛන්තස්ස උප්පන්නං විරියං. "විවෙකනිස්සිත"න්ති ආදීසු විවෙකො විරාගො නිරොධොති තීණිපි නිබ්බානස්ස නාමානි. නිබ්බානං හි උපධිවිවෙකත්තා විවෙකො, තං ආගම්ම රාගාදයො විරජ්ජන්තීති=විරාගො. නිරුජ්ඣන්තීති නිරොධො. තස්මා විවෙකනිස්සිතන්ති ආදීසු ආරම්මණවසෙන වා අධිගන්තබ්බවසෙන

වා නිබබාණනිසසිතනති අත්ථො. ''වොසසගගපරිණාමි''නති[1] එත්ථ ච වොසසගගො පරිචචාගවොසසගගො ච පකඛනදනවොසසගගො ච. තත්ථ විපසසනා තදඞගවසෙන කිලෙසෙ ච ඛනෙධ ච පරිචචජතීති පරිචචාගවොසසගගො. මගගො ආරමමණවසෙන නිබබාණං පකඛනදතීති පකඛනදන වොසසගගො. තසමා වොසසගග පරිණාමිනති[2] යථා භාවියමානො සතිසමබොජඣඞෙගා වොසසගගත්ථාය පරිණමති විපසසනාභාවඤච මගගභාවඤච පාපුණාති. එවං තං භාවෙතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ''භද්දක''නති ලද්ධකං[3]. සමාධිනිමිතතං වුචචති අට්ඨිකසඤඤාදිවසෙන අධිගතො සමාධියෙව. ''අනුරකඛතී''ති සමාධිපාරිපනථිකධමෙම රාගදොස මොහෙ සොධෙනෙතා රකඛති. එත්ථ ච අට්ඨිකසඤඤාදිකා පඤෙචව සඤඤා වුතතා, ඉමසමිං පන ඨානෙ දසපි අසුභානි විත්ථාරෙත්වා කථෙතබබානි. තෙසං විත්ථාරො විසුද්ධිමගෙග වුතෙතායෙව.

''ධමෙම ඤාණ''නති එකපටිවෙධවසෙන චතුසචචධමෙම ඤාණං. චතුසචචබභනතරෙ නිරොධසචචනති ධමෙම ඤාණං ච, යථාහ: ''තත්ථ කතමං ධමෙම ඤාණං චතූසු මගෙගසු චතූසු ඵලෙසු ඤාණං. ''අනවයෙ ඤාණ''නති චත්තාරි සචචානි පචචවෙකඛතො දිසවා යථා ඉදානි එවං අතීතෙපි අනාගතෙපි ඉමෙව පඤචකඛනධා දුකඛසචචං අයමෙව තණහා සමුදයසචචං අයමෙව නිරොධො නිරොධසචචං අයමෙව මගෙගා මගගසචචනති. එවං තසස ඤාණසස අනුගතියං ඤාණං. තෙනාහ: ''සො ඉමිනා ධමෙමන ඤාතෙන දිට්ඨෙන පතෙතන විදිතෙන පරියොගාළ්හෙන අතීතානාගතෙන යං නෙතී''ති. ''පරිචෙඡදෙ ඤාණ''නති පරෙසං චිතතපරිචෙඡදෙ ඤාණං. යථාහ: ''තත්ථ කතමං පරිචෙඡදෙ ඤාණං ඉධ භිකඛු පරසතතානං පරපුගගලානං චෙතසා චෙතො පරිචච පජානාතී''ති විත්ථාරෙතබබං. ඨපෙත්වා පන ඉමානි තීණි ඤාණානි අවසෙසං සමමුතිඤාණං නාම යථාහ: ''තත්ථ කතමං සමමුතිඤාණං ඨපෙත්වා ධමෙම ඤාණං ඨපෙත්වා අනවයෙ ඤාණං ඨපෙත්වා පරිචෙඡදෙ ඤාණං අවසෙසං සමමුතිඤාණ''නති. දුකෙඛ ඤාණාදීහි අරහත්තං පාපෙත්වා එකසස භිකඛුනො නිගගමනං චතුසචචකමමට්ඨානං කථිතං. තත්ථ ද්වෙ සචචානි වට්ටං ද්වෙ විවට්ටං. වට්ටෙ අභිනිවෙසො හොති නො විවට්ටෙ. ද්වීසු සචෙචසු ආචරිය සනතිකෙ පරියතතිං උගගහෙත්වා කමමං කරොති ද්වීසු සචෙචසු නිරොධසචචං නාම ඉට්ඨං කනතං මනාපං මගගසචචං නාම ඉට්ඨං කනතං මනාපනති සවණවසෙන කමමං කරොති. ද්වීසු සචෙචසු උගගහ පරිපුචඡා සවණධාරණ සමමසන පටිවෙධො වට්ටති. ද්වීසු සවණපටිවෙධො තීණි කිචචවසෙන පටිවිජඣති. එතං ආරමමණ වසෙන ද්වෙ සචචානි දුදදසතතා ගමභීරානි, ද්වෙ ගමභීරතතා දුදදසානි.

1. මු. පරිණාමිනතනති. 2. මු. 3. මු. භද්දකං.

"සොතාපත්තියඞ්ගානී"ති සොතාපත්තියා අඞ්ගානි. සොතාපත්තිමග්ගස්ස පටිලාභකාරණානීති අත්ථො. "සප්පුරිසසංසෙවො"ති බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං උපසඞ්කමිත්වා සෙවනං. "සද්ධම්මසවන"න්ති සප්පායස්ස තෙපිටකධම්මස්ස සවනං. "යොනිසොමනසිකාරො"ති අනිච්චාදිවසෙන මනසිකාරො. "ධම්මානුධම්මපටිපත්තී"ති ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුධම්මභූතාය පුබ්බභාගපටිපත්තියා පටිපජ්ජනං. "අවෙච්චප්පසාදෙනා"ති අචලප්පසාදෙන. "ඉතිපි සො භගවා"ති ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතානි. ඵලධාතුආහාරචතුක්කානි වුත්තත්ථානෙව. අපි චෙත්ථ ලූඛපණීතවත්ථුවසෙන ඔළාරිකසුඛුමතා වෙදිතබ්බා. "විඤ්ඤාණට්ඨිතියො"ති විඤ්ඤාණං එතාසු තිට්ඨතීති විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ආරම්මණට්ඨිතිවසෙන එතං වුත්තං. "රූපූපායා"න්ති රූපං උපගතං හුත්වා, පඤ්චවොකාරභවස්මිං හි අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං රූපක්ඛන්ධං නිස්සාය තිට්ඨති තං සන්ධායෙතං වුත්තං. "රූපාරම්මණ"න්ති රූපක්ඛන්ධගොචරං, රූපෙ පතිට්ඨිතං හුත්වා. "නන්දූපසෙචන"න්ති ලොභසහගතං සම්පයුත්තාය නන්දියා උපසිත්තං හුත්වා. ඉතරං උපනිස්සයකොටියා. "වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජතී"ති සට්ඨිම්පි සත්තතිම්පි වස්සානි එවං පවත්තමානං වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජති. වෙදනූපායාදීසුපි එසෙව නයො. ඉමෙහි පන තීහි පදෙහි චතුවොකාරභවෙ අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං වුත්තං. තස්ස යාවතායුකං පවත්තනවසෙන වුද්ධි විරූළ්හි වෙපුල්ලං ආපජ්ජනා වෙදිතබ්බා. චතුක්කවසෙන පන දෙසනාය ආගතත්තා විඤ්ඤාණූපායන්ති න වුත්තං. එවං වුච්චමානෙ ච "කතමන්නු ඛො එත්ථ කම්මවිඤ්ඤාණං කතමං විපාකවිඤ්ඤාණ"න්ති සම්මොහො භාවෙය්‍ය තස්මාපි න වුත්තං. අගතිගමනානි විත්ථාරිතානෙව. "චීවරහෙතූ"ති තත්ථ මනාපං චීවරං ලභිස්සාමීති චීවරකාරණා උප්පජ්ජති. "ඉති භවාභවහෙතූ"ති එත්ථ ඉතීති නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො. යථා චීවරාදිහෙතු එවං භවාභවහෙතුපීති අත්ථො, භවාභවාති චෙත්ථ පණීතපණීතතරානි තෙලමධුඵාණිතාදීනි අධිප්පෙතානි, ඉමෙසං පන චතුන්නං තණ්හුප්පාදානං පහානත්ථාය පටිපාටියා චත්තාරො අරියවංසා දෙසිතාති වෙදිතබ්බා. පටිපදාචතුක්කං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අක්ඛමාදීසු පධානකරණකාලෙ සීතාදීනි නඛ=මතීති අක්ඛමා. ඛමතීති=ඛමා. ඉන්ද්‍රියදමනං උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතීති ආදිනා නයෙන විතක්කසමථං. "ධම්මපදානී"ති ධම්මකොට්ඨාසානි. අනභිජ්ඣා ධම්මපදං නාම අලොභො වා අලොභසීසෙන අධිගතඣානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානානි වා. අබ්‍යාපාදො ධම්මපදං නාම අකොපො වා මෙත්තාසීසෙන අධිගතඣානාදීනි වා සම්මාසති ධම්මපදං නාම සුපට්ඨිතසති වා සතිසීසෙන අධිගතඣානාදීනි වා. සම්මාසමාධිධම්මපදං නාම අට්ඨ සමාපත්ති වා අට්ඨ සමාපත්තිවසෙන අධිගතඣානවිපස්සනා මග්ගඵලනිබ්බානානි වා දසඅසුභවසෙන වා අධිගතඣානාදීනි. අනභිජ්ඣා

ධම්මපදං චතුබ්‍රහ්මවිහාරවසෙන අධිගතාති. **අව්‍යාපාදො ධම්මපදං** දසානුස්සති ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාවසෙන අධිගතාති. **සම්මාසති ධම්මපදං** දසකසිණආනාපානවසෙන අධිගතාති. **සම්මාසමාධි ධම්මපදන්ති** ධම්මසමාදානෙසු පඨමං අචෙලකපටිපදං දුතියං තිබ්බකිලෙසස්ස අරහත්තං ගහෙතුං අසක්කොන්තස්ස අස්සුමුඛස්සාපි රුදතො පරිසුද්ධබ්‍රහ්මචරියචරණං තතියං කාමෙසු පාතබ්‍යතා ච. චතුත්ථං චත්තාරො පච්චයෙ අලභමානස්සාපි ඛන්තිවිපස්සනාවසෙන සුඛසමධිගතො සාසනබ්‍රහ්මචරියං. ‘‘**ධම්මක්ඛන්ධා**’’ති එත්ථ ගුණට්ඨො ඛන්ධට්ඨො. ‘‘**සීලක්ඛන්ධො**’’ති සීලගුණො. එත්ථ ච ඵලසීලං අධිප්පෙතං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ඉති චතූසුපි ඨානෙසු ඵලමෙව වුත්තං.

‘‘**බලානී**’’ති උපත්ථම්භනට්ඨෙන අකම්පියට්ඨෙන වා බලානි. තෙසං පටිපක්ඛෙහි කොසජ්ජාදීහි අකම්පනීයතා වෙදිතබ්බා. සබ්බානිපි සමාධිවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානි. ‘‘**අධිට්ඨානානී**’’ති එත්ථ අධීති උපසග්ගමත්තං, අත්ථතො පන තෙන වා තිට්ඨන්ති තත්ථ වා තිට්ඨන්ති ඨානමෙව වා තං තං ගුණාධිකානං පුරිසානන්ති=අධිට්ඨානං. පඤ්ඤාව අධිට්ඨානං=පඤ්ඤාධිට්ඨානං එත්ථ ච පඨමෙන අග්ගඵලපඤ්ඤා දුතියෙන වචීසච්චං. තතියෙන ආමිසපරිච්චාගො. චතුත්ථෙන කිලෙසූපසමො කථිතොති වෙදිතබ්බො. පඨමෙන වා කම්මස්සකපඤ්ඤං විපස්සනාපඤ්ඤං වා ආදිං කත්වා ඵලපඤ්ඤා කථිතා, දුතියෙන වචීසච්චං ආදිං කත්වා පරමත්ථසච්චං නිබ්බානං, තතියෙන ආමිසපරිච්චාගං ආදිං කත්වා අග්ගමග්ගෙන කිලෙසපරිච්චාගො. චතුත්ථෙන සමාපත්තිවික්ඛම්භිතෙ කිලෙසෙ ආදිං කත්වා අග්ගමග්ගෙන කිලෙසවූපසමො. පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන වා එකෙන අරහත්තඵලපඤ්ඤා කථිතා, සෙසෙහි පරමත්ථසච්චං. සච්චාධිට්ඨානෙන වා එකෙන පරමත්ථසච්චං කථිතං, සෙසෙහි අරහත්තපඤ්ඤාති. මුසිකාභයත්ථෙරො ආහ: පඤ්හබ්‍යාකරණානි මහාපදෙසකථාය විත්ථාරිතානෙව. ‘‘**කණ්හ**’’න්ති කාළකං දසඅකුසලපථකම්මං. ‘‘**කණ්හවිපාක**’’න්ති අපායෙ නිබ්බත්තනතො කාළකවිපාකං. ‘‘**සුක්ක**’’න්ති පණ්ඩරං කුසලකම්මපථකම්මං. ‘‘**සුක්කවිපාක**’’න්ති සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො පණ්ඩරවිපාකං. ‘‘**කණ්හසුක්ක**’’න්ති මිස්සකකම්මං. ‘‘**කණ්හසුක්කවිපාක**’’න්ති සුඛදුක්ඛවිපාකං, මිස්සකකම්මං හි කත්වා අකුසලෙන තිරච්ඡානයොනියං මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානාදීසු උප්පන්නො කුසලෙන පවත්තෙ සුඛං වෙදියති, කුසලෙන රාජකුලෙපි නිබ්බත්තො අකුසලෙන පවත්තෙසු දුක්ඛං වෙදියති ‘‘**අකණ්හං අසුක්ක**’’න්ති කම්මක්ඛයකරං චතුමග්ගඤාණං අධිප්පෙතං. තං හි යදි කණ්හං භවෙය්‍ය කණ්හවිපාකං දදෙය්‍ය යදි සුක්කං භවෙය්‍ය සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය උභයවිපාකස්ස පන අදානතො. අකණ්හාසුක්කවිපාකත්තා අකණ්හං අසුක්කන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො. ‘‘**සච්ඡිකරණීයා**’’ති පච්චක්ඛකරණෙන

චෙව පටිලාභෙන ච සච්ඡිකාතබ්බා. "චක්ඛුනා"ති දිබ්බචක්ඛුනා. "කායෙනා"ති සහජාතනාමකායෙන. "පඤ්ඤාය"ති අරහත්තඵලඤාණෙන. "ඔඝා"ති වට්ටස්මිං සත්තෙ ඔහනන්ති ඔසීදාපෙන්තීති ඔඝා. තත්ථ පඤ්චකාමගුණිකො රාගො කාමොඝො. රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො භවොඝො. තථා ඣානනිකන්තිසස්සතදිට්ඨිසහගතො ච රාගො. ද්වාසට්ඨිදිට්ඨියො දිට්ඨොඝො. වට්ටස්මිං යොජෙන්තීති=යොගා. තෙ ඔඝා විය වෙදිතබ්බා. විසංයොජෙන්තීති=විසංයොගා. තත්ථ අසුභජ්ඣානං කාමයොගවිසංයොගො තං පාදකං කත්වා අධිගතො අනාගාමිමග්ගො එකන්තෙනෙව කාමයොගවිසංයොගො නාම. අරහත්තමග්ගො භවයොගවිසංයොගො නාම. සොතාපත්තිමග්ගො දිට්ඨියොගවිසංයොගො නාම. අරහත්තමග්ගො අවිජ්ජායොගවිසංයොගො නාම. ගන්ථනවසෙන ගන්ථා. වට්ටස්මිං නාමකායඤ්ච රූපකායඤ්ච ගන්ථති බන්ධති පලිබුන්ධතීති කායගන්ථා. "ඉදංසච්චාභිනිවෙසො"ති ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති එවං පවත්තො දිට්ඨිනිවෙසො. "උපාදානානී"ති ආදානානි ගහණානි. "කාමො"ති රාගො සො යෙව ගහණට්ඨෙන උපාදානන්ති=කාමුපාදානං. "දිට්ඨී"ති මිච්ඡාදිට්ඨි සාපි ගහණට්ඨෙන උපාදානන්ති=දිට්ඨුපාදානං. ඉමිනා සුද්ධීති එවං සීලබ්බතානං ගහණං=සීලබ්බතුපාදානං. "අත්තා"ති එතෙන වදන්ති චෙව උපාදියන්ති චාති අත්තවාදුපාදානං. "යොනියො"ති කොට්ඨාසා. අණ්ඩෙ ජාතාති=අණ්ඩජා. ජලාබුම්හි ජාතාති=ජලාබුජා. සංසෙදෙ ජාතාති=සංසෙදජා. සංසෙදස්මිං පූතිමච්ඡාදීසු ච නිබ්බත්තානං එතං අධිවචනං. වෙගෙන ආගන්ත්වා උපපතිතා වියාති=ඔපපාතිකා. තත්ථ දෙවමනුස්සෙසු සංසෙදජඔපපාතිකානං අයං විසෙසො. සංසෙදජා මන්දා දහරා හුත්වා නිබ්බත්තන්ති, ඔපපාතිකා සොළසවස්සුද්දෙසිකා හුත්වා. මනුස්සෙසු හි භුම්මදෙවෙසු ච ඉමා චතස්සොපි යොනියො ලබ්භන්ති. තථා තිරච්ඡානෙසු සුපණ්ණනාගාදීසු. වුත්තං හෙතං: "තත්‍ර භික්ඛවෙ අණ්ඩජා සුපණ්ණා අණ්ඩජෙව නාගෙ හරන්ති, න ජලාබුජෙ, න ඔපපාතිකෙ"ති. චාතුම්මහාරාජිකතො පට්ඨාය උපරි දෙවා ඔපපාතිකායෙව. තථා නෙරයිකා. පෙතෙසුපි චතස්සොපි ලබ්භන්ති. ගබ්භාවක්කන්තියො සම්පසාදනීයෙ කථිතායෙව. අත්තභාවපටිලාභෙසු පඨමො ඛිඩ්ඩාපදොසිකවසෙන වෙදිතබ්බො. දුතියො ඔරබ්භාදීහි ඝාතියමානා ඔරබ්භාදිවසෙන. තතියො මනොපදොසිකවසෙන. චතුත්ථො චාතුම්මහාරාජිකෙ උපාදාය උපරි සෙසදෙවතාවසෙන. කෙචිහි දෙවා නෙව අත්තසඤ්චෙතනාය රමන්ති න පරසඤ්චෙතනාය.

"දක්ඛිණාවිසුද්ධියො"ති දානසඞ්ඛාතා දක්ඛිණා විසුජ්ඣන්ති මහප්ඵලා හොන්ති එතාහීති=දක්ඛිණාවිසුද්ධියො නාම "දායකතො විසුජ්ඣති නො පටිග්ගාහකතො"ති යත්ථ දායකො සීලවා හොති ධම්මෙන උප්පන්නං දෙය්‍යධම්මං දෙති පටිග්ගාහකො දුස්සීලො අයං

දක්ඛිණා වෙස්සන්තරමහාරාජස්ස දක්ඛිණා සදිසා "**පටිග්ගාහකතො විසුජ්ඣති නො දායකතො**"ති යත්ථ පටිග්ගාහකො සීලවා හොති දායකො දුස්සීලො අධම්මෙනුප්පන්නං දෙති අයං දක්ඛිණා චොරඝාතකස්ස දක්ඛිණාසදිසා. "**නෙව දායකතො විසුජ්ඣති නො පටිග්ගාහකතො**"ති යත්ථ උභො දුස්සීලා දෙය්‍යධම්මොපි අධම්මෙන නිබ්බත්තො. විපරීතෙන චතුත්ථො වෙදිතබ්බො.

"**සඞ්ගහවත්ථූනී**"ති සඞ්ගහකාරණානි. තානි හෙට්ඨා වුත්තානෙව. "**අනරියවොහාරා**"ති අනරියානං ලාමකානං වොහාරා. "**අරියවොහාරා**"ති අරියානං සප්පුරිසානං වොහාරා "**දිට්ඨවාදිතා**"ති දිට්ඨං මයාති එවං වාදිතා. එත්ථ ච තං තං සමුට්ඨාපකචෙතනාවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අත්තන්තපාදිසු පඨමො අචෙලකො. දුතියො ඔරබ්භිකාදිසු අඤ්ඤතරො. තතියො යඤ්ඤයාජකො. චතුත්ථො සාසනෙ සම්මාපටිපන්නො. අත්තහිතාය පටිපන්නාදිසු පඨමො යො සයං සීලාදිසම්පන්නො පරං සීලාදිසු න සමාදපෙති ආයස්මා වක්කලිථෙරො විය දුතියො යො අත්තනා න සීලාදිසම්පන්නො පරං සීලාදිසු සමාදපෙති ආයස්මා උපනන්දො විය. තතියො නෙවත්තනා සීලාදිසම්පන්නො න පරං සීලාදිසු සමාදපෙති දෙවදත්තො විය. චතුත්ථො යො අත්තනා ච සීලාදිසම්පන්නො පරං ච සීලාදිසු සමාදපෙති ආයස්මා මහාකස්සපො විය.

තමාදිසු "**තමො**"ති අන්ධකාරභූතො, "**තමපරායණො**"ති තමමෙව පරං අයනං ගති අස්සාති=තමපරායණො. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච පඨමො නීචෙ චණ්ඩාලාදි කුලෙ දුජ්ජීවිකෙ හීනත්තභාවෙ නිබ්බත්තිත්වා තීණි දුච්චරිතානි පරිපූරෙති. දුතියො තථාවිධො හුත්වා තීණි සුචරිතානි පරිපූරෙති. තතියො ඔලාරිකෙ ඛත්තියාදිකුලෙ බහ්වන්නපානෙ සම්පන්නත්තභාවෙ නිබ්බත්තිත්වා තීණි දුච්චරිතානි පරිපූරෙති. චතුත්ථො තාදිසො ව හුත්වා තීණි සුචරිතානි පරිපූරෙති. "**සමණමචලො**"ති සමණ අචලො මකාරො පදසන්ධිමත්තං. සො සොතාපන්නොති වෙදිතබ්බො. සොතාපන්නො හි චතූහි වාතෙහි ඉන්දඛීලො විය පරප්පවාදෙහි අකම්පියො අචලසද්ධාය සමන්නාගතොති සමණමචලො, වුත්තම්පි චෙතං: "කතමො ච පුග්ගලො සමණමචලො ඉධෙකච්චො පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා"ති විත්ථාරො. රාගදොසානං පන තනුත්තා සකදාගාමී **සමණපදුමො** නාම. තෙනාහ: "කතමො ච පුග්ගලො සමණපදුමො ඉධෙකච්චො පුග්ගලො සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණපදුමො"ති. රාගදොසානං පන අභාවා ඛිප්පමෙව පුප්ඵිස්සතීති අනාගාමී **සමණානං පුණ්ඩරීකො** නාම. තෙනාහ: "කතමො ච පුග්ගලො සමණපුණ්ඩරීකො ඉධෙකච්චො පුග්ගලො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං-පෙ-අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණපුණ්ඩරීකො"ති. අරහා පන

සබ්බසම්පි ගණ්ඨිකාරකිලෙසානං අභාවා සමණෙසු සමණසුඛුමාලො නාම. තෙනාහ: "කතමො ච පුග්ගලො ආසවානං ඛයා-උපසම්පජ්ජ විහරති අයං වුච්චති පුග්ගලො සමණෙසු සමණසුඛුමාලො"ති. ඉමෙ ඛො ආවුසොති ආදිවුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති සම්පඤ්ඤාසාය චතුක්කානං වසෙන මෙපඤ්ඤාසතානි කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

චතුක්කං නිට්ඨිතං.

ඉති චතුක්කවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි පඤ්චකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ පඤ්චසු ඛන්ධෙසු රූපක්ඛන්ධො ලොකියො. සෙසා ලොකියලොකුත්තරා. උපාදානක්ඛන්ධා ලොකියාව. විත්ථාරතො ඛන්ධකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. පඤ්චකාමගුණා හෙට්ඨා විත්ථාරිතාව. සුත්තට්ඨකථාකාරෙහි ගන්තබ්බාති ගතියො. "නිරයො"ති නිරස්සාදො. සහොකාසෙන ඛන්ධා කථිතා, තතොපරෙසු තීසු නිබ්බත්තක්ඛන්ධාව වුත්තා. චතුත්ථෙ ඔකාසෙපි ආවාසෙ මච්ඡරියං=ආවාසමච්ඡරියං. තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු ආගන්තුකං දිස්වා එත්ථ චෙතියස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා පරික්ඛාරො ඨපිතොති ආදීනි වත්වා සඞ්ඝිකම්පි ආවාසං න දෙති. සො කාලං කත්වා පෙතො වා අජගරො වා හුත්වා නිබ්බත්තති. කුලෙ මච්ඡරියං=කුලමච්ඡරියං. තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු තෙහි තෙහි කාරණෙහි අත්තනො උපට්ඨාකකුලෙ අඤ්ඤෙසං පවෙසම්පි නිවාරෙති, ලාභෙ මච්ඡරියං=ලාභමච්ඡරියං. තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු සඞ්ඝිකම්පි ලාභං මච්ඡරායන්තො යථා අඤ්ඤෙ න ලභන්ති එවං කරොති. වණ්ණෙ මච්ඡරියං=වණ්ණමච්ඡරියං. වණ්ණොති චෙත්ථ සරීරවණ්ණොපි ගුණවණ්ණොපි වෙදිතබ්බො. පරියත්තිධම්මෙ මච්ඡරියං=ධම්මමච්ඡරියං. තෙන සමන්නාගතො භික්ඛු ඉමං ධම්මං පරියාපුණිත්වා එසො මං අභිභවිස්සතීති අඤ්ඤස්ස න දෙති යො පන ධම්මානුග්ගහෙන වා පුග්ගලානුග්ගහෙන වා න දෙති න තං මච්ඡරියං. චිත්තං නිවාරෙන්ති පරියොනද්ධන්තීති=නීවරණානි, කාමච්ඡන්දනීවරණං පනෙත්ථ අරහත්තමග්ගවජ්ඣං. කාමරාගානුසයො කාමරාගසංයොජනං පනෙත්ථ අනාගාමිමග්ගවජ්ඣං. ථිනං චිත්තගෙලඤ්ඤං මිද්ධං ඛන්ධත්තයගෙලඤ්ඤං. උභයම්පි අරහත්තමග්ගවජ්ඣං. තථා උද්ධච්චං. කුක්කුච්චං අනාගාමිමග්ගවජ්ඣං. විචිකිච්ඡා පඨමමග්ගවජ්ඣා.

"සංයොජනානී"ති. බන්ධනානි, තෙහි පන සම්බද්ධපුග්ගලෙසු රූපාරූපභවෙ නිබ්බත්තා සොතාපන්නසකදාගාමිනො අන්තො බද්ධා බහි සයිතා නාම. තෙසං හි කාමභවෙ බන්ධනං කාමභවෙ අනාගාමිනො බහි බන්ධා අන්තො සයිතා නාම. තෙසං හි රූපාරූපභවෙ බන්ධනං කාමභවෙ සොතාපන්නසකදාගාමිනො අන්තො බද්ධා

අන්තො සහිතා නාම. රූපාරූපභවෙ අනාගාමිනො බහිබද්ධා බහිසහිතා නාම. ඛීණාසවො සබ්බත්ථ අබද්ධො. සික්ඛිතබ්බං පදං=සික්ඛාපදං. සික්ඛාකොට්ඨාසොති අත්ථො. සික්ඛාය වා පදං=සික්ඛාපදං, අධිචිත්තාධිපඤ්ඤාසික්ඛාය අධිගමූපායොති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන සික්ඛාපදකථා විභඞ්ගප්පකරණෙ සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ ආගතායෙව. "අභබ්බො ආවුසො ඛීණාසවො භික්ඛු සංචිච්ච පාණ"න්ති ආදි දෙසනාසීසමෙව. සොතාපන්නාදයො පන අභබ්බාව, පුථුජ්ජනඛීණාසවානං නින්දාපසංසත්ථම්පි එවං වුත්තං. පුථුජ්ජනො නාම ගාරය්හො මාතුඝාතාදීනිපි කරොති ඛීණාසවො පන පාසංසො සංචිච්ච කුන්ථකිපිල්ලකඝාතාදීනිපි න කරොතීති. ව්‍යසනෙසු: ව්‍යසතීති=ව්‍යසනං, හිතසුඛං ඛිපති විද්ධංසෙතීති අත්ථො. ඤාතීනං ව්‍යසනං=ඤාතිව්‍යසනං. චොරරොගභයාදීහි ඤාතිවිනාසොති අත්ථො. භොගානං ව්‍යසනං=භොගව්‍යසනං, රාජචොරාදිවසෙන භොගවිනාසොති අත්ථො. රොගො එව ව්‍යසනං=රොගව්‍යසනං. රොගො හි ආරොග්‍යං ව්‍යසති විනාසෙතීති ව්‍යසනං. සීලස්ස ව්‍යසනං=සීලව්‍යසනං. දුස්සීලස්සෙතං නාමං. සම්මාදිට්ඨිං විනාසයමානා උප්පන්නා දිට්ඨි එව ව්‍යසනං=දිට්ඨිව්‍යසනං. එත්ථ ච ඤාතිව්‍යසනාදීනි තීණි නෙව අකුසලානි න තිලක්ඛණාහතානි. සීලදිට්ඨිව්‍යසනද්වයං අකුසලං තිලක්ඛණාහතං. "නෙනෙව පනාවුසො සත්තා ඤාතිව්‍යසනහෙතු වා"ති ආදිමාහ. "ඤාතිසම්පදා"ති ඤාතීනං සම්පදා පාරිපූරි බහුභාවො. භොගසම්පදායපි එසෙව නයො. ආරොග්‍යස්ස සම්පදා=ආරොග්‍යසම්පදා. පාරිපූරි. දීඝරත්තං අරොගතා. සීලදිට්ඨිසම්පදාසුපි එසෙව නයො. ඉමාපි ඤාතිසම්පදාදයො නො කුසලා න තිලක්ඛණාහතා. සීලදිට්ඨිසම්පදා කුසලා තිලක්ඛණාහතා "නෙනෙව පනාවුසො සත්තා ඤාතිසම්පදා හෙතු වා"ති ආදිමාහ. සීලවිපත්ති සීලසම්පත්ති කථා මහාපරිනිබ්බානෙ විත්ථාරිතාව. "චොදකෙනා"ති වත්ථුසන්දස්සනා ආපත්තිසන්දස්සනා සංවාසපටික්ඛෙපො සාමීචිපටික්ඛෙපොති චතූහි චොදනාවත්ථූහි චොදයමානෙන. "කාලෙන වක්ඛාමි නො අකාලෙනා"ති එත්ථ චුදිතකස්ස කාලො කථිතො න චොදකස්ස, පරං චොදෙන්තෙන හි පරිසමජ්ඣෙ වා උපොසථපවාරණග්ගෙ වා ආසනසාලා භොජනසාලාදීසු වා න චොදෙතබ්බං. දිවාට්ඨානෙ නිසින්නකාලෙ "කරොතායස්මා ඔකාසං අහං ආයස්මන්තං වත්තුකාමො"ති එවං ඔකාසං කාරෙත්වා චොදෙතබ්බං. පුග්ගලං පන උපපරික්ඛිත්වා යො ලොලපුග්ගලො අභූතං වත්වා භික්ඛූනං අයසං ආරොපෙති සො ඔකාසකම්මං විනාපි චොදෙතබ්බො. "භූතෙනා"ති තච්ඡෙන සභාවෙන. "සණ්හෙනා"ති මට්ඨෙන මුදුකෙන. "අත්ථසංහිතෙනා"ති අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය උපෙතෙන. "පධානියඞ්ගානී"ති පධානං වුච්චති පදහනං, පධානමස්ස අත්ථීති=පධානියො, පධානියස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානීති=පධානියඞ්ගානි. "සද්ධො"ති සද්ධාය සමන්නාගතො, සා පනෙසා ආගමනසද්ධා අධිගමනසද්ධා ඔකප්පනසද්ධා පසාදසද්ධාති චතුබ්බිධා.

තත්ථ සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං සද්ධා අභිනීහාරතො පට්ඨාය ආගතත්තා **ආගමනසද්ධා** නාම. අරියසාවකානං පටිවෙධෙන අධිගතත්තා **අධිගමසද්ධා** නාම. බුද්ධො ධම්මො සඞ්ඝොති වුත්තෙ අචලභාවෙන ඔකප්පනං **ඔකප්පනසද්ධා නාම**. පසාදුප්පත්ති **පසාදසද්ධා** නාම. ඉධ ඔකප්පනසද්ධා අධිප්පෙතා. "**බොධි**"න්ති චතුමග්ගඤාණං, තං සුප්පටිවිද්ධං තථාගතෙනාති සද්දහති. දෙසනාසීසමෙවෙතං ඉමිනා පන අඞ්ගෙන තීසුපි රතනෙසු සද්ධා අධිප්පෙතා. යස්ස හි බුද්ධාදීසු පසාදො බලවා තස්ස පධානං විරියං ඉජ්ඣති "**අප්පාබාධො**"ති අරොගො. "**අප්පාතඞ්කො**"ති නිද්දුක්ඛො. "**සමවෙපාකිනියා**"ති සමවිපාකිනියා. "**ගහණියා**"ති කම්මජතෙජොධාතුයා. "**නාතිසීතාය නාච්චුණ්හාය**"ති අතිසීතගහණිකො හි සීතභීරු හොති, අච්චුණ්හගහණිකො උණ්හභීරු හොති තෙසං පධානං න ඉජ්ඣති. මජ්ඣිමගහණිකස්ස ඉජ්ඣති, තෙනාහ. "මජ්ඣිමාය පධානක්ඛමායා"ති. "**යථාභූතං අත්තානං ආවිකත්තා**"ති යථාභූතං අත්තනො අගුණං පකාසෙතා. "**උදයත්ථගාමිනියා**"ති උදයඤ්ච අත්ථගමඤ්ච ගන්තුං පරිච්ඡින්දිතුං සමත්ථාය. එතෙන පඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහකං උදයව්‍යයඤාණං වුත්තං. "**අරියාය**"ති පරිසුද්ධාය "**නිබ්බෙධිකාය**"ති අනිබ්බිද්ධපුබ්බෙ ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බිජ්ඣිතුං සමත්ථාය. "**සම්මාදුක්ඛක්ඛයගාමිනියා**"ති තදඞ්ගවසෙන කිලෙසානං පහීනත්තා යං දුක්ඛං ඛීයති තස්ස දුක්ඛස්ස ඛයගාමිනියා, ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි විපස්සනාපඤ්ඤාව කථිතා. දුප්පඤ්ඤස්ස හි පධානං න ඉජ්ඣති "**සුද්ධාවාසා**"ති සුද්ධා ඉධ ආවසිංසු ආවසන්ති ආවසිස්සන්ති වාති සුද්ධාවාසා. "**සුද්ධා**"ති කිලෙසමලරහිතා, අනාගාමි ඛීණාසවා. අවිහාති ආදීසු යං වත්තබ්බං තං මහාපදානෙ වුත්තමෙව. අනාගාමීසු ආයුනො මජ්ඣං අනතික්කමිත්වා අන්තරාව කිලෙසපරිනිබ්බානං අරහත්තං පත්තො **අන්තරාපරිනිබ්බායී** නාම. මජ්ඣං උපහච්ච අතික්කමිත්වා පත්තො **උපහච්චපරිනිබ්බායී** නාම. අසඞ්ඛාරෙන අප්පයොගෙන අකිලමන්තො සුඛෙන පත්තො **අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී** නාම. සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලමන්තො දුක්ඛෙන පත්තො **සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී** නාම ඉමෙ චත්තාරො පඤ්චසු සුද්ධාවාසෙසු ලබ්භන්ති. "**උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී**"ති එත්ථ පන චතුක්කං වෙදිතබ්බං, යො හි අවිහතො පට්ඨාය චත්තාරො දෙවලොකෙ සොධෙත්වා අකනිට්ඨං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති අයං **උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී** නාම. යො අවිහතො පට්ඨාය දුතියං වා තතියං වා චතුත්ථං වා දෙවලොකං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති අයං **උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී** නාම. යො කාමභවතො අකනිට්ඨෙසු නිබ්බත්තිත්වා පරිනිබ්බායති අයං **න උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී** නාම. යො හෙට්ඨා චතූසු දෙවලොකෙසු තත්ථ තත්ථෙව නිබ්බත්තිත්වා පරිනිබ්බායති අයං **න උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී නාමාති.**

"චෙතොඛිලා"ති චිත්තස්ස ථද්ධභාවා. "සත්ථරි කඞ්ඛතී"ති සත්ථු සරීරෙ වා ගුණෙ වා කඞ්ඛති. සරීරෙ කඞ්ඛමානො ද්වත්තිංසවරලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං නාම සරීරං අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. ගුණෙ කඞ්ඛමානො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං ජානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. "ආතප්පායා"ති වීරියකරණත්ථාය. "අනුයොගායා"ති පුනප්පුනං යොගාය. "සාතච්චායා"ති සතතං කිරියාය "පධානායා"ති පදහනත්ථාය. "අයං පඨමො චෙතොඛිලො"ති අයං සත්ථරි විචිකිච්ඡාසඞ්ඛාතො පඨමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො.

"ධම්මෙ"ති පරියත්තිධම්මෙ ච පටිවෙධධම්මෙ ච. පරියත්තිධම්මෙ කඞ්ඛමානො තෙපිටකං බුද්ධවචනං චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති වදන්ති, අත්ථි නු ඛො එතං නත්ථීති කඞ්ඛති. පටිවෙධධම්මෙ කඞ්ඛමානො විපස්සනානිස්සන්දො මග්ගො නාම. මග්ගනිස්සන්දො ඵලං නාම. සබ්බසඞ්ඛාරපටිනිස්සග්ගො නිබ්බානං නාමාති වදන්ති, තං අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. "සඞ්ඝෙ කඞ්ඛතී"ති උජුප්පටිපන්නොති ආදීනං පදානං වසෙන එවරූපං පටිපදං පටිපන්නා චත්තාරො මග්ගට්ඨා චත්තාරො ඵලට්ඨාති අට්ඨන්නං පුග්ගලානං සමූහභූතො සඞ්ඝො නාම අත්ථි නු ඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. "සික්ඛාය කඞ්ඛමානො"අධිසීලසික්ඛා නාම අධිචිත්ත අධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාමාති වදන්ති සා අත්ථිනුඛො නත්ථීති කඞ්ඛති. "අයං පඤ්චමො"ති අයං සබ්‍රහ්මචාරීසු කොපසඞ්ඛාතො පඤ්චමො චිත්තස්ස ථද්ධභාවො කචවරභාවො ඛාණුකභාවො. "චෙතසොවිනිබද්ධා"ති චිත්තං බන්ධිත්වා මුට්ඨියං කත්වා විය ගණ්හන්තීති චෙතසොවිනිබන්ධා. "කාමෙ"ති වත්ථුකාමෙපි කිලෙසකාමෙපි. "කායෙ"ති අත්තනො කායෙ. "රූපෙ"ති බහිද්ධාරූපෙ. "යාවදත්ථ"න්ති යත්තකං ඉච්ඡති තත්තකං "උදරාවදෙහක"න්ති උදරපූරං. තං හි උදරං අවදෙහනතො උදරාවදෙහකන්ති වුච්චති. "සෙය්‍යසුඛ"න්ති මඤ්චපීඨසුඛං. "පස්සසුඛ"න්ති යථා සම්පරිවත්තකං සයන්තස්ස දක්ඛිණපස්ස වාම පස්සානං සුඛං හොති එවං උප්පන්නං සුඛං. "මිද්ධසුඛ"න්ති නිද්දාසුඛං. "අනුයුත්තො"ති යුත්තපයුත්තො විහරති. "පණිධායා"ති පත්ථයිත්වා. "බ්‍රහ්මචරියෙනා"ති මෙථුනවිරතිබ්‍රහ්මචරියෙන. "දෙවො වා භවිස්සාමී"ති මහෙසක්ඛො දෙවො වා භවිස්සාමි. "දෙවඤ්ඤතරො වා"ති අප්පෙසක්ඛදෙවෙසු වා අඤ්ඤතරො. ඉමෙසු පඨමපඤ්චකෙ ලොකියානෙව කථිතානි, දුතියපඤ්චකෙ පඨමදුතියවත්ථූනි ලොකිකානි තතියපඤ්චමානි ලොකියලොකුත්තරානි තතියපඤ්චකෙ සමථවිපස්සනාමග්ගවසෙන ලොකියලොකුත්තරානි.

"නිස්සරණියා"ති නිස්සටා විසඤ්ඤුත්තා "ධාතුයො"ති අත්තසුඤ්ඤසභාවා "කාමං මනසිකරොතො"ති කාමං මනසිකරොන්තස්ස, අසුභජ්ඣානතො වුට්ඨාය අගදං ගහෙත්වා විසං වීමංසන්තො විය වීමංසනත්ථං කාමාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්සාති

අත්ථො. “නපක්ඛන්දතී”ති න පවිසති. “නප්පසීදතී”ති පසාදං නාපජ්ජති. “න සන්තිට්ඨතී”ති න පතිට්ඨාති. “න විමුච්චතී”ති නාධිමුච්චති. යථා පන කුක්කුටපත්තං වා න්හාරුදද්දුලං වා අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තං පතිලීයති පතිකුටති පතිවට්ටති න සම්පසාරීයති එවං පතිලීයති,න සම්පසාරීයති. “නෙක්ඛම්මං ඛො පනා”ති ඉධ නෙක්ඛම්මං නාම දසසු අසුභෙසු පඨමජ්ඣානං තදස්ස මනසිකරොතො චිත්තං පක්ඛන්දති. “තස්ස තං චිත්ත”න්ති තස්ස තං අසුභජ්ඣානචිත්තං. “සුගත”න්ති ගොචරෙ ගතත්තා සුට්ඨුගතං. ‘සුභාවිත”න්ති අහාන භාගියත්තා සුට්ඨුභාවිතං. “සුවුට්ඨිත”න්ති කාමතො සුට්ඨුවුට්ඨිතං. “සුවිමුත්ත”න්ති කාමෙහි සුට්ඨුවිමුත්තං. කාමපච්චයා ආසවා නාම කාමහෙතුකා චත්තාරො ආසවා “විඝාතා”ති දුක්ඛා[1] “පරිළාහා”ති කාමරාගපරිළාහා. “න සො තං වෙදනං වෙදෙතී”ති සො තං කාමවෙදනං විඝාතපරිළාහවෙදනං ච න වෙදෙති. “ඉදමක්ඛාතං කාමානං නිස්සරණ”න්ති ඉදං අසුභජ්ඣානං කාමෙහි නිස්සටත්තා කාමානං නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං. යො පන තං ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තතියමග්ගං පත්වා අනාගාමිඵලෙන නිබ්බානං දිස්වා පුන කාමා නාම නත්ථීති ජානාති. තස්ස චිත්තං අච්චන්ත නිස්සරණමෙව. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො, අයං පන විසෙසො.

දුතියවාරෙ මෙත්තජ්ඣානන්ති ව්‍යාපාදස්ස නිස්සරණං නාම. තතියවාරෙ කරුණජ්ඣානන්ති විහිංසාය නිස්සරණං නාම. චතුත්ථවාරෙ අරූපජ්ඣානන්ති රූපානං නිස්සරණං නාම. අච්චන්තනිස්සරණෙ චෙත්ථ අරහත්තඵලං යොජෙතබ්බං. පඤ්චමවාරෙ “සක්කායං මනසිකරොතො”ති සුද්ධසඞ්ඛාරෙ[2] පරිග්ගණ්හිත්වා අරහත්තං පත්තස්ස සුක්ඛවිපස්සකස්ස ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය වීමංසනත්ථං පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්ස. “ඉදමක්ඛාතං සක්කායස්ස නිස්සරණ”න්ති ඉදං අරහත්තමග්ගෙන ච ඵලෙන ච නිබ්බානං දිස්වා ඨිතස්ස භික්ඛුනො පුන සක්කායො නත්ථීති උප්පන්නං අරහත්තඵලසමාපත්තිචිත්තං සක්කායස්ස නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං. “විමුත්තායතනානී”ති විමුච්චනකාරණානි “අත්ථපටිසංවෙදිනො”ති පාළිඅත්ථං ජානන්තස්ස. “ධම්මපටිසංවෙදිනො”ති පාළිං ජානන්තස්ස. “පාමොජ්ජ”න්ති තරුණපීති “පීතී”ති තුට්ඨාකාරභූතා බලවපීති. “කායො”ති නාමකායො. පටිප්පස්සම්භති. “සුඛං වෙදෙතී”ති සුඛං පටිලභති. “චිත්තං සමාධියතී”ති අරහත්තඵලසමාධිනා සමාධියති අයං හි තං ධම්මං සුණන්තො ආගතාගතට්ඨානෙ ඣානවිපස්සනාමග්ග ඵලානි ජානාති. තස්ස එවං ජානතො පීති උප්පජ්ජති සො තස්සා පීතියා අන්තරා ඔසක්කිතුං න දෙන්තො උපචාරකම්මට්ඨානිකො හුත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. තං සන්ධාය වුත්තං “චිත්තං සමාධියතී”ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

1. මු. දුක්ඛානි. 2. සී. I & II. සඞ්ඛාරං.

අයං පන විසෙසො. "සමාධිනිමිත්ත"න්ති අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරෙ සමාධියෙව සමාධිනිමිත්තං. "සුග්ගහිතං හොතී"ති ආදීසු ආචරියසන්තිකෙ කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හන්තෙන සුට්ඨුගහිතං හොති. "සුමනසිකත"න්ති සුට්ඨු උපධාරිතං. "සුප්පටිවිද්ධං පඤ්ඤායා"ති පඤ්ඤාය සුට්ඨු පච්චක්ඛං කතං. "තස්මිං ධම්මෙ"ති තස්මිං කම්මට්ඨාන පාළිධම්මෙ "විමුත්තිපරිපාචනීයා"ති විමුත්ති වුච්චති අරහත්තං තං පරිපාචෙන්තීති විමුත්තිපරිපාචනීයා. "අනිච්චසඤ්ඤා"ති අනිච්චානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්න සඤ්ඤා. "අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤා"ති දුක්ඛානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. "දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤා"ති අනත්තානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. "පහානසඤ්ඤා"ති පහානානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා "විරාගසඤ්ඤා"ති විරාගානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා "ඉමෙ ඛො ආවුසො"ති ආදිවුත්තත්ථයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ඡබ්බීසතියා පඤ්චකානං වසෙන තිංසසතංපඤ්හං[1] කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

පඤ්චකං නිට්ඨිතං.

ඉති පඤ්චකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි ඡක්කවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ "අජ්ඣත්තිකානී"ති අජ්ඣත්ත අජ්ඣත්තිකානි. "බාහිරානී"ති තතො අජ්ඣත්තතො බහි භූතානි, විත්ථාරතො පන ආයතනකථා විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතාව. "විඤ්ඤාණකායා"ති විඤ්ඤාණසමූහා. චක්ඛුවිඤ්ඤාණ"න්ති චක්ඛුපසාදනිස්සිතං කුසලාකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං. එස නයො සබ්බත්ථ. "චක්ඛුසම්ඵස්සො"ති චක්ඛුසන්නිස්සිතො සම්ඵස්සො. සොතසම්ඵස්සාදීසුපි එසෙව නයො. "මනොසම්ඵස්සො"ති ඉමෙ දස සම්ඵස්සෙ ඨපෙත්වා සෙසො සබ්බො මනොසම්ඵස්සො නාම. වෙදනාඡක්කම්පි එතෙනෙව නයෙන වෙදිතබ්බං.

"රූපසඤ්ඤා"ති රූපං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නාසඤ්ඤා: එතෙනුපායෙන සෙසාපි වෙදිතබ්බා. චෙතනාඡක්කෙපි එසෙව නයො. තථා තණ්හාඡක්කෙ "අගාරවො"ති ගාරවවිරහිතො. "අප්පතිස්සො"ති[2] අප්පතිස්සයො[3] අනීචවුත්ති එත්ථ පන යො භික්ඛු සත්ථරි ධරමානෙ තීසු කාලෙසු උපට්ඨානං න යාති සත්ථරි අනුපාහනෙ චඞ්කමන්තෙ සඋපාහනො චඞ්කමති නීචෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමන්තෙ උච්චෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමති හෙට්ඨා වසන්තෙ උපරි වසති සත්ථු දස්සනට්ඨානෙ උභො අංසෙ පාරුපති ඡත්තං ධාරෙති උපාහනං ධාරෙති න්හායති උච්චාරං වා පස්සාවං වා කරොති. පරිනිබ්බුතෙ වා පන චෙතියං වන්දිතුං න ගච්ඡති චෙතියස්ස පඤ්ඤායනට්ඨානෙ සත්ථු දස්සනට්ඨානෙ වුත්තං සබ්බං කරොති අයං සත්ථරි අගාරවො නාම. යො පන

1. ම. I & II. තිංසසත පඤ්හං. 2. ම. අප්පටිස්සො.

ධම්මසවණෙ ඝුටෙඨ සක්කච්චං න ගච්ඡති සක්කච්චං ධම්මං න සුණාති සමුල්ලපන්තො නිසීදති සක්කච්චං න ගණ්හාති න වාචෙති අයං ධම්මෙ අගාරවො නාම. යො පන ථෙරෙන භික්ඛුනා අනජ්ඣිට්ඨොව ධම්මං දෙසෙති නිසීදති පඤ්හං කථෙති බුඩ්ඪෙ භික්ඛූ සඞ්ඝට්ටෙන්තො ගච්ඡති තිට්ඨති නිසීදති දුස්සපල්ලත්ථිකං වා කරොති. සඞ්ඝමජ්ඣෙ උභො අංසෙ පාරුපති ඡත්තුපාහනං ධාරෙති අයං සඞ්ඝෙ අගාරවො නාම. එකභික්ඛුස්මිම්පි හි අගාරවෙ කතෙ සඞ්ඝෙ අගාරවො කතොව හොති. තිස්සො සික්ඛා පන අපූරයමානොව සික්ඛාය අගාරවො නාම. අප්පමාදලක්ඛණං අනනුබ්‍රූහමානො අප්පමාදෙ අගාරවො නාම. දුවිධම්පි පටිසන්ථාරං අකරොන්තො පටිසන්ථාරෙ අගාරවො නාම. ඡ ගාරවා වුත්තපටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බා. "සොමනස්සූපවිචාරා"ති සොමනස්සසම්පයුත්තා විචාරා. "සොමනස්සට්ඨානිය"න්ති සොමනස්සකාරණභූතං. "උපවිචරතී"ති විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විචාරෙන පරිච්ඡින්දති. එසනයො සබ්බත්ථ. "දොමනස්සූපවිචාරා"පි එවමෙව වෙදිතබ්බා. තථා උපෙක්ඛූපවිචාරා. ඡ සාරණීයධම්මා හෙට්ඨා විත්ථාරිතා. "දීඝසාමඤ්ඤගතො"ති ඉමිනා පන පදෙන කොසම්බකසුත්තෙ පච්ඡිමගො කථිතො, ඉධ චත්තාරොපි මග්ගා. "විවාදමූලානී"ති විවාදස්ස මූලානි. "කොධනො"ති කුජ්ඣනලක්ඛණෙන කොධෙන සමන්නාගතො. "උපනාහී"ති වෙරඅප්පටිනිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන සමන්නාගතො. "අහිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සාන"න්ති ද්වින්නං භික්ඛූනං විවාදෙ කථං දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති. කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ විය ද්වීසු භික්ඛූසු විවාදං ආපන්නෙසු තස්මිං විහාරෙ තෙසං අන්තෙවාසිකා විවදන්ති. තෙසං ඔවාදං ගණ්හන්තො භික්ඛුනීසඞ්ඝො විවදති. තතො තෙසං උපට්ඨාකා විවදන්ති. අථ මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. තත්ථ ධම්මවාදීනං ආරක්ඛදෙවතා ධම්මවාදිනියො හොන්ති. අධම්මවාදීනං අධම්මවාදිනියො, තතො ආරක්ඛදෙවතානං මිත්තා භුම්මා දෙවතා භිජ්ජන්ති එවං පරම්පරාය යාව බ්‍රහ්මලොකා ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. ධම්මවාදීහි පන අධම්මවාදිනො ව බහුතරා හොන්ති. තතො යං බහුකෙහි ගහිතං තං තච්ඡන්ති ධම්මං විස්සජ්ජෙත්වා බහුතරාව අධම්මං ගණ්හන්ති. තෙ අධම්මං පුරක්ඛත්වා විචරන්තා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති, එවං ද්වින්නං භික්ඛූනං විවාදෙ දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය හොති

"අජ්ඣත්තං වා"ති තුම්හාකං අබ්භන්තරපරිසාය. "බහිද්ධා"ති පරෙසං පරිසාය "මක්ඛී"ති පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන සමන්නාගතො. "පලාසී"ති යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පලාසෙන සමන්නාගතො. "ඉස්සුකී"ති පරසක්කාරාදීසු ඉස්සායනලක්ඛණාය ඉස්සාය සමන්නාගතො. "මච්ඡරී"ති ආවාසමච්ඡරියාදීහි සමන්නාගතො. "සඨො"ති කෙරාටිකො. "මායාවී"ති කතපාපපටිච්ඡාදකො.

‘‘පාපිච්ඡො’’ති අසන්තසම්භාවනිච්ඡකො දුස්සීලො. ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨී’’ති නත්ථිකවාදී අහෙතුවාදී අකිරියවාදී. ‘‘සන්දිට්ඨිපරාමාසී’’ති සයං දිට්ඨමෙව පරාමසති. ‘‘ආධානගාහී’’ති දළ්හගාහී. ‘‘දුප්පටිනිස්සග්ගී’’ති න සක්කා හොති ගහිතං නිස්සජ්ජාපෙතුං ‘‘පඨවිධාතූ’’ති පතිට්ඨාධාතු. ‘‘ආපොධාතූ’’ති ආබන්ධනධාතු. ‘‘තෙජොධාතූ’’ති පරිපාචනධාතු. ‘‘වායොධාතූ’’ති විත්ථම්භනධාතු. ‘‘ආකාසධාතූ’’ති අසම්ඵුට්ඨධාතු. ‘‘විඤ්ඤාණධාතූ’’ති විජානනධාතු, ‘‘නිස්සාරණීයධාතුයො’’ති නිස්සටධාතුයොව. ‘‘පරියාදාය තිට්ඨතී’’ති පරියාදියිත්වා ගාහෙත්වා තිට්ඨති. ‘‘මා හෙවන්තිස්ස වචනීයො’’ති යස්මා අභූතං ව්‍යාකරණං ව්‍යාකරොති තස්මා මා එවං භණීති වත්තබ්බො ‘‘යදිදං මෙත්තා චෙතොවිමුත්තී’’ති යා අයං මෙත්තා චෙතො. විමුත්ති ව්‍යාපාදස්ස ඉදං නිස්සරණං ව්‍යාපාදතො නිස්සටාති අත්ථො. යො පන මෙත්තාය තික චතුක්කජ්ඣානතො වුට්ඨිතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා තතියමග්ගං පත්වා පුන ව්‍යාපාදො නත්ථීති තතිය ඵලෙන නිබ්බානං පස්සති, තස්ස චිත්තං අච්චන්තනිස්සරණං ව්‍යාපාදස්ස, එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

‘‘අනිමිත්තා චෙතොවිමුත්තී’’ති අරහත්තඵලසමාපත්ති. සා හි රාගනිමිත්තාදීනං චෙව රූපනිමිත්තාදීනං ච නිච්චනිමිත්තාදීනඤ්ච අභාවා අනිමිත්තාති වුත්තා. ‘‘නිමිත්තානුසාරී’’ති වුත්තප්පභෙදං නිමිත්තං අනුසරතීති=නිමිත්තානුසාරී. ‘‘අස්මී’’ති අස්මිමානො ‘‘අයමහමස්මී’’ති පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අයං නාම අහං අස්මීති එත්තාවතා, අරහත්තං ව්‍යාකතං හොති. ‘‘විචිකිච්ඡා කථංකථාසල්ලාප’’න්ති විචිකිච්ඡාභූතං කථංකථා සල්ලාපං ‘‘මා හෙවන්තිස්ස වචනීයො’’ති සචෙ තෙ පඨමමග්ගවජ්ඣා විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති අරහත්තව්‍යාකරණං මිච්ඡා හොති. තස්මා මා අභූතං භණීති වාරෙතබ්බො. ‘‘අස්මිමානසමුග්ඝාතො’’ති අරහත්තමග්ගො, අරහත්තමග්ග ඵලවසෙන හි නිබ්බානෙ දිට්ඨෙ පුන අස්මිමානො නත්ථීති අරහත්තමග්ගො අස්මිමානසමුග්ඝාතොති වුත්තො. ‘‘අනුත්තරියානී’’ති අනුත්තරානි ජෙට්ඨකානි, දස්සනෙසු අනුත්තරියං=දස්සනානුත්තරියං, සෙසපදෙපි එසෙව නයො. තත්ථ හත්ථිරථාදීනං න දස්සනානුත්තරියං. නිවිට්ඨසද්ධස්ස පන නිවිට්ඨපෙමවසෙන දසබලස්ස වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වා කසිනඅසුභනිමිත්තාදීනං වා අඤ්ඤතරදස්සනං දස්සනානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං ගුණකථාසවණං න සවණානුත්තරියං. නිවිට්ඨසද්ධස්ස පන නිවිට්ඨපෙමවසෙන තිණ්ණං වා රතනානං ගුණකථාසවණං තෙපිටකස්ස බුද්ධවචනස්ස වා සවණං සවණානුත්තරියං නාම. මණිරතනාදිලාභො න ලාභානුත්තරියං, සත්තවිධඅරියධනලාභො පන ලාභානුත්තරියං නාම. හත්ථිසිප්පාදිසික්ඛණං න සික්ඛානුත්තරියං. සික්ඛාත්තයපරිපූරණං පන සික්ඛානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං පාරිචරියා න පාරිචරියානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං පාරි

චරියා පාරිචරියානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං ගුණානුස්සරණං නානුස්සතානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං ගුණානුස්සරණං අනුස්සතානුත්තරියං නාම.

අනුස්සතියෙව අනුස්සතිට්ඨානානි නාම. "බුද්ධානුස්සතී"ති බුද්ධගුණානුස්සරණං, එවං අනුස්සරතො හි පීති උප්පජ්ජති සො තං පීතිං ඛයතො වයතො ච පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, උපචාරකම්මට්ඨානං නාමෙතං ගිහීනම්පි ලබ්භති, එස නයො සබ්බත්‍ථ. විත්‍ථාරකථා පනෙත්‍ථ විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

"සතතවිහාරා"ති ඛීණාසවස්ස නිච්චවිහාරා. "චක්ඛුනා රූපං දිස්වා"ති චක්ඛුද්වාරාරම්මණෙ ආපාථගතෙ තං රූපං චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිස්වා, ජවනක්ඛණෙ ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තො නෙව සුමනො හොති අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තො න දුම්මනො, අසමපෙක්ඛණෙ මොහං අනුප්පාදෙන්තො උපෙක්ඛකො විහරති. මජ්ඣත්තො සතියා යුත්තත්තා සතො. සම්පජඤ්ඤෙන යුත්තත්තා සම්පජානො. සෙසපදෙපි එසෙව නයො. ඉති ඡසු වාරෙසුපි "උපෙක්ඛකො විහරතී"ති ඉමිනා ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා කථිතා. "සම්පජානො"ති වචනතො පන චත්තාරි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති. "සතත විහාරා"ති වචනතො අට්ඨපි මහාචිත්තානි ලබ්භන්ති. "අරජ්ජන්තො අදුස්සන්තො"ති වචනතො දස චිත්තානි ලබ්භන්ති සොමනස්සං කථං ලබ්භතීති චෙ? ආසෙවනතො ලබ්භති. "අභිජාතියො"ති ජාතියො. "කණ්හාභිජාතිකො සමානො"ති කණ්හෙ නීචෙ කුලෙ ජාතො හුත්වා. "කණ්හං ධම්මං අභිජායතී"ති කාලකං දස දුස්සිලං ධම්මං පසවති කරොති, සො තං අභිජායිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති. "සුක්කං ධම්ම"න්ති අහං පුබ්බෙපි පුඤ්ඤානං අකතත්තා නීචෙකුලෙ නිබ්බත්තො ඉදානි පුඤ්ඤං කරිස්සාමීති පුඤ්ඤසඞ්ඛාතං පණ්ඩරං ධම්මං අභිජායති සො තෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තති. "අකණ්හං අසුක්කං නිබ්බාන"න්ති නිබ්බානං හි සචෙ කණ්හං භවෙය්‍ය කණ්හවිපාකං දදෙය්‍ය, සචෙ සුක්කං සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය, ද්වින්නම්පි අප්පදානතො පන අකණ්හං අසුක්කන්ති වුත්තං. නිබ්බානඤ්ච නාම ඉමස්මිං අත්‍ථෙ අරහත්තං අධිප්පෙතං. තං හි කිලෙසනිබ්බානන්තෙ ජාතත්තා නිබ්බානං නාම. තං එස අභිජායති පසවති කරොති "සුක්කාභිජාතිකො සමානො"ති සුක්කෙ උච්චෙ කුලෙ ජාතො හුත්වා, සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. "නිබ්බෙධභාගියා"ති නිබ්බෙධො වුච්චති නිබ්බානං, තං භජන්ති උපගච්ඡන්තීති නිබ්බෙධභාගියා. අනිච්චසඤ්ඤාදයො පචෙතෙ වුත්තා, නිරොධානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා=නිරොධසඤ්ඤා නාම. ඉමෙ ඛො ආවුසොති ආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති චාවීසතියා ඡක්කානං වසෙන ඛත්තිංසසතං පඤ්හං කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

ඡක්කං නිට්ඨිතං.

ඉති ඣානවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි සත්තකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ සම්පත්තිපටිලාභට්ඨෙන සද්ධාව ධනං=සද්ධාධනං. එස නයො සබ්බත්ථ. පඤ්ඤාධනම්පනෙත්ථ සබ්බසෙට්ඨං, පඤ්ඤාය හි ඨත්වා තීණි සුචරිතානි පඤ්චසීලානි දසසීලානි පූරෙත්වා සග්ගූපගා හොන්ති. සාවකපාරමීඤාණං පච්චෙකබොධිඤාණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ච පටිවිජ්ඣන්ති. ඉමාසං සම්පත්තීනං පටිලාභකරණතො පඤ්ඤාධනන්ති වුත්තං. සත්තපි චෙතානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව කථිතානි. බොජ්ඣඞ්ගකථා කථිතාව.

“සමාධිපරික්ඛාරා”ති සමාධිපරිවාරා. සම්මාදිට්ඨාදීති වුත්තත්ථා එව. ඉමෙපි සත්තපරික්ඛාරා ලොකියලොකුත්තරාව කථිතා. අසතං ධම්මා අසන්තානං වා ධම්මා ලාමකා ධම්මාති=**අසද්ධම්මා**. විපරියායෙන සද්ධම්මා වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව. සද්ධම්මෙසු පන සද්ධාදයො සබ්බෙපි විපස්සකස්සෙව කථිතා. තෙසුපි පඤ්ඤා ලොකියලොකුත්තරා. අයං විසෙසො. සප්පුරිසානං ධම්මාති=**සප්පුරිසධම්මා**. තත්ථ සුත්තගෙය්‍යාදිධම්මං ජානාතීති=ධම්මඤ්ඤූ. තස්ස තස්සෙව භාසිතස්ස අත්ථං ජානාතීති=**අත්ථඤ්ඤූ**. එත්තකොම්හි සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤායාති එවං අත්තානං ජානාතීති=**අත්තඤ්ඤූ**. පටිග්ගහණපරිභොගෙසු මත්තං ජානාතීති=**මත්තඤ්ඤූ** අයං කාලො උද්දෙසස්ස අයං කාලො පරිපුච්ඡාය අයං කාලො යොගස්ස අධිගමායාති එවං කාලං ජානාතීති=**කාලඤ්ඤූ**. එත්ථ ච පඤ්චවස්සානි උද්දෙසස්ස කාලො, දසපරිපුච්ඡාය ඉදං අතිසම්බාධං දස පන වස්සානි උද්දෙසකාලො. වීසති පරිපුච්ඡාය. තතොපරං යොගෙ කම්මං කාතබ්බං. අට්ඨවිධං පරිසං ජානාතීති=**පරිසඤ්ඤූ**. සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බපුග්ගලං ජානාතීති=**පුග්ගලඤ්ඤූ**. **“නිද්දස[1] වත්ථූනී”**ති නිද්දසාදිවත්ථූනි[1] නිද්දසො[1] භික්ඛු නිබ්බීසො නිත්තිංසො නිච්චත්තාළීසො නිපඤ්ඤාසො භික්ඛූති එවං වචනකාරණානි. අයං කිර පඤ්හො තිත්ථිකසමයෙ[2] උප්පන්නො. තිත්ථිකා හි දසවස්සකාලෙ මතං නිගණ්ඨං නිද්දසො[1]ති. වදන්ති සො කිර පුන දසවස්සො න හොති. න කෙවලඤ්ච දසවස්සොපි නවවස්සොපි -පෙ- එකවස්සොපි න හොති. එතෙනෙව නයෙන වීසතිවස්සාදිකාලෙපි මතං නිබ්බීසො නිත්තිංසො නිච්චත්තාළීසො නිපඤ්ඤාසොති වදන්ති. ආයස්මා ආනන්දො ගාමෙ විචරන්තො තං කථං සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා භගවතො ආරොචෙසි. භගවා ආහ: “න ඉදං ආනන්ද තිත්ථිකානං අධිවචනං මම සාසනෙ ඛීණාසවස්සෙතං අධිවචනං. ඛීණාසවො හි දසවස්සකාලෙ පරිනිබ්බුතො පුන දසවස්සො න හොති න කෙවලඤ්ච දසවස්සොව නවවස්සොපි-පෙ-එකවස්සොපි න කෙවලඤ්ච එකවස්සොව එකාදසමාසොපි, එකමාසිකොපි එකදෙවසිකොපි එකමුහුත්තකොපි න හොති. කස්මා පුන පටිසන්ධියා

1. සී. II III. නිද්දෙස.
2. සී. I II & III. තිත්ථියසමයෙව.

අභාවා, නිබ්බිසාදීසුපි එසෙවනයො. ඉති භගවා ඉමස්මිං සාසනෙ නිද්දසවසෙනෙතං අධිවචනන්ති වත්වා යෙහි කාරණෙහි සො නිද්දසො හොති තානි දස්සෙතුං සත්තනිද්දසවත්ථූනි දෙසෙසි.

ථෙරෙපි තමෙව දෙසනං උද්ධරිත්වා සත්ත නිද්දසවත්ථූනි දස්සෙන්තා "ඉධාවුසො භික්ඛු සික්ඛාසමාදානෙ"ති ආදිමාහ. තත්ථ "ඉධා"ති ඉමස්මිං සාසනෙ. "සික්ඛාසමාදානෙ තිබ්බච්ඡන්දො හොතී"ති සික්ඛාත්තයස්ස පූරණෙ බලවච්ඡන්දො හොති. "ආයතිඤ්ච සික්ඛාසමාදානෙ අවිගතපෙමො"ති අනාගතෙ පුනදිවසාදීසුපි සික්ඛාපූරණෙ අවිගතපෙමෙනෙව සමන්නාගතො හොති. "ධම්මනිසන්තියා"ති ධම්මනිසාමනාය. විපස්සනායෙතං අධිවචනං. "ඉච්ඡාවිනයෙ"ති තණ්හාවිනයනෙ. "පටිසල්ලාණෙ"ති එකීභාවෙ. "විරියාරම්භෙ"ති කායිකචෙතසිකස්ස විරියස්ස පූරණෙ. "සතිනෙපක්කෙ"ති සතියා චෙව නිපකභාවෙච "දිට්ඨිපටිවෙධෙ"ති මග්ගදස්සනෙ. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සඤ්ඤාසු, අසුභානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා=අසුභසඤ්ඤා. ආදීනවානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා=ආදීනවසඤ්ඤා නාම. සෙසා හෙට්ඨා වුත්තා එව. බලසත්තක විඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තක පුග්ගලසත්තකානි වුත්තනයානෙව. අප්පහීනට්ඨෙන අනුසෙන්තීති=අනුසයා. ථාමගතො කාමරාගොව කාමරාගානුසයො. එසනයො සබ්බත්ථ. සංයොජනසත්තකං වුත්තානත්ථමෙව අධිකරණසමථෙසු අධිකරණානි සමෙන්ති වූපසමෙන්තීති=අධිකරණසමථා. "උප්පන්නුප්පන්නානන්"ති උප්පන්නානං උප්පන්නානං. "අධිකරණානන්"ති විවාදාධිකරණං අනුවාදාධිකරණං ආපත්තාධිකරණං කිච්චාධිකරණන්ති ඉමෙසං චතුන්නං. "සමථාය වූපසමාය"ති සමථත්ථඤ්චෙව වූපසමනත්ථ ච "සම්මුඛා විනයො දාතබ්බො-පෙ-තිණවත්ථාරකො"ති ඉමෙ සත්ත සමථා දාතබ්බා. තත්‍රායං විනිච්ඡයනයො. අධිකරණෙසු තාව ධම්මොති වා අධම්මොති වා අට්ඨාරසහි වත්ථූහි විවදන්තානං භික්ඛූනං යො විවාදො ඉදං විවාදාධිකරණං නාම. සීලවිපත්තියා වා ආචාර දිට්ඨි ආජීවවිපත්තියා වා අනුවදන්තානං යො අනුවාදො උපවාදනා චෙව චොදනා ච ඉදං අනුවාදාධිකරණං නාම. මාතිකාය ආගතා පඤ්ච විභඞ්ගෙ ද්වෙති සත්තපි ආපත්තික්ඛන්ධා ඉදං ආපත්තාධිකරණං නාම. සඞ්ඝස්ස අපලොකනාදීනං චතුන්නං කම්මානං කරණං ඉදං කිච්චාධිකරණං නාම. තත්ථ විවාදාධිකරණං ද්වීහි සමථෙහි සම්මති සම්මුඛාවිනයෙන ච යෙභුය්‍යසිකාය ච සම්මුඛාවිනයෙනෙව සම්මමානං යස්මිං විහාරෙ උප්පන්නං තස්මිංයෙව වා අඤ්ඤත්ථෙව වා වූපසමෙතුං ගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ වා යත්ථ ගන්ත්වා සඞ්ඝස්ස නිය්‍යාතිතං තත්ථ සඞ්ඝෙන වා, සඞ්ඝෙ වූපසමෙතුං අසක්කොන්තෙ තත්ථෙව උබ්බාහිකාය සම්මතපුග්ගලෙහි වා විනිච්ඡිතං සම්මති. එවං සම්මමානෙ ච පන තස්මිං යා සඞ්ඝසම්මුඛතා ධම්මසම්මුඛතා විනයසම්මුඛතා පුග්ගලසම්මුඛතා අයං සම්මුඛා

විනයො නාම. තත්ථ ච කාරකසඞ්ඝස්ස සඞ්ඝසාමග්ගිවසෙන සම්මුඛීභාවො සඞ්ඝසම්මුඛතා. සමෙතබ්බස්ස වත්ථුනො භූතතා ධම්මසම්මුඛතා. යථා තං සමෙතබ්බං තථෙව සමනං විනයසම්මුඛතා. යො ච විවදති යෙන ච විවදති තෙසං උභින්නං අත්ථපච්චත්ථිකානං සම්මුඛීභාවො පුග්ගලසම්මුඛතා. උබ්බාහිකාය වූපසමනෙ පනෙත්ථ සඞ්ඝසම්මුඛතා පරිහායති. එවං තාව සම්මුඛාවිනයෙනෙව සම්මති. සචෙ පනෙවම්පි න සම්මති අථ නං උබ්බාහිකාය සම්මතා භික්ඛූ න මයං සක්කොම වූපසමෙතුන්ති සඞ්ඝස්සෙව නිය්‍යාදෙන්ති[1] තතො සඞ්ඝො පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං භික්ඛුං සලාකගාහාපකං සම්මන්නිත්වා තෙන ගුළ්හක විවටක[2] සකණ්ණජප්පකෙසු තීසු සලාකගාහෙසු අඤ්ඤතරවසෙන සලාකං ගාහෙත්වා සන්නිපතිතාය පරිසාය ධම්මවාදීනං යෙභුය්‍යතාය යථා තෙ ධම්මවාදිනො වදන්ති එවං වූපසන්තං අධිකරණං සම්මුඛාවිනයෙන ච යෙභුය්‍යසිකාය ච වූපසන්තං හොති. තත්ථ සම්මුඛාවිනයො වුත්තනයො එව. යං පන යෙභුය්‍යසිකා කම්මස්ස කරණං අයං යෙභුය්‍යසිකා නාම. එවං විවාදාධිකරණං ද්වීහි සමථෙහි සම්මති. අනුවාදාධිකරණං චතූහි සමථෙහි සම්මති, සම්මුඛාවිනයෙන ච සතිවිනයෙන ච අමූළ්හවිනයෙන ච තස්සපාපිය්‍යසිකාය ච. සම්මුඛාවිනයෙනෙව සම්මමානං යො ච අනුවදති යං ච අනුවදති තෙසං වචනං සුත්වා සචෙ කාචි ආපත්ති නත්ථි උභො ඛමාපෙත්වා සචෙ අත්ථි අයං නාමෙත්ථ ආපත්තීති එවං විනිච්ඡිතං වූපසම්මති. තත්ථ සම්මුඛාවිනයලක්ඛණං වුත්තනයමෙව. යදා පන ඛීණාසවස්ස භික්ඛුනො අමූලිකාය සීලවිපත්තියා අනුද්ධංසිතස්ස සතිවිනයං යාචමානස්ස සඞ්ඝො ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන සතිවිනයං දෙති, තදා සම්මුඛාවිනයෙන ච සතිවිනයෙන ච වූපසන්තං හොති. දින්නෙ පන සතිවිනයෙ පුන තස්මිං පුග්ගලෙ කස්සචි අනුවාදො න රූහති. යදා උම්මත්තකො භික්ඛු උම්මාදවසෙන අස්සාමණකෙ අජ්ඣාචාරෙ සරතා යස්මිං එවරූපිං ආපත්තින්ති භික්ඛූහි චොදියමානො උම්මත්තකෙන මෙ ආවුසො එවං කතං නාහං තං සරාමීති භණන්තොපි භික්ඛූහි චොදියමානො ච පුන අචොදනත්ථාය අමූළ්හවිනයං යාචති, සඞ්ඝො චස්ස ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන අමූළ්හවිනයං දෙති, තදා සම්මුඛාවිනයෙන ච අමූළ්හවිනයෙන ච වූපසන්තං හොති. දින්නෙ ච පන අමූළ්හවිනයෙ පුන තස්මිං පුග්ගලෙ කස්සචි තප්පච්චයානුවාදො න රූහති. යදා පාරාජිකෙන වා පාරාජිකසාමන්තකෙන වා චොදියමානස්ස අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරතො පාපුස්සන්නතාය පාපියස්ස පුග්ගලස්ස සචායං අච්ඡින්නමූලො භවිස්සති සම්මා වත්තිත්වා ඔසාරණං ලභිස්සති, සචෙ ඡින්නමූලො අයමෙවස්ස නාසනා භවිස්සතීති මඤ්ඤමානො සඞ්ඝො ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන තස්ස පාපිය්‍යසිකං කරොති, තදා සම්මුඛාවිනයෙන ච තස්සපාපිය්‍යසිකාය ච වූපසන්තං හොතීති එවං අනුවාදාධිකරණං චතූහි සමථෙහි

1. ම. නිය්‍යාතෙන්ති. 2. ම. විවට්ටක.

සම්මති. ආපත්තාධිකරණං තීහි සමථෙහි සම්මති සම්මුඛාවිනයෙ
න ච පටිඤ්ඤාතකරණෙන ච තිණවත්ථාරකෙන ච. තස්ස සම්මුඛාවින
යෙනෙව වූපසමො නත්ථි. යදා පන එකස්ස වා භික්ඛුනො සන්තිකෙ
සඞ්ඝගණමජ්ඣෙ වා භික්ඛු ලහුකං ආපත්තිං දෙසෙති තදා ආපත්තාධි
කරණං සම්මුඛාවිනයෙන ච පටිඤ්ඤාතකරණෙන ච වූපසම්මති. තත්ථ
සම්මුඛාවිනයෙ තාව යො ච දෙසෙති යස්ස ච දෙසෙති තෙසං සම්මු
ඛීභාවො පුග්ගලසම්මුඛතා. සෙසං වුත්තනයමෙව. පුග්ගලස්සෙව
ගණස්සෙව දෙසනකාලෙ සඞ්ඝසම්මුඛතා පරිහායති. යා පනෙත්ථ අහං
භන්තෙ ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපන්නොති ච ආම පස්සාමීති ච
පටිඤ්ඤාතාය පටිඤ්ඤාය ආයතිං සංවරෙය්‍යාසීති කරණං තං
පටිඤ්ඤාතකරණං නාම. සඞ්ඝාදිසෙසෙ පරිවාසාදියාචනා පටිඤ්ඤාතා
පරිවාසාදීනං දානං පටිඤ්ඤාතකරණං නාම. ද්වෙපක්ඛජාතා පන
භණ්ඩනකාරකා භික්ඛූ බහුං අස්සාමණකං අජ්ඣාචරිත්වා පුන ලජ්ජි
ධම්මෙ උප්පන්නෙ සචෙ මයං ඉමාහි ආපත්තීහි අඤ්ඤමඤ්ඤං
කාරෙස්සාම සියාපි තං අධිකරණං කක්ඛළත්තාය සංවත්තෙය්‍යාති
අඤ්ඤමඤ්ඤං ආපත්තියා කාරාපනෙ දොසං දිස්වා යදා තිණ
වත්ථාරකකම්මං කරොන්ති තදා ආපත්තාධිකරණං සම්මුඛාවිනයෙ
න ච තිණවත්ථාරකෙන ච සම්මති. තත්‍රහි යත්තකා හත්ථපාසූපගතා
නමෙතං ඛමතීති එවං දිට්ඨාවිකම්මං අකත්වා නිද්දම්පි ඔක්කන්තා
හොන්ති සබ්බෙසං ඨපෙත්වා ථුල්ලවජ්ජං ච ගිහිපටිසංයුත්තඤ්ච සබ්බා
පත්තියො වුට්ඨහන්ති. එවං ආපත්තාධිකරණං තීහි සමථෙහි සම්මති.
කිච්චාධිකරණං එකෙන සමථෙන සම්මති, සම්මුඛාවිනයෙනෙව. ඉමානි
චත්තාරි අධිකරණානි යථාරූපං ඉමෙහි සත්තහි සමථෙහි සම්මන්තීති.
තෙන වුත්තං. "උප්පන්නුප්පන්නානං අධිකරණානං සමථාය
වූපසමාය සම්මුඛාවිනයො දාතබ්බො-පෙ-තිණවත්ථාරකො"ති අය
මෙත්ථ විනිච්ඡයනයො. විත්ථාරෙ පන සමථක්ඛන්ධකෙ ආගතොයෙව.
විනිච්ඡයොපිස්ස සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො. "ඉමෙ ඛො ආවු
සො"ති ආදිවුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති චුද්දසන්නං සත්ත
කානං වසෙන අට්ඨනවුති පදෙහි කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං
දස්සෙසීති.

සත්තකං නිට්ඨිතං.

ඉති සත්තකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි අට්ඨකවසෙන
දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ "මිච්ඡත්තා"ති අයාථාවා මිච්ඡා
සභාවා. "සම්මත්තා"ති යාථාව සම්මාසභාවා. "කුසීතවත්ථූනී"ති කුසී
තස්ස අලසස්ස වත්ථූනි, පතිට්ඨාකොසජ්ජකාරණානීති අත්ථො. "කම්මං
කාතබ්බං හොතී"ති චීවරවිචාරණාදිකම්මං කාතබ්බං හොති.
"න විරියං ආරභතී"ති දුවිධම්පි විරියං නාරභති. "අප්පත්තස්සා"ති
ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලධම්මස්ස අප්පත්තස්ස පත්තියා, "අනධිග
තස්සා"ති තස්සෙව අනධිගතස්ස අධිගමත්ථාය. "අසච්ඡිකතස්සා"ති

තස්සෙව අපච්චක්ඛතස්ස සච්ඡිකරණත්ථාය. "ඉදං මෙ"න්ති ඉදං මග්ගං නිපජ්ජාමීති එවං ඔසීදනං පඨමං කුසීතවත්ථු, ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. "මාසාචිතං මඤ්ඤෙ"ති එත්ථ පන මාසාචිතං නාම තින්තමාසො, යථා තින්තමාසො ගරුකො හොති, එවං ගරුකොති අධිප්පායො. "ගිලානා වුට්ඨිතො හොතී"ති ගිලානො හුත්වා පච්ඡා වුට්ඨිතො හොති. "ආරබ්භවත්ථූනී"ති විරියකාරණානි. තෙසම්පි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. "දානවත්ථූනී"ති දානකාරණානි. "ආසජ්ජ දානං දෙතී"ති පත්වා දානං දෙති, ආගතං දිස්වා තංමුහුත්තංයෙව නිසීදාපෙත්වා සක්කාරං කත්වා දානං දෙති. දස්සාමි දස්සාමීති න කිලමෙති. ඉති එත්ථ ආසාදනං දානකාරණං හොති. "භයා දානං දෙතී"ති ආදීසුපි භයාදීනි දානකාරණානීති වෙදිතබ්බානි. තත්ථ භයං නාම අයං අදායකො අකාරකොති ගරහභයං වා අපායභයං වා. "අදාසි මෙ"ති මය්හං පුබ්බෙ එස ඉදං නාම අදාසීති දෙති. "දස්සති මෙ"ති අනාගතෙ ඉදං නාම දස්සතීති දෙති. "සාහු දාන"න්ති දානං නාම සාධු සුන්දරං බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහි පසත්ථන්ති දෙති "චිත්තාලඞ්කාරං චිත්තපරික්ඛාරත්ථං දානං දෙතී"ති සමථවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාරත්ථංචෙව පරිවාරත්ථංච දෙති. දානං හි චිත්තං මුදුං කරොති යෙන ලද්ධං හොති සොපි ලද්ධං මෙති මුදුචිත්තො හොති, යෙන දින්නං සොපි දින්නං මයාති මුදුචිත්තො හොති ඉති උභින්නම්පි චිත්තං මුදුං කරොති තෙනෙව "අදන්තදමනං දාන"න්ති වුච්චති! යථාහ :

"අදන්තදමනං දානං දානං සබ්බත්ථසාධකං[1]
දානෙන පියවාචාය උන්නමන්ති නමන්ති චා"ති

ඉමෙසු පන අට්ඨසු දානෙසු චිත්තාලඞ්කාරදානමෙව උත්තමං. "දානූපපත්තියො"ති දානපච්චයා උපපත්තියො "දහතී"ති ඨපෙති. "අධිට්ඨාතී"ති තස්සෙව වෙවචනං. "භාවෙතී"ති වඩ්ඪෙති. "හීනෙ විමුත්ත"න්ති හීනෙසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු විමුත්තං. "උත්තරිං අභාවිත"න්ති තතො උපරි මග්ගඵලත්ථාය අභාවිතං, "සංවත්තතී"ති සා පනෙත්වා කුසලං කතං තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තනත්ථාය සංවත්තති. "වීතරාගස්සා"ති මග්ගෙන වා සමුච්ඡින්නරාගස්ස තත්‍රූපපත්තියා සමාපත්තියා වා වික්ඛම්භිතරාගස්ස දානමත්තෙනෙව හි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිතුං න සක්කා දානං පන සමාධිවිපස්සනාචිත්තස්ස අලඞ්කාර පරිවාරො හොති තතො දානෙන මුදුචිත්තො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. තෙන වුත්තං "වීතරාගස්ස නො සරාගස්සා"ති. ඛත්තියානං පරිසා=ඛත්තියපරිසා. සමූහොති අත්ථො. එසනයො සබ්බත්ථ. ලොකස්ස ධම්මා=ලොකධම්මා, එතෙහි විමුත්තො නාම නත්ථි. බුද්ධානම්පි හොන්තියෙව වුත්තම්පිචෙතං! "අට්ඨිමෙ භික්ඛවෙ ලොකධම්මා ලොකං අනුපරිවත්තන්ති ලොකො ච අට්ඨලොකධම්මෙ

1. I. II & III. අදන්තං දන්තදූසකං.

අනුපරිවත්තතී"ති. "ලාභොඅලාභො"ති ලාභෙ ආගතෙ අලාභො ආගතො යෙවාති වෙදිතබ්බො. යසාදිසුපි එසෙව නයො. අභිභායතන විමොක්ඛකථා හෙට්ඨා කථිතායෙව. "ඉමෙ ඛො ආවුසො"ති ආදිවුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති එකාදසන්නං අට්ඨකානං වසෙන අට්ඨාසීති පඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

අට්ඨකං නිට්ඨිතං.

ඉති අට්ඨවකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි නවකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි, තත්ථ "ආඝාතවත්ථූනී"ති ආඝාතකාරණානි "ආඝාතං බන්ධතී"ති කොපං උප්පාදෙති, "තං කුතෙත්ථ ලබ්භා"ති තං අනත්ථචරණං මා අහොසීති එතස්මිං පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධුං පරො නාම පරස්ස අත්තනො චිත්තරුචියා අනත්ථං කරොතීති එවං චින්තෙත්වා ආඝාතං පටිවිනොදෙති. අථවා සචාහං පටිකොපං කරෙය්‍යං තං කොපකාරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බන්ති අත්ථො. "කුතො ලාභා"තිපි පාඨො. සචාහං එත්ථ කොපං කරෙය්‍යං තස්මිං මෙ කොපකාරණෙ කුතො ලාභා-ලාභා නාම කෙ සියුන්ති අත්ථො. ඉමස්මිංච අත්ථෙ තන්ති නිපාතමත්තමෙව හොති. "සත්තාවාසා"ති සත්තානං ආවාසා, වසනට්ඨානානීති අත්ථො. තත්ථ සුද්ධාවාසාපි සත්තාවාසොව අසබ්බකාලිකත්තා පන න ගහිතා. සුද්ධාවාසා හි බුද්ධානං ඛන්ධාවාරට්ඨානසදිසා. අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පෙ බුද්ධෙසු අනිබ්බත්තෙසු තං ඨානං සුඤ්ඤං හොති. ඉති අසබ්බකාලිකත්තා න ගහිතා. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව අක්ඛණෙසු "ධම්මො ච දෙසියතී"ති චතුසච්චධම්මො දෙසියති. "ඔපසමිකො"ති කිලෙසූපසමකරො. "පරිනිබ්බානිකො"ති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බානවහො. "සම්බොධගාමී"ති චතුමග්ගඤාණපටිවෙධගාමී. "අසඤ්ඤසත්ත"න්ති අසඤ්ඤභවං අරූපභවං වා. "අනුපුබ්බවිහාරා"ති අනුපටිපාටියා සමාපජ්ජිතබ්බවිහාරා "අනුපුබ්බනිරොධා"ති අනුපටිපාටිනිරොධා. ඉමෙ ඛො ආවුසොති ආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ඡන්නං නවකානං වසෙන චතුපණ්ණාසපඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

නවකං නිට්ඨිතං.

ඉති නවකවසෙන සාමග්ගිරසං දස්සෙත්වා ඉදානි දසකවසෙන දස්සෙතුං පුන දෙසනං ආරභි. තත්ථ "නාථකරණා"ති "සනාථා භික්ඛවෙ විහරථ මා අනාථා, දස ඉමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා නාථකරණා"ති එවං අක්ඛාතා අත්තනො පතිට්ඨාකරා ධම්මා. "කල්‍යාණමිත්තො"ති ආදීසු සීලගුණසම්පන්නා කල්‍යාණා අස්ස මිත්තාති කල්‍යාණමිත්තො. තෙවස්ස ඨානනිසජ්ජාදීසු සහ අයන්තො සහා

යාති=කල්‍යාණසහායො. චිත්තෙන චෙව කායෙන ච කල්‍යාණමිත්තෙසු එව සම්පවඞ්කො ඔනතොති=කල්‍යාණසම්පවඞ්කො. ‘‘සුවචො හොතී’’ති සුඛෙන වත්තබ්බො හොති. සුඛෙන අනුසාසිතබ්බො. ‘‘ඛමො’’ති ගාළ්හෙන ඵරුසෙන කක්ඛළෙන වුච්චමානො ඛමති න කුප්පති ‘‘පදක්ඛිණග්ගාහී අනුසාසනි’’න්ති යථා එකච්චො ඔවදියමානො වාමතො ගණ්හාති වා පටිප්ඵරති වා අසුණන්තො වා ගච්ඡති එවං අකත්වා ඔවදථ භන්තෙ අනුසාසථ තුම්හෙසු අනොවදන්තෙසු කො අඤ්ඤො ඔවදිස්සතීති පදක්ඛිණං ගණ්හාති. ‘‘උච්චාවචානී’’ති උච්චානි ච අවචානි ච ‘‘කිංකරණීයානී’’ති කිං කරොමීති එවං වත්වා කත්තබ්බකම්මානි, තත්ථ උච්චකම්මානි නාම: චීවරස්ස කරණං රජනං චෙතියෙ සුධාකම්මං උපොසථාගාරචෙතියඝරබොධිඝරෙසු කත්තබ්බන්ති එවමාදි. අවචකම්මං නාම පාදධොවනමක්ඛනාදි ඛුද්දකකම්මං. ‘‘තත්‍රූපායායා’’ති තත්‍රූපගමනීයා. ‘‘අලංකාතු’’න්ති කාතුං සමත්ථො හොති ‘‘අලංසංවිධාතු’’න්ති විචාරෙතුං සමත්ථො. ධම්මො අස්ස කාමො සිනෙහොති=ධම්මකාමො. තෙපිටකං බුද්ධවචනං පියායතීති අත්ථො. ‘‘පියසමුදාහාරො’’ති පරස්මිං කථෙන්තෙ සක්කච්චං සුණාති සයංච පරෙසං දෙසෙතුකාමො හොතීති අත්ථො. ‘‘අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ’’ති එත්ථ ධම්මො අභිධම්මො විනයො අභිවිනයොති චතුක්කං වෙදිතබ්බං, තත්ථ ‘‘ධම්මො’’ති සුත්තන්තපිටකං. ‘‘අභිධම්මො’’ති සත්තප්පකරණානි. ‘‘විනයො’’ති උභතොවිභඞ්ගා. ‘‘අභිවිනයො’’ති ඛන්ධකපරිවාරා, අථවා සුත්තන්තපිටකම්පි අභිධම්මපිටකම්පි ධම්මො එව. මග්ගඵලානි අභිධම්මො. සකලං විනයපිටකං විනයො. කිලෙසවූපසමකාරණං අභිවිනයො. ඉති සබ්බස්මිම්පි එත්ථ ධම්මෙ අභිධම්මෙ විනයෙ අභිවිනයෙ ච ‘‘උළාරපාමුජ්ජො’’ති බහුලපාමුජ්ජො හොතීති අත්ථො, ‘‘කුසලෙසු ධම්මෙසූ’’ති කාරණත්ථෙ භුම්මං. චතුභූමකකුසලධම්මකාරණා. තෙසං අධිගමත්ථාය අනික්ඛිත්තධුරො හොතීති අත්ථො. කසිණදසකෙ සකලට්ඨෙන කසිණානි, තං ආරම්මණානං ධම්මානං ඛෙත්තට්ඨෙන වා අධිට්ඨානට්ඨෙන වා. ආයතනානීති වා. ‘‘උද්ධ’’න්ති උපරිගගනතලාභිමුඛං ‘‘අධො’’ති හෙට්ඨා භූමිතලාභිමුඛං.

‘‘තිරිය’’න්ති ඛෙත්තමණ්ඩලමිව සමන්තා පරිච්ඡින්දිත්වා. එකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙති, එකච්චො අධො එකච්චො සමන්තතො තෙන තෙන වා කාරණෙන එවං පසාරෙති ආලොකමිව රූපදස්සනකාමො. තෙන වුත්තං, ‘‘පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාති උද්ධං අධො තිරිය’’න්ති. ‘‘අද්වය’’න්ති ඉදං පන එකස්ස අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථං වුත්තං. යථාහි උදකං පවිට්ඨස්ස සබ්බදිසාසු උදකමෙව හොති න අඤ්ඤං, එවමෙව පථවීකසිණං පථවීකරණමෙව හොති. නත්ථි තස්ස අඤ්ඤකසිණසම්භෙදොති, එස නයො සබ්බත්ථ. අප්පමාණන්ති ඉදං තස්ස ඵරණඅප්පමාණවසෙන වුත්තං. තඤ්හි තස්ස සකලමෙව ඵරති න අයමස්සආදි, ඉදමජ්ඣන්ති පමාණං ගණ්හාතීති.

තීති. විඤ්ඤාණකසිණන්ති චෙත්ථ කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධං අධො තිරියන්ති වෙදිතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. කම්මට්ඨානභාවනානයෙන පනෙතානි පඨවිකසිණාදීනි විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තානෙව.

කම්මපථෙසු කම්මානෙව දුග්ගතිසුගතීනං පථභූතත්තා කම්මපථා නාම. තෙසු පාණාතිපාතො අදින්නාදානං මුසාවාදාදයො ච චත්තාරො බ්‍රහ්මජාලෙ විත්ථාරිතා එව. කාමෙසුමිච්ඡාචාරොති එත්ථ පන "කාමෙසූ"ති මෙථුනසමාචාරෙසු මෙථුනවත්ථූසු වා. "මිච්ඡාචාරො"ති එකන්තනින්දිතො ලාමකාචාරො. ලක්ඛණතො පන අසද්ධම්මාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා අගමනීයට්ඨානවීතික්කමචෙතනා කාමෙසුමිච්ඡාචාරො. තත්ථ අගමනීයට්ඨානං නාම පුරිසානං තාව මාතුරක්ඛිතා පිතුරක්ඛිතා මාතාපිතුරක්ඛිතා භාතුරක්ඛිතා භගිනිරක්ඛිතා ඤාතිරක්ඛිතා ගොත්තරක්ඛිතා ධම්මරක්ඛිතා සාරක්ඛා සපරිදණ්ඩාති. මාතුරක්ඛිතාදයො දස, ධනක්කීතා ඡන්දවාසිනී භොගවාසිනී පටවාසිනී ඔදපත්තකිනී ඔභතචුම්බටා දාසී ච භරියා කම්මකාරී ච භරියා ධජාහටා මුහුත්තිකාති එතා ධනක්කීතාදයො දසාති වීසති ඉත්ථීසු ද්වින්නං සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානං දසන්නඤ්ච ධනක්කීතාදීනන්ති ද්වාදසන්නං ඉත්ථීනං අඤ්ඤෙ පුරිසා, ඉදං අගමනීයට්ඨානං නාම. සො පනෙස මිච්ඡාචාරො සීලාදිගුණරහිතෙ අගමනීයට්ඨානෙ අප්පසාවජ්ජො. සීලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා අගමනීයවත්ථු තස්මිං සෙවනචිත්තං සෙවනප්පයොගො මග්ගෙන මග්ගප්පටිපත්තිඅධිවාසනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව. අභිජ්ඣායතීති=අභිජ්ඣා. පරභණ්ඩාභිමුඛී හුත්වා තන්නින්නතාය පවත්තතීති අත්ථො. සා අහො වත ඉදං මමස්සාති එවං පරභණ්ඩාභිජ්ඣායනලක්ඛණා. අදින්නාදානං විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ච. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා පරභණ්ඩං අත්තනො පරිණාමනඤ්ච. පරභණ්ඩවත්ථුකෙ හි ලොභෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති, යාව අහො වත ඉදං මමස්සාති අත්තනො න පරිණාමෙති. හිතසුඛං ව්‍යාපාදයතීති=ව්‍යාපාදො. සො පරවිනාසාය මනොපදොසලක්ඛණො. ඵරුසවාචා විය අප්පසාවජ්ජො මහාසාවජ්ජො ච. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා පරසත්තො ච තස්ස ච විනාසචින්තා. පරසත්තවත්ථුකෙ හි කොධෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති යාව අහො වතායං උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය විනස්සෙය්‍යාති තස්ස විනාසනං න චින්තෙති. යථාභුච්චගහණාභාවෙන මිච්ඡා පස්සතීති=මිච්ඡාදිට්ඨි. සා නත්ථි දින්නන්ති ආදිනා නයෙන විපරීතදස්සනලක්ඛණා. සම්ඵප්පලාපො විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ච. අපිච අනියතා අප්පසාවජ්ජා නියතා මහාසාවජ්ජා. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා වත්ථුනො ච ගහිතාකාරවිපරීතතා යථා ච තං ගණ්හාති තථාභාවෙන තස්සුපට්ඨානන්ති ඉමෙසං පන දසන්නං අකුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො

මූලතොති පඤ්චවිධාකාරෙහි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්‍ථ "ධම්මතො"ති එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත චෙතනා ධම්මාව හොන්ති. අභිජ්ඣාදයො තයො චෙතනා සම්පයුත්තා. "කොට්ඨාසතො"ති පටිපාටියා සත්ත මිච්ඡාදිට්ඨි චාති ඉමෙ අට්ඨ ධම්මා කම්මපථාව හොන්ති නො මූලානි. අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදා කම්මපථා චෙව මූලානි ච. අභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා ලොභො අකුසලමූලං හොති. බ්‍යාපාදො දොසො අකුසලමූලං හොති. "ආරම්මණතො"ති පාණාතිපාතො ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණතො සඞ්ඛාරාරම්මණො හොති. අදින්නාදානං සත්තාරම්මණං වා සඞ්ඛාරාරම්මණං වා. මිච්ඡාචාරො ඵොට්ඨබ්බවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණො. සත්තාරම්මණොතිපි එකෙ. මුසාවාදො සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා, තථා පිසුණා වාචා. ඵරුසා වාචා සත්තාරම්මණාව. සම්ඵප්පලාපො දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතවසෙන සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා. තථා අභිජ්ඣා. බ්‍යාපාදො සත්තාරම්මණොව. මිච්ඡාදිට්ඨි තෙභූමකධම්මවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණා. "වෙදනාතො"ති පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනො හොති. කිඤ්චාපි හි රාජානො චොරං දිස්වා හසමානාපි "ගච්ඡථ නං ඝාතෙථා"ති වදන්ති. සන්නිට්ඨාපකචෙතනා පන දුක්ඛසම්පයුත්තාව හොති. අදින්නාදානං තිවෙදනං. මිච්ඡාචාරො සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනො. සන්නිට්ඨාපකචිත්තෙ පන මජ්ඣත්තවෙදනා න හොති. මුසාවාදො තිවෙදනො, තථා පිසුණාවාචා. ඵරුසා වාචා දුක්ඛවෙදනා. සම්ඵප්පලාපො තිවෙදනො. අභිජ්ඣා සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනා. තථා මිච්ඡාදිට්ඨි. බ්‍යාපාදො දුක්ඛවෙදනො. "මූලතො"ති පාණාතිපාතො දොසමොහවසෙන ද්විමූලකො හොති. අදින්නාදානං දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා. මිච්ඡාචාරො ලොභමොහවසෙන. මුසාවාදො දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා තථා පිසුණා වාචා සම්ඵප්පලාපො ච. ඵරුසා වාචා දොසමොහවසෙන. අභිජ්ඣා මොහවසෙන එකමූලා තථා බ්‍යාපාදො. මිච්ඡාදිට්ඨි ලොභමොහවසෙන ද්විමූලාති.

පාණාතිපාතාවෙරමණීආදීනි සමාදාන සම්පත්ත සමුච්ඡෙදවිරතිවසෙන වෙදිතබ්බානි. ධම්මතො පන එතෙසුපි පටිපාටියා සත්ත චෙතනාපි වට්ටන්ති. විරතියොපි අන්තෙ තයො චෙතනා සම්පයුත්තාව. "කොට්ඨාසතො"ති පටිපාටියා සත්ත කම්මපථාව නො මූලානි අන්තෙ තයො කම්මපථා ච මූලානි ච. අනභිජ්ඣා හි කම්මපථං පත්වා අලොභො කුසලමූලං හොති අබ්‍යාපාදො අදොසො කුසලමූලං සම්මාදිට්ඨි අමොහො කුසලමූලං. "ආරම්මණතො"ති පාණාතිපාතාදීනං ආරම්මණානෙව එතෙසං ආරම්මණානි වීතික්කමිතබ්බතොයෙව හි වෙරමණී නාම හොති යථා පන නිබ්බානාරම්මණො අරියමග්ගො කිලෙසෙ පජහති, එවං ජීවිතින්ද්‍රියාදිආරම්මණාපෙතෙ කම්මපථා පාණාතිපාතාදීනි දුස්සීල්‍යානි පජහන්තීති වෙදිතබ්බා. "වෙදනාතො"ති සබ්බෙ සුඛවෙදනා වා හොන්ති මජ්ඣත්තවෙදනා වා, කුසලං පත්වා හි දුක්ඛා

වෙදනං නාම නත්ථි "මූලතො"ති පටිපාටියා සත්ත ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස අලොභඅදොසඅමොහවසෙන තිමූලා හොන්ති. ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලානි අභිජ්ඣා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලා හොති, ඤාණවිප්පයුත්තෙන එකමූලා, අලොභො පන අත්තනාව අත්තනො මූලං න හොති, අව්‍යාපාදෙපි එසෙව නයො. සම්මාදිට්ඨි අලොභාදොසවසෙන ද්විමූලාති.

"**අරියවාසා**"ති අරියා එව වසිංසු වසන්ති වසිස්සන්ති එතෙසූති= අරියවාසා. "**පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො**"ති පඤ්චහි අඞ්ගෙහි විප්පයුත්තො හුත්වා ඛීණාසවො අවසි වසති වසිස්සති, තස්මා අයං පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනත්තා අරියස්ස වාසත්තා අරියවාසොති වුත්තො. එස නයො සබ්බත්ථ. "**එවං ඛො ආවුසො භික්ඛු ඡළඞ්ගසමන්නාගතො හොතී**"ති ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතො හොති. ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා නාම කෙති? "ඤාණාදයො ඤාණ"න්ති වුත්තෙන කිරියතො චත්තාරි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති. 'සතතවිහාරෙ'ති වුත්තෙන අට්ඨමහාචිත්තානි'රජ්ජන දුස්සනං නත්ථී'ති වුත්තෙන දස චිත්තානි ලබ්භන්ති. සොමනස්සං ආසෙවනවසෙන ලබ්භති. **සතාරක්ඛෙන චෙතසාති** ඛීණාසවස්ස හි තීසු ද්වාරෙසු සබ්බකාලෙ සති ආරක්ඛකිච්චං සාධෙති තෙනෙවස්ස "චරතො ච තිට්ඨතො ච සුත්තස්ස ච ජාගරස්ස ච සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං හොතී"ති වුච්චතීති. "**පුථුසමණබ්‍රාහ්මණාන**"න්ති බහූනං සමණබ්‍රාහ්මණානං. එත්ථ ච **සමණාති** පබ්බජ්ජූපගතා. **බ්‍රාහ්මණාති** භොවාදිනො. "**පුථුපච්චෙකසච්චානී**"ති බහූනි පාටියෙක්කසච්චානි. ඉදමෙව දස්සනං සච්චං ඉදමෙව දස්සනං සච්චන්ති පාටියෙක්කං ගහිතානි බහූනි සච්චානීති අත්ථො. "**නුන්නානී**"ති නීහටානි. "**පනුණ්ණානී**"ති සුට්ඨු නීහටානි. "**චත්තානී**"ති විස්සට්ඨානි. "**වන්තානී**"ති වමිතානි. "**මුත්තානී**"ති ඡින්නබන්ධනානි කතානි. "**පහීනානී**"ති පජහිතානි. "**පටිනිස්සට්ඨානී**"ති යථා න පුන චිත්තං ආරොහන්ති එවං පටිවිස්සජ්ජිතානි. සබ්බානෙව තානි ගහිතග්ගහණස්ස විස්සට්ඨභාවවෙවචනානි. "**සමවයසට්ඨෙසනො**"ති එත්ථ "**අවයා**"ති අනූනා. "**සට්ඨා**"ති විස්සට්ඨා. සම්මා අවයා සට්ඨා එසනා අස්සාති **සමවයසට්ඨෙසනො**; සම්මා[1] විස්සට්ඨ සබ්බඑසනොති අත්ථො. "**රාගා චිත්තං විමුත්ත**"න්ති ආදීහි මග්ගස්ස කිච්චනිප්ඵත්ති කථිතා. "රාගො මෙ පහීනො"ති ආදීහි පච්චවෙක්ඛණාය ඵලං කථිතං.

"අසෙඛා සම්මාදිට්ඨී"ති ආදයො සබ්බෙපි ඵලසම්පයුත්තධම්මා එව. එත්ථ ච සම්මාදිට්ඨි සම්මාඤාණන්ති ද්වීසු ඨානෙසු පඤ්ඤාව කථිතා. "සම්මාවිමුත්තී"ති ඉමිනා පන පදෙන වුත්තාවසෙසා ඵලසමාපත්ති ධම්මා සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බා. "ඉමෙ ඛො ආවුසො"ති ආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. ඉති ජනනං දසකානං වසෙන සමසට්ඨි පඤ්හෙ කථෙන්තො ථෙරො සාමග්ගිරසං දස්සෙසීති.

දසකං නිට්ඨිතං.

---

1. ම. සම්මා.

ඉධ පන ඨත්වා පඤ්හා සමොධානෙතබ්බා. ඉමස්මිං හි සුත්තෙ එකකවසෙන ද්වෙ පඤ්හා කථිතා. දුකවසෙන සත්තති, තිකවසෙන අසීතිසතං. චතුක්කවසෙන ද්වෙ සතානි, පඤ්චකවසෙන තිංසසතං. ඡක්කවසෙන ද්වත්තිංසසතං. සත්තකවසෙන අට්ඨනවුති. අට්ඨකවසෙන අට්ඨාසීති. නවකවසෙන චතුපණ්ණාසං. දසකවසෙන සමසට්ඨීති එවං සහස්සං චුද්දස පඤ්හා කථිතා. ඉමං හි සුත්තන්තං ඨපෙත්වා තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අඤ්ඤො සුත්තන්තො එවං බහුපඤ්හපතිමණ්ඩිතො නත්ථි. භගවා ඉමං සුත්තන්තං ආදිතො පට්ඨාය සකලං සුත්වා චින්තෙසි: 'ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො බුද්ධබලං දීපෙත්වා අප්පටිවත්තියං සීහනාදං නදති, සාවකභාසිතොති වුත්තෙ ඔකප්පනා න හොති, ජිනභාසිතොති වුත්තෙ ඔකප්පනා හොති, තස්මා තං ජිනභාසිතං කත්වා දෙවමනුස්සානං ඔකප්පනං ඉමස්මිං සුත්තන්තෙ උප්පාදෙස්සාමී'ති. තතො වුට්ඨාය සාධුකාරං අදාසි. තෙන වුත්තං:- "අථ ඛො භගවා වුට්ඨහිත්වා ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං ආමන්තෙසි-සාධු සාධු සාරිපුත්ත, සාධු ඛො ත්වං සාරිපුත්ත භික්ඛූනං සඞ්ගීතිපරියායං අභාසී"ති. තත්ථ "**සඞ්ගීතිපරියාය**"න්ති සාමග්ගියා කාරණං. ඉදං වුත්තං හොති: "සාධු ඛො ත්වං සාරිපුත්ත මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සංසන්දෙත්වා භික්ඛූනං සාමග්ගිකාරණං[1] අභාසී"ති "**සමනුඤ්ඤො සත්ථා අහොසී**"ති අනුමොදන්තෙන සමනුඤ්ඤො අහොසි. එත්තකෙන අයං සුත්තන්තො ජිනභාසිතො නාම ජාතො. දෙසනාපරියොසානෙ ඉමං සුත්තං මනසිකරොන්තා තෙ භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසූති.

සඞ්ගීතිසුත්තවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

"එවමෙමසුත"න්ති දසුත්තරසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. "**ආවුසො භික්ඛවො**"ති සාවකානං ආලපනමෙතං. බුද්ධා හි පරිසං ආමන්තයමානා "භික්ඛවො"ති වදන්ති. සාවකා සත්ථාරං උච්චට්ඨානෙ ඨපෙස්සාමාති සත්ථු ආලපනෙන අනාලපිත්වා "ආවුසො"ති ආලපන්ති. "**කෙ භික්ඛූ**"ති තෙ ධම්මසෙනාපතිං පරිවාරෙත්වා නිසින්නභික්ඛූ. කෙ පන තෙ භික්ඛූති? අනිබද්ධවාසා දිසංගමනීයා භික්ඛූ. බුද්ධකාලෙ ද්වෙ වාරෙ භික්ඛූ සන්නිපතන්ති. උපකට්ඨවස්සූපනායිකකාලෙ ච පවාරණකාලෙ ච. උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය දසපි වීසතිම්පි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි භික්ඛූ වග්ගවග්ගා හුත්වා කම්මට්ඨානත්ථාය ආගච්ඡන්ති භගවා තෙහි සද්ධිං සම්මොදිත්වා කස්මා භික්ඛවෙ උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය විචරථාති පුච්ඡති. අථ තෙ භගවා කම්මට්ඨානත්ථං ආගතම්හ, කම්මට්ඨානං නො දෙථාති

1. ම. සාමග්ගරසං,

ගාවනති. සත්ථා තෙසං චරියවසෙන රාගචරිතස්ස අසුභකම්මට්ඨානං දෙති. දොසචරිතස්ස මෙත්තා කම්මට්ඨානං. මොහචරිතස්ස උද්දෙසො පරිපුච්ඡා කාලෙන ධම්මසවනං කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා ඉදං තුය්හං සප්පායන්ති ආචික්ඛති. විතක්කචරිතස්ස ආනාපානසති කම්මට්ඨානං දෙති. සද්ධාචරිතස්ස පසාදනීය සුත්තන්තෙ බුද්ධ සුබොධිං ධම්මසුධම්මතං සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච පකාසෙති. ඤාණ චරිතස්ස අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තෙ ගම්භීරෙ සුත්තන්තෙ කථෙති. තෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සචෙ සප්පායං හොති තත්ථෙව වසන්ති, නො චෙ හොති සප්පායං සෙනාසනං පුච්ඡිත්වා ගච්ඡන්ති. තෙ තත්ථ වසන්තා තෙමාසිකං පටිපදං ගහෙත්වා ආතප්පන්තා වායමන්තා සොතාපන්නාපි හොන්ති සකදාගාමිනොපි අනාගාමි නොපි අරහන්තාපි. තතො වුත්ථවස්සා පවාරෙත්වාව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා-භගවා අහං තුම්හාකං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තො අහං අග්ගඵලං අරහත්තන්ති පටිලද්ධං ගුණං ආරොචෙන්ති. තත්ථ ඉමෙ භික්ඛූ උපකට්ඨාය වස්සූපනායි කාය ආගතා එවං ආගන්ත්වා ගච්ඡන්තෙ පන භික්ඛූ භගවා අග්ග සාවකානං සන්තිකං පෙසෙති. යථාහ: "අපලොකෙථ පන භික්ඛවෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ"ති. භික්ඛූ ච වදන්ති: "කිං තුම්හෙ මයං භන්තෙ අපලොකෙම සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ"ති. අථ තෙ භගවා තෙසං දස්සනෙ උය්යොජෙති. "සෙවෙථ භික්ඛවෙ සාරිපුත්ත මොග්ගල්ලානෙ භජථ භික්ඛවෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ පණ්ඩිතා භික්ඛූ අනුග්ගාහකා[1] සබ්‍රහ්මචාරීනං, සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ජනෙත්තී එවං සාරිපුත්තො, සෙය්‍යථාපි ජාතස්ස ආපාදෙතා එවං මොග්ගල්ලානො, සාරිපුත්තො භික්ඛවෙ සොතාපත්තිඵලෙ විනෙති මොග්ගල්ලානො උත්තමත්ථෙ"ති. තදාපි භගවා ඉමෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙසං භික්ඛූනං ආසයං උපපරික්ඛන්තො ඉමෙ භික්ඛූ සාවක වෙනෙය්‍යාති අද්දස. සාවකවෙනෙය්‍යා නාම යෙ බුද්ධානම්පි ධම්මදෙස නාය බුජ්ඣන්ති සාවකානම්පි. බුද්ධවෙනෙය්‍ය පන සාවකා බොධෙතුං න සක්කොන්ති. සාවකවෙනෙය්‍යභාවං පන එතෙසං ඤත්වා කතර භික්ඛුනො දෙසනාය බුජ්ඣිස්සන්තීති ඔලොකෙන්තො සාරිපුත්තස්සාති දිස්වා ථෙරස්ස සන්තිකං පෙසෙසි. ථෙරො තෙ භික්ඛූ පුච්ඡි: සත්ථු සන්තිකං ගතත්ථ ආවුසොති? ආම ගතම්හ, සත්ථාරා පන තුම්හාකං සන්තිකං පෙසිතාති. තතො ථෙරො ඉමෙ භික්ඛූ මය්හං දෙසනාය බුජ්ඣිස්සන්ති, කීදිසා නු ඛො තෙසං දෙසනා වට්ට තීති චින්තෙන්තො-ඉමෙ භික්ඛූ සමග්ගාරාමා, සාමග්ගිරසස්ස දීපිකා තෙසං දෙසනා වට්ටතීති සඞ්ගීතිට්ඨානං කත්වා තථාරූපං දෙසනං දෙසෙතුකාමො "දසුත්තරං පවක්ඛාමී"ති ආදිමාහ. තත්ථ දසදස[2] මාතිකං ඨපෙත්වා විභත්තත්තාති දසුත්තරො. එකකතො පට්ඨාය යාව

1. ම. රහා. 2 ම. දසයා.

දසකා ගතොතිපි දසුත්තරො. එකෙකස්මිං පඤ්හෙ දස දස පඤ්හා විසෙසිතාතිපි දසුත්තරො. තං දසුත්තරං. "පවක්ඛාමී"ති කථෙස්සාමි. "ධම්ම"න්ති සුත්තං. "නිබ්බානපත්තියා"ති නිබ්බානපටිලාභත්ථාය. "දුක්ඛස්සන්තකිරියා"ති සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස පරියන්තකරණත්ථං. "සබ්බගන්ථප්පමොචන"න්ති අභිජ්ඣාකායගන්ථාදීනං සබ්බගන්ථානං පමොචනං. ඉති ථෙරො දෙසනං උච්චං කරොන්තො භික්ඛූනං තත්ථ පෙමං ජනෙන්තො එවමෙතං උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බං ධාරෙතබ්බං වාචෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති චතූහි පදෙහි වණ්ණං කථෙසි. "එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො"ති ආදිනා නයෙන තෙසං තෙසං සුත්තානං භගවා විය. තත්ථ "බහුකාරා"ති බහූපකාරා. "භාවෙතබ්බා"ති වඩ්ඪෙතබ්බා. "පරිඤ්ඤෙය්‍යා"ති තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිතබ්බා. "පහාතබ්බා"ති පහානානුපස්සනාය පජහිතබ්බා. "හානභාගියා"ති අපායගාමි පරිහානාය සංවත්තනකා. "විසෙසභාගියා"ති විසෙසගාමී විසෙසාය සංවත්තනකා. "දුප්පටිවිජ්ඣා"ති දුප්පච්චක්ඛකරා. "උප්පාදෙතබ්බා"!ති නිප්ඵාදෙතබ්බා. "අභිඤ්ඤෙය්‍යා"ති ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිජානිතබ්බා. "සච්ඡිකාතබ්බා"ති පච්චක්ඛං කාතබ්බා. එවං සබ්බත්ථ මාතිකාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉති ආයස්මා සාරිපුත්තො යථා නාම දක්ඛො වෙළුකාරො සම්මුඛීභූතං වෙළුං මූලෙ ඡෙත්වා නිග්ගණ්ඨිං කත්වා දසධා ඛණ්ඩෙ කත්වා එකමෙකං ඛණ්ඩං හීරහීරං කරොන්තො ඵාලෙති, එවමෙවං තෙසං භික්ඛූනං සප්පායදෙසනං උපපරික්ඛිත්වා දසධා මාතිකං ඨපෙත්වා එකෙකකොට්ඨාසෙ එකෙකපදං විභජන්තො "කතමො එකො ධම්මො බහුකාරො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති ආදිනා නයෙන දෙසනං විත්ථාරෙතුං ආරද්ධො. තත්ථ "අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති සබ්බත්ථකං උපකාරකං අප්පමාදං කථෙසි. අයං හි අප්පමාදො නාම සීලපූරණෙ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය ජාගරියානුයොගෙ සත්තසු ධම්මෙසු විපස්සනා ගබ්භං ගණ්හාපනෙ අත්ථපටිසම්භිදාදීසු සීලක්ඛන්ධාදි පඤ්චධම්මක්ඛන්ධෙසු ඨානාඨානෙ මහාවිහාරසමාපත්තියං අරියසච්චෙසු සතිපට්ඨානාදීසු බොධිපක්ඛියෙසු විපස්සනාඤාණාදීසු අට්ඨසු විජ්ජාසූති සබ්බෙසු අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලධම්මෙසු බහූපකාරො. තෙනෙව භගවා "යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා-පෙ-තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමූලකා අප්පමාදසමොසරණා අප්පමාදො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතී"ති ආදිනා නයෙන හත්ථිපදාදීහි ඕපම්මෙහි උපමෙන්තො සංයුත්තනිකායෙ අප්පමාදවග්ගෙ නානප්පකාරං ථොමෙසි. තං සබ්බං එකපදෙනෙව සඞ්ගහෙත්වා ථෙරො "අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති ආහ. ධම්මපදෙ අප්පමාදවග්ගෙනාපි චස්ස බහුකාරතා

දීපෙතබ්බා. අසොකවත්ථුනාපි දීපෙතබ්බා. අසොකරාජාපි නිග්‍රොධසාමණෙරස්ස “අප්පමාදො අමතපදං”න්ති ගාථං සුත්වා එව-තිට්ඨන්තාන මයහං තථා තෙපිටකං බුද්ධවචනං කථිතන්ති සාමණෙරෙපසීදිත්වා චතුරාසීති විහාරසහස්සානි කාරෙසි ඉති ථාමසම්පන්නෙන භික්ඛුනා අප්පමාදස්ස බහුකාරතා තීහි පිටකෙහි දීපෙත්වා කථෙතබ්බා.

යං කිඤ්චි සුත්තං වා ගාථං වා අප්පමාදදීපනත්ථං ආහරන්තො අවට්ඨානෙ ඨත්වා ආහරති අතිරෙකෙන පක්කන්තොසීති න වත්තබ්බො. ධම්මකථිකස්සෙවෙත්ථ ථාමො ච බලඤ්ච පමාණං. “කායගතා සතී”ති ආනාපානං චතුඉරියාපථො සතිසම්පජඤ්ඤං බත්තිංසාකාරො චතුධාතුවවත්ථානං දසඅසුභා නවසිවථිකා චුණ්ණිකමනසිකාරො කෙසාදීසු චත්තාරි රූපජ්ඣානානීති එත්ථ උප්පන්නසතියා එතං අධිවචනං. “සාතසහගතා”ති ඨපෙත්වා චතුත්ථජ්ඣානං අඤ්ඤත්ථ සාතසහගතා හොති සුඛසම්පයුත්තා. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. “සාසවො උපාදනියො”ති ආසවානඤ්චෙව උපාදානානඤ්ච පච්චයභූතො. ඉති තෙභූමකධම්මමෙව නියමෙති. “අස්මිමානො”ති රූපාදීසු අස්මීති මානො. “අයොනිසොමනසිකාරො”ති අනිච්චෙ නිච්චන්ති ආදිනා නයෙන පවත්තො උප්පථමනසිකාරො. විපරියායෙන යොනිසො මනසිකාරො වෙදිතබ්බො. “ආනන්තරිකො චෙතොසමාධී”ති අඤ්ඤත්ථ මග්ගානන්තරං ඵලං ආනන්තරිකො චෙතොසමාධි නාම. ඉධ පන විපස්සනානන්තරො මග්ගො විපස්සනාය වා අනන්තරත්තා අත්තනො වා අනන්තරං ඵලදායකත්තා ආනන්තරිකො චෙතොසමාධීති අධිප්පෙතො. “අකුප්පං ඤාණ”න්ති අඤ්ඤත්ථ ඵලපඤ්ඤා අකුප්පං ඤාණං නාම. ඉධ පච්චවෙක්ඛණා පඤ්ඤා අධිප්පෙතා. “ආහාරට්ඨිතිකා”ති පච්චයට්ඨිතිකා “අයං එකො ධම්මො”ති යෙන පච්චයෙන තෙ තිට්ඨන්ති අයං එකො ධම්මො ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤෙය්‍යො. අකුප්පා චෙතොවිමුත්තී”ති අරහත්තඵලවිමුත්ති. ඉමස්මිං වාරෙ අභිඤ්ඤාය ඤාතපරිඤ්ඤා කථිතා, පරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤා, පහාතබ්බසච්ඡිකාතබ්බෙහි පහාණපරිඤ්ඤා ච “දුප්පටිවිජ්ඣො”ති එත්ථ පන මග්ගො කථිතො. “සච්ඡිකාතබ්බ”න්ති ඵලං කථිතං. මග්ගො එකස්මිංයෙව පදෙ ලබ්භති. ඵලං පන අනෙකෙසුපි ලබ්භතියෙව. ‘ භූතා”ති සභාවතො විජ්ජමානා. “තච්ඡා”ති යාථාව. “තථා”ති යථාවුත්තා තථාසභාවාව. “අවිතථා”ති යථා වුත්තා න තථා න හොන්ති. “අනඤ්ඤථා”ති වුත්තප්පකාරතො න අඤ්ඤථා. “සම්මා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා”ති තථාගතෙන බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා හෙතුනා කාරණෙන සයමෙව අභිසම්බුද්ධා ඤාතා විදිතා සච්ඡිකතා. ඉමිනා ථෙරො ඉමෙ ධම්මා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා, අහං පන තුම්හාකං රඤ්ඤො ලබ්ධවංසක සදිසොති ජිනසුත්තං දස්සෙන්තො ඔකප්පනං ජනෙසි. “ද්වෙ ධම්මා බහුකාරා”ති ඉමෙ ච සතිසම්පජඤ්ඤධම්මා සීලපූරණාදීසු අප්පමාදො විය සබ්බත්ථ උපකාරකා හිතාවහා. “සමථො ච

විපස්සනා චා"ති ඉමෙ ද්වෙ සංගීතිසුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරා කථිතා. ඉමස්මිං දසුත්තරසුත්තෙ පුබ්බභාගා කථිතා. "සත්තානං සංකිලෙසාය සත්තානං විසුද්ධියා"ති අයොනිසොමනසිකාරො හෙතු චෙව පච්චයො ච සත්තානං කිලෙසාය යොනිසොමනසිකාරො විසුද්ධියා තථා දොවචස්සතාය පාපමිත්තතා සංකිලෙසාය සොවචස්සතා කල්‍යාණමිත්තතා විසුද්ධියා. තථා තීණි අකුසලමූලානි තීණි කුසලමූලානි චත්තාරො යොගා චත්තාරො විසංයොගා පඤ්චචෙතොඛිලා පඤ්චින්ද්‍රියානි ඡ අගාරවා ඡ ගාරවා සත්ත අසද්ධම්මා සත්ත සද්ධම්මා අට්ඨ කුසීතවත්ථූනි අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි නව ආඝාතවත්ථූනි නව ආඝාතපටිවිනයා දසඅකුසලකම්මපථා දසකුසලකම්මපථාති එවං පභෙදා ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා දුප්පටිවිද්ධාති වෙදිතබ්බා.

"**සඞ්ඛතා ධාතූ**"ති පච්චයෙහි කතා පඤ්චක්ඛන්ධා. "**අසඞ්ඛතා ධාතූ**"ති පච්චයෙහි අකතං නිබ්බාණං. "**විජ්ජා ච විමුත්ති චා**"ති එත්ථ විජ්ජාති තිස්සො විජ්ජා "**විමුත්තී**"ති අරහත්තඵලං. ඉමස්මිං වාරෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදීනි එකසදිසානෙව. උප්පාදෙතබ්බපදෙ පන මග්ගා කථිතා. සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං. "කාමානමෙතං නිස්සරණං යදිදං නෙක්ඛම්ම"න්ති එත්ථ "නෙක්ඛම්ම"න්ති අනාගාමිමග්ගො අධිප්පෙතො, සො හි සබ්බසො කාමානං නිස්සරණං යදිදං ආරුප්පන්ති එත්ථ ආරුප්පෙපි අරහත්තමග්ගො පුන උප්පත්ති නිවාරණතො සබ්බසො රූපානං නිස්සරණං නාම නිරොධො. තස්ස නිස්සරණන්ති ඉධ අරහත්තඵලං නිරොධොති අධිප්පෙතං. අරහත්තඵලෙන හි නිබ්බාණෙ දිට්ඨෙ පුන ආයතිං සබ්බසඞ්ඛාරා න හොන්තීති අරහත්තං සබ්බසඞ්ඛතනිරොධස්ස පච්චයත්තා නිරොධොති වුත්තං. "**අතීතංසෙ ඤාණ**"න්ති අතීතං සාරම්මණං ඤාණං. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. ඉමස්මිම්පි වාරෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදයො එකසදිසා යෙව. දුප්පටිවිජ්ඣපදෙ පන මග්ගා කථිතා. සච්ඡිකාතබ්බ පදෙ ඵලං.

"**චත්තාරි චක්කානී**"ති එත්ථ චක්කං නාම දාරුචක්කං රතනචක්කං[1] ධම්මචක්කං ඉරියාපථචක්කං සම්පත්තිචක්කන්ති පඤ්චවිධං. තත්ථ "යං පනිදං සම්ම රථකාර චක්කං ඡහි මාසෙහි නිට්ඨිතං ඡාරත්තූනෙහී"ති ඉදං දාරුචක්කං. "පිතරා පවත්තිතං චක්කං අනුප්පවත්තෙන්ත්"ති ඉදං රතනචක්කං. "මයා පවත්තිතං චක්ක"න්ති ඉදං ධම්මචක්කං. "චතුචක්කං නවද්වාර"න්ති ඉදං ඉරියාපථ චක්කං. "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ චක්කානි යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සානං චතුචක්කං පවත්තතී"ති ඉදං සම්පත්තිචක්කං. ඉධාපි එතදෙව අධිප්පෙතං.

"**පතිරූපදෙසවාසො**"ති යත්ථ වසතො පරිසා සන්දිස්සන්ති එවරූපෙ අනුච්ඡවිකෙ දෙසෙ වාසො. "**සප්පුරිසූපස්සයො**"ති බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං අපස්සයනං සෙවනං භජනං. "**අත්තසම්මාපණිධී**"ති

1. I. II & III. රථචක්ක.

අත්තනො සම්මා ඨපනං. සචෙ පුබ්බෙ අස්සද්ධාදීහි සමන්නාගතො හොති, තානි පහාය සද්ධාදීසු පතිට්ඨාපනං. "පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතා"ති පුබ්බෙ උපචිතකුසලතා. ඉදමෙවෙත්ථ පමාණං. යෙන හි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන කුසලකම්මං කතං හොති, තදෙව කුසලං තං පුරිසං පතිරූපදෙසෙ උපනෙති. සප්පුරිසෙ භජාපෙති. සො එව ච පුග්ගලො අත්තානං සම්මා ඨපෙති. චතූසු ආහාරෙසු පඨමො ලොකියොව. අවසෙසා පන තීණි සඞ්ගීති සුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා. ඉධ පුබ්බභාගෙ ලොකියාව. කාමයොගවිසංයොගාදයො අනාගාමිමග්ගාදිවසෙන වෙදිතබ්බා. හානභාගියාදීසු පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභී කාමසහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගියො සමාධි. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගියො සමාධි. අවිතක්කසහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගියො සමාධි. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසංහිතා නිබ්බෙධභාගියො සමාධීති ඉමිනා නයෙන සබ්බා සමාපත්තියො විත්ථාරෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. විසුද්ධිමග්ගෙ පනස්ස විනිච්ඡයකථා කථිතාව.

ඉමස්මිම්පි වාරෙ අභිඤ්ඤාදයො එකසදිසාව. අභිඤ්ඤාපදෙ පනෙත්ථ මග්ගො කථිතො. සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං. පීතිඵරණතාදීසු පීතිං ඵරමානා උප්පජ්ජතීති ද්වීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා පීතිඵරණතා නාම. සුඛං ඵරමානා උප්පජ්ජතීති තීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා සුඛඵරණතා නාම. පරෙසං චෙතො ඵරමානා උප්පජ්ජතීති චෙතොපරියපඤ්ඤා චෙතොඵරණතා නාම. ආලොකඵරණෙ උප්පජ්ජතීති දිබ්බචක්ඛුපඤ්ඤා ආලොකඵරණතා නාම. පච්චවෙක්ඛණඤාණං පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං නාම. වුත්තම්පි චෙතං "ද්වීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා පීතිඵරණතා. තීසු ඣානෙසු පඤ්ඤා සුඛඵරණතා. පරචිත්තෙ පඤ්ඤා චෙතොඵරණතා. දිබ්බචක්ඛු ආලොකඵරණතා. තම්හා තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණං පච්චවෙක්ඛණනිමිත්ත"න්ති. තත්ථ පීතිඵරණසුඛඵරණතා ද්වෙ පාදා විය. චෙතොඵරණආලොකඵරණතා ද්වෙ හත්ථා විය. අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං මජ්ඣිමකායො විය. පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං සීසං විය. ඉති ආයස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරො පඤ්චඞ්ගිකං සම්මාසමාධිං අඞ්ගපච්චඞ්ගසම්පන්නං පුරිසං විය කත්වා දස්සෙසි. "අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙවා"ති ආදීසු අරහත්තඵලසමාධි අධිප්පෙතො. සො හි අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ සුඛත්තා පච්චුප්පන්නසුඛො. පුරිමො පුරිමො පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස සමාධිසුඛස්ස පච්චයත්තා ආයතිංසුඛවිපාකො. කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියො. කාමාමිසවට්ටාමිසලොකාමිසානං අභාවා නිරාමිසො. බුද්ධාදීහි මහාපුරිසෙහි සෙවිතත්තා අකාපුරිසසෙවිතො. අඞ්ගසන්තතාය ආරම්මණසන්තතාය සබ්බකිලෙසදරථසන්තතාය ච සන්තො. අතප්පනීයට්ඨෙන පණීතො. කිලෙසපටිප්පස්සද්ධියා ලද්ධත්තා කිලෙස

පටිප්පස්සද්ධිභාවං වා ලද්ධත්තා පටිප්පස්සද්ධලද්ධො. පටිප්පස්සද්ධං පටිප්පස්සද්ධීති ඉදං අත්ථතො එකං. පටිප්පස්සද්ධකිලෙසෙන වා අරහතා ලද්ධත්තා පටිප්පස්සද්ධලද්ධො. එකොදිභාවෙන අධිගතත්තා එකොදිභාවමෙව වා අධිගතත්තා එකොදිභාවාධිගතො. අප්පගුණසාසවසමාධි විය සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන චිත්තෙන පච්චනීකධම්මෙ නිග්ගය්හ කිලෙසෙ වාරෙත්වා අනධිගතත්තා න සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතවතො. තං සමාධිං සමාපජ්ජන්තො තතො වා වුට්ඨහන්තො සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා සතොව සමාපජ්ජති සතො වුට්ඨහති. යථා පරිච්ඡින්නකාලවසෙන වා සතො සමාපජ්ජති සතො වුට්ඨාති, තස්මා යදෙත්ථ අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො චෙව ආයතිඤ්ච සුඛවිපාකොති එවං පච්චවෙක්ඛමානස්ස පච්චත්තංයෙව අපරප්පච්චයඤාණං උප්පජ්ජති තං එකමඞ්ගං. එස නයො සෙසෙසුපි. එවමිමෙහි පඤ්චහි පච්චවෙක්ඛණඤාණෙහි අයං සමාධි පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධීති වුත්තො. ඉමස්මිං වාරෙ විසෙසභාගියපඤ්හෙ මග්ගො කථිතො. සච්ඡිකාතබ්බපදෙ ඵලං. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

ඡක්කෙ සබ්බං වුත්තනයමෙව. දුප්පටිවිජ්ඣපදෙ පනෙත්ථ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසං. "සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්තී"ති හෙතුනා නයෙන විපස්සනාඤාණෙන සුද්දිට්ඨා හොන්ති. "කාමා"ති වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච. තෙපි සපරිළාහට්ඨෙන අඞ්ගාරකාසු විය සුදිට්ඨා හොන්ති. "විවෙකනින්න"න්ති නිබ්බානනින්නං. "පොණං පබ්භාර"න්ති නින්නස්සෙවෙතං වෙවචනං. "ව්‍යන්තීභූත"න්ති වියන්තීභූතං. නිත්තණ්හන්ති අත්ථො. කුතො සබ්බසො ආසවට්ඨානියෙහි ධම්මෙහි සබ්බෙහි තෙභූමකධම්මෙහීති අත්ථො. ඉධ භාවෙතබ්බපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. "ආදිබ්‍රහ්මචරියිකාය පඤ්ඤායා"ති සික්ඛාත්තයසඞ්ගහස්ස මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතාය පුබ්බභාගෙ තරුණසමථවිපස්සනාපඤ්ඤාය. අට්ඨඞ්ගිකස්ස වා මග්ගස්ස ආදිභූතාය සම්මාදිට්ඨිපඤ්ඤාය. "තිබ්බ"න්ති බලවං. "හිරොත්තප්ප"න්ති හිරී ච ඔත්තප්පඤ්ච. "පෙම"න්ති ගෙහසිතපෙමං. "ගාරවො"ති ගරුචිත්තභාවො. ගරුභාවං හි උපනිස්සාය විහරතො කිලෙසා න උප්පජ්ජන්ති, ඔවාදානුසාසනිං ලභති, තස්මා තං නිස්සාය විහාරො පඤ්ඤාපටිලාභස්ස පච්චයො හොති. අක්ඛණෙසු යස්මා පෙතා අසුරෙහි ආවාහවිවාහං ගච්ඡන්ති තස්මා පෙත්තිවිසයෙනෙව අසුරකායො ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

"අප්පිච්ඡස්සා"ති එත්ථ පච්චයප්පිච්ඡො අධිගමප්පිච්ඡො පරියත්තිඅප්පිච්ඡො ධුතඞ්ගප්පිච්ඡොති චත්තාරො අප්පිච්ඡා. තත්ථ පච්චයප්පිච්ඡො බහුං දෙන්තෙ අප්පං ගණ්හාති අප්පං දෙන්තෙ අප්පතරං වා ගණ්හාති න වා ගණ්හාති න අනවසෙසගාහී හොති. අධිගමප්පිච්ඡො මජ්ඣන්තිකත්ථෙරො විය අත්තනො අධිගමං අඤ්ඤෙසං ජානිතුං න දෙති. පරියත්තිඅප්පිච්ඡො තෙපිටකොපි සමානො න බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුකාමො හොති සාකෙතක තිස්සත්ථෙරො

විය. ධුතඞ්ගපිච්ඡො ධුතඞ්ගපරිහරණභාවං අඤ්ඤෙසං ජානිතුං න දෙති ද්වෙ භාතිකථෙරෙසු ජෙට්ඨකථෙරො විය. වත්ථුං විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතං. "අයං ධම්මො"ති එවං සන්තගුණනිගූහනෙන ච පච්චයපටිග්ගහණෙ මත්තඤ්ඤුතාය ච අප්පිච්ඡස්ස පුග්ගලස්ස අයං නවලොකුත්තරධම්මො සම්පජ්ජති නො ච මහිච්ඡස්ස. එවං සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං. "සන්තුට්ඨස්සා"ති චතූසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨස්ස. "පවිවිත්තස්සා"ති කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙහි විවිත්තස්ස. තත්ථ කායවිවෙකො නාම ගණසඞ්ගණිකං විනොදෙත්වා අට්ඨ ආරම්භවත්ථුවසෙන එකීභාවො. එකීභාවමත්තෙන පන කම්මං න නිප්පජ්ජතීති කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, අයං චිත්තවිවෙකො නාම. සමාපත්තිමත්තෙනෙව කම්මං න නිප්පජ්ජතීති ඣානං පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති අයං උපධිවිවෙකො නාම. තෙනාහ භගවා. "කායවිවෙකො ච වූපකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං, චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිවිවෙකො ච නිරූපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන"න්ති. "සඞ්ගණිකාරාමස්සා"ති ගණසඞ්ගණිකාය චෙව කිලෙසසඞ්ගණිකාය විරහිතස්ස. "ආරද්ධවීරියස්සා"ති කායිකචෙතසිකවීරියවසෙන ආරද්ධවීරියස්ස. "උපට්ඨිතසතිස්සා"ති චතුසතිපට්ඨානවසෙන උපට්ඨිතසතිස්ස. "සමාහිතස්සා"ති එකග්ගචිත්තස්ස. "පඤ්ඤවතො"ති කම්මස්සකතපඤ්ඤාය පඤ්ඤවතො. "නිප්පපඤ්චස්සා"ති විගතමානතණ්හාදිට්ඨිපපඤ්චස්ස. ඉධ භාවෙතබ්බපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

"සීලවිසුද්ධී"ති විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං චතුපාරිසුද්ධිසීලං. "පාරිසුද්ධි පධානියඞ්ග"න්ති පරිසුද්ධභාවස්ස පධානඞ්ගං. "චිත්තවිසුද්ධී"ති විපස්සනාය පදට්ඨානභූතා අට්ඨපගුණසමාපත්තියො. "දිට්ඨිවිසුද්ධී"ති සප්පච්චයනාමරූපදස්සනං. "කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධී"ති පච්චයාකාරඤාණං අද්ධත්තයෙපි පච්චයවසෙනෙව ධම්මා පවත්තන්තීති පස්සන්තො කඞ්ඛං විතරති. "මග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධී"ති ඔභාසාදයො න මග්ගො, වීථිපටිපන්නං උදයබ්බයඤාණං මග්ගොති එවං මග්ගාමග්ගෙ ඤාණං. "පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධී"ති රථවිනීතෙ වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා කථිතා. ඉධ තරුණවිපස්සනා. "ඤාණදස්සනවිසුද්ධී"ති රථවිනීතෙ මග්ගො කථිතො ඉධ වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා. එතා පන සත්තපි විසුද්ධියො විත්ථාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතා. "පඤ්ඤා"ති අරහත්තඵලපඤ්ඤා. "විමුත්තී"ති අරහත්තඵලවිමුත්ති යෙව. "ධාතුනානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ඵස්සනානත්ත"න්ති චක්ඛාදිධාතුනානත්තං පටිච්ච චක්ඛුසම්ඵස්සාදි නානත්තං උප්පජ්ජතීති අත්ථො. "ඵස්සනානත්තං පටිච්චා"ති චක්ඛුසම්ඵස්සාදිනානත්තං පටිච්ච "වෙදනානානත්ත"න්ති චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිවෙදනානානත්තං. "සඤ්ඤානානත්තං පටිච්චා"ති කාමසඤ්ඤාදිනානත්තං පටිච්ච. "සඞ්කප්පනානත්ත"න්ති කාමසඞ්කප්පාදිනානත්තං. "සඞ්කප්පනා

ණනං පටිච්ච උප්පජ්ජති ඡන්දානන්තරා''ති සංකප්පානන්තරා රූපෙ ඡන්දො සද්දෙ ඡන්දොති එවං ඡන්දානන්තරං උප්පජ්ජති.''පරිළාහානන්තරා''ති ඡන්දානන්තරතාය රූපපරිළාහො සද්දපරිළාහොති එවං පරිළාහානන්තරං උප්පජ්ජති ''පරියෙසනානන්තරා''ති පරිළාහානන්තරතාය රූපපරියෙසනාදිනානන්තරං උප්පජ්ජති. ''ලාභානන්තරා''ති පරියෙසනානන්තරතාය රූපපටිලාභාදිනානන්තරං උප්පජ්ජති. සඤ්ඤාසු ''මරණසඤ්ඤා''ති මරණානුපස්සනාඤාණෙ සඤ්ඤා. ''ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤා''ති ආහාරං පරිග්ගණ්හන්තස්ස උප්පන්නසඤ්ඤා. ''සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා''ති සබ්බස්මිං වට්ටෙ උක්කණ්ඨිතස්ස උප්පන්නසඤ්ඤා. සෙසා හෙට්ඨා කථිතායෙව.

ඉධ බහුකාරපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. ''නිජ්ජරවත්ථූනී''ති නිජ්ජරණකාරණානි. ''මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා හොතී''ති අයං හෙට්ඨා විපස්සනායපි නිජ්ජිණ්ණා එව පතීතා කස්මා පුන ගහිතාති, අසමුච්ඡින්නත්තා. විපස්සනාය හි කිඤ්චාපි ජිණ්ණා න පන සමුච්ඡින්නා මග්ගො පන උප්පජ්ජිත්වා තං සමුච්ඡින්දති න පුන වුට්ඨාතුං දෙති තස්මා පුන ගහිතා. එවං සබ්බපදෙසු නයො නෙතබ්බො. එත්ථ ච සම්මාදිට්ඨිපච්චයා චතුසට්ඨිධම්මා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. ''කතමෙ චතුසට්ඨි? සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං පරිපූරෙති. පග්ගහට්ඨෙන විරියින්ද්‍රියං පරිපූරෙති. අනුස්සරණට්ඨෙන සතින්ද්‍රියංපරිපූරෙති. අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධින්ද්‍රියං පරිපූරෙති. දස්සනට්ඨෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං පරිපූරෙති. විජානනට්ඨෙන මනින්ද්‍රියං. අභිනන්දනට්ඨෙන සොමනස්සින්ද්‍රියං. පවත්තසන්තති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ජීවිතින්ද්‍රියං පරිපූරෙති -පෙ- අරහත්තඵලක්ඛණෙ අධිමොක්ඛට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියං.පවත්තසන්තති අධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ජීවිතින්ද්‍රියං පරිපූරෙතීති එවං චතූසු මග්ගෙසු චතූසු ච ඵලෙසු අට්ඨ අට්ඨ හුත්වා චතුසට්ඨිධම්මා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති.

ඉධ අභිඤ්ඤෙය්‍යපදෙ මග්ගො කථිතො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. ඉධ ඨත්වා පඤ්හා සමොධානෙතබ්බා. දසකෙ සතපඤ්හා කථිතා, එකකෙ ච නවකෙ ච සතං. දුකෙ ච අට්ඨකෙ ච සතං. තිකෙ ච සත්තකෙ ච සතං. චතුක්කෙ ච ඡක්කෙ ච සතං. පඤ්චකෙ පඤ්ඤාසාති අඩ්ඪඡට්ඨානි පඤ්හසතානි කථිතානි හොන්ති.

ඉදමවොච ආයස්මා සාරිපුත්තො අත්තමනා තෙ භික්ඛූආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස භාසිතං අභිනන්දුන්ති. සාධු සාධූති අභිනන්දිත්වා සිරසා සම්පටිච්ඡිංසු. තාය ච පන අත්තමනතාය ඉමමෙව සුත්තං ආවජ්ජමානා පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
දසුත්තරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.
එකාදසමං.

නිට්ඨිතා ච පාථිකවග්ගවණ්ණනාති

එත්තාවතා ච.

ආයාචිතො සුමඞ්ගලපරිවෙණනිවාසිනා ථිරගුණෙන
දාඨානාගසඞ්ඝත්ථෙරෙන ථෙරවංසන්වයෙන,
දීඝාගමවරස්ස දසබලගුණගණපරිදීපනස්ස අට්ඨකථං
යං ආරභිං සුමඞ්ගලවිලාසිනිං නාම නාමෙන

සා හි මහාට්ඨකථාය සාරමාදාය නිට්ඨිතා
එසා එකාසීතිපමාණාය පාළියා භාණවාරෙහි,
එකූනසට්ඨිමත්තො විසුද්ධිමග්ගොපි භාණවාරෙහි
අත්ථප්පකාසනත්ථාය ආගමානං කතො යස්මා.

තස්මා තෙන සහායං අට්ඨකථා භාණවාරගණනාය
සුපරිමිතපරිච්ඡින්නං චත්තාළීසසතං හොති,
සබ්බං චත්තාළීසාධිකසතං පරිමාණං භාණවාරතො එවං
සමයං පකාසයන්තී මහාවිහාරෙ නිවාසීනං.

මූලට්ඨකථා සාරමාදාය මයා ඉමං කරොන්තෙන
යං පුඤ්ඤමුපචිතං තෙන හොතු සබ්බො සුඛී ලොකොති.

පරම විසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරිය පටිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජව මද්දවාදි ගුණසමුදයසමුදිතෙන සකසමයසමයන්තර ගහනජ්ඣොගාහණ සමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තිය සමන්නාගතෙන තිපිටකපරියත්තිප්ප භෙදෙ සාට්ඨකථෙ සත්ථුසාසනෙ අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන මහා වෙය්‍යාකරණෙන කරණසම්පත්තිජනිත සුඛවිනිග්ගත මධුරොදාර වචන ලාවණ්ණයුත්තෙන යුත්තමුත්තවාදිනා වාදිවරෙන මහා කවිනා ඡළභිඤ්ඤාදිපටිසම්භිදාපභෙදගුණ[1] පටිමණ්ඩිතෙ උත්තරි මනුස්සධම්මෙ අප්පටිහත බුද්ධීනං ථෙරවංසප්පදීපානං ථෙරානං මහා විහාරවාසීනං වංසාලඞ්කාරභූතෙන විපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා බුද්ධඝොසොති ගරූහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කතා අයං සුමඞ්ගල විලාසිනී නාම දීඝනිකායට්ඨකථා.

තාව තිට්ඨතු ලොකස්මිං ලොකනිත්ථරණෙසිනං
දස්සෙන්තී කුලපුත්තානං නයං දිට්ඨිවිසුද්ධියා,
යාව බුද්ධොති නාමම්පි සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො
ලොකම්හි ලොකජෙට්ඨස්ස පවත්තති මහෙසිනොති.

නිට්ඨිතා ච දීඝනිකායස්ස අත්ථවණ්ණනා.

---

1. ම. පභින්නපටිසම්භිද පරිවාරෙ ඡළභිඤ්ඤාදිප්පභෙදගුණ.

සුමඞ්ගලවිලාසිනී

නාම

දීඝනිකායට්ඨකථාය

සංවණ්ණිතපදානං අනුක්කමණිකා.

INDEX.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.

පිට්ඨඞ්කානි.